

დავოსი ბარონო

ბუსბანვ ფცოზიი

განცხადება

მადამ ბოვარი

საქმიანი პირობები

თავი I

გაკვეთილზე ვიყავით, როცა დირექტორი შემოვიდა; მას შემოვუყვარე ქალაქურად ჩაცმული ერთი ახალბედა და კლასის მსახური, რომელსაც დიდი მერხი მოჰქონდა. ვინც თვლემდა, მის გამოფხიზლდა და ისე წამოხტა, თითქოს მუშაობაში ხელი შეუშალეს.

დირექტორმა გვანიშნა, დასხედითო; მერე კლასის დამრიგებელს მიუბრუნდა:

— ბატონო როჟე, — მიმართა დირექტორმა დაბალი ხმით, — აი, წარმოგიდგინია თქვენთვის ეს მონაფე. მეხუთეში შემოდის, უკეთუ მეცადინეობითა და ყოფაქცევით დაიმსახურებს, უფროს კლასში გადავა, რაც მის ასაკს კიდევაც შეეფერება. ახალბედა კუთხეში იდგა, კარს უკან, ისე, რომ ძლივს ჩანდა; სოფლის ბიჭი იყო, თხუთმეტი წლისა, განადობით ყოველ ჩვენგანზე უფრო მაღალი. თმა, ვით სოფლის მგალობელს, შუბლზე სწორად ჰქონდა შეკრებილი; სახე — გონივრული და ძალზე დარცხვენილი. თუმცა მხარბეჭიანი არ იყო, მაგრამ მწვანე მუცლის შავილიანი საცმელი, ალბათ, ილიებში უჭერდა, რის გამოც სახელოებიდან სიშიშვლეს ნაჩვევი დანიშნული ხელები გამოეყო. საბეჭურით ძალზე აჭიმულ, მოყვითალო ფერის შარვალში ლურჯი წინდები უჩანდა; ფეხთ ეცვა მაგარი, ლურსმნით მოჭედილი და ცუდად განმეორებული ფეხსაცმელები.

დაიწყო გაკვეთილზე გამოძახება. იგი ისეთ გულსყურს იჩინდა, თითქოს ქადაგებას უსმენსო. ვერ გაეხედა ვერც ფეხზე ფეხის გადაღება, ვერც იდაყვებზე დაყრდნობა და როცა ორ საათზე ზარი დაირეკა, დამრიგებელი იძულებული შეიქნა, გაეხსენებინა, რომ ისიც ჩვენთან ერთად რიგში ჩამდგარიყო.

ჩვეულება გვქონდა, კლასში შესვლისას ქუდები ძირს დაგვეყარა, რათა ხელები უფრო თავისუფალი გვქონოდა; საჭირო იყო, კარიბჭიდანვე ქუდი კედლისთვის ისე გვეხალა, რომ

შემდეგ მერხს ქვეშ შევარდნილიყო და ამასთანავე, ბევრი მტვერი აეყენებინა; აი, ბიჭობა ეს იყო!

ახალბედამ ან ვერ შეამჩნია ეს ხერხი, ან ვერ გაბედა ჩვენთვის მოებაძა, ხოლო, როცა ლოცვა გათავდა, თავისი ქუდი ისევ მუხლებზე ედო. ეს იყო რაღაც რთული სახის ქუდი, სადაც იპოვიდით ბოხობის, მრგვალი ქუდის, ბენვიანი კასკეტისა და ბამბის ჩაჩის ელემენტებს. ერთი სიტყვით, უხეირო რაღაც, რომლის უთქმელი სიმახინჯე ისე ღრმად მეტყვევლია, ვით სულელის სახე. ოვალური, ვეშაპის უღვაშზე გადაჭიმული, სამი ზედიზედური კუპატით იწყებოდა; შემდეგ ერთმანეთს ენაცვლებოდა წითელი ზოლით გაყოფილი ხავერდისა და კურდღლის ცყავის ნაჭრები; ამათ ზემოთ ცომსიკისებური რაღაც იყო, რაც მუყაოს მრავალკუთხეობიანი ბოყვით თავდებოდა; ეს უკანასკნელი სუტაშით იყო ბარაქიანად მოქარგული, ხოლო კუნწულზე, მეტად წვრილი და გრძელი ყაითნით, ოქრომკედით ნასკვენი რკო ეკიდა. ქუდი ახალი იყო, წინათურა უბრწყინავდა.

— ადექით! — უთხრა მასწავლებელმა.

იგი ადგა; ქუდი დაუვარდა, მთელ კლასს სიცილი აუტყდა. ქუდის ასაღებად რომ დაიხარა, მებობელმა იდაყვი ჰკრა და ქუდი დაავდებინა; კვლავ დაიხარა და აიღო.

— დაეთხოვეთ მაგ თქვენს მუზარადს, — უთხრა მასწავლებელმა, რომელიც ოხუნჯი კაცი იყო.

მონათვეებში ისეთი გამაყრუებელი ხარხარი ატყდა, რომ საბრალო ბიჭი მთლად დაიბნა; აღარ იცოდა, ქუდი ხელში დაეჭირა, ძირს დაეგდო თუ თავზე დაეხურა. დატდა და მუხლზე დაიდო.

— ადექით, — გაუმეორა მასწავლებელმა, — და მითხარით, რა გვარი ხართ. ახალბედამ რაღაც გაუგებარი გვარი წაიბურცუნა.

— გაიმეორეთ!

კვლავ ისეთივე გაუგებარი ბურტყუნი, რაც კლასის ღრიანცელმა ჩაახშო.

— ხმამაღლა, — მიაძახა მასწავლებელმა, — ხმამაღლა!

მაშინ ახალგაზრდამ უკიდურესი გადაწყვეტილება მიიღო, პირი უბომოდ დაალო და ისე

დაიყვირა, თითქოს ვისმე ეძახისო:

— შარბოვარი!

შეიქმნა ერთი ღრიანცელი, წივილ-კივილმა მწვერვალს მიაღწია, მერმე ცალკე გამყივან ხმებად დაიფრქვა (ღრიალებდნენ, ყეფდნენ, თეხებს აბარგყუნებდნენ, გაჰკიოდნენ: „შარბოვარი! შარბოვარი!“). ხან ოდნავ მიწყდებოდა, ხან უეცრად აქა-იქ იფეთქებდა, ვით ცუდად ჩაქრობილი პეგარდა, მაგრამ საჯარიმო ამოცანათა სიუხვის წყალობით წესიერება ნელ-ნელა აღდგენილ იქნა და მასწავლებელმა, რაკი გაიგო შარლ ბოვარის სახელ-გვარი, აკარნახებინა, მარცვალ-მარცვალ ათქმევინა და გაამეორებინა, მერმე საბრალო ბიჭს უბრძანა, წადი, ზარმაცების მერხზე დაჯექ, კათედრის ძირსაო. იგიც დაიძრა, მაგრამ სანამ წავიდოდა, შეყოყმანდა.

— რას ეძებთ? — ჰკითხა მასწავლებელმა.

— ჩემს კასკ... — გაუბედავად მიუგო ახალბედამ და შემოფოთებით მიმოიხედა.

— ხუთასი სტრიქონი ლექსი მთელ კლასს! — მრისხანე ხმით წამოძახებულმა Quos ego¹-სავით ერთბაშად შეაჩერა ახალი აღიაცოთი.

— დანყნარდით-მეთქი, — განაგრძობდა გაჯავრებული მასწავლებელი და ცხვირსახოცით სახეს ინმენდდა, — თქვენ კი, ახალბედავ, ოცჯერ დამინერთ ზმნას რვეულში Ridiculus sum².

შემდეგ კი უფრო ნაზი ხმით:

— იმ თქვენს ქელს კი იპოვით, არავის მოუპარავს!

ყველაფერი მიწყნარდა. თავები სანერზე დაიხარა და ახალბედაც ორი საათის განმავლობაში სამაგალითოდ იჯდა, თუმცა ნაღჭი ქალაღდის გორგალი, კალმის წვერზე წამოგებული და გასროლილი, სახეზე ეკვრებოდა, მაგრამ მხოლოდ ხელით ინმენდდა და უძრავად იჯდა, თვალდახრილი.

სალამოს, მეცადინეობისას, თავისი მერხიდან გამოიღო სამკლაურები, საკუთარი წვრილმანი ნივთებიც დააღაგა და გულმოდგინედ დახაზა ქალაღდი. ვხედავდით, რა

¹ აი მე თქვენ! (ლათ.). ტექსტი ვირგილიუსის ენეიდიდან, ამ სიტყვებით მიმართავდა ზღვის ღმერთი ნეპტუნი აბოხოქრებულ ქარს.

² მე გაკვირებული ვარ (ლათ.).

სინდისიერად მუშაობდა, თითოეულ სიტყვას ლექსიკონში ეძებდა და დიდ შრომას ანდომებდა, ალბათ; ამ გამოჩენილი ბეკითობის მეოხებით, იგი დაბალ კლასში არ დატოვებს; თუმცა გრამატიკული კანონები გვარიანად იცოდა, სამაგიეროდ მის სიტყვას არავითარი შნო არ ჰქონდა. ლათინური მისი სოფლის მღვდელს დაეწეებინებინა, რადგან მშობლებს, მომჭირნეობის მოსაზრებით, სურდათ, რაც შეიძლება გვიან მიეცათ კოლეჯში.

მამამისმა, ბაგონმა შარლ-ბართოლომე ბოვარიმ, სამხედრო ქირურგის თანაშემწემ, რომელმაც დაახლოებით 1812 წელს ჯარში ახალგაზრდების განწვევის დროს სახელი გაიგება, რის გამოც იმავე ხანებში იძულებული გახდა, სამსახური მიეტოვებინა, თავისი პირადი უპირატესობით ისარგებლა და გვარიან მზითევს აჰკრა ხელი; ეს სამოცათასფრანკიანი მზითევი მას მოუტანა ქედის ვაჭრის ქალმა, რომელიც მისმა განადობამ მოხიბლა.

კობცა, ცრაბახა, დებებს ხმამაღლა აწკარუნებდა, უღვაშებთან შეერთებულ ქილვაშებს ატარებდა, თითები მუდამ ბეჭდებით ჰქონდა შეჭედილი და მკაფიო ფერის ტანისამოსით გამონყობილს შესახედება მამაკაცური ჰქონდა, თუმცა კომიფოიაჟერის ოღნავი იერიც გადაჰკვროდა. დაქორწინების შემდეგ, ორი-სამი წლის განმავლობაში, ცოლის მზითვით ცხოვრობდა, კარგად სადილობდა, გვიან დგებოდა, პორცელანის (ფაიფურის) დიდრონ ჩიბუხებს ეწეოდა, საღამოობით შინ წარმოდგენების შემდეგ ბრუნდებოდა და კაფეების ხშირი სტუმარი იყო. სიმამრი რომ მოუკვდა, მცირე რამ დაუტოვა; ამის გამო აღშფოთდა, მრენველობას მოჰკიდა ხელი, მაგრამ ფული წააგო, მერმე სოფლად წავიდა, მეურნეობის დაწყება სურდა. რადგან მეურნეობისა იმდენივე გაეგებოდა, რამდენიც ფეიქრობისა, — ცხენებს თავისივე საჯდომად კაზმავდა, იმის მაგიერ, სამუშაოდ გაეგზავნა; თავის სიდრს ბოთლობით სვამდა, კასრობით გაყიდვის ნაცვლად; საუკეთესო ფრინველებს თვით ჭამდა და თავისი ღორების ქონით სანადირო წაღებს იქონავდა, — დიდ ხანს აღარ გაუვლია, რომ ნათლად დაინახა თავისი მეურნეობის ფუქსავაცობა.

ერთ სოფელში, კო-სა და პიკარდიის საზღვარზე, ორას ფრანკად წელიწადში დაიქირავა ერთი ნახევრად ფერმა, ნახევრად სახლ-კარი; დანაღვლიანებული, სინანულით დაგესლილი, ზეცის მოსაყვედურე, მოშურნე მთელი ქვეყნისა, ორმოცდახუთი წლის ასაკიდან განმარტოვდა კაცთაგან თავმოებრებული, როგორც თვითონ იცოდა ხოლმე, და წყნარად ცხოვრება გაღაწყვიტა.

ცოლი ოღესლაც გაგიჟებული იყო მისით: ათასგვარი მონური სიყვარულით

აღმერთებდა, რამაც ქმარი უფრო დააშორა. წინათ მხიარული, ექსპანსიური და ძალზე მოყვარული, ხანში შესვლისას (ვით თავღია ღვინო ძმრადქცეული) ცოლი ჭირვეული, მონუნუნე, ნერვიული შეიქნა. ჯერ რამდენი რამ აიგანა უჩივლელად, როცა ხედავდა, რომ ქმარი სოფლის ყველა გოგოს დასდევდა ან ათასგვარ ნააუგევი ადგილიდან საღამოობით შინ ბრუნდებოდა, მოყირჭებული და ღვინით გაღეშილი! მაგრამ შემდეგ თავმოყვარეობა ამბობდა. ქალი დადუმდა და მუნჯი სტოიციზმით იგანდა ნუხილს, რაც სიკვდილამდე შეინარჩუნა. იგი მუდამ განამანიაში იყო, მუდამ საქმობდა. დარბოდა ვეჭილებთან, თავმჯდომარესთან, ახსოვდა ვექსილების ვადა, ცდილობდა მათ განვადებას; შინ კი აუთოებდა, კერავდა, რეცხავდა, მუშებს თვალყურს ადევნებდა, ვალებს იხდიდა, ხოლო ბატონი არაფერზე თავს არ იწუხებდა, რაღაც მოხუბლუნე თვლემამი იყო ჩათვლული, საიდანაც მხოლოდ იმისთვის თუ გამოფხიზლდებოდა, რომ ცოლისთვის რაიმე უსიამოვნება მიეყენებინა, იჯდა ცეცხლის პირას, ეწეოდა და ნაცარში იფურთხებოდა.

როცა ქალს ბავშვი გაუჩნდა, იძულებული იყო, გაეძიძავებინა. შინ მოყვანილს პრინცივით ანებივრებდა. დედა ტკბილეულობით კვებავდა, მამა კი ფეხშიშველს დაატანგალებდა და თანაც თელოსოფოსობდა, რომ შეუძლია სულაც შიშველმა იაროს, როგორც პირუტყვის შვილებმაო. დედის მისწრაფებათა საწინააღმდეგოდ, მამას თავში ერთგვარი მამაცური აღზრდის იდეალი უტრიალებდა, რომლის მიხედვითაც სურდა შვილი მკაცრად, სპარტანულად აღზარდა, რათა ჯანსაღი აგებულებისა დამდგარიყო. უთბობ სადგომში აძინებდა, რომის ბლომად სმას ასწავლიდა და საეკლესიო პროცესიების გინებას ათვისებინებდა, მაგრამ ბუნებით მშვიდი პაგარა ვერ ამართლებდა მამის სურვილებს. დედა არასოდეს იშორებდა გვერდიდან — მუყაოს სურათებს ამოუჭრიდა, ამბებს უყვებოდა, მელანქოლიური ხალისითა და ჭარტალა აღერსით აღსავსე მონოლოგებით ებაასებოდა. მარგობაში ამ ბავშვზე დაამყარა ყველა თავისი განუხორციელებელი მოლოდინი და გაცრუებული იმედი. ოცნებობდა მის მაღალ მდგომარეობაზე, უკვე ხედავდა დიდს, ლამაზს, გონებამხვილს, გზათა და ხიდთა სამმართველოში თუ მაგისტრატურაში რომ იყო მონყობილი. მანვე ასწავლა წერა-კითხვა და ორი-სამი პაგარა რომანსი თავის ძველ პიანინოზე, მაგრამ ყოველივე ამასთან ბატონი ბოვარი, ვისაც მწერლობა არაფრად მიაჩნდა, ამბობდა: ეგ საქმე გარჯადაც არა ღირსო. განა შევძლებთ როდესმე სახელმწიფო სკოლაში მივცეთ ბავშვი ან თანამდებობა თუ სავაჭრო თანხა ვუშოვოთ? გარდა ამისა, მოხერხებული კაცი თავის გზას ყოველთვის იპოვის ამქვეყნადო. მაღამ ბოვარი ჩარბებს იკვნეტდა, ბავშვი კი სოფელში დანანნალებდა.

ბავშვი ყანის მუშებს დასდევდა თან, ბელტებით აფრთხობდა ყვავებს. თხრილების

ნაპირზე მაყვალს კრეფდა, წნელით ხელში ინდაურებს მწყემსავდა, ველზე თივას ქუბავდა, ტყეში დარბოდა, ავდარში კი ეკლესიის წინ ცალ ფეხზე დახტოდა და მნათეს ეხვეწებოდა, ღიდ ღღესასწაულებში ნება დაერთო მისთვის ზარები ჩამოერეკა, რომ თოკს დაჰკიდებოდა და ექანავებინა.

ამიგომაც აუშვა ტანი მუხასავით; ღონიერი მკლავები შეიძინა და ფერხორციანი გახდა.

თერთმეტი წლისა რომ შეიქნა, დედამ მოახერხა და სწავლა დაანწყებინა. ეს საქმე მღვდელს დაავალეს, მაგრამ გაკვეთილები ისე მოკლე და უწესრიგო იყო, რომ აქედან არაფერი ხიერი გამოვიდოდა. მეცადინეობდა ხანგამოშვებით, სასამოსლოში, ზებე, ნაჩქარევად, ნათლობასა და დაკრძალვას შუა; მღვდელი კიდევ მაშინ დაუძახებდა ხოლმე თავის მონათეს, როცა მწუხრის ლოცვა უკვე გაეთავებინა და წასასვლელიც აღარსად იყო. ავიდოდნენ ზემოთ, ოთახში, დასხდებოდნენ: მუძლი და ღამის პეპლები სანთელს შემოეთრქვეოდნენ; სიცხე იყო, ბავშვს ძილი მოერეოდა, ხოლო მოძღვარი მუცელზე ხელებს დაინწყობდა და მალე თვითონაც ხვრინვას ამოუშვებდა პირდაღებული. ზოგჯერაც, როცა მომაკვდავის საზიარებლად წასული მღვდელი შინ დაბრუნებისას მინდორში ცელქ ბავშვს შეამჩნევდა, მიიხმობდა, თხუთმეტიოდე წუთის განმავლობაში გვარიანად რჯულავდა და რაკი შემთხვევით სარგებლობდა, იქვე ხის ძირას აუღლებინებდა რომელიმე ზმნას. ასეთ გაკვეთილებსაც წვიმა ან ნაცნობი გამვლელი შეანწყვეტინებდათ ხოლმე, მაგრამ მღვდელი მუდამ კმაყოფილი იყო თავისი მონათესა და იმასაც კი ამბობდა, ყმანვილს კარგი მესხიერება აქვსო.

შარლის განათლება აქ ვერ შეჩერდებოდა. მადამი ენერგიული ქალი იყო. დარცხვენილმა ან, უკეთ, დაღლილმა ბატონმა ბოვარიმ წინააღმდეგობის გაუწევლად დაუთმო და ერთ წელს კიდევ მოიცადეს, სანამ ბიჭი პირველ ზიარებას ეღირსებოდა. კვლავ ექვსი თვეც გავიდა, ხოლო ერთი წლის შემდგომ შარლი საბოლოოდ გაგზავნეს რუანის კოლეჯში, სადაც თვით მამამ წაიყვანა ოქტომბრის დამღევს, წმინდა რომანის ბაზრობის ხანს.

ამჟამად ყოველი ჩვენგანისათვის ძნელი იქნებოდა, რაიმე მოგვეგონებოდა მასზე. მშვიდი ხასიათის ბავშვი იყო, რომელიც გაკვეთილთაგან შესვენების დროს თამაშობდა, მეცადინეობის დროს მუშაობდა, კლასში გულისყურიანი იყო, დორტუარში კარგად ეძინა, სასადილოში მადიანად ჭამდა. მეთვალყურედ რკინეულობის ერთი ვაჭარი ჰყავდა განცერის ქუჩაზე, რომელსაც თვეში ერთხელ პანსიონატიდან გამოჰყავდა და ისიც კვირაობით, როცა თავის სავაჭროს დაკეტავდა, გასასეირნებლად ნავსადგურში გზავნიდა, გემები დაათვალიერეო,

შემდეგ, საღამოს შვიდ საათზე, ვახშმის წინ, კვლავ კოლეჯში აბრუნებდა. ყოველ ხუთშაბათ საღამოს ბავშვი გრძელ წერილს უგზავნიდა დედას, წერილი წითელი მელნით იყო ნაწერი და სამად დალუქული; შემდეგ ისტორიის გაკვეთილების გადაკითხვას შეუდგებოდა ან ანახარბისის ძველ ტომებს კითხულობდა, საკლასო ოთახში რომ ეგდო. სეირნობის დროს უყვარდა ბაასი მსახურთან, რომელიც მასავით სოფლელი იყო.

ბეჯითობის გამო კლასში მუდამ საშუალო მონაწილე ითვლებოდა, ხოლო ერთხელ ქების ფურცელიც კი მიიღო ბუნებისმეტყველების ისტორიაში, მაგრამ მესამე კლასის შემდეგ მშობლებმა კოლეჯიდან გაიყვანეს, რათა სამკურნალო სასწავლებელში მიეცათ, რადგან დარწმუნებული იყვნენ, რომ ბაკალავრობას საკუთარი ძალით მიაღწევდა.

დედამ ერთი ოთახი აურჩია ოდერობეკის სანაპიროზე, მეოთხე სართულზე, ნაცნობი მღებრის სახლში. შესანახ ხარჯზე მოურიგდა, ავეჯი უშოვა — ერთი მაგიდა და ორი სკამი; შინიდანაც ალუბლის ხის ერთი ძველი ტახტი მოაგანინა და დასასრულ, ერთი რკინის ლუმელი და შუშის მარაგიც უყიდა, რითაც მისი საბრალო ბიჭი უნდა გამთბარიყო. ერთი კვირის შემდეგ თვითონ წავიდა, ხოლო შვილი ათასჯერ დაარეგა, ჭკვიანად იყავი, რადგან ახლა შენი თავის ამარა ხარ დატოვებულიო.

ლექციების პროგრამამ, რომელიც კედელზე იყო გაკრული, კინაღამ რეგი დაასხა: ანატომიის კურსი, პათოლოგიის კურსი, ფიზიოლოგიის კურსი, ფარმაციის კურსი, ქიმიის კურსი, ახლა კიდევ ბოტანიკა, კლინიკა და თერაპია, ჰიგიენა და ფარმაკოლოგია რომ აღარ ვახსენოთ, ყველა ამ სახელის ეგიმოლოგია უცნობი იყო მისთვის და უზენაესი იდუმალებით აღსავსე ტაძრის კარიბჭეებად ეჩვენებოდა.

ამისი არაფერი გაეგებოდა; თუცა გულმოდგინედ უსმენდა, მაინც ვერ ითვისებდა. მაინც მუშაობდა, რვეულები დაკინძული ჰქონდა; ყოველ ლექციას ესწრებოდა, არც ერთ გამოკითხვას არ უშვებდა; თავის ყოველდღიურ მცირე საქმეს ისე აკეთებდა, როგორც მუშა ცხენი, რომელიც თვალახვეული აბრუნებს ჩარხს და არც კი იცის, რა საჭიროებისთვის გრიანებს ერთსა და იმავე ადგილას.

შვილი რომ ზედმეტი ხარჯისგან გადაერჩინა, დედა ყოველ კვირაში კაცის ხელით უგზავნიდა ფურნეში შემწვარ ხბოს ხორცს, რომლითაც იგი ჰოსპიტლიდან დაბრუნებისას საუბმობდა და თანაც ლანჩებს კედელს უგყაპუნებდა. შემდეგ ლექციებზე უნდა გაქცეულიყო, იქიდან სანატორიუმში, საავადმყოფოში და შინ მრავალქუჩამოვლილი უნდა დაბრუნებულიყო. საღამოს, სახლის პატრონისას მცირე ვახშმის შემდეგ, მაღლა, თავის

ოთახში ადიოდა და კვლავ მუშაობას განაგრძობდა წითლად გახურებული ღუმლის ახლოს, რომლისგანაც სველ განისამოსს ორთქლი ასდიოდა.

ზაფხულის მშვენიერ საღამოს, იმ დროს, როცა მოთბილო ქუჩები ცარიელია, როცა მსახური ქალები კარებთან ვოლანს თამაშობენ, თავის თუნჯარას გაალებდა და იდაყვდაყრდნობილი გადაეყუდებოდა. პატარა მდინარე, რომელიც რუანის ამ უბანს უსახელო, პატარა ვენეციად ხდის, მის ქვემოთ, დაბლა მიგორავს ყვითელი, მოლურჯო, ხანაც ცისფერი, ხიდთა და მოაჯირთა შორის. მდინარის ნაპირას ჩაცუცქელი მუშები მკლავებს იბანენ. სხვენებიდან გამოჩრილ კოჭებზე ბამბის ნართი შრება. პირდაპირ კი, სახურავებს გადაღმა, უსაზღვროდ გაშლილ მონშენდილ ცაზე წითლად ჩამავალი მზე მოჩანს. რა კარგია, ალბათ, იქ! რა სიგრილეა წითლებქვეშ! და იგი ნესტოებს იგანიერებდა, რათა ველ-მინდვრის მშვენიერი სურნელება ეყნოსა, რაც იქამდე ვერ აღწევდა.

გახდა, აინონა, სახეს ნაღვლიანი გამომეცყველება მიეცა, რაც თითქმის საინტერესოს ხდიდა მას.

ცხადია, უდარდებლობის გამო საქმე ისე წავიდა, რომ სრულიად გათავისუფლდა ყველა იმ გადაწყვეტილებისაგან, რაც თითქოს უკვე მიეღო. ერთხელ გამოკითხვას დააკლდა, მეორე დღეს — ლექციას და რაკი სიზარმაცე გაუტკბა, ნელ-ნელა სულაც თავი გაანება.

კაბარეს შეეჩვია, დომინომ გაიტაცა. ყოველ საღამოს კაბარეს დარბაზში ყოფნა და ცხვრის შავად მონინკლული პანია ძვლების ტყაპუნი მარმარილოს მაგიდაზე თავისუფლების ძვირფას აქტად ეჩვენებოდა, რაც თითქოს ამალლებდა საკუთარსავე თვალში. ეს თითქოს მალალ საზოგადოებაში შესვლა იყო, აკრძალულ სიამეთა დაგემოვნება; და შესვლისას კარის სახელურს თითქმის ხორციელი სიამის გრძნობით ეხებოდა. მაშინ ბევრი რამ, რაც მასში დათრგუნვილი იყო, გამომზეურდა. გულდასმით შეისწავლა კუბლეტები, რომლებსაც შემხვდურ ქალებს უმღეროდა, ბერანჯეს თაყვანისმცემელი გახდა, ისწავლა პუნშის მომზადება და ბოლოს, სიყვარულიც იგემა.

ამ წინასწარი სამზადისის წყალობით მკურნალის ხარისხის მისაღებ გამოცდაზე სავსებით ჩაიჭრა. შინ კი იმავე საღამოს მოუთმენლად ელოდებოდნენ, რათა მისი წარმატება ედღესასწაულათ!

შინ ქვეითად გასწია, სოფლის ბოლოს შედგა, დედა გამოინვია და ყველაფერი უამბო. დედამ აპაგია, მარცხი გამომცდელების უსამართლობას დააბრალა, ცოცხალი გაამხნევა და

საქმის მოგვარებას შეუდგა. ბაგონმა ბოვარიმ მხოლოდ ხუთი წლის შემდეგ გაიგო მთელი სიმართლე. მაგრამ გარემოებას შეურიგდა, რაკი აღარც იმის ფიქრი შეეძლო, რომ მისი ნაშვილი ყვეყნია.

შარლი კვლავ შეუდგა მუშაობას და გამოსაცდელი საგნების ყოველი კითხვა წინასწარ გაიზებირა. საკმაოდ კარგი ნიშნით გავიდა. რა მშვენიერი დღე იყო მისი დედისთვის! ჩინებული სადილი გამართეს.

ახლა, სად უნდა გამოიყენოს თავისი ხელობა? ქალაქ ცოსტში. იქ მხოლოდ ერთი მოხუცი ექიმიღა იყო, მაღამ ბოვარი დიდი ხანია მის სიკვდილს ელოდებოღა, მაგრამ მოხუცს ბარგი ჯერ სრულიაღაც არ აეკრიღა, რომ შარლი მის პირღაპირ დასახღღა, როგორც მისი მეძკვიღრე.

საქმე ხომ იმით არ გათავებულა, რომ შვილი აღზარღა, ექიმობა ასწავღღა, ცოსტიც აღმოაჩინა ხელობის გამოსაყენებღღა: მისთვის ცოლიც იყო საჭირო. დეღამ იგიც უზოვა: დიებელი სასამართლოს ბოქაულის ორმოცღახუთი წლის ქვრივი, რომელსაც თორმეტი ათასი ლივრის შემოსავალი ჰქონღღა.

მიუხეღავად იმისა, რომ უღამაზო იყო, ნაფოცივით გამხმარი და დაჯორფლილიც, ვით გაზათხუელი, მაღამ დიუბიუკს არჩევანი მაინც არ აკულღა. მიზნის მისაღწევად დეღა ბოვარი იძულებული იყო, სხვა საქმროები ჩამოეშორებინა და საუცხოოღაც დამღღა ერთი მეძებვის ინტრიგები, ვისაც ძღვღღღები უჯერღღენ მხარს.

ამ ქორწინებით შარლი თავისი ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას მოელოღღა; ეგონა, უფრო თავისუფალი ვიქნები, საკუთარ თავს ისე დავიჯერ და საკუთარ ფულს ისე მოვიხმარ, როგორც მიწღღაო, მაგრამ ცოლი გაუბატონღღა; მისი კარნახით საზოგადოზაში ესა თუ ის უნღღა ეთქვა, იმაზე გაჩუმებულიყო, ყოველ პარასკევს უნღღა ემარხუღღა, ისე ჩაეცვა, როგორც ცოლი ურჩევღღა, დაეჩქარებინა ის კლიენტები, რომლებიც ფულის გაღახღას აგვიანებღღენ. ცოლი მის წერილებს ხსნიღღა, თვალყურს ადევნებღღა მის ყვეღღა მოქმედებას, თეჯირს უკან ყურს უგღღებღღა, როცა ქმარი თავის კაბინეტში ქალებს იღღებღღა.

ყოველ დიღღას ცოლისათვის ფინჯნით შოკოღღადი უნღღა მიერთმიღღა და ყურადღება არ მოეკლო მისთვის. ცოლი განუწყვეტღღად უჩიოღღა ნერვების აშლიღღლობას, ფიღღღღების სისუსტეს, საერთო უგუნებობას. ფეხის ხმა ანუხებღღა; წავიღღღღენ და მარტოობას ვეღღარ იგანღღა; უკეთუ მასთან იყენენ, უთუოღღ ჩემს სიკვდილს ელოდებიანო. საღღამოს, როცა შარლი

შინ დაბრუნდებოდა, ცოლი საბნიდან ჩამომკვანარ მკლავებს გამოიღებდა, კისერზე შემოხვევდა, ლოგინზე დასვაძდა და თავის მწუხარებაზე გაუბამდა საუბარს: დაგავინყდი, სხვა ვინმე გიყვარსო! აკი ეუბნებოდნენ ოდესღაც, უბედური იქნებო; და იმით ათავებდა, რომ ეხვეწებოდა, რაიმე სარგო წამალი და ოდნავ მეტი სიყვარული მომეციო.

თავი II

ერთ ღამეს, დაახლოებით საღამოს თერთმეც საათზე, ისინი ცხენის ფეხის ხმამ გააღვიძა, ზედ კართან რომ შეწყდა. მსახურმა სხვენის სარკმელი გააღო და კარგა ხანს ელაპარაკა ვიღაცას, ქვემოთ, ქუჩაში რომ იდგა. ექიმის ნასაყვანად მოსულიყო, თან ბარათი ჰქონდა. სიცივით აკანკალებულმა ნასგაბიმ კიბე ჩამოირბინა, ბოქლომი და ურდული გამოაძრო. კაცმა თავისი ცხენი დატოვა და მსახურთან ერთად შინ შემოვიდა. შალის ჩაჩიდან ჩვარში შეხვეული წერილი ამოაძრო და შარლს თავაზიანად მიაწოდა, რომელიც წასაკითხად იდაყვით ბალიშს დაეყრდნო. ნასგაბიმ სანთელი ლოგინთან დაიკავა. მაღამი, დარცხვენით, კედლისკენ გადაბრუნდა. ამ წერილით, ცისფერი ლუქის პატარა ბეჭდით რომ იყო დალუქული, ბატონ ბოვარის ემუდარებოდნენ, დაუყოვნებლივ მისულიყო ბერტოს ფერმაში მოგეხილი ფეხის გასამართავად, ხოლო ცოსტიდან ბერტომდე კაი ექვსი მილი მანძილია, ლონგევილსა და სენ-ვიქტორზე გავლით.

ბნელი ღამე იყო. ახალგაზრდა მაღამ ბოვარის ეშინოდა, ქმარს რაიმე არ შეემთხვას გზაშიო. ასე რომ, გადანყვიტეს: გამოგზავნილი მეჭინბე დანიანურდება, შარლი კი სამი საათის შემდეგ გაემგზავრება, მთვარის ამოსვლისას. მის შესახვედრად ბიჭს გამოგზავნიან მეგზურად და ჭიშკრის გასაღებად.

დაახლოებით დილის ოთხ საათზე წამოსასხამში კარგად შეფუთილი შარლი ბერტოს გზას გაუდგა. თბილი ძილით კვლავ მთვლემარე მშვიდი პირუტყვის მოძრაობით გამონვეულ რწევას მიენდო. როცა ცხენი ეკლით შემორაგულ სასამნე თხრილებთან უეცრად შედგებოდა, შარლიც მყის გამოიღვიძებდა, მოგეხილ ფეხს გაიხსენებდა და ცდილობდა, გაეხსენებინა მოგეხილობის ყველა შემთხვევა, რაც კი ენახა.

უკვე აღარ წვიმდა, თენდებოდა, ვაშლის ხის უფოთლო ცოტებზე უძრავად შემომსხდარიყვნენ დილის ცივი ქარით ბუმბულაბურძენილი ჩიტები. დაცემული ჭალა თვალმიწვდენელ სივრცეზე გაჭიმულიყო და ხეთა თაიგულები, კარგა მანძილით ერთმანეთს დაშორებულნი, მოშავო-ლურჯ ლაქებად დაჩნეოდა ვეებერთელა რუხ ფართობს, რომელიც

ჰორიზონტზე მოღრუბლულ ცაში იკარგებოდა. დროდადრო შარლი თვალს გაახელდა, მაგრამ აბრი ძალე ელულებოდა, თვლემა ერეოდა, რაღაც გარინდებაში იძირებოდა, სადაც წელანდელი შთაბეჭდილებანი მოგონებათა ბურუსში ინთქმებოდა და თვითონ იგიც ორდებოდა;

ისე ეჩვენებოდა, თითქოს ერთსა და იმავე დროს სტუდენტიც იყო, ცოლიანიც, თითქოს მეუღლის ლოგინშიც ეძინა, როგორც ამ რამდენიმე წუთის წინ და ნაოპერაციევთა დარბაზშიც მიმოდიოდა, ვით ოდესმე. მის თვალში კომპრესის თბილი ორთქლი ნამის გრილ სურნელებას ებავებოდა; რკინის სანოლების რგოლთა წკრიალიც ესმოდა და მძინარე ცოლის სუნთქვაც... როცა ვასონვილს მიუახლოვდა, თხრილის პირას მინდორზე მჭდომარე ბავშვი შეამჩნია.

— თქვენ ექიმი ბრძანდებით? — ჰკითხა ბავშვმა.

შარლის პასუხი რომ ესმა, ხის ფეხსაცმელი ხელში დაიკავა და სირბილით წარუძღვა.

გზადაგზა, გამყოლის ნაამბობიდან მკურნალი მიხვდა, რომ ბაცონი რუო ერთ-ერთი კარგი შეძლებული მეურნე უნდა ყოფილიყო. ფეხი გუშინ სალამოს მოიგება, ნათლილების ლხინზე, მებობლისას. ცოლი ორი წლის წინათ გარდაეცვალა. ახლა მხოლოდ ერთი ქალის ამარა დარჩენილა, რომელიც ოჯახში ეხმარება. ურმის ნაკვალევი თანდათან გაღრმავდა, ბერგოს ფერმას უახლოვდებოდნენ. პატარა ბიჭი ცოცხალ ღობეში გაძვრა და მიიძალა. მერმე ეზოს ბოლოში გამოჩნდა და ჭიშკარი გააღო. სველ ბალახზე ცხენს ფეხი უსხლგებოდა: შარლი იხრებოდა, ხეებქვეშ მიმაგალი. ბეჩოში დაბმული ნაგაზები ჭაჭვეებს ძაბავდნენ და ყუფუნენ. ფერმაში შესვლისას ცხენი რაღაცამ დააფრთხო. განზე გაუგია.

ფერმა კარგი სანახავი იყო. თავლის ღია კარში მოჩანდა დიდრონი მუშა ცხენები, რომლებიც მშვიდად ჭამდნენ ახალ ბაგებში. შენობათა გასწვრივ მოჩანდა განიერი სანახავი, რომელსაც ოდნავ ბოლი ასდიოდა, ხოლო იქით, ქათმებსა და ინდაურებს შორის, იქექებოდა ხუთი თუ ექვსი ფარშავანი — მშვენება ამ კუთხის ეზოებისა. ფარეხი გრძელი იყო, ბელელი — მაღალი, ხელისგულივით შიშველი კედლებით. ფარდულის ქვეშ ორი დიდი ურემი და ოთხი გუთანი იდგა, თავიანთი შოლტებით, საკისურებითა და სრული აკაბმულობით, რომელთა შალის ლურჯი საფარველიც ბელლიდან ნაფრქვევი მცვრით დაფარულიყო. დაქანებულ ეზოში ხეხილი იყო მწკრივად ჩარგული, ხოლო გუბესთან ბაცების გუნდის მხიარული ყიყინი გაისმოდა.

ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც ტანთ ეცვა ცისფერი შალის კაბა, კარში მიეგება ბაცონ

ბოვარის და სამზარეულოში შეიყვანა, სადაც დიდი ცეცხლი გიბგიბებდა. ცეცხლის პირას რამდენიმე სხვადასხვა ზომის ქოთანს იდგა, რომლებშიც მუშების საუბმე იხარშებოდა. იქვე სველი ტანსამოსი შრებოდა. სანაპვერჩხლე ჩოტი, მაშა და საბერვლის ტუჩი, ყველა — უზარმაზარი ზომისა, ნაფერავი ფოლადივით ბრწყინავდა, ხოლო კედლების გასწვრივ გამართულ თაროებზე უამრავი ჭურჭელი ელაგა, რომლებზედაც კერის ციავი სინათლე და ამომავალი მზის ფანჯრებს მომდგარი შუქი ლაპლაპებდა.

შარლი პირველ სართულზე ავიდა ავადმყოფის სანახავად. ავადმყოფი ლოგინში დახვდა, საბნებში გახვეული და ოფლიანი, ღამის ჩაჩი შორს გადაეგდო. ეს იყო მომცრო ტანის ღიპიანი, შესახედაობით ასე ორმოცდაათი წლისა, თეთრონა, ლურჯთვალა, თხემმელოტი, საყურიანი კაცი. სასთუმალთან, სკამზე, არყით სავსე სურა ედგა, რომლიდანაც დროგამოშვებით დაისხამდა ხოლმე ჭანის შესამატებლად, მაგრამ როგორც კი ექიმი დაინახა, ალგყინება ჩაუქრა და გინების ნაცვლად, რასაც თორმეტი საათის განმავლობაში არ იშლიდა, წყნარად აკუნესდა.

მოგცილობა მარტივი იყო, ყოველგვარი გართულების გარეშე. ამაზე უფრო იოლს შარლი ვერც კი ისურვებდა. გაიხსენა თავის მასწავლებელთა ქცევა დაჭრილთა სარეცლის წინაშე და პაციენტი გაამხნევა ათასი ტკბილი სიტყვით, ქირურგის ალერსით, სადასტაქრო დანაზე წასაცხებ ბეთს რომ ჰგავს.

არგაშნებად ერთი შეკვრა ყავრის ნახეთქები მოუტანეს. შარლმა ერთ-ერთი გამოარჩია, დაჭრა, მინის ნაგეხით გათხიკა, მსახურმა ზენრები დახია შესახვევად, ხოლო მადმუაბელ ემა კი ყურთბალიშების კერვას ცდილობდა. რაკი დიდხანს ეძებდა საკერავ ხელსაწყოს, მამას მოთმინება დაელია; ქალმა ხმა არ გასცა, მაგრამ კერვის დროს თითები კი მრავალჯერ დაიხვლიტა, ნაჩხვლეტი თითები ტუჩთან მიიგანა ამოსანუნნად.

შარლი გააკვირვა მისი ფრჩხილების სითეთრემ. გაქათქათებული, ბოლოწვრილი, სალუქი, ვით დიების სპილოს ძვლის ნაკეთობანი და ნუშისებურად მოქნილი. გარნა ხელი მაინც არ იყო ლამაზი, შესაძლოა, არასაკმაოდ მკრთალი, სახსრებში ოდნავ ხმელი. გარდა ამისა, მეტად გრძელიც იყო და ნაკვეთების სირბილეს მოკლებულიც. მისი მშვენება თვალები იყო; თუმცა თაფლისფერი, წამწამთა გამო შავი გვეგონებოდა; მზერა მათი პირდაპირი და გულწრფელი შეუპოვრობით იყო აღსავსე.

ფეხის შეხვევა რომ გათავდა, ბატონმა რუომ თვით დაპატიჟა ექიმი, სანამ წაბრძანდებოდეთ, ცოცა დაიხემსეთო.

შარლი ქვემო სართულის დარბაზში ჩავიდა. პაგარა სუფრა ორი პირისათვის იყო გამდიდრებული, ზედ ვერცხლის თასები ელაგა; სუფრის ახლოს დიდი სანოლი იდგა, ჩარდახიანი, რომელზედაც თურქთა სახეები იყო ამოჩითული. თანჯრის პირდაპირ მუხის მაღალი კარადა ამართულიყო, საიდანაც შრომანისა და ნოტიო ზენრების სუნი გამოდიოდა. კუთხეებში იატაკზე ხორბლიანი ტომრები ეწყო, რაც მეზობელ საუკუნაოში ვერ დაგეულიყო, სადაც სამსაფეხურიანი ქვის კიბე ადიოდა.

ოთახის მორთულობას შეადგენდა თანჯრით ნახატი მინერვას თავი, ოქროსვარაყიან ჩარჩოში ჩასმული; სურათი შუა კედელზე ეკიდა, რომლის მწვანე საღებავიც გვარჯილას ჩამოეშალა; სურათის ბოლოს გოთური ანბანით გამოყვანილი იყო: „ჩემს ძვირფას მამას“.

ბაასი ჯერ ავადმყოფზე ჩამოვარდა, მერე ამინდზე, დიდ სიცივეებსა და მგლებზე, ლამაობით რომ გარშემო მინდვრებში დაძრწიან. მადმუაზელ რუო ვერავითარ მხიარულებას ვერ პოულობდა სოფლად, განსაკუთრებით ახლა, როცა მთელი ფერმის მოვლა თითქმის მხოლოდ მას აწვა კისრად. რადგან ოთახში ციოდა, ქალს ჭამის დროს კბილები უკანკანებდა, რის გამოც ოდნავ ჩნდებოდა მისი სქელი ტუჩები; ქალს ჩვეულებად ჰქონდა, სიჩუმის დროს ტუჩები ეკვნიტა.

გადმოფენილი საყელო ქალის თეთრ კისერს აჩენდა. შავი თმა ორ დიდ ნაწნავად ჰქონდა დახვეული, რომელთაგან თითოეული იმდენად სალუქი იყო, რომ ერთ მთლიან ნაკვეთად მოგეჩვენებოდათ; კეფას თმის ვიწრო განაყოფი მისდევდა რკალად ქოჩრისაკენ, ხოლო ნაწნავები, ყურების ბიბილოებს რომ ღიას გოვებდნენ, ქოჩრის უკან უხვ ბოლქვად დებულნი, საფეთქლებზე კულულებად ეფინებოდნენ, რაც სოფლის ექიმმა თავის სიცოცხლეში პირველად მხოლოდ აქ ნახა. ლოყები ვარდისფრად უღვიოდა. კორსაჟის ღილსა და ღილს შუა, მამაკაცივით, კუს ხოკის ლორწეტი ჰქონდა გაჩრილი.

როცა შარლი მოხუც რუოსთან ავიდა გამოსათხოვრად და კვლავ დარბაზში დაბრუნდა, ქალი თანჯარასთან მიმდგარი ნახა, მინისთვის შუბლი მიეყრდნო და ბაღს გასცქეროდა, სადაც ქარს ლობიოს ჩხირები წაექცია. იგი ექიმისკენ მობრუნდა.

— ეძებთ რასმე? — ჰკითხა.

— ჩემი მათრახი, თუ უკაცრავად არ ვიყო! — მიუგო მან.

ექიმი მათრახს ეძებდა — სანოლზე, კარს უკან, სკამებზე; თურმე ტომრებსა და კედელს

შუა ჩავარდნილიყო. ემამ შეამჩნია და ასაღებად დაიხარა. შარლიც თავაზიანად იქითკენ მიიქცა და როცა ხელი იმავე მიმართულებით გაიწოდა, მისი მკერდი უნებურად დახრილი ქალიშვილის ზურგს შეეხო. ანთლებული ქალი გაიმართა, მხარზე მოდანი თვალი შეავლო და ხარის ძარღვის მათრახი მიაწოდა.

იმის მაგიერ, ბერტოში სამი დღის შემდეგ მისულიყო, როგორც დაჰპირდა, ექიმი მეორე დღესვე მივიდა, შემდეგ კი ყოველ კვირას ორ-ორჯერ დაიარებოდა, თუ სათვალავში არ ჩავაგდებთ მოულოდნელ ვიზიტებს, რაც დროდადრო თითქოს შემთხვევით ხდებოდა.

გარნა, ყოველივე კარგად წარიმართა; გამომრთელება წესიერად მიმდინარეობდა და როცა ორმოცდაექვსი დღის შემდეგ მოხუცი რუო თავის ქონში საკუთარი თეხით მობორძიკე ნახეს, ბატონ ბოვარის ისე დაუნყეს ცქერა, როგორც დიდი ნიჭის პაგრონს. მოხუცი რუო ამბობდა, ივეგოს, გინდ თვით რუანის უპირველესი ექიმებიც კი უკეთ ვერ განმკურნავდნენო.

ხოლო შარლი არც კი შეჰკითხვია თავს, რად უხაროდა ასე ბერტოში ხშირი სიარული. რომ დაფიქრებულიყო, ალბათ, ამას თავის ექიმურ გულმოდგინებას მიაწერდა ან კარგი სასყიდლის მოლოდინს, მაგრამ ნუთუ მართლაც ამიგომ იყო ასე მომხიბვლელი ბერტოში სიარული, რაც აშკარა გამონაკლისს შეადგენდა მისი ცხოვრების უფერულ საქმიანობაში? იმ დღეებში იგი ძალიან ადრე დგებოდა, ცხენს აჩქარებდა, მიაჭენებდა, როცა ჩამოხდებოდა, ბალახზე თეხს გაინმენდდა, სანამ ზღურბლს გადააბიჯებდა, შავ ხელთათმანებს წამოიცვამდა. უყვარდა ამ თერმის ნახვა, უხაროდა, როცა ებოში შესვლისას, ბეჭით ჭიშკარს გაეხახუნებოდა, უყვარდა ღობეს შემჯდარი ყივანა მამალი, მის შესაგებებლად გამოსული მსახურნი. მოსწონდა ეს ბელელი და თავლა; უყვარდა მოხუცი რუო, გლაშუნით რომ ხელს ართმევდა და თავის მხსნელს ეძახდა. მოსწონდა აგრეთვე მადმუაზელ ემას ხის ქოშების პრაკუნი სამზარეულოს მორეცხილ იაგაკბე; ქოშების მაღალი ქუსლები ქალს ოდნავ ამალღებდა და როცა იგი წინ გაუვლიდა, ხის ლანჩები სხარტად ეგყაპუნებოდა ქალის თეხსაცმლის საძირეს.

ქალი ყოველთვის კიბის საფეხურამდე მიაცილებდა ხოლმე, სანამ ცხენს მოგვრიდნენ, იქვე იცდიდა. ერთმანეთს გამოეთხოვებოდნენ და მეგს აღარას ლაპარაკობდნენ. ქარი მისი თმის დაუდგარ კულულებს ეთამაშებოდა ან წინსაფრის შესაკრავების ბოლოებს აფრიალებდა, თითქოს ალაშიაო. ერთხელ, როცა დათბა და ხეების ქერქი ებოში სისველით დარბილდა, ხოლო შენობათა სახურავებზე თოვლი ჩამოდნა, ქალი წინკარში გავიდა. ქოლგა აიღო და გაშალა. ქოლგის მგრედისფერი აბრეშუმში მქრქალ ჩრდილებს ესროდა მისი სახის სითეთრეს, ქოლგის ქვეშ მწყაზარად უღიმოდა მოსალბუნე სითბოს და ქოლგის გადაჭიმულ

ქსოვილზე ისმოდა წვეთების წვაპუნი, რიგმულად, ზედიზედ.

ბერტოში სიარულის პირველ ხანს ახალგაზრდა ქალბატონი ბოვარი ყოველთვის კითხულობდა ხოლმე ავადმყოფის ამბავს და თავის შემოსავალ-გასავლის ნიგნში ერთი ჩინებული სუფთა გვერდიც კი გაუხსნა ბატონ რუოს, მაგრამ როცა გაიგო, რუოს ქალიშვილი ჰყავსო, ცნობების შეკრებას შეუდგა. შეიტყო, რომ მადმუაზელ რუო მონასტერში, ურსულიანებთან აღზრდილა და, როგორც იცყვიან, მშვენიერი განათლებაც მიუღია; სცოდნია ცეკვა, გეოგრაფია, ხატვა და პიანინოს დაკვრა. ესლა აკლდა!

— მაშ ამიტომაც, რომ ასე სახეგაბადრული მიეშურება ხოლმე მის სანახავად, — ამბობდა იგი თავისთვის, — ამისთვისაც, რომ ახალ ჟილეცს იცვამს და ნვიმაში მისი გათუქებაც არ ენანება? აჰ, ეს ქალი, ეს ქალი!..

და შეიძულა ის ქალი, ინსტინქტურად. პირველად ქარაგმულად გადაუკრავდა ხოლმე სიტყვას. შარლმა ეს ვერ გაიგო, ამას ზოგადი ანალოგიური მსჯელობა მოჰყვა. ქმარი ქარიშხლის შიშით ყურს არ ათხოვებდა, შემდეგ, როცა პირდაპირი კვლევა დაიწყო, შარლმა უკვე აღარ იცოდა, რა ეპასუხა.

რისთვისღა დაიარება იგი ბერტოს, როცა ბატონი რუო უკვე განიკურნა და ამ ხალხს თუელი ჯერაც არ მოუცია? აჰ, იმიტომ, რომ იქ არის ვილაც, ერთი ვინმე, ცუბილმოსაუბრე, მქარგავი, კეთილგონიერი! სწორედ ამას ელტვოდა: ქალაქელი ქალები ნებაეს, — და განაგრძობდა, — მერედა, მოხუცი რუოს ქალიშვილი ქალაქელი ქალია, ერთი მიბრძანეთ, გეთაყვა?! — აღშფოთებით ამბობდა ქალბატონი ბოვარი, — მისი პაპა მწყემსი იყო, ერთი ბიძაშვილი ჰყავთ და ისიც კინალამ სისხლის სამართალში მისცეს ერთი უგვანი საქციელის გამო. რის მაქნისია ამდენი თვართიფურთი და კვირაობით თვარჩის კაბებით გამონწყობილი, ვით გრაფინია, ეკლესიაში რომ დაბრძანდება? საბრალო ბერიკაცი, შარშან რომ თალგამის კარგი მოსავალი არ ყოფილიყო, გადასახადთა ნარჩენების გასტუმრებასაც ვერ მოახერხებდა.

შარლს ეს ამბავი მოხებრდა და ამიტომ ბერტოში სიარული შეწყვიტა. ელოიზამ ბევრი ტირილისა და უაღრესად აფეთქებული სიყვარულის, ხვევნა-კოცნის შემდგომ, ლოცვანზე ხელი დაადებინა და დაათვია, რომ ბერტოს ამიერიდან აღარ წავა; იგი დაემორჩილა, მაგრამ სურვილთა სიმძაფრე მისივე მონური საქციელის წინააღმდეგ ამხედრდა და რალაცნაირი გულუბრყვილო ორპირობით თავი დაიჭრა, რომ ნახვის აკრძალვა სიყვარულის უფლებას აძლევდა. ამასთან, ქვრივი მჭლეც იყო, წამოსარული კბილები ჰქონდა და მთელი წლის განმავლობაში ტანზე პატარა შავი შალის წამოსხმა იცოდა, რომლის ყურებიც ბეჭებზე სცემდა;

გამხმარსა და ჩამოფერთხილ თეძობზე ვინრო და მოკლე კაბა ჰქონდა შემოჭერილი, რაც კოჭებსა და დიდი ფეხსაცმლის გადაჯვარედინებულ ბანდულებს ვერ უფარავდა.

შარლის დედა დროგამოშვებით მიდიოდა ხოლმე მათ სანახავად; რამდენიმე დღის შემდეგ დედამთილმა მხარი მისცა თავის რძალს და ორივენი დანის პირებივით ილესავდნენ ენას მის წინააღმდეგ. იგი ერთობ ბევრსა ჭამს! რა საჭიროა ყოველი გამვლელ-გამომვლელის გამასპინძლება? ან რა ჭიუგობაა, რომ სათბურს არ იცვამს!

გაბათხულის პირზე ისე მოხდა, რომ ინგუვილელმა ნოტარიუსმა, ვისაც ქვრივი დიუბუკის თანხები ებარა, ერთ მშვენიერ დღეს ატერა აღმართა და თავისი მოანახრის თუღიანად გაქრა. მართალია, ელოიზას, გემში მონანილეობის გარდა, რაც ექვსი ათას ფრანკს უდრიდა, სახლიც ჰქონდა სენ-ფრანსუას ქუჩაზე, მაგრამ მთელი ამ ქონებისა, რომლის შესახებაც ამდენს გაჰკვიდნენ, ოჯახში არაფერი ჩანდა, თუ ცოტაოდენ ავეჯეულობასა და ჭინჭებს ანგარიშში არ ჩავაგდებთ. საჭირო გახდა, ყოველივე მზის სინათლეზე ყოფილიყო გამოტანილი. სახლი დიეპში ვალებით იყო დაღრღნილი თვით ლარცყებამდე; რამდენი ჰქონდა ნოტარიუსს ჩაბარებული, ეს ღმერთმა უნყის, ხოლო გემში მონანილეობა ათას ეკიუს არ აღემატებოდა. მაშ, იმ კაი ქალმა იცრუა, ხომ?! გაბრაზებულმა მამა ბოვარიმ სკამი გამეგებით დაანარცხა და ცოლს აყვედრა, შვილი შენ გააუბედურე, ისეთ ჭახრაკს შეაუღლე, რომლის აკაბმულობაც მის ცყავად არ ღირსო. ისინი შვილის ოჯახს ეწვივნენ. შელაპარაკდნენ. იყო სცენებიც. ელოიზა ატირდა. ქმარს ყელზე მოეხვია და ემუდარებოდა, შენი მშობლებისგან დამიცავიო. შარლმა ქომავობა განიზრახა. მშობლები გაჯავრდნენ და წავიდნენ.

მაგრამ ბედის შემობრუნება მოულოდნელი გამოდგა. რვა დღის შემდეგ, როცა ელოიზა ეზოში სარეცხს თენდა, ყელიდან სისხლი წასკდა და მეორე დღეს, ქმარი რომ ფანჯრის ფარდას ასწორებდა, ქალმა უეცრად წამოიძახა: „ოჰ, ღმერთო ჩემო!“ — და გული წაუვიდა. მკვდარი აღმოჩნდა, რა საოცრებაა!

როცა სასაფლაოზე ყოველივე გათავდა, შარლი შინ დაბრუნდა. ზემო სართულში ავიდა, მისი კაბა საწოლის ჩარდახთან ნახა ჩამოკიდებული; სანერ მაგიდას დაეყრდნო და მწუხარე ფიქრებში წასული საღამომდე უძრავად იჯდა. ბოლოს და ბოლოს, ამ ქალს იგი უყვარდა.

თავი III

ერთხელ, დილით, მოხუცი რუო შარლს ეწვია და ფეხის სამკურნალო ფული მოუტანა;

სამოცდათხუთმეტი თრანკი, სულ ორ-ორთრანკიანები, და ერთი ინდაური. გაეგო მისი მწუხარების ამბავი და ანუგეშა, რაც კი შეეძლო.

— ვიცი, რას ნიშნავს ესა, — უთხრა და მხარზე ხელი დაუცაცუნა, — მეც აგრე ვიყავი, შენსავით! როცა ჩემი საბრალლო დავკარგე, მინდორში წაველ, რათა მარტო დავრჩენილიყავი; ხის ძირას მივეგდე და ვტიროდი, ღმერთს მოეუწოდებდი, სისულელეებს ვროშავდი: რატომ მეც აი ის მკვდარი თხუნელა არა ვარ, ცოცხე რომ ჩამოუდიათ და მატლებს მუცელი გამოუჭამიათ-მეთქი. და როდესაც წარმოვიდგინე, აი, ახლა, ამ წუთს, სხვები თავინთ ცოლებთან არიან და ეხვევიან-მეთქი, ჩემი საბიჯი ავილე და გაბრაზებულმა მიწას დაუწყე ცემა; გიჟივით ვიყავი, სასმელ-საჭმელს არ ვეკარებოდი; არ დაიჯერებთ, მაგრამ კაფეში შესვლის თქირიც კი მძაგდა. ღიახ, ასე იყო, მაგრამ ნელ-ნელა, დღითი დღე, ზამთარს გაბათხული წაება, ზათხულს — შემოდგომა და ესეც თინჩხა-თინჩხა, წვეთ-წვეთად დადნა, წავიდა, გაქრა, დაილექა- მეთქი, მინდა ვთქვა, რადგან რალაც მაინც გრჩება თსკერში, როგორც... სიმძიმე, იქ, გულის სიღრმეში! მაგრამ, რაკი ჩვენი, ყველას, ბედი ასეთია, ამიტომ თავი როდი უნდა მისცე საკვდავ დარდს, აქაოდა, სხვები დაიხოცნენ, მეც სიკვდილი მიწდაო; უნდა გამხნევედეთ, ბატონო ბოვარი. ეგ წარმავალია! მობრძანდით, გენახეთ; ჩემი ქალი ღროდადრო, იცით, გახსენებთ, ასე ამბობს, დამივინყაო. აგერ გაბათხულიც კარს გვადვას; კურდღლებზე სანადიროდ წავიყვანთ, ცოცათი გაერთობით. შარლმა რჩევა დაუჯერა, ბერტოს ესტუმრა. ყოველივე ისე დაუხვდა, როგორც ამას წინათ, ე. ი. ხუთი თვის წინათ ენახა; მსხლის ხეები უკვე ყვოდა; მოხუცი რუო ებოში დათუხსუხსებდა, რაც თერმას სიცოცხლეს მატებდა.

მოხუცს თავის მოვალეობად მიაჩნდა, ექიმს, მისი მწუხარების გამო, რაც კი შეეძლებოდა მეტი თავაზიანობით მოპყრობოდა, ამიტომ სთხოვა, გარეთ ქედს ნუ მოიხდიო; დაბალი ხმით ელაპარაკებოდა, თითქოს ავად ყოფილიყოს და გაჯავრებაც კი განიზრახა, როცა გაიგო, რომ მისთვის განსაკუთრებული რამ ნაბი და მსუბუქი არათერი მოუმზადებიათ, როგორიცაა კრემი ან მსხლის კომპოტი. მერმე სახუმარო ამბავს მოჰყვა. შარლს სიცილი წასკდა, მაგრამ უმაღვე ცოლი მოავონდა და მოიღუშა. როცა ყავა მოიგანეს, ამის თქირიც გაუქრა.

იმის მიხედვით, რაც მარტო ცხოვრებას ეჩვეოდა, ცოლზე სულ ნაკლებსა და ნაკლებს თქრობდა. დამოუკიდებლობის ახალი სიამე მის მარტობას უთრო ასაგანს ხდიდა. ახლა შეეძლო იჯრის საათები შეეცვალა, დაუკითხავად წასულიყო და მოსულიყო, ხოლო როცა დაღლილი იყო, შეეძლო თავის ლოგინზე განიერად გაშლართულიყო. ასე რომ, გაბაგდა, განებივრდა და სამძიმარსაც მოთმინებით ისმენდა. მეორე მხრივ, ცოლის სიკვდილს ხელი როდი შეუშლია მისი საქმიანობისთვის, რადგან მთელი ერთი თვის განმავლობაში სულ ასე

გაისმოდა: „საბრალო ყმანვილი! რა სამწუხაროა!“ სახელი გაითქვა, კლიენტები მოემატა და ბერტოშიც თავისი სურვილისამებრ დაიარებოდა. როცა იმედი, გაურკვეველი ბედნიერების გრძნობა ჰქონდა, როცა წვერის დასაოშავად სარკეში ჩაიხედავდა ხოლმე, სახეც უფრო სააძური ეჩვენებოდა. ერთხელ რუოებთან ნაშუადღევს სამ საათზე მივიდა. ყველა ყანაში იყო გასული, სამზარეულოში შევიდა, მაგრამ პირველად იქ ემა ვერ შეამჩნია; დარაბები მოხურული იყო. ჭუჭრუტანებიდან იატაკზე მზის გრძელი და ვიწრო სხივი დაფენილიყო, ავეჯზე ასხლეტილი ჭერზე ფარფაცებდა. სუფრაზე ნახმარ ჭიქებს ბუბები ეხვეოდნენ და შიგ ნარჩენ სიდრში ბუბუნით იხრჩობოდნენ. საკვამურიდან დაშვებული სინათლე ჭვარტლს ახავერდებდა, ნაცარს კი ოდნავ აცისფეროვნებდა. თანჯარასა და კერას შუა ემა იჭდა და კერავდა; თავშიშველა იყო, ღია მხრები ოფლით დასცვაროდა.

სოფლის ჩვეულებისამებრ, ქალმა სასმელი შესთავაზა, შარლმა უარი თქვა, ქალი არ მოეშვა და ბოლოს სიცილით დაითანხმა, თითო ჭიქა ლიქიორი ერთად დავლიოთო; კარადიდან ერთი ბოთლი კიურასო გამოიღო, ორი ჭიქაც მოაყოლა; ერთი პირამდე აავსო, მეორეში ოდნავ ჩააყოლა, საფე მას მიანოდა, თავისი ნაკლული მიუჭახუნა და ტუჩთან მიიტანა; ჭიქა თითქმის ცარიელი იყო. უკან გადაიხარა, თავი გადაავლო, ყელი გამოიჩინა. ტუჩები წამოიზარდა და რაკი ვერაფერი იგემა, სიცილი აუცყდა.

ენის წვერი წაიგრძელა და ჭიქის ფსკერი გამოლოკა. კვლავ დაჭდა და მუშაობა განაგრძო. ბამბის თეთრი წინდა ჰქონდა გამოსაკერავი; თავაულებლად კერავდა, არას ამბობდა. შარლიც დუმდა. კარის ქვემოდან შემონაბერ ქარს ოდნავ მტვერი შემოჰქონდა; შარლი ამ ანიავებულ მტვერს ადევნებდა თვალს და მხოლოდ საკუთარი საფეთქლების ცემა და ებოდან ქათმის შორეული კაკანი ესმოდა. ემას დროდადრო გასაგრილებლად ლოყებთან ხელისგულები მიჰქონდა, ხოლო შემდეგ ხელისგულებს გასაცივებლად ბუხრის რკინის რიკულის ბუშტულებს ადებდა.

ქალი ჩიოდა, გაბაფხულიდანვე თავბრუსხვევა დამჩემდაო და ეკითხებოდა, ზღვის აბაზანები ხომ არ მარგებსო; მერე თავის მონასტერზე ჩამოავლო სიცივა, შარლმა კი კოლეჟი გაიხსენა. ბაასი ნელ-ნელა გაიბა, მერმე ქალმა თავის ოთახში აიყვანა, უჩვენა თავისი ძველი მუსიკის რვეულები, პატარა წიგნაკები, საჩუქრად რომ მიეღო და მუხის კუნწულების გვირგვინები, კარადის ქვემო განჯინაში რომ ეყარა; ებაასა თავისი დედის, სასაფლაოს შესახებ და ბაღში ის კვალიც კი უჩვენა, სადაც ყვავილებს კრეფდა და ყოველ პარასკეობით დედის საფლაგზე მიჰქონდა... მაგრამ მათ მებაღეს ამის არაფერი გაეგება. საზოგადოდ, ცუდი მსახურები ჰყავთ! სწადია, ზამთრობით მაინც იცხოვრონ ქალაქად, თუმცა ამ გაუთავებელი

კარგი ამინდების გამო ბათუმში სოფლად ცხოვრება შესაძლოა უფრო აუტანელი იყოს. და იმის მიხედვით, რაზე ლაპარაკობდა, მის ხმა ხან მკაფიო იყო, მაღალი, ხან თითქოს თავის თავს ებაახებო, უეცრად მინელებული, კილოს იცვლიდა და ჩურჩულით თავდებოდა, — ამ წამს რომ მხიარული იყო და თვალს გულუბრყვილოდ აშუქებდა, მყის ნახევრად მოეხუჭებოდა და შიგ მოწყენილობა, დაუცხრომელი ფიქრი გაკრთებოდა.

სალამოს შინ დაბრუნებული შარლი სათითაოდ არჩევდა ქალის ნათქვამ თრამბებს. ცდილობდა, გაეხსენებინა და თავისებურად შეეცხო ისინი, რათა ნაწილობრივ მაინც წარმოედგინა მისი ცხოვრების ის ხანა, როცა ემას ჯერ კიდევ არ იცნობდა, მაგრამ მის გონებას მუდამ ისე წარმოუდგებოდა ხოლმე, როგორც პირველად იხილა, ან ისეთი, როგორც წელან დატოვა. შემდეგ თავის თავს შეეკითხა, ნეტავ რა მომივა, რომ გათხოვდეს ან ვის უნდა მისთხოვდესო. ეჰ, მოხუცი რუო ძალზე შეძლებულია, ქალი კი... ასე ლამაზია!

ემას სახე მუდამ თვალწინ ედგა და რაღაც ერთხმოვანი, თითქოს ჯარას ზუმუნიაო, ყურში ჩასჩურჩულებდა: „შენ რომ შეირთო! შენ რომ შეირთო!“ ლამით ძილი არ ეკარებოდა, ყელში უჭერდა, წყურვილი აწუხებდა; ადგა, წელიანი დოქი მოიყუდა, მერე ფანჯარა გააღო; ცა ვარსკვლავებით იყო მოჭყდილი, თბილი ქარი ქროდა. სადღაც შორს ძაღლები ყეფდნენ. პირი ბერცოსკენ იბრუნა. რაკი, ბოლოს და ბოლოს, არათერს ვკარგავო, შარლმა თავის თავს სიგყვა მისცა, პირველი შემთხვევისთანავე წინადადებას მივცემო, მაგრამ ყოველთვის, როცა კი ასეთი შემთხვევა ეძლეოდა, იმის შიშით, ვაითუ შესაფერისი სიგყვები ვერ ვიპოვო, მუდამ კრიჭა ეკვროდა.

მოხუცი რუო მაინცდამაინც ნაწყენი არ დარჩებოდა, თუ ვინმე ქალიშვილისაგან გაათავისუფლებდა, რადგან ოჯახში ბევრს არათერს ეხმარებოდა, თუმცა გულში კიდევ ამართლებდა შვილს. რა მისი ჭკუის საქმეა სოფლის მეურნეობა, ეს დანწყველილი ხელობა, რითაც მილიონერი ვერასოდეს გახდებო. თვით მოხუცი არათუ იგებდა რასმე, პირიქით, ყოველ წელს ბარალში იყო, რადგან მართალია, ვაჭრობაში მოხერხებული იყო და ბაბრის ხრიკები ერთგვარ სიამესაც კი ჰგვრიდა, სამაგიეროდ, მეურნეობა და მის გაძლოლა მისი საქმე სრულიად არ იყო. ზურგზე ხელებშემოდებული დაიარებოდა, ყაირათისა არათერსი გაეგებოდა, კარგი ჭამა-სმა, სითბო და გვილი ძილი სურდა, უყვარდა მაგარი სიღრი, ცვრიანი ბიფშტექსი და რომიანი კარგად შეზავებული ყავა. სამზარეულოში იჯრობდა ხოლმე, მარტო, ცეცხლის პირას, პატარა სუფრაზე, რომელსაც გაშლილს მიართმევდნენ ხოლმე, ვით თეატრში.

როცა შეამჩნია, შარლს ლოყები უწითლდება ხოლმე ჩემი ქალიშვილის წინაშე, რაც იმას ნიშნავდა, რომ თხოვნის დრო შორს აღარ იყო, წინდანინვე მოისაზრა ყოველივე. მართალია, იგი ფუქსავატ კაცად მიაჩნდა და ასეთი სიძე არასოდეს უნატრია, მაგრამ სამაგიეროდ უქებდნენ ყოფაქცევას, მომჭირნეობას, კარგ აღზრდასა და, ალბათ, მზითვებედაც ბევრს არ ივაჭრებდა. თანაც მოხუცი რუო იძულებული იყო, ოცდაორი აკრი მიწა გაეყიდა, რათა ბევრი კალაგობისთვის გადაეხადა, ბევრიც სარაჯისათვის, საწნახელისათვის კიდევ ხრახნი უნდა გამოეცვალა.

— თუკი მთხოვს, მივცემ, — თავის თავს ეუბნებოდა. მთავარანგელოზობის მოახლოებისას, შარლი სამი დღით ეწვია ბერტოს ფერმას. უკანასკნელი დღეც ისე გავიდა, როგორც პირველი, ყოველ წუთში ყოყმანით. მოხუცმა რუომ გააცილა; ოღროჩოღრო გზით მიდიოდნენ; აი, კიდევ უნდა გამოეთხოვონ ერთმანეთს; დადგა გადამწყვეტი წუთი. შარლმა თავს ვადა მისცა ღობის ყურემდე და ბოლოს, როცა ესეც გაიარეს:

— ბატონო რუო, — ნაიბუტბუტა შარლმა, — რამე უნდა გითხრათ. შეჩერდნენ, შარლი დუმდა.

— ჰო, მითხარით, რა ამბავია! განა მე კი არ ვიცი? — ნაზი ღიმილით თქვა მოხუცმა.

— მამილო რუო... მამილო რუო... — ბუტბუტებდა შარლი.

— მე, ჩემი მხრივ, უკეთესს ვერ ვინატრებდი, — განაგრძო მოხუცმა, — ალბათ, პატარაც ჩემი აზრისაა, მაგრამ მაინც უნდა ვკითხოთ. განაგრძეთ თქვენი გზა; მე შინ მივბრუნდები. კარგად მისმინეთ, თუ თანახმა იქნა, თქვენი დაბრუნება საჭირო არაა, ხომ იცით, ხალხის ამბავი; გარდა ამისა, თვითონაც ძალზე აღელდება, მაგრამ თქვენ რომ აქ უბრალოდ არ იგანჯოთ, მე ფანჯრის დარაბას გავადებ სრულიად, კედლაძდე. თქვენ შეგეძლებათ მისი დანახვა, თუ ღობებზე ოდნავ გადმოეკიდებით, — და იგი შინისკენ წავიდა.

შარლმა თავისი ცხენი ხეს მიაბა. ჩირგვებში შეძვრა, ელოდებოდა. ნახევარი საათი გავიდა; მერმე ცხრამეტი წუთი, თვით დათვალა თავის საათზე. უეცრად კედელზე დიდი ბრახუნი გაისმა, დარაბა გაიღო, ურდული კიდევ ქანაობდა. მეორე დღეს, დილის ცხრა საათზე, იგი უკვე ფერმაში იყო. მის დანახვაზე ემა წამოწითლდა და ბრდილობისათვის გალიძება სცადა. მოხუცი რუო თავის მომავალ სიძეს მოეხვია. მერმე ბაასი მზითვეს შეეხო; დრო საკმაო ჰქონდათ, რადგან ქორწილი მანამდე ვერ მოხდებოდა, სანამ შარლი არ გამოივლოვებდა, ესე იგი მომავალი წლის გაზაფხულამდე.

ზამთარი ამ მოლოდინში გავიდა. მადმუაზელ რუო მზითვის მზადებას შეუდგა. ნაწილი რუანში შეუკვეთეს, პერანგები და ღამის თავსაფრები თვით გაიკეთა იმ ნახატების მიხედვით, რაც მოდის ნათხოვარ ჟურნალებში იპოვა. ფერმაში შარლის ყოფნისას ლაპარაკობდნენ ხოლმე ქორწილის სამზადისზე, არჩევდნენ, რომელ ოთახში გაიმართოს სადილი; ოცნებობდნენ კერძთა რაოდენობასა და იმაზე, რა უნდა მიართვან პირველად.

ემას, პირიქით, ქორწილი ღამით სურდა, ჩირაღდნებით, მაგრამ მოხუცმა რუომ ამგვარი სურვილისა ვერაფერი გაიგო. ასე რომ, გადაიხადეს ქორწილი, რომელსაც ორმოცდასამი კაცი დაესწრო; ლხინი თექვსმეტი საათს გაგრძელდა. მეორე დღეს განახლდა და რამდენიმე დღეს კიდევ არ შეწყვეტილა.

თავი IV

სტუმრებმა აღრიანად იწყეს მოსვლა სხვადასხვა ეკიპაჟით: ერთცხენიანი კაბრიოლით, ორთვლიანი შარაბანით, უჩარდახო ძველი კაბრიოლეტით, ტყავის ლათათინიანი ფურგონით; ახლო სოფლების ახალგაზრდები ურემში იდგნენ, მწკრივად, ხელით საგვერდულებზე დაყრდნობილნი და საშინელი ჭახახით მოექანებოდნენ. მოვიდნენ ათი ლიეს მანძილით დამორებულნი, გოდერვილიდან, ნორმანვილიდან და კანიდან. ორივე ოჯახის ყველა ნათესავი იყო დაპატიჟებული. დამდურებულებს ამ შემთხვევისათვის შეურიგდნენ, დიდი ხნის უნახავი ნაცნობები წერილით მოიწვიეს.

ღობის გადაღმა დროდადრო ისმოდა შოლგის ტყლაშუნი, ჭიშკარი გაიღებოდა და ეზოში ეკიპაჟი შემოდებოდა. ეკიპაჟს ზედ კიბის პირველ საფეხურზე მოაყენებდნენ, შიგ მსხდომნი ყოველი მხრიდან ჩამოდიოდნენ, მუხლებს იბეღდნენ, მკლავებს იმართავდნენ. ქალები ქალაქურად იყვნენ მორთულნი: თავზე ბონეტი, ყელზე საათის ოქროს ძეწკვი, ტანზე პელერინა, რომლის ქიმებიც წელზე ჰქონდათ გადაჯვარედინებული, ან პატარა ფერადი გარუსი, რომელიც ზურგზე ქინძისთავით იყო დამაგრებული ისე, რომ მის პატრონს კისერი უჩანდა. თავიანთი მამებივით ჩაცმული მოზარდები, ჩანდა, თავს უხერხულად გრძნობდნენ ახალ ტანისამოსში (ბევრ მათგანს ფეხსაცმელი სწორედ იმ დღეს პირველად განეახლებინა თავის სიცოცხლეში); მათ გვერდით სულგანაბული იდგა თოთხმეტი-თექვსმეტი წლის გოგონა, ალბათ, და ან ბიძაშვილი, თეთრ კაბაში გამონყობილი, რომელიც პირველი ზიარებისთვის იყო შეკერილი, ახლა კი დაგრძელებული ამ შემთხვევისათვის; სახე წითელი ჰქონდა, შემფოთებული, თმა პომადით ძალზე გაქონილი, მეტად უფრთხილდებოდა თავის თათმანებს, არ გამესვაროსო. რადგან იმდენი მსახური არ იყო, რომ ეტლები გამოეხსნათ, სტუმრები

იკაპინებდნენ და თვით აკეთებდნენ ამ საქმეს. სხვადასხვა სოციალური მდგომარეობის შესაფერისად ტანთ ეცვათ ფრაკი ან სერთუკი, პიჯაკი, მოკლე ტუბა, — საუკეთესო რამ საცმელი, რაც მთელი ოჯახის მშვენებას შეადგენდა და რაც მხოლოდ დღესასწაულებზე ამოდიოდა სკივრიდან: ცილინდროვანსაყელიანი და ჯიბეტომარა რედინგოტი, რომლის გრძელ კალთებსაც ქარი აფრიალებდა; სქელი მაუდის პიჯაკი, რომელსაც ჩვეულებრივ თან ახლდა კასკეტი, წინათურაზე რომ სპილენძი ჰქონდა შემოჭედილი; მოკლე ტუბა, საქამრესთან რომ ახლო-ახლო ორი ღილი ეკერა, თითქოს წყვილი თვალიაო და რომლის კალთებიც თითქოს ხუროს ნაჯახით იყო მოჭრილი. ზოგიერთს კიდევ (ასეთები, რასაკვირველია, სუფრის ბოლოს უნდა მსხდარიყვნენ) ტანთ ეცვა საყელოგადმოფენილი, ზურგზე დანაოჭებული საბეიმო ბლუზა და ზედ ნაქსოვი ქაშარი ერტყა. პერანგები მკერდზე ჯავშანივით ამობურცულიყო! მამაკაცებს თავები ახალგაკრეჭილი ჰქონდათ, ყურები წამოლატათინებული, წვერი წმინდად გაპარსული; ზოგიერთი, ალბათ, ადრე ამდგარიყო წვერის გასაპარსავად, სიბნელეში კარგად ვერ დაენახა, ცხვირქვეშ თუ ყბებზე კანი გვარიანად დაესერა, ზოგს კიდევ სამფრანკიანისოდენა ნათესეკი ემჩნეოდა სახეზე, რაც გზაში ჰაერის მოძრაობას გაენითლებინა; ამის გამო ყველა ეს თართო მოზეიმე სახე მარმარილოს ძარღვებივით იყო ოდნავ აჭრელებული. ქალაქის სამმართველო ნახევარი ლიეს მანძილზე იყო დაშორებული და ამიტომ იქითაც და აქეთაც მაყრიონს თეხით მოუხდა სიარული. კორტეჟი ჯერ ერთი მთლიანი ფერადი შარფივით გაიჭიმა მიხლორში, ჯეჯილების ვიწრო სამანების გასწვრივ, მერე კი ცალ ჯგუფებად დაიშალა, რომლებიც ბაასში ერთმანეთს ჩამოშორდნენ. ვიოლინოს დამკვრელი ყველაზე წინ მიდიოდა, თავისი საკრავი ბათუებით ჰქონდა მორთული; მას მისდევდნენ ნეფედლოფალი, შემდეგ მშობლები და ნათესავები, კვლავ მეგობრები, ბოლოს კი ბავშვები, რომლებიც ანცობით ქერის თავთავებს გლუჯდნენ და ცელქობდნენ ისე, რომ დიდებს არ შეენიშნათ. ემას მეტად გრძელი კაბა მიწაზე ოდნავ ეთრეოდა; ხანდახან იგი შედგებოდა, კაბის ბოლოს ასწევდა და თათმანიანი ვიწრო თითებით ხმელ ბალახს ან ბირკას მოაშორებდა, შარლი კი ხელემაშვებული იდგა და ელოდებოდა. მოხუც რუოს თავს აბრეშუმის ახალი ცილინდრი ეხურა, ტანთ ეცვა შავი საცმელი, რომლის სახელოებიც თითქმის ფრჩხილებამდე სწვდებოდა, მკლავი შარლის დედისათვის გაეყარა და დინჯად მიაბიჯებდა. რაც შეეხება ბოვარი მამას, რომელსაც გულში კიდევაც ეზიზღებოდა მთელი ეს ხალხი, სამხედრო ფორმის უბრალო რედინგოტი ეცვა, ღილები რომ ერთ მწკრივად ჰქონდა ჩაყოლებული; იგი გაბედულად ექათინაურებოდა გლეხის ქერა ქალს, რომელიც თავს ხრიდა, წითლდებოდა და არ იცოდა, რა ეთქვა. დანარჩენი წვეულები თავიანთ საქმეზე ბაასობდნენ ან ერთმანეთს დასცინოდნენ და ადრევე სამხიარულო გუნებას იქმნიდნენ. მუსიკოსი კი უკრავდა და ვიოლინოს წკრიალი მიხდვრებს ეფინებოდა. როდესაც შეამჩნევდა, ძალზე

ჩამომრჩნენო, შედგებოდა, შეისვენებდა, დიდხანს და ბეჯითად უსვამდა კანიფოლს თავის სოლინარს და კვლავ სიარულს განაგრძობდა; საკრავის ტარი რიგბულად ადიოდ- ჩამოდიოდა მის ხელში, რათა ამით თავისთვის ტაქტი მკაფიოდ აღენიშნა. საკრავის ხმა შორიდანვე აფრთხობდა პატარა ჩიტებს. სუფრა ურმების ფარდულში იყო გაშლილი. მას ამშვენებდა ოთხი ხონჩა შემწვარი, წინილების ექვსი ფრიკასე, მოხრაკული ხბოს ხორცი, ცხვრის სამი ბარკალი და შუაში მშვენიერი შემწვარი გოჭი, რომელსაც გარს შემონწყობილი ჰქონდა მჟაუნით შენელებული კუპატები. კუთხეებში სურებით არაყი იდგა. ტბილი სიღრი ბოთლების საცობებში ამოქაფებულიყო, ხოლო ჭიქები წინასწარ პირამდე გაეგსოთ ღვინით. ყვითელი კრემით სავსე უზარმაზარი მათლაფები სუფრის ოღნავ შერხევაზე თრთოდა; მათ მთლიან ზედაპირზე ახალდაქორწინებულთა ინიციალები იყო ხლართულად გამოყვანილი. გორგებისა და ნუგის მოსამზადებლად კონდიტერი იყო ივეგოდან გამონერილი; რადგან იგი ამ კუთხეში პირველად იყო მოსული, ამიტომ განსაკუთრებულად ცდილობდა და სადესერტოდ ისეთი რამ მოართვა, რამაც საერთო ყიჟინა გამოიწვია: საფუძვლად ამ რამეს ლურჯი მუყაოს ოთხკუთხედი ედო, ტაძრის სახით გამოჭრილი კოლონადებითა და ქანდაკებებით; ნიშებში ოქროვანი ქალაღლის ვარსკვლავები ბრწყინავდა; მეორე სართულს წარმოადგენდა სავოს გორგი — კომპი, რომელსაც სიმაგრეებად და სათოფურებად შემოლაგებული ჰქონდა სხვადასხვა ცუკატი, ნუში, ქიშმიში, ფორთოხლის ჭეობები; და, ბოლოს, სულ ზემო პლატფორმაზე, რომელიც მწვანე ველს წარმოადგენდა, კლდეებს შორის მურაბის ტბა იყო გაკეთებული, ზედ კაკლის ნაჭუჭის ნავეებით, ამური კი შოკოლადის პანია საქანელაზე ქანაობდა, რომლის ბოძებსაც ცოცხალი ვარდის ორი კოკორი აგვირგვინებდა.

ლხინი საღამომდე გავრძელდა. როცა ჯდომით ძლიერ დაიღლებოდნენ, ებოში გაივლ- გამოივლიდნენ ან ბეღელში ერთ ხელ „ბუშონს“ წაითამაშებდნენ და კვლავ სუფრას მიუსხდებოდნენ. ზოგიერთს, დასასრულ, იქვე ჩაეძინა და ხვრინვა ამოუშვა, მაგრამ ყავის მორთმევისას ყველაფერი გამოცოცხლდა; გაისმა სიმღერები, ზოგი ღონესა და სიმარჯვეში გაეჭიბრა ერთიმეორეს. სწევდნენ სიმძიმეებს, ცერით ფოკუსებს აკეთებდნენ, ერთმანეთს აქებებდნენ — აბა იმ ურემს ვინ გაიდებს მხარზეო, ლაზღანდარობდნენ და ქალებს ეხვეოდნენ. საღამოს, როცა წასვლის დრომ მოატანა, ყელამდე ქერით მაძლარი ცხენები გაზანტდნენ და გაჭირდა მათი შებმა: იგლინკებოდნენ, ყალყზე დგებოდნენ, მოსართავს წყვეტდნენ; მათი პატრონებიც ან ივინებოდნენ, ან ხარხარებდნენ და მთელი ღამე მთვარიანში, გარემოს გზებზე ისმოდა ეტლების გრიალი, ქვებში, ყორეებში, ოღროწოღროებში მათი თავანყვეტილი სრბოლა და ხარხარი; შეშინებული ქალები გამირს ეკიდებოდნენ და სადავეებს ებლაუჭებოდნენ.

ბერტოში დარჩენილნი მთელი ღამე ქეიფობდნენ სამზარეულოში. ბავშვებს სკამლოგინების ქვეშ ეძინათ. დედოფალი მამას ემუდარებოდა, ჩვეულებრივ ხუმრობას გადამარჩინეო. მიუხედავად ამისა, მათმა ერთ-ერთმა ბიძაშვილმა, ხელობით მეთევზემ (რომელმაც საქორწილო ძღვნად ერთი წყვილი ქამბალა მოიგანა) პირში წყალი დაიგუბა და ნეფე-დედოფლის სანთიობოს საკლიტურში შესხმა განიზრახა, მაგრამ სწორედ ამ დროს მოხუცი რუო თავს წაადგა და დაუძალა, თანაც განუძარგა, ჩემი სიძის დარბაისლობას ასეთი ხუმრობა არ შეეფერებაო. ბიძაშვილმა ძლივს დაიჭერა მისი საბუთიანობა, მაგრამ გულში კი აშკარად ააუგებდა სიამაყისა და განდიდებისათვის. ნაწყენი წავიდა და სტუმართა ერთ ჯგუფს მიუჯდა, რომელსაც სადილზე შემთხვევით ხორცის ცუდი ნაჭრები რგებოდა ზედიზედ და ამის გამო აგრეთვე ნაწყენი იყო მასპინძლობით. ისინი ჩურჩულით მასპინძელს ააუგებდნენ და გაკვირით ოჯახის დაქცევას უსურვებდნენ. უფროს ქალბატონ ბოვარის მთელი დღე კრიჭა არ გაუხსნია. მას არც დედოფლის მორთულობისა ჰკითხეს რამე და არც ქორწილის მონყობისა, ამიტომ აღრიანად წავიდა. მისმა მეუღლემ, იმის მაგივრად, გაჰყოლოდა, სენ-ვიქტორს კაცი გაგზავნა სივარებზე, გათენებამდე ეწეოდა, თანაც ალუბლის გროვს წრუპავდა; ამგვარად შემზადებული გროვი სოფლელებს ჯერ არ ენახათ, რამაც მათ თვალში მეტი ფასი დასდო მოხუც ბოვარის. შარლი გუნებით ხუმარა არ იყო, ამიტომ ქორწილში თავი არათურით გამოუჩენია, იგი უხერხულად უპასუხებდა ხოლმე ხუმრობაზე, სიციყვამოსწრებულობაზე, ორანბროვნებაზე, ქათინაურებსა და ლაბლანდარობაზე, რაც სადილის დანყებისთანავე დააყარეს თავს. სამაგიეროდ, მეორე დღეს იგი სულ სხვა იყო. გუშინდელ ქალწულს უფრო ჰგავდა, მაშინ როცა ნამდვილ პატარძალს არავითარი ცვლილება არ ეცყობოდა. ყველაზე უფრო ცბიერნი ვერავითარ საენაძვიროს ვერ პოულობდნენ და როცა ემა მათ ახლოს გაივლიდა, ამაოდ იცვეთდნენ ენას. შარლი კი არათურს მალავდა. თავის ცოლს ეძახდა, შენობით ელაპარაკებოდა, ყველას მის შესახებ ეკითხებოდა, მუდამ უკან დასდევდა; ხშირად ებოში გაიყვანდა და იქ, ხეებს შორის, ჩანდა, როგორ ხევედა წელზე ხელს, მისკენ იხრებოდა და გულში ეხუტებოდა. ქორწინების ორი დღის შემდეგ ცოლ-ქმარი წავიდა, შარლს არ შეეძლო დიდი ხნით თავისი ავადმყოფების მიტოვება. მოხუცმა რუომ თავისი კაბრიოლი შეაბა და თვითონაც ვასონვილამდე გაჰყვა. იქ უკანასკნელად მოეხვია თავის ქალს, ჩამოხდა და შინ დაბრუნდა. როცა ასიოდე ნაბიჯი გაიარა, შედგა, მტვერში გახვეულ კაბრიოლს თვალი გაადევნა და ღრმად ამოიოხრა. გაახსენდა თავისი დაქორწინება, საკუთარი წარსული, ცოლის პირველი ორსულობა; მაშინ ესეც ძალიან მხიარული იყო, როცა თავისი პატარძალი მშობლების ოჯახიდან შინ მიჰყავდა; უნაგირის უკან იჯდა, ცხენი ლალად მიჰველავდა ახალ თოვლში, რადგან შობის წინა დღეები იყო და მთელი სოფელი თეთრად იყო შემოსილი; ქალი ცალი ხელით მის წელს ეხვეოდა, მეორეში კი კაბის ბოლო ეჭირა; ქარი მისი

ნორმანდიული თავკაზმულობის გრძელ არშეებს აფრიალებდა და რუოს გუჩს ულამუნებდა; უკან მიხედვისას, საკუთარ ბეჭთან პანია მწყაზარი სახე მოჩანდა, რომელიც უხმოდ უღიმოდა, ღროღადრო თავის პატარა თითებს გასათობად უბეში უყოფდა. რამდენი ხანი გავიდა მას აქეთ! მათი ვაჟი ახლა ოცდაათი წლის იქნებოდა! კვლავ უკან მიხედა, მაგრამ გზაზე უკვე ველარაფინ დაინახა. ისეთი ნაღველი იგრძნო, ვით დაცარიელებულ სახლში; ნაბახუსევ თავში ტკბილი მოგონებანი მწარე ფიქრებს შეერთო და ერთი წუთით გზის გადახვევა და ეკლესიისაკენ გავლა მოუნდა, მაგრამ რაკი შეშინდა, საფლავის ნახვამ უფრო მეტი ნაღველი არ მომგვაროსო, პირდაპირ შინისაკენ გასწია. ახალგვარდანიერილნი შინ საღამოს ექვს საათზე მივიდნენ. მებობლები თანჯრებს მიაღვინენ, რათა თავიანთი ექიმის ახალი ცოლი დაენახათ. ძველი გაღია ემას წარუდგა, მიულოცა, მერე ბოდიში მოიხადა, სადილი ჭერ მზად არ არისო და ამასობაში სახლის დათვალიერება ურჩია.

თავი V

აგურის წინამო პირდაპირ ქუჩაში, ან უკეთ რომ ვთქვათ, გზა გამოდიოდა. კარს უკან ლურსმანზე ეკიდა კაპიუშონიანი მანგო, იქვე — აღვირი და შავი ტყავის კასკეტი, ხოლო ერთ კუთხეში, იატაკზე, ტალახიანი მესტები ეყარა. მარჯვნივ დარბაზი იყო, ესე იგი აპარტამენტი, სადაც სადილობდნენ და ისვენებდნენ. ქალაქის მოყვითალო შპალერი, რომელსაც ზემოთ ყვავილთა აკიდოს გახუნებული არშია ჰქონდა შემოვლებული, ერთიან ირხეოდა ცუდად გადაჭიმულ ტილოზე; წითელი ყაითნით მოქარგული, თეთრი მიტკლის ფარდები თანჯრებს ჭვარედინად ეკიდა; ბუხრის ვინრო გამირზე, ნაჭედი ვერცხლის შანღლებს შუა, მინის ხუფებით რომ იყო დაცული, ჰიპოკრატეს ბიუსტიანი საათი იდგა. ტალახის მეორე მხარეს შარლის კაბინეტი იყო. ექვსი ნაბიჯი სივრცის პატარა ოთახი, სანერი მაგიდით, სამი სკამითა და ერთი სავარძლით. სამკურნალო მეცნიერებათა ლექსიკონის გაუჭრელი, მაგრამ ხშირი ყიდვა-გაყიდვის გამო გაცვეთილი ტომები ამშვენებდნენ მხოლოდ ნაძვის ხის სანთენე კარადის ექვს თაროს. კაბინეტში, მიღების დროს, სამზარეულოდან ტუხის სუნი შემოდიოდა, სამზარეულოში კი ავადმყოფების ხველება და სატკივრებზე ჩივილი ისმოდა. შემდეგ იყო ერთი ჩამოგლეჯილი დიდი ოთახი, რომელიც ფარდულის პირდაპირ, ეზოში გადადიოდა. ამ ოთახში მოთავსებული იყო ფურნე, იგივე წარმოდგენდა საშემეს, საკუჭნაოს, სანყობს, სადაც უთავბოლოდ ეყარა ძველი რკინეულობა, ცარიელი კასრები, სოფლის მეურნეობის უვარგისი იარაღები და ბევრი ისეთი მგვრიანი რამ, რომელთა დანიშნულების გამოცნობაც შეუძლებელი იყო. გრძელი და ვინრო ბალი, ორ თიხის კედელს შუა მოქცეული და ჭერმებით შემორგული, ეკლის ღობით თავდებოდა, რომელიც ამას იქით გაშლილ მინდვრებს ამორებდა. შუა ბაღში მონყობილი

იყო ფიქალის მზის საათი, რომელიც ქვის კვარცხლბეკზე იყო შემდგარი; მჭლე ნარით შემორგული ოთხი კვალი სიმეტრიულად ერწყა გარს უფრო გამოსადეგ ოთხკუთხედს, სადაც უფრო მნიშვნელოვანი მცენარეულობა იყო დარგული. ბალის ბოლოს, პაგარა ნაძვებში, თაბაშირის მღვდელი ლოცვას კითხულობდა.

ემა ზემო სართულის ოთახებში ავიდა. პირველი სრულიად მოუწყობელი იყო; მეორეში, რომელშიც ცოლ-ქმრის საწოლი ოთახი იყო, წითლად დაჩარდახებული წითელი ხის საწოლი იდგა. კომოდზე სადაფით ნაჭედი კოლოფი იდო, ხოლო საწერ მაგიდაზე, თანჯარასთან, სურამი თეთრი საცინის ბაფთით შეკრული ნარინჯის ყვავილების თაიგული იყო ჩარტობილი. ეს იყო საქორწილო, იმ მეორეს საქორწილო თაიგული! ქალი თაიგულს დააცქერდა. შარლმა შეამჩნია, თაიგული აიღო და სხვენში აიგანა. ამასობაში საეარძელში მჯდომარე ემა (იქვე მის ნივთებს ალაგებდნენ) თავის თაიგულზე ფიქრობდა, მუყაოს კოლოფში რომ იყო დაცული. ნეტავ იმას რაღა მოუვა, უეცრად რომ მოვკვდეთ. პირველ დღეებში იმაზე ფიქრობდა, რა ცვლილებანი მოეხდინა ამ სახლში. შანდლებს მინის ხუფები მოაშორა. ოთახში ახალი შპალერი გააკვრევინა. კიბე შეაღებინა, ხოლო ბაღში მზის საათის ირგვლივ სკამლოგინები დაადგმევინა; კითხულობდა, თუ შეიძლება აუბის მონყოლა შადრევნითა და თევზებით. დასასრულ, რაკი შარლმა იცოდა, ემას ეგლით სეირნობა უყვარსო, შემთხვევით ერთი შარაბანი იყიდა, რომელიც, როცა ახალი ფარნები დაუდგეს და ცყავის მოგვირისცეხული ლათათინებიც მიაკრეს, თითქმის ცილბურის დაემსგავსა. ასე რომ, შარლი ბედნიერი იყო და სრულიად აღარაფერი აღარდებდა. მასთან მარცოდმარცო იჯრობა, საღამოთი დიდ გზაზე გასეირნება, მისი ხელის მოძრაობა თმის გასასწორებლად, შესახედაობა მისი ჭილის ქედისა, თანჯარის კარბაზე რომ ეკიდა ხოლმე და ბევრი რამ სხვა, რისი მშვენება წინათ ამრადაც არ მოსვლია, ახლა მისი ბედნიერების დაუსრულებელ სიამეს წარმოადგენდა. დილით, ლოგინში, მასთან ერთ ბალიშზე თავდადებული შარლი სიამით უცქეროდა ხოლმე, როგორ ავარაყებდა მზის სხივი ქინქლს მის ვარდისფერ ღანჭთა, რომლებიც ჩაჩის ფოჩებით ნახევრად დაბურულიყო. ასე ახლოს ნახული მისი თვალებიც უფრო გაფართოებული ეჩვენებოდა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ახალგაღვიძებული ემა წამწამებს ხშირად აფახურებდა; ჩრდილში მოშავო, დღის სინათლეზე კი მუქი ცისფერი მისი თვალები თითქოს ფერადთა რამდენიმე ფენას შეიცავდა ზედიზედ, ფსკერზე უფრო სქელსა და სარკის ზედაპირისაკენ კი უფრო და უფრო ღიას. შარლის ცქერა ამ თვალთა სიღრმეში ინთქმებოდა; იგი იქ ხედავდა თავისივე თავს, დაპაგარავებულს, მხრებამდე ფულარით თავნაკრულსა და მკერდგაღელილს. შარლი ადგებოდა, ემა კი თანჯარას მიადგებოდა და მიმავალს თვალს გააყოლებდა; ასე დარჩებოდა თანჯარაზე იდაყვდაყრდნობილი, გერანიუმის ქოთანთა შორის, თავის განიერ

პენუარში გახვეული. შარლი ქუჩაში ქვის ტუმბოზე ფეხს შედგამდა ღებების შესაკრავად, ეს კი გემოდან ელაპარაკებოდა, თან ტუჩით ყვავილის ფურცელს ან ფოთოლს შეაწყვეტდა და მისკენ შეუბერავდა; ფურცელი გაფრინდებოდა, შეტორტმანდებოდა, ვით ჩიტი, ნახევარ წრეს შემოავლებდა, სანამ კართან უძრავად მდგომი ბებერი თეთრი თაშაგის უვარცხნელ ფათარში გაეჩრებოდა. ცხენზე შემჯდარი შარლი ჰაეროვან ამბორს გაუგზავნიდა, იგიც ანიშნებდა, თანჯარას მიხურავდა, შარლი წავიდოდა. შემდეგ კი დაუსრულებელი მცვრიანი ლენტივით გაჭიმულ დიდ გზაზე, ოღროხლოლო სასათუღაო შარაზე, სადაც ხეებს თაღები შეუკრავთ, ყანების სამანების გასწვრივ, სადაც ხორბლის თავთავი მუხლებამდე სწვდება, მზის სხივებით მხრებზე, მკერდში დილის ჰაერით, წუხანდელი ღამის სიამით გულსავსე, სულდამშვიდებული და სხეულდაამებული ვიდოდა და თავისი ბედნიერებით პირს იტკბარუნებდა ვით იგი, ვისაც გემრიელი შაქარლამა უჭამია, ხოლო გემოვნება მისი კი პირს ჯერ კიდევ არ მოშორებია.

აქამდე ნეტავ კარგი რა განიცადა მან თავის სიცოცხლეში? ნუთუ ის ღრო, კოლეჟში რომ სწავლობდა მაღალ კედლებში დამწყვედელი, მარტოდმარტო იმ ამხანაგთა შორის, რომლებიც მასზე ან უფრო მდიდარი, ან უფრო ნიჭიერები იყვნენ, რომლებიც დასცინოდნენ მის კილოს, მის განისამოსს და რომელთა დედებსაც საბაასო ოთახში მუფთით მოჰქონდათ მათთვის რაიმე ნამცხვარი? ეგების უფრო გვიან, როცა იგი მედიცინას სწავლობდა, ხოლო ქისაში იმდენიც არასოდეს ჰქონია, რომ იმ პატარა მუშა ქალთან ერთად ცეკვის ფასი გადაეხადა, ვინც მერმე მისი ხასა გახდა? შემდეგ კი იგი თხუთმეტი თვის განმავლობაში ცხოვრობდა ქვრივთან, ვისი ფეხებიც ლოგინში ისე ეწყო, ვით ყინულის ნატყეხები. ახლა კი მას სამარადისოდ ჰყავს ეს ლამაზი ქალი, ვისაც იგი აღმერთებს, მსოფლიო მისთვის ამ ქალის აბრეშუმის კაბის ქობით იყო შემოთარგლული, მაგრამ მაინც საკუთარ თავს აყვედრიდა, საკმაოდ არ მიყვარსო; ენატრებოდა მისი დანახვა, ჩქარა ბრუნდებოდა შინ, გულათანცქალეული აირბენდა კიბეს; ემა თავის ოთახში იჯდა და ირთებოდა; ფეხაკრეფით მიეპარებოდა, ზურგზე აკოცებდა. ქალი უნებლიეთ შეჰკვივლებდა. არ შეეძლო, თავი შეეკავებინა და განუწყვეტლივ არ შეხებოდა მის სავარცხელს, ბეჭედს, თავსათარს; ზოგჯერ ლოყაზე აკოცებდა მაგრად, ზოგჯერ მრავალ ნაბ კოცნას დააყრიდა მის შიშველ მკლავებს, თითის ფრჩხილებიდან დაწყებული ბეჭებამდე, იგი კი, ოდნავ მოღიძარი და გაბებრებული, ისე იშორებდა, როგორც დაჟინებით კისერზე ჩამომკიდე ბავშვს. გათხოვებამდე ემას ეგონა, რომ უკვე უყვარდა, მაგრამ, რაკი ბედნიერება, რაც ამ სიყვარულის ნაყოფი უნდა ყოფილიყო, ჯერ არ მოსულიყო, ალბათ, მოგცევდიო, ფიქრობდა და სწყუროდა გაეგო, ნამდვილად რას ნიშნავს ცხოვრებაში სიციყეები „ნეტარება“, „ვნება“ და „თავდავინწყება“, რომლებიც წიგნებში ასე მომხიბვლელი ეჩვენებოდა.

თავი VI

ემას ოდესღაც წაეკითხა „პოლი და ვირჟინი“ და ბევრი ეოცნება ბამბუკის პატარა სახლზე, ზანგ ღომინგოსა და ნაგაბ ფიდელზე, მაგრამ განსაკუთრებით უნატრია ვინმე პატარა და კეთილი ძმის ტკბილი მეგობრობა, ვინც შენთვის დაბრანულ ხილს ეძებს სამრეკლოზე უფრო მაღალ ხეებზე ან ვინც ქვიშნარში ფეხშიშველი დარბის, რათა ჩიცის ბუდე გიპოვოს და მოგართვას. ცამეტი წლისა რომ შეიქნა, მამამ თვით წაიყვანა ქალაქის მონასტერში. სენ-ჟერვეს უბნის ერთ-ერთ სასტუმროში ჩამოხდნენ, სადაც სავაზშმოდ ისეთი თეფშები მოუტანეს, რომლებიც მადმუაზელ დე ლა ვალერის თავგადასავლით იყო დასურათებული. ლეგენდარული წარწერები, ადგილ-ადგილ დანის პირით ნათხაჭნი, ქებას ასხამდნენ სარწმუნოებას, გულის მგრძნობიარებასა და სასახლის ბრწყინვალეობას.

მონასტერში პირველ ხანებში სულაც არ მოუწყენია. თავს კარგად გრძნობდა კეთილი დების საზოგადოებაში, რომლებიც გასართობად სამლოცველოში დაატარებდნენ, სადაც რეფერატორიუმიდან გრძელი ცალანით შედიოდნენ. შესვენების დროს ძლიერ ცოცხას თამაშობდა, კარგად ესმოდა კატეხიზმო და ძნელ საკითხებზე მხოლოდ იგი უპასუხებდა მუდამ ბატონ ვიკარს. რაკი გამოუსვლელად ცხოვრობდა კლასების თბილ ატმოსფეროში და ამ პირსპექტაკ ქალთა შორის, რომლებიც სპილენძისჯვრიან კრიალოსნებს ხელთ არ იშორებდნენ, იგი სიამით დაემორჩილა იმ მისტიკურ მიბნედას, რაც საკურთხევლის სურნელებიდან, სასხურებელთა სიგრილიდან და სანთელთა ციმციმიდან გამოთქმინავს. წირვის დროს მღვდელმსახურებისადმი უყურადღებო, თავის ლოცვანის წმინდა ნახატებს აკვირდებოდა, მოსწონდა სწეული კრაავი, წვეტიანი ისრებით განგმირული წმინდა გული ან ჯვრის სიმძიმით ნაჩოქებული საბრალო ქრისტე. ხორცის დასათრგუნავად ეცადა ერთ დღეს მშიერი დარჩენილიყო; გონების ძალით ეძიებდა რაიმე ალთქმას, რათა აღესრულებინა. როცა აღსარების სათქმელად წარდგებოდა, ათასგვარ მცირე შეცოდებას გამოიგონებდა, რათა უფრო მეტ ხანს დარჩენილიყო სააღსარებოში მუხლმოდრეკილი, ხელებდაჭდობილი, შუბლით საკურთხევლის მოაჯირს მიყრდნობილი და მღვდლის ჩურჩულის მსმენელი. შედარებანი ზეციური სასძლოსა, მეუღლისა, ზეგარდმო შეყვარებულისა, წართქმანი მარადიული ქორწინებისა, რომლებიც ქადაგებაში ხშირია ხოლმე, მისი სულის სიღრმეში მოულოდნელი სიამის აღმძვრელნი იყვნენ. საღამოობით, ლოცვამდე, კლასში რაიმე სარწმუნოებრივი შინაარსის წიგნი უნდა წაეკითხათ. კვირის განმავლობაში ეს იყო ეპიზოდები საღვთო ისტორიიდან ან აბაგ ფრეისინუს „მოძღვრებანი“. კვირაობით კი, დასვენების სახით, „ქრისტიანობის გენიას“ კითხულობდნენ. როგორ უსმენდა იგი პირველ ხანებში რომანტიკული ნაღვლის მკაფიო მოთქმას, რასაც თითქოს დედამინისა და მარადიულობის ყოველი

გამოხმობა იმეორებდა! მას რომ თავისი ბავშვობა რომელიმე სავაჭრო უბნის წიაღში ჰქონოდა გატარებული, მაშინ, ალბათ, ბუნების ლირიკულ განცდებს გაუღებდა გულის კარს, რაც ჩვენამდე მხოლოდ მწერლების მეშვეობით აღწევს ხოლმე, მაგრამ იგი ერთობ კარგად იცნობდა სოფელს: იცნობდა თარის ბლავილს, სანველ მონწყობილობას, გუთანს; მშვიდობიან სანახაობას მიჩვეული, იგი, პირიქით, შფოთიან მოვლენებს ეგანებოდა. ზღვა მიტომ უყვარდა, რომ მღელვარეა, მწვანე კი — როცა ნანგრევებს ეხვეოდა. უნდოდა, საგანთა ჭვრეტიდან რაიმე პირადი სარგებლობა გამოეგანა და უარყოფდა ყველაფერს, ვით უსარგებლოს, რაც მის გულს უშუალო საკვებად არ გამოადგებოდა, — რაკი ტემპერამენტით უფრო სენტიმენტალისტი იყო, ვიდრე ხელოვანი, განცდათა მაძიებელი და არა მჭვრეტელი. მონასტერში ერთი ხნიერი ქალიშვილი იყო, რომელიც ყოველ თვეში მოდიოდა თეთრეულის საკერავად. რაკი იგი შთამომავლობით ერთ ძველ კეთილშობილ საგვარეულოს ეკუთვნოდა, ამიტომ სამღვდლოებას მფარველობას უწევდა და სატრაპეზოში კეთილ დებთან ერთად იკვებებოდა, ხოლო იჯის შემდეგ, სანამ თავის ნამუშევარს დაუბრუნდებოდა, მათთან მცირე საუბარს გამართავდა ხოლმე. მონათევები ხშირად კლასიდან გამოიპარებოდნენ მის სანახავად. მან ზეპირად იცოდა წარსული საუკუნის სატრაფილო სიმღერები და კერვის დროს ღიღინებდა ხოლმე. იცოდა აგრეთვე ამბების თხრობა, ახალი ამბების მოგანა, ქალაქში დავალებათა შესრულება, ხოლო მოზრდილებს, მალულად, რომანის ტომებსაც ათხოვებდა ხოლმე, რომლებიც წინსაფრის ჯიბეებში ჰქონდა დამალული და რომლებსაც მოცლილობის დროს თვითონაც ხარბად კითხულობდა. ამ რომანებში აღწერილი იყო მხოლოდ და მხოლოდ სიყვარული, მოსიყვარულე ქალ-ვაჟი, დევნილი და განმარტოებულ თანხატურში გულწასული ქალი; ფოსტალიონი, რომელსაც ყოველ სადგურზე კლავენ; ცხენები, რომლებიც ყოველ გვერდზე იხოცებიან; უღრანი ტყეები, გულის წუხილი, ფიცა, ქვითინი, ცრემლი და ამბორი; ნაფი მთვარიან ღამეში, ბუღბული ბაღჩაში; ვაჟები — მამაცნი, ვით ლომნი და ნაზნი, ვით ბაგკანნი, დაუჭერებლად კეთილისმყოფელნი, მუდამ შნოიანად ჩაცმულნი და აცრემლებულნი, ვით სამლოცველოს ღარნაკი.

ექვსი თვის განმავლობაში თხუთმეტი წლის ემა განუწყვეტლად ისვრიდა ხელებს ბიბლიოთეკის მტვერში. უფრო გვიან, ვალტერ სკოტთან ერთად, იგი ისტორიულმა ამბებმა გაიტაცა, ოცნებობდა ნაჭედ სკივრებზე, საგუშავო დარბაზებსა და მოხეტიალე პოეტებზე. ნატრობდა რომელიმე ძველ ციხე-კოშკში ცხოვრებას. ვით გრძელკორსაჟიანი თავადის ქალები, თავიანთ დღეებს რომ თალიან თანჯრებზე იდაყვდაყრდნობილნი ატარებდნენ, მიდამოს თვალს არ აშორებდნენ და მოუთმენლად ელოდნენ შავცხენოსან რაინდებს, ქუდები რომ თეთრი ფრთებით აქვთ მორთული. ამ ხანებში იგი მარიამ სტიუარტის თავყანისმცემელი

იყო და აღფრთოვანებული თავს იდრეკდა სახელგანთქმულ თუ უბედურ ქალთა წინაშე. ჟანა და არკი, ელოიზი, აგნეს სორელი, მშვენიერი ფერონიერი და კლემანს იზორი ცთომილებივით უნათებდნენ ისტორიის ბუნდოვან უსაზღვროებას; ამ ბურუსში აქა- იქ სხვებიც მოჩანდნენ, მაგრამ ისინი უფრო ბუნდოვანები და ურთიერთობას მოკლებულნი იყვნენ: წმინდა ლუი თავისი განთქმული მუხის ქვეშ, მომაკვდავი ბაიარდი, ლუი XI-ის სიმკაცრე, ცოცხალი ბართლომეს ღამის ისტორიიდან, ბარნეს მუზარადი და დაუვინყარი მოგონება მოხატული თეფშებისა, სადაც ლუი XIV იყო ნაქები. მუსიკის გაკვეთილებზე რომანსები, რომლებსაც იგი მღეროდა, მოუთხრობდნენ ოქროსფრთიან პანია ანგელოზებზე, მადონებზე, ლაგუნებსა და გონდოლიერებზე; ეს მშვიდი კომპოზიციები თავიანთი გულუბრყვილო სტილითა და მუსიკალური უგუნურებით სენტიმენტალური სინამდვილის მიმზიდველ თანგასმაგორიას უხატავდნენ თვალწინ. ზოგიერთ მის ამხანაგს მონასტერში მოჰქონდა ხოლმე საახალწლოდ ნაჩუქარი სამახსოვრო წიგნი; ამ წიგნებს, რომელთა დამალვაც დიდი ამბავი იყო, ღორტუარში ძალავდნენ. ემა ნაზად აიღებდა ხელში ამ ლამაზად დაკაზმულ სატინისყდიან წიგნებს და მისი გაცეცხებული თვალი ავტორების გვარს დააშტერდებოდა, მეტწილად თავადების ან ვიკონტების რომ იყო. ცახცახით შეუბერავდა სულს გრაფიურაზე დათარებულ თხელ ქაღალდს, ოდნავ რომ წამოიძვებოდა და მერე ნაზად ისევ გრაფიურას დაეცემოდა. აივნის მოაჯირიდან, მოკლე მანგოში გახვეული ემა გულში იხუტებდა თეთრად ჩაცმულ ქალწულს, ქამარზე რომ სამონყალეო ქისა ეკიდა. ან კიდევ, ეს იყო ქერაკულულებიანი ინგლისელი უცნობი ლედი, ჭილის მრგვალი ქუდით დაჩრდილული დიდრონი ნათელი თვალებით რომ შემოგვცქეროდათ. ასეთივე კეკლუცნი, პარკში ეტლით მოსეირნენი — ცხენების წინ, რომლებსაც ორი თეთრშარვლიანი პატარა ფორეიტორი მართავს, მწვეარი ხტუნავს და თამაშობს, ზოგიერთებს კიდევ, სოფაზე მიწოლილთ, გახსნილი ბარათები მუხლებზე დაუდვიათ და შავი ფარდით დაბურულ ოდნავ ღია თანჯრიდან მთვარეს გასცქერიან; თვალცრემლიანნი, გულუბრყვილონი ნისკარტს უკოცნიან გვრიტს, რკინის გოთურ გალიაში რომ ზის, ან გვერდზე თავგადახრილნი და მოლიმარნი გვირილას ფურცლავენ ნაზი, ვიწრო თითებით. თქვენ იქ ნახავდით აგრეთვე სულთნებს, გრძელ ყალიონებს რომ ეწევიან და ბაიადერებთან ხელგადახვეულნი, თანხატურებში ნებივრობენ; გიაურების თურქულ ხმლებს, ბერძნულ ფესებსა და განსაკუთრებით კი საზღაპრე ქვეყნების მქრქალად დანისლულ პეიზაჟებს, ერთბაშად რომ წარმოგვიდგენენ პალმებსაც და ნაძვებსაც, მარჯნივ — ვეფხვებს, მარცხნივ — ლომს, ჰორიზონტზე — თათრულ მინარეთებს, პირველ პლანზე — რომანულ ნანგრევებს, იქით — მწოლიარე აქლემებს, ყოველივე ეს კი — კარგად განმუხდოდა უღრან ცეცხლში, ზემოდან რომ მზის შვეული სხივი ეფრქვევა წყალს, რომლის ფოლადისფერ სარკებედაც შორი-შორს, თითქოს თეთრი ხალებიაო, გედები დაცურავენ.

ემას თავს ზემოთ, კედელს ჩამოკიდებული შექყარიანი სანათური ანათებდა ქვეყნის ყველა ამ სურათს, რომელიც მიყუჩებულ დორტუარში მის თვალწინ ზედიზედ ენაცვლებოდა ერთიმეორეს, მაშინ, როცა გარედან ოდნავ ისმოდა ბულვარებზე შეგვიანებული რომელიმე ეტლის ხმაური. დედა რომ მოუკვდა, პირველ ხანებში ემა ძალიან ტიროდა. გარდაცვალებულის თმისთვის სამგლოვიარო ჩარჩო გააკეთებინა და ბერტოს გაგზავნილ წერილში, რომელიც აღსავსე იყო ნაღვლიანი თიქრებით ცხოვრებაზე, თხოულობდა, მომავალში მეც იმავე სამარეში დამმარხეთო. კეთილ მამას ავადმყოფი ეგონა და სანახავად მივიდა. ემა გულში კმაყოფილი იყო, რომ ერთი დაკვრითვე მიაღწია მწუხრული არსებობის იმ იშვიათ იდეალს, რაც მდაბალ გულთათვის მარად მიუწვდომელია. ამრიგად, იგი დანებდა ლამარგინისებურ განცდებს, ესმოდა ჩანგთა ჟღერა ტბების სივრცეში, უკანასკნელი სიმღერა მომაკვდავ გელთა, შრიალი დაცვივრულ ფოთოლთა, გალობა ზეცასაღმავალ წმინდა ქალწულთა და ხმა მარადიულისა, მთასა და ბარში რომ ღაღადებს. გარნა ყოველივე ეს მალე მოხებრდა, თუმცა კი არ სურდა გამოცხილიყო და კვლავ განაგრძობდა ჯერ ჩვეულების ძალით, შემდეგ — პატივმოყვარეობის გამო, ხოლო ბოლოს თვითონაც გაკვირვებული დარჩა, როცა დამშვიდდა, როცა გულს წუხილი აღარ აჩნდა, სახეს კი — ნაოჭი. კეთილი მონაზვნები, რომლებმაც ასე კარგად იცოდნენ მისი ზნე და მიდრეკილებანი, ძალიან გაკვირვებული იყვნენ, როცა შეამჩნიეს, რომ ემა თითქოს არ ემორჩილებოდა მათ მზრუნველობას. ამ შემთხვევაში მათ ისე გააღინთეს იგი ლოცვა-ვედრებით, მარხულობითა და ქადაგებით, ისე გულმოდგინედ შთააგონებდნენ მონივნების გრძნობას წმიდანებისა და მონაძეების წინაშე, იმდენ კეთილ რჩევას აძლევდნენ ხორცის დასათრგუნავად და სულის სახსნელად, რომ ისე მოუვიდა, როგორც აღვირით ნათრეულ ცხენს: უეცრად შედგა და ლაგამიც პირიდან გამოუვარდა. მისი პოზიტიური გონება, რომელმაც მიუხედავად ასეთი აღფრთოვანებისა, ეკლესია შეიყვარა მისი ყვაფილებისთვის, მუსიკა — რომანსების სიგყვების გამო, ლიტერატურა კი ვნებიანი გრძნობების აღძვრისთვის, ამხედრდა სარწმუნოების მისტერიების წინააღმდეგ; უფრო აღშფოთდა დისციპლინის წინაშე, რომელიც რაღაც ანტიპათიური იყო მისი ბუნებისთვის. როცა მამამ პანსიონიდან გაიყვანა, მისი წასვლა სრულიადაც არავის სწყენია. წინამძღვრის აზრით, იგი ბოლო ხანს საკმაოდ მოკრძალებასაც კი არ იჩენდა მონასტრის ძმობის წინაშე. შინ დაბრუნებულ ემას პირველად მოსწონდა მოსამსახურეებზე ბატონობა, შემდეგ სოფელი მოხებრდა და მონასტრის მიტოვება დაენანა. როცა შარლი პირველად მივიდა ბერტოს, ემას ასე ეგონა, უკვე ველარაფერი გამიტაცებს, ცხოვრებაში ველარას ვისწავლი, ვერც რამეს ვიგრძნობო. მაგრამ სულ სხვა, ახალი ცხოვრებისათვის წუხილმა, ან, შესაძლოა, ამ ვაჟის სიახლოვით გამოწვეულმა ძველვარებამ საკმაოდ დაარწმუნა, რომ ბოლოს და ბოლოს იგი დაეუფლა იმ სანეგარო ვნებას, რომელიც

აქამდე, ვით ვარდისფერფრთიანი დიდი ფრინველი, პოეტურ ცათა უსაზღვრო წიაღში დაფარუაგებდა; და ახლა უკვე ვეღარ წარმოედგინა, რომ ის სინყნარე, რომელშიც იგი ცხოვრობდა, სწორედ ის ბედნიერებაა, რომელზედაც ასე ოცნებობდა.

თავი VII

ზოგჯერ მაინც ეგონა, რომ ეს იყო მისი ცხოვრების საუკეთესო დღენი, თათლის თვე, როგორც იტყვიან ხოლმე. თუმცა მის სიამეთა განსაცდელად უთუოდ საჭირო იყო ამ ლამაზსახელიანი ქვეყნებისაკენ გამგზავრება, სადაც ქორწინების მომდევნო დღეებს მოთენთილობის მეტი სიგვბო ახლავს! ზიხარ საფოსტო ეგლში, აბრეშუმის ცისფერი ფარდები რომ ბურავს; აღმართში ფეხით მიდიხარ, უსმენ ფოსტალიონის სიმღერას, საძოვრად გარეკილი თხების ზართა წვრიალსა და ჩანჩქერის ყრუ ხრიალს რომ უერთდება და მთებში გამომხობის სახით მეორდება. შზის ჩასვლისას, ზღვის პირას ლიმონის ნარგავთა სურნელებას იყნოსავ; საღამოობით კი ვილების ტერასაზე, მარტონი და ხელგადახვეულნი ვარსკვლავებს შესცქერით და მომავლის გეგმებს აწყობთ. ეგონა, დედამიწის ზოგიერთმა კუთხემ ბედნიერება უნდა წარმოშვას სწორედ ისე, როგორც მისი ნიადაგისთვის ჩვეული მცენარე, რომელიც სხვაგან არ გაიხარებსო. რად არ შეუძლია მას იდაყვით დაეყრდნოს შვეიცარიული ქობის აივანს ან შოტლანდიურ კოტეჯში დაამწყვდილოს თავისი დარდი, ქმართან ერთად, ვისაც განთ შავი ხავერდი აცვია, ფეხთ — რბილი წაღები, თავს ნონოლა ქელი ახურავს და მაჯებსაც არშიიანი მანუეგები უმშვენებს! იქნებ სასურველი ყოფილიყო ვისთვისმე გაენდო, გაეზიარებინა ყოველივე ეს, მაგრამ როგორ გამოთქვას ეს დაუჭერელი წუხილი, ღრუბლებივით რომ სახეს იცვლის და ქარივით ფორიაქობს? საამისოდ სიტყვებიც აკლდა, შემთხვევაცა და გაბედულებაც.

ყოველ შემთხვევაში, შარლს რომ მოესურვებინა, იგი რომ ოდნავ მიხვედრილი ყოფილიყო, მისი თვალი ერთხელ მაინც რომ შეხვედროდა მის ნათიქრს, მაშინ, ასე ეგონა ემას, გულიდან უეცარი სიუხვე დასდინდებოდა, ისე, ვით რგულს მნიფე ნაყოფი სცვივა, როდესაც ხელს შეახებ. მაგრამ რამდენადაც მათი ცხოვრება უფრო და უფრო ინტიმური ხდებოდა, იმდენადვე ძლიერდებოდა შინაგანი განკერძოებაც, რაც შარლს აშორებდა.

შარლის ენა ბრტყელი იყო, ვით ქუჩის ქვაფენილი, და მთელი ქვეყნის იდეები დაიარებოდა ზედ თავისი ჩვეულებრივი სამოსით ისე, რომ არც მღელვარების აღმძვრელი იყო და არც სიხარულისა თუ ოცნების. რუანში ცხოვრების დროს, როგორც თვითონ უთქვამს, ერთხელაც კი არ მოსურვებია თეატრში წასვლა და პარიზელი მსახიობების ნახვა. მან არც

ცურვა იცოდა, არც თარიკაობა და არც ნიშანში სროლა, ხოლო ერთხელ ცხენოსნობის რაღაც ტერმინის ახსნაც კი ვერ შეძლო, ემამ რომ რომანში ამოიკითხა. განა კაცმა, პირიქით, ყველაფერი არ უნდა იცოდეს, განა იგი მრავალმხრივი აქტივობით არ უნდა გამოირჩეოდეს, ქალს უხსნიდეს ვნების ძალას, სიცოცხლის რაფინირებას, მის ყველა საიდუმლოებას? ხოლო ეს კი, ეს ვაჟი არაფერს ასწავლიდა, თვით არაფერი იცოდა, არაფერი სურდა. ცოლი ბედნიერი ეგონა; ეს კი ჭავრობდა მისი შეურყეველი სიმშვიდის გამო, ამ დიდებული სიზნანის გამო და იმ ბედნიერების გამოც, რასაც ქალი ანიჭებდა. ხანდახან ემა ხატავდა; შარლისათვის დიდი სიამოვნება იყო მაშინ მის ახლოს დგომა, ცქერა, როგორ იყო იგი დახრილი მუცაობზე, როგორ ლულავდა თვალს, რათა უკეთ დაენახა თავისი ნახატი, ან როგორ ამრგვალებდა ცერბე პურის გულს გამოუცდელი ხელით ნახატის წასამლეღად. რაც შეეხება როიალს, რამდენადაც ემას თითები სწრაფად ამოძრავდებოდა კლავიშებზე, შარლიც იმდენადვე აღფრთოვანებაში მოდიოდა. ქალი გაბედულად ურტყამდა კლავიშებს და თავიდან ბოლომდე შეუნყეველად ჩაარაკრავებდა. ასე გაღვივებული ღუნესიმებიანი ძველი ინსტრუმენტის ხმა, თუ ფანჯარა ღია იყო, სოფლის ბოლომდე ისმოდა, ხშირად ბოქაულის გადამწერი, რომელიც ღიდ გზაზე გაივლიდა ხოლმე თავშიშველი და ფოსტლებიანი ქალღღებით ხელში, ფანჯარასთან შედგებოდა და უსმენდა. მეორე მხრივ, ემამ მეოჯახეობის უნარიც გამოიჩინა. კარგად შედგენილი წერილებით, რომლებიც ღუქნის ანგარიშს სრულიად არ ჰკავდა, იგი სამკურნალო გასამრტელოს გადახდას მოაგონებდა ხოლმე ავადმყოფს. კვირაობით, როცა სადილად ვინმე სტუმარი ჰყავდათ, მშვენიერი კერძის მომზადებასაც ახერხებდა; იცოდა რაინ-კლოდის შნოიანი დალაგება ვაზის ფოთოლზე, ეხერხებოდა აქლეთიანი ქილის თეთვშზე გადმობრუნება და იმაზედაც კი ლაპარაკობდა, რომ ღესერტისთვის პირის გამოსარეცხავი ფინჯნები ეყიდა. ყოველივე ამის გამო ბოვარის ოჯახისადმი პატივისცემა თანდათან იზრდებოდა. შარლი თვითონაც მეტ პატივისცემას გრძნობდა საკუთარი თავისადმი იმის გამო, რომ ასეთი ცოლი ჰყავდა. სიამაყით უჩვენებდა სტუმრებს ემას ორ ფანქრით ნახატ პაგარა ეტიუდს, ფართო ჩარჩოებში რომ ჩაასმევინა და გრძელი მწვანე გრეხილით დარბაზში ჩამოაკიდებინა. და კიდევ, წირვიდან შინ დაბრუნებული მეზობლები ექიმის ფეხებზე მშვენივრად მოქარგულ ფოსტლებს ხედავდნენ ხოლმე. შინ შარლი გვიან ბრუნდებოდა, ათ საათზე, ზოგჯერ შუალამისასაც. საჭმელს მოითხოვდა და რაკი მსახურს უკვე ეძინა ხოლმე, თვით ემა მოუძზადებდა. ექიმი პიტაკს გაიხდიდა, რათა უფრო თავისუფლად ევახშმა. სათითაოდ ჩამოუთვლიდა ყველაფერს, — ვინ ნახა, რომელ სოფელში იყო, რა რეცეპტი ღანერა, — და საკუთარი თავით კმაყოფილი სადილის ნარჩენ მოხრაკულს რომ გაათავებდა, მერე ყველს ჩამოთლიდა, ვაშლს გაითუცქენიდა, სურასაც გამოცლიდა, შემდეგ დასაწოლად გაემართებოდა, ზურგზე ღანვებოდა და ხვრინვას ამოუშვებდა. რაკი

დიდი ხნიდან ბამბის ჩაჩს იყო ნაჩვევი, დარაია თავზე აღარ უდგებოდა; ამიტომ თმა დილით აბურძენილი და ბუმბულით მთლად გათეთრებული აპყვებოდა, რადგან ბალიშის პირის შესაკრავი ზორცები ღამით იხსნებოდა. მუდამ სქელ ნაღებს ატარებდა, რომელსაც მოსახრელიდან კოჭებისკენ ორი ღრმა ნაოჭი დაპყვებოდა, დანარჩენი ყელი კი სრულიად სწორი იყო, თითქოს ხის ფეხზეა ჩამოცმულიო. მისი სიცივეთ, სასოფლოდ სწორედ ეს იყო კარგი. ამგვარ მომჭირნეობას დედაც უწონებდა, რომელიც წინანდებურად მოდიოდა ხოლმე მის სანახავად, განსაკუთრებით მაშინ, როცა შინ ცოცა მეტი უსიამოვნება შეემთხვეოდა; როგორც ეცყობოდა, იგი რძლის წინააღმდეგ იყო განწყობილი. მისი აზრით, მათი ცხოვრება მათსავე ქონებას არ შეეფერებოდა: „შეშა, შაქარი, სანთელი ისე იხარჯებოდა, როგორც დიდ ოჯახში, ხოლო სამზარეულოში დამწვარი ნახშირი ოცდახუთი კერძის მომზადებას ეყოფოდა! თეთრეულს კარადებში ალაგებდა და რძალს ურჩევდა, მესორცებზე თვალი გეჭიროს, როცა ხორცი მოაქვს ხოლმეო. ემა ამ გაკვეთილებს იღებდა, დედა ბოვარის კი ისინი არ ელოდა; და მთელი ღღის განმავლობაში ისმოდა სიცივეები: „ჩემო შვილო“, „ჩემო დედა“, რასაც თან ახლდა გუჩების ოდნავი თრთოლა, რადგან ამ ტკბილ სიცივეებს თითოეული მათგანი ბრაბით აკანკალებული ხმით ისროდა. მაღამ დიუბიუკის სიცოცხლეში მოხუცი ქალი თავს კვლავ უპირატესად თვლიდა და ამიტომ ემასადმი შარლის სიყვარული საკუთარი სინაზის დაუფასებლობად, რაღაც ისეთის წართმევად ეჩვენებოდა, რაც მხოლოდ მას ეკუთვნოდა და თავისი შვილის ბედნიერებას სწორედ ისეთი ნაღვლიანი დუმილით უცქეროდა, როგორითაც ვინმე გაკოტრებული თანჯრიდან უცქერის იმ ხალხს, რომელიც მის წინანდელ სახლში სამხიარულო სუფრას მისჯდომია. მოგონებათა სახით შვილს ახსენებდა მის მიერ გადატანილ განჯვას, გაღებულ მსხვერპლს და როდესაც ყოველივე ამას ემას უზრუნველობას აღარებდა, ისეთი დასკვნა გამოჰქონდა, რომ ცოლის ამგვარი გაღმერთება უჭკუობააო.

შარლმა არ იცოდა, რა ეპასუხა; დედას პატივსა სცემდა, ცოლი კი უსაზღვროდ უყვარდა; პირველის მსჯელობა უცოდველად მიაჩნდა, მაგრამ მეორესაც საძრახავი არაფერი ჰქონდა. როცა მოხუცი წავილოდა, იგი ცდილობდა გაუბედავად და იმავე სიცივეებით ემასთვის ერთი-ორი ისეთი შენიშვნის მიცემას, როგორიც დედისაგან ჰქონდა გაგონილი; ემა კი ერთი სიცივეთ დაუმტკიცებდა, ცდებიო და თავის ავადმყოფებთან გაგზავნიდა.

მის მიერ აღიარებული თვორემების მიხედვით, ქალი ცდილობდა სიყვარულს მისცემოდა, მთვარიან ღამეს ბაღში მღეროდა ხოლმე ყველა იმ სამიჯნურო ლექსს, რაც კი ზეპირად იცოდა და ოხვრით ჩაჰლიღინებდა ქმარს ნაღვლიან ადაჟიოებს, მაგრამ შემდეგ კვლავ ისეთივე დამშვიდებული იყო ხოლმე, როგორც წინათ და შარლსაც არავითარი ზედმეტი სიყვარული ან ალგყინება არ ემჩნეოდა. როცა ამგვარი ხერხით შარლის გულს

ერთი მცირე ნაპერწკალიც კი ვერ დააკვესინა და, ამასთანავე, თვითონაც უნარი არ გააჩნდა ის გაეგო, რაც საკუთრივ არ განეცადა, ან ის ენამებინა, რაც მისთვის ჩვეული სახით არ იხატებოდა, ადვილად დარწმუნდა, შარლის გრძობა უკვე აღარც ისე განუსაზღვრელიაო. მის მიერ გრძობათა გამოთქმა რეგულარული ხასიათის შეიქნა; ალერსიც განსაზღვრულ მომენტში იცოდა. ეს იყო მისი ერთ-ერთი ჩვეულება, ვით წინდანივე ნაცნობი დესერტი უგემური და უფერული სადილის შემდეგ. ერთმა სანადირო ადგილების მცველმა, რომელიც შარლმა ფილგვების ანთებისაგან განკურნა, ემას იგალიური პატარა მწვეარი მოჰგვარა; ქალს მუდამ თან დაჰყავდა იგი, როცა ხანდახან სასეირნოდ წავიდოდა ხოლმე, რათა ცოცხალი მანც განმარტოებულიყო და მუდამ თვალწინ არა ჰქონოდა ეს უცვლელი ბაღი და მგვრიანი გზა.

ბანვილის წითლნარამდე მივიდოდა, სადაც მიტოვებული პავილიონი იყო ყორით შემობლუდული. იქ, ფართო თხრილში, ბალახთა შორის, ფოთოლდაცქვეცილი ლერწამი ხარობდა.

როცა მოვიდოდა, მთელ გარემოს თვალს მოაველებდა, ხომ არაფერი გამოცვლილა მას შემდეგ, რაც აქ უკანასკნელად ვიყავიო. ყოველივე კვლავ თავის ადგილას იყო: ყოველივე — ბაია და დედა ფუტკარი, ჭინჭრის ბუდნები დაყრილ ქვიშათა შორის, ხავსით გადავლილი სამი მიხურული ფანჯარა დამპალი დარაბებითა და დაჟანგებული ურდულებით. მისი ფიქრები უმიზნოდ იწყებდა ბორიალს, როგორც მისივე ძალი, რომელიც მინდვრებში დარბოდა. ყვითელ პეპლებს უყვოდა, ხან კიდევ თხუნელებს დასდევდა და ყანის პირას ყაყაჩოებს წინწნიდა. ბოლოს, მისი ფიქრები თანდათანობით გარკვეულობას აღწევდა; ბალახზე მჯდომარე ქოლგის ტარის წვეროთი მწვანეს ბურღავდა და თავისთვის იმეორებდა.

— ღმერთო ჩემო, აბა რისთვის გაუთხოვდი? თავის თავს ეკითხებოდა, შეიძლებოდა თუ არა, შემთხვევათა სხვაგვარი შეხამებით სულ სხვა ვაჟს შეჰყროდა და ცდილობდა წარმოედგინა, როგორი უნდა ყოფილიყო ეს მოუძღვარი გარემოებანი, სხვანაირი ცხოვრება, ქმარი, რომელსაც არ შეხვედრია. ალბათ, არც ერთი არ ემგვანებოდა მის ქმარს. ის სხვა ლამაზი იქნებოდა — გონებამახვილი, ჩინებული, მომხიბვლელი, ისეთი, როგორიც არიან, ალბათ, მისი ძველი, მონასტრის ამხანაგების ქმრები. ნეტავ როგორ არიან ახლა ისინი? ქალაქში, ახმაურებული ქუჩებით, მოგუგუნე თეატრებითა და ბრწყინვალე ბალებით, ისინი ისეთ ცხოვრებას ატარებენ, რითაც გული იღხენს და გრძობებზეც იფურჩქნება; მისი ცხოვრება კი ისე ცივია, როგორც ჩრდილოეთისკენ სარკმელმიქცეული სხენი და მონყენილობა, ეს მღუპარე ობობა, მისი გულის ყოველ ბნელ კუნჭულში სიფრიფანა ქსელს აბამს. აგონდება

ჯილდოთა გაცემის დღენი, როცა იგი ესტრადაზე აღიოდა პატარა საჩუქრების მისაღებად. ნაწნავდაშვებული, თეთრი კაბითა და პრუნელის ღია ფეხსაცმლით გამონწყობილი საამო სანახაფი იყო. და როცა თავის ადგილს დაუბრუნდებოდა, იქ დამსწრე ვაჟები მისკენ იხრებოდნენ და ქათინაურებს ეუბნებოდნენ ხოლმე: ეზო საგსე იყო ხოლმე ეტლებით, რომელთა კარებიდან მას ეთხოვებოდნენ, ხოლო მუსიკის მასწავლებელი, ილლიაში რომ თავისი საკრავი ჰქონდა ამოჩრილი, გვერდს ჩაუვლიდა და გამოეთხოვებოდა. რა დიდი ხანია მას აქეთ! რა დიდი ხანია! ჯალის მოიხმობდა, კალთაში ჩაისვამდა, პანია თავზე ხელს გადაუსვამდა და ასე ეტყოდა:

— აბა, აკოცე პატრონს, შე უდარდელი! მერე, როცა შნოიანი ცხოველის დაღვრემილ თვალებს ჩააცქერდებოდა, გული აუჩუყდებოდა, საკუთარ ყოფას ძაღლისას შეადარებდა და ხმამაღლა დაუნწყებდა ლაპარაკს, თითქოს ვინმე მწუხარეს ანუგეშებდა. ხანდახან ზღვიდან უეცრად ქარი დაჰბერავდა, მთელ კოს ზეგანს გადაურბენდა და შორეულ მინდვრებს ნესტიანი სიგრილისა და მარილის სუნს მიჰფენდა. მაშინ ლერნამი მიწას განერთხმოდა და აწივლდებოდა. წითლის ფოთლები სწრაფი ცახცახით აშრიალდებოდა, წვეროვინა კი განუწყვეტლად ქანაობდა და რაღაცას თავისებურად მოთქვამდა. ემა შალში გაეხვეოდა და წამოდგებოდა. ხეივანში ფოთლებზე ანასხლეტი მწვანე სინათლე დაბალ ხაფსს ეფრქვეოდა, ხაფსი ფეხქვეშ კრახუნობდა. გადახრილი მზე ჩასვლას ეშურებოდა; ცა წითლად გამოკრთოდა ცოცხებს შორის და ჩამწკრივებულ ხეთა ტანებში ისე მოჩანდა, თითქოს მიბინდული კოლონადააო მოოქრულ არეზე ამოქარგული; ემას რაღაც შიში შეიპყრობდა, ძაღლს დაუძახებდა და დიდი გზით ცოსგს დაბრუნდებოდა: მისვლისთანავე სავარძელში ჩაემვებოდა და მთელი საღამო კრინგს არ დასძრავდა. მაგრამ სექტემბრის დასასრულს მის ცხოვრებაში ერთი არაჩვეულებრივი რამ მოხდა: იგი ვობიესარში მიიწვიეს მარკიზ დანდერვილიესას. რესტავრაციის ხანაში მარკიზი სახელმწიფო მდივანი იყო და რაკი სწადდა პოლიტიკურ მოღვაწეობას დაბრუნებოდა, აღრიდანვე ამზადებდა თავის კანდიდატურას დეპუტატთა პალატაში. ზამთრობით უხვად არიგებდა შეშას, ხოლო გენერალურ საბჭოში მუდამ თავგამოდებით მოითხოვდა თავის საარჩევნო ოლქში გზების გაყვანას. ცოცხა ხნის წინათ, დიდი სიცხეების დროს, ყელში რაღაცა მუნუკი გაუჩნდა და შარლმა, თითქოს სასწაულებრივ, მოარჩინა ლანცეტის ერთი დაკვრით. საოპერაციო გასამრჯელოს გადასახდელად ცოსტში გაგზავნილმა მოურავმა დაბრუნებისას მარკიზს უამბო, ექიმის ბაღში საუცხოო ალუბალი ვნახეო და რადგან ვობიესარში ალუბლის ხეები ვერ ხეირობდა, მარკიზმა რამდენიმე სანამყენე სთხოვა ბოვარის და შემდეგ თავის მოვალეობად მიიჩნია, მისულიყო და პირადად მადლობა გადაეხადა მისთვის; იქ ნახა ემა. მოეწონა მისი ტანადობა და თანაც შეამჩნია, რომ

მისი სალამი გლეხურს სრულიად არ ჰგავდა; ასე რომ, ახალგაზრდა ცოლ-ქმრის მიწვევა კომპოში დარბაისლობის საზღვართა გადამლახველ თავმდაბლობად ან სხვა რაიმე დამცირებად არავის მიუჩნევია. ერთ ოთხშაბათს, ნაშუადღევს სამ საათზე, ცოლ-ქმარი ბოვარი თავის ბოკში ჩაჯდა, უკან ერთი დიდი ჩემოდანი შემოიკრა, ქუდის კოლოფი ძირს დაიდო, ერთი ც ფეხებთან მოათავსა და ვობიესარის გზას გაუდგა. დაბინდებისას მივიდნენ, როცა ბაღში ჩირაღდნებს ანთებდნენ, რათა სტუმრებისათვის გზა გაენათებინათ.

თავი VIII

იგალიურად ახალნაგები ციხე-დარბაზი, ორი წამოწეული ფრთითა და სამი კარიბჭით, ვრცელ მწვანეზე იყო წამოჭიმული, სადაც დიდრონ ხეთა ჯგუფებს შორის რამდენიმე ძროხა ძოვდა, ხოლო ელის, იასამნისა და წითელი კურკანგელის ჩირგვები ქვიშამიყრილი მოხრილი გზის ნაპირებზე ჩამწკრივებულიყო. ხიდქვეშ მდინარე მიჩქრიალებდა; ნისლში გამოჩნდა ისლით დახურული შენობები, იმ მინდორში აქა-იქ გაბნეული, ორი ცყიანი ბორცვის ძირას რომ დაფენილიყო; უკან მოჩანდა სასახლის თვარდულები და საჭინბოები — ძველი დანგრეული ციხე-დარბაზის გადარჩენილი ნაშთი. შარლის ეგლი შუა შესასვლელთან შედგა. მსახურნი გამოჩნდნენ; მარკიბი მიეგება, ექიმის ცოლს მკლავი გაუყარა და ვესტიბულში შეიყვანა. ვესტიბული ერთობ მაღალი იყო, მარმარილოს თელიაქნით მოგებული და ფეხის ხმას და ხმაურს ისე გამოსცემდა, როგორც ეკლესია. პირდაპირ ერთი სწორი კიბე მიემართებოდა, ხოლო მარცხნივ გალანი, თანჯრები რომ ბაღს გადასცქეროდა, საბილიარდო ოთახში გადიოდა, საიდანაც, კარებიდანვე, მოისმოდა სპილოს ძვლის ბურთების რახუნის სასტუმრო ოთახში შესვლისას ემამ თვალი მოჰკრა ბილიარდის მოთამაშე, დარბაისლური შესახედობის ვაჟებს, რომელთა ნიკაპებიც მაღალ საყელოებს ებჭინებოდა; ისინი, ყველანი, ორდენებით იყვნენ მკერდდამშვენებულნი და კიების ტაკებისას უხმოდ ილიმებოდნენ. ლამბრისის მუქ შეფიცრულზე დაკიდებულ დიდრონ მოოქრულ ჩარჩოებს შავი ასოებით ეწერა თავ-თავიანთი სახელები. ემამ წაიკითხა: „ჟან-ანგუან დ,ანდერვილიე, დ,ივერბონვილი, გრაფი ვობიესარისა და ბარონი ფრენეი, მოკლულ იქნა კუტრასის ბრძოლაში, 1587 წლ. 20 ოქტომბერს“, და მეორეზე — „ჟან-ანგუან-ანრი-გიუი, დ,ანდერვილიე, ვობიესარელი ადმირალი საფრანგეთისა და წმ. მიხეილის ორდენის კავალერი; დაიჭრა ჰუესენ-ვაასტის ბრძოლაში, 1692 წლ. 29 მაისს, გარდაიცვალა ვობიესარს 1693 წლ. 23 იანვარს“. დანარჩენები ძლივს გასარჩევი იყო, რადგან სანთლების შუქი, ბილიარდის მწვანე მაუღზე ანასხლეტი, ჩრდილივით ეფენებოდა ოთახს. ამუქებდა რა ჰორიზონტალურ ცილოებს, მოციალე ნამსხვრევებად გაბნეული შუქი სურათების საღებავის ბზარს ამჟღავნებდა; და

ყველა ამ შავ დიდრონ ოთხკუთხედებზე, ოქროთი რომ იყო მოვარაყებული, აქა-იქ მოჩანდა პორტრეტების უფრო განათებული ნაწილები: ფერმკრთალი შუქი, თქვენკენ მოპყრობილი თვალები, წითელი განსაცმლის დაპუდრულ ბეჭამდე დაშვებული პარიკი ან კიდევ წვესაკრავის ბრჭყვიალა აბზინდი.

მარკიზმა სალონის კარი შეაღო; ერთი ქალი წამოდგა (თვით მარკიზის მეუღლე), ემას მიეგება, თავის ახლოს დასვა კოზეტზე და ისე მეგობრულად დაუწყო ლაპარაკი, თითქოს დიდი ხნის ნაცნობიაო. ეს იყო ორმოციოდე წლის ქალი, მშვენიერი მხრები ჰქონდა, ცხვირი ოდნავ მოხრილი, ხმა — მოლულუნე და ამასთანავე, იმ საღამოს ნაბლისფერ თმაზე მხოლოდ გიპიურის ქსოვილი ჰქონდა მოხვეული, რომელიც უკან სამკუთხად დაჰკიდებოდა. მის გვერდით, მაღალზურგიან სკამზე ერთი ახალგაზრდა ქერა ქალიშვილი იჯდა. ბუხართანაც ქალებს ებაასებოდნენ საღილეში ყვავილგაჩხერილი ვაჟები.

სადილის სუფრა შეიდ საათზე გაშალეს. ვაჟები, რომლებიც რიცხვით ქალებს სჭარბობდნენ, პირველ სუფრას შემოუსხდნენ ვესტიბულში, ქალები — მეორეს, სასადილო ოთახში კი ცოლ-ქმარი მარკიზებთან ერთად. შესვლისას ემა თბილ ჰაერში გაეხვია, რომელიც ყვავილთა სურნელების, კეთილნაქსოვი სუფრების, ხორცეულის ორთქლისა და ტრუფელის საამო სუნისაგან იყო შეზავებული, კანდელების წაგრძელებული ენები ვერცხლის ხუფზე ლაპლაპებდა; ნათალი მუქი ბროლის ნახნაგებში მკრთალი შუქი ციმციმებდა; მთელი სუფრის გასწვრივ თაიგულები იყო ჩამწკრივებული, ხოლო ფართობორდიურიან თეფშებზე ხელსახოცებში, ეპისკოპოსის ტიარისებრ რომ იყო ნაკეცი, პატარა მოგრძო პურები იყო გაჩრილი. ომარების წითელი საგაცები სინებს გადასცილებოდა; აჟურულ კალათებში მსხვილი ხილეული ეწყო, ხავსით შეფუთული; მწყრები თავისივე ბუმბულით იყო სუფრაზე მოგანილი; კერძებს ოხშივარი ასდიოდა; აბრეშუმის გრძელწინდებიანი, მოკლეშარვლიანი მეტრდოტელი, რომლის ყელსაც დიდებული ჟაბო და თეთრი ჰალსტუხი ამშვენებდა, დინჯი, ვით მსაჯული, სტუმართა ბეჭსა და ბეჭს შუა აგარებდა უკვე დაჭრილ კერძს და კოვზის მსუბუქი მოძრაობით მოგართმევდათ თქვენს არჩეულ ნაჭერს. სპილენძით შეჭედილი თაიანსის მაღალი ბუხრიდან ნიკაპამდე განისამოსით შებურული ქალის ქანდაკება უძრავად დასცქეროდა ხალხით გაჭედულ დარბაზს. მაღამ ბოვარიმ შეამჩნია, რომ ქალთა შორის ბევრი თათმანგაუხდელი იჯდა. სუფრის ზემო თავში, მარცო, ამდენ ქალს შორის, თავის სავესე თეფშზე დახრილი და ბავშვივით გულზე ხელსახოცათარებული იჯდა ერთი მოხუცი, ჭამდა და წვენი პირიდან წვეთავდა. თვალები ანთებიანისას უგავდა, თმა შავი ბათვით ჰქონდა ჩანწული. ეს იყო მარკიზის სიმამრი, მოხუცი ჰერცოგი დე ლავერდიერი, კონგ დარტუას ყოფილი ფავორიტი, როცა იგი მარკიზ კომფლანისას ნადირობდა ხოლმე ვოდრეილში და,

როგორც ამბობდნენ, დედოფალ მარია-ანგუანეგას ყოფილი საყვარელი, დე კუანიის შემდეგ და დე ლობენზე ადრე. ოდესმე დიდი მოქეიფე ყოფილა, მოხუბარი, მონაძლევე, ქალთა მომგაცემელი, მთელი ქონება გაუფლანგავს და საგვარეულო შეუნუხებია. მის ზურგს უკან მდგომი მსახური ყურში ხმამაღლა ჩასძახოდა კერძების სახელს, მოხუცი რომ ბუტბუტითა და თითით უჩვენებდა. ემა უნებლიეთ სულ ამ ტუჩიან მოხუცს უცქეროდა, ვით რაღაც არაჩვეულებრივსა და დიდებულს. მას ხომ მეფის კარზე უცხოვრია და დედოფალთან სარეცელზე უძინია. ცივი შამპანური დაასხეს. ემას ჟრუნგელმა დაუარა, როცა ტუჩით ღვინის სიცივე იგრძნო. ბროწეული არასოდეს ენახა, არც ანანასი ეჭამა როდისმე. შაქრის ფხვნილიც კი უფრო თეთრი და წმინდა ეჩვენა აქ, ვიდრე სხვაგან სადმე. შემდეგ ქალები ზემოთ ავიდნენ, თავიანთ ოთახებში, რათა საბალოდ მორთულიყვნენ.

ემა ისეთი გედმინეგნითი გულმოდგინებით შეუდგა თავის მორთვას, ვით მსახიობი სადებიუტოდ. თმა პარიკმახერის რჩევისამებრ დაივარცხნა, მერე თავისი მარეჟის კაბა ჩაიცვა, იქვე ლოგინზე რომ ჰქონდა მიფენილი. შარლს კი შარვალი უჭერდა მუცელზე.

— პაჭანიკები, ალბათ, ცეკვას დამიშლის, — თქვა მან.

— ცეკვას? — შეეკითხა ემა.

— ჰო!

— ხომ არ გაგიჟდი! სიცილს დაგაყრიან, შენს ტყავში დაეტიე. ექიმისთვის ეს უფრო შესაფერისიც იქნება, — დაუმატა მან. შარლმა ხმა არ გასცა და ოთახში აქეთ-იქით სიარულს მოჰყვა, სანამ ცოლი ჩაცმას მორჩებოდა.

იგი უკანიდან ხედავდა ემას. სარკეში აქეთ-იქით ანთებულ შანდლებს შუა. ქალის მოშავო თვალები უფრო შავი ჩანდა. ყურთა ზემოთ ოდნავ დახვეული თმა მოლურჯოდ ელავდა. ნაწნავებში სათუთყუნნიანი ვარდი ჰქონდა გაბნეული, ფოთლებზე რომ ხელოვნური ცვარი უციმციმებდა. ღია ზაფრანისფერი კაბა სამ ადგილას ფოთლებიანი ვარდის თაიგულებით ჰქონდა აზიდული. შარლი მივიდა და მხარზე ეამბორა.

— თავი დამანებე, — უთხრა მან, — კაბას დამიჭმუჭნი. გაისმა ვიოლინოს წკრიალი და გრომბონის ხმა. ემა კიბეს დაჰყვა, თავს ძლივს იკავებდა, რომ არ გაქცეულიყო. კადრილი უკვე დაწყებულიყო. ხალხი გროვდებოდა, ტევა აღარ იყო. იგი კართან ჩამოჭდა სკამლოგინზე.

კონგრდანსი რომ გათავდა, ადგილი დაცარიელდა ჯგუფებად მოხასე ვაჟებისა და ლივრეიანი მსახურებისათვის, რომელთაც ფართო სინები შემოჰქონდათ. მკდომარე ქალთა მწკრივში მოხატული მარაოები ირხეოდა, თაიგულები ოდნავ მაღაფდა მოლიმარ სახეებს, ხოლო ოქროსსაცობიანი შუშები ფრთხილად იძვროდა თითებში, თეთრი თათმანები ფრჩხილების მოყვანილობას აღბეჭდავდა და მაჯას უჭერდა; არშიების მორთულობა, ბრილიანტის ქინძისთავეები, მედალიონებიანი სამაჯურები კორსაჟებზე ცახცახებდა, მკერდებზე ბრწყინავდა და მკლავებზე წვრილდებდა. თმა, შუბლზე მეტად ნაოში, კეთებზე კი აბურთული, ზოგი გვირგვინისებრ, ზოგიც მტევნისა თუ რგოს სახით იყო მოკაბმული ნაირ-ნაირი ყვავილით: გვირილა, იასამანი, ბროწეულის ყვავილი, პურის თავთავი ერთმანეთს ენაცვლებოდა. თავ-თავიანთ ადგილას წყნარად ისხდნენ მრისხანე სახისა და წითლით თავმოხვეული დედები.

გული ოდნავ აუძვრდა ემას, როცა მისმა კავალერმა თითის წვერებში ხელი ჩაჰკიდა და მოცეკვავეთა მწკრივში ჩააყენა მუსიკის ტაქტის მოლოდინში, მაგრამ მღელვარება მალე გაქრა; ორკესტრის რიგმს აყოლილი, თავის ოდნავი რხევით წინ გაექანა ვაჟთან ერთად. ხანდახან ვიოლინოს წვრილზე, როცა სხვა საკრავები მიჩუმდებოდნენ, ემას ბაგებზე ღიმილი ათამაშდებოდა და მაშინ უფრო მკაფიოდ გაისმოდა ოქროს ლუიდორების წვარუნი გვერდით ოთახის სათამაშო მაგიდებზე; შემდეგ კი ყველაფერი კვლავ ამოძრავდებოდა, კორნეტ აპისტონი უფრო მძლავრ ხმას გამოსცემდა, ფეხები ტაქტის მიხედვით ამოძრავდებოდა, კაბები აფრიალდებოდა და გაედებოდა, ხელები შეერთდებოდა და გაიშვებოდა; ერთი და იგივე თვალები ხან დაიხრებოდა მისი ცქერის წინაშე, ხან კვლავ მიაშვრდებოდა. რამდენიმე ვაჟი (ასე თხუთმეტიოდე) ოცდახუთიდან ორმოცი წლის ასაკამდე, მოცეკვავეთა შორის რომ აქა-იქ იყო გაბნეული ან კარებთან ერთმანეთს ებაასებოდა, დანარჩენებისაგან რაღაც ნათესაური მსგავსებით განირჩეოდა, მიუხედავად ჩაცმულობის, ასაკისა თუ სახის სხვაობისა. მათი უკეთ შეკერილი ტანისამოსი თითქოს უფრო ლბილი ქსოვილისააო, ხოლო საფეთქლებზე კულულებად ჩამოვარცხნილი თმა თითქოს უკეთესი ნელსაცხებლითააო აბზინებული. სიმდიდრის ფერი დაჰკრავდათ, ის თეთრი ფერი, რაც ფასს მაგებს ფაითურის სიმუქეს, აბრეშუმის ხასხასს, ძვირფასი ავეჯის პრიალს და რომლის სიჯანსაღეც რჩეული კერძებისადმი ჩვევით შეიძინება; მათი კისრები თავისუფლად მოძრაობდნენ დაბალ საყელოებში, გრძელი ქილვაშები თითქმის მხრებს სწვდებოდა. ფართო ინიციალებით მოქარგულ ცხვირსახოცებს ხმარობდნენ, რომლებსაც საამური სუნი ასდიოდა. მათ, ვინც ხანში შესულიყო, ახალგაზრდული იერი ჰქონდათ. ახალგაზრდების სახეს კი რაღაც მონიფულობის ნიშანი დაჰკრავდა. მათ გულგრილ მზერაში ნებათა ყოველდღიური კმაყოფის სიმშვიდე ფეთქავდა,

მათ მოქნილ მიმოხრაში კი ის განსაკუთრებული სიმკაცრე, რასაც საგნების ადვილი დაპყრობა იძლევა და რითაც ძალა ვარჯიშობს, ხოლო პატივმოყვარეობა ერთობა, — ის, რასაც ჭიშიანი ცხენებით სიარული და ზნედაცემულ ქალთა საზოგადოება იძლევა.

ემას ახლოს ერთი ცისფრად ჩაცმული კავალერი იტალიაზე ესაუბრებოდა ახალგაზრდა ფერმკრთალ ქალს, რომელსაც მარგალიტის მორთულობა ამშვენებდა. ისინი ქებით იხსენიებდნენ წმინდა პეტრეს ტაძრის დიდებულ სვეტებს, გივოლის, ვებუვის, კასტელამარესა და კასინის, გენუის ვარდებს, კოლიზეუმს მთვარიან ღამეში, მეორე ყურით კი ემა უსმენდა ისეთ საუბარს, რომლის სიტყვებიც სრულიად გაუგებარი იყო მისთვის. იქით კიდევ გარს შემოხვეოდნენ ერთ მეტად ახალგაზრდა კაცს, რომელსაც ერთი კვირის წინ ინგლისში თხრილზე გადახტომაში დაემარცხებინა მის არაბელა და რომელუსი და ორი ათასი ლუიდორი მოეგო. ერთი თავის ცხენებზე ჩიოდა, სუქდებიანო; მეორე კი — ჩემი ცხენის სახელი შეცდომით დაბეჭდესო.

დარბაზში შეხუთული ჰაერი იდგა; ლამპრები ილულებოდა, ხალხი საბილიარდო ოთახისაკენ დაიძრა. ერთი მსახური სუამზე შედგა და ფანჯრის ორი მინა ჩაამსხვრია; მინის მსხვრევის ხმაზე ემამ მიიხედა და ბაღში, ბედ ფანჯარაზე მომდგარი გლეხები შეამჩნია, დარბაზში რომ იჭვრიტებოდნენ. უეცრად თავისი ფერმა გაახსენდა. თვალწინ წარმოუდგა მშობლიური ოჯახი, ლელიანი ტბა, ბლუზიანი მამა ვაშლის ხეებქვეშ, საკუთარი თავი, როცა თითოთ ნაღებს ხდიდა ხოლმე ქოთნებს სარძეოში, მაგრამ ახლანდელი წუთის მოკაშვამე ბრწყინვალეობაში მისი წარსული, აქამდე რომ ასე ნათელი იყო, სრულიად იბინდებოდა და ამიგომ თითქოს ეჭვიც ებადებოდა, მართლაც ასე მიცხოვრია თუ არაო. იგი აქ არის, ხოლო ამ ბაღს იქით არაფერი არაა, გარდა ბინდისა, რომელსაც ყოველივე მოუცავს. ამ დროს იგი მარასკინიან ნაყინს შეექცეოდა, მარცხენა ხელში მინანქრის სადაფი ეჭირა და კოვზი ნახევრად თვალმოხუჭულს მიჰქონდა ტუჩებთან. მის ახლოს ერთ ქალს მარაო დაუვარდა. იქვე გაიარა ერთმა მოცეკვავემ.

— რა კარგს ინებებდით, ბატონო, — მიმართა ქალმა, — უკეთუ გაირჩებოდით და მომანოდებდით მარაოს, კანაპეს უკან ჩამივარდა! ვაჟი დაიხარა და იმ დროს, როცა ხელი გაიწოდა მარაოს ასაღებად, ემამ შეამჩნია, რომ ახალგაზრდა ქალმა ვაჟის ქედში სამკუთხად დაკეცილი რაღაც თეთრი ჩააგდო. ვაჟმა მარაო აიღო და ქალს თავაზიანად მიანოდა; ქალმა თავის დაქნევით გადაუხადა მადლობა და თაიგულს დაუწყო ყნოსვა. ვახშმის შემდეგ, რომელზედაც უხვად იყო ესპანური და რაინული ღვინოები, კიბოს და ნუშნახადის სუპი, პუდინგი ალა ტრაფალგარ და ყოველნაირი ცივად მორთმეული ხორცეული აქედეს

საზავებლით, თეთშებზე რომ ძიგძიგებდა, — ეცლები ერთიერთმანეთზე დაიძრა წასასვლელად. მუსლინის თარდა რომ ოდნავ გადაგეწიათ, დაინახავდით, როგორ ციმციმებდა ხნელში მათი თარნები. სკამლოგინები დაცარიელდა; რამდენიმე მოთამაშელა დარჩენილიყო; დამკვრელები თითის წვერებს ენაზე მიდებით იგრილებდნენ. შარლი თვლემდა ზურგით კარსმიყრდნობილი. დილის სამ საათზე კოტილიონი დაიწყო; ემამ ვალსის ცეკვა არ იცოდა. ყველა ვალსში ჩაება, თვით მადმუაზელ დ ანდერვილიე და მარკიზის მეუღლეც; დარბაზში დარჩნენ მხოლოდ ისინი, ვინც ღამის გასათევად იყვნენ დაპატიჟებულნი, ასე თორმეტიადე პიროვნება.

ამ დროს, ერთი მოცეკვავე, ვისაც უბრალოდ ვიკონგს ეძახდნენ და ვისი მეტად ღრმად ამოჭრილი ყილეტიც მკერდზე ჩამოსხმულივით ჩანდა, მეორეჯერ მივიდა ემასთან და სთხოვა, ვიცეკვოთ, მე წაგიყვანთ და, აი, ნახავთ, რა ჩინებულად მოახერხოთო.

ჯერ ნელა დაიწყო, შემდეგ მოუჩქარეს. ტრიალებდნენ და მათთან ერთად ტრიალებდა ყველაფერი: ლამპები, ავეჯი, კედლები და იატაკი, თითქოს ტარზე ფირფიტა ბრუნავსო. კარებთან გაქროლებისას ემას კაბის ბოლო შარვალს ეფინებოდა: მათი ფეხები ერთმანეთში იხლართებოდა; ვაჟი ქალისკენ ხრიდა თვალს, ქალი ვაჟს შეაცქერდებოდა; ემას რალაცნაირი გარინდება ერეოდა, იგი შედგა. მერმე კვლავ დაიძრნენ და ვიკონგმა სწრაფი მოძრაობით გალანის ბოლოს გაიტაცა, სადაც აქთმინებული ქალი კინალამ წაიქცა და უნებურად, წუთით, ვაჟის მკერდს მიაყრდნო გაბრუებული თავი. შემდეგ ვაჟმა კვლავ ტრიალით, ამჯერად უფრო შენელებულით, იგი თავის ადგილზე მიიყვანა; ემა დაჯდა, კედლისკენ გადაიზნო და თვალებზე ხელი მიიტარა.

როცა თვალი გაახილა, ნახა, რომ შუა დარბაზში გაბრუებზე ბის ერთი ქალი, მის წინაშე კი სამი ვაჟი დახოქებულა, ქალმა ვიკონგი აირჩია და ვიოლინომაც კვლავ დაუკრა.

მათ მიაცქერდნენ, მიქროდნენ და მოქროდნენ, ქალი — განურხევლად, თავდახრილი; ვაჟი კი იმავე მიმოხრით, ოდნავ მოლუნული, მკლაფომრგვალებული, გუჩნაზიდული. ჰო, ამ ქალმა ცეკვა იცოდა! ისინი დიდხანს ცეკვავდნენ და ყველა დაღალეს.

კვლავ რამდენიმე წუთი იმუსაიფეს, შემდეგ ღამე მშვიდობისა, ან, უკეთ, დილა მშვიდობისა უსურვეს ერთმანეთს და სტუმრები დასაწოლად გაემართნენ. შარლი ძლივს მიეთრეოდა, რიკულს მიჰყვებოდა, ფეხები თითქოს დასცვივნიაო. მთელი ხუთი საათის განმავლობაში სულ იდგა და ვისცის სათამაშო მაგიდებს დასცქეროდა, თუმცა თამაშისა არაფერი გაეგებოდა. კმაყოფილების უღრმესი ოხვრა აღმოხდა, როცა, როგორც იქნა, ფეხთ

გაიხადა. ემამ შალი მოისხა, თანჯარა გაალო და გადაეყუდა. ბნელი ღამე იყო. წვიმის რამდენიმე წვეთი ჩამოვარდა. ემა ნოტიო ჰაერს ისუნთქავდა, თვალის ქეთუთოებს რომ უგრძობდა. ბალის მუსიკა კვლავ ყურში უგუგუნებდა; ყოველ ღონეს ხმარობდა, თხიზელი ყოფილიყო, რათა კიდევ განეგრძო ილუბია ამ სანუკვარი ყოფისა, რასაც მალე უნდა გაჰყრებოდა. ინათლა. იგი ცხიე-დარბაზის თანჯარებს მიაშტერდა, ცდილობდა, გაეგო, რომელ ოთახში ეძინა ხალხს, წუხელ რომ ნახა. სურდა გაეცნო მათი ცხოვრება, შიგ შეჭრილიყო, შეერთებულიყო. სიცივემ ააკანკალა. ტანთ გაიხადა, საბანში შეძვრა და მძინარე შარლს მიეხუტა. საუბმეს ბევრი ხალხი დაესწრო. სუფრამ ათ წუთს გასტანა. არავითარი ლივერი არ მიურთმევიათ, რამაც ექიმი გააკვირვა. მადმუაზელ დანდერვილიემ კალათაში მოაგროვა ფინჩები და ტბაზე გედებს წაულო საკვებად, დანარჩენები კი სასეირნოდ გავიდნენ სათბურებში, სადაც უცნაური, ბუსუსიანი მცენარეები პირამიდებივით ამართული ეკიდა მონიაპე ქოთნებში; ვით გველნი, თავიანთ ბუდეებზე გადმოზნექილნი, ქოთნის ნაპირებს დაჰკიდებოდნენ მწვანე და გრძელი, ერთმანეთში გადახლართული ბარდები. ორანჟერეა, სათბურებლების ბოლოს რომ იყო, დახურული ტალანით უერთდებოდა ცხიე-დარბაზის შენობას. მარკიზმა, ახალგაზრდა ქალი რომ გაერთო, საჭინბოს სანახავად წაიყვანა. ბაგების ზემოთ, კალათების სახით რომ იყო მონყობილი, ფაიფურის ფირფიტებზე შავად ეწერა ცხენების სახელები. ცხენები, როცა ახლოს გაუვლიდნენ, კრთოდნენ და ენას აწვლავსუნებდნენ. აკაბმულობის სადგომის იატაკი დარბაზის პარკეტივით ბრწყინავდა. ეგლთა სართავი შუაგულს ეკიდა ორ მბრუნავ ბოძზე, ხოლო ლავამი, მათრახი, უზანგები და რგოლები კედლის გასწვრივ იყო ჩამწყრივებული. ამასობაში, შარლმა ერთ-ერთ მსახურს სთხოვა, ჩემი ბოკი შეაბითო. ეგლი მთავარ შესასვლელთან მოიყვანეს; როცა ყველა ბარგი ჩაალაგეს, ცოლ-ქმარი ბოვარი მასპინძლებს გამოეთხოვა და ტოსტის გზას გაუდგა. მდუმარე ემა ეგლის თვლებს მიშტერებოდა, ნაპირზე მკლამარე შარლი მკლავგამართული მართავდა ბოკს, პატარა ცხენი თავისუფლად მიჩაქჩაქებდა. მოდუნებული სადავეები გავაზე სცემდა და ოფელში ისვრებოდა, ეგლის უკან შემოკრული კოლოფი განუწყვეტლად ეხლებოდა ბოკის ძარას. თიბურვილის სერბე იყვნენ გადმომდგარი, როცა მათ ახლო ორმა ცხენოსანმა გაიარა, პირში სიგარები ეჭირათ და იცინოდნენ. ემამ თითქოს ვიკონტი შეიცნო; მყის მიბრუნდა, მაგრამ სერს გადაღმა ორი თავილა მოჩანდა, ჩორთს აყოლებული რომ ხან ადიოდა, ხან — ჩადიოდა. მეოთხედი ლიეს გავლის შემდეგ გაჩერება მოუხდათ, რათა განყვეტილი ბაგირი თოკით შეეკრათ.

როცა შარლმა ერთხელ კიდევ მოავლო თვალი ცხენის აკაბმულობას, მინაზე, ცხენის ფეხთა შორის რალაც ნივთი შეამჩნია; დასწვდა და ქისა აღმოჩნდა მწვანე აბრეშუმით ნაკერი,

ზედ გერბი იყო ამოქარგული, როგორც ეტლის კარებზე იციან ხოლმე.

— ორი სიგარაც შიგაა, — თქვა მან, — ეს დღეს გამომადგება, ნასადილევს.

— შენ განა ეწევი? — ჰკითხა ცოლმა

— ხანდახან, როცა შემხვდება. ნაპოვნი ჭიბეში ჩაიდო და ცხენს გაუძახა. შინ რომ მივიდნენ, სადილი კიდევ არ იყო მზად. ემა გაჯავრდა. ნასტაზიმ უკმეხად უპასუხა.

— გამეცალეთ! — მიახალა ემამ, — ეს დაცინვაა, სულ დავითხოვთ. სადილად ხახვის სუბი ჰქონდათ და ერთი ნაჭერი ხბოს ხორცი მყაუნით. ემას პირდაპირ მჭლომარე შარლი სიხარულით ხელებს იფშენეცდა და ამბობდა:

— რა სიამოვნებაა შინ დაბრუნება! ნასტაზის ტირილი შეესმათ. შარლს ოდნავ უყვარდა ეს საბრალო ქალი. ოდესღაც თავისი ქვრივობის მოცლილი საღამოები ამ ქალთან საუბარში გაეგარებინა; იგივე იყო მისი პირველი პაციენტი და ყველაზე უფრო ძველი ნაცნობი ამ კუთხეში.

— განა მართლა საბოლოოდ გაუშვი? — ჰკითხა მან.

— მერმე ვინ უნდა დამიშალოს? — მიუგო ემამ. შემდეგ ორივენი სამზარეულოში თებობდნენ, სანამ მათ ოთახს მიაღაგებდნენ. შარლმა სიგარა გააბოლა. ტუჩგამონვდილი ეწეოდა, მალი-მალ აფურთხებდა, ბოლის ყოველ გამოშვებას თავს არიდებდა.

— აბა თავს რად იწუხებ! — ზიზღით უთხრა ემამ. შარლმა სიგარა დადო, გაიქცა და ერთი ჭიქა ცივი წყალი გადაყლაპა. ემამ ქისას ხელი დაავლო და კომოდის უჯრაში ჩაავლო. მეორე დღე განა გრძელი არ იყო? თავის ბაღჩაში დასეირნობდა, იმავე ხეივანში მიდი-მოდიოდა, ყვავილთა კვლების, ხეილის, თაბაშირის ხუცესის წინ შედგებოდა, გაკვირვებული შესცქეროდა ყველაფერს, რასაც ძალიან კარგად იცნობდა. რა შორეულად ეჩვენებოდა უკვე გუშინდელი ბალი! ვინ დააშორა ასეთი დიდი მანძილით გუშინდელი დილა და დღევანდელი საღამო? ვობიესარში სტუმრობამ მის ცხოვრებაში ერთი დიდი ნაპრალი გააჩინა, მსგავსად იმისა, ქარიშხალი სულ ერთი ღამის განმავლობაში რომ აჩენს ხოლმე მთებში, მაგრამ მანც შეურიგდა ბედს; მონინებით ჩადო კომოდში თავისი მშვენიერი სამოსი და საგინის ფეხსაცმელი, ლანჩები რომ პარკეტის სანთლით გაყვითლებოდა. მისი გულიც ამ ფეხსაცმელივით იყო: ფუფუნებას რომ მიეკარა, რაღაც ისეთი მიეცხო, რაც აღარ მოსცილდებოდა. ბალის მოგონება ერთგვარ საქმიანობად გადაექცა ემას. ყოველ ოთხშაბათს,

გაღვიძებისას, ასე იცოდა: „აჰ, უკვე რვა დღე გავიდა... თხუთმეტი დღე... სამი კვირა, რაც იქ ვიყავ!“ და თანდათანობით მის ხსოვნაში სახეები მიიღულა, კონგრდანსების მელოდია დაავიწყდა, გარკვევით აღარც ლივრეები და ოთახები ახსოვდა. წერილმანი რაღაც გაქრა, მაგრამ ნაღველი დარჩა.

თავი IX

ხშირად, როცა შარლი შინ არ იყო, ემა მწვანე აბრეშუმის პორტსიგარს ამოიღებდა ხოლმე, კომოდში რომ ჰქონდა დამალული დაკეცილ თეთრეულს შორის. ათვალიერებდა, გახსნიდა და მისი სარჩელის სუნს იენოსავდა, ვერვინთა და თამბაქოთი რომ იყო შეზავებული. ვის ეკუთვნოდა იგი?... ვიკონგს. შესაძლოა, იგი სატრფოს ნაჩუქარი იყო, ქისა უთუოდ პალისანდრის ქარგაზე იყო ნაკერი; ამ პანია ხელსაწყოს, ალბათ, გულმოდგინედ ძალავდა ცნობისმოყვარე თვალთაგან და მრავალი საათის განმავლობაში ჩაჰკირკიტებდა მას ხუჭუქთმიანი დაფიქრებული მოხელსაქმე. სიყვარულის სულთქმას გაუვლია კანვის თვალთა შორის; ნემსის თითოეულ გაცმას ზედ აღუბეჭდავს იმედი თუ მოგონება, და ყველა ეს აბრეშუმის დახლართული ძაფი სხვა არა იყო რა, თუ არა იმავე უთქმელი ვნების განგრძობა. და ვიკონგმაც შემდეგ, ერთ მშვენიერ დილას, თან წაიღო იგი. ნეცავ რაზე ბაასობდნენ ისინი მაშინ, როცა ეს პორტსიგარი მშვენიერი ბუხრის თავზე იდო ყვავილების ლარნაკსა და პომპადურის სტილის საათს შორის?... ემა ცოცხლია. იგი კი, ვიკონგი, პარიზშია ახლა; იქ! ნეცავ როგორია ეს პარიზი? რა უსაზღვრო სახელია! დაბალი ხმით იმეორებდა ამ სახელს, რათა სიამე ეგემა; კათედრალის ზარივით გუგუნებდა იგი მის ყურებში, თვალთა წინაშე ულაპლაპებდა ყველგან, — თვით მის ნელსაცხებელთა კოჭობის ეტიკეტებდაც კი. ღამით, როცა მეთევზეები თავიანთ ურმებზე მჯდომარენი მარჟოლენის სიმღერით გაივლიდნენ ხოლმე მის თანჯარასთან, იგი მყის გაიღვიძებდა და მანამ უგდებდა ყურს ურმის ჭრიალს, სანამ, ქალაქს გამოვლივდა, იგი სრულიად არ მისწყდებოდა.

— ხვალ ისინი იქ იქნებიან! — იცოდა ხოლმე თავისთვის... და ფიქრით მათ გაედევნებოდა, აღმართსა და დაღმართს აივლ-ჩაივლიდა, სოფლებს გასცდებოდა და დიდი გზით მიემართებოდა ვარსკვლავთა შუქზე. განუსაზღვრელი მანძილის ბოლოს მუდამ ისეთი ადგილი აღმოჩნდებოდა, სადაც მისი ოცნება ქრებოდა ხოლმე.

პარიზის გეგმა იყიდა და თითოთ რუკაზე საცახტო ქალაქში დაიარებოდა, ბულვარებს გაჰყვებოდა, ყოველ კუთხეში, ქუჩაბანდებში, თეთრი ოთხკუთხედების წინ, სახლებს რომ ნიშნავდა, უთუოდ უნდა შემდგარიყო. როცა ცქერით დაიღლებოდა, თვალს მოხუჭავდა და

ხედავდა ბნელში ქარისაგან ალიცლიცებულ გაზის ფარნებსა და ეგლთა სათფხურებს, თეატრების პერისტილის წინ რომ დიდი ხმაურით მყის დაემშვიდობდნენ. გამოინერა ქალთა ჟურნალი „კორბელი“, აგრეთვე „მელპჰე დეს შალონს“. ნაუკითხავს არ გაუშვებდა არც ერთ ანგარიშს პრემიერების, დოლისა და სალამოების შესახებ. აინტერესებდა მომდერალ ქალთა დებიუტი, ახალი მალაზიების გახსნა, იცოდა ახალი მოდა, კარგი მკერავების მისამართები, ოპერის დღეები. ეჟენ სიუს ნანარმოებთა მიხედვით შეისწავლა სახლების შინამორთულობა. ნაიკითხა ბალზაკი და ჟორჟ სანდი, იქ ეძიებდა თავისი მძაფრი სურვილების დაკმაყოფილებას, სუფრაზე მჯდომარეც კი არ იცილებდა წიგნსა და ფურცლავდა იმ დროს, როცა შარლი ჭამდა და ებასებოდა. კითხვის დროს ვიკონგის ხსოვნა არასოდეს შორდებოდა, მას და მოგონილ პიროვნებათა შორის ურთიერთობას აბამდა, მაგრამ წრე, რომლის ცენტრსაც ვიკონგი წარმოადგენდა, თანდათან ფართოვდებოდა, ის შარავანდელი, მის თავს რომ ადგა, მოშორდა, მეტად განივრცო და სხვა ოცნებანი გააშუქა. პარიზი, უფრო ვრცელი, ვიდრე ოკეანე, ემას თვალს ვარდისფერ ბურუსში გახვეული ეჩვენებოდა. ჭარბი ცხოვრება, ამ ორომტრიალში რომ დაუღდა, დაყოფილი იყო ნაწილებად, განრიგებული იყო მკაფიო სურათებად. ემა მათ შორის მხოლოდ ორს ან სამს არჩევდა, რომელიც დანარჩენებს ფარავდა და რომელიც თავისთავად მთელ კაცობრიობას წარმოადგენდა. დიპლომატების სამყარო გაპრიალეულ პარკეტზე დაიარებოდა, სარკეებით მორთულ დარბაზებში, მრგვალ მაგიდებს შორის, ხავერდი რომ ფარავს ოქროსფერფოჩებიანი. იქ იყო გრძელბოლოიანი კაბები, დიდი იდემალება, ღიმილით დაფარული შემფოთება. შემდეგ ჰერცოგების საზოგადოება მოდიოდა; ესენი ფერმკრთალები იყვნენ; ოთხ საათზე დგებოდნენ; ქალები, საბრალო არსებანი, კაბის ქობაზე ინგლისურ არშიებს ატარებდნენ; ვაჟები კი, დაუთასებელი ნიჭისა და ფუქსავატი გარეგნობისანი, თავიანთ ცხენებს სეირის გულისათვის ღუპავენ, ზათხულს ბადენ-ბადენში ატარებენ და, ბოლოს, ორმოცი წლისანი მზითვიან ქალებს ირთავენ; რესტორნების კაბინეტებში, სადაც ნაშუალამევს ვახშობენ, ლიგერატორებისა და აქტრისების ნაირი ბრბო მხიარულობს, სანთლებით გაბრდღვიალებულნი, ესენი მფლანგველები არიან, ვით მეფენი, უდიდესი პატივმოყვარეობით აღსავსენი და გიჟურ ოცნებას აყოლილნი. ეს არის ზეკაცური ცხოვრება, ცასა და დედამინას შუა, ქარიშხალთა შორის, რაღაც უბენაესი. რაც შეეხება დანარჩენ სამყაროს, იგი დაღუპული იყო, თითქმის უადგილო, თითქოს არც კი არსებობსო. რამდენადაც საგნები უფრო ახლო იყო, იმდენადვე თიქრი მისი უფრო შორს მიფრინავდა. ყოველივე, რაც მას უშუალოდ გარს ერტყა: მოსაბებრებელი სოფელი, უჭკუო წვრილი ბურჟუები, ცხოვრების სიდუხჭირე — ყველაფერი რაღაც გამონაკლისად ეჩვენებოდა ამქვეყნად, კერძო შემთხვევად, რომელთა შორისაც თვით გახლართულიყო მაშინ, როცა ამის გადაღმა თვალუწვდენ სივრცებზე გადაზიდულიყო განუზომელი ქვეყანა სიამისა და ვნებისა.

მის სურვილს ერთმანეთისაგან ვერ განერჩია ტკობა ფუფუნებისა და სიხარული გულისა, შწოიერება ჩვევისა და სინაზე გრძნობისა. განა სიყვარულს ისე, ვით ინდოეთის მცენარეს, საგანგებოდ შექმზადებული ნიადაგი და განსაკუთრებული ჰაერა არ ესაჭიროება? ოხვრა მთვარიან ღამეში, ხანგრძლივი ხვევნა, ცრემლები, გაყრისას რომ ხელებს ეფრქვევიან, თრთოლა აღგზნებული სხეულისა და დაუსრულებელი სიამენი განუყრელი არიან ცხედარბაბის აივნებთან, მოცალეობით რომ არიან აღსავსენი; განუყრელი არიან ბუღუართან, აბრეშუმის ვარდებით რომ არის მორთული; განუყრელი არიან ძვირფასი თვლების ბრწყინვასა და ოქრომკედით მოქარგულ ლივრებთან.

ფოსტის მეტინიხე ბიჭი, ყოველ დილას რომ ფაშატის დასაურევებლად დაიარებოდა, ხის დიდრონი ფლოსტების ბრახუნით გაივლიდა ხოლმე ღერეთანს; ბლუბა ჩამოვლექილი ეცვა, ფეხაცმელში შიშველი ფეხი ჰქონდა წაყრილი. აი, ეს იყო ის მოკლემარულიანი გრუმი, რომლითაც ემა უნდა დაკმაყოფილებულიყო! თავის სამუშაოს რომ მორჩებოდა, მერე მთელი დღე თავისუფალი იყო, რადგან შარლი შინ დაბრუნებისას თვითონ გამოხსნიდა ხოლმე ცხენს, ავშარას გაუკეთებდა, მსახური ქალი კი ბზეს ჩაუყრიდა ბაგაში. ნასტაბის მაგიერ (რომელიც ცრემლთა ნაკადულის ღვრით წავიდა ცოსტიდან) ემამ ერთი ობოლი და მწყაბარი სახის თოთხმეტი წლის გოგონა აიყვანა. ემამ მას აუკრძალა ჩითის ჩაჩის ტარება, ასწავლა სხვასთან მესამე პირით ლაპარაკი. წყლით სავსე ჭიქის ფინჯანზე დადგმა და ისე მირთმევა, კარზე დაკაკუნება, ვიდრე სადმე შევიდოდა, ასწავლა უთოობა, გახამება, ქალბატონის ჩაცმევა, რადგან სურდა, თავის პირფარეშად გაეხადა; ახალი ფარეში უბუზღუნოდ ემორჩილებოდა, რადგან გაგდების ეშინოდა; და რაკი ქალბატონი, ჩვეულებრივ, გასაღებს ბუფეტის კარებშივე ცოვებდა, ფელისიგე ყოველ საღამოს შაქრის ნაგეხებს იმარაგებდა და ლოჯინში, ლოჯვის წარმოთქმის შემდეგ, პირს იტკბარუნებდა. ფარეში ნაშუადღევს, ზოგჯერ, მათ პირდაპირ მცხოვრებ ფოსტის მეტინიხეებთან დადიოდა სალაყბოდ, ქალბატონი კი ამ დროს ზემოთ იყო ხოლმე, თავის აპარტამენტში.

ემა ატარებდა გულღია ხალათს, რომლიდანაც ოქროს სამილიანი დანაოჭებული ბლუბა მოჩანდა. ქამრად დიდფოჩიან გრეხილს ხმარობდა, ხოლო ბრონეულისფერი ფოსტლების ფართო ბათუბით იყო მორთული. საკუთრივ ჰქონდა მომარაგებული ბიუარი, კალამი, ქალღი და კონვერტები, თუმცა წერილის მისაწერი არავინ ჰყავდა; ეგაჟერს განმენდდა, სარკეში ჩაიხედავდა, მერმე წივს აიღებდა, სტრიქონსა და სტრიქონს შუა ოცნებას მიეცემოდა და წივნიც მუხლებზე დაუვარდებოდა. ენატრებოდა სადმე გამგზავრებულიყო ან კიდევ თავის მონასტერს დაჰბრუნებოდა. ამასთან, სურდა პარიზში ცხოვრება და იქ სიკვდილი. შარლი კი თოვლსა და წვიმაში სასოფლო გზებზე დანანწალებდა. იოლს

მიდიოდა გათვამწვართ, ფერმებში რომ სთავაზობდნენ. ოფლიან ლოგინებში ხელს უყოფდა, სისხლის გაღების დროს სახეს სისხლით ითხუზნიდა, სულთმობრძავთა ხროცინს უსმენდა, განავლებს ათვალეირებდა, ჭუჭყიან საცვლებში ხელს ურევდა; ხოლო ყოველ საღამოს შინ ანთებული ბუხარი, გაშლილი სუფრა, რბილი საგარძელი და კობცად ჩაცმული, მომხიბლავი და მთლად ნორჩი ცოლი დახვდებოდა; გრძობდა და არც იცოდა, საიდან სდიოდა ეს ნორჩი სურნელება. ან იქნებ ემას სხეული იყო, რომ მისსავე პერანგს ასე ამუშვებდა. ქმარს ათასგვარი დელიკატესით ხიბლავდა; ხან შანდლებზე დასათვენ ქალაღდის ვარდებს სხვანაირად დაკეცავდა, ხან თავის კაბას ფურჩალს გამოუცვლიდა, ხანაც თვით უბრალო კერძს, მსახურს რომ წაეხდინა, არაჩვეულებრივ სახელს გამოუგონებდა და შარლიც დიდი სიამით მიირთმევდა. რუანელ ქალებს საათის ძენკვზე ბრელოკების მთელი აკიდო დაუნახა; ბრელოკები თვითონაც იყიდა. ბუხრის თავის შესამკობად ორი დიდი ლარნაკი შეიძინა ლურჯი მინისა, ცოცხალი შემდეგ კი სპილოს ძვლის ნესესერი, მოოქრული სათითით. რამდენადაც შარლს ნაკლებ გაეგებოდა ყველა ამ მშვენებისა, იმდენადვე უნებურად იხიბლებოდა. ყოველივე ეს რაღაც მეტ სიამეს ანიჭებდა მის გრძობებსა და ოჯახის სინამდეს. იგი, თითქოს ოქროს ქინქლიაო, ისე ავარაყებდა მისი ცხოვრების მთელ ვინრო ბილიკს. ჯანმრთელი იყო, ფერხორციანი, მტკიცე რეპუტაცია ჰქონდა, სოფლელებს უყვარდათ, რადგან ამაყი არ იყო. ბავშვებთან ალერსიანი იყო, სამიკიგნოში არ შედიოდა და ამასთან, ზნეობრივი კაცის სახელი ჰქონდა გავარდნილი, განსაკუთრებით ეხერხებოდა კატარებისა და ფილტვების ავადობის მკურნალობა. რაკი უფრთხოდა, ბევრი ხალხი არ დაფხოცო, ამიგომ მხოლოდ დამამშვიდებელ ნამლებს უწერდა, ზოგჯერ სასაქმებელს, ფეხის აბაზანებსა და წურბელას, მაგრამ არც დოსტაქრობას ერიდებოდა; სისხლს ისე უღებდა, ვით ცხენს, ხოლო კბილების ამოთხრის დროს ნამდვილი ჯოჯოხეთური ხელი ჰქონდა. დასასრულ, თავის პროფესიას რომ არ ჩამორჩენოდა, გამოწერილი ჰქონდა „რუმ მედიკალ“, ახალი სამკურნალო ჟურნალი, რომლის პროსპექტიც წინასწარ ჰქონდა მიღებული. ნასადილევს ოდნავ გადაავლებდა თვალს, მაგრამ თბილი ოთახი და საჭმლის მონელება თავისას შვრებოდა და ხუთიოდე წუთის შემდგომ ტკბილად ჩაეძინებოდა; იქვე ეძინა, მაგიდაზე, ნიკაპი ხელებზე ჰქონდა დაყრდნობილი, ხოლო ფაფარივით ჩამოყრილი თმა კი თითქმის ლამპის ფეხამდე ეფინებოდა. ემა მხრების აჩეჩვით უცქერდა. რაცომ ისეთი ქმარი მაინც არ შეხვდა, მედგარი და შრომისმოყვარე, რომელიც მთელ ღამეებს წიგნის კითხვაში ატარებს, მაგრამ, სამაგიეროდ, ორმოცი წლისა, როცა რევატიზმის ასაკი დგება, ცუდად შეკერილ ფრაკზე მთელ გროვა ორდენებს ატარებს? სურდა, ბოვარის გვარი, რომელიც მისი გვარიც იყო, განთქმული გამხდარიყო, წიგნის მაღაზიების ვიგრინებზე გამოფენილი, ჟურნალ-გაზეთებში ნახსენები და მთელ საფრანგეთში ცნობილი ყოფილიყო, მაგრამ შარლი პაგივმოყვარე სრულიადაც არ

იყო! ერთმა ექიმმა ივეტოდან, რომელსაც კონსილიუმზე შეხვდა, ერთგვარი შეურაცხყოფა მიაყენა თვით ავადმყოფის ლოგინთან, ნათესავთა მთელი კრებულის წინაშე. როცა საღამოს შარლმა ეს ამბავი გაუმჟღავნა, ემა საშინლად აღშოთდა მისი კოლეგის საქციელით. ამან შარლს გული აუჩუყა, თვალცრემლიანმა ცოლს შებღბე აკოცა, ხოლო ემა კი სირცხვილით იწვოდა, სურდა ერთი კარგად მიეცემა იგი; ადგა, დერეფანში თანჯარა გააღო და თავი ცივ ქარს მიუშვირა, რათა დამშვიდებულიყო.

— რა საბრალო კაცია! რა საბრალო კაცია! ჩუმად ამბობდა თავისთვის და ჩარბებს იკვნივდა. მისი საქციელი უფრო და უფრო აღიზიანებდა ემას. რამდენადაც ასაკში შედიოდა, იმდენადვე მეტი გლანქი ჩვევანი უჩნდებოდა; დესერტის დროს ცარიელი ბოთლების საცობებს დანით ჩლივნიდა; ნასადილევს კბილებს ენით იწმენდა; წვნიანსაც ხრუპუნით ჭამდა; და რაკი სუქდებოდა, ისედაც წვრილი თვალები, ლოყების სისქის გამო, თითქოს კვინისში უძვრებოდა. ზოგჯერ ემა საკუთარი ხელით ჩაუტენიდა ხოლმე ყილეტში სათბურის გარეთ გამოშვერილ წითელ ქობას; ჰალსტუხს გაუსწორებდა; ძალით გამოსტაცებდა ხელიდან გახუნებულ თათმანებს სწორედ მაშინ, როცა წამოცმას დააპირებდა. ყოველივე ამას მისი გულისთვის კი არ შერებოდა, როგორც შარლს ეგონა, არამედ თავისთვის, საკუთარი ეგოიზმისა და ნერვიული აღზნების გამო. ხანდახან წაკითხულზე ჩამოუგდებდა სიტყვას, იქნებოდა ეს რომანის რომელიმე ადგილი, ახალი პიესა თუ ძალაღობის საზოგადოების ახალი ამბავი, ფელეტონში რომ იყო ხოლმე მოთავსებული, რადგან შარლი, რაც უნდა იყოს, მაინც მსმენელი იყო, რომელსაც შეეძლო გაგონება და თქმულის დადასტურება. ხომ უმჟღავნებდა ხოლმე იგი თავის გულისნადებს თავის პირთარეშს! ემა მუგუზობებსა და საათის ქანქარებსაც გაესაუბრებოდა ხოლმე.

ამასთან, გულის სიღრმეში რაღაცას ელოდებოდა. ვით განწირული მებღვაური, იგი სასონარკვეთილ თვალს ავლებდა საკუთარ გაპარტახებულ ცხოვრებას და ბურუსიან სივრცეში საიმედო თეთრ იალქანს ეძებდა. ემამ არ იცოდა, როგორი იქნებოდა ეს შემთხვევა, ეს იალქანი; რომელი ქარი მოუცურებდა მას ან რომელი ნაპირისაკენ წაიყვანდა; არც ის იცოდა, პატარა ნავი იქნებოდა თუ სამანძიანი ხომალდი, წუხილით დაგვირთული თუ პირთამდე ნეტარებით ავსებული, მაგრამ ყოველ დილას, გაღვიძებისას, იმედი ჰქონდა, აი, დღეს გამოჩნდება, ყურს უგდებდა ყოველ ხმაურს, უნებურად წამოხტებოდა და უკვირდა, რომ ჯერ კიდევ არ გამოჩენილიყო; ხოლო საღამოს, მუდამ უფრო დაღვრემილი, ხვალინდელი დღის დადგომას ნატრობდა.

კვლავ გაზაფხულდა. პირველი სიცხეებისთანავე, როცა მსხლის ხეები აყვავდა, გულის

ხუთვა იგრძნო. ივლისის დადგომიდანვე თითებზე ითვლიდა, რამდენი კვირააო, ეგონა, მარკიზ დანდერვილიე ალბათ კვლავ გამართავს ბალს ვობიესარშიო, მაგრამ სექტემბერი გავიდა და არც წერილი ყოფილა, არც დარბაზობა. ამ იმედგაცრუების ნალვლის შემდგომ გული უწინდებურად ცარიელი დარჩა და უფერული დღეებიც ერთმანეთს გადაება. და მისდევდა ერთნაირ, უთვალავ დღეთა ლარს, ასე უნაყოფოდ რომ გაჭიმულიყო! სხვა არსებათა ცხოვრება, რაგინდ უგემური იყოს, რაიმე მოსალოდნელობას მაინც შეიცავს. ერთი რამ თავგადასავალი დაუსრულებელ პერიპეტეებს იწვევს და ხედავენ, გარემოც იცვლება, ხოლო მისთვის სრულიად არათფერი ხდება, ღმერთმა, ალბათ, ასე ინება! მომავალი მისთვის ბნელით აღსავსე გალანია, რომლის გასასვლელიც მგვიცვდაა დახშული. მუსიკას თავი გაანება. რისთვის დაუკრას?! ვინ მოუსმენს?! მას ხომ არასოდეს შეეძლება, ხავერდის მოკლესახელოიანი კაბით გამოწყობილმა, კონცერტზე, ერარის პიანინოს სპილოს ძვლის კლავიშებზე აათამაშოს თავისი მსუბუქი თითები და თავის გარშემო სიოს სისინივით იგრძნოს აღტაცებით გამოწვეული ჩურჩული, ამიგომაც საჭირო არაა ნოტების სწავლით თავის შეწუხება. აღარც თავის ნახატებისა და ნაქარგებისათვის უხლია ხელი. რისთვისღა? რისთვისღა? ქარგვა აბრაზებდა.

— ყველაფერი წავიკითხე უკვე, — ამბობდა თავისთვის. იჭდა ბუხართან და ნაკვერჩხალზე მაშას ავარვარებდა ან წვიმას გასცქეროდა გარეთ. რა ნალვლიანი იყო ხოლმე კვირაობით, როცა მწუხრის ზარს ჩამოჰკრავდნენ! რალაც გაშტერებულის ყურადღებით უსმენდა გაბზარული ზარის რეკვას. მეზობლის სახლის სახურავზე ჩამავალი მზის სხივებში ეხვეოდა ზმორებით ბურგაზნეჩილი კაგა. ღიდ შარაზე ქარი მგვრის ფარდებს მიაქანებდა. ზოგჯერაც, სადღაც შორს, ძალღი ყმოდა. ზარი კი თანაბარი დროგამოშვებით ერთხმოვან რეკვას განაგრძობდა და მისი ჟღარუნი შორეულ მინდვრებში იკარგებოდა. ამასობაში მლოცველნიც გამოვიდოდნენ: ქალები ხის გასანთლული ფეხსაცმლით, გლეხები ახალი ხალათებით, ხოლო მათ წინ — ცალ ფეხზე მოხტუნავე თავშიშველი ბავშვები. ყველანი თავიანთი სახლებისაკენ გაეშურებოდნენ, სამიკიგნოს წინ კი ხუთი თუ ექვსი მოქალაქე, მუდამ ერთი და იგივე, დაბინდებამდე ბუშონის თამაშში იყო გართული.

ზამთარი სუსხიანი იყო. ფანჯრის მინები დილაობით ყოველთვის გაყინული იყო ხოლმე და მათში გავლილი მუქი სინათლე ზოგჯერ მთელი დღის განმავლობაში არ იცვლებოდა. საღამოს ოთხი საათიდან საჭირო იყო ლამპრის ანთება. კარგ ამინდში ემა ბალში ჩადიოდა. კომბოსტოს თავებზე ცვარს ვერცხლის არშიები ამოუქარგავს, ერთიდან მეორემდე გრძელი ბრწყინვალე ძაფით გაბშული. ფრინველების ხმა არ ისმის; თითქოს ყველაფერს მიუძინია; ხეხილი ჩალით არის შეფუთხული, ხოლო ვაზი უშველებელ ავადმყოფ გველსა ჰვავს,

კედელზე ჩამოკიდებული, სადაც, თუ დააკვირდები, მრავალფეხები დაცოცავენ; ახალგაზრდა ნაძვებში, ღობის ახლოს, თაბაშირის ხუცესს, სამკუთხოვანი ქუდი რომ ახურავს და თავის ლოცვანს ჩასცქერის, მარჯვენა ფეხი მოვარდნია, სახეზედაც კი ყინვას თაბაშირი დაუფოროჯებია, თითქოს მუნუკები დაჰყრიო. მერე კვლავ შინ დაბრუნდებოდა, კარებს ჩაკეტავდა, ბუხარში ნაკვერცხალს გამოაფხიზლებდა და მცხუნვარებით მოთენთილს მონყენილობა უფრო მეტი სიმძიმით დაანვებოდა თავს. კარგი იქნებოდა, სამზარეულოში ჩასულიყო და მსახურს გამოლაპარაკებოდა, მაგრამ რიდი აკავებდა. ყოველდღე, ერთსა და იმავე დროს, სოფლის მასწავლებელი, შავი აბრეშუმის ჩაჩით, თავისი სახლის დარაბებს ალებდა, სოფლის მეველე კი, ხალათზე რომ ხმალი ეკიდა, ჩვეულებრივი დინჯი ნაბიჯით ჩაივლიდა. დილითა და საღამოთი ფოსტის ცხენები, სამ-სამი ერთად, ქუჩას გადაჭრიდნენ ცბაზე წყლის დასალევად. დროდადრო რომელიმე სამიკიგნოს კარი გაღებისას პაგარა ზარს აანკარუნებდა, ხოლო თუ ქარი იყო, მაშინ თითბრის იმ პაგარა ტაშტების ჩხაკუნიც ისმოდა, სადალაქოს კარზე რომ აბრის მაგიერ იყო ჩამოკიდებული. სადალაქოს სხვა მოკამბულობაც ჰქონდა: მოდების ძველი გრაფიურა, შიგნიდან რომ ფანჯრის მინაზე იყო აკრული, და სანთლის ბიუსტი ქალისა, რომელსაც ყვითელი ფერის თმა ჰქონდა. ისიც, დალაქიც ჩიოდა მუშაობის სიმცირეს, თავის დაღუპულ მომავალს; ნატრობდა სადალაქოს გახსნას რომელიმე დიდ ქალაქში, მაგალითად, რუანში, ნავსადგურში, თეატრის ახლოს; მთელი დღე მერიასა და ეკლესიას შორის დასეირნობდა მონყენილი და მუშგარს ელოდებოდა. როდესაც კი მაღამ ბოვარი გაიხედავდა, მუდამ იქ ხედავდა, ვით თავის პოსტზე მდგომ გუშავს, ყურზე ჩამოზიდული ბერძნული ფესითა და ლასტინგის პიჯაკით.

ზოგჯერაც, ნაშუადღევს, დარბაზის ფანჯრებთან ვინმე გამოჩნდებოდა, მზით დამწვარი, შავქილვაშებიანი, რომელიც ნელა და ფართოდ გაიღიმებდა თეთრი კბილების ჩენით. იმნამსვე ვალსი დაიწყებოდა და ორგანის თავზე, პანია სალონში, თითისგოლა მოცეკვავენ, ვარდისფერთავსაკრავიანი ქალები, ყაკეციანი ტიროლელები, შავსამოსიანი მაიმუნები, მოკლემშარვლიანი ვაჟები დაიწყებდნენ დაუსრულებელ გრიალს სავრძლების, კანაპეებისა და დაკიდებული ლამპრის გარშემო და მათი აჩრდილები მეორდებოდა სარკის ნამსხვრევებში, მოოქრულ ქალაღდში რომ იყო ჩასმული. კაცი ორგანის სახელურს აგრიალებდა და თანაც მარჯვნივ, მარცხნივ და ფანჯრებისაკენ იცქირებოდა. დროდადრო ქუჩის ბოძს გრძლად მიაგყებებდა ჭვარტლისფერ ნათურთხსა და მუხლზე თავის საკრავს აიქარებდა, რომლის ხმელი გყავიც მხარს უღლიდა. და კოლოფის ვარდისფერი ტაფის პანია ფარდიდან, სპილენძის მოხარაგებული ფირფიტით რომ იყო დამაგრებული, ზუზუნით ისმოდა მუსიკის ხმები, ხან ნაღვლიანი და ნელი, ხანაც მხიარული და აჩქარებული. ეს იყო ისეთი არიები,

რომლებსაც ბევრგან უკრავენ, თეატრებში, სალონებში, რომელთა ხმაზედაც ცეკვავენ ჭაღებით გაბრდღვიალებულ დარბაზში; ეს იყო მაღალი საზოგადოების გამომხობა ემას ყურამდე მოღწეული. დაუსრულებელი სარაბანდები რიალებდა მის თავში და, ვით ბაიადერი მოხატულ ნოხზე, თიქრი მისი გასდევდა ამ ხმებს, ოცნებიდან ოცნებაზე, ნუხილიდან ნუხილზე ქანაობდა. დამკვრელი თავის ქედში მთავროვებდა მონყალებას, კოლოფს ლურჯ შალის ძველ საბანს დააფარებდა, ბურგზე მოიკიდებდა და მძიმე ნაბიჯით გაუდგებოდა თავის გზას. ემა თვალს გაადევნებდა. მაგრამ ყველაზე უფრო აუტანელი მისთვის იჭრობის საათი იყო იმ პატარა სასადილოში, პირველ სართულზე, სადაც ღუმელი ხრჩოლაავდა, კარი ჭრიალებდა, კედლები ნესტიანი, ხოლო იატაკი სველი იყო, თითქოს ცხოვრების მთელი სიმწარე ხონხით მიურთმევიათო; მოხარშული ხორცის ოხშიერის დანახვაზე მისი სულის სიღრმიდან გიბლის ბოლქვები დაიძრებოდა. შარლი ზანტად მიირთმევედა, ემა კი თხილს აკნატუნებდა, ან უკეთ, იდაყვს დაყრდნობილი, გასანთლულ სუფრაზე დანის წვეროთი გასართობად ხაზვას შეუდგებოდა. ოჯახობას ახლა სრულიად გაანება თავი და როცა ბოვარის დედა დიდმარხვაში რამდენიმე დღით ესტუმრა ტოსტს, ამ ცვლილებით მეტად გაკვირვებული დარჩა. ემა, რომელიც ოდესმე ასე მზრუნველი და ჭირვეული იყო ჩაცმა-დახურვაში, ახლა მთელი დღეების განმავლობაში ჩაუცმელი დაიარებოდა, ბამბის ნაცრისფერ ნინდებს ატარებდა, სახლს შანდლით ინათებდა, განუწყვეტლივ იმეორებდა: რადგან მდიდრები არა ვართ, მომჭირნედ უნდა ვიცხოვროთო და თანაც დაუმატებდა, მეტად კმაყოფილი, ძალზე ბედნიერი ვარ, ტოსტში ცხოვრება ძლიერ მომწონსო და სხვა ასეთები. ამაზე დედამთილი ხმას არ იღებდა. გარდა ამისა, ემას უკვე აღარ ჰქონდა სურვილი მის რჩევას მიჰყოლოდა. ერთხელ ბოვარის დედამ სიგყვა იმაზე ჩამოაგდო, პატრონები ვალდებულნი არიან, თვალყური ადევნონ თავიანთ მსახურთა კეთილმოწმუნეობასო, რაზედაც ემამ ისეთი ბღვერითა და ცივი ლიმილით უპასუხა, რომ დედაბერს ამაზე კვლავ კრინტი აღარ დაუძრავს. ემა აბეზარი და ჭირვეული შეიქნა. თავისთვის განსაკუთრებულ საჭმელებს შეუკვეთავდა, ხოლო იჭრობისას პირს ზედაც არ დააკარებდა, ერთ დღეს რომ მხოლოდ შუმი რძით იკვებებოდა, მეორე დღეს მარგო ჩაის სვამდა დაუსრულებლად, ხშირად გამუდმებით შინ იჯდა, მსუბუქ ტანისამოსს ჩაიცვამდა. ზოგჯერ რომ მსახურს გვარიანად გაჯორავდა, მერე საჩუქრებით აავსებდა და მეზობლებისას გასართობად გაუშვებდა; ერთ მშვენიერ დღეს მთელ ვერცხლის ფულს, რაც კი ქისაში მოეპოვებოდა, სულ მათხოვრებს უწყალობებდა, თუმცა შემბრაღე არ იყო, არც სხვისი გაჭირვების ადვილი გამზიარებელი, როგორც გლეხობიდან წარმომდგართა უმეტესობა, რომელსაც გულში რაღაც უძევს მამა-პაპათა დაკოჟრებული ხელების სისასტიკისა.

თებერვლის ბოლო რიცხვებში პაპა რუომ, თავისი განკურნების მოსაგონარად, ერთი საუცხოო დედალი ინდაური მიჰგვარა სიძეს და სამ დღეს მასთან სტუმრად იყო. რაკი შარლი ავადმყოფებს დასტრიალებდა, მოხუცმა იმდენი თამბაქო სწია, ბუხარი ნათურთხით ისე მოჩითა, თანაც იმდენი ილაყბა თავისი მეურნეობის, ხბოების, ძროხების, ფრინველებისა და მუნიციპალური საბჭოს შესახებ, რომ როცა წავიდა, ემამ ისეთი კმაყოფილებით მიაკეცა ვარი, თვითონვე გაუკვირდა. თუქცა ახლა იგი როდიღა მალავდა თავის ზიზღს საგნებისა და ადამიანებისადმი; ზოგჯერ მეტად უცნაურ ამრებს გამოთქვამდა ხოლმე: აძაგებდა იმას, რასაც აქებდნენ და, პირიქით, ქებით იხსენიებდა მნიკვლიანსა და უზნეოს, რაც ქმარს ერთობ აცვიფრებდა. ნუთუ ეს არარაობა მუდამ ასე გაგრძელდებოდა? ნუთუ ამას ვერასოდეს დააღწევდა თავს? განა იგი იმათზე ნაკლებია, ვინც ბედნიერად ცხოვრობს?! ვობიესარში ნახა ისეთი ჰერცოგინიები, რომელნიც მასზე უკეთესი არც ტანადობით იყვნენ და არც მოქცევით; ამიტომ ასეთ უსამართლობას ღმერთს აყვედრიდა, ტირილით კედლებს თავს ახლდა. შურდა იმათი ბედი, ვინც მღელვარე ცხოვრებას ატარებდა, ვინც ნილაბათარებული მთელი ღამეების განმავლობაში თავდავიწყებით ეძლეოდა იმ საძრახის ტკობას, რომელიც მისთვის უცნობი იყო და რომელსაც გიჟური სიამე უნდა მიენიჭებინა.

იგი ფერმკრთალი ხდებოდა, გულის ფრიალი სჩემდებოდა. შარლმა ვალერიანის წვეთები და ქათურის აბაზანები გამოუწერა, მაგრამ დახმარების ყოველი ცდა უფრო და უფრო აღიზიანებდა. ზოგჯერ, ვით სიცხიანი, დაუსრულებლად ლაპარაკობდა, ხოლო შემდეგ უეცრად გარინდებოდა, არც ხმას იღებდა, არც იძვროდა. მისი გამომთხიბლველი მაშინ ოდეკოლონი იყო, მთელი ერთი ფლაკონი უნდა დაესხა მკლავებზე. რაკი განუწყვეტლად ცოცხლად ცხოვრებას უჩიოდა, შარლს ეგონა, მისი ავადმყოფობის მიზეზი რაღაც ადგილობრივი პრობლემები უნდა იყოსო, და სერიოზულად ფიქრობდა სხვაგან გადასვლას. შემდეგ ემამ ძმრის სმა დაიწყო, დამამჭლევესო; მშრალი ხველება დაამწყებინა და მადაც სრულიად დაეკარგა. როგორ უძძიმდა შარლს ცოცხის მიტოვება მის შემდგომ, რაც ოთხი წელიწადი უკვე გაატარა იქ და მისი მდგომარეობაც ის იყო მგვიცდებოდა, მაგრამ მეტი გზა არ იყო! რუანს წაიყვანა, რათა თავისი ძველი პროფესორისათვის ეჩვენებინა. ნერვების ავადობა აღმოუჩნდა: საჭირო იყო ჰავის გამოცვლა. შარლი აქეთ-იქით ეცა, შეიგყო, რომ ნევშატელის ოლქში არის ერთ-ერთი პატარა დაბა — იონვილ-ლ, აბეი, რომლის ექიმსაც, ერთ პოლონელ ემიგრანტს, ადგილი გაეთავისუფლებინა. შარლმა იქაურ მეათუთაქეს მისწერა, რათა შეეცდობინებინა მოსახლეობის რაოდენობა, რა მანძილით იყო დაშორებული ყველაზე უფრო ახლო საექიმო პუნქტი, რა შემოსავალი ჰქონდა წინანდელ ექიმსა და სხვა. რაკი პასუხი დამაკმაყოფილებელი გამოდგა, გადაწყვიტა, გაზათხულზე უთუოდ გადასულიყო, უკეთუ ემას

ჯანმრთელობა არ გაუმჯობესდებოდა. ერთხელ, როცა ემა გადასვლის მოლოდინში კარადას ალაგებდა, ხელში რაღაც ეჩხვლიტა; თურმე ქორწინების თაიგულის მავთული იყო. თორთოხლის ყვავილთა კოკრები მცვერს დაეყვითლებინა, ვერცხლისარშიან საგინის ლენცებს ნაპირები დასჩეჩვოდა. აილო და ბუხარში შეაგდო. თაიგული ჩალასავით აბრიალდა. შემდეგ წითელი ბუჩქივით აიბურცა ნაცარში და ნელინელ დაიფერტლა. ემა დააცქერდა. მუყაო სკდებოდა და ტკაცუნობდა, მავთული იგრისებოდა, ვარაყი ლხვებოდა; ყვავილთა ქალაღდის ფურცლები, დამანჭული და მთრთოლარე, ვით შავი პებლები, თუჯის ფირფიცას შეფრთხილებდნენ და საკვამურისაკენ მიფრინავდნენ. მარტში, როცა ცოსტიდან წავიდნენ, მაღამ ბოვარი ფეხმძიმე იყო.

ნაწილი მეორე

თავი I

იონვილ-ლ, აბეი (ასე დაურქმევიათ კაპუცინების სააბატოს გამო, რომლის ნანგრევებიც კი აღარ დარჩენილა) ერთი პატარა დაბაა რუანიდან რვა ლიეს მანძილზე, აბევილსა და ბოვეს შორის; იგი ჭალაში მდებარეობს, რომელსაც რწყავს რიელი, პატარა მდინარე, ანდელს რომ ერთვის; ეს პატარა მდინარე შესართავთან სამ წისქვილს აბრუნებს, შიგ კალმახი იცის, ბავშვები რომ კვირაობით გასართობად ანკესით იჭერენ.

ლაბუასიერის დიდ გზას უნდა გადაუხვიო, მიჰყვე ვაკე ზეგანსა და ლეს დაღმართს დაეკიდო, საიდანაც მთელი ჭალა მოჩანს. მდინარე, რომელიც ჭალაში დის, ორ სხვადასხვა სახის მკათიო ნაწილად ჰყოფს მას: მთელი მარცხენა ნაპირი მინდვრებს უკავია, მარჯვენა კი — სახნავს. მინდორი მოქცეულია დაბალ გორაკებს შუა, რომელთა გადაღმაც იგი ბრეს საძოვრებს უერთდება; აღმოსავლეთის მხრით კი ეს ვაკე ოღნავ მალღდება, განიერდება და, სანამდეც თვალი მიაღწევს, სულ ხორბლის ქერა ყანებითაა დაფენილი. ბალახოვან კალაპოტში მოქცეული მდინარე თავისი თეთრი ზოლით ერთმანეთს ამორებს მინდვრებისა და ხნულების მწვანეს, ასე რომ, მთელი ეს კუთხე ვეება გაშლილ წამოსასხამსა ჰგავს, რომელსაც ვერცხლმკედით მოქარგული მწვანე ხავერდის საყელო ამშვენებს. ჰორიზონტზე, როცა უახლოვდები, თვალწინ არგელის მუხნარი და სენ-ჟანის მთების ფერდობი იშლება, თავიდან ბოლომდე რომ წითელი, უსწორმასწორო ხაზებითაა დაღარული, — ეს წვიმების კვალია, ხოლო ის აგურისფერი კი, მთის სირუხე რომ წმინდა ძაფივით დაუქსელავს, რკინოვანი წყაროების ნამუშევარია, იმ მიდამოებში რომ უხვად გადმოსჩქეტს. ეს არის

ნორმანდიის, პიკარდიისა და ილ-დე-ფრანსის შესართავი, ნარევი კუთხე, სადაც ენას თავისებური კილო აკლია, პეიზაჟს კი — დამახასიათებელი იერი. აქ აკეთებენ მთელ ოლქში ყველაზე უცუდეს ნეემატელურ ყველს, ხოლო მეორე მხრივ, მეურნეობა აქ დიდ ხარჯს მოითხოვს, რადგანაც საჭიროა დიდძალი სასუქი ქვიშიანი და რიყიანი ნიადაგის გასანოყიერებლად. 1835 წლამდე იონვილს ხეირიანი გზა არ ჰქონდა, მაგრამ დაახლოებით ამ ხანებში გაიყვანეს სასოფლო შარა, აბევილის გზას რომ ამიენისას უერთებს, და ზოგჯერაც ამ გზით სარგებლობენ რუანიდან ფლანდრიაში მიმავალი ურმები. მიუხედავად მიმოსვლისა და აღებშიცემობის ამ ახალი საშუალებისა, იონვილ-ლაბეი მაინც ჩამორჩენილია. იმის მაგიერ, რომ შემინდვრეობა გააუმჯობესოს, მოსახლეობა დაჟინებით მისდევს ბალახის თესვას, თუმცა იგი ხელსაყრელი არ არის და უქნარა დაბაც ნოყიერ ჭალას პირს არიდებს და მდინარის ნაპირებისაკენ მიიწევს. შორიდან რომ შეხედო, იგი მთლად მდინარის პირზეა განოლილი, ვით დასარწყულებლად მირეკილი ნახირი.

მაღლობის ძირას, ხიდს გაღმა, იწყება ახალგაზრდა ვერხვებით ნაპირებშემორაგული გზატკეცილი, რომელიც პირდაპირ დაბაში შედის. ეზოები ცოცხალი ღობითაა შეკავებული და სავსეა სხვადასხვა ნაშვრალით, ფარდულებით, მარნებით, საწნებლებით, რომლებიც დაჩრდილულია ხეებით, გარშემო რომ ზედ კიბეები, სარები და ცელები მიუყუდებიან. ისლის სახურავები, ვით თვალეებზე ჩამოთხატული ფათახი, თითქმის მესამედზე ფარავს დაბალ ფანჯრებს, რომელთა სქელი, გამობნეცილი მინებიც ბოთლის ძროებივითაა ბუმტუკებით მოჩითული. კირით შეფეთცილ კედელთა გასწვრივ, რომლებშიც გადაჯვარედინებული შავი კოჭებია დატანებული, აქა-იქ მსხლის მჭლე ხეები ხარობს; ქვედა სართულში კარებს საგრილო ბარიერი აქვს, რათა ოთახი დაცულ იქნეს წინილებისაგან, სიღრში დამბალი პურის ფინჩების საკენკად რომ სახლებს ეგანებიან; ცოცა იქით ეზოები ვინროვდება. მოსახლეობა უფრო შეჯგუფებულია, ცოცხალი ღობეები აღარ ჩანს; ერთ ფანჯარასთან ჯოხზე წამოგებული გვიძრის კონა ირხევა; აქ სამჭედლოა, იქით კი — ურმის სახელოსნო, სადაც ორი თუ სამი ახალი ურემია ქუჩაში გახიდული. შემდეგ, ხეებში მოჩანს ერთი თეთრი სახლი, წინ მრგვალი მდელი, მდელის ამურის ქანდაკება ამშვენებს, გუჩზე რომ თითი მიუდვია; წინ, კარის ორივე მხარეს, თუჯის თითო ლარნაკია; კარზე ლითონისგერბიანი ფირფიტები ბრწყინავს; ეს ნოტარიუსის სახლია, და ულამაზესიც მთელ ამ მხარეში. ეკლესია ქუჩის მეორე მხარეზეა, ოციოდე ნაბიჯს იქით, მოედნის ახლოს, მის გარშემო პატარა, დაბალი ყორით შემობლუდული სასათლაო ისე გაჭედლია საფლავეებით, რომ მინაში პირამდე დაფლული ძველი ქვები ერთ მთლიან ქვის იატაკს ქმნის, სადაც ბალახს თავისთავად გამოუყვანია სწორი და მწვანე ოთხკუთხედები. ეკლესია შარლ X მეფობის უკანასკნელ წლებში იქნა განახლებული. ხის გუმბათი ღობობაში შესულა და აქა-იქ, ლურჯ ცაზე შავი ნახვრეცები ჩანს.

კარიბჭის თავზე, სადაც ორგანი უნდა იდგეს, ქორია მამაკაცებისათვის, ხვეული კიბით, ფეხქვეშ რომ ჭრაჭუნებს. დღის სინათლე, უფერული მინებიდან რომ შემოდის, მწკრივებად განლაგებულ სკამებს აღმაცერად ანათებს; აქა-იქ სკამების ზურგი ჭილოფითაა გამოქსოვილი, რომელზედაც მიკრულია მსხვილი ასოებით ნანაწერი: „ბ. მაგანის სკამი“. უფრო მოშორებით, იქ, სადაც გასასვლელი ვინროვდება, სააღსარებოს პირდაპირ, ღეთისმშობლის ქანდაკებაა საცინისკაბიანი, თავზე ვერცხლის ვარსკვლავებით მოქარგული ლეჩაქი ჰხურავს, ხოლო ლოყები სანდვიჩის კუნძულის კერპით აქვს შენითლებული; და ბოლოს, პერსპექტივას ბლუდავს შინაგან საქმეთა მინისტრის მიერ შეწირული წმინდა ოჯახის ხატი, საკურთხევლის ზემოთ რომ ოთხ შანდალს შუა აღმართულა. ფიჭვის ხისგან ნაკეთები კლიროსი კი შეუღებავი დარჩენილა. მარტო ბაბარს, ესე იგი კრამიტიან სახურავს, ოციოდე ბოძზე რომ არის დაყრდნობილი, იონვილის დიდი მოედნის თითქმის ნახევარი უჭირავს. მერია, რომელიც პარიზელი ხუროთმოძღვრის ნახაზების მიხედვითაა ნაგები, ბერძნული გაძრისებური შენობაა და მეათეთიანის სახლთან ერთად კუთხეს ქმნის. ქვემო სართულს სამი იონიური სტილის სვეტი ამშვენებს, ზემოს კი — მრგვალთაგვიანი ტალახი, შენობის გუმბათზე გალური მამალია, რომელსაც ცალ ფეხში ქარცია უჭირავს, მეორეში კი — სასწორ-სამართალი. მაგრამ რაც ყველაზე უფრო თვალს იტაცებს, ესაა ბატონ ჰომეს აფთიაქი სასტუმრო „ოქროს ლომის“ პირდაპირ! განსაკუთრებით საღამოს, როცა აფთიაქის კანდელი ანთებულია და მინის ორი ბუშტი, წითელი და მწვანე, წინამოს რომ ამშვენებს, მინაზე შორს ისვრის ფერადოვან შუქს. მაშინ ამ სინათლეში, თითქოს ბენგალის ჩირაღდანშია გავლებულიო, ოდნავ მოჩანს აჩრდილი მეათეთიანისა, თავის მაღალ საწერ მაგიდას რომ დაჰყრდნობია. მისი სახლი თავიდან ბოლომდე აჭრელებულია ინგლისური შრიტგის, რონდოს თუ ნახეჭდი ასოების პლაკატებით; „ვიშის, ზელცის, ბარეჟის ნყალი, სასაქმებელი, რასპაილის აბები, არაბული რაჰათი, დარსეს კვერები, რენიოს მალამო, სახვევი, აბაზანები, მარგებელი შოკოლადი და სხვ.“ აბრას აწერია: „ჰომე, მეათეთიანე“. შემდეგ, თვითონ აფთიაქის სიღრმეში, დიდი სასწორის უკან, ზედ დახლზე რომ არის დამაგრებული, დამინული კარის ერთ ნახევარს აწერია:

„ლაბორატორია“, მეორეზე კი, დაახლოებით შუა ადგილას, ოქროს ასოებით შავ არეზე ერთხელ კიდევ მეორდება „ჰომე“. ამას გარდა, სანახავი არა არის რა იონვილში. ქუჩა (ერთადერთი), რომელიც თოფის სასროლზე გრძელდება და გაშენებულია ზედ რამდენიმე ლუქანი, გზის მოსახვევში ერთბაშად თავდება. იგი რომ მხარმარჯნივ დატოვო და სენ-ჟანის ბორცვს შემოუარო, სულ მალე სასაფლაოს მიადგები. ხოლერობის დროს მის გასათუართოებლად გალაუნის ერთი ნაწილი დაანგრიეს და მეზობლადაც სამი აკრი მიწა

იყიდეს, მაგრამ ეს ახალი ნაწილი თითქმის გამოუყენებელია, ხოლო საფლავეები კი ძველებურად კვლავ კართანაა შეკვდილი. სასაფლაოს მცველმა, რომელიც ამავე დროს მესაფლავეცაა და მნათეც (მკვდრებისგან რომ ამრიგად ორმაგ ხეირს ნახულობს), ცარიელი მინით ისარგებლა და იქ კარგოთილი დათესა. გარნა წლითინლობით მისი მცირე ნაკვეთი ვინროვდება და როცა რაიმე ეპიდემია ჩნდება, არ იცის, გაიხაროს მომეცებული სიკვდილიანობისა გამო თუ იწუხოს.

— თქვენ მკვდრებით იკვებებით, ლესტიბუღუა! — უთხრა ერთხელ ბატონმა მღვდელმა.

ამ შავბნელმა სიტყვამ იგი ჩააფიქრა და რამდენიმე ხნით კიდევ შეაყენა, მაგრამ დღეს კვლავ განაგრძობს თავისი ტუბერკულების მოვლას და დამატებლად ამტკიცებს, თითქოს მცენარე თავისთავად ამოდიოდეს. იმ ამბების შემდგომ, რომლებიც აქ იქნება მოთხრობილი, იონვილში არავითარი საგულისხმო ცვლილება არ მომხდარა. რკინის სამფეროვანი დროშა კვლავინდებურად ცრიალებს სამრეკლოზე; სანწრილმანო სავაჭრო ისევე აფრიალებს ქარში ორ ნაჭერს; ჩანასახები და თეთრი აბედის კონები თანდათან ლპება მღვრიე სპირტში, ხოლო სამიკიგნოს ჭიშკრის თავზე მოვარაყებული ბებერი ლომი, წვიმებს რომ ძალზე გაუხუხუბია, ძველებურად უჩვენებს გამვლელთ თავის პუდელივით ხუჭუჭა ბალანს.

იმ საღამოს, როცა ცოლ-ქმარი ბოვარი იონვილს უნდა მისულიყო, სამიკიგნოს პატრონი ქვრივი მადამ ლეფრანსუა დიდ განამანიაში იყო, სულ ოფელში იწურებოდა. დაბაში ბაზრობის წინააღმდეგ იყო. ხორცი წინდანინ უნდა დაჭრილიყო. ქათმები დაფუცქვნილიყო, სუპი და ყავაც მომზადებულიყო. გარდა ამისა, გასაკეთებელი იყო პანსიონერების იჯარაც, ექიმის, მისი ცოლისა და მსახურის ვახშამიც. საბილიარდოში სიცილ-ხარხარი ისმოდა; პატარა სასადილოში სამი მენისქვილე არაყს ითხოვდა; ცეცხლი გიბგიბებდა, მუგუბალი ტვაცუნობდა, სამზარეულოს გრძელ მაგიდაზე კი, ცხვრის ხორცის უმ ნაჭერთა შორის, გორებად დამდგარიყო ერთმანეთზე შედგმული თევშები, რომლებიც იმ ფიცრის რყევაზე ირხეოდა, სადაც მუაუნას სისნიდნენ. ებოში ისმოდა გვარცალი შინაურ ფრინველთა, მსახური რომ დასაკლავად დასდევდა. ერთი კაცი, მწვანე ტყავის ფოსტლებში ფეხნაყრილი, ოდნავ ჩოთურა და ხავერდისჩაჩიანი, რასაც ოქრომკედის ფოჩი ამშვენებდა, ბუხარზე ბურვს იფიცხებდა. მისი სახე მხოლოდ თვითკმაყოფილებას გამოხატავდა და ცხოვრებასაც თითქმის ისეთი დამშვიდებული უცქერდა, როგორც ის იადონი, მის თავს ზემოთ რომ გირიფის წნულის გალიაში მჭდომი ეკიდა: ეს კაცი მეთათიაქე იყო.

— არტემიზ, — იძახდა სამიკიგნოს პატრონი ქალი, — ფიჩხი დაამტვრიე, სურები აავსე.

არაფი მოიგა, აბა, ჩქარა! ის მაინც ვიცოდე, დესერტად რა მივართვა სტუმრებს, რომლებსაც შენ ელოდები! ღმერთო მონყალეო! მეურმეებმა ისევ ატყეს ღრიანცელი საბილიარდოში! მათი ურემიც შიგ ჭიშკარშია გახიდული! „მერცხალმა“ შესაძლოა, სულ დალენოს იგი შემოსვლისას! იპოლიტს დაუძახე, სადმე სხვაგან დააყენოს!.. გაგონილა, ბატონო ჰომე, დილიდან მოკიდებული, მგანი, თხუთმეტი ხელი ითამაშეს და რვა დოქი სიდრი დალიეს!.. ვიცი, ბილიარდის საპირეს დამიხევენ, — განაგრძობდა იგი და შორიდან გასცქეროდა მათ ქაფქირით ხელში.

— დიდი არა მოხდება რა, — მიუგო ბატონმა ჰომემ, — ახალს იყიდი.

— ახალი ბილიარდი! — წამოიძახა ქერივმა.

— ეგ ხომ სულ აღარ ვარგა, მაღამ ლეფრანსუა; ვიმეორებ, საკუთარ თავს აყენებთ-მეთქი ზარალს! დიდ ზარალს აყენებთ! მერმე კიდევ, ახლანდელ მოთამაშეებს ვინრო ლუბები და მძიმე კიები მოსწონთ. ბილს უკვე აღარ თამაშობენ: მთლად გამოიცვალა ყველაფერი! ღროს უნდა მისდიო! აბა, ერთი ტელიეს შეხე... დიასახლისი ბრაზით მთლად წამოჭარხლდა. მეთუთიაქემ დაურთო:

— რაც გინდა თქვი, და მისი ბილიარდი უფრო კობცაა; ვისმე რომ ფიქრად მოუვიდეს და პატრიოტული თამაში გამართოს პოლონეთის ან წყალდიდობით დაზარალებული ლიონის სასარგებლოდ...

— ჩვენ იმისთანა კოტრების როდი გვეშინია, როგორც შენი ტელიე ბრძანდება! —

გაანწყევტინა დიასახლისმა და მხრები აიჩეხა, — მოიცა, მოიცა, ბატონო ჰომე, სანამ

„ოქროს ლომი“ ცოცხალია, მუშტარიც არ დაგვაკლდება. ქვაცა გვაქვს და კაკალიც! აი, ნახავ, რომ ერთ მშვენიერ დილას „ფრანგული კათე“ დალუქული იქნეს და მის დარბაზებზედაც ლამაზი განცხადება იქნეს გაკრული! ბილიარდი გამოვცვალო, — განაგრძობდა იგი თავისთვის ლაპარაკს, — ის ბილიარდი, რომელზედაც ასე მოხდენილად მიწყვია ხოლმე სარეცხი და რომელზედაც ნადირობისას ექვსი კაცი დამინვენია ერთად!.. ეს ზანგი ჰივერიც რომ იგვიანებს!

— მის მოსვლას გინდათ ალოდინოთ თქვენი პანსიონერები და მანამდე არათფერი აჭამოთ? — ჰკითხა მეთუთიაქემ.

— ვალოდინო? ბატონი ბინე? დაჰკრავს თუ არა ექვსი საათი, იგიც შემოდგამს ფეხს, მისებრ წესიერი ქვეყანას არ მოსჩვენებია. მისთვის აუცილებლად მუდამ უნდა იქნეს ადგილი პაგარა სასადილოში! თავს მოიკლავს და სხვა ოთახში არ დაჯდება! მერე რა აზიზი მჭამელია! ან სიდრს როგორ აჭამნიკებს! აბა ბატონ ლეონს კი არა ჰგავს; იგი ზოგჯერ შვიდ საათზე მოდის და რვის ნახევარზედაც. არც კი უყურებს, რას აჭმევენ, რა მშვენიერი ყმანვილია! ერთ მაღალ სიგყვას არ დასძრავს.

— ხომ იცით, დიდი განსხვავებაა კარგად აღზრდილ ადამიანსა და კარაბინერად ნამყოფს, გადასახადთა ამკრეფს შორის. ექვსი საათი დაჰკრა, შემოვიდა ბინე. გამხდარ სხეულზე ლურჯი სერთუკი ისე ადგა, თითქოს ჰკიდიოდა; თავს ცყავის კასკეტი ეხურა, მისი ყურთასათარველი კეფაზე ბონრით ჰქონდა შეკრული, წინათურა აწეული იყო და იქიდან მელოტი შუბლი უჩანდა, ჩაჩქნის ტარებას რომ ზედ ნაჭყლეტი კვალი დაეგოვებინა. შავი მაუდის ფილეგს აგარებდა, ნაქსოვ ჰალსტუხსა და რუხ შარვალს, წაღები მუდამ კარგად ნაწმენდი ვცვა, რომელთაც ცერების ამონახურცი სიმეგრეულად აჩნდა. ერთი ბენვიც კი არ სცილდებოდა მისი ქერა წვერის მოხაზულობას, რომელიც ყვავილთა კვალის ბორდიურივით მოსდებოდა მის მოგრძო, უფერულ სახეს; თვალები წვრილი ჰქონდა, ცხვირი — კეხიანი. ბანქოს ყოველგვარ თამაშში ძლიერს, კარგ მონადირესა და კარგი ხელის მქონეს შინ სახარატო დაზგა ჰქონდა და ხელსახოცების საჭერი რგოლების კეთებით თავს ირთობდა; მთელი სახლი საფსე იყო ამ რგოლებით, რომელთა გამოხარატებაშიც ხელოვანის გულმოდგინებასა და ბურჟუას ეგოისტურ აზრს იჩენდა. იგი პაგარა სასადილოსკენ გაემართა, მაგრამ საჭირო იყო ჯერ ის სამი მენისქვილე გაეყვანათ იქიდან; მთელი იმ ხნის განმავლობაში, სანამ სუფრას გაუშლიდნენ, ბინე უხმოდ იდგა თავის ადგილას, ღუმლის წინ; შემდეგ მიბრუნდა, კარი მიხურა და, ჩვეულებისამებრ, კასკეტი მოიხადა.

— ეგ ქათინაურებით ენას არ გაიცვეთს, ნუ გეშინია! — თქვა მეთათიაქემ, როცა იგი და დიასახლისი კვლავ მარტონი დარჩნენ.

— ამაზე უფრო მოლაპარაკე არასოდეს ყოფილა, — მიუგო დიასახლისმა, — გასულ კვირას თართლის ორი ვაჭარი გვეწვია, ოხუნჯი, მხიარული ბიჭები იყვნენ; მთელი საღამო სულ ანეკდოტებს მიაძობდნენ, სიცილით კინაღამ მოგვკვდი: ეგ კი თევზივით იყო გალუგებული, ერთი კრინტიც არ დაუძრავს.

— დიას, — მიუგო მეთათიაქემ, — არც ოცნების უნარი აქვს, არც ოხუნჯობისა, არც არათფერი ისეთი, რაც მაღალი საზოგადოების კაცს ახასიათებს!

— თუცა, ამბობენ, ნიჭი კი არ აკლიაო, — შეუბრუნა სიგყვა დიასახლისმა.

— ნიჭი? — მიახალა ბატონმა ჰომემ, — მას? ნიჭი? თავის ხელობაში შესაძლებელია, — ცოცხალი და მშვიდებით დაუმატა და კვლავ დაიწყო, — ვთქვათ, დიდი ვაჭარი, იურისკონსულტი, ექიმი თუ მეათეთიანე ისე იყოს თავის საქმეებში გართული, რომ უცნაური და უკარებელი გახდეს, ეს შესაძლებელია! ამისი მაგალითები ისტორიამ იცის!

ისინი რაიმეზე მაინც თეძობენ. აი, მაგალითად, მე რამდენჯერ დამმართნია, რომ რეცეპტის დასაწერად კალამი მაგიდაზე მიძებნია, იგი კი თურმე ყურს უკან მქონია გაჩრილი!

ამასობაში მაღამ ლეფერანსუა კარს მიადგა, დაგინახო, მოდის თუ არა „მერცხალიო“, და უეცრად შეკრთა. ვიღაც შავად ჩაცმული სამზარეულოში შემოვიდა. ბინდუნდში კიდევ გაარჩევდი მის ლაჟღარსა და ათლეტურ აგებულებას.

— რას იხეებდით, ბატონო მოძღვარო? — შეეკითხა დიასახლისი და ბუხრიდან თითბრის ერთ-ერთი შანდალი ჩამოიღო, გამიჩვენა რომ სვეტებივით იყო გამწვრივებული, — იქნებ რასმე მიირთმევდით? ტკბილნახადს ან ჭიქა ღვინოს? მღვდელმა მეტად თავაზიანად იუარა. იგი თავისი ქოლგის წასაღებად მოვიდა, ამას წინათ რომ ეჩნემონის მონასტერში დარჩენოდა და მაღამ ლეფერანსუას სთხოვა, ამ საღამოსვე საეკლესიო სახლში გამომიგზავნე როგორმეო, თვითონ კი ეკლესიაში გაეშურა, სადაც უკვე მწუხრისას რეკავდნენ. როცა მისი თეხის ხმა მიწყდა, მეათეთიანემ კვლავ ენა აიდგა და მღვდლის საქციელი საძრახისად მიიჩნია. მღვდლის მიერ ერთ ყლუბ ღვინოზე უარის თქმა საშინელ ფარისევლობად ეჩვენა; ყველა მღვდელი ფარულად ლოთობს და იმ დროების დაბრუნებას ნატრობს, როცა ეკლესიას მეათედი ეძლეოდაო. დიასახლისი მღვდელს გამოექომაგა:

— ეგ მღვდელი თქვენისთანას ოთხს შეკრავს, შარშან ჩვენს ბიჭებს ჩალის აკონვაში შველოდა, ერთბაშად ექვს-ექვს კონას იღებდა, ძალიან ღონიერი ვინმეა!

— ვაშა! — წამოიძახა მეათეთიანემ, — ახლა იხეებ და მაგისთანა გოლიათს ჩვენი ქალიშვილები გაუგზავნე სააღსარებოდ! მე რომ მთავრობა ვიყო, თვეში ერთხელ სისხლს გამოვუღებდი ყველა მღვდელს. დიას, მაღამ ლეფერანსუა. ყოველთვე ერთი კაი გაღება სისხლისა, პოლიციის ინტერესებისა და კეთილმზნეობის თვალსაზრისით!

— გაჩუქდით, ბატონო ჰომე, თქვენ ურჯულო ხართ! სარწმუნოება არ გაგაჩნიათ! მეათეთიანემ მიუგო:

— მე მაქვს სარწმუნოება, ჩემი სარწმუნოება, და მეტიც, ვიდრე სხვებს, მთელი მათი პირმოთხებითა და ჭამბაზობით. პირიქით, მე მიყვარს ღმერთი! მე მრწამს არსი უბნაესი, შემოქმედი; ჩემთვის სულერთია, როგორც უნდა იყოს იგი; მე მრწამს იგი, ვინც გაგვაჩინა და ამქვეყნად მოგვაგვლინა, რათა პირნათლად შევასრულოთ ჩვენი მოვალეობანი მოქალაქისა და ოჯახის მამისა, მაგრამ საამისოდ მე როდი მესაჭიროება ეკლესიაში სიარული. იქ ვერცხლის თეთვლებზე მთხვევა და საკუთარი ჭიბით იმ ერთი მუჭა თვალთმაქცების გასუქება, ვინც ჩვენზე უკეთ იკვებება! ღმერთი შეგიძლია აღიღო ცყეშიც, მინდორშიც და ეთეროვანი ცის გუმბათის ჭვრეგითაც, ვით ჩვენი ძველები შვრებოდნენ. ჩემი ღმერთი არის ღმერთი სოკრატესი, ფრანკლინის, ვოლტერისა და ბერანჟესი! მე მომხრე ვარ საგონის ქორეპისკოპოსის სარწმუნოებისა და 89 წლის უკვდავი პრონციპებისა! მე არა მრწამს ღმერთი — მოხუცი, თავის ბაღში რომ ყავარჯით დასეინობს, თავის მომხრეებს დასაძინებლად ვეშაპის მუცელში გზავნის, კვილით კვდება და მესამე დღეს დგება. ყოველივე ეს თავისთავად უაზრობაა და, სხვათა შორის, სრულიად ეწინააღმდეგება ფიზიკის ყოველგვარ კანონს; ამასთან, იგი გვიმტკიცებს, რომ ხუცები მუდამ უხემ უვიცობაში იყვნენ ჩაფლულნი და მოსახლეობასაც იქით მიათრევდნენ. გაჩუქდა და თვალთ მსმენელებს ეძებდა, ვინაიდან ლაპარაკით გატაცების დროს, თავი ერთი წუთით მუნიციპალურ საბჭოში ეგონა, მაგრამ სამიკიგნოს დიასახლისი როდილა უსმენდა, — ყური ურმის შორეული ხრავუნისთვის მიეპყრო. მალე სულ ახლოს გაისმა ურმის ხმა, ავარდნილი ნალის ჭახუნი და „მერცხალიც“ ზედ კართან გაჩერდა.

ეს იყო ყვითელი დიდი კოლოფი, უზარმაზარ გოგონებზე შედგმული, რომლებიც დილიყანსის სახურავს უსწორდებოდა, მგზავრებს გზის დანახვას უშლიდა და მხრებსაც ცალახით უთხუზნიდა. ვინრო ფანჯრების პანია მინები ეგლის მოძრაობისას საბრალოდ ლახლახებდა ჩარჩოებში და ძველ მგვერს ზემოდან, აქა-იქ, ცალახით იყო გავობილი, რაც ქარიშხლის წვიმებსაც კი საფსებით ვერ ჩამოერეცხა. შიგ სამი ცხენი იყო შებმული, ეგლი დაღმართში საცოდავად ლახლახებდა და ძარათი მინას ეხებოდა. იონვილის რამდენიმე მოქალაქე ეკიპაჟს გარს შემოეხვია; ერთბაშად ალაპარაკდნენ, ახალ ამბებს, ცნობებს ეკითხებოდნენ, თავიანთ ბარგს ეძებდნენ; ჰივერმა აღარ იცოდა, ვისთვის ეპასუხა, მხოლოდ იგი ასრულებდა ქალაქში დაბის მცხოვრებთა დავალებას. საეაჭროებს დაუვლიდა, მენაღებისთვის ცყავის ხვეულები მოჰქონდა, მჭედლებისთვის — რკინა, თავისი მიჭურისთვის ხან ერთი კასრი თევზი, ხან ახალმოდის ქუდი, ხანაც პარიკმახერის ნაკეთები კულულები. ქალაქიდან დაბრუნებისას, გზადაგზა, ამანათებს არიგებდა. ზოგჯერ პირდაპირ ებოში გადაისვრიდა, ღობის გადაღმა, კოფობზე იდგა და ხმამაღლა გაჰკიოდა, ცხენები კი ამასობაში

თავისთავად მიდიოდნენ. დღეს ერთმა გარემოებამ დააგვიანა: მადამ ბოვარის მეძებარი მინდორში გაიქცა. მთელი მეოთხედი საათის განმავლობაში ეძახდნენ და უწრუნუნებდნენ; ჰივერიც კი ასე ნახევარ ლიეზე უკან დაბრუნდა, იქნებ სადმე თვალი მოვკრაო, მაგრამ იძულებული შეიქნა, გზა განეგრძო. ემა ტიროდა. ჯავრობდა, ამ უბედურებას შარლს აბრალებდა. ერთი მეფართლე, ბატონი ლერე, რომელიც იმავე ეტლით მგზავრობდა, ათასნაირი მაგალითით ცდილობდა ენუგეშებინა, დაკარგულ ძაღლებს ხშირად რამდენიმე წლის შემდგომ უცვნიათ თავიანთი პატრონებიო. ასეთ ძაღლებს შორის, — ამბობდა იგი, — ერთი თურმე კონსტანტინოპოლიდან პარიზს დაბრუნებულა; მეორეს ორმოცდაათიოდე ლიე გაუვლია და ოთხი მდინარე გაუტოპავს; მამამისსაც ჰყვლია ერთი პუდელი, რომელიც თორმეტი წლის დაკარგული ყოფილა და ერთ მშვენიერ საღამოს უეცრად ზურგზე შეხტომია, როცა სტუმრად წასული მამა ქუჩაში მიდიოდა თურმე.

თავი II

ემა პირველი ჩამოხდა, შემდეგ ფელისიე, ბატონი ლერე, ძიძა, შარლი კი იძულებული იყვნენ, გაეღვიძებინათ, რადგან დაბინდებისთანავე კუთხეში მიყუყულიყო და ჩასძინებოდა.

ჰომე წარუდგათ: მადამს თავისი პატივისცემა გაუმჟღავნა, ბატონ ბოვარის მიესალმა და უთხრა, ძლიერ საამოა ჩემთვის, უკეთუ მცირე რამ სამსახურის განევა ნილად მხვდაო, და გულითადი კილოთი დაუმატა: გაზედე და თვით დაგეპატიჟეთ, მით უმეტეს, რომ ჩემი ცოლი შინ არ არისო. მადამ ბოვარი სამზარეულოში შევიდა და ბუხარს მიაშურა. ორი თითით მუხლებზე კაბა აიწია, კოჭამდე აიკრიტა და შავფეხსაცმლიანი ფეხი, შამფურს ზემოდან, რომელზედაც ცხვრის ბარკალი იწებოდა, ცეცხლს მიუფიცხა. ცეცხლი მთელ ტანს უნათებდა და კაშკაშით ეფენებოდა მისი ტანისამოსის ქსოვილს, თეთრ პირისახესა და თვალის უპეებსაც კი, ხანდახან რომ მოეხუჭებოდა, მაშინ სულ ნითლად ლაპლაპებდა.

ბუხრის მეორე კუთხიდან ქალს უხმოდ უცქერდა ერთი ქერა ყმაწვილი. რადგან იონვილში მეტად დიდ მონყენილობას განიცდიდა, სადაც ბატონ გილომენეს სანოტაროში კლერკის თანამდებობას ასრულებდა, ამიტომ ბატონი ლეონ დიუპუი (იგიც ხშირი სტუმარი იყო „ოქროს ლომისა“) იჭრობას განგებ აგვიანებდა ხოლმე, იქნებ სამიკიგნოში ვინმე ისეთი სტუმარი გამოჩნდეს, ვისთანაც საღამო ბაასით გავატაროო. იმ დღეებში კი, როდესაც თავის საქმეს ადრე მორჩებოდა, უსაქმურობისა გამო, იძულებული იყო, იჭრობისას წესიერად მოსულიყო და პირველი კერძით დაწყებული უკანასკნელამდე ბატონ ბინესთან მჭდარიყო. ამიტომ სიხარულით მიიღო დიასახლისის წინადადება, რომ ახალმოსულებთან ერთად

ესადილა დიდ ღარბაბში, სადაც მადამ ლეფრანსუამ, მეტი ზეიმობის მიზნით, სუფრა ოთხი პირისთვის გაშალა. ჰომემ ნებართვა ითხოვა, ქუდი მეხუროს, რადგან გაცივებისა მეშინიაო.

მერე თავის გვერდით მჭლომარე მადამ ბოვარის მიმართა:

— ქალბატონი უთუოდ ოდნავ დაღლილია? ჩვენი „მერცხალი“ ხომ საშინლად ანჭლრევს!

— მართალია, — მიუგო ემამ, — მაგრამ მოძრაობა ყოველთვის მართობს; მე მიყვარს ადგილის გამოცვლა.

— ძალზე მოსაწყენია, ერთ ადგილას იყო მიკრული! — ამოიხვრით ჩაურთო კლერკმა.

— თქვენ რომ ჩემსავით მუდამ ცხენზე იჯდეთ... — დაიწყო შარლმა.

— მე მგონია, — განაგრძო ლეონმა და მადამ ბოვარის მიმართა, — ამაზე უფრო სასიამოვნო არა იქნება რა, — და შემდეგ დაუმატა, — თუკი შესაძლოა.

— თანაც, — ამბობდა მეთუთიაქე, — ექიმის პროფესია არც ისე საძნელოა ამ ჩვენს კუთხეში, რადგან ჩვენი გზები კაბრიოლეტის ხმარების საშუალებას იძლევა და, საზოგადოდ, რაკი გლეხებიც შეძლებულები არიან, კარგ გასამრჯელოსაც იძლევიან. ავადმყოფობის მხრივ, ჩვენში, გარდა ჩვეულებრივი ენგერიტისა, ბრონქიტისა და ლვიძლის თუ სხვა ავადობისა, ზოგჯერ, მკის ღროს განმეორებით ციებაც იცის, მაგრამ, საერთოდ, სამძიმო ან სპეციალურად აღსანიშნავი არაფერია, თუ ხშირ ღურბელს არ ვიანგარიშებთ, რაც, უეჭველია, ჩვენი გლეხის ბინის სავალალო ჰიგიენურ პირობებზეა დამოკიდებული. აჰ, რამდენი ცრუმორწმუნეობის წინააღმდეგ მოვიხდებათ ბრძოლა, ბატონო ბოვარი! ბევრია დამყაყებელი ჩვეულება, რასაც ყოველდღიურად შეეჯახება თქვენი მეცნიერება, რადგან აქ კიდევ მიმართავენ მარხულობას, წმინდანებსა და ხუცებს, ვიდრე ექიმთან ან მეთუთიაქესთან მივიდოდნენ. ჰავა, სიმართლე რომ ვთქვათ, ცუდი არ არის და ჩვენს თემში რამდენიმე ოთხმოცდაათწლიანი მოხუციც მოიპოვება. თერმომეგრი ზამთარში (მე მაქვს ამის დაკვირვება) ოთხ გრადუსამდე ჩამოდის, ხოლო ძალზე სიცხიან ზაფხულში ოცდახუთ, ოცდაათ გრადუსამდე აღის, რაც რეომიურით ოცდაოთხს უდრის მაქსიმუმ, ან, ფარენჰაიტით რომ ვიანგარიშოთ (ინგლისური საზომია), ორმოცდაათოთხმეტი გრადუსი გამოვა; გარდა ამისა, ჩრდილოეთის ქარისგან დაცული ვართ არგვილის ცყით, ერთი მხრივ, დასავლეთის ქარისაგან — სენ-ჟანის სერით, მეორე მხრივ; ამ სიცხეს, მდინარის ანაორთქლისა და მინდვრებში დიდძალი ჭოგის ყოფნის გამო, რომელიც,

როგორც იცით, ამოისუნთქავს ბევრ ამონიაკს, ესე იგი, აზოტს, წყალბადსა და მჟავბადს (არამხოლოდ აზოტსა და წყალბადს) ოდა რომელიც, ამასთანავე, შეისუნთქავს ნიადაგის სინესტეს, შეაზავებს რა ამ სხვადასხვა ემანაციას, ასე ვთქვათ, ერთ ნარევედ და თავის მხრივაც შეუერთდება ატმოსფეროში გავრცელებულ ელექტრობას, როცა იგი მოიპოვება, — ამ სიცხეს შეუძლია, ისე როგორც ცროპიკულ ქვეყნებში, ძალზე მაგნე შხამი წარმოშვას; მაგრამ ამ სიცხეს, ვამბობ, იმ მხრიდან, საიდანაც იგი მოდის, ან, უკეთ, საიდანაც უნდა მოდიოდეს, ესე იგი, სამხრეთიდან, ანელეს სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარი, რომელიც მდინარე სენაზე გადავლით ცივდება და ერთბაშად თავს გვესხმის, თითქოს რუსეთიდან მონაბერი სუსხიაო!

— სასიამოვნო ადგილები თუ არის მაინც ამ მიდამოებში? განაგრძობდა ყმაწვილთან ბაასს მაღამ ბოვარი.

— ოჰ, ძლიერ ცოცხა, — მიუგო მან, — არის ერთი ადგილი, პატურს რომ ეძახიან, სერის მწვერვალზე, ტყის პირას. ზოგჯერ, კვირაობით, ავდივარ ხოლმე იქ, თან მიმაქვს წივნი და ჩამავალ მზეს გავცქერი.

— მე ჩამავალ მზებზე უფრო დიდებული არა ვიცი რა, — გაანწყვეტინა ემამ, —

განსაკუთრებით ზღვაში.

— ოჰ, მე ზღვას ვაღმერთებ! — თქვა ლეონმა.

— და განა ასე არ გგონიათ, — მიუგო ემამ, — თითქოს ჩვენი სული უფრო თავისუფლად დაფართულებსო ამ უსაზღვროდ გაშლილ სივრცებზე, რომლის ჭვრეტაც სულს ამაღლებს და უსაზღვროების, იდეალის აზრს გიძრავთ?

— ასევე ითქმის მთებზეც, — განაგრძობდა ლეონი, — ერთი ბიძაშვილი მყავს, რომელმაც შარშან შეეიცარიაში იმოგზაურა; იგი მეუბნებოდა, წარმოუდგენელი რამეა პოეზია ტბებისა, მომხიბვლელია ჩანჩქერებისა, სილიადე ყინულებისა; ხედავ უზარმაზარ ფიჭვებს, ნაკადულებზე რომ გახიდულა; უფსკრულებზე გადამდგარ ქოხებს, ხოლო ძირს, ათასი წყრთის სიღრმეზე, მთელ ჭალებს; როცა ღრუბლები გაიფანტება, ასეთმა სანახაობამ უაღრესად უნდა აღგაფრთოვანოს, ლოცვისა და ექსტაზის განწყობილება უნდა მოგგვაროს! ამის შემდეგ როდღია მიკვირს იმ განთქმული მუსიკოსის საქციელი, ოცნების აღსაძვრელად რომ ბუნების დიდებულ ნიაღში მიდიოდა და იქ უკრავდა თავის პიანინოს!

— თქვენ უკრავთ? — ჰკითხა ქალმა.

— არა, მაგრამ მუსიკა კი ძალიან მიყვარს.

— აჰ, არ დაუჯეროთ, მაღამ ბოვარი, — გაანწყვეტინა მისკენ დახრილმა ჰომემ, — ეგ მოკრძალებათა მხოლოდ. როგორ, ჩემო კარგო? ვანა ამას წინათ თქვენ არ იყავით, რომ ასე მომხიბვლელად მღეროდით „მცველ ანგელოზს“ თქვენს ოთახში? მე ლაბორატორიიდან გისმენდით, ისე უკრიმანჭულებდით, როგორც კარგი არტისტი. ლეონი მართლაც მეათეთიანისას ცხოვრობდა; მესამე სართულზე, მოედნის მხარეს, ერთი პატარა ოთახი ეჭირა. მასპინძლის ამ ქათინაურზე იგი უნებურად წამონითლდა, მაგრამ ჰომეს პირი უკვე ექიმისკენ ებრუნებინა და სათითაოდ უსახელებდა იონვილის ცნობილ მცხოვრებთ. ანეკლოტებს უამბობდა, საჭირო ცნობებს აძლევდა: ნოტარიუსის ქონებისა ნამდვილად არავინ არათფერი იცის, რაც შეეხება ტუვაშიანთ ოჯახს, ისინი ცხვირს ძალიან მაღლა სწევნო. ემა განაგრძობდა:

— და რომელი მუსიკა გირჩევნიათ?

— ოჰ, გერმანული მუსიკა, საოცნებოდ რომ გინვევთ.

— იტალიელებისთვის გისმენიათ?

— ჯერ არა, მაგრამ გაისად კი მოვისმენ, როცა პარიზს გადავალ სწავლის დასამთავრებლად.

— როგორც ბატონ თქვენს მეუღლეს მოვახსენებდი, — დაიწყო მეათეთიანემ, — იმ საბრალო იანოდაზე, აქედან რომ გადაიკარგა, მისი მფლანგველობისა და უცნაურობის მეოხებით, თქვენ იონვილის ერთ-ერთ საუკეთესო სახლში დაბინავდებით. ამ სახლში ყველაზე უფრო მოხერხებული ექიმისთვის ისაა, რომ ხეივანისკენ კარი აქვს, რომელიც საშუალებას იძლევა, შეუმჩნეველად შეხვიდე და გამოხვიდე. ვარდა ამისა, მას არც ის აკლია, რაც ოჯახისთვის სასურველია: სამრეცხაო, სამზარეულო, მსახურის ბინით, საოჯახო სასადილო ოთახი, საკუჭნაო და სხვ. ის დამთხვეული ფულს როდი ზოგავდა! ბალის ბოლოს, წყალთან, საგანგებო ფანჩატური აავო, რათა ზაფხულობით იქ ცივი ლუდი ესვა, ხოლო თუ მაღამს მებაღეობა უყვარს, მაშინ მას შეუძლია...

— ჩემს ცოლს სრულიად არ აინტერესებს მებაღეობა, — თქვა შარლმა, — თუმცა ურჩევნ, მეტი იმოდროს, იგი მაინც შინ ჯდომასა და წიგნის კითხვას ამჯობინებს.

— როგორც მე, — ჩაურთო ლეონმა, — აბა იმას რა სჯობია, საღამოთი ბუხართან იჯდე და წიგნს კითხულობდე მაშინ, როცა გარეთ მრისხანე ქარი ფანჯრებს აწყდება, ოთახი კი

ანთებული ლამპრითაა გაბრწყინებული?

— ხომ მართლა? — თქვა ემამ და თავისი შავი თვალები მიაშტერა.

— აღარაფერზე ფიქრობ, — განაგრძობდა იგი, — დრო მიდის, უმოძრაოდ დასეირნობ ნანატრ ქვეყანაში და აზრიც, ოცნებასთან ხელგადახვეული, წვრილმანებით ტკბება ან ავანტიურების განვითარებას ელგვის, თქვენი ფიქრი წიგნის გმირებში გადადის; ასე გგონია, ეს შენა ხარ, მათი სამოსი რომ მოგიბურავს და მათებრ მოქმედებ.

— ეგ მართალია! ეგ მართალია! — იძახდა ქალი.

— შეგხვედრიათ თუ არა წიგნში, — განაგრძობდა ლეონმა, — რაღაც გაურკვეველი აზრი, როგორც თვითონაც მოგხვლიათ ხოლმე თავში, რაღაცნაირი ბუნდოვანი სახე, რომელიც თითქოს შორიდან დაბრუნებულაო და რომელიც სავესებით გამოხატავს თქვენს საკუთარ უნაბეს გრძნობას?

— მე განმიცდია იგი, — მიუგო ემამ.

— აი ამიტომაც, — თქვა მან, — ყველაზე უფრო პოეტები მიყვარს. მე მგონია, რომ ლექსი პროზაზე უფრო ნაზია, გვატირებს ხოლმე.

— თუმცა ძალზე გვლლის, — თქვა ქალმა, — ამჟამად, პირიქით, მე ისეთი მოთხრობანი უფრო მომწონს, სადაც მოქმედება სწრაფად ვითარდება და შიშისმომგვრელია. მე მეზობლებიან ყოველდღიურობის გამომხატველი გმირები და ზომიერი გრძნობები, როგორც სინამდვილეშია.

— მართლაც, — შენიშნა კლერკმა, — ასეთი ნაწარმოებნი, რაკი გულს ვერ ხვდებიან, მე მგონია, ხელოვნების ნამდვილ მიზანსაც ასცდებიან. რა საამოა, ცხოვრების სიავეთა შორის ფიქრით ჭვრეტდე კეთილშობილ ხასიათს, წმინდა განცდებსა და ბედნიერების სურათებს! ჩემთვის, რომელიც აქ ქვეყანას მონყვეველი ვცხოვრობ, ეს ერთადერთი გასართობია; იონილი ხომ მეტად მცირე რასმე იძლევა!

— როგორც ტოსტი, უეჭველია, — მიუგო ემამ, — ამიტომაც, როცა იქ ვცხოვრობდი, მუდამ ბიბლიოთეკაში ვიყავი ჩანერილი.

— თუ მაღამი პატივს დამდებს, — ჩაურთო მეათუთაქემ, რომელმაც ყური მოჰკრა ემას

უკანასკნელ სიცივეებს, — და ამ მხრივ ჩემს დახმარებას ინებებს, მე შემძლია ჩემი ბიბლიოთეკით სარგებლობა შევთავაზო, სადაც საუკეთესო ავტორები მოიპოვებიან: ვოლტერი, რუსო, დელილი, ვალტერ სკოტი, ლეკო დე ფეილეტონ და სხვ. გარდა ამისა, მე ვღებულობ პერიოდულ სხვადასხვა გამოცემასაც, რომელთა შორისაც „ანალ დე რუანს“ ყოველდღიურად, რომლის კორესპონდენციც გახლავართ ბიუშის, ფორჟის, ნეშატელის, იონვილის ოლქებსა და მის მიდამოებში. სუფრაზე უკვე მთელი ორი საათი და ნახევარი ისხდნენ, რადგან მსახური არცემიზა, თავის ნაბდის ფოსტლებს რომ ზანგად დააჩლატუნებდა, კერძის მოგანას აგვიანებდა, ყველაფერი ავინყდებოდა. არ ესმოდა, რასაც უბრძანებდნენ და საბილიარდო ოთახის კარს მუდამ მიუხურავს ცოვებდა, რის გამოც კარის სახელური განუწყვეტლად კედელს ეჭახუნებოდა. ბაასით გატაცებულმა ლეონმა სრულიად უნებურად თავისი ფეხი იმ სკამის გამირზე შედგა, რომელზედაც მადამ ბოვარი იჯდა. ქალს ცისფერი აბრეშუმის პატარა ჰალსტუხი ეკეთა, რომელსაც ბატისტის გახამებული საყელო ქედვიით აყენებია; თავის მოძრაობისას ნიკაპი ხან დაიძალეობდა ამ საყელოში, ხანაც ნაზად გამოჩნდებოდა. ამრიგად, ახლოს მჯდომარენი, იმ დროს, როცა შარლი მეათეთიაქეს ემასლაათებოდა, ერთ-ერთ ისეთ ბაასში გაერთნენ, როცა შემთხვევით ნათქვამი სიცივეები მობაასეებს უნებურად საერთო სიმპათიისკენ იზიდავს; პარიზის სანახაობანი, რომანების სათაურები, ახალმოდის ცეკვები და მათთვის უცნობი საზოგადოება, ცოსტი, სადაც ქალი ცხოვრობდა, და იონვილი, სადაც ამჟამად იყვნენ, — ყოველივე ეს გაარჩიეს, ყველაფერზე ილაპარაკეს, სანამ სადილი გათავდებოდა. როცა ყავა მოართვეს, ფელისიტე ახალ სახლში წავიდა ოთახის მოსაწყობად; ამის შემდეგ სტუმრებიც მალე წამოიშალნენ, მადამ ლეფერანსუსს ბუხართან ჩასძინებოდა, მეჩინიბეს კი ხელში ანთებული თანარი ეკავა და ცოლქმარ ბოვარის ელოდებოდა, რათა შინ წაეყვანა. მისი წითური თმა ბზეში იყო ამოგანგლული, მარცხენა ფეხით კოჭლობდა. როცა მეორე ხელით მღვდლის ქოლგა აიღო, ყველანი გზას გაუდგნენ.

დაბას მისძინებოდა. დახურული ბაზრის სვეტებს გრძელი ჩრდილები წაევდო. მინა მთლად რუხი ფერის იყო, თითქოს ზაფხულის ღამეაო, მაგრამ რაკი ექიმის სახლი რალაც ორმოცდაათიოდე ნაბიჭით ამორებდა სამიკიგნოს, თითქმის უმაღვე ღამე მშვიდობისა უსურვეს ერთმანეთს და კამპანიაც დაიშალა. ემამ უკვე დერეფნიდანვე იგრძნო გაჭით შელესილი ჭერის სიცივე, თითქოს ნოტიო რამ ზენარი მოასხესო. კედლები ახალი იყო. ხის კიბე ჭრაჭუნებდა. პირველი სართულის ოთახში უფარდო თანჯრებიდან მოთეთრო სინათლე შემოდლიოდა. ებოში ხის წვეროკინები მოჩანდა. უფრო შორს კი — ნისლით ნახევრად დაფარული მინდორი, მდინარის გასწვრივ რომ კვამლივით ბოლავდა მთვარის შუქზე. შუა

ოთახში უთავბოლოდ ეყარა კომოდიდან გამოღებული უჯრები, ბოთლები, ფარგაში გასაყრელი ჭოხები, მოოქრული ბაგეტები, სკამებზე ლეიბები მიეხვიათ, იატაკზე ტაშტები დაემხოთ, — იმ ორ მუშას, ავეჯი რომ მოეგანა, ყველაფერი ასე უნესრიგოდ მიეყარ-მოეყარა.

ეს მეოთხეჯერ იყო, ემა უცხო ადგილას იძინებდა: პირველი — მონასტერში შესვლის პირველი დღე იყო, მეორე — ტოსტში მისი მისვლის საღამო, მესამე — ვობიესარში და მეოთხეც — ეს იყო ახლა; და თითოეული ასეთი ღამე მის ცხოვრებაში თითქოს ახალი ფაზის დასაწყისად ეჩვენებოდა. არ სჯეროდა, რომ ახალ ადგილას ყველაფერი ძველებურად დარჩენილიყო და რადგანაც ცხოვრების განვლილი ნაწილი ცუდი იყო, დანარჩენი ნაწილი, რაც წინ ედო, უეჭველია უკეთესი იქნებოდა.

თავი III

მეორე დილას, ადგომისას, კლერკს მოედანზე მოჰკრა თვალი. ემას პენუარი ეცვა. კლერკმა თავი ასწია და მიესალმა. ემამ თავი სწრაფად დაუქნია და ფანჯარა მიხურა. ლეონი მოუთმენლად ელოდებოდა, სადილობის დრო როდის დადგებოდა, მაგრამ როცა სასადილო ოთახში შევიდა, იქ მხოლოდ სუფრას მიმჭადარი ბატონი ბინე დახვდა.

გუშინდელი სადილი მისთვის მეტად დიდმნიშვნელოვანი რამ იყო; მანამდე თავის სიცოცხლეში არასოდეს უბაასია ქალთან მთელი ორი საათი განუწყვეტლად. როგორ მოახერხა, და ისიც ასე მშვენივრად, ამდენი რამეების თქმა, რასაც წინათ ასე კარგად ვერ გამოხატავდა? ჩვეულებრივ მოკრძალებული იყო და ისეთი თავდაჭერილობა ახასიათებდა, რასაც მორცხვობა და მორიდება ამძაფრებდა. იონვილში ამბობდნენ, მას კარგი ქცევა აქვსო. უყვარდა დარბაისელი ადამიანების მსჯელობის მოსმენა და, ეცყობოდა, პოლიტიკით სრულიადაც არ იყო გატაცებული, რაც ახალგაზრდა კაცისაგან ერთობ გასაკვირველი იყო. გარდა ამისა, ნიჭიერიც იყო, აკვარელით ხატავდა, მაღალი გასაღების ნოტებს არჩევდა და ლიტერატურასაც სიამით კითხულობდა ყოველ ნასადილეფს, თუკი ბანქოს არ თამაშობდა. ბატონი ჰომე პატივსა სცემდა მისი განათლების გამო; ქალბატონ ჰომეს კი თავაზიანობის გამო უყვარდა, რადგან იგი ხშირად დაატარებდა ხოლმე ბაღში პატარა ჰომეებს, მუდამ ჭკუყიანთ, ცუდად აღზრდილთ და დედისამებრ ოდნავ ღორბლიანთ. ბავშვებს, გარდა მსახურ ჟუსტენისა, უვლიდა აფთიაქის შეგირდი, ბატონ ჰომეს შორეული ბიძაშვილი, რომელიც სამონაწლოდ ჰყავდათ შევრდომილი და ამავე დროს მსახურის მოვალეობასაც ასრულებდა.

მეათეთიანე საუკეთესო მეზობელი გამოდგა, მაღამ ბოვარის საჭირო ცნობები და დარიგება

მისცა საოჯახო რამეების ყიდვის შესახებ, საგანგებოდ გამოიწვია ვაჭარი, მასთან რომ სიღრი მოჰქონდა ხოლმე, სიღრი თვით დააჭაშნიკა და სარდატუმიც კი ჩაჰყვა, რათა კასრი კარგად დაედგათ; ამასთან, ასწავლა კარაქი სად ან იაფად როგორ ეყიდა და ლესტიბუდუასთანაც ხელშეკრულება დადო, რადგან ეს მნათე, საეკლესიო და სასაფლავო მოვალეობათა გარდა, იონვილის უმთავრეს ბაღებსაც უვლიდა საათობით თუ წლიური ხელფასით, პატრონთა სურვილისამებრ. მეათეთიანქეს მოყვასისადმი დახმარებისა და გულითადობის გამოჩენის სურვილი როდი ამოძრავებდა მხოლოდ, მას თავისი გეგმაც ჰქონდა. მან ოდესღაც დაარღვია IX წლის ვენცობის მე-19 კანონის 1-ლი მუხლი, რომელიც საიმისო დიპლომის ყველა არამქონეს მკურნალის პროტესიას უკრძალავს; ასე რომ, გამოურკვეველი დაბეზღების გამო ჰომე რუანს დაიბარეს სამეფო პროკურორის წინაშე, მის საკუთარ კაბინეტში. სამართლის მცველი მიეგება, სიასამურის წამოსასხამითა და ბერეგით მორთული. ეს იყო დილით, სხდომის დაწყებამდე, დერეფანში ანდარძთა დაჭედული ფეხსაცმლის ბრახუნი და მსხვილი ბოქლომების კეცვის შორეული ხმაური ისმოდა. მეათეთიანქეს საფეთქლებში სისხლი მიეჭრა და ეგონა, სადაცაა გული წამივო, თავი უკვე მიწურში მჯდომარე წარმოედგინა, ცოლ-შვილი — ატირებული, აფთიაქი — გაყიდული, მთელი შუშეულობა — გაბნეული; იძულებული იყო, ერთ-ერთ კაფეში შესულიყო, ერთი ჭიქა ზელტერიანი რომი დაეღია და ამრიგად გონს მოსულიყო. ეს პირველი გაფრთხილება თანდათანობით განეღდა და იგი ახლაც, ვით ოდესმე, განაგრძობს ტკივილთა დამაბამებელი რჩევის მიცემას აფთიაქის უკანა ოთახში, მაგრამ ქალაქის მერი გაჯავრებულია, კოლეგებს მისი შერთ, საჭიროა სიფრთხილე. თავაზიანობით ბატონ ბოვარის გადმობირება მისი გულის მოგებას ნიშნავდა და ამრიგად, უკეთუ რასმე შენიშნავდა, სალაპარაკოსაც მოუსპობდა. და ჰომესაც ყოველ დილას გაზეთი მიჰქონდა ხოლმე მასთან; ხშირად ნასადილევისაც ერთი წუთით შეირბენდა, რათა ჯანმრთელობის უწყების წარმომადგენელთან მცირე რამ საუბარი გაემართა. შარლი უგუნებოდ იყო: პაციენტები არ ჩანდნენ. მთელი საათობით მდუმარე იჯდა, კაბინეტში ეძინა ან მოხელსაქმე ცოლს უცქერდა. გასართობად შინ მუშაობდა, ვით მოჯამაგირე; ერთხელ სხვენის შეღებვასაც კი შეუდგა საღებავის იმ ნარჩენით, მღებავებს რომ დაეგოვებინათ, მაგრამ ფულის საკითხი აფიქრებდა. იმდენი დაეხარჯა ცოცხლში ბინის შეკეთებაზე, ემას მორთულობასა და ცოსტიდან გადმობარგებაზე, რომ მთელი წამბითვი, სამი ათას ეკიუმე მეტი, ორი წლის განმავლობაში გაქრა. მერე კიდევ რამდენი რამ დაზიანდა ან დაიკარგა ცოსტიდან იონვილამდე გადმოტანის დროს, გარდა თაბაშირის ხუცესისა, ურმიდან რომ გადავარდა და კენკამპუას ქვაფენილზე უთვალავ ნამსხვრევად იქცა! მაგრამ ერთმა რამ საზრუნავმა გასართობი გაუჩინა, ეს იყო ცოლის ორსულობა. რამდენადაც მშობიარობის დრო ახლოვდებოდა, ცოლი იმდენადვე უფრო საყვარელი და ძვირფასი ხდებოდა მისთვის. ეს იყო

სულ სხვანაირი ხორციელი კავშირი მათ შორის, თითქო უფრო რთული ერთობის უხრწნელი გრძნობა მყარდებოდა. როცა შორიდან უცქეროდა მის ზანტ მოძრაობას, მისი უკორსეგო ტანის რბილ მიმოხვრას, ან როცა პირისპირ ხედავდა საფარძელში მჯდომარესა და მოთენთილს, მაშინ სიხარულს ვეღარ იკავებდა: ადგებოდა, მოეხვეოდა, ბავშვივით ეალერსებოდა, „დედიკოს“ ეძახდა, სურდა ხელი მოეხვია და ეცეკვებინა, მერმე ტირილით თუ სიცილით ათასგვარი საალერსო ხუმრობა უნდა ეთქვა, რაც კი ენაზე მოადგებოდა. მამად გახდომის აზრი ნეგარებს ჰგვრიდა. ამჟამად აღარათფერი აკლდა. იგი ჩასწვდა ადამიანის ცხოვრების მთელ სიღრმეს და ამიგომაც დამშვიდებული მონახე ხდებოდა მისი.

ემა პირველად ძალზე გაკვირვებული იყო, მაგრამ შემდეგ მალე გათავისუფლებას ნატრობდა, რადგან სწყუროდა გაეგო, რას ნარმოადგენდა ეს დედობა, მაგრამ რაკი იმ ხარჯების განწევა არ შეეძლო, რაც განზრახული ჰქონდა: ნავისებური აკვანი, ვარდისფერი აბრეშუმის თარღებით მორთული, და მოქარგული ჰანია ჩაჩები, — ამიგომ გულისტკივილით ყოველივე ამანე უარი თქვა და ბავშვის ძმითევი ერთბაშად სოფლის მკერავს შეუკვეთა. ისე, რომ არც რა აურჩევი და არც რაიმეზე უფიქრია. ამრიგად, არ განუცდია სამზადისის ის ხალისი, რის გამოც დედის სინანე უფრო იზრდება და მის სიყვარულს ბავშვისადმი დასაბამიდანვე ამით შესაძლებელია რაიმე ევნო.

მაგრამ რაკი შარლი ყოველი იჭრობისას სულ ბალღზე ლაპარაკობდა, ემამაც უფრო მეტი სიღინჯით იწყო მასზე ფიქრი. მას ვაჟი ენატრობდა: ღონიერი და შავგვრემანი უნდა ყოფილიყო; ჟორჯს დაარქმევდა. და ფიქრი იმისა, რომ ვაჟი ეყოლებოდა, მთელი თავისი წარსული უმწეობის საიმედო საზღაურად ეჩვენებოდა. მამაკაცი თავისუფალი მაინცაა, შეუძლია ყოველგვარი ვნება და ქვეყანა იხილოს, დაბრკოლებანი გადალახოს, თვით უმორეს ბედნიერებას მისწვდეს. ქალი კი ყოველთვის შეფერხებულია. უმოქმედო და იმავე დროს მოქნილი, იგი დამოკიდებულია საკუთარი სხეულის უმწეობასა და კანონზე. მისი ნებისყოფა, ვით საკუთარი ქედის ბანდული, ზონარით რომ არის დამაგრებული, ფრიალებს ყოველი ქარის დაქროლვაზე; მას მუდამ აქვს რალაც სურვილი, რასაც ზრდილობის რაიმე მოსაზრება აკავებს. ერთ კვირა დღეს მოიმშობიარა, ექვს საათზე, მზის ამოსვლისას.

— ქალია! — თქვა შარლმა. ემამ პირი იზრუნა და გული წაუვიდა. თითქმის იმნამსვე მოირბინა მადამ ჰომემ და მიულოცა, აგრეთვე ქალბატონმა ლეფრანსუამ „ოქროს ლომიდან“. მეათთიაქემ კი, კაცმა მოკრძალებულმა, თავისი წინასწარი მილოცვა ნახევრად ღია კარიდან გადასცა; სთხოვა, ბავშვი მაჩვენეთო; რა ნახა, მისი კარგი აგებულება მოინონა. ლოგინობის განმავლობაში ემა ბევრს ცდილობდა, ბავშვისთვის სახელი მოენახა. ჯერ ყველა

ის სახელი გადაარჩია, რომლებიც იგალიურად თავდებოდა, როგორცაა კლარა, ლუიზა, ამანდა, აგალა; მოსწონდა გალსუინდა, ამაზე უფრო კიდევ იბოლდა თუ ლეოკადი. შარლს უნდოდა, ბავშვს დედის სახელი დარქმეოდა; ემა ამის წინააღმდეგი იყო.

კალენდარი თავიდან ბოლომდე გადაიკითხეს. უცხოებსაც რჩევა ჰკითხეს.

— ბატონი ლეონი, რომელსაც ამას წინათ ველაპარაკე, — ამბობდა მეთათაქვე, —

გაკვირვებულია, მაგდალინა რად არ აირჩიეს, რაც ამჟამად ძალიან მოდაშიაო. მაგრამ შარლის დედა მძაფრი მონინააღმდეგე შეიქნა ცდომილის ამ სახელისა. რაც შეეხება ბატონ ჰომეს, იგი უპირატესობას იმ სახელებს აძლევდა, რომლებიც ვინმე დიდ ადამიანს, სახელოვან მოქმედებას ან კეთილშობილ მოსაზრებას მოაგონებდა კაცს. სწორედ ამ სისტემით მონათლა მან თავისი ოთხი შვილი. ამრიგად, ნაპოლეონი წარმოადგენდა დიდებას, ფრანკლინი — თავისუფლებას; ირმა, შესაძლოა, ერთგვარი დათმობა იყო რომანტიზმისადმი, მაგრამ აგალია მონინება იყო ფრანგული სცენის ყველაზე უკვდავი შედევრისადმი, რადგან მისი თეატროფიური რწმენა ხელს როდი უშლიდა მისსავე არტისტულ აღმათრენას; მასში ბრძენი გრძნობის ადამიანს არ აშთობდა; იცოდა განსხვავებათა დადგინება და ოცნებას თავისას მიუბღავდა, ხოლო ფანატიზმს კიდევ — მისას. ამ გრაგელიაში, მაგალითად, იგი ჰკიცხავდა აზრებს, მაგრამ აღმერთებდა სტილს; წყევლიდა კონცეფციას, ქებას ასხამდა ყოველ წვრილმანს და ახელებდა გმირები. მათ სიცყვებს აღფრთოვანებაში მოჰყავდა. როდესაც დიდებულ ნაწყვეტებს წაიკითხავდა, სიამით ცას ეწეოდა, მაგრამ როცა იმასაც გაიხსენებდა, რომ ხუცები ამით კარგ დახლს იყენდნენ, სასო ეკარგებოდა; ამ ორგვარ ცეცხლს შუა ჩავარდნილს ერთსა და იმავე დროს სურდა რასინისთვის საკუთარი ხელით დაფნის გვირგვინი დაედგა თავს და ცოცა ხანს გვარიანადაც გამოჰკამათებოდა.

ბოლოს ემას გაახსენდა, რომ ვობიესარის ციხე-დარბაზში მარკიზის მეუღლემ ერთ ახალგაზრდა ქალს ბერგა დაუძახა. ამერიდან ეს სახელი იქნა არჩეული და ვინაიდან პაპა რუოს ჩამოსვლა არ შეეძლო, ბატონ ჰომეს სთხოვეს ნათლიობა. საჩუქრად მან მხოლოდ თავისი სანარმოს პროდუქტები მოიგანა, სახელდობრ: ექვსი კოლოფი ხველის საწინააღმდეგო შაქარყინული, მთელი ქილა რაჰათი, სამი კოლოფი ძირგებილას თაფა და შაქრის ექვსი ჯოხი, რომელიდაც უჯრაში რომ ეპოვა. ნათლობის საღამოს დიდებული სადილი გაიმართა; მღვდელიც დაპატიჟეს, კარგად შეხურდნენ. ბატონმა ჰომემ, ლიქიორის მორთმევისას, „კეთილ კაცთა ღმერთი“ შემოსძახა, ბატონმა ლეონმა ბარკაროლა იმღერა, ხოლო ბოვარის დედამ, — ესეც ხომ ნათლია იყო, — იმპერიის დროინდელი ერთი რომანსი.

ბოლოს მოხუცმა ბოვარიმ ბავშვის ჩამოყვანა მოითხოვა და როცა მიჰგვარეს, თავზე შამპანური დაანწვეთა და თავისებურად მონათლა. წმინდა საიდუმლოთა შორის უპირველესის ასეთი შებღალვის გამო მამა ბურნიზიენი ძალიან განანწყნდა; ბოვარის მამამ პასუხად „ღმერთების ომიდან“ ერთი ადგილი წარმოთქვა. მღვდელმა წასვლა დააპირა, ქალები დარჩენას ემუდარებოდნენ; ბატონი ჰომე ჩაერია და ეკლესიის მსახური, როგორც იქნა, დასვეს; მანაც, თითქოს აქ არათფერიათ, კვლავ აიღო ყავის ფინჯანი და მშვიდად განაგრძო სმა.

მოხუცი ბოვარი ერთ თვეს კიდევ დარჩა იონვილში და იქაურებს აცვიფრებდა თავისი პოლიციური ქუდით, ძირი რომ ვერცხლის ძაფით ჰქონდა მოქარგული; ამ ქუდს იგი დილაობით იხურავდა ხოლმე, რათა ერთი ჩიბუხი მოენია დაბის მოედანზე. რაკი სმა უყვარდა, ამიგომ მსახურს ხშირად გზავნიდა ხოლმე „ოქროს ლომში“ სასმელისათვის, რასაც მის შვილს აწერდნენ ნისიად; რძალს კი ოდეკოლონის მთელი მარაგი გამოუღია თავისი ფულარის საცხებლად.

ემას როდი მოსწყენია მასთან ყოფნა. მოხუცს მთელი ქვეყანა შემოეველო: უამბობდა ბერლინზე, ვენასა და სტრასბურგზე, იხსენებდა თავისი ოფიცრობის დროს, საყვარლებს, დიდ ლხინებს, უხვად რომ გაემართა; თანაც თავს მოსიყვარულედ აჩვენებდა, ხოლო ზოგჯერ, კიბეზე ჩასვლისას თუ ბაღში სეირნობის დროს, წელზე ხელს მოხვევდა ხოლმე და შესძახებდა:

— ჰაიგ, შარლ, მიფრთხილდი! მაშინ ბოვარის დედა შვილის ბედნიერებისათვის შემთვთლდა და რაკი ეშინოდა, ჩემი მეუღლის საქციელმა, ბოლოს და ბოლოს, უზნეო გავლენა არ იქონიოს ახალგაზრდა ქალის ფიქრებზეო, წასვლა დააჩქარა, შესაძლებელია, სხვა, უფრო სერიოზული რამ მოსაზრებაც აწახებდა, — მოხუცი ბოვარი ისეთი ვაცი იყო, ვისაც არავითარი წმინდა რამ არ გააჩნდა. ერთხელ ემას უეცრად მოენატრა თავისი პატარა გოგონა, რომელიც ხარაგის ოჯახში ჰყავდა გაძიძავებული; არც კი გახსენებია, გავიდა თუ არა მელოგინესთვის დანესებული ექვსი კვირა, ისე გაუდგა გზას როლეს სახლისკენ, რომელიც სოფლის ბოლოს მდებარეობდა, გორაკის ძირას, დიდ გზასა და მინდვრებს შუა. შუადღე იყო. სახლების დარაბები დაეხურათ, ხოლო ფიქალის სახურავები ლურჯი ცის მკაფიო სინათლეზე ისე ბრწყინავდა, თითქოს ნაპერწკლებს აფრქვევსო. სულისშემხუთველი ქარი უბერავდა. ემას სიარული ეძნელებოდა; ქვათენილის რიყე ფეხებს ტკენდა; ჭოჭმანობდა, დაგბრუნდე თუ სადმე შვეიდე დასასვენებლადო. ამ დროს მეზობელი სახლიდან ლეონი გამოვიდა, იღლიაში ერთი შეკვრა ქალაღდი ჰქონდა ამოჩრილი. სალაში მისცა და ჩრდილში გაჩერდა, ლერეს დუქნის რუხ ფარდულქვეშ.

— თუ... — დაიწყო ვითომ ლეონმა და გაგრძელება ველარ გაბედა.

— საქმეზე მიდიხართ სადმე? — ჰკითხა ქალმა. და როცა პასუხი მიიღო, კლერკს სთხოვა, გამეფიო. იმ საღამოსვე ეს ამბავი მთელმა იონვილმა შეიგყო და მადამ ტუვაშმა, მერის ცოლმა, თავისი მსახურის წინაშე განაცხადა, მადამ ბოვარი სახელს იცნოსო. ძიძასთან მისასვლელად საჭირო იყო ქუჩიდან მარცხნივ გადახვევა იმ გზისკენ, რომელიც სასაფლაოზე გადიოდა, მერმე ქოხებსა და ებოებს შორის უნდა გაჰყოლოდი ვინრო ბილიკს, ველური იასამნის ბუჩქებით რომ იყო შემორგული. ეს ჩირგვები, აგრეთვე ვერონიკი, კურკანტელი, უჟანგარი და ჩირგვებზე დახვეული მაყვალი, მთლად აყვავებულიყო. მცენარეთა თარალებში მოჩანდა ბოსლები, ნეხვზე მოთუსთუსე გოჭები თუ დაბმული ძროხები, რქებით რომ ხეებს ეხახუნებოდნენ. მხარდამხარ მიდიოდნენ, წყნარი ნაბიჯით; ქალი ვაჟს ეყრდნობოდა, ხოლო იგი ფეხს ანელებდა და ქალის ნაბიჯს უთანაბრებდა; მათ წინაშე ბუბების გუნდი ზუზუნებდა მცხუნვარე ჰაერში.

ძიძის სახლი ერთი ძველი კაკლის ხით იცნეს, იქაურობას რომ ჩრდილაგდა, სახლი დაბალი იყო, მუქი კრამიტით გადახურული, სხვენის სარკმელზე გარედან ნივრის კონა ეკიდა. ეკლით შეღობილ ბოსტანში სალაათის კვალი თიხით იყო შემომდესრილი, ხოლო რამდენიმე ძირ ხარდანზე ასული ლავანდი და ლობიო უკვე ყვაოდა. გარშემო აუარებელი ჩვარი იყო მიმოფანტული, ნაქსოვი წინდები, წითელი ჩითის კამზოლი, ხოლო ლობებზე უზარმაზარი მსხვილი ტილოს ზეწარი იყო გადაფენილი. ჭიშკრის ხმაურზე ძიძა გამოვიდა, ბავშვი ჰყავდა ატაცებული, ძუძუს რომ სწოვდა. მეორე ხელით ერთ გამხდარსა და საცოდავ ბაღლს მოათრევდა, სახეზე რომ საყმაწვილოს ნიშნები აჩნდა; მის მშობლებს, ნაყაისნაღვეი საქონლის ვაჭრებს რუანში, მოუცლელობის გამო სოფლად დაეცოვებინათ იგი.

— შემოდით, — თქვა მან, — თქვენი პატარა იქ არის, სძინავს. ქვედა სართულის ერთ-ერთ ოთახში, უკანა კედელთან, ფართო და უჩარდახო სანოლი იყო, წინ, ფანჯრისკენ, რომლის ერთი მინაც ლურჯი ქალღმერთ იყო აწებებული, სადღეები იდგა. კუთხეში კი, კარს უკან, ხელსაბანს ქვეშ ბრჭყვიალა ლურსმნით ნაჭედი ფეხსაცმელი ელაგა მწკრივად; იქვე იდგა ზეთით სავსე ბოთლი, რომელსაც საცობში ფრთა ერჭო; ბუხრის მგვრიან თაროზე „მათიე ლენსბერგის“ ერთი წიგნი ეგდო, ვაჟს, სანთლის ნამწვავსა და აბედის ნაფლეთებს შორის. დაბოლოს, ამ ბინის ზედმეც სამკაულს წარმოადგენდა „განთქმული“ ამური, რომელიც რეკლამიდან იყო ამოჭრილი და კედელზე ფეხსაცმლის ექვსი ლურსმნით იყო მიკრული.

ემას ბავშვს ქვემოთ ეძინა, წნულ აკვანში. დედამ სახვევებიანად აიყვანა იგი წყნარად

და ნანაობა დაუწყო. ლეონი ოთახში მიმოდოდა; ეს ლამაზი და ნანკინის კაბით გამონყობილი ქალი რაღაც უცნაურ სანახაობად ეჩვენებოდა ამ სილატაკის წიაღში. მაღამ ბოვარი წამოწითლდა: ლეონმა პირი იბრუნა, ეგონა, იქნებს ჩემს თვალებში რაიმე უკადრისი გაკრთაო. ემამ კვლავ მიანვინა ბავშვი, რომელმაც საყველურზე აღებინა. ძიდა მაშინვე მივარდა და მოსწმინდა, თანაც იბოდიშა, არ დააჩნდებოდა.

— მე მაგაზე მეტს მიშვება, — ამბობდა იგი, — მისი ბანვის მეტს არას ვაკეთებ. კარგს იზამდით, თუ ინებებდით და მედუქნე კამუსს უბრძანებდით, საპონი მომცეს ხოლმე, როცა ღამჭირდება. ეს თქვენთვისაც უმჯობესი იქნება. ყოველთვის აღარ შეგანუხებთ.

— კარგი, კარგი! — უთხრა ემამ, — ნახვამდის, დეიდა როლე! გავიდა და კარის გამირზე თეხი გაიწმინდა. ქალმა ეზოს ბოლომდე გააცილა და სულ იმის ლაპარაკში იყო, ღამლამობით ადგომა მიჭირსო.

— ზოგჯერ ისე მოვითენთები, რომ სკამზე ჯდომელას ჩამეძინება; ერთ გირვანქა ყავას რომ მაინც მიწყალობებდეთ, დილაობით რძიანს დავლევდი და ერთ თვეს ვიმყოფებდი.

ძიძის მადლობის მიღების შემდეგ მაღამ ბოვარი გზას გაუდგა, მაგრამ შორი მანძილი არ გაუვლია, რომ ხის ფოსტლების ცყაპუნი მოესმა; მიიხედა: ძიდა იყო!

— რა ამბავია? ქალმა განზე გაიხმო. ხეს ამოეფარა და მოჰყვა ქმრის გაჭირვებას, რომელიც თავისი ხელობით და იმ წლიური ექვსი ფრანკით, რასაც კაპიტანი...

— თქვი რაღა! — მიახალა ემამ.

— დიას! — წუნუნით განაგრძო მან, — მეშინია, არ გამოიჭავრდეს, ყავას რომ მარტო მე დავლევ. ხომ იცით მამაკაცები...

— ყავა ხომ გექნებათ, — გაუმეორა ემამ, — აკი გითხარით, გამოვიგზავნით-მეთქი!..

რაღას მახებრებთ!

— ეჰ! ჩემო ძვირფასო ქალბატონო, საქმე ისაა, რომ ჭრილობების გამო საშინელი ჭიდილი აქვს მკერდის არეში. ამბობს, სიღრიც კი მასუსტებსო.

— კარგი, გაათავუე, დეიდა როლე!

— ჰოდა, — განაგრძობდა გლეხი ქალი და წელში იხრებოდა, — თუ თქვენთვის ძაან სამძიმო არ იქნება, თუკი მეტად... — და ერთხელ კიდევ თავი დაუკრა, — რომ ინებებდეთ, — და თვალთ ემუდარებოდა, — და ერთ ბოთლ არაყს, — როგორც იყო, თქვა, — თქვენს პატარასაც იმით ფეხებს დაუვებელავდი, ისე ნაბი აქვს, თითქოს ენააო. ძიძა რომ მოიშორა, ემამ კვლავ გაუყარა მკლავი ლეონს. რამდენიმე ხანს სწრაფად მიდიოდა, შემდეგ ფეხი შეანელა და თვალი, წელან რომ სივრცისათვის მიეპყრო, ვაჟის მხარს მოხვდა; ლეონს ხავერდისსაყელიანი რედინგოტი ეცვა; ნაბლისფერი თმა, სწორი და კარგად დაფარცხნილი, საყელოს ეფინებოდა. ქალის ყურადღება მისმა ფრჩხილებმა მიიქცია, ასე გრძელ ფრჩხილებს იონვილში არავინ ატარებდა. მათი მოვლა კლერკისთვის დიდი ამბავი იყო. საამისოდ საგანგებო ჯაყვაც კი ჰქონდა შემონახული, საწერ ხელსაწყოთა შორის. იონვილს მდინარის ნაპირით დაბრუნდნენ. გოლვიანში კალაპოტი ვინროვდებოდა და ბაღების კედლებს ბალავარი უჩანდა, საიდანაც მდინარისკენ რამდენიმე საფეხური კიბე ჩასდევდა. ჩქარი და შესახედავად ცივი მდინარე ყრუდ მიდიოდა. მაღალი და წვრილი ბალახი, თითქოს წყალს მიაქვსო, შიგ იღუნებოდა და ვით მწვანე გრძელი თმა, კამკამა ტალღებში ლივლივებდა. ზოგან, ლერწმის წვერზე ან წყლის ზამბახის ფოთოლზე, რომელიღაც გრძელფეხა მწერი იჯდა თუ დაცოცავდა. შშის სხივი ტალღების მოლურჯო ბუმტულებს ისრავდა და ისინიც ზედიზედ სკდებოდა; ცოცხებშეჭრილი ბებერი გირიფები თავიანთ რუხ ტანს წყალში ხატავდნენ. გაღმა მხარეს კი მინდვრები თითქოს გაუკაცრიელებულაო. ფერმებში სადილობის დრო იყო და ამიგომ ახალგაზრდა ქალსა და მის თანამგზავს მხოლოდ თავინთი ფეხის ხმა, ერთმანეთის ლაპარაკი და ემას კაბის შრიალი ესმოდათ. ბაღის ყორეები, ზემოდან რომ კირშის ბოთლის ნამსხვრევები ჰქონდა ჩატანებული, სათბურის შუშაბანდივით გახურებულიყო. ყორეებზე, ქვასა და ქვას შუა, ქათამნაცარა ხარობდა. მადამ ბოვარის გაშლილი ქოლგის ბოლო გავლისას მის დამკვნარ ყვავილს ეხებოდა და ყვითელ მგვერს აყრევინებდა; მრავალძარღვასა და კლემატიცის გადმოშვერილი წვეროები ქოლგის აბრეშუმს ეხახუნებოდა და არშიაში ეჩრებოდა.

ისინი ესპანელ მოცეკვავეთა დასზე ბაასობდნენ, ამ მოკლე ხანში რომ რუანის თეატრის სცენაზე უნდა გამოსულიყო.

— დაესწრებით? — ჰკითხა ემამ.

— თუ მოვასერხე, — მიუგო მან. ნუთუ სათქმელი მეტი არა ჰქონდათ რა? მათი თვალები კი უფრო სერიოზული ბაასით იყო აღსავსე; იმ დროს, როცა ისინი ბანალურ ფრაზებს ეძებდნენ, თვითვე გრძნობდნენ, რომ ერთნაირი ბნელით იმსჯელებოდნენ; ეს იყო ჩურჩული

სულისა, ღრმა და ხმათა დამხშობი. ამ ახალი სიამის უეცრობით განცვიფრებულნი, ისინი როდი ცდილობდნენ ერთმანეთისათვის მის გამჟღავნებას ან მისი მიზნების აღმოჩენას. მომავალი ბედნიერება, ვით ცროპიკული ქვეყნის ნაპირები, წინ მდებარე უსაზღვროებას თავის მშობლიურ სინაზეს, სურნელოვან სიოს აფრქვევს, რული გერევა, ვით მთვრალსა და აღარც კი დარდობ ჰორიზონტს, თვალთ რომ აღარსად ჩანს.

გზა ერთ ადგილას საქონლის ფეხისაგან იყო ჩაქცეული; საჭირო იყო დიდ მწვანე ქვებზე გავლა, ცალახში რომ გამწვრივებულყენენ. ემა ხშირად შედგებოდა, ფეხი სად დავადგაო, და რიყის მერყევ ქვებზე შემდგარი, მოქანავე, მკლავებგაშლილი, წინ განვდილი, თვალმონკურული, იცინოდა, ვაითუ ცლაპოში ჩავვარდყო. როცა თავის ბალთან მივიდნენ, ემამ პატარა ჭიშკარი შეალო, კიბებზე აირბინა და მიიმალა.

ლეონი თავის სამუშაოს დაუბრუნდა. უფროსი იქ არ იყო, ქალაღდებს თვალი გადაავლო, მერე კალამს წვერი წაუთალა, ქუდი დაიხურა და გარეთ გავიდა. პატურზე წავიდა, არგვილის სერბე, ცყის პირას წამონვა, ფიჭვებს ქვეშ, და თვალი ცას მიამტვრა.

— რა მონყენილობაა, — ამბობდა იგი, — რა მონყენილობაა! საკუთარი თავი ებრალებოდა, რომ ამ სოფელში ცხოვრობდა, ჰომე მეგობრად ჰყავდა, გილიომენი კი — უფროსად. ამ უკანასკნელს, მუდამ საქმეებში ჩაფლულს, ოქროსბუდიან სათვალეს რომ ატარებდა და მონითალო ქილვამები თეთრ ჰალსტუხზე ეფინებოდა, სულის უნაზეს მოძრაობათა არათფერი გაეგებოდა, თუმცა კი ცდილობდა, ინგლისური იერი ჰქონოდა, რამაც კლერკი პირველხანს ძლიერ განაცვიფრა. რაც შეეხება მეათეთიანის ცოლს, იგი სამაგალითო მეუღლე იყო მთელ ნორმანდიაში, მშვიდი, ვით ბატანი, მოყვარული შვილების, დედ-მამის, ბიძაშვილებისა, მოყვასის შემბრალებელი, უხეირო დიასახლისი და კორსეცის მოძულე, თანაც ისეთი ზანტი, მოსაწყენი მოსაუბრე, გარეგნობით უშნო და მოკლე ჭკუისა, რომ ლეონს, მიუხედავად იმისა, რომ ქალი მხოლოდ ოცდაათი წლის იყო, თვითონ კი — ოცისა, სანოლი ოთახებიც ახლოს ჰქონდათ და ერთმანეთსაც ყოველდღე ხვდებოდნენ, არასოდეს ფიქრადაც არ მოსვლია, რომ იგი ვისმე ქალად გამოადგებოდა ან თუ სქესი გააჩნდა, გარდა ვაბისა. კიდევ ვინლა იყო? ბინე, რამდენიმე ვაჭარი, ორი თუ სამი მიკიტანი, ხუცესი და, ბოლოს, ბატონი გუვაში, ქალაქის თავი, მისი ორი ვაჟი — ტლანქი, რეგენი, ჩაქვავებული ხალხი, თვითონვე რომ ამუშავენს თავის მინას, თვითონვე ქეიფობს შინ, ამასთან, ფარისეველიცაა და აუტანელი მეზობელიც. ამ მდაბიო სახეთა შორის ემას ხატება განცალკევებული და რაღაც უფრო შორეული ჩანდა, რადგან თავისა და ქალს შორის თითქოს გაუვალ უფსკრულს გრძნობდა. პირველ ხანებში ლეონი ბოვარებთან ხშირად დაიარებოდა მეათეთიანესთან ერთად. შარლს

არაფრით გაუძედაფნებია, რომ დიდად მოხარული ყოფილიყოს მისი სტუმრობისა და ლეონმაც აღარ იცოდა, რა ექნა; ერთი მხრივ, ეშინოდა, მოუკრძალებლობაში არ ჩამოერთმიათ ხშირი სტუმრობა, ხოლო, მეორე მხრივ, ემას სიახლოვე სწყუროდა, რაც თითქოს მიუწვდომელი ეჩვენებოდა.

თავი IV

პირველმა სიცივემ რომ დაჰკრა, ემა თავისი ოთახიდან სასადილოში გადავიდა; ეს იყო გრძელი, დაბალჭერიანი ოთახი, სადაც ბუხრის გამირზე ქოთნით შედგმული, გაბურღული ლელი სარკის პირს განრთხმოდა. თუანჯარასთან სავარძელში მკდომარე თვალს ადევნებდა ხოლმე სოფლელებს, მახლობელ ქვათენილზე რომ მიმოდიოდნენ. სამსახურიდან „ოქროს ლომში“ მიმავალი ლეონი დღეში ორჯერ გაივლიდა ხოლმე, ემა შორიდანვე გრძნობდა მის მოახლოებას; დაიხრებოდა და დააყურებდა; ყმანვილი წყნარად გაივლიდა ფარდის იქით, მუდამ ერთნაირად ჩაცმული და თავმოუბრუნებელი, ხოლო ბინდისას, მარცხენა ხელზე ნიკაპდაყრდნობილს რომ საქარგავი მუხლზე დაუვარდებოდა, ხშირად უნებური თრთოლა შეიპყრობდა ხოლმე ყმანვილის შემხედვარეს. მაშინ წამოდგებოდა და სუტრის გაშლას უბრძანებდა. სადილობისას ჰომე უთუოდ უნდა შემოსულიყო ბერძნული ფესით ხელში, იგი თუხაკრეფით შემოილალებოდა, რათა არავინ შეეწუხებინა, და მუდამ ერთსა და იმავე სალამს იმეორებდა: „კამპანიას გაუმარჯოს!“ შემდეგ, როცა თავის ადგილზე, ცოლ-ქმარს შუა დაჯდებოდა, ექიმს პაციენტების ამბავს გამოჰკითხავდა. შარლი კი, თავის მხრივ, ჰონორარებზე დაუწყებდა თათბირს. მერმე ბაასი იმდღევანდელი გაზეთის ამბებზე გადავიდოდა. ამ დროისათვის ჰომემ გაზეთი თითქმის სულ ზეპირად იცოდა და მთლიანად უამბობდა მის შინაარსს, არ დაავინყდებოდა არც ჟურნალისტის მოსაზრებანი და არც ერთი შემთხვევა, რაც კი საფრანგეთსა თუ უცხოეთში მომხდარიყო. როცა ეს მასალაც ამოიწურებოდა, იგი რამდენიმე შენიშვნას მორთმეულ კერძებზეც გამოთქვამდა. ზოგჯერ ოდნავ წამოიწევდა და დიასახლისს თავაზიანად მიუთითებდა სინზე საუკეთესო ნაჭერს ან მზარეულს მიუბრუნდებოდა და რჩევას მისცემდა რაგუს მომზადებასა და იმაზე, რა მნიშვნელობა აქვს მარგებლობისათვის საკაზმ-სანელებლებს; გასაოცარი ხელოვნებით იცოდა ლაპარაკი სურნელოვან და მარგებელ ნივთიერებაზე. მისი თავი უფრო საფსე იყო რეცეპტებით, ვიდრე მისივე აფთიაქი — კოჭობებით; ჩინებულად იცოდა მომზადება სხვადასხვა მურაბის, მწნილისა და ტკბილი სასმლის; იცოდა უკანასკნელი და უახლესი გამოგონებანი დასაშლელი ცაფების შესახებ; არ აკლდა არც ყველის შენახვისა და არც მოჭანგული ღვინის გატკობის ხელოვნება. რვა საათზე ჟუსტენი გამოუვლიდა აფთიაქის

დასაკეცავად. მაშინ ჰომე გამომცდელ თვალს შეავლებდა ხოლმე თავის შევირდს, განსაკუთრებით კი, უკეთუ ფელისიგეც იმ დროს იქ იქნებოდა, რადგან ჰომე ეს ერთი ხანია, მიკერძობას ამჩნევდა მას ექიმის სახლისადმი.

— ეს ჩემი ბიჭი, — იცოდა ხოლმე იგი, — რალაც დაბნეულია; დასწყევლოს ღმერთმა, მგონი, თქვენი მზარეული შეუყვარდა! მაგრამ მეორე, უფრო დიდი ნაკლი, რასაც იგი თავის შევირდს უსაყვედურებდა, ის იყო, რომ ამ უკანასკნელს ძალიან უყვარდა ლაპარაკისათვის ყურის გდება. კვირას, მაგალითად, ვერასგზით ვერ გაიყვანეს სასტუმრო ოთახიდან, სადაც ქალბატონმა ჰომემ უხმო ბავშვების წასაყვანად; ასე რომ, ბავშვებმა სავარძელში ჩაიძინეს და ზურგებით დაითრიეს სავარძლების ერთობ განიერი ჩარსავეები. მეათეთიას ამ საღამოებზე მაინცდამაინც დიდი ხალხი არ დაიარებოდა, მისმა ენაძვირობამ და პოლიტიკურმა შეხედულებამ თანდათანობით ჩამოაშორა სხვადასხვა პატივცემული პირი. კლერკი კი ერთ საღამოსაც არ გაუშვებდა დაუსწრებლად. შეესმოდა თუ არა ზარის ხმა, მაშინვე მაღამ ბოვარის შესაგებებლად გაეშურებოდა. შალს ჩამოართმევდა და ცალკე, მეათეთიას საწერი მაგიდის ქვეშ დაანყობდა მის თბილ ბოგებს, რასაც ემა თოვლში ფეხსაცმელზე ატარებდა ხოლმე. ჯერ რამდენიმე ხელ „ოცდათერთმეც“ ითამაშებდნენ; მერმე ჰომე ემასთან ერთად „ეკარტს“ შეუდგებოდა. ლეონი ქალის უკან იდგა და რჩევას აძლევდა. ქალის სკამს ხელდაყრდნობილი იგი სიამით ათვალიერებდა სავარცხლის კბილებს, ემას ნაწნავებს რომ ჩარჭობოდა. ყოველთვის, როცა ქალი ქალაღდს ჩავიდოდა, მისი კაბის მარჯვენა კალთა აინევდა. დაწნული თმიდან მის კისერს მუქი ფერი ედებოდა, რომელიც შემდეგ თანდათანობით ბაცდებოდა და ნელინელ ჩრდილს შეერთვოდა. კაბა კი, სკამის მხარეს უხვ ნაოჭებად დაშვებული, იატაკს ეფინებოდა ზოგჯერ, როცა ლეონი ფეხსაცმლით კაბის შეხებას იგრძნობდა, ისევ უკან დაიხევდა, თითქოს ვისმე ფეხი დაადგაო.

ბანქოს თამაში რომ გათავდებოდა, მეათეთიასე და ექიმი დომინოს მიჰყოფდნენ ხელს, ემა კი ადგილს გამოიცვლიდა და მაგიდაზე იდაყვდაყრდნობილი, „ილუსტრაციონს“ დაუწყებდა ფურცვლას ან მოდების ჟურნალს მოიგანდა; ლეონიც ახლოს დაუჯდებოდა, ერთად ათვალიერებდნენ და ერთიმეორეს უცდიდნენ ჟურნალის ფურცლების გადაბრუნებას. ხშირად ქალი ლექსის წარმოთქმას სთხოვდა; ლეონი გაბმული ხმით დაიწყებდა და სასიყვარულო ადგილზე ხმას ძალზე აათრთოლებდა. მაგრამ დომინოს ქვების ჭახაჭუხი ლეონს აღიზიანებდა: ჰომე ძლიერი მოთამაშე იყო და შარლს მაშინაც კი უგებდა, როცა ამ უკანასკნელს ორმაგი ექვსიანები ეჭირა. სამასამდე ითამაშებდნენ და ბუხართან ფეხებგანვდილნი ორივენი თვლემას შეუდგებოდნენ. ცეცხლი ჩაიფერფლებოდა, ჩაიდანო დაცლილი იყო, ლეონი კი კვლავ კითხულობდა. ემა უსმენდა და მექანიკურად ატრიალებდა

ლაშქის შუქფარს, რომელზედაც გამოხატულნი იყვნენ სასაცილო ეგლებში მკდომარე ხუმარები და გრძელჭოკებიანი ჯამბაზები. ლეონი მძინარე აუდიტორიაზე ანიშნებდა და გაჩუქდებოდა; შემდეგ ამისა, დაბალი ხმით დაიწყებდნენ ლაპარაკს და მუსაიფიც უფრო ტკბილი ეჩვენებოდათ, რადგან იგი სხვას არავის ესმოდა. ასე დამყარდა მათ შორის ერთგვარი ურთიერთობა წიგნებისა და რომანების გაცვლა-გამოცვლა. რაკი ბოვარი იჭვნეული არ იყო, ეს გარემოება როდი უკვირდა. თავის დღეობაზე ბატონმა ბოვარიმ მშვენიერი ფრენოლოგიური თავი მიიღო საჩუქრად, რომელიც მკერდამდე მთლად ციფრებით იყო მოხითული და მგრედისფრად შეღებილი. იგი ნიშანი იყო კლერკის ყურადღებისა, რასაც სხვა მხრითაც არ აკლებდა: ხშირად, რუანს გამგზავრებისას, დანაბარებს უსრულებდა და რაკი ერთი რომანისგან წიგნის გამო მოდაში შემოვიდა კაქტუსები, ლეონი მადამ ბოვარისთვის ყიდულობდა მათ და „მერცხალში“ მკდომარეს ქოთნები მუხლებზე ედგა, რის გამოც თითები მთლად დაჩხვლეტილი ჰქონდა კაქტუსის ეკლებით. ემამ თავის თანჯარაზე ფიცრის გამირი გააკეთებინა ყვავილები ქოთნების დასადგმელად. კლერკსაც თავისი დაკიდებული ბალი ჰქონდა, ასე რომ, ყვავილობის დროს ერთმანეთს თანჯარაში ხედავდნენ.

ამ სოფლის თანჯარებს შორის ერთი ისეთიც იყო, სადაც ერთი ვინმე ყველაზე ხშირად მოჩანდა ხოლმე; კვირაობით, დილიდან დაწყებული საღამომდე, და ყოველ ნასადილეგს, თუ კარგი ამინდი იყო, სხვენის სარკმელში მუდამ მოჩანდა გამხდარი სახე ბატონ ბინესი, რომლის დაბგის ზრიალი „ოქროს ლომამდეც“ კი აღწევდა. ერთ საღამოს, შინ დაბრუნებისას, ლეონს თავის ოთახში ერთი ხალიჩა დახვდა, ხავერდითა და შალით ფოთლოვნად ნაქარგი; მაშინვე მოიხმო მადამ ჰომე, ბატონი ჰომე, აუსტენი, ბავშვები, მზარეული, ამაზე თავის უფროსსაც კი ელაპარაკა; ყველას უნდოდა ხალიჩის ნახვა, მაგრამ რად სძლენიდა კლერკს ექიმის მეუღლე? ეს უცნაურად ეჩვენებოდათ და საბოლოოდ ასე დაასკვნეს: მისი საყვარელი უნდა იყოსო.

თვითონაც ამას გაფიქრებინებდა, რადგან მუდამ მისი მშვენიებისა და ჭკუის ქებაში იყო. ერთხელ ბინემ უკმეხადაც კი მიახალა:

— რაში მეპრიანება, მე გეგყვი — მისი საზოგადოებისა ვიყო! ლეონი იტანჯებოდა და არ იცოდა, რა გზით გაემჟღავნებინა ემასთვის თავისი ხვაშიადი; მუდამ ყოყმანში იყო: ერთი მხრივ, ის აშინებდა, ვაითუ არ მოვენონო, ხოლო, მეორე მხრივ, საკუთარი უმწეობა არცხვენდა. შემდეგ თითქოს გადაჭრილ გზას დაადგებოდა, წერილებს დაწერდა და ისევ დახევდა, მერმე თითქოს ვადას დადებდა, მაგრამ კვლავ გადადებდა. ხშირად ისეთი გაღანყვეტილებით ესტუმრებოდა ხოლმე, რომ ყველაფერი უნდა გაემხილა, მაგრამ

ღაინახავდა ემას თუ არა, გადამწყვეტილება ავინყდებოდა. და როცა შინ დაბრუნებული შარლი ეტყოდა, ავადმყოფების სანახავად ხომ არ წამოხვალ ჩემთან ერთადო, იგი მაშინვე დასთანხმდებოდა, მაღამ ბოვარის გამოეთხოვებოდა და შარლს გაჰყვებოდა. განა ქმარი მისთვის უცხო იყო? ემას კი არც უკითხავს თავისთვის, მიყვარს თუ არაო. სიყვარულით, თეძობდა იგი, უეცრად უნდა მოვარდეს ელვითა და ჭექა-ქუხილით, ვით ციური ქარიშხალი, ცხოვრებას რომ ერთბაშად ესხმის თავს და ნებისყოფას ფოთლებივით გლეჯს, ხოლო გულს უტესკრულისკენ მიაქანებსო. მან როდი იცოდა, რომ ნანვიმარი გუბეებად დგება სახლის ბანებზე, უკეთუ სანვიმარი მიღები გაჭედულია; და ასეთივე მყუდრო ყოფაში დარჩებოდა იგი, რომ უეცრად კედელში ნაპრალი რამ არ აღმოჩენილიყო. ეს იყო თებერვლის ერთ კვირა დღეს, ნაშუადღევს, როცა თოვდა. ცოლ-ქმარი ბოვარი, ჰომე და ბატონი ლეონი სელის ძათსალები ქარხნის სანახავად წავიდნენ, იონვილიდან რომ ნახევარი ლიეს მანძილზე შენდებოდა ხეობაში. მეთათიქემ გასასეირნებლად თან წაიყვანა თავისი ბავშვები — ნაპოლეონი და აგალია, რომელთაც აუსტენიც ახლდა მხარზე ქოლგებგადებული. ამ სანახაობაზე უფრო ნაკლებსაინტერესო, მგონი, არაფერი იქნებოდა. ვრცელი ტრამალი, სადაც დახვავებულ ქვიშათა და რიყეთა შორის რამდენიმე უკვე დაჟანგებულ-დაკბილული ჩარხი ეყარა, გარს ერტყა გრძელ ოთხკუთხოვან შენობას, რომელიც მრავალი პატარა თანჯრით იყო დაჩრდილებული. შენობა დაუმთავრებელი იყო და სახურავის დვირეებს შორის ცა მოჩანდა. სახურავის იგოგზე მიმაგრებული იყო ჩაღისა და თავთავის კონა, რომლის სამფეროვან ლენტსაც ქარი აფრიალებდა. ჰომე ლაპარაკობდა. იგი საზოგადოებას უხსნიდა ამ შენობის მოძველებულ მნიშვნელობას, მსჯელობდა იატაკის სიმკვიცესა და კედლების სისქეზე და ძლიერ წუხდა, რომ საზომნაჭდევი ჯოხი არ ჰქონდა, ისეთი, როგორსაც ბატონი ბინე ხმარობს ხოლმე. ემა, რომელიც მკლავგაყრილი მიჰყვებოდა, ოდნავ ეყრდნობოდა მის მხარს და თვალს არ ამორებდა ნისლის ბურუსში გახვეულ მშის ფერმკრთალ დისკოს; მერმე ერთბაშად მოიხედა: მის ახლოს შარლი იდგა. კასკეტი წარბებამდე ჩამოეთხატა. სქელი წარბები ოდნავ უთრთოდა, რაც მის სახეს უჭკუო იერს აძლევდა; მისი ზურგიც კი, მისი უმძრავო ზურგი, ამალეღვებელი სანახავი იყო და ისე ეჩვენებოდა, თითქოს მთელი მისი სიუშნოე ამ სერთუკბეა აღბეჭდილიყო. იმ დროს, როცა იგი შარლს უცქეროდა და ამ თავის აღვლევებაში რაღაც გარყვნილ სიამეს პოულობდა, ლეონი მიუახლოვდა. სიცივეს მისი სახე ოდნავ გაეფერმკრთალებია, რის გამოც თითქოს უფრო დანაზებიანო. ჰალსტუხსა და ყელს შუა, პერანგის ოდნავ ფართო საყელოში, კანი მოჩანდა: თმის კულულებს ყურის ბიბილო გამოქცევდა; მისი თვალები კი, ღრუბლებისკენ ზეაღმართული ლურჯი თვალები, ემას უფრო სპეტაკი და მიმზიდველი ეჩვენა, ვიდრე მთის კამკამა ტბა, რომელშიც ზეცა იხატება.

— შე უბედურო! — უეცრად წამოიძახა მეათეთიანე. და თავისი ვაჟისკენ გაეყანა, რომელიც კირში ჩამკდარიყო ფეხსაცმლის გასათეთრებლად. გაჯავრებაზე ნაპოლეონმა ღრიალი მორთო, აუხტენმა ერთი მუჭა ჩალა აიღო და მის ფეხსაცმელს წმენდა დაუნყო. საჭირო შეიქნა დანა; შარლმა თავისი ჯაყვა მიანოდა.

— აჰ, — თავისთვის ჩაილაპარაკა ემამ, — დანას ჯიბით აგარებს, როგორც ვლესკაცი. სუსხმა დაჰკრა და ყველანი იონვილს დაბრუნდნენ. საღამოს მადამ ბოვარი მეზობლებისას აღარ წასულა: როცა შარლი წავიდა და მარტო დარჩა, კვლავ განახლდა განცდილის შედარებანი, იმ თითქმის უშუალო შთაბეჭდილების მკაფიობითა და პერსპექტივის დაშორებით, რასაც ნივთებს მოგონება აძლევს ხოლმე. ინვა და ანთებულ ბუხარს უცქეროდა. და აი, სწორედ ისე, როგორც იქ, თვალწინ წარმოუდგა ლეონი, — დგას და ცალი ხელით საბიჯს ღუნავს, ცალით კი ატალია უჭირავს, ყინულის ლოლუას რომ წუნის; რა მომხიბვლელი ეჩვენებოდა, თვალი ვეღარ მოეშორებინა. მოაგონდა მისი ქცევა სხვა დროსაც. მის მიერ ნათქვამი სიტყვები, მისი ხმა, მისი სახის ნაკვთები და თითქოს საკონცენტრაციო ტუჩგანვდილი, იმეორებდა:

— დიას, მომხიბვლელია, მომხიბვლელი! ნუთუ შეყვარებული არ არის? — თავისივე თავს ეკითხებოდა, — კი, მაგრამ ვინ უყვარს? ვინ და მე! ყველა საამისო საბუთი ერთბაშად წარმოუდგა, გული აუძგერდა; ბუხრიდან ანასხლეტი, ჭერზე მხიარული სინათლე ციმციმებდა; ბურგზე გადაბრუნდა და მკლავები გაჭიმა.

მაშინ კვლავ განუახლდა მარადიული ჩივილი: „ოჰ, ზეცას რომ ენებებინა! ან კი რატომაც არა? რა შეუშლიდა ხელს?..“ როცა შუალამისას შარლი დაბრუნდა, ქალმა თავი ისე აჩვენა, თითქოს გამოეღვიძაო; რაკი შარლი გახდისას ხმაურობდა, ემამ თავის გვივილი მოიმიზებდა, მერმე გულგრილად გამოჰკითხა საღამოს ამბები.

— ბატონი ლეონი, — მიუგო შარლმა, — ადრე წავიდა. ემამ მოძალებული ღიმილი ვეღარ შეიკავა, ახალი ნეტარებით გულსავეს გადაბრუნდა და ტბილად ჩაეძინა. მეორე დღეს, დაბრუნებისას, ახალმოდის საქონლის ვაჭარი ესტუმრა, ბატონი ლერე. გაიძვერა ვინმე იყო ეს მედუქნე. გასკონში დაბადებული, შემდეგ ნორმანდიელი გახდა, მის სამხრეთულ ენამკვერობას ნორმანდიული ვერაგობა ემატებოდა. მისი რბილი, მსუქანი, უწვერულვამო სახე თითქოს ძირგვილას ბაცი ნახადითაა შეღებილიო, ხოლო ჭაღარა თმა მის ისედაც წვრილ თვალებს სიმძაფრის მეტ შუქს აძლევდა. მისი წარსულიც არავენ იცოდა: დამგარებელი იყოო, ამბობდნენ ერთნი; არა, ქალაქ რუტოს ბანკიროო, ამტკიცებდნენ მეორენი, მაგრამ ერთი რამ

კი ნამდვილი იყო, სახელდობრ, ის, რომ რთულ საანგარიშოს ზეპირად ისე გამოიყვანდა, თვით ბინესაც კი გაუკვირდებოდა. ისე ზრდილობიანი იყო, გვეგონებოდა, თვხქვეშ გამეგებაო, თავიც მუდამ ისე ეჭირა, თითქოს ვისმე ესალმება ან ეპატიჟებაო. კრებით მორთული თავისი ქუდი კართან დატოვა, მწვანე კოლოფი მაგიდაზე დადო, მერმე ათასნაირი თავაზიანობითა და ბოდიშებით მოჰყვა წუნუნს, ამდენი ხანია, თქვენი ნდობა ვერ დამიმსახურებია, ასეთი მცირე სავაჭრო, როგორც ჩემია, აბა ელეგანტის ყურადღებას როგორ მიიქცევსო, ეს სიცივე განგებ დაათარგმანა. ოღონდ კი მიბრძანეთ და რაც გენებებათ, ყველაფერს მოგართმევთ: ნაყაისნაღვეი იქნება თუ თეთრეული, საგალანგერიო თუ ახალმოდის საქონელი; თვეში ბარე ოთხჯერ დავიარები ქალაქს რეგულარულადო. საქმე ყველაზე უფრო მსხვილ სავაჭრო სახლებთან მაქვს და თამამად შეგიძლიათ ჰკითხოთ „სამ ძმას“, „ოქრონვერას“, გინდ „დიდ ველურს“, — ყველანი ისე მიცნობენ, როგორც თავიანთ საკუთარ ჯიბესო. დღეს კი ისე, გავლით, მინდა გაჩვენოთ სხვადასხვანაირი საქონელი, რაც განსაკუთრებული შემთხვევის წყალობით მიშოვიანო. და კოლოფიდან ნახევარ ღუჭინამდე ნაქარგი საყელო ამოიღო.

მადამ ბოვარიმ საქონელი გასინჯა.

— ამჟამად არათფერი მესაჭიროება, — უთხრა. მაშინ ლერემ მოფრთხილებით გაშალა სამი ალჟირული შარფი, რამდენიმე შეკვრა ინგლისური ქინძისთავი, ჩალის ფოსტლები და, ბოლოს, ქოქოსის კაკლის ნაჭუჭისგან გამოთლილი კვერცხის საჭრელი, ოთხი ცალი, კაცორღელების ნახელოვნევი. ყველა ეს რომ ამოალაგა, ხელებით მაგიდას დაეყრდნო, კისერი წაიგრძელა, ბეჭებში მოიხარა და პირდაღებული თვალებში უცქერდა ემას, საქონელს რომ გაუბედავად ათვალთვრებდა; დროდადრო, თითქოს მგვერს აშორებსო, წკიპურგს გაჰკრავდა სიგრძეზე გაშლილ შარფებს, რომლებიც ნაზად შრიალებდნენ და ბინდის მოლურჯო სინათლეზე ვარსკვლავებით აციმციმებდნენ ოქრომკედით ნაქარგავ სახეებს.

— რა ღირს?

— მცირე რამ, — მიუგო მან, — სულ მცირე რამ, არც მეჩქარება, როდესაც თქვენ გენებებათ... მე ხომ ებრაელი არა ვარ! ემა ერთ წამს დაფიქრდა და მადლობა გადაუხადა ლერეს, რომელმაც თითქოს არც კი შეიმჩნიაო, თამამად უპასუხა.

— რა გაეწყობა! შემდეგ მოვრიგდებით. ქალებს ყოველთვის მოვრიგებივარ ხოლმე, გარდა საკუთარი მეუღლისა. ემას გაეღიმა.

— მე მინდოდა მხოლოდ მომესხენებინა, — დაიწყო მან ამ ხუმრობის შემდეგ, — რომ

ფულის დარდი სრულიადაც არა მაქვს. შემძლია კიდევაც გასესხოთ, თუ საჭირო იქნება.

ემა გაკვირვებით შეირხა.

— ო, — სწრაფად და ხმადაბლა წამოიძახა ლერემ, — შორს წასვლა როდი დამჭირდებოდა მის მოსაპოვებლად. იმედი გქონდეთ! და შემდეგ „ფრანგული კაფეს“ პატრონის, ბატონ გელიეს ამბავი გამოჰკითხა, რომელსაც იმჟამად ბატონი ბოვარი მკურნალობდა.

— ნეტავ, რა დაემართა მოხუც გელიეს? ისე ახველებს, რომ მთელ სახლს ზანზარი გააქვს. ვშიშობ, ფლანელის სათბურის მაგიერ ფიჭვის პალატო არ დასჭირდეს ახლო მომავალში! სიყმანვილეში ბევრი რამ უცუღლუგია! ამ ხალხს, ქალბატონო ჩემო, ცხოვრებაში არავითარი წესი არ გააჩნია! გულ-ღვიძლი არყით აქვს დათუთქული, მაგრამ მაინც სანყენია, როცა კარგი ნაცნობი საიქიოს მიემგზავრება. თავის კოლოფს ახვევდა და ექიმის პაციენტებზე ასე მსჯელობდა:

— ყველა ამ ავადმყოფობის მიზეზი, — ამბობდა იგი და ნაღვლიანი თვალით ფანჯარას უცქეროდა, — სწორედ ასეთი ამინდია! თვით მეც ვერა ვარ კარგად. ამ დღეებში, მგონი, მეც დამჭირდეს ბატონი ექიმის დახმარება წელის ტკივილის გამო, მაშ, ნახვამდის, ქალბატონო! მუდამ თქვენი მონა-მორჩილი! და კარი წყნარად გაიხურა. სადილი ემამ თავის ოთახში მოითხოვა, ხონჩით, ცეცხლის პირას. წელა შეეცქეოდა, ყოველივე გემრიელი ეჩვენებოდა.

— რა გონივრულად მოვიქეცი! — ამბობდა და შარტებს იგონებდა. კიბეზე ფეხის ხმა გაისმა: ეს ლეონი იყო. ემა წამოდგა, კომოდის თავზე ერთ-ერთი სახელსაქმო აიღო, შემოსაგეხად რომ ჰქონდა გამზადებული და როცა ლეონი შემოვიდა, თავი ისე მოაჩვენა, თითქოს საქმეში ვარ გართულიო. საუბარი არ ხერხდებოდა; მადამ ბოვარი ხშირად წყვეტდა სიგყვას, ლეონიც რაღაც დარცხვენილივით იყო. ბუხრის წინ იჯდა დაბალ სკამზე და ხელში სპილოს ძვლის სანემსეს ათამაშებდა; ემა კი კერვას განაგრძობდა, ხმას აღარ იღებდა. ქალის ღუმილით შეპყრობილი, ისიც ჩუმად იყო, თითქოს მისი სიგყვებით მოხიბლულიყო.

— საბრალო ბავშვი! — ფიქრობდა ქალი.

— ნეტავ რა არ მოსწონს ჩემი? — თავის თავს ეკითხებოდა ვაჟი. ბოლოს ლეონმა განაცხადა, ამ დღეებში რუანს მივდივარ სამსახურის საქმეების გამო.

— თქვენი აბონემენტი ნოტებისა უკვე გათავდა, ხომ არ განვაახლო?

— არა, — მიუგო ემამ.

— რატომ?

— იმიტომ, რომ... ტუჩები მოკუმა და კბილით გრძელი რუხი ძაფი გამოაძრო საკერავს. ეს საკერავი აღიზიანებდა ლეონს, ასე ეგონა, ემას თითებს უფუჭებსო. აზრად

ქათინაურის თქმაც მოუვიდა, მაგრამ გამბედაობა არ ეყო.

— მაშ, თავს ანებებთ? — წამოიწყო ლეონმა.

— რაო? — უეცრად წამოიძახა, — მუსიკას? აჰ, ღმერთო ჩემო, დიას! განა არ მეყოფა ოჯახის მოვლა, ქმარზე ზრუნვა და ათასი სხვა რამ მოვალეობა? კედლის საათს შეაულო თვალი ემამ; შარლი იგვიანებდა. ვითომ შემფოთდა, რამდენჯერმე კიდევ გაიმეორა:

— იგი ისეთი კეთილია! კლერკსაც მოსწონდა ბატონი ბოვარი, მაგრამ მის მიმართ ასეთმა სინაზემ უსიამოვნოდ იმოქმედა, მიუხედავად ამისა, განაგრძობდა მის ქებას, რაც სხვებისგან, განსაკუთრებით კი მეათეთიანისაგან სმენოდა.

— აჰ! საუცხოო ადამიანია! — განაგრძო ემამ.

— უეჭველია.

დაუდასტურა ლეონმა და სიტყვა ქალბატონ ჰომეზე ჩამოაგდო, რომლის უმწო ჩაცმულობაც ორივეს ხშირად ამხიარულებდა ხოლმე.

— მერე რა ვუყოთ? — გაანწყვეტინა ემამ, — კარგი დიასახლისი მორთულობაზე არ უნდა ფიქრობდეს.

და კვლავ გაჩემდა. შემდეგ დღეებშიც ასევე იყო: ქცევა, ლაპარაკი, — ყოველივე შეეცვალა ემას. ხელი მოჰკიდა ოჯახობას, ეკლესიაში წესიერად დაიარებოდა და მსახურსაც მეტი სიმკაცრით ეპყრობოდა.

ბერტა ძიძას გამოართვა, შინ მოიყვანა და როცა სტუმრები ეწვეოდნენ ხოლმე, ფელისიტეს უხმობდა, ბავშვს მოაყვანინებდა, კაბას გახდიდა და მის მშვენიერ აგებულებას აჩვენებდა. ამბობდა, ბავშვი ჩემი ღვთაება, ჩემი ნუგეში, სიხარული და აღტყინებააო და ისეთი სინაზით ეალერსებოდა, რომ სხვებს, იონვილელების გარდა, პარიზის ღვთისმშობლის ტაძრის

საშეგს მოაგონებდა. როცა შარლი დაბრუნდებოდა, თავისი ფოსტლები ყოველთვის ცეცხლის პირას დახვდებოდა მიფიცხებული. მისი ჟილეტების სარჩული ახლა ყოველთვის გამოკერებული იყო, პერანგებსაც ღილი აღარ აკლდა, ხოლო ღამის ჩაჩები კარადაში სასიამოვნოდ იყო ერთიმეორეზე შეწყობილი. ბაღში გასეირნება, ვით ოდესმე, აღარ ეზიზღებოდა; ყველაფერს ეთანხმებოდა, რასაც კი ქმარი ურჩევდა; თუმცა ქმრის სურვილებს წინასწარ ვერ იტყობდა, მაგრამ მაინც უხმოდ ემორჩილებოდა და როცა შარლი ნასადილევს ბუხარს მიუჭდებოდა, ფეხებს ცეცხლისკენ გაჭიმავდა, ხელებს მუცელზე დაიწყობდა, საჭმლის მონელებაში ლოყები აუნითლდებოდა, თვალები კმაყოფილების იერით ავესებოდა, ხოლო იქვე ხალიჩაზე ბავშვი დაიწყებდა ფორთხვას, ეს განწერწევა ქალი კი ქმრის სავარძელზე დაიხრებოდა და შუბლზე აკოცებდა, — ყოველივე ამის მნახველი ლეონი გულში გაივლებდა:

— რა სიგიჟაა! აბა ამას ვინ მისწვდება? იგი ისეთი ღვთისნიერი, ისეთი მიუწვდომელი ეჩვენებოდა, რომ ყოველი, თვით ოდნავი იმედიც კი დაეკარგა. მაგრამ ამგვარი ხელისაღებით იგი რაღაც არაჩვეულებრივ არსებად წარმოედგინა. ემა მისთვის ხორციელი ადამიანი როდილა იყო, რომლისგანაც რასმე მოელოდა; მის ოცნებაში ქალი თანდათან შორდებოდა, მაღლა იწევდა, ვით ხელშეუხებელი დიდებული ჩვენება. ეს იყო ერთი იმ წმინდა გრძნობათაგანი, რომელიც სიცოცხლეს არ გიმძიმებს და გსურს, განიცადო ეს იშვიათი რამ, რადგან მისი დაკარგვა უფრო მეტ წუხილს გამოიწვევს, ვიდრე მისგან მონიჭებული სიამე — სიხარულს. ემა გახდა, ღანწები გაუფერმკრთალდა, სხეული აეწონა. მისი გიშრის თმა, დიდრონი თვალები, სწორად ჩამოქნილი ცხვირი, მუდმივი ღუმილი, გაფიქრებინებდა, რომ ამქვეყნიურ ცხოვრებას ოდნავ ეხება, რომ მთელ მის არსებას რაღაც ზენაარი დანიშნულების ბეჭედი აზის; იგი ისე ნაღვლიანი, ისე მშვიდი, ისე ნაზი და თან ისე მკაცრი იყო, რომ მისი სიახლოვე იმგვარსავე გრძნობას აღვიძრავდა, როგორსაც ეკლესიაში განიცდი ვარდთა სურნელებისა და მარმარილოს სივრილის შებავების გამო. გარეშეებიც კი ასეთ შთაბეჭდილებას იღებდნენ მისგან. შეათუთაქე იტყოდა ხოლმე:

— ამ ქალს დიდი უნარი აქვს და თავის ადვილს თვით სუბპრეფექტურაშიც კი იზოვიდა.

დიასახლისებს ხიბლავდა მისი მომჭირნეობა, პაციენტებს — თავაზიანობა, ღარიბებს —

მისი სათნოება.

მაგრამ ამასთანავე მისი არსება აღსავსე იყო გულისთქმით, ბრაზითა და სიძულვილით. მისი სწორნაოჭებიანი კაბა მისსავე ამღვრეულ გულს ფარავდა, ხოლო უბინოებით მოკლული ბაგენი — გამოუთქმელ ტანჯვას. უყვარდა ლეონი და მარტობას ელგვოდა, რათა მისი

ხატებით სრულიად დამტკვარიყო. ლეონის ხორციელი ხილვა ამღვრევდა ამ ვნებიან ჭკრეცას. მისი მოახლოების ხმაური ჟრჟოლას ჰგვრიდა, ხოლო მასთან ყოფნა მღელვარებას უცხრობდა, რასაც შედეგად უსაზღვრო განცვიფრება და ნაღველი მოსდევდა. ლეონმა აბა რა იცოდა, რომ როცა უსასოო გამოეთხოვებოდა და კარს გაივლიდა, ქალი იმნამსვე აღგებოდა და თანჯრიდან თვალს ადევნებდა, რათა ერთხელ კიდევ დაენახა იგი ქუჩაში მიმავალი. ქალს აღელვებდა ყოველი მისი ნაბიჯი; გათვაციცებით აკვირდებოდა მის სახეს; ათასგვარი ამბები გამოიგონა, რათა საბაბი ეშოვა და მის სანახავდ წასულიყო. მეათთიაქის ცოლი უბედნიერეს ქალად ეჩვენებოდა, რაკი ერთ სახურავქვეშ ცხოვრობდა მასთან; მისი თეძრები მუდამ იმ სახლს დასტრიალებდა თავს, ვით მტრედები „ოქროს ლომის“ სახურავს, სანვიმრის ღარში რომ თავიანთ წითელ თეხებსა და სპეტაკ ფრთებს იბანდნენ. მაგრამ რამდენადაც სიყვარული უმძაფრდებოდა, იმდენადვე უფრო ცდილობდა მის გამკლავებას, რათა არავისთვის დაენახებინა და დაეუძღურებინა იგი. თანაც სურდა, რომ ლეონი მიმხვდარიყო და საამისოდ ათასგვარ შემთხვევასა და კაცასტროფას წარმოიდგენდა, რაც ამ მიხვედრას გაუადვილებდა მას. უეჭველია, ქალს შიში და სიზანტე იჭერდა, და ამასთან ერთად — მოკრძალება. ეგონა, მეტად დიდი მანძილით დავიშორე, უკვე გვიანლაა და ყველაფერი გათავებულიაო. ამასთან, სიამაყე, სიამე იმის თქმისა, „მე სათნო ვარო“ და მტკიცე გაღანყეცილების იერთი სარკეში ჩახედვა ოდნავ ანუგეშებდა ვითომ მიტანილი მსხვერპლის გამო. მაშინ ლგოლვანი ხორცისა, წყურვილი ვერცხლისა და ნაღველი ვნებისა ერთ აუტანელ ტანჯვად იქცა და იმის მაგიერ, რომ ამაზე აღარ ეთეძრა, მთელი მისი ბრახვა მხოლოდ ამას მიუღვოდა, ტკივილს ამძაფრებდა და ყველგან მის გასაღიზიანებელს ეძიებდა. ყველაფერი აბრაზებდა — ხან ცუდად მორთული საჭმელი, ხან უხეიროდ მიხურული ვარი; ნაღვლობდა ხავერდზე, რომელიც არა ჰქონდა, ბედნიერებაზე, რაც მუდამ აკლდა, საკუთარ მაღალ ოცნებასა და საკნისებრ სახლზე.

ყველაზე უფრო ის აბრაზებდა, რომ შარლს, ალბათ, აინუნშიაც არ მოსდიოდა მისი ტანჯვა. შარლის რწმენა, შემოძლია ცოლი გავაბედნიეროო, ემას სისულელედ და შეურაცხყოფად ეჩვენებოდა, ხოლო მისი სიმშვიდე — უმადურობად. მაშ, ვისთვისლა იყო ასე სათნო? განა ქმარი არ იყო დაბრკოლება მისი ბედნიერი ცხოვრებისა, მიზები მთელი მისი უბედურებისა და თითქოს მუხრუჭი, რომელიც ყოველი მხრით სულს უხუთავდა?

ამიგომ მხოლოდ ქმარზე გადაიტანა თავისი განუქარვებელი, ათასგვარი წუხილით გამონვეული სიძულვილი და ყოველგვარი ცდა ამ სიძულვილის განელებისა უფრო აძლიერებდა მას, რადგან ეს უნაყოფო შრომა ერთი ბედმეტი საბაბი იყო სასონარკვეთილებისა და უფრო და უფრო აშორებდა ქმარს. საკუთარივე სიმშვიდე

აშოთებდა. ოჯახური ხელმოკლეობა — ფუფუნებაზე ოცნებისკენ, ხოლო მეუღლური სინაზე მაცდუნებელი სურვილებისკენ იტაცებდა. თითქოს სურდა, შარლი უდიერად მოჰყრობოდა, ეცემა; მაშინ სამართლიანად შეიძლებოდა ქმარს, სამაგიეროს გადაუხდიდა. ხშირად თვით უკვირდა, რომ ასეთი ველური ბრახვანი აღეძვრებოდა, მაგრამ თან იძულებული იყო, მოლიმარი ყოფილიყო, თავი დაერწმუნებინა, ბედნიერი ვარო და სხვებსაც ასე მოსჩვენებოდა. თუმცა ასეთი ფარისევლობა თვითვე ზიზღსა ჰგვრიდა. ზოგჯერ ცდუნება შეიპყრობდა, ლეონთან ერთად სადმე გაქცეულიყო, ძალიან შორს, და ახალი ბედი ეცადა, მაგრამ წამსვე მის გულში წყვილიადით აღსავსე უფსკრული გაიხსნებოდა.

— მასაც ხომ აღარ ვუყვარვარ! — თქრობდა იგი, — რა მეშველება? სად არის ხსნა, ნუგეში, შვება?

და იყო ასე უმწეო, სუნთქვაშეკრული და ცხარე ცრემლით მტირალი.

— რატომ ბატონს არ გაუმხელთ? ეცყოდა ხოლმე მსახური ქალი, როცა თავის ქალბატონს ასეთ ყოფაში შეესწრებოდა.

— ნერვების ბრალია, — მიუგებდა ემა, — ბატონს ნურას ეცყვი, ცყუილებრალოდ შეაწუხებ.

— დიახ, — ამბობდა ფელისიტი, — სწორედ აგრე მოსდიოდა ბატონ გერენის ქალიშვილსაც, ბოლევლი მეთევზის ქალს, დიეპში რომ ვიცნობდი, სანამ თქვენთან დავდგებოდი. საბრალო ისეთი ნაღვლიანი იყო, ისეთი, რომ როცა კარს მოადგებოდა, გეგონებოდა, სამარის სუდარა გამოუფენიათო. მისი საგვივარი ის იყო, რომ თავში რალაც ბურუსი ჰქონდა, რასაც ვერც ექიმებმა უშველეს და ვერც მოძღვარმა; როცა ავადმყოფობა ძალიან მოუვლიდა, მარტოდმარტო წავიდოდა ზღვის ნაპირას ისე, რომ საბაჟოს მოხელეს, ნაპირების დათვალიერებისას, ხშირად უნახავს ხოლმე რიყებზე თავდაღმა დამხობილი და მტირალი, მერმე კი, გათხოვების შემდეგ, გაუარაო, ამბობდნენ.

— მე კი, — მიუგო ემამ, — სწორედ გათხოვების შემდეგ დამეწყო.

თავი V

ერთხელ, საღამოაჟამს, ემა ღია ფანჯარასთან ჩამომჯდარიყო და ეკლესიის დარაჯს ლესტიბუდუას უცქერდა, რომელიც გალავანში ბუჩქებს სხლავდა. უეცრად მწუხრის რეკვა მოესმა.

აპრილის დასაწყისი იყო, როცა ფურისულა უკვე იფურჩქნება, ნაზი ნიავი დამუშავებულ კვლებს დაჰფოფინებს და ბალები, ვით ტურფები, საგაზაფხულო დღესასწაულებისათვის ირთვება. ფანჯარის მოაჯირში და მის იქით ხელისგულივით გაშლილი მინდვრები მოჩანს და მდინარეც წარმტაცად მიიკლაკნება. ალვის ხის შიშველ ტოტებში საღამოს ნისლი იხვევა და მქრქალი ლეჩაქის უნაზესი საბურვლით ჰფუთნის მათ. შორიდან ჭოვი მოდის. არც ბლავილი ისმის, არც ფეხის ხმა, ზარი კი ისევ რეკავს და ჰაერში იცარება მისი მშვიდი ჩივილი. ზარის რეკვაზე ახალგაზრდა ქალის ფიქრი თავისი სიყმანვილისა და პანსიონის ძველმა მოგონებამ წარიტაცა. გაახსენდა დიდრონი შანდლები, სვეტებიანი საკურთხეველი და ყვაავილებით საფსე ლარნაკები. მოენატრა, ვით ოდესმე, კვლავ შერეოდა თეთრჩადროსანთა გრძელ რიგს, რომელშიც აქა-იქ შავად მოჩანს თავსატურები კეთილ მონაზონთა, თავიანთ სანიგნობლებზე რომ დახრილან; კვირაობით, წირვაზე როცა თავს აღმართავდა, თვალწინ წარმოუდგებოდა ღვთისმშობლის სათნო სახე, საკმეველის ზეაღმაგალ ლურჯ ნისლში გახვეული. ქალი ღმობიერებამ მოიცვა. უცნაური სირბილე, სიმჩაგე იგრძნო, თითქოს ჩიგის ბუმბულია ქარიშხლით ატაცებულო. ადგა და, უნებურად, ეკლესიისაკენ გაემართა: მზად იყო, ყოველგვარი ღვანლი ეგვირთა, ოღონდ კი მთელი მისი არსება, სული და გული ამ ღვანლით ყოფილიყო შეპყრობილი. ეკლესიის წინ იქიდან მომაგალ ლესტიბუდუას შეეყარა. სამუშევარს რომ არ მომცდარიყო, ცოცხალი ხელს აუშვებდა ხოლმე, ადრევე ჩამოჰკრავდა „ანგელუსს“ და კვლავ მუშაობას მიჰყოფდა ხელს, თანაც, ადრე დარეკილი მწუხრი ბავშვებს აფრთხილებდა, დროა, კაცებიზმობე ეკლესიაში წახვიდეთო. ისინი, ვინც უკვე მისულიყვნენ, ზოგი შესასვლელთან კოჭს თამაშობდა, ზოგიც გალავანზე შემჯდარიყო და ფეხების ბარცყუნით თელავდა განაპირა საფლავეებსა და გალავნის კედელს შორის ამოსულ ჭინჭარს; ეს იყო ერთადერთი მწვანე კუთხე, დანარჩენი კი მთლად საფლავეების დამტვრიანებული ქვებით იყო საფსე, მიუხედავად იმისა, რომ ამ მტვერს მნათის ცოცხი არ აკლდა. შესასვლელში ფეხჩაქმული ბავშვები ხტუნაობდნენ, თითქოს მხოლოდ მათთვის გაკეთებული პარკეტიო; ზარის გუგუნში მკათიოდ ისმოდა მათი ყიჟინა; თვით ზარის ხმა კი თანდათან ნელდებოდა ისე, როგორც იმ მსხვილი თოკის ქანაობა, სამრეკლოდან რომ მიწაზე იყო დაშვებული; ჰაერში წყნარი ჭიკჭიკით მერცხლები დასრიალებდნენ და ელვისებური კრთომით იმალებოდნენ თავიანთ ყვითელ ბუდეებში, კარნიზის კრამიგებში რომ იყო ნაკეთები.

ეკლესიის სიღრმეში ლამპარი, ე. ი. მორიგი კანდელი ბუგავდა. მისი შუქი შორიდან ისე მოჩანდა, ვით ზეთის ზედაპირზე მოციმციმე მოთეთრო ლაქა. მზის ერთი გრძელი სხივი გასწვრივ სერავდა ეკლესიის სივრცეს, რის გამოც დაბალი მინაშენები და დანარჩენი კუთხეები უფრო ბნელი ჩანდა.

— მღვდელი სად არის? ჰკითხა მადამ ბოვარიმ ერთ ბავშვს, რომელიც ისედაც მორყეულ ტურნიკის რყევით იქცევდა თავს.

— ახლავე მოვა. და მართლაც, საკრებულოს კარი აჭრიალდა და მღვდელი ბურნისიენიც გამოჩნდა; თავქუდმოგლეჯილი ბავშვები ეკლესიაში შეცვივდნენ.

— ეს ანგლები, ესა, — ბურცყუნებდა მღვდელმსახური, — რომ არ დაიშლიან! და კინალამ ფეხი დააბიჯა ერთ დაფლეთილ კატეხიზმოს, დაიხარა, აიღო და დუღუნითვე დაუმატა:

— არათრისადმი მოკრძალება არ გააჩნიათ! ხოლო, რანამს მადამ ბოვარი შენიშნა:

— უკაცრავად, — წამოიძახა, — ვერც კი შეგამჩნიეთ! კატეხიზმო ჯიბეში ჩაიტენა, შედგა და გაძრის მძიმე გასაღები ორ თითზე აათამაშა. ჩამავალი მზე სახეში სცემდა და ლასტიკის ანათორას ყვითლად ღებავდა, იდაყვებზე რომ გაბრწყინებული იყო, ხოლო კალთებზე შემოცვეთილი; მთელი ფართო გვერდი, წვრილი ღილების დაყოფებით, ქონისა და თამბაქოს ლაქებით ჰქონდა დაფარული; ეს ლაქები, საყელოდან დანწყებული, რომელმედაც ჩანთლესული კისრის ნაოჭები გადმოჰფენოდა, ქვევით და ქვევით უფრო მრავლდებოდა; სახე მოყვითანო ჭორთლით ჰქონდა დაჩითული, რასაც ჯაგარა წვერის ჭაღარა მალავდა. ის იყო, სადილი გაეთავებინა და მძიმედ ქმინავდა.

— როგორ ბრძანდებით? — შეეკითხა მღვდელი.

— ცუდად, — მიუგო ემამ, — ვიტანჯები.

— რა გაეწყობა, — განაგრძობდა მღვდელი, — მეც ეგრე ვარ, ეს პირველი სიცხეები რალაც ძალზე თენთავს ადამიანს. და ბოლოს, ჩვენ ხომ განჯვისათვის ვართ გაჩენილნი, როგორც წმინდა პავლე ბრძანებს; კი მაგრამ, ბატონი ბოვარი რალას ფიქრობს?

— ისა? — ზიბლით წარმოთქვა ქალმა.

— როგორ! — გაიკვირვა მოხუცმა, — წამალი არაფერი გამოგიწერათ?

— აჰ, — მიუგო ემამ, — მე ამქვეყნიური წამალი როდი მესაჭიროება. მღვდელი დროდადრო ეკლესიაში იცქირებოდა, სადაც დაჩოქილი ბავშვები ერთმანეთს უჭიკავენდნენ და ხუხულასავით ეცემოდნენ ძირს.

— მინდოდა გამეგო... — დაიწყო ემამ.

— მოიცა, მოიცა, რიბუდე, — გაჭავრებით მიადხა მღვდელმა, — აი, მოვიდე ერთი და ეგ ყურები დაგისრისო, შე არამზადავ! მერე ისევ ემას მოუბრუნდა:

— ეს ღურგალ ბუდეს ბიჭია; შეძლებული მშობლები ჰყავს და ამიგომ გალოლიავებულია. მონდომებული რომ იყოს, კარგად ისწავლიდა, რადგან ძალიან ნიჭიერია. მეც ხანდახან ვეძახი რიბუდეს (როგორც იმ გორას, მარომის გზაზე რომ არის). ჰა, ჰა! გორა რიბუდე! ამას წინათ ეს კალამბური მის ყოვლადსამღვდელოებასაც ვუთხარი, სიცილით გადაბრუნდა. ბატონი ბოვარი რაღასა იქმს? ემას თითქოს არ გაუგონია, ხოლო მღვდელი განაგრძობდა:

— მუდამ მოუცლელია, ალბათ? ჩვენ ხომ, მე და მას, ამ მრევლში ყველაზე მეტი საქმე გვაქვს, თუმცა, იგი ხორცის მკურნალია, მე კი — სულისა! მსუბუქი სიცილით დაუმატა. ემამ მუდარის თვალი მიაშტერა მღვდელს:

— დიახ... თქვენ ყოველ მწუხარებას აქარებთ.

— აჰ, ნულარ მეტყვით, მაღამ ბოვარი! სწორედ ამ დილას მომიხდა ქვემო დიოვილში წასვლა, — ძროხას „სისხლი“ დამართოდა, იმათ კი, ყველას თვალნაკრავი ეგონა, იქაური ძროხები როგორღაც, არ ვიცი... ოჰ, უკაცრავად! ლონგემარო და ბუდე! თქვე ტაკიმასხარებო, გაათავებთ თუ არა! და ერთბაშად ეკლესიაში შევარდა. ბავშვები ამ დროს სანიგნეს შემოხვეოდნენ, მედავითნის სკამზე შემდგარიყვნენ და ჟამს ფურცლავენენ; ზოგი კი თეხაკრეფით მიიპარებოდა სააღსარებოში შესასვლელად. მაგრამ მღვდელმა ერთბაშად დაუტიათ და ატყდა ტყაპატყუბი; გაცხარებული მოძღვარი ბავშვებს კისერში ჩაავლებდა ხელს, ჰაერში აიგანდა და მერმე ორივე მუხლზე დააჩოქებდა მძლავრად, თითქოს იქვე სურს ჩაარგოსო.

— რაც გინდა, თქვი, — ამბობდა ემასაკენ მომავალი და ჩითის განიერ ცხვირსახოცს შლიდა, რომლის ერთი ბოლოც კბილით ეჭირა, — მაგრამ ე გლეხები ძაან საბრალო ხალხია!

— სხვებიც... — მიუგო ემამ.

— უეჭველია! ქალაქის მუშებიც, მაგალითად.

— მე იმათზე როდი...

— უკაცრავად! მე აქ ვიცნობდი ოჯახის საბრალო დედებს, სათნო ქალებს, მერწმუნეთ, ნამდვილ წმიდანებს, რომელთაც ლუკმაპურიც კი უჭირდათ.

— ხოლო ისინი, — განაგრძობდა ემა (და ლაპარაკის დროს წარბები უთრთოდა), — ისინი, ბაგონო მოძღვარო, ვისაც პური აქვს, მაგრამ არ აქვს...

— ზამთრის სათბობი, — დაამთავრა მღვდელმა.

— აჰ, ამას რა მნიშვნელობა აქვს!

— როგორ თუ არ აქვს! მე მგონია, როცა თბილად ხარ, როცა მაძლარი ხარ.. ვინაიდან ბოლოს და ბოლოს...

— ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო! — თავისთვის ნაიჩურჩულა ქალმა.

— ცუდად ხომ არა ხართ? — წამოიძახა მღვდელმა და შეშფოთებით მისკენ მიიწია, — ეს, ალბათ, ცუდი მონელების ბრალია? შინ უნდა წახვიდეთ და ჩაი დალიოთ, ან უბრალო დაშაქრული წყალი, მოგიხდებათ.

— რათა?

და ისეთი იერი ჰქონდა, თითქოს სიზმრიდან გამოერკვაო.

— შუბლზე რომ ხელი გადაისვით, მეგონა, გული მიუდის-მეთქი. და უეცრად გაიხსენა:

— დიახ, თქვენ რაღაცას მეკითხებოდით, მგონი? აღარ მახსოვს, რა იყო?

— მე? არათფერი... არათფერი... იმეორებდა ემა და გაცეცხებული თვალი ანათორიან მოხუცს მიაშტერა. ასე იდგნენ ორივენი, პირისპირ, და ღუმდნენ.

— აბა, მაპატიეთ, ქალბატონო ბოვარი, — თქვა ბოლოს მღვდელმა, — მაგრამ, ხომ

მოგეხსენებათ, მოვალეობა უპირველეს ყოვლისა. საჭიროა ეს ბავშვები გაუშვა; ავერ ზიარების კვირაც მოახლოებულია და, მგონია, ვეღარც კი მოვასწრებთ მომზადებას. ამიტომ ამაღლებიდან მოკიდებული ყოველ ოთხშაბათს ერთი საათით ზედმეტად ვიჭერ ხოლმე. საბრალო ბავშვები! ადრევე უნდა ვცდილობდე, რათა გზას უფლისასა დაგაყენო, როგორც თვით მან გვიბრძანა თავისი ღვთაებრივი პირით... კარგად ბრძანდებოდეთ, ქალბატონო! გადაეცით ჩემი სალამი ბატონს თქვენს მეუღლეს. და მუხლმოყრით, ეკლესიაში შევიდა. ემამ თვალი გააყოლა სკამების რიგებს შორის ღინჯი ნაბიჯით მიმავალ მოძღვარს, რომელსაც თავი ოდნავ გვერდზე დაეხარა და ნახევრად მოკუარჩხულ ხელებს მიიქნევდა.

ქალი ქუსლებზე შეტრიალდა, ვით ცარზე დასობილი ქანდაკება, და შინისაკენ გაემართა. მიმავალს კვლავ ესმოდა მღვდლის ბოხი ხმა და ბავშვების წკრიალი:

— ქრისტიანი ხარ?

— დიახ, ქრისტიანი ვარ!

— ვინ არის ქრისტიანი?

— ქრისტიანი ის არის, ვინც ნათელილო... ნათელილო... ნათელილო. ემამ, მოაჭირს მოჭიდებით, კიბე აიარა და, როცა თავის ოთახს მიაღწია, მოღუნებული სავარძელში ჩაეშვა. მიბნედილი სინათლე თანჯარებში ციმციმით ილეოდა. ოთახის ავეჯეულობა თითქოს უფრო უძრავი გამხდარიყო და სიბნელეში ისე იძირებოდა, ვით ოკეანის უფსკრულში. ბუხარი ჩაქრა, კედლის საათი დაუცხრომლად რაკრაკებდა; ემას უცნაურად აკვირვებდა გარემოს ღუმილი მაშინ, როცა მის არსებაში ასეთი დაუცხრომელი მღვლვარება სუფევდა. ამ დროს კი თანჯარასა და სამუშაო მაგიდას შუა იდგა პატარა ბერცა, რომელიც გაუბედავად ადგამდა ნაქსოვი ფეხსაცმლით შემოსილ ფეხს და დედისკენ იწევდა, რათა ხელი ჩაეელო მისი წინსაფრის არშიისათვის.

— მომშორდი! — უთხრა ემამ და ბავშვი ხელით მოიშორა. მაგრამ პატარა უმაღვე მუხლებთან მიბობდა, ზედ ხელებით დაეყრდნო და დედას თართო ლურჯი თვალები მიაპყრო. ტუჩზე კი ანკარა ლორწვი სდიოდა და აბრეშუმის გულსაფარზე ეღინებოდა.

— თავი დამანებე! — გაჭაურებით წამოიძახა ახალგაზრდა ქალმა. დედის სახემ ბავშვი შეაშინა და ააგირა.

— აჰ, თავი დამანებე-მეთქი! — თქვა და იდაყვი ჰკრა. ბერცა გაექანა და კომოდთან

ნაიქცა; ლოყა სპილენძის კარბაზე გაიხეთქა, სისხლი დასდინდა. მაღამ ბოვარი ბავშვს მივარდა, ბარი ჩამოგლიჯა, რაც ძალი ჰქონდა, მსახურს უხმობდა, საკუთარ თავს ჰკრულავდა; ამ დროს შარლიც შეძოვიდა. უკვე სადილის დრო იყო და ისიც მოსულიყო.

— დახე, ძვირფასო, — დამშვიდებული ხმით უთხრა ემამ, — თამაშობის დროს ჩვენი

პატარა ნაიქცა და იატაკზე ლოყა იგვინა. შარლმა დაამშვიდა, სამძიმო არა არის რაო, და შესახვევის მოსაგანად გავიდა. მაღამ ბოვარი სასადილოში აღარ ჩასულა, თვითონ სურდა ბავშვისათვის მოეწყო. მძინარე ბავშვს რომ დასცქეროდა, ნუხილი, რაც კი დარჩენილიყო, თანდათან ქრებოდა და საკუთარი თავი ძალზე სულელიც და ძალზე კეთილიც ეჩვენა, რომ ასეთმა მცირე რამემ შეაშფოთა. ბერტა უკვე აღარ სლოკინებდა. მისი სუნთქვა ძლივსღა ანძრევდა საბაფხულო საბნის პირს. მსხვილი ცრემლები თვალის კუთხეებში შესდგომოდა და ნახევრად ღია ქუთუთოებში ორი მკრთალი ფერის გადაბრუნებული გუგა მოუჩანდა; ჭრილობაზე დადებულ სახვევს ლოყის კანი აღმაცერად დაეჭიმა.

— უცნაური რამეა, — ფიქრობდა ემა, — რა მახინჯია ეს ბავშვი! როცა შარლი ღამის თერთმეც საათზე ათთიაქიდან დაბრუნდა (სადაც ნასადილევს სახვევის ნარჩენი წაიღო), ცოლი კვლავ ზებე დახვდა აკვანთან მღვდომი.

— გარწმუნებ, ეგ არაფერია, — უთხრა შარლმა და შუბლზე აკოცა, — თავს ნუ იგანჯავ, თვითონ ავად არ გახდე, ჩემო კარგო! მეათთიაქისას შარლი კარგა ხანს დარჩა, თუმცა არც ისე დამწუხრებული იყო, მაგრამ ბატონმა ჰომემ მაინც სცადა მისი გამხნელება, „ზნეობრივად განმტკიცება“. მერმე ბაასი ჩამოვარდა იმ ათასგვარ საფრთხეზე, ბავშვებს რომ ემუქრება, მსახურთა დაუდევრობაზე. მაღამ ჰომეს ბევრი რამ გამოეწყო ასეთი. მის მკერდს ახლაც აჩნდა იმ ნაკვერჩხლების კვალი, მსახურმა რომ უცაბედად ჩოტით მიაყარა. ამიგომაც მათი მზრუნველი მშობლები განუწყვეტელ სიტურთხილეს იჩენდნენ: დანები არასოდეს არ ყოფილიყო გალესილი, არც იატაკი ფიჭანასმული. თანჯრები რკინის რიკულით იყო დაცული, ბუხარი კი — მაგარი გამირებით. პატარა ჰომეებს, მიუხედავად მათი დამოუკიდებლობისა, განძრევაც კი არ შეეძლოთ მსახურის უმეთვალყურედ. მცირე სურდოს შემთხვევაშიც კი მამა ხველების წამლით ჭყიპავდა და ოთხ წლამდე ყოველი მათგანი აუცილებლად თბილი სარჩულით გამოთენილ ქედს ატარებდა. თუმცა, სიმართლე უნდა ითქვას, ამას მაღამ ჰომე სჩადიოდა, ქმარი კი, პირიქით, ნუხდა, ვაითუ ასეთმა წნევამ ცუდად იმოქმედოს მათი გონების ორგანოებზეო და არც კი ერიდებოდა ცოლისათვის ასეთი რამ ეთქვა:

— მათგან ყარაიბები ან ბოტოკუდები ხომ არ გინდა გამოიყვანო? შარლმა რამდენჯერმე სცადა ბაასის შეწყვეტა.

— თქვენთან სალაპარაკო მაქვს. ყურში წასჩურჩულა შარლმა კლერკს, რომელიც მის წინ კიბებზე ჩადიოდა.

— ხომ არათერს ეჭვიანობს? — გაითიქრა ლეონმა, გულმა ცემა დაუნყო და ფიქრებში ვერ გარკვეულიყო.

ბოლოს შარლმა, როცა კარი გაიხურა, ლეონს სთხოვა, თუ შეიძლებოდა, გამიგე რუანში, ერთი კარგი დაგეოლოგი რა ეღირებაო. ეს იყო სენტიმენტალური სიურპრიზი, ყურადღების უნაბესი გამოხატულება, რასაც იგი ცოლს უმზადებდა თავისი პორტრეტის მირთმევით, რომელზედაც შავი ტანისამოსით იქნებოდა დახატული, მაგრამ სურდა წინდანინვე გაეგო, აქედან რა გამოვიდოდა. ასეთი დავალებანი ლეონს როდი დაამძიმებს, ვინაიდან იგი რუანს თითქმის ყოველ კვირაში დაიარება.

ნეცა რა მიზნით? ჰომე ეჭვიანობდა, აქ ყმანვილი კაცის ამბები, სიყვარულის ინტრიგა უნდა იყოსო. მაგრამ ჰომე ცდებოდა; ლეონი არავითარ სიყვარულის ხლართებს არ გასდევდა. ახლა იგი უფრო ნაღვლიანი იყო, ვიდრე ოდესმე, და მადამ ლეფერანსუა ამას აშკარად აცყობდა იმ საჭმლის რაოდენობის მიხედვით, რასაც ლეონი თავის თეფშზე ხელუხლებლად ცოვებდა. უფრო დანამდვილებით რომ გაეგო, მადამ ლეფერანსუა გადასახადთა ამკრებს შეეკითხა, რაზედაც ბინემ მედიდურად მიუგო, მე პოლიციის დაქირავებული არა ვარო. თუმცა, მისი ამხანაგები ერთობ უცნაური ეჩვენებოდა ბინეს, ვინაიდან ლეონი ხშირად გადაანვებოდა ხოლმე სკამის ზურგს, ხელებს გადაყრიდა და რალაც გაურკვეველად უჩიოდა ცხოვრებას.

— ეგ იმიტომ, რომ ნაკლებ ერთობი! — ეგყოდა ხოლმე გადასახადთა ამკრეფი.

— რით?

— შენს ადგილას მე ერთ სახარატო დაზგას გავიჩენდი!

— მერე ხელობა რომ არ ვიცი!

— ჰო, მართლა! — იგყოდა იგი და რალაც მიზღნარევი კმაყოფილებით ნიკაპს შეისრესდა.

ლეონი დაიღალა უნაყოფო სიყვარულით; უკვე გრძობდა სულის იმ სიცარიელეს, რაც ცხოვრების მოვლენათა ერთფეროვნებას მოაქვს, როცა სიცოცხლეს აღარავითარი ინტერესი აღარ ამოძრავებს და აღარც რაიმე იმედი ამხნევებს. მას იმდენად მოხებრდა იონვილი და იონვილელები, რომ ზოგიერთი პირისა და სახლის დანახვას მოთმინებიდან გამოჰყავდა. ამასთან, ცხოვრების გამოცვლის შესაძლებლობა უფრო აშინებდა, ვიდრე ხიბლავდა. მაგრამ ეს შიში მალე მოუთმენლობამ შეცვალა და მაშინ პარიზმა მისთვის აახმაურა შორიდან მასკარადების დაფდაფი და გრიზეტების კისკისი. მას ხომ იქ უნდა დაესრულებინა იურიდიული კურსი, მაშ, რად არ მიდის? რა აბრკოლებს? და გულში ნასვლის სამზადისს შეუდგა; წინასწარვე გაარიგა თავისი საქმეები; ბინაც მორთო, თავისი ფიქრით. ხელოვანივით იცხოვრებს! გიტარის დაკვრას ისწავლის! ექნება ხალათი, ბასკური ბერეტი, ცისფერი ხავერდის ფოსტლები! და უკვე ტკბებოდა ბუხრის ზემოთ გადაჯვარედინებული რაპირებითა და მათ შუა თავის ქალას ძვლისა და გიტარის ცქერით. მაგრამ ძნელი იყო დედისაგან თანხმობის მიღება, თუმცა ამაზე უფრო გონივრული არაფერი იქნებოდა. პატრონიც ურჩევდა, სხვა რამ სამსახური მოძებნე, სადაც შენს ნიჭს უფრო მეტი განვითარება შეეძლებათ. ლეონმა შუათანა გეზი აიღო და ცდილობდა რუანში მეორე კლერკის ადგილი ეშოვა, მაგრამ ვერ მოახერხა. მაშინ დედას გრძელი წერილი მისწერა, სადაც დანვრილებით აუხსნა მიზეზი დაუყოვნებლად პარიზს გადასვლისა. დედა დასთანხმდა. ახლა თვითონ აღარ ჩქარობდა. ყოველდღე, მთელი ერთი თვის განმავლობაში, ჰივერი იონვილიდან რუანს, ხოლო რუანიდან იონვილს უზიდავდა სკივრებს, ყუთებს. და როცა ახალი ტანისამოსიც შეიკვრა, თავის სამ სავარძელსაც პირი გამოუცვალა, აუარებელი ფულარი შეიძინა, ერთი სიგყვით, ისეთი სამზადისი ჰქონდა, რომ იმდენი მთელი ქვეყნის შემოსავლელადაც არ დასჭირდებოდა. ნასვლას მაინც ამ კვირიდან იმ კვირაში სდებდა, სანამ დედისაგან მეორე წერილი არ მოუვიდა, სადაც იგი აჩქარებდა, თუ გინდა ვაკაციებამდე გამოცდები ჩააბარო, ნულა აყოვნებო. როცა გამოთხოვების ფაქმა დაჰკრა, მადამ ჰომეს ტირილი მოერია, აუსტენი აქვითინდა, ბატონმა ჰომემ, როგორც ვაჟუკამა, თავისი მღელვარება დამალა; ისურვა, ლეონის პალტო თავისი ხელით მიეცანა ნოტარიუსამდე, რომელსაც ლეონი რუანს უნდა წაეყვანა თავისი ეგლით. ლეონმა ძლივს მოასწრო მადამ ბოვარისთან გამოთხოვება.

როცა კიბის თავს ავიდა, შედგა, სულს ძლივს იბრუნებდა აღელვებული. მისი შესვლისას მადამ ბოვარი სწრაფად წამოდგა.

— ისევ მე გახლავართ! — თქვა ლეონმა.

— დარწმუნებული ვიყავი! ქალმა ტუჩებს კბილი დააჭირა, სისხლი სახეს მოეძალა და

მთლად წამოაწითლა, თმის ძირებიდან მოკიდებული კოფეთის საყელომდე. ზეზე იდგა, კარის წირთხლს ბეჭით მიყრდნობილი.

— ბატონი ბოვარი განა შინ არ არის? — იკითხა ლეონმა.

— არ არის! — და ქალმა გაიმეორა,

— არ არის. მცირე ხნის სიჩუმე. ერთმანეთს შეხედეს. და ერთი და იმავე წუხილით შებავებული მათი თეძრები მჭიდროდ გადაეხვივნენ ერთმანეთს, ვით ორი ათრთოლებული მკერდი.

— მინდოდა, ბერგას მოეხვეოდი, — თქვა ლეონმა. ემამ რამდენიმე საფეხური ჩაიარა და ფელისიგე იხმო. ლეონმა სასწრაფოდ მოაუღო თართო თვალი კედლებს, ბუხარს, ეგაჟერს, თითქოს სურს ყველაფრით განიმსჭვალოს, თან წაილოსო. ემა შემობრუნდა, მსახურმაც ბერგა შემოიყვანა, რომელიც ძაფით გადაბრუნებულ სათამაშო წისქვილს მოატრევდა. ლეონმა რამდენჯერმე ჩაუკოცნა კისერი ბავშვს.

— მშვიდობით, საბრალო ბავშვო! მშვიდობით, ძვირფასო პატარავ, მშვიდობით! — და ბავშვი დედას გადასცა.

— წაიყვანე! — უბრძანა ემამ მსახურს. მარტონი დარჩნენ.

მადამ ბოვარი მიბრუნდა და თანჯრის მინას შუბლი მიაყრდნო: ლეონს თავისი ქუდი ეჭირა და მუხლზე წყნარად იცემდა.

— წვიმა იქნება, — თქვა ემემ.

— სანვიმარი თან მაქვს, — მიუგო ლეონმა. ქალმა კვლავ პირი იბრუნა, თავი დახარა. სინათლე სახეს უბრწყინებდა, თითქოს მარმარილოსიაო, და ვერ გაიგებდი, რას გასცქეროდა სიცივეში, ან რას ფიქრობდა.

— მაშ, მშვიდობით! — ამოიოხრა ლეონმა. ქალმა ერთბაშად თავი ასწია:

— დიახ... მიდიხარ!

ერთმანეთს მიუახლოვდნენ: ვაჟმა ხელი გაუწოდა, ქალი ყოყმანობდა.

— ინგლისურად ასე... თქვა ემამ ღუმლის შემდეგ და ხელი ჩამოართვა, თან ცდილობდა სახეზე ღიმილი მოეგვარა.

ლენმა მისი ხელი თავისაში იგრძნო და ასე ეგონა, მთელი არსება ამ თბილ ხელშია მოქცეული.

ლენმა ხელი შეუშვა, ერთმანეთს კვლავ მიაპყრეს თვალი, და წავიდა. ბაბრის ფარდულში ლენი შედგა, სვეტს ამოეთარა და სურდა ერთხელ კიდევ მოეწყო თვალი იმ თეთრი სახლისათვის, ოთხი დარიკულეზული მწვანე დარაბა რომ ჰქონდა. მოეჩვენა, თითქოს თანჯარაში აჩრდილი რამ აიძრა; ფარდაც თითქოს თავისთავად დაეკიდა, ვით ალუბასტრის თეთრი კედელი. ლენი სწრაფად მოშორდა იქაურობას.

გზაში, შორიდანვე, თავისი პატრონის კაბრიოლეტი შენიშნა, ხოლო გვერდით ვიღაც წინსაფარიანი კაცი, ვისაც ცხენის სადავე ეკავა. ჰომე და ბატონი გილიომენი იქვე იდგნენ და ბაასობდნენ; მას ელოდებოდნენ.

— მოდი, მომეხვე, — უთხრა მეათეთიაქემ და თვალს ცრემლი მოადგა, — აი შენი პალტოც, ჩემო ძვირფასო მეგობარო. არ გაცივდე, უფროთხილდი! თავს მოუარე!

— აბა, ლენ, დაჯექ! — უთხრა ნოტარიუსმა. ჰომე ეგლის ფრთაზე გადმოიღუნა და ქვითინით ძლივს წარმოთქვა ორი ნაღვლიანი სიგყვა:

— გზა მშვიდობისა!

— ნახვამდე, — მიუგო გილიომენმა, — ფიქრი ნუ გაქვს! დაიძრნენ და ჰომეც გაბრუნდა. მადამ ბოვარიმ ბალისკენ თანჯარა გააღო და ღრუბლებს გასცქეროდა. ღრუბლები დასავლეთისაკენ, რუანის მხარეს ილექებოდნენ და სწრაფი ჭიკავით მიეშურებოდნენ იქითკენ, ვით შავნი ეგლნი; შიგადაშიგ უეცრად მზის გრძელი სხივები გამოკრთებოდნენ, ვით საზვიად ნასროლი ოქროს ისრები; დანარჩენი ნაწილი ცისა კი ფაითურივით მინაცრულიყო. ერთბაშად ძლიერმა ქარმა ალვის ხეები შეარხია და მწვანე ფოთლებზე წვიმის წვეთები ახმაურდა. მერმე მზემ კვლავ გამოიხედა, ქათმებმა კაკანი მორთეს, სველ ჩირგვებში ბელურები აფრთქილდნენ და ქვიშაზე ნადენმა სანვიმარმა წყალმა ნაკადულში აკაცის მოვარდისფრო ყვავილები ააცურა.

— აჰ, იგი, ალბათ, უკვე შორსაა ახლა! — გაიფიქრა ემამ. ჰომე, ჩვეულებრივ, შვიდის ნახევარზე, სადილობის დროს მოვიდა.

— მაშ, ასე, — თქვა და თავის ადგილას დაჯდა, — გავისტუმრეთ რაღა ჩვენი ყმანვილი?

— თითქოს! — მიუგო მკურნალმა. მერმე მისკენ მობრუნდა და ჰკითხა:

— ახალი ამბავი რა იცი?

— ბევრი არაფერი. მხოლოდ ჩემი ცოლი იყო ცოცხალი აღელვებული დღეს. ხომ იცით, ქალებს ცოცხალდენიც აღელვებს, განსაკუთრებით ჩემსას! ჩვენ, რასაკვირველია, არავითარი საბუთი არ გვაქვს ამის წინააღმდეგ ასამხედრებლად, ვინაიდან მათი ნერვული ორგანიზაცია ჩვენსაზე გაცილებით უნაზესია!

— საბრალო ლეონი! — თქვა შარლმა, — როგორ უნდა იცხოვროს პარიზში?.. შეეგუება თუ ვერა?

მადამ ბოვარიმ ამოიხრა.

— რასა ბრძანებთ, — მიუგო მეათთიაქემ და ენა დაანკლაგუნა, — რესტორნებში დროს ტარება! მასკარადები! შამპანური! არაფერი არ დააკლდება, გარნმუნებთ.

— არა მგონია, გზას ასცდეს, — მიუგო შარლმა.

— არც მე მგონია, — გაანწყვეტინა ჰომემ, — მაგრამ ამხანაგებს მაინც ვერ ჩამორჩება, რათა იფიქროს სახელი არ დაიმსახუროს. და თქვენ არ იცით, რა ცხოვრებას ეწევიან ეს ლოთიშეთოთები ლათინთა უბანში აქტრისებთან ერთად! თუმცა სტუდენტებს კარგი თვალთ უცქერენ პარიზში. თუკი ოდნავ სასიამოვნოდ მოაჩვენა თავი საზოგადოებაში, მათ ჩინებულ ოჯახებში შეესვლებათ; ეგ კი არა, სენ-ჟერმენის უბნის ზოგიერთი ქალი კიდევ შეიყვარებს ხოლმე სტუდენტს და ეს გარემოება შემდეგში საშუალებას აძლევს მათ, ძალიან ხელსაყრელი პარტია გააკეთონ.

— კი, მაგრამ, — მიუგო შარლმა, — ვშიშობ, რომ მან... იქ...

— სრული სიმართლეა, მაგრამ რას იზამთ, ეგ უკვე მედლის მეორე მხარეა! იქ ადამიანს მუდამ ჭიბებე უნდა ეჭიროს ხელი, ვთქვათ, თქვენ რომელიმე ბაღში ხართ, მოდის ვინმე, კარგად ჩაცმული, ორდენიც კი ჰკიდია, დიპლომატს ჰგავს; შეგხვდება, გამოგელაპარაკება, თავს მოგანონებს, ბურნუტს მოგანვდის ან თქვენს დავარდნილ ქუდს აიღებს; შემდეგ დაუახლოვდებით, კაფეშიც დაგპატიჟებთ ან სააგარაკოდ თავის სახლში მიგინწევთ, სუფრაზე

სხვებსაც გაგაცნობთ და ყოველივე ამას იმიტომ სჩადის, რომ ჯიბე გამოგიფხიკოთ ან რაიმე დამღუპველ საქმეში ჩაგიტორიოთ.

— ეგ მართალია, — გაანწყვეტინა შარლმა, — მაგრამ მე უმთავრესად რაიმე ავადმყოფობას ვგულისხმობდი, მუცლის ტიფს, მაგალითად, რაც ხშირად ემართებათ ხოლმე პროვინციულ სტუდენტებს.

ემა შეკრთა.

— ცხოვრების პირობათა ცვლილების გამო, — მის მაგიერ განაგრძო მეაფთიაქემ, — და აქედან გამომდინარე, საერთოდ ეკონომიური პერტურბაციის მიზგბით. და შემდეგ, პარიზის წყალი, ხომ მოგეხსენებათ! რესტორნების საჭმელი და ყველა ეს ტკბილი ნამზადი სისხლს უჩქროლებს ადამიანს და ერთ ქოთან შინაურულ წვნიანად არ ღირს! მე ჩემი მხრით მუდამ შინაურ საჭმელს ვამჯობინებდი ხოლმე, უფრო მარგებელია; ამიტომ, როცა რუანში ფარმაცუიას ვსწავლობდი, ერთ-ერთ პანსიონში ვიკვებებოდი, სადაც პროფესორებიც სადილობდნენ. და შემდეგ სიგყვა განაგრძო თავის გემოვნებასა და შეხედულებაზე, სანამ აუუსტენი არ მოვიდა და არ უთხრა, ნამლის შესაბამებლად გეძახიანო.

— ერთ წუთს არ მოგასვენებენ! კისერზე მუდამ უღელი გადგას, არ შემოიძლია, კარში გავიხედო! უღლის ხარივით სულ ოფელი და სისხლი უნდა ღვარო! წყეული ჭაპანი! და უკვე კარებიდან მოაძახა:

— ახალი ამბავი იცით?

— რა?

— ადვილი შესაძლებელია, — დაიწყო ჰომემ და წარბები აზიდა. თანაც სახეს მეტად

სერიოზული იერი მისცა, — რომ ქვემო სენის სასოფლო-სამეურნეო გამოფენა წელს იონვილში მოხდეს. ყოველ შემთხვევაში, ასეთი ხმები დადის. დღეს გაზეთში იყო გაკვრით ამაზე. ჩვენი კუთხისათვის ამას ერთობ დიდი მნიშვნელობა ექნება! მაგრამ ამაზე მერეც ვიბაასებთ. გმადლობთ. ვხედავ, აუუსტენს ფარანი აქვს!

ტაპი VI

მეორე დღეს ემასათვის ნამდვილი სამგლოვიარო დღე იყო. ყველაფერი მწუხარი ბინდით მოცული ეჩვენებოდა და ნალველიც წყნარი მოთქმით ეუფლებოდა მის სულს, ვით ზამთრის ქარი მიტოვებულ ციხე-დარბაზს. ეს იყო ნალველი დაუბრუნებლის, განუქორებლად წასულის გამო; მოქანცულობა, სულს რომ საბოლოო ასრულების, დასასრულის შემდეგ ეწვევა ხოლმე; წუხილი, ჩვეული მოძრაობის შეწყვეტით, ხანგრძლივი სულიერი თრთოლის უეცარი შეჩერებით გამოწვეული.

როგორც ვობიესარიდან დაბრუნებისას, როცა მის ხსოვნაში კადრილის ტრიალი რიალობდა, სწორედ ისეთსავე უჭიათ მონყენილობას, მძიმე უნუგეშობას განიცდიდა. ლეონი ახლა უფრო ამაღლებული, მშვენიერი, მომხიბვლელი და გამოუცნობი ეჩვენებოდა; თუმცა განშორდა მას, მაგრამ მთლად როდი მიუტოვებია, იგი კვლავ აქვე იყო და სახლის კედლებიც თითქოს მის აჩრდილს იცავენო. ემას თვალი ვერ მოემორებინა აი, იმ ხალიჩისათვის, რომელზედაც იგი დაიარებოდა, იმ ცარიელი სავარძლებისათვის, რომლებშიც იგი იჯდა ხოლმე. მდინარეც კვლავინდებურად მიხხრიალებდა და ნაზად უგლაშუნებდა თავის პანია ცალღებს მოლიპულ ნაპირებს. რამდენჯერ უსეირნიათ იქ, სადაც წყალი ნაზად ჟღერტულებს ხავსმოკიდებულ ქვებს შორის. რა საამურად ანათებდა მაშინ მზე! რა ტკბილი წუთები გაუტარებიათ ხოლმე ერთად ნაშუადღევს ჟამს მყუდრო ბაღის გრილ ჩრდილში! იგი, ქედმოხდილი და ხის რტოებისაგან ნაკეთებ სკამზე მჯდომარე, ხმამაღლა კითხულობდა ხოლმე; მინდვრებიდან დაძრული გრილი ნიავი წიგნის ფურცლებს და ფანჩატურზე შემოხვეულ ყვავილებს ათამაშებდა!.. აჰ, ნავიდა იგი, მისი სიცოცხლის ერთადერთი მაცისკროვნებელი, შესაძლო ბედნიერების ერთადერთი იმედი! რისთვის არ დაიჭირა ეს ბედნიერება, როცა ასე ახლო იყო! რატომ ორივე ხელით, ჩოქვით არ შეაყენა, როცა იგი გაქცევას ლამობდა?! საკუთარ თავს ჰკრულავდა, ლეონი რად არ მიყვარდაო; სწყუროდა ამბორი მის ბაგეთა. სურდა, მის დასანწევად გაქცეულიყო, შეეყენებინა, გულში ჩაეკრა და ეთქვა: „ეს მე ვარ, შენი ვარ!“ მაგრამ ემა აქედანვე გრძნობდა, რაოდენ ძნელი იყო ამის შესრულება, ხოლო სინანულით გაღიზიანებული სურვილი უფრო და უფრო მძაფრდებოდა. ლეონის ხსოვნა თითქოს მისი სევდის საკრებულო გახდა; იგი უფრო მძაფრად ღვიოდა, ვიდრე რუსეთის თოვლიან ველებში მგზავრთაგან დანთებული და მიტოვებული კოცონი. იგი მოელოდა, გარს ევლებოდა, ფრთხილად ჩხრეკდა მის მოლეულ ღველფსა და ცდილობდა გაღვივებას; თვით შორეულ მოგონებებსა და უახლოეს, უშუალო შემთხვევით შთაბეჭდილებებს, ყოველივეს, რაც კი ოდესმე განეცადა, ან რაც კი განცდილი ეჩვენებოდა, სინამდვილის მიერ განიავებულ ტკბილ ოცნებას, ბედნიერების მოლოდინს, ცხოვრების

ქარცხილში რომ ხმელი თიხხით იმსხვრეოდა, თავის უნაყოფო სათნოებას, გაცრუებულ იმედს, ოჯახურ მყუდროებას, — ყველას და ყველაფერს კრებდა, აგროვებდა, ყველაფერს იყენებდა თავისი მწუხარების გასაღვივებლად.

მაგრამ კოცონი მაინც იშრიტებოდა. ან იმის გამო, რომ სანვათი ელყოდა, ან, შესაძლოა, იმის გამოც, რომ ერთობ ბევრი იყო ზედ მიყრილი. სიყვარული ნელინელ გაყრამ ჩააქრო, სინანული კი — ჩვევამ. და ხანძრის ეს გიზგიზი, მისი ცხოვრების უფერულ ცას რომ ანათებდა, ბინდმა მოიცვა და თანდათანობით ჩააშთო. ემას მიძინებულ სინდისს ქმრისადმი გულგრილი ზიზი საყვარლისადმი ვნების ტალღად ეჩვენებოდა; მაგრამ, რადგან ქარიშხალი კვლავ ზუზუნებდა და ვნება კი თერფლით იფარებოდა, ხოლო შველა არსად იყო, აღარც მზე ანათებდა, ყოველი მხრით ბნელი გამეფდა, და იგიც საშინელმა დამღუპველმა სიცივემ მოიცვა. და კვლავ დაბრუნდა ტოსტის შავბნელი დღეები. ახლა იგი თავს უფრო უბედურად გრძნობდა, რადგან ნამდვილად განიცადა მწუხარება და დარწმუნებულიც იყო, რომ მწუხარება იგი აღარასოდეს გათავდებოდა. ქალს, რომელმაც ასეთი დიდი მსხვერპლი გაიღო, შეეძლო მცირე რამ ფუქსავატობის ნება მიეცა თავისი თავისთვის: სალოცავად გოთური სანიგნობელი იყიდა, ხოლო ერთი თვის განმავლობაში თრხილვების გასაკრიალებლად ლიონში თოთხმეტი ფრანკი დახარჯა; რუანიდან ცისფერი ქაშმირის კაბა გამოიწერა, ვაჭარ ლერესთან საუკეთესო შარფი იყიდა. ამ შარფს დილის კაპოტზე შემოირტყამდა ხოლმე, დარაბებს მიხურავდა, წიგნს აიღებდა და ასე უცნაურად მორთული მთელ საათებს ატარებდა დივანზე მიწოლილი. თმის ვარცხნილობასაც ხშირ-ხშირად იცვლიდა: ხან ჩინურად დაიწყობდა, ხან წვრილად დაიხუჭუჭებდა, ხანაც გრძლად დაიწნავდა, ზოგჯერ კი გვერდზე გაიყოფდა და საფეთქლებზე ვაჟურად ჩამოივარცხნიდა. იტალიური ენის შესწავლა მოესურვა: იყიდა ლექსიკონები, გრამატიკა, დიდძალი თეთრი ქაღალდი. კითხულობდა ისტორიას, თელოსოფიის სერიოზულ წიგნებს. ღამეობით შარლს ხშირად უეცრად გაეღვიძებოდა, ეგონა, ავადმყოფთან მეძახიანო.

— ახლავე მოვალ! — ბუტბუტებდა იგი. ეს კი ასანთის ჩხაკუნის გამო იყო, ემა რომ ლამპას აანთებდა ხოლმე; მაგრამ ამ გატაცებასაც იგივე ბედი ეწია, რაც ხალხების ქსოვას, — ოდნავ დაწყებული ნაქარგებით განჩინები მთლად გამოტყენილი იყო; ერთ წიგნს რომ აიღებდა, უმაღვე მიაგდებდა და სხვებს ეგანებოდა. ზოგჯერ ისე ალგყინდებოდა, სულ ადვილი იყო ავი რამ ჩაგედენინებინა. ერთხელ ქმარს დაენაძლევა, ნახევარ დიდ ჭიქა არაყს დავლევო, ხოლო, რადგანაც შარლმა სიბრიყვე გამოიჩინა და დაუტერა, ემამაც აიღო ნახევარი ჭიქა და მართლა გამოცალა. მაგრამ, მიუხედავად თავისი ფუქსავატი იერისა (იონვილელი ქალბატონების გამოთქმით), ემას სრულიადაც არ ეგყობოდა მხიარულება და,

ჩვეულებრივ, მის ბაგეთა კუთხეებში მუდამ უმოდრაო ნაოჭი იდო, რაც დროგადასული ქალწულებისა და უბედო პატივმოყვარეთა სახეს ახასიათებს ხოლმე. მთლად ფერმკრთალი იყო, ვით თეთრი ცილო, ცხვირის კანი ნესტოებისკენ დაჭიმვოდა, თვალი უაზროდ გამტყერებოდა.

ხშირად სისუსტესა და თავის ბრუალს გრძნობდა; ერთხელ სისხლიც კი ამოახველა და, როცა შარლი შეშოთოდა, აფუსფუსდა:

— აჰ, ერთი შენცა, — მიუგო ემამ, — ვითომ რა იქნება? შარლი თავის კაბინეტში გავიდა, სავარძელში ჩამკდარი იდაყვებით მაგიდას დაეყრდნო და ატირდა. შემდეგ დედას წერილი მისწერა, სთხოვა, გვნახო, და ორივენი დიდხანს თათბირობდნენ ხოლმე ემამე. რა უნდა გადანყვიტონ? რა უნდა ქნან, როცა იგი ყოველგვარ მკურნალობაზე უარს ამბობს?

— იცი, რა ესაჭიროება შენს ცოლს? — ეუბნება დედა, — სავალდებულო გარჯა, ხელსაქმობა! იგი რომ სხვებივით იძულებული იყოს, ლუკმა პური თვით იშოვოს, მაშინ არც ასეთი დარღები ექნებოდა, რაც იქიდან წარმოდგება, რომ თავი სისულელით აქვს გამოტენილი, თანაც გულხელდაკრეფილი ზის.

— კი, მაგრამ ხომ მაინც საქმობს? — უბასუხებდა შარლი.

— იჰ, საქმობს! მერე რას აკეთებს? კითხულობს რომანებს, მავნე წიგნებს, ღვთის საწინააღმდეგო თხზულებებს, სადაც ვოლტერის ნაწერებიდან ამოღებული სიტყვებით მღვდლებს დასცინიან. ყოველივე ამას ცუდი ბოლო აქვს, ჩემო კარგო, და ურწმუნო ადამიანიც ცუდად ათავებს. ამრიგად, გადანყდა, რომ ემასთვის რომანების კითხვა დაეშალათ. ამ განზრახვის ასრულება არც ისე ადვილი საქმე იყო, მხნე ქალმა თავს იდო მისი მოგვარება; რუანში გავლისას თვითონ უნდა შესულიყო წიგნების გამცემისას და განეცხადებინა, რომ ემამ შეწყვიტა წიგნების ნათხოვრობა. განა უფლება არ ექნებოდათ პოლიციისათვის მიემართათ, უკეთუ მწიგნე მაინც თავისას არ დაიშლიდა და განაგრძობდა ემას მონამვლას? რძალ-დედამთილი ცივად გამოეთხოვა ერთმანეთს. სამი კვირის განმავლობაში ერთად ცხოვრების დროს ორი სიტყვაც არ უთქვამთ ერთიმეორისათვის, უკეთუ ანგარიშში არ მივიღებთ მისალმებასა და ამბის კითხვას იჯრისას და დაძინებისას. მოხუცი მადამ ბოვარი ოთხშაბათს წავიდა, ეს იყო იონვილის ბაბრობის დღე. მოედანი დილიდანვე დაყირავებული ურმებით იყო გაჭედილი, ეკლესიიდან დაწყებული სამიკიგნომდე. მეორე მხარეს მოთავსებული იყო ბამბის კარვები, სადაც იყიდებოდა ჩითეულობა, საბნები, შალის წინდები, აგრეთვე ცხენის ავშარები და კონად შეკრული ცისფერი ლენცები, რომელთა ბოლოებსაც ქარი აფრიალებდა.

რკინისა და სპილენძის ნაკეთობანი პირდაპირ მინაზე ელაგა, კვერცხების გროვასა და ყველის გუნდებს შორის, საიდანაც გაქონილი ჩალაბულა ამოჩრილიყო; სასოფლო-სამეურნეო იარაღთა ახლოს ბრტყელ გალიებში ქათმები კრიახობდნენ და რიკულში თავებს ყოფდნენ. ბრბო ისე შეტყუებულიყო ერთ ადგილას და ფეხს აღარ იცვლიდა რომ აფთიაქის მინებს ჩამსხვრევა ემუქრებოდა. ოთხშაბათობით აფთიაქს ხალხი არ აკლდა; მისკენ მიიღგვოდნენ არა იმდენად ნამლის საყიდლად, რამდენადაც სამკურნალო რჩევის მისაღებად; ისე განთქმული იყო ბატონ ჰომეს სახელი ახლომახლო სოფლებში, მის შუერყვევლ თავდაჯერებას მოხიბლული ჰყავდა სოფლელები. იგი ყველა ექიმზე უკეთეს მკურნალად მიიჩნდათ. იდაყვს დაყრდნობილი ემა ფანჯარას მისჯდომოდა (ხშირად იჯდა ხოლმე იქ: პროვინციაში ფანჯარა თეატრისა და სეირნობის მაგივრობას ეწევა) და ხალხის მიხლა-მოხლას ადევნებდა თვალს, რომ უეცრად მწვანე ხავერდისსერთუკიანი ვინმე შენიშნა. ხელებზე ყვითელი ტყავის თათმანები ეცვა, თუმცა ფეხთ კი ტლანქი გეტრები ემოსა; ექიმის ბინისკენ მოდიოდა ერთი გლეხის თანხლებით, რომელიც თავჩაღუნული და ჩაფიქრებული მოაბიჯებდა.

— ბატონ ექიმის ნახვა შეიძლება? ჰკითხა მან ჟუსტენს, რომელიც შესასვლელში ფელისიგეს ელაპარაკებოდა. და რაკი იგი ექიმის მსახურად მიიღო, დაუმატა:

— მოახსენეთ ექიმს, რომ თქვენი ნახვა სურს ბატონ როდოლოფ ბულანჯეს და ჰუშეგის პაგრონს-თქო.

თავისი ციგული მემამულის სიამაყით კი არ დაუმატებია მოსულს, არამედ რათა მკაფიოდ დაესახელებინა თავისი თავი. ჰუშეგი მართლაც იონვილის ახლოს მდებარეობდა და ბულანჯემ ცოცხალდენი ხნის წინათ შეიძინა იგი ცხიე-დარბაზითა და ორი ფერმით, რომლებსაც თვითონ ამუშავებდა იოლად. მარტოხელა ცხოვრებას ეწეოდა და, ზოგიერთების თქმით, სულ მცირე, თხუთმეტი ათასი წლიური შემოსავალი ჰქონდა.

შარლი სასტუმრო ოთახში მიეგება; ბულანჯემ თავისი გლეხი წარუდგინა, რომელსაც სისხლის გაღება სურდა, რადგან მთელ ტანში თითქოს ჭიანჭველები დაუდიანო.

— ეს მე გამნმენდს, — უპასუხებდა იგი ყოველ რჩევაზე. ბოვარიმ სახვევების მოგანა უბრძანა და ჟუსტენს სთხოვა, ტაშტი დამიკავეო. შემდეგ შიშისაგან ფერნასულ პაციენტს მიმართა:

— ნურათურის შიში ნუ გაქვს, ჩემო კარგო!

— არა, რისი უნდა მეშინოდეს, — მიუგო მან, — გაუგეოთ! და ბაქიობით გაუნოდა თავისი მსხვილი მკლავი. ნესტრის დაკერისას სისხლმა ერთბაშად იჩქეფა და სარკეს მიესხა.

— მოსწიე ტაშტი! — მიაძახა შარლმა.

— დახე, — ამბობდა გლეხი, — თითქოს პატარა შადრევანიას! რა წითელი სისხლი მქონია! ალბათ, კაი სისხლი უნდა იყოს, არა?

— ზოგჯერ, — განმარტა ჯანმრთელობის მსახურმა, — ადამიანი პირველად არათერს გრძნობს, მაგრამ შემდეგ უეცრად გული მიუდის, და უმეტეს ნაწილად ასე მოსდით მაგარი აგებულების ხალხს, როგორც აი, ეს არის. ამ სიტყვებზე სოფელს კოლოფი დაუვარდა, ხელში რომ ატრიალებდა. მისი მხრების ძიგძიგმა სკამის ზურგი ააჭრაჭუნა, ქელი მოსძვრა და გადავარდა.

— აკი ვამბობდი! — თქვა ბოვარიმ და ვენას თითი დააჭირა. ჟუსტენს ტაშტიანი ხელები აუკანკალდა, მუხლთ მოეკვეთა, გაფითრდა.

— ემა! ემა! — მიაძახა შარლმა. ქალი ლანდივით დაეშვა კიბეზე.

— ძმარი! აჰ, ღმერთო ჩემო, ორი ერთბაშად! და აღელვებული ძლივს ახერხებდა შეხვევას.

— არათერია!

მშვიდად თქვა ბულანჯემ, რომელიც ჟუსტენს ამაგრებდა. მერმე იგი სკამზე დასვა და საზურგეს მიაყრდნო.

მადამ ბოვარიმ ჰალსტუხის შესხნა დაუნყო; საკინძებზე ნასკვი აღმოჩნდა; ერთხანს მისი წვრილი თითები ყმანვილის ყელს ეხებოდა ნაზად; მერმე თავის ბატისტის ცხვირსახოცზე ძმარი დაანვეთა, საფეთქლები დაუზილა და თანაც მსუბუქად შეუბერა.

სოფლელი უკვე მოვიდა გონს; ხოლო ჟუსტენის გულნასვლა კვლავ გრძელდებოდა, მზერა თერძკრთალ გუგებში მიმქრალიყო, ვით რძეში ცისფერი ყვავილები.

— ამას ნულა დაანახვებთ, — ტაშტზე მიუთითა შარლმა. მადამ ბოვარიმ ტაშტი აიღო და როცა იგი დაიხარა, რათა ტაშტი მაგიდის ქვეშ შეედგა, კაბა (ეს იყო საბაფხულო ყვითელი კაბა, გრძელი და ფურჩალებიანი) მის გარშემო გაშლილი ქოლგასავით დაჯდა; დახრის

დროს აქეთ-იქით ირხეოდა და კაბაც, მოძრაობის შესაბამისად, ზოგან იფუქებოდა. მერე წელიანი სურა მოიგანა, დაასხა და ნაცვს შექარს ლხობა დაუნყო; ამ დროს მეათეთიქვეც შემოვიდა. არეულობაში მსახური გაქცეულიყო და საშველად დაეძახა მისთვის; როცა ნახა, რომ მისმა შეგირდმა უკვე თვალი გაახილა, მეათეთიქვეც მსუბუქად ამოისუნთქა. მერმე მის გარშემო იწყო სიარული და თავიდან ფეხებამდე ათვალიერებდა.

— სულელი! — თქვა მან, — ნამდვილი სულელი! შუმი სულელი! დიდი ამბავია რაღა — ფლებოტომია! მამაცობას კი იჩემებს! აი, ამ ბიჭს რომ ხედავთ, — მიუბრუნდა იგი იქ მყოფთ, — ნამდვილი ციყვია, ისეთ სიმაღლეზე აღის კაკლის ჩამოსარეკად, რომ თავბრუ დამეხვევა. აბა, ახლაც თქვი რამე. იტრაბახე! ერთი სიტყვით, ჩინებული თვისებანი გქონია, რათა შემდეგში ფარმაცევტის ხელობას შეუდგე; შენ ხომ სასამართლოშიც გაგინვევენ ხოლმე, რათა რაიმე მნიშვნელოვან საქმეს მოსამართლეთა წინაშე ნათელი მოჰქონო! და ამ დროს შენთვის საჭირო იქნება მხნედ ყოფნა, მსჯელობა, სიმამაცის გამოჩენა, თუ არ გინდა, რომ რეგვენად ჩაგთვალონ. აუსტენი ხმას არ იღებდა.

— აბა, ვინ გთხოვა, აქ მოდიო? — განაგრძობდა მეათეთიქვე, — მუდამ თავს აბეზრებ ექიმსა და მის მეუღლეს! გარდა ამისა, ხომ იცი, ოთხშაბათობით განსაკუთრებით მესაჭიროები ხოლმე. ახლა ათეთიქვი ოციოდე კაცი მელოდება! ყველა მივატოვე შენი გულისათვის. აბა, ადექ, გასწი! მელოდე და თვალყური ადევნე იქაურობას! როცა აუსტენმა ჩაიცვა და წავიდა, ლაპარაკი დაიწყო გულის წასვლაზე. მაღამ ბოვარის ასეთი რამ არასოდეს განეცადა.

— ეგ ძალიან იშვიათია ქალისათვის! — თქვა ბულანაქემ, — თუმცა არიან ძლიერი შთაბეჭდილებიანი მამაკაცებიც. ერთხელ, დუელის დროს, მე ვნახე, რომ ერთ სეკუნდამდე გული წაუვიდა დამბახების გატენის ჩხაკუნზე.

— სხვისი სისხლის დანახვა ჩემზე არ მოქმედებს, — თქვა მეათეთიქვე, — მაგრამ როგორც კი საკუთარი სისხლის მოძრაობაზე გავიფიქრებ, მაშინვე ცუდად გავხდები, განსაკუთრებით, თუ ღრმად ჩაუფიქრდები მის მოძრაობას. ამასობაში, ბულანაქემ თავისი მსახური გაისტუმრა, რადგან მისი ჭირვეულობა უკვე შესრულებულ იქნა.

— თუმცა ამ ჭირვეულობამ საშუალება მომცა თქვენი გაცნობისა, — დასძინა მან და ამ სიტყვებზე ემას შეხედა. შემდეგ მაგიდის კიდეზე სამფრანკიანი დადო, უგულო სალამი მისცა და წავიდა. ცოცა ხნის შემდეგ მდინარის გაღმა მიაბიჯებდა (ეს იყო ლა ჰუმეგის დასამხარი გზა); ემამ თვალი მოჰკრა მას მინდორში, ალვის ხეების ქვეშ, იგი თანდათან ანელებდა ნაბიჯს, როგორც თქვიწკი წასული კაცი.

— ძალიან კარგია! — ამბობდა თავისთვის, — ძალიან კარგი ქალია ექიმის ცოლი! მშვენიერი კბილები, შავი თვალები, კოხტა ფეხები და მოყვანილი ტანადობა, ვით პარიზელ ქალს. ნეტავ სადაურია ეგ ეშმაკის კერძი? ან სად უპოვია ასეთი იმ ბუდრუგუნას?

ბატონი როდოლფე ბულანჟე ოცდაათოთხმეტი წლისა იყო; გორობი ხასიათისა და გამჭრიახი გონების პატრონი, ქალებს იყო გადაყოლილი და უნარიც ჰქონდა მათი არჩევისა. წელან ნანახიც ძლიერ მოეწონა. ამიტომ მასა და მის ქმარზე ფიქრობდა:

„გარეგნობით ექიმი ძლიერ სულელი ჩანს და ცოლს, ალბათ, კიდევ მობებრდა. თრხილები უსუფთაო აქვს, წვერსაც, ალბათ, ძვირად იპარსავს. სანამ იგი თავის ავადმყოფებს უნდება, ცოლი ზის და წინდებს აკერებს. მონყენილია, ალბათ! ქალაქად ცხოვრება სურს! საღამოობით პოლონურის ცეკვა! საბრალო ქალი! სიყვარულობის შემდეგ, ალბათ, ამთქნარებენ პირდაღებულნი, ვით წელიდან ამოყვანილი თევზი სამზარეულოს დაზგაზე. დარწმუნებული ვარ, საკმაოა ორიოდე სააშიკო სიგყვა უთხრა და ქალიც ვნებით აენტება! საუცხოო რამ იქნებოდა, აი! საამო! კი, მაგრამ შემდეგ როგორღა უნდა მოიშორო თავიდან?“ და გათვალისწინებული სიამის დაბრკოლებებზე რომ დაფიქრდა, კონტრასტით, თავისი სიყვარული გაახსენდა, ის რუანელი არტისტი ქალი, ხასად რომ ჰყავდა: როცა იგი თვალწინ წარმოუდგა, მოგონებითაც კი გულის მოსუყება იგრძნო.

„აჰ, მაღამ ბოვარი ლამაზია, — ფიქრობდა, — და განსაკუთრებით კი უფრო წორჩია. ვირჟინი მეტისმეტად მსხვილდება. მერე, რა მომბებრებელია მისი ალერსი! ან რა გაგიჟებით უყვარს ეს ზღვის კიბოები!“ მინდორში არავინ ჩანდა და როდოლფეს ესმოდა მხოლოდ ბალახის შრიალი ფეხქვეშ და კალიების ჭრიჭინი, ქერის ყანებიდან რომ ისმოდა; კვლავ თვალწინ წარმოუდგა ემა ისე, როგორც სასტუმრო ოთახში იხილა, — იმავე ყვითელი კაბით, — და აბრით გააშიშვლა.

— ოჰ, იგი ჩემი იქნება! — წამოიძახა და ჭოხის ერთი დაკვრით გაათხვიერა მის წინ მდებარე ბელტი.

მერმე განზრახულის შესრულების საშუალებებზე ფიქრს შეუდგა.

„სად უნდა შევხვდე? — ეკითხებოდა თავს, — რა საშუალებით? მუდამ ბურგზე აგვეიდება ბავშვი, ძიძა, მეზობლები, ქმარი და სხვა ათასნაირი ჯანდაბა. ჰოდა, აი! მერმე დროც რამდენი უნდა დაკარგო!“ და კვლავ აგონდებოდა:

„თვალეზიც რომ ისეთი აქვს, თითქოს შიგ გულში გეჭრებაო ბურღით! თანაც ეს ფერმკრთალობა! მერმე რა მომწონს ფერმკრთალი ქალები!“ არგვილის მალლობზე რომ ავიდა, გადაწყვეტილებაც უკვე მზად ჰქონდა.

— ისლა დამრჩენია, რომ ხელსაყრელი შემთხვევა ვეძიო, რა გაეწყობა! ხანდახან ვენწვევი ხოლმე, ნანადირევს, შინაურ ფრინველს ვუძღვნი; სისხლსაც გავაღებინებ, თუ საჭირო იქნა; დავეგობრდებით, მერე ჩემსას დაუბაგიყებ... აი, დასწყევლოს, ყრილობაც ხომ მალე იქნება! იგიც დაესწრება უთუოდ და მეც ვნახავ. დავიწყით და ვნახოთ, მე მგონია, გათავებული საქმეა.

თავი VII

როგორც იქნა, იმ განთქმული გამოფენის დღეც დადგა. იონვილის მცხოვრებნი ამ საზეიმო დღეს, დილიდანვე, თავიანთი სახლების კარებში იდგნენ და დღესასწაულის სამზადისზე ბაასობდნენ. მერიის შესასვლელი მწვანით იყო მორთული, მინდორში სეფა იყო დადგმული, სადაც ყრილობის ნევრებს უნდა გამასპინძლებოდნენ; ხოლო მოედანზე, ეკლესიის წინ, ბარბაზანი იდგა: შედღუხის ხმას უნდა ემცნო პრეფექტის მობრძანება და დაჭილდოებულ მემამულეთა გვარების გამოცხადება. ბუშიდან მოსული ეროვნული გვარდია (იონვილში იგი არ იყო) ადგილობრივ მეხანძრეთა რაზმს შეუერთდა, რომელსაც ბინე მეთაურობდა. ამ დღეს ბინეს მუნდირის საყელო ჩვეულებრივზე უფრო მაღალი იყო, ტანიც ისე გამოსკვნილი ჰქონდა მუნდირში, ისე სწორად და უძრავად ეჭირა თავი, რომ გვეგონებოდა, მთელი მისი სიცოცხლის ძალა ფეხებში წასულიყო: ტაქტის აყოლებით, სხარტად და მხედრული სიმკვიცით მიაბიჯებდა. რადგან გადასახადთა ამკრეფსა და პოლკოვნიკს შორის ერთგვარი მეტოქეობა სუფევდა, ერთიცა და მეორეც, თავიანთი ტალანტის გამოსაჩინად, მათდამი დაქვემდებარებულ რაზმებს ცალ-ცალკე ავარჯიშებდნენ. შეცვლით იძვროდნენ ქუჩებში წითელი სამხრეულები და შავი სამკერდეები, რასაც დასასრული აღარ ჰქონდა!@ასეთი საზეიმო აღლუმი არავის არასოდეს უნახავს! ბევრმა მოქალაქემ ჯერ კიდევ წინა დღით გარეცხა თავისი სახლის წინამო; ნახევრად ღია ფანჯრებზე სამფეროვანი ღროშები ფრიალებდნენ; ყველა სამიკიგნო ხალხით იყო გაჭედილი; მშვენიერი ამინდი იდგა და თოვლივით თეთრი გახამებული ბონეგები, მზებზე აბრჭყვიალებული ოქროს ჯვრები და ფერადი თავსაფრები მკათიო ლაქებად აჩენდნენ შავი სერთუკებისა და ლუჯი ბლუზების ერთფეროვან სიმუქეს. ახლომახლო ფერმერების ცოლები ცხენებიდან ჩამოხდომისას დიდრონ ქინძისთავებს იხსნიდნენ, რომლებითაც კაბები ჰქონდათ ამოკეცილი, რათა ტალახით არ დასვროდათ; მათი ქმრები კი პირიქით, თავიანთ ქედებს უფროთხილდებოდნენ,

რისთვისაც ზემოდან ცხვირსახოცები წაეთარებინათ, რომელთა ცალი ყურიც კბილით ეჭირათ.

მთავარ ქუჩაში ხალხი ორი მხრიდან გამოდიოდა. იძვროდნენ შესახვევებიდან, შუკებიდან, სახლებიდან და დროდადრო კარებზე ისმოდა პანია ჩაქუჩების რაკუნი; კარები იღებოდა და იხურებოდა; დიასახლისები მიმოდიოდნენ ზემისთვის თვალის გადასაგლებად. განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობდა ორი მაღალი სვეტი, სამკუთხედშემორიგებული საჩირაღდნეებით; სვეტები აღმართული იყო იმ ესტრადის ორსავე მხარეს, რომელიც ხელისუფლებისათვის იყო განკუთვნილი. გარდა ამისა, მერიის ოთხ სვეტზე მიკრული იყო ოთხი გრძელი ჭოკი, რომლებზეც მომწვანო ცილოს შტანდარტები ეკიდა ოქროვანი წარწერებით. ერთზე ეწერა:

„ვაჭრობას“, მეორეზე: „მინათმოქმედებას“, მესამეზე: „მრენველობას“ და მეოთხეზე:

„ხელოვნებას“.

მაგრამ ეს საზიგომო იერი, ყველას სახეს რომ აშუქებდა, ცუდ გუნებაზე აყენებდა სამიკიგნოს პატრონს მაღამ ლეფერანსუას. იგი სამზარეულოს კიბეზე ჩამომდგარიყო და თავისთვის ბუტბუტებდა.

— რა სისულელეა! აბა რა უაზრო სისულელეა ეს ცილოს ბალაგანი! ნუთუ ჰგონიათ, რომ პრეფექტს ძალზე ეამება იმ ჩვარქვეშ სადილობა, ვითომ ხუმრობა ვინმე იყოს! და ამ ნაცოდვილარს ისინი ქვეყნისთვის ზრუნვას ეძახიან! ღირდა განა თხუზნია მზარეულის ნეშაგელიდან გამონერა! ან ვისთვის ზრუნავენ ასე? მეძროხეებისათვის! ფეხშიშველებისთვის!

იქვე შეათუთაქემ გაიარა. შავი ტანისამოსი ეცვა, ნანკინის შარვალი, კასტორის ფეხსაცმელი და სადღესასწაულო დაბალი ქუდი ეხურა.

— თქვენი უმორჩილესი მონა! — თქვა მან, — მაპატიეთ, მეჩქარება. და რაკი ჩასუქებულმა ქვრივმა ჰკითხა, საით მიბრძანდებიო:

— გაგიკვირდებათ, რა თქმა უნდა! მე მუდამ ისე ვარ დამწყვდეული ჩემს ლაბორატორიაში, როგორც ყველში მოყოლილი ვირთაგვა!

— რა ვირთაგვა? — ჰკითხა მიკიგანმა ქალმა.

— არა, არათერი! სრულიად არათერი! მე მინდოდა მხოლოდ მეთქვა, ძალიან

კარჩაკეტილად ვცხოვრობ-მეთქი. თუმცა დღეს, ამ გარემოების გამო, საჭიროა, რომ...

— ა, იქ მიბრძანდებით? — ზიზნარევი კილოთი ჰკითხა ქვრივმა.

— დიას, იქ მივდივარ, — მიუგო გაკვირვებულმა მეთათიაქემ, — განა მე სათათბირო კომისიის წევრი არა ვარ? მაღამ ლეთრანსუა ერთხანს დააცქერდა, მერე ღიმილით უთხრა:

— ეგ სხვა საქმეა! მაგრამ სად თქვენ და სად მინათმოქმედება? განა გავეგებათ რამე მისი?

— რასაკვირველია, გამეგება, რაკი მეთათიაქე ვარ, ესე იგი, ქიმიკოსი! ქიმიკოსი კი, მაღამ ლეთრანსუა, ბუნების ყოველგვარი ნივთის მოლეკულათა ურთიერთობას იკვლევს და, მაშასადამე, მინათმოქმედებაც მის დარგში შედის! და, მართლაც, სასუქთა შედგენილობა, სითხეთა ღუღილი, გაზების ანალიზი და მიაზმების გავლენა, ყოველივე ეს, გეკითხებით მე თქვენ, რა არის, თუ არა პირწმინდა ქიმიკოსი? ქალი ღუძდა, ხოლო ჰომე განაგრძობდა:

— ნუთუ გგონიათ, რომ აგრონომმა, მაგალითად, თვითონ უნდა ხნას და ფრინველებიც თავისი ხელით ასუქოს? ამისათვის საჭიროა იცოდეთ ამა თუ იმ ნივთიერების შედგენილობა, გეოლოგიური ფენები, აგმოსფერული გავლენა, მინის თვისებანი, აგრეთვე თვისებანი წყლებისა და მინერალების, სხვადასხვა ნივთიერების სიმკვრივე და კაილარობა და ბევრი კიდევ სხვა რამეც. გარდა ამისა, საჭიროა კიდევ ზედმინეებით იცოდეთ ჰიგიენის კანონები, რათა წარმართო და კრიტიკულად შეაფასო სასოფლო-სამეურნეო ნაშენობანი, მეცხოველეობის განვითარების წესები და მუშა ძალის გამოკვების პირობები, საჭიროა ბოტანიკის ცოდნაც, მაღამ ლეთრანსუა; საჭიროა იცოდეთ სხვადასხვა მცენარის გარჩევა, რომელია მათ შორის, ვთქვათ, სამკურნალო და შხამიანი, მარგებელი და მავნე, რათა ზოგიერთი მათგანი მოსპო, ზოგი კი გაამრავლო, ერთი სიტყვით, წინაგებისა და პერიოდულ გამოცემათა დახმარებით მუდამ მზად უნდა იყო გაუმჯობესებათა შემოსაღებად. ქალი თვალს არ აშორებდა „ფრანგულ კაფეს“ კარებს, მეთათიაქე კი განაგრძობდა:

— ღმერთმაც ინებოს, რომ ჩვენი სოფლის მეურნეები ქიმიკოსები ყოფილიყვნენ, ან უკეთ მიეგდოთ ყური მეცნიერების მოთხოვნებისთვის! ამას წინათ მე დავწერე ერთი დიდი თხზულება, რომელიც სამოცდაათობმეც ვვერდს შეიცავს. შემდეგი სათაურით: „სიდრი, მისი წარმოება და გავლენა; რამდენიმე დამატებითი ახალი მოსაზრება ამაზე“, და ეს ჩემი ნაშრომი აგრონომიულ საზოგადოებას გაუგზავნე რუანს, რამაც ის პატივი დამდო, რომ საზოგადოების წევრად ამირჩიეს მინათმოქმედების სექციაში, მეხილეობის დარგში. ასე რომ, ჩემი ნაშრომი

რომ გამოქვეყნებული ყოფილიყო...

აქ უკვე მეათეთიანე შედგა, რადგან მადამ ლეფრანსუა რაღაც ძალზე შემოთქმული ჩანდა.

— აბა ერთი იმათ შეხედე! — წამოიძახა ქალმა, — სრულიად ვერაფერი გამივია! ამისთანა სამიკიგნო.

მადამ ლეფრანსუამ მხრები აიჩეჩა, რის გამოც მისი სათბურის სალილეები მკერდზე დაიჭიმა: იგი ორივე ხელს იშვერდა მონინააღმდეგის კაფესკენ, სადაც იმ დროს სიმღერა გაისმოდა.

— თუმცა, დიდი დღე აღარ აქვს, — დაუმატა, — ამ ერთ კვირაში გამოუვა წირვა! გაკვირვებულმა ჰომემ უკან დაინია. ქალმა სამი სათეხურით ჩამოინია და ჰომეს ყურში უჩურჩულა:

— როგორ? განა თქვენ არ იცით? ამ კვირაში ყადაღას დაადებენ. ლერე მოითხოვს მის გაყიდვას, ვექსილებით დაახრჩო.

— რა საშინელი კატასტროფა! — წამოიძახა მეათეთიანემ, რომელსაც მუდამ მზად ჰქონდა ყოველგვარი გარემოების შესაფერისი ფრაზა. და ქალმა დაიწყო იმ ამბის მოყოლა, რომელიც ბატონ გილიომენის მსახურის თევდორესგან ჰქონდა გაგონილი, და თუმცა ტელიე სტულდა, ლერესაც ააუგებდა: მლიქვნელი და უნდოაო.

— ეგერ თვითონაც, ბაზრის ფანჩატურთან! მადამ ბოვარის ესალმება, რომელსაც მწვანე ქუდი ხურავს... ბატონ ბულანჟეს მიჰყვება მკლავგაყრილი.

— მადამ ბოვარი? — წამოიძახა ჰომემ, — ვიჩქარი, გამოუცხადო ჩემი პატივისცემა. იქნებ ადგილი უნდა შიგნით, ქანდარაზე. ყური აღარ უგლო მადამ ლეფრანსუას, რომელიც იმ ამბის დასრულებას აპირებდა, ჩქარი ნაბიჯით მოშორდა, გამართული, მხნე, მოლიმარი აქეთ-იქით სალამს იძლეოდა და მისი შავი ფრაკის კალთები განივრად ფრიალებდა. როდლოტემა შორიდანვე შეამჩნია და თეხს აუჩქარა, მაგრამ მადამ ბოვარის სული ეხუთებოდა: კაცმა თეხი შეანელა და უკმეხად, თანაც ღიმილით უთხრა:

— მინდოდა იმ გაბერილ კაცს მოვრიდებოდი, რა ჰქვია მეათეთიანეს? ქალმა იდაყვი ოდნავ დააჭირა მის ხელს.

„ნეტავ, ეს რას ნიშნავს?“ — გაითქრა როდოლფმა და ემას აღმაცერად შეავლო თვალი. ქალის პროფილი ისეთი მშვიდი იყო, რომ ვერას შეატყობდი. სახე მთლად გაბრწყინებოდა კოხტა ქუდის ოვალში, რომელიც მკრთალი, ლერწმის ფოთლებისებრი ბაბთებით იყო მორთული. გრძელი და ზემოშეხრილი ნაწმამებით დახრდილული თვალები პირდაპირ იცქირებოდა წინ და, თუმცა ფართოდ გახელილი იყო, მაგრამ მაინც მოხუჭული ჩანდა სისხლის მიძღვების გამო, გამჭვირვალე პირის კანქვეშ რომ ფეთქდა. ნესტოებს ვარდისფერი გადაჰკვროდა, თავი ოდნავ გადაეხარა და ბაგეთა შორის თეთრ კბილთა სადაფი გამოკრთოდა.

„იქნებ დამცინის?“ — ფიქრობდა როდოლფი. ემას საქციელი კი გაფრთხილება იყო მხოლოდ, რადგან მათ უკან ლერე მოდიოდა და, თითქოს ლაპარაკში უნდა ჩაერთოსო, ხანდახან იტყოდა:

— საუცხოო ამინდია! მთელი ხალხი გარეთაა! ზენა ქარი ქრის! არც მადამ ბოვარი და არც როდოლფი ხმას არ სცემდნენ: მიუხედავად ამისა, მათ ყოველ მოძრაობაზე იგი მცის მიუახლოვდებოდა და იკითხავდა: „რა გნებაუთ?“ — და ქუდისკენ ხელს წაიღებდა. როცა მჭედლის სახლს გაუსწორდნენ, იმის მაგიერ, პირდაპირ ევლოთ ბარიერამდე, როდოლფმა უცერად ბილიკისკენ გადაუხვია, ემაც თან გაიტაცა და ლერეს მიაძახა:

— ღამე მშვიდობისა, ბატონ ლერე! კარგად ბრძანდებოდეთ!

— ძაან არ მოიცილეთ! — სიცილით უთხრა ემამ.

— რა საჭიროა თქვენში გებლანდებოდნენ? და რაკი დღეს ბედნიერება მერგუნა და თქვენთან ვარ...

ემა წამოწითლდა, მან სიგყვა აღარ დაასრულა. ამინდსა და ბალახში სიარულის სიამეზე დაიწყო ლაპარაკი. რამდენიმე თეთრი გვირილა შეხვდათ.

— მშვენიერი ყვავილები, — თქვა მან, — მთელი ამ უბნის შეყვარებულებს ეყოფათ სამკითხაოდ!

და დასძინა, — — მეც ხომ არ მოვწყვიტო? თქვენ რას იტყვით?

— განა თქვენ შეყვარებული ხართ? — ჰკითხა ქალმა და ოდნავ ჩაახველა.

— ეჰ, ვინ იცის! — მიუგო მან. მინდორი ხალხით იჭედებოდა; დიასახლისები ერთმანეთს ეხლებოდნენ, მათი უზარმაზარი გამწვანებული ქოლგები, კალათები და ბავშვები გამვლელებს ედებოდნენ. ხშირად საჭირო იყო გვერდის აქცევა, რათა გავეტარებინათ ჩამწვრივებული გლეხი ქალები, ლურჯინდებიანი მსახურნი, თავიანთი დიდრონი ფეხსაცმელებით, ხელები რომ ვერცხლის ბეჭდებით ჰქონდათ შეჭედილი; ფერმების მუშა ქალები, რძის სუნი რომ სდიოდათ, როცა გვერდს ჩაგივლიდნენ; ისინი ხელიხელჩაკიდებულნი მიდიოდნენ და მინდვრის მთელი სიგანე ეკავათ ვერხვებიდან დაწყებული ბანკეტისთვის გამართულ კარვამდე, მაგრამ პირუტყვთა გასინჯვის დრო იყო და სოფლის მეურნეები ერთიმეორეზე შედიოდნენ ჰიპოდრომისებურ ვალაფანში, რომელიც პალოებზე მიმაგრებული თოკით იყო გადაღობილი. პირუტყვი იქ იყო თავმოყრილი, დრუნჩები თოკისკენ მიებრუნებინათ, ზურგებით უსწორმასწორო რიგები შეექმნათ; ღორებს დინგები მინაში წაეყოთ და ეძინათ; ხბოები და ცხვრები ბლაოდნენ; ძროხები მინდორზე წამონოლიყვნენ, ცალი ფეხი ქვეშ მოეყოლებინათ, მშვიდად იცოხნებოდნენ, მძიმე უბეებს აფახურებდნენ და მწერებს იგერიებდნენ. ურძებით მისულ დამკლავებულ გლეხებს ავშარით ულაყები ეკავათ, რომლებიც ჭაკებს გრძნობდნენ, ჭიხვინებდნენ და ყალყზე დგებოდნენ. ჭაკები კი წყნარად იდგნენ კისერგანვდილნი, ფათარდაშებულნი; კვიცები მათ ჩრდილში გორაობდნენ ან საწოვრად მისცვიოდნენ; და ამ ცალკისებურად მოძრავ ხროვაში უეცრად ხან თეთრი ფათარი გამოკრთებოდა, ხან წვეტიანი რქები და ხანაც მოფუსფუსე კაცთა თავები. მოშორებით, ვალაფანიდან ასე ას ნაბიჯზე, იდგა უზარმაზარი შავი ხარი, რომელსაც საგუჩარი ჰქონდა გაკეთებული, ნესტოში კი რკინის რგოლი ჰქონდა გაყრილი, უძრავად იდგა, ვით ბრინჯაოს ქანდაკი, იგი ჩამოთვლეთილ ბავშვს ეკავა თოკით. პირუტყვთა ორ რიგშია დინჯად მიმოდდიოდნენ დარბაისელი პირები, ათვალეირებდნენ და დაბალი ხმით თათბირობდნენ; ერთი მათგანი, ალბათ, ყველაზე მთავარი, სიარულისას რაღაცას იწერდა უბის წიგნაკში. ის ყიურის თავმჯდომარე იყო, ბატონი დერობერე, პანვილის პატრონი. როგორც კი თვალი მოჰკრა როდლოფს, მყის მისკენ გაემურა და საამო ღიმილით უთხრა:

— როგორ, ბატონო ბულანჯე, უკვე გვტოვებთ? როდლოფი არწმუნებდა, დაგბრუნდებო. მაგრამ, როცა თავმჯდომარე მოშორდა, თქვა:

— არათურის გულისათვის მათთან არ წავალ; ჩემთვის თქვენთან ყოფნა უფრო ძვირფასია.

და მოჰყვა ხუმრობას ყრილობაზე, თანაც, ყველგან დაუბრკოლებლივ რომ გაეგლო, ჟანდარმებს თავის ცისფერ მოსაწვევ ბილეთს უჩვენებდა და ზოგჯერ საინტერესო სანახავთან

შეჩერდებოდა ხოლმე; მაგრამ მაღამ ბოვარის ყოველივე ეს არათრად ეპიგნავებოდა. მან შეაძინა გულგრილობა და ბაასი იონვილელ ქალთა ტუალეტზე გადაიტანა, მერმე თავისი ჩაცმულობისთვისაც მოიბოდიშა. მართლაც, მის ჩაცმულობას ეძინებოდა ის უბრალოება და კოხგაობა, რომელიც მდაბიოს ჩვეულებრივ ორიგინალობად, გრძობათა აშლილობად, გემოვნების ჭირვეულობად და საზოგადოებრივი პირობითობის აბუხად ავდებად მიაჩნია, რაც მას ან აღაფრთოვანებს, ან აბრაზებს. მის ბატისტის პერანგს ჟილეტის ამოჭრილ გულზე ქარი არხევდა, ხოლო ფართობოლიანი შარვალი, სიარულისას მისი ფეხსაცმლის ქსოვილიან ყელს აჩენდა; ფეხსაცმელი ლაქის ტყავით იყო ნაკაბმავე და ისე ბრწყინავდა, რომ შიგ ბალახი იხატებოდა. უდარდელად მიაბიჯებდა ცხენის ჩონჩორიკში, ცალი ხელი ჟილეტის ჯიბეში ჩაეყო, ჭილოფის ქუდი განზე მოექცია.

— თუძცა, — დაუმატა, — როცა სოფლად ცხოვრობ...

— ყოველივე ამაოა, — დაასრულა ემამ.

— ღიახ, მართალია, — მიუგო როდლოფმა, — წარმოიდგინეთ, რომ ვერც ერთი ამ კეთილ ხალხში ტანისამოსის თარგს ვერ გაარჩევს! ახლა ლაპარაკი პროვინციის უფერულ ცხოვრებაზე ჩამოვარდა, იქ ჩაღუპულ სიცოცხლესა და გაცრუებულ იმედზე.

— ამიგომაა სწორედ, რომ მონყენილობაში ვიძირები...

— თქვენა? — გაკვირვებით შეეკითხა ემა, — მე კი მეგონა, რომ ძალიან მხიარული ხართ!

— ღიახ, გარეგნულად, რადგან ხშირად მთვარით განათებულ სასაფლაოს დანახვაზე ჩემი თავისთვის მიკითხავს, განა უმჯობესი არ იქნება მეც იმათ მივმატებოდი, ვისაც აქ სამარადისო ძილით სძინავს-მეთქი...

— ოჰ, და თქვენი მეგობრები? — წამოიძახა ემამ, — თქვენ იმათზე არ ფიქრობთ.

— ჩემი მეგობრები? რომელი? სად მყავს მეგობრები? ვის შესტკივა ჩემთვის გული? და ამ სიგყვებზე თითქოს რაღაცნაირად ჩაისტვინაო გუჩებში. ამ დროს ისინი იძულებულნი შეიქნენ ერთმანეთს განშორებოდნენ, რათა გზა მიეცათ ახორავებული სკამებისათვის, მათ უკან რომ ერთ კაცს მოჰქონდა. იგი ისე იყო დაგვირთული, რომ მოჩანდა მხოლოდ მისი ხის ფეხსაცმლის ქუსლები და განზე განეული ხელები. ეს იყო ლესტიბუდუა, მესაფლავე, რომელსაც საეკლესიო სკამები გადაჰქონდა. როცა კი საქმე გამოჩინას ეხებოდა, იგი მუდამ

გამჭრიახი იყო და სწორედ მან მოიგონა ყრილობის ასე გამოყენება; ნავარაუდევ კიდევ გაუძარტლდა, რადგან აღარ იცოდა, რომელი ერთი დაეკმაყოფილებინა სკამის მოთხოვნით. სოფლელი სტუმრები, რომლებიც სიცხის გამო იხუთებოდნენ, ერთმანეთს ხელიდან გლეჯდნენ ჭილოფის სკამებს, საკმევლის სუნიტ რომ იყო გაჟღერებული, და მონინებით ეყრდნობოდნენ სანთლით დაღვენთილ საბურგებს. მადამ ბოვარიმ კვლავ გაუყარა მკლავი როდოლფს, რომელიც თითქოს თავისთვის განაგრძობსო ლაპარაკს:

— დიას, რამდენი მარცხი მომსვლია ცხოვრებაში! და მუდამ მარტო ვყოფილვარ! აჰ! ცხოვრების მიზანი რომ მქონოდა, თანაგრძნობა რომ ვისამე მრგებოდა, ან ისეთს ვისმე რომ შევეყოდი... ოჰ, მაშინ მთელ ჩემს ენერჯიას გამოვიჩენდი, რაც კი გამაჩნია, ყველაფერს გადავლახავდი, ყოველივეს დავძლევიდი!..

— მე კი მგონია, — თქვა ემამ, — რომ თქვენ საჩივლელი არაფერი გაქვთ...

— ჰოო? თქვენ აგრე გგონიათ?

— სხვა არა იყოს რა, — განაგრძო ქალმა, — თავისუფალი ხართ... და ცოცხალი ხნის შემდეგ დაუმატა:

— და მდიდარი.

— ნუ დამცინით, — მიუგო როდოლფმა. ქალი არწმუნებდა, არ დაგცინო, რომ უეცრად ქვემეხმა დაიჭყეტა; ყველანი დღესასწაული ადგილისკენ გაეშურნენ. მაგრამ ეს ცყული შემფოთება გამოდგა. პრეფექტი ჯერ კიდევ არ მოსულიყო და ჟურის ნევრებიც ერთ გაჭირვებაში იყვნენ, არ იცოდნენ, დაეწყათ სხდომა თუ დაეცადათ.

ბოლოს, მოედნის თავში გამოჩნდა განიერი ლანდო, რომელშიც ორი მჭლე ცხენი ება: თეთრქუდიანი მეეგლე, რაც ძალი ჰქონდა მიერეკებოდა. ბინემ ძლივს მოასწრო დაძახება: „თოფებისაკენ!“ — და პოლკოვნიკმაც მას მიჰბაძა. ჯარისკაცებმა ჯოჯგინებად დადგმულ თოფებს მიაშურეს. შეიქნა ფუსფუსი. ზოგს საკუთარი საყელოც კი დააგინყდა, ხოლო პრეფექტის ეგლი, თითქოს ეს ფუსფუსი გათვალისწინებული ჰქონდაო, ნელი ჯაყყაყით მიადგა მერიის კარიბჭეს სწორედ იმ მომენტში, როცა მესანძრეთა რაზმი და ეროვნული გვარდია, დოლის ბრახუნით, მის წინაშე გაიშალა.

— სდექ! დაიღრიალა ბინემ.

— სმენა! — ყვიროდა პოლკოვნიკი, სწორება — მარცხნივ!

ჯარისკაცებმა თოფები გამართეს და ისეთი ხმაური ატყდა, თითქოს კიბეზე სპილენძის ქვაბი დაგორდაო; მერმე თოფები ისევ ძირს დაუშვეს. მაშინ ლანდოდან გადმოხდა ვერცხლისმკედით ნაქარგმუნდირიანი კაცი, კეთამელოტი, რომელსაც საქონრებე ერთი ნამჭა თმა კიდევ შერჩენოდა, ძალბე ფერმკრთალი, კეთილი გამომეტყველებისა. გამომიღული თვალები, შეშუპებული უბეებით, ოდნავ მოხუჭული ათვალიერებდა ბრბოს, წვიტი ცხვირი აპრეხვოდა, ხოლო ჩაცვივრულ ბაგეებს ღიმილი ემჩნეოდა... რაკი ქალაქისთავი მისი შარფით გამოიწნო, გადასცა, რომ ბაგონმა პრეფექტმა მოსვლა ვერ მოახერხა, მე კი პრეფექტურის მრჩეველი ვარო, და თან მოიბოდიშა. ტუვაშმა საამო სიცივით მიმართა, მან კი განაცხადა, ღირსი არა ვარო; ასე იდგნენ ერთხანს, პირისპირ, თითქმის შუბლებით ეხებოდნენ ერთიმეორეს; ჟიურის წევრები, მუნიციპალური საბჭო, პაციფიკური მოქალაქენი, ეროვნული გვარდია და ხალხი გარს ეხვივნენ. მრჩეველმა თავისი სამყურა შავი ქელი გულზე მიიკრა და მისალმება განაახლა; რკალივით მოხრილი ტუვაშიც იღიმებოდა, ჩიფჩიფებდა, სიცივებს ვერ პოულობდა, მონარქისადმი ერთგულებას იფიცებოდა და იმ პაცივისცემისათვის მადლობას იხდიდა, იონვილს რომ დასდეს. სასტუმროს მეტინბე იპოლიტმა მეეტლის ცხენებს აღვირში ხელი ჩაჰკიდა და თავისი კოჭლაფების ათრევით „ოქროს ლომის“ ფარდულში შეიყვანა, სადაც მრავალი გლეხი შეკრებილიყო ეტლის დასათვალიერებლად. გაისმა დოლის ხმა, მერმე ზარბაზანი გავარდა და დელეგატებიც გაეშურნენ ესტრადისკენ ადგილების დასაკავებლად; ისინი მწყობრად მოთავსდნენ წითელი ხავერდის სავარძლებში, ამ შემთხვევისთვის რომ მაღამ ტუვაშს ენათხოვრებინა ყრილობისათვის. ყველა ეს ხალხი ერთმანეთს ჰგავდა: ყველა ქერა, მზისაგან დამწვარი, სიდრისფერი სავსე სახისა; დიდებული ქილვაშები მაღალ გახამებულ საყლოებზე გადმოჰფენოდათ, თეთრი ჰალსტუხების ბათები გულმოდგინედ გაეშალათ, ყველას ხავერდის ჟილეტი ეცვა, რომლის ჯიბეშიც საათი იდო, გრძელ ლენტზე დაკიდებული ოვალური ბეჭდით; ხელებით მუხლებს დაყრდნობოდნენ, შარვლის ცოცები ფრთხილად აწიათ, რათა მაუდი არ დაჭმუჭნულიყო, მათ მაგარ წალებზე უფრო რომ ბრჭყვიანობდა. რჩეული საზოგადოების ქალები უკან ისხდნენ, ვესტიბულში, სვეტებს შორის, ხოლო მდაბინი შენობის პირდაპირ შეჯგუფებულიყვნენ, ზოგი იჯდა, ზოგიც იდგა. ლესტიბუდუას უკვე მოესწრო მინდვრიდან აქ სკამების გადმოზიდვა და ახლა ეკლესიაში წარამარა გარბოდა კიდევ მოსატანად; მათ გადმოტანასა და დარიგებაში ისეთი ორომგრიალი შექმნა, რომ ესტრადისკენ მიმავალ ვინრო კიბეზე ასვლა ძალბე გაჭირდა.

— ჩემი აზრით, — ეუბნებოდა ლერე თავისი ადგილისკენ მიმავალ მეათთიაქეს, — აქ ორი ვენეციური სვეტი უნდა ყოფილიყო აღმართული, ისინი რომ სადად და მდიდრულად

მოერთოთ, ძალიან საამო სანახავი იქნებოდა.

— რა თქმა უნდა! — მიუგო ჰომემ, — მაგრამ რა უნდა ქნა? ქალაქისთავმა ყველაფერი ხელში ჩაიგდო. გემოვნება კი საბრალოს დიდი არ გააჩნია, ხოლო იმას, რასაც მხატვრულ აღლოს ეძახიან, სრულიად მოკლებულია.

როდღღოთმა მადამ ბოვარი ზემოთ, „სათათბირო დარბაზში“ აიყვანა და, რადგან ოთახი სრულიად ცარიელი იყო, განაცხადა, რომ ყველაზე უკეთ აქედან შეიძლება ცერემონიისთვის თვალყურის დევნება. მრგვალი მაგიდის გარშემო, მონარქის ბიუსტისთვის რომ იდგა, მან ტაბურეტები აიღო, ერთ-ერთ თანჯარასთან დადგა და ერთმანეთის ახლოს დასხდნენ. ესტრადაზე მყოფთ აღელვება ეცყობოდათ, ხანგრძლივად ჩურჩულებდნენ, თათბირობდნენ. ბოლოს, ბატონი მრჩეველი წამოდგა, ახლა ყველამ იცოდა, რომ მას ლიევენი ერქვა, და მის სახელს განუწყვეტლად იმეორებდნენ. ლიევენმა რამდენიმე ფურცელი ერთიმეორეზე დააწყო, თვალი ზედ დააშტერა და დაიწყო:

— ბატონებო!

ნება მიბოძეთ (სანამ დღევანდელ შეკრებილობაზე მოგახსენებდეთ, და ამ გრძნობას, დარწმუნებული ვარ, ყოველი თქვენგანი გაიზიარებს), ნება მიბოძეთ-მეთქი, ვამბობ, სათანადო პატივი მიუზღო უზენაეს ადმინისტრაციას, მთავრობას, მონარქს, ბატონებს, ჩვენს ხელმწიფეს, იმ საყვარელ მეფეს, რომლისთვისაც საზოგადოებრივი თუ კერძო კეთილდღეობის არც ერთი დარგი უცხო არ არის, რომელიც ასეთი მტკიცე და ბრძნული მარჯვენით მართავს სახელმწიფო ეგლს მუდამ აბოლოქრებული ზღვის უთვალავ საფრთხეთა შორის, რომელმაც ამასთანავე უწყის რაროგ უნდა ვათასებდეთ მშვიდობიანობასა და ომს, მრეწველობას, ვაჭრობას, მინათმოქმედებას და ხელოვნებას.

— მგონი ჯობს, ცოცა უკან დავიწიოთ! — თქვა როდღღოთმა.

— რატომ? — ჰკითხა ემამ. მაგრამ ამ დროს მრჩეველის ხმამ უმაღლეს კილოს მიაღწია. იგი გაჰკიოდა:

— უკვე წავიდა ის დრო, ბატონებო, როცა მოქალაქეობრივი უთანხმოებანი სისხლით ღებავდა ჩვენს საჯარო მოედნებს, როცა მესაკუთრე, ვაჭარი და თვით მუშაც კი, საღამოთი მშვიდად ჩაძინებული, მთელი ღამე კანკალებდა იმის მოლოდინში, რომ ცეცხლის წამკიდებელი დაფი უეცრად გააღვიძებდა, როცა დამღუპველი მოძღვრებანი უტიფრად

არყევდნენ სათუქვლებს...

— იმიტომ, რომ შეიძლება ქვემოდან დამინახონ, — განაგრძობდა როდოლოფი, — და მერმე მთელი ორი კვირა უნდა ვიბოდიშო, ხოლო ჩემი ცუდი რეპუტაციით...

— ოჰ, თქვენ ცილს სწამებთ თავს! — წამოიძახა ემამ.

— არა, არა! მე ძალიან ავი რეპუტაცია მაქვს, გეფიცებით!

— მაგრამ, ბატონებო, უკეთუ მე ჩემი ხსოვნიდან განვარინებ ამ შავბნელ სურათებს და თვალს ჩვენი მშვენიერი სამშობლოს ახლანდელ მდგომარეობას მივაპყრობ, რას დავინახავ იქ? ყველგან ყვავის ვაჭრობა და ხელოვნება: ყველგან გაყვანილია ახალი გზები, ვით ახალი არგერიები სახელმწიფოს სხეულში, მყარდება ახალ-ახალი ურთიერთობანი; ჩვენი მრეწველობის უმთავრესმა ცენტრებმა განაახლეს საქმიანობა; ჩვენი ნავსადგურები სავსეა, ნდობა აღდგენილია, და ბოლოს, საფრანგეთი სუნთქავს!..

— თუქცა, — დაუმატა როდოლოფმა, — შესაძლებელია, საზოგადოების თვალსაზრისით, მართალიც არიან.

— მერმე როგორ? — იკითხა ემამ.

— როგორ? განა არ იცით, რომ არიან მარად წამებული არსებანი? იმათ ხან ოცნება სჭირდებათ, ხან მოქმედება, ხან თვით უწმინდესი ვნებანი, ხანაც გამძაფრებული ტკობა და ისინიც ამგვარად ყოველნაირ ოცნებასა და სიგიჟეს ეძლევიან. ემამ ისეთი თვალი შეავლო, როგორითაც არაჩვეულებრივი ქვეყნებიდან დაბრუნებულ მოგზაურს უცქერენ, და მერმე თქვა:

— ჩვენ კი, საბრალო ქალები, ამ გასართობსაც მოკლებულნი ვართ!

— ნაღვლიანი გასართობია, რადგან მასში ბედნიერებას ვერ პოულობენ.

— და განა შეიძლება როდისმე მისი პოვნა?

— დიას, ერთ მშვენიერ დღეს უეცრად შეგეყრება! — მიუგო მან.

— და ეს თქვენც სცანით, — განაგრძობდა მრჩეველი, — თქვენ, სოფლის მეურნეებმა და სოფლის მუშებმა; თქვენ, ცივილიზაციის საქმის მშვიდობიანმა პიონერებმა; თქვენ, პროგრესისა და ზნეობრიობის აღამიანებმა; თქვენ გაიგეთ, ვამბობ, რომ პოლიტიკური

ქარიშხალი ატმოსფერულ მღელვარებაზე უფრო საშიშია...

— ერთ ღღეს შეგეყრება, — გაიმეორა როდლოფმა, — ერთ ღღეს, უეცრად, და როცა უკვე სასონარკვეთილი ხარ, მაშინ ჰორიზონტი გაიშლება და თითქოს ვიღაცის ხმა იძახისო: „ავერ ისიც!“ თქვენ გრძნობთ, რომ საჭიროა ამ ადამიანს გაუზიარო შენი ცხოვრების ყოველი საიდუმლო, მისცე მას ყოველივე, ყველაფერი მსხვერპლად შესწირო! მაშინ ადამიანები როდი ებაასებიან ერთმანეთს, რათა აუხსნან რამე, არამედ მიუხვდებიან ერთიმეორეს. მათ თითქოს სიზმარში ნახესო ერთმანეთი (მან ქალს გადახედა). და, ბოლოს, იგი აქვეა, შენ ახლოს, ეს დიდი ხნიდან ნაძიები საუნჯე; იგი ბრწყინავს, ეღვარება, ამავე ღროს კი ისევ ეჭვი გეპარება, ვერ ბედავ, ერწმუნო მას; დაბრმავებული დგახარ, თითქოს ჭურღმულიდან სინათლეზე ახლა გამოსულიყო! უკანასკნელი სიციხეები როდლოფმა მიმიკით დაამთავრა, ხელი ისე გადაისვა შუბლზე, ვით თავბრუდამხვევის განმცდელმა; შემდეგ ეს ხელი ემას ხელს დაეცა. ქალმა თავისი განაშორა. მრჩეველი კი ისევ კითხულობდა:

— მერე ვის გაუკვირდებოდა ყოველივე ეს, ბატონებო? მხოლოდ იმას, ვინც იმდენად დაბრმავებულია, ვინც იმდენად გაჟღენთილია (მე არ მეშინია ამის თქმისა) წარსული საუკუნეების ცრუმორწმუნეობით, რომ ვერ მისწვდებოდა სოფლის მეურნე მოსახლეობის თანამედროვე სულიკვეთებას. სად იპოვით თქვენ უფრო მეტ პატრიოტიზმს. ვიდრე სოფლებშია, სადაა იმაზე მეტი გონიერება? მე იმ ზერელე განვითარებაზე, უქმი გონების ფუქსავაგ სამკაულზე როდი მოგახსენებთ, ბატონებო, არამედ აზრთა იმ ღრმა და ზომიერ განწყობაზე, რაც, უწინარეს ყოვლისა, მიმართულია სასარგებლო მიზნების მიღწევისაკენ და რომელიც, ამრიგად, ხელს უწყობს თითოეულის კეთილდღეობას, საერთო საქმის გაუმჯობესებასა და სახელმწიფოებრიობის განმტკიცებას, რაკი იგი კანონებისადმი პატივისცემისა და მოვალეობის განუხრელად აღსრულების ნაყოფია.

— აჰ, ისევ მოვალეობა, — წამოიძახა როდლოფმა, — და მოვალეობა! ეს სიციხეები ჩემთვის პირდაპირ სულის შემხუთველია. ფლანელისსათბურიანი ბებერი უცვინოები და კრიალოსნიანი ფარისეველები მუდამ ასე ჩავგნივიან ყურში:

„მოვალეობა! მოვალეობა! ეშმაკმა იცის იმათი თავი! მოვალეობა ისაა, რომ იგრძნო ყოველივე ძალაღი, გიყვარდეს ყოველი სილამაზე და არა ის, რომ იწამო საზოგადოების ყოველი სისაძაგლე, რომლებსაც იგი გვიკარნახებს.

— თუმცა... თუმცა... — თითქოს პასუხს აპირებდა ემა.

— ეჰ, არა! რა საჭიროა ვნებათა წინააღმდეგ ვალაშქრება? განა ვნებანი ერთადერთი მშვენიერება არაა ამ ქვეყნისა, წყარო არაა გმირობის, აღფრთოვანების, პოემის, მუსიკის, ხელოვნების, ერთი სიტყვით, ყველაფრისა?

— მაგრამ ხომ საჭიროა, — თქვა ემამ, — ოღნავ მაინც ანგარიშს უწევდეს საზოგადოებრივ აზრსა და ემორჩილებოდეს მის მორალს?

— საქმე ისაა, რომ მორალი ორგვარია, — მიუვო მან, — ერთია მცირე, პირობითი, ადამიანების მორალი, რომელიც განუწყვეტლად იცვლება და დაუღალავად ამოიძახის საითგანღაც ქვემოდან, მინაში იჩიქნება, როგორც აი, ის სულელთა კრება, რომელსაც უცქერით. მეორე კი მარადიულია; იგი ჩვენ გარშემოა, ჩვენ ზემოთ, როგორც გარსშემორტყმული ბუნება, როგორც ლურჯი ცა, რომელიც გვინათებს. ბატონმა ლიევენმა ცხვირსახოცით ტუჩი მოიწმინდა და განაგრძო:

— რა საჭირო იქნებოდა, ბატონებო, რომ აქ თქვენთვის მინათმოქმედების სარგებლიანობა შემტკიცებინა? ვინ ზრუნავს ჩვენი საარსებო საჭიროებისათვის? მინათმოქმედი არა? მინათმოქმედი, ბატონებო, რომელიც შრომისმოყვარე მარტვენიტ ნოყიერ ხნულს თესავს, მიზგებია ხორბლის მარცვლის ამოღივებისა; ხოლო ხორბალი, ფხვნილად ქცეული, ფქვილის სახელწოდებით ქალაქებში მიაქვთ და მეპურეებს ეძლევათ, რომელნიც საბრდოს მასალად აქცევენ მას როგორც მდიდრის, ისე ღარიბისათვის. განა მინათმოქმედი არ ასუქებს საძოვრებზე უთვალავ ჯოგებს, რათა ჩვენ ტანისამოსით უბრუნველგვეყოს? რა უნდა ჩავვეცვა, რითი უნდა გვესაზრდოებინა თავი უმინათმოქმედოდ? და განა საჭიროა, ბატონებო, კიდევ ვეძიოთ შორეული მაგალითები? ვინ არ დაფიქრებია იმ სარგებლობას, რასაც ცხოველთა სამეფოს მოკრძალებული ჯიში იძლევა; ის ჯიში, ჩვენს საფრინველეებს რომ ამშვენიებს და რომელიც ბალიშებსაც გვანვდის სანოლად და გემრიელ ხორცს, კვერცხს საჭმელად? მაგრამ მე ვერასოდეს ვერ გავათავებდი, ერთიმეორეზე რომ ჩამომეთვალა ყველა ის პროდუქტი, რასაც კარგად დამუშავებული მიწა, ვით სულგრძელი დედა, აწვდის თავის შვილებს, აქ ვენახის ვაზია, იქ — ვაშლი სიდრისთვის; სხვაგან — თალგამი, იქით კიდევ — ყველი, და ბოლოს, სელი, ბატონებო, ნუ დაივიწყებთ სელს, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში მნიშვნელოვან სათვის ფართობებს იჭერს, და ნებას მივცემ ჩემს თავს, თქვენი განსაკუთრებული ყურადღება მივაქციო სოფლის მეურნეობის ამ დარგს.

მას სრულიად არ ესაჭიროებოდა ამის გახსენება; ყველას პირი დაელო; თითქოს მის სიტყვებს ყლაპავს, ორაგორის გვერდით მჭლომარე ტუვაში თვალდაჭყეტილი უსმენდა;

დეროზერე დროდადრო დახრიდა ხოლმე თვალებს; შემდეგ, მეთათიქე, რომელსაც თავისი ვაჟი ნაპოლეონი მუხლებს შორის ედგა, ყურბე ხელს ნამოიფარებდა ხოლმე, რათა არც ერთი სიგყვა არ გამოჰპარვოდა. ჟიურის დანარჩენი წევრები, ნიშნად დასტურისა, დარბაისლურად ხრიდნენ თავს. ესტრადის ძირს მდგარი მესანძრეები ხიშტებს ეყრდნობოდნენ; უძრავი ბინე კი მკლავგაშეშებული იდგა შიშველი ხმლით. მან შესაძლებელია რაიმე გაიგონოს, დანახვა კი არაფრისა შეეძლო, ვინაიდან სახე ცხვირამდე ჩაჩქნის კარბით ჰქონდა დაფარული. მის თანაშემწეს, გუეამის უმცროს ვაჟს, ჩაჩქანი უფრო დიდი ჰქონდა, რომელიც აქეთ- იქით ულახლახებდა და ჩითის ყელსახვევის ბოლოს უჩენდა. იგი ბავშვური გულუბრყვილობით ილიმებოდა და მისი პაგარა ფერმკრთალი სახე, რომელზედაც ოფლი ღვარად სდიოდა, მხიარული, დაღლილი და მთვლემარე იყო. მთელი მოედანი სახლების ხაზამდე ხალხით იყო გაჭედილი. ყოველ კარსა და ფანჯარაში მაყურებელი მოჩანდა. აფთიაქის დამინულ დარაბასთან მდგარი ჟუსტენი მთლად ჭვრეტად ქცეულიყო. მიუხედავად სიჩუმისა, ლიევენის ხმა სივრცეში ივარგებოდა. ისმოდა მხოლოდ ფრაბების ნაწილი, რასაც სკამების ხმაური ფარავდა; მერმე, უეცრად, მოისმოდა ხარისა თუ ცხვრების გაბმული ბლავილი. მწყემსებმა თავიანთი ჯოგები მორეკეს ქუჩებში და ისინი დროგამოშვებით ბლადნენ, თან მათ წინაშე მოქანავე მწვანე მორთულობათა ფოთლებს წინკინდნენ. როდლოფმა ემასკენ მიიწია და წყნარი ხმით, აჩარებით დაიწყო:

— განა ეს საერთო შეთქმულება თქვენ არ გაშფოთებთ? განა არის თუნდაც ერთი რომელიმე გრძნობა, რომელიც საზოგადოებამ არ დაძრახოს? თვით უკეთილშობილეს მისწრაფებას, უწმინდეს სიმპათიას იგი დევნის და აძაგებს. შეხვდება თუ არა ერთმანეთს ორი საბრალო არსება; ყოველივე ისეა მონყობილი, რომ ისინი ვერ შეერთდნენ; მაგრამ ისინი მაინც განწირვით ეცდებიან, ფრთების მტვრევით იფართქალევენ, ერთმანეთს მოუწოდებენ! ოჰ, ადრე თუ გვიან, ექვსი თვისა თუ ათი წლის შემდგომ, — განა სულერთი არაა? — ისინი მაინც შეერთდებიან, შეიყვარებენ ერთმანეთს, იმიტომ, რომ ამას მოითხოვს ბედისწერა, იმიტომ, რომ ისინი ერთმანეთისთვის არიან დაბადებულნი... იგი მუხლებზე ხელდაკრეფილი იჯდა და ემასკენ სახემიმართული, დაჟინებით უცქეროდა თვალებში. ქალი მის თვალებში ამჩნევდა ოქროვან ნაპერწკლებს, შავ გუგებში რომ ელავდა; ყნოსავდა ნელსაცხების სუნს, რომლითაც თმა ჰქონდა გაპოხილი. უეცრად მოდუნება იგრძნო, გაახსენდა ვიკონტი, ვობიესარში რომ ვალსზე მიიწვია; მის წვერს, როგორც აი ამ თმას, ვანილისა და ლიმონის სურნელება სდიოდა; შეუგნებლად მოხუჭა თვალები, რათა მეტი სიმძაფრით ეგრძნო ეს სურნელება. მაგრამ, როცა სკამის საბურვეს მიეყრდნო, ამ მოძრაობისას შორს, მინდვრების ბოლოს, თვალი მოჰკრა ძველ დილიაჟანს „მერცხალს“, რომელიც ლეს სერზე წელა

ჩამოდიოდა და უკან მგვრის ბუღს აყენებდა. ამ ყვითელი ეგლით, რამდენჯერმე მისულა მისას ლეონი; და ამავე გზით იგი სამუდამოდ განშორდა მას! მოეჩვენა, თითქოს მას მოედნის იქითა ნაპირზე ხედავსო, მის ფანჯარასთან; შემდეგ ყველაფერი აირია, ბინდით დაიფარა; ეჩვენებოდა, თითქოს ისევ ვალსიჯტრიალებდა ვიკონტთან, და ვითომ ლეონი შორს არაა, სადაცაა შემოვა... ამასთანავე კი სულ ახლოს კვლავ როდოლოფის თავს გრძნობდა. ამ განცდის სიამემ გამსჭვალა მისი წინანდელი, კვლავ გაცოცხლებული სურვილები, რომლებიც ვით ქარისაგან აყენებული ქვიშა, რიალებდნენ სურნელების ნაზ ტალღებში, მის სულს რომ წყაროსავით ავსებდნენ. რამდენჯერმე გაიგანიერა ნესტოები, რათა სვეტებს შემოხვეული უსურვაზის სუნი ეყნოსა. თათმანები გაიძრო, ხელები შეისრისა, მერმე სახე ცხვირსახოცით იგრილა. თანაც ყური მიუგდო მოგუგუნე ბრბოსა და მრჩევლის ხმას, რომელიც გაბზულად განაგრძობდა:

— განაგრძეთ! ამხნევეთ! ყურს ნუ დაუგდებთ ნურც რუტინის შთავონებათ, ნურც წინდაუხედავ ექსპერიმენტატორების ნაჩქარევ რჩევას, უწინარეს ყოვლისა, იბრუნეთ ნიადაგის გაუმჯობესებისათვის, კარგი სასუქისათვის, ცხენების, რქიანი საქონლის, ცხვრებისა და ღორების უკეთეს ჯიშთა გამოყვანისათვის! დაე, ეს გამოთენა იქნეს თქვენი მშვიდობიანი ასპარეზი, რომელზედაც მან ვინც შეჯიბრებაში გამარჯვებული გამოვიდა, ხელი გაუნოდოს დამარცხებულსა და დაუძმობილდეს მომავალ წარმატებათა მოლოდინში! თქვენ კი, სახელოვანო მსახურნო, მოკრძალებულნო მუშაკნო, ვისი უჯიათი შრომაც დღემდე არც ერთი მთავრობის მიერ დაფასებული არ ყოფილა, მოდით და მიიღეთ ჯილდო თქვენი ჩუმი სათნოებისათვის და დარწმუნებულნი ბრძანდებოდეთ, რომ ამიერიდან სახელმწიფოს თვალი თქვენკენაა მოპყრობილი, რომ იგი მხარს დაუჭერს თქვენს სამართლიან მოთხოვნებს და, რამდენადაც კი შესაძლებელია, შეგიმსუბუქებთ თქვენ მიერ გაღებულ მძიმე მსხვერპლს!

აქ ლიევენი დაჯდა, ადგა დერობერე და დაიწყო თავისი სიტყვა. ეს მეორე სიტყვა შესაძლებელია, ისეთი ფერადოვანი არ იყო, როგორც მრჩეველია, მაგრამ მას სხვა, დადებითი ხასიათის უპირატესობანი ჰქონდა. სახელდობრ, მეტი სპეციალური ცოდნა და მეტი არსებითი მოსაზრებანი. მთავრობის ქებას იქ ნაკლები ადგილი ჰქონდა. სახელდობრ, მეტი სპეციალური ცოდნა და მეტი არსებითი მოსაზრებანი. მთავრობის ქებას იქ ნაკლები ადგილი ჰქონდა დათმობილი, მეტი კი — სარწმუნოებასა და მინათმოქმედებას, აღნიშნული იყო მათი ურთიერთდამოკიდებულება და გამორკვეული იყო, რამდენად ერთობლივად უწყობდნენ ისინი ხელს ცივილიზაციის წარმატებას. როდოლოფი და მაღამ ბოვარი სიბზრებზე, წინათგრძნობასა და მაგნეტიზმზე ბაასობდნენ. ორაგორმა ვაცობრიობის ცხოვრების პირველი ხანა მოიგონა, როცა ადამიანები უღრან ტყეებში რკოთი საზრდობდნენ, შემდგომ მათ

უკუაგდეს მხეცთა ცყავები, შალის ქსოვილებით შეიმოსნენ და დარგეს ვაზი. ყოველივე ეს საკეთილო იყო თუ ამ აღმოჩენებში საფრთხე მეტი სუფევდა, ვიდრე უპირატესობა? დერობერი ასეთ საკითხს აყენებდა, როდლოფი კი მაგნეტიზმიდან ნელინელ სულთა ნათესაობაზე გადავიდა, და იმ დროს, როცა ყრილობის თავმჯდომარე იხსენიებდა კავით მხენელ ცინცინატის, კომბოსტოს მთესველ დიოკლეტიანეს და ჩინეთის იმპერატორებს, რომლებმაც თესვის დრო ახალი წლის დასაწყისად შემოიღეს, აღფრთოვანებული მობაასე ახალგაზრდა ქალს უხსნიდა, რომ სულთა გარდაუვალი თანაზიარობის მიზები წინანდელ სიცოცხლეთა მემკვიდრეობაა, ამ დროს განცდილი, როცა ჩვენ ჯერ კიდევ ამქვეყნად მოვლენილნი არ ვყოფილვართო.

— აი, თუნდაც ჩვენ, — ამბობდა იგი, — რისთვის შევხვდით ერთმანეთს? რა შემთხვევამ იწება ეს? ისე, ვით ორი მდინარე, რომლებიც განცალკევებით სდის, რათა შემდეგ შეერთდეს. ჩვენც, მიუხედავად სივრცისა, ჩვენი ცხოვრების დაღმართმა ერთიმეორისკენ დაგვაქანა.

როდლოფმა ხელში ხელი ჩასჭიდა. ემა ნებას დაჰყვა.

„მთლიანად კარგი მოვლილი მეურნეობა!“ — გაჰკიოდა თავმჯდომარე.

— მაგალითად, წელან რომ თქვენთან შემოვედი...

„—... ბატონ ბიზეს, კენკამპუადან...“

— განა ვიცოდი, რომ თქვენ გამოგყვებოდით აქ?

„—...სამოცდაათი ფრანკი!“.

— რამდენჯერმე მინდოდა წასვლა, მაგრამ მაინც დავრჩი, გამოგყევით.

„— ნიადაგის გაპოხიერება.“

— ისე, როგორც დავრჩებოდი ამ საღამოს, ხვალ, ყოველთვის, მთელ ჩემს სიცოცხლეში!

„— ბატონ კარონს არგელიდან — ოქროს მედალი!“

— რადგან არავისგან ასეთი სრული მომხიბვლელობა არ განმიცდია...

„— ბატონ ბენეს ჟიურ-სენ-მარტენიდან...“

— და თქვენი ხსოვნა მუდამ განუერელი იქნება.

„— მერინოსის ჭიმის ცხვრისათვის...“

— თქვენ კი დაგავინყდებით და თქვენს ცხოვრებაში ისე გავივლი, ვით აჩრდილი.

„— ბატონ ბელოს ნოტრ-დამიდან...“

— ოჰ, არა, არა! თქვენს გონებაში, თქვენს ცხოვრებაში რამდენადმე მაინც დაგრჩები, ხომ?

„— ღორის ჭიმებისათვის ჭილღო შუა გაიყვეს ბატონმა ლეპერისემ და ბატონმა კულემბურგმა, თითოს სამოცი ფრანკი“... როდღღოთი ხელს უჭერდა და გრძნობდა, რომ ქალის ხელი იწვოდა და ფართქალებდა, ვით დაჭერილი გვრიტი, გასხლტომას რომ ლამობს; ხელის გათავისუფლებას ეცადა თუ იმის ხელის მოჭერას უპასუხა, ემამ კი თითები შეანძრია:

— ოჰ, გმადლობთ! — წამოიძახა ვაჟმა, — უარს არ მყოფთ! რა კეთილი ხართ! განა არ იცით, რომ თქვენი ვარ? ნება მიბოძეთ, გნახოთ, დავგვებ თქვენი ხილვით! ქარმა დაუბერა და მაგიდაზე სუფრა დაანაოჭა, ქვევით კი, მოედანზე, ქალთა თავსაფრების ყურები ისე ააფრიალა, თითქოს აფრენილ თეთრ პეპელათა ფრთებიო.

„— ბეთოვანი მარცვლის ნაწნების გამოყენება“, — განაგრძობდა თავმჯდომარე. იგი ჩქარობდა:

„— ფლამანდური სასუქი, სელის კულტურა, ჭაობების ამოშრობა, გრძელვადიანი იჯარა, შინაური მუშა-პერსონალის სამსახური“. როდღღოთი ღუმდა, ერთმანეთს უცქეროდნენ. ბაგენი ორივეს გაფიცებოდა და სურვილით უთრთოდა; და ნაზად, ძალდაუტანებლად, მათი თითები გადაიხლართა.

„— კატერინ-ნიკებ-ელისაბედ ლერუს, სასტო-ლაგერიერიდან, ერთსა და იმავე ფერმაში ორმოცდაათობმეტი წლის სამსახურისათვის — ვერცხლის მედალი, ოცდახუთი ფრანკის ღირებულებისა!“

„— სად არის იგი, კატერინ ლერუ?“ — გაიმეორა მრჩეველმა. ლერუ არ გამოდიოდა, მაგრამ ისმოდა ჩურჩული:

— გადი რალა!

- არ გავალ.
- მარცხნივ.
- ნუ გეშინია!
- აი სულელი!
- აქ არის თუ არა-მეთქი? — დაიძახა ტუვაშმა.
- ღიახ!... აი აგერ!
- მერედა, მოვიდეს!

მაშინ შეშინებული ნაბიჯით ესტრადისკენ გაემართა ჩია დედაბერი, რომელიც თავის ღარიბულ ჩაცმულობაში მთლად მოხუბულიყო. ფეხზე ხის გლანქი ქოშები ეცვა, თეძოებს თართო ლურჯი წინსაფარი უმოსავდა. გამხდარი სახე დამკუნარი ვაშლივით დანაოჭებოდა, ხოლო წითელი კოფეთის სახელოებიდან გრძელი, სახსრებში დამურძებული ხელები უჩანდა. ბელლების მგვრისა, სარეცხის მგუგისა და მაგყლის ქონისაგან ხელები ისე გახვევებოდა და დახეთქოდა, რომ ცალახიანს უგავდა, თუმცა წყაროს წყლით კი ჰქონდა დაბანილი; მუშაობას მიჩვეული ხელები ნახევრად მოპეშვილი იყვნენ, თითქოს გადატანილ ტანჯვათა მოკრძალებული მონშენი არიანო. სახეს რალაც მონაზვნისებური სისასტიკე ემჩნეოდა; არც ნაღველი და არც სინაზე არ აღბობდა მის გულგრილ ცქერას. ცხოველებთან მჭიდრო კავშირმა შეათვისებინა მათივე უთქმელობა და ჩუმი მორჩილება. თავის სიცოცხლეში პირველად ესწრებოდა ასეთ მრავალრიცხოვან კრებას; ამ დროშებით, დოღებით, შავფერაკიანი ბატონებითა და მრჩევლის ორდენით დაშინებული, იდგა უძრავად და არ იცოდა, წინ წასულიყო თუ უკან, ან იქით, საითაც ბრბო უბიძგებდა, არც ის იცოდა, რად უღიმოდნენ ჟიურის წევრები. ასე იდგა ნახევარსაუკუნოვანი მონობა ამ აყვავებული ბურჟუაზიის წინაშე.

— მობრძანდით, პატივცემულო კატერინ-ნიკეზ- ელისაბედ ლერუ! — წარმოთქვა ბატონმა მრჩეველმა და თავმჯდომარეს დასაჯილდოებელ პირთა სია გამოართვა. ჯერ სიას დააცქერდა, მერმე დედაბერსაც და მამობრივი კილოთი განუმეორა:

— მბრძანდით, ახლოს მობრძანდით!

— რაო, ყურს ხომ არ გაკლიათო? — ჰკითხა ტუვაშმა და სავარძელში შეხტა, მერე ყურში ჩასძახა:

— ორმოცდათორმეტი წლის სამსახური! ვერცხლის მედლით, ოცდახუთი ფრანკი! თქვენ!

დედაბერმა მედლი მიიღო და დააშტერდა. სახე ბედნიერების ღიმილმა გაუბრწყინა და წასვლისას ნაიბუგბუგა:

— ჩვენს მოძღვარს მიუცემ, რომ მიწიროს ხოლმე.

— რა თანაგობია! — ნოტარიუსისკენ გადახრით წამოიძახა მეათეთიქემ. სხდომა გათავდა; ხალხი წავიდა-წამოვიდა. ახლა, როცა სიგყვები წარმოითქვა, ყველა თავის საზოგადოებრივ მდგომარეობას დაუბრუნდა და ყველაფერი კვლავ ჩვეულებრივ კალაპოტში ჩადგა. პატრონები მსახურებს აგინებდნენ, ესენი კი პირუტყვებს სცემდნენ, ამ ბანგ მოზიძვეებს, რომლებიც თავინთ ბოსლებს უბრუნდებოდნენ რქებზე მწვანე გვირგვინწამოცმულნი. ამასობაში ეროვნული გვარდიის ჯარისკაცები მერიის მეორე სართულზე აღიოდნენ, ხიშტებზე თუნთუშები ჰქონდათ წამოცმულები, ხოლო მათი მედლოე ბოთლებით სავსე კალათას მიათრევდა. მადამ ბოვარიმ მკლავი გაუყარა ბატონ როდოლფს, რომელმაც სახლამდე მიაცილა; კარებთან ერთმანეთს გამოეთხოვნენ; შემდეგ როდოლფი მარტო დასეირნობდა მინდორში ბანკეტის მოლოდინში. ლხინი ხანგრძლივი და ხმაურიანი იყო; სტუმრები ისე მჭიდროდ იხსდნენ, რომ იდაყვის გაშლა არ შეიძლებოდა, ხოლო საჯდომად გამართული ვიწრო ფიცრები კინალამ ჩაიმგვრა. უხვად ჭამდნენ. ყველა ცდილობდა გადახდილი ფულის სათვასური შეეჭამა, სახეზე ოფლი წურწურით სდიოდათ; სუფრაზე, ლამპების ქვეშ, მოთეთრო ბუდი იყო გამდგარი, ვით წისლი მდინარის ზედაპირზე შემოდგომის დილას. კარვის ტილოს ზურგით მიყრდნობილი როდოლფი ისე გაერთო ემაზე ფიქრში, რომ აღარათფერი ესმოდა. უკან, მოღბე, ლაქიები ჭუჭყიან თეფშებს ახვავებდნენ; მეზობლები ელაპარაკებოდნენ როდოლფს, მაგრამ იგი არ პასუხობდა; ღვინოს უსხამდნენ და ღუმილი მყარდებოდა მის გონებაში, საზოგადოება კი უფრო და უფრო ხმაურობდა. იგი ემას ბაგეთა მოყვანილობასა და იმაზე ფიქრობდა, რა უთხრა მან, მისი სახე მუზარადებში იხატებოდა, ვით ჯადოსნურ სარკეში; მისი კაბის ნაოჭები კედელზე ეშვებოდა და თვალწინ, მომავლის პერსპექტივით სიყვარულისთვის შეწურული უთვალავი დღეები ეშლებოდა. საღამოს ერთხელ კიდევ იხილა იგი, ფეიერვერკის დროს; მაგრამ ქალს ქმარი და ცოლ-ქმარი ჰომე ახლდნენ; ბატონ ჰომეს ნამცყუნევი რაკეტების შიში ჰქონდა და მალე მალე გოვებდა ხოლმე თავის საზოგადოებას, რათა ბინესთვის რჩევა მიეცა. ფეიერვერკის მასალა, ტუვამის სახელზე რომ იყო გამოგზავნილი, დიდი სიფრთხილით იყო ჩაკეტილი მის სარდაფში; დანესტიანებული თოფისნამალი ხეირიანად აღარ ფეთქდებოდა და პროგრამის მთავარი ნომერი, რომელსაც საკუთარი კუდის მკბენი ურჩხული უნდა გამოეხატა, სრულიად ჩაიფუშა. ხანდახან

ავარდებოდა ხოლმე უბადრუკი რომაული შანდალი, მაშინ პირდაღებული ბრბო ყიჟინას აგებდა, მას შეუერთდებოდა ნივილი ქალებისა, რომელთაც ბნელში უდიტუნებდნენ. ემა მღუპარე შარლის ბეჭს ეკვროდა ან თავს მაღლა აწევდა და ცაში რაკეტის ფრენას აღევნებდა თვალს. როდლოფი მისი ცქერით ტკბებოდა ჩირაღდნების შუქზე.

ნელინელ რაკეტებზე ჩაქრა. ვარსკვლავები გამობრწყინდა. წვიმის რამდენიმე წვეთი ჩამოვარდა. ემამ გარობი წამოითარა. ამ დროს სასტუმროდან წამავალი მრჩეველის ეტლი დაიძრა. მეეგლე მთვრალი იყო და იმნამსვე ჩაეძინა; შორიდან, ორ ფარანშორის, მოჩანდა, როგორ ირხეოდა მისი ჩასუქებული სხეული ხან მარჯვნივ და ხან მარცხნივ, რესორების მოძრაობის შესაბამისად.

— ჭეშმარიტად საჭიროა სასტიკი ღონისძიების მიღება ლოთობის წინააღმდეგ, — თქვა მეათეთიაქემ, — მე ვისურვებდი, რომ მერიაში განსაკუთრებულ დატუბზე ყოველკვირეულად ყოფილიყო აღნიშნული იმათი გვარები, ვინც ალკოჰოლით იწამლებოდა, და ამასთანავე, ეს ცნობები, სტატისტიკის თვალსაზრისით, ნათელ სურათს წარმოგვიდგენდა, რომელსაც საჭიროების დროს... მაგრამ, უკაცრავად! და იგი კვლავ კაპიტანთან გაიქცა. ბინე შინ მიდიოდა, თავის სახარატო დაზგასთან.

— შესაძლებელია, ცუდს არ იზამდით, — უთხრა მეათეთიაქემ, — რომ თქვენი რაზმიდან ვინმე გაგეგზავნათ ან თვით წასულიყავით...

— თავი დამანებეთ ერთი, — მიუგო გადასახადთა ამკრეფმა, — ხომ ხედავთ, რომ არაფერია!

— დამშვიდდით, — უთხრა მეათეთიაქემ თავის მეგობარს, — ბინემ დამარწმუნა, ყოველი ღონისძიება მიღებულია; არც ერთი ნაპერწკალი არ დაგვეცემა, სახანძრე კასრები სავსეა წყლით. წავიდეთ, დავიძინოთ.

— მართალი გითხრათ, მე უარს არ ვიგყოფი, — მთქნარებით თქვა მაღამ ჰომემ, — მშვენიერი დარი კი დაუდგა ამ ჩვენს დღესასწაულს.

— ო, დიას, ჩინებული დღეა! წენარად და ნაზი ცქერით დაუდასტურა როდლოფმა. ყველანი ერთმანეთს გამოეთხოვნენ და განშორდნენ. ორი დღის შემდეგ „რუანის შუქურაში“ დიდი წერილი იყო მოთავსებული ყრილობის შესახებ, ჰომემ მეორე დღესვე ერთი დაკვრით შეადგინა იგი.

„რას ნიშნავდა ეს გვირგვინები, ყვავილები, გირლანდები? სად მიიღვცოდა ეს ბრბო, ვით ცალღები მღელვარე ზღვისა, ამ ცროპიკული მზის სხივებში, ჩვენს ხნულებს რომ აცხუნებს?“

შემდეგ იგი ლაპარაკობდა გლეხობის მდგომარეობაზე. რა თქმა უნდა, მთავრობა ბევრ რამეს აკეთებს, მაგრამ ეს არ კმარა! „გამხნევდით! — მიმართავდა მათ ჰომე, — საჭიროა მრავალი რეფორმა, განვახორციელოთ ისინი“. ქვემოთ აღწერდა მრჩეველის მოსვლას, არ იზიწყებდა არც „ჩვენი მილიციის მამაცურ შესახედაობას“, არც „ჩვენს მეტად მკვირცხლ სოფელელ ქალებს“, არც მელოგ მოხუცებს, პაგრიარქებს რომ ჰგვანან, რომელთაგანაც ზოგიერთი „ჩვენი უკვდავი ფალანგების ნაშთები დაფის საომარი ხმის გაგონებაზე გრძნობდნენ, რომ მათი გული წინანდებურად მამაცური აღფრთოვანებით ძვრდა“.

ჟიურის წევრთა სიაში პირველად თავის თავს ასახელებდა, ხოლო შენიშვნაში იმასაც აღნიშნავდა, რომ ბატონმა ჰომემ, მეათეთიარქემ, სიდრის შესახებ თავისი მეშუარი გაუგზავნა სამინათმოქმედო საზოგადოებას. როცა ჭილდოების დარიგების ეხებოდა, აღფრთოვანებით აღწერდა დაჭილდოებულთა სიხარულს. „მამა შვილს ეხვეოდა, ძმა — ძმას, მეუღლე — მეუღლეს. არა ერთი და ორი ბედნიერი სიამაყით უჩვენებდა ერთმანეთს თავის მცირე მედალს და, უეჭველია, შინ, თავის კეთილ დიასახლისთან დაბრუნებულნი, თვალზე ცრემლმორეულნი დაჰკიდებენ მას თავის მოკრძალებული ქოხის კედელზე“.

„ექვს საათზე ბატონ ლიგარას მინდორში გამართულ იქნა ბანკეტი, რომელსაც დაესწრნენ ზეიმის მთავარი მონაწილენი. სუფრაზე უდიდესი გულითადობა ბოლომდე არ შეწყვეტილა. წარმოთქმული იქნა სხვადასხვა სადღეგრძელო: ბატონმა ლიგარამ — მონარქის! ბატონმა გუვაშმა — პრეფექტის! ბატონმა დეროზერემ — სოფლის მეურნეობის! ბატონმა ჰომემ — ხელოვნებისა და მრეწველობის, ვით ორი ღვიძლი დისა! ბატონმა ლეპლიშემ — საერთო აღორძინებისა! საღამოს ბრწყინვალე ფეიერვერკმა უეცრად გააბრდღვიალა არემარე. ნამდვილი კალეიდოსკოპი, ჭეშმარიტი თეატრალური დეკორაცია გვეგონებოდათ და ერთი წუთით ჩვენს პატარა დაბას თავი „ათას ერთი ლამის“ სიზმარში ეგონა. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ არავითარ სამწუხარო მოვლენას არ დაურღვევია ეს ოჯახური შეკრებილობა“.

და აქვე დასძენდა:

„ყველა ამჩნევდა სამღვდლოების დაუსწრებლობას. ალბათ, სასულიერო მმართველობას პროგრესი სხვანაირად ესმის, თქვენი ნებაა, ლოიოლას მიმდევარო

ბაგონებო!”

თავი VIII

ექვსი კვირა გავიდა. როდღოფი არ მოსულა. ბოლოს, ერთ საღამოს გამოჩნდა. გამოფენის მეორე დღეს თავისთვის თქვა:

„არ ავჩქარდები იქ მისასვლელად, ეს შეცდომა იქნებოდა“. და კვირის მინურულში სანადიროდ წავიდა, ნადირობის შემდეგ კი უკვე ძალიან დაგვიანებული ეგონა, მაგრამ შემდეგ ასე განსაჯა:

„თუკი პირველი დღიდანვე შეუწყვარდი, მაშინ, ჩემი ნახვის მონაცრებულს ახლა უფრო უნდა ვუყვარდე. ასე რომ, სჯობს, არ მივიდე!“ სასტუმრო ოთახში შესვლისას მიხვდა, რომ მისი ვარაუდი სწორი გამოდგა, რადგან შეამჩნია, რომ ემა გაფითრდა. ქალი მარტო იყო. ბინდებოდა. თანჯრის მქრქალი თარღები ბინდს ამუქებდა, ხოლო ბარომეტრის ვარაყი, რომელზედაც მზის სხივი თამაშობდა, სარკმელში ალივით ლაპლაპებდა.

როდღოფი იდგა; ემამ ძლივს მოახერხა სამაგიერო საღამოს მიცემა. ვაჟმა უთხრა:

— საქმეები მქონდა. თანაც ავად ვიყავი.

— ძლიერ? — წამოიძახა ქალმა.

— არა! — მიუგო როდღოფმა და მის ახლოს დაჯდა გაბურეგზე, — ისე, არ მინდოდა თქვენთან მოვსულიყავ.

— რათა?

— ვერ მიხვდით? ვაჟმა კვლავ თვალეებში შეხედა, მაგრამ ისეთი უციფარი სურვილით, რომ ქალი წამოწითლდა და თავი დახარა.

— ემა... — დაიწყო ვითომ მან.

— ბაგონო! — თქვა ქალმა და ოდნავ დაშორდა.

— აი, ხომ ხედავთ, — ნაღვლიანად დაიწყო მან, — რომ მართალი ვიყავი, როცა მოსვლა არ მინდოდა. სახელი, სახელი, რომელიც მთელ ჩემს სულს ავსებს, თქვენ ამ სახელის

წარმოთქმას მიკრძალავთ! მაღამ ბოვარი!@ეჰ, მთელი ქვეყანა ასე გეძახით!.. და, გარდა ამისა, ეს ხომ თქვენი სახელი არაა, იგი სხვისია! და გაიმეორა:

— სხვისია!

მერმე სახეზე ხელები აიფარა.

— დიახ, განუწყვეტლად თქვენზე ვფიქრობ... თქვენი ხსოვნა სასწარმკვეთილებას მგერის... აჰ, უკაცრავად! უნდა წავიდე... მშვიდობით!.. წავალ სადმე შორს, ძალიან შორს, რომ ველარასოდეს ჩემზე ველარაფერი გაიგონოთ! ხოლო... დღეს... არ ვიცი, რა ძალამ მაიძულა თქვენი ნახვა! ზენაარის წინააღმდეგ ბრძოლა არ შეიძლება, ანგელობთა ღიმილს წინ ვერ აღუდგები! მიტაცებს ის, რაც ლამაზია, მომხიბვლელი, საღმერთებელი!

ემას თავის სიცოცხლეში პირველად ესმოდა ასეთი სიტყვები; და მისი პატივმოყვარეობა, ვით თბილ აბანოში მყოფი ადამიანი, ამ სიტყვების მცხუნვარებაში ლივლივებდა.

— მაგრამ უკეთუ არ მოვდიოდი, — განაგრძობდა იგი, — უკეთუ თქვენი ნახვა არ შემეძლო, მაინც დიდი ხალისით ვუცქეროდი ყოველივეს, რაც თქვენ გარშემოა. ღამით... ყოველ ღამე ავდგებოდი, აქ მოვიდოდი და ვუცქეროდი თქვენს სამყოფელს, მთვარით განათებულ სახურავს, ბალის ხეებს, თქვენს ფანჯრებთან რომ ირხევიან, და პატარა ლამპარს, სინათლეს, რომელიც ფანჯრებიდან ბინდბუნდში კიაფობს, აჰ, თქვენ, რასაკვირველია, ფიქრადაც კი არ მოგდიოდათ, რომ თქვენი სახლის ახლოს, და იმავე დროს ასე შორს თქვენგან, დვას ვილაც, მეტად უბედური... ქალი მისკენ მობრუნდა ცრემლმორეული.

— ოჰ, რა კეთილი ხართ! — წარმოთქვა მან.

— არა, მე თქვენ მიყვარხართ, მხოლოდ! და თქვენ ამისი ეჭვი არ უნდა გქონდეთ! მითხარით, რომ ასეა! ერთი სიტყვა, მხოლოდ ერთი! და როდოლოფი სკამიდან შეუმჩნევლად იატაკზე ჩამოცურდა; მაგრამ ამ დროს სამზარეულოდან ხის ქოშების ხმა მოისმა; როდოლოფმა შენიშნა, რომ სასტუმროს კარი მიხურული არ იყო.

— იყავით იმდენად შემბრალებელი, რომ ამისრულეთ ერთი რამ სათხოვარი, — დაუმატა მან და წამოდგა. იგი სთხოვდა, თქვენი სახლი დამატარეთო; სურდა, ყველაფერი ენახა შიგ; და რაკი მაღამ ბოვარი დათანხმდა, ორივე ადგა, ამ დროს ოთახში შარლი შემოვიდა.

— გამარჯობა, ექიმო! — უთხრა როდოლფმა. ამ მოულოდნელი გიგულით ნაამებმა ექიმმა ათასნაირი თავაზი მიუძღვნა, ამასობაში როდოლფი ცოცხათი თავის ყალიბში ჩადგა.

— თქვენი მეუღლე, — დაიწყო როდოლფმა, — თავის ჯანმრთელობაზე მიაძებდა... შარლმა სიცივა გაანყვევინა: მას მართლა აფიქრებდა ცოლის მდგომარეობა, სულისხუთვა კვლავ განუახლდა. მაშინ როდოლფმა ჰკითხა, ცხენოსნობა ხომ არ არგებსო.

— რა თქმა უნდა! საუცხოოა, ჩინებული! აი მართლაც აზრი! შენ უსათუოდ უნდა დაუჯერო ამას.

როცა ქალმა უბასუხა, ცხენი არ მყავსო, როდოლფმა თავისი შესთავაზა. უარი თქვა; აღარც როდოლფმა დაიჟინა; შემდეგ, რათა თავისი მოსვლა გაემართლებინა, განაცხადა, გლეხს, რომელსაც სისხლი გაუღეთ, კვლავ თავბრუ ესხმისო.

— როდესმე ვინახულებ, — უთხრა ბოვარიმ.

— არა, არა! აქ გამოვგზავნი; ჩვენ თვითონ მოვალთ. უმჯობესია.

— ძალიან კარგი, გმადლობთ. როცა ცოლ-ქმარი მარტო დარჩა, შარლმა ჰკითხა:

— რატომ არ გინდა ბატონ ბულანჟეს წინადადება მიიღო, რომელიც ასე თავაზიანია? იგი, თითქოს გაიბუგაო, ათასგვარი რამ საბაბი მოიგონა და, ბოლოს თქვა, შეიძლება კაცს უცნაურად მოეჩვენოსო.

— აჰ, რა მენაღვლება! — წამოიძახა შარლმა და სხარტად შეგრიალდა, — ჯანმრთელობა უნინარეს ყოვლისა. შენ არა ხარ მართალი.

— ან კი როგორ გინდა ცხენზე შევჯდე, როცა ამაზონური კაბა არა მაქვს?

— უნდა შეუკვეთო! — მიუგო მან. სწორედ ამ კაბამ გადაანყვევინა. როცა კაბა მზად იყო, შარლმა ბატონ ბულანჟეს მისწერა, ჩემი ცოლი გელოდებოდა და თქვენი თავაზიანობის იმედი გვაქვსო. მეორე დღეს, შუადღისას, როდოლფი ორი კარგად ნახედნი ცხენით შარლის კარს მიაღწა. ერთ-ერთი ცხენი წითელი ჯინჯილებით იყო მორთული და ზამშის საქალო უნაგირით შეკაზმული.

როდოლფს ძალადი რბილი წაღები ჩაეცვა და ფიქრობდა, ალბათ, ასეთი თავის დღეში არ ექნება ნახულიო. და მართლაც, ემას ძლიერ მოეწონა მისი ჩაცმულობა, როცა იგი

ხავერდის, საცხენოსნო გრძელ კამზოლითა და თეთრ შარვალში გამონყობილი წინკარში შევიდა. ემაც მზად იყო, მას ელოდებოდა. აფთიაქიდან აუხსტენმა მოირბინა, რათა ემასთვის თვალი გადაეფლო, თვით მეაფთიაქეც გაისარჯა. მან ბატონ ბულანაყეს სათანადო ღარიგება მისცა.

— მარცხი მწყრის ფერია! სიფრთხილე გმართებთ! შესაძლოა ცხენები ძალიან ფიცხოვნენ!

ემას ზემოდან ხმაური შემოესმა; ეს ფელისიგე იყო, ბერტას გასართობად რომ ფანჯრის მინას ურაკუნებდა. ბავშვი ფუნთუშა ხელით ჰაეროვან კოცნას უგზავნიდა, დედამ მათრახის ტარით სამაგიერო ანიშნა.

— სიამის სეირნობა, — მიაძახა ჰომემ, — მაგრამ სიფრთხილე, მთავარი სიფრთხილეა! და წასულებს გაზეთი დაუქნია. როგორც კი ემას ცხენმა რბილი მინა იგრძნო, მყისვე გაჭენება მოინადინა, როდლოფიც გვერდით მიაჭენებდა. ხანდახან ნაწყვეტ ფრაზებს ესროდნენ ერთმანეთს. ოღნავ თავდახრილი, მარცხენა ხელანეული და მარჯვენადაშვებული, ემა მოძრაობის რიგმს მიენდო, უნაგირში რომ აკვანივით არწევდა. აღმართის დასაწყისში როდლოფმა სადავე მიუშვა და ისინი გაქროლდნენ, ერთად, ერთბაშად; გორაკზე ცხენები უეცრად შედგნენ და ქალს თავისი ცისფერი გრძელი პირსაბურავი სახემე ჩამოუვარდა. ოქტომბრის პირველი დღეები იყო. ქვემოთ ნისლი ირეოდა, გრძელ ქულებად იძვროდა ჭალის ნაპირზე, ბორცვებს შორის ალაგ-ალაგ ქულები წყდებოდა და ბოლქვებად ადიოდა ზევით. ზოგჯერ, ღრუბელთა ნაჭიაგევეში, შორს, მზისგულზე ჩნდებოდა იონვილის სახლების სახურავები, ბალები მდინარის პირას, ებოები, კედლები და ეკლესიის სამრეკლო. ემა თვალეებს წკურავდა, რათა თავისი სახლი გაერჩია, და არასოდეს ეს ღარიბი სოფელი, სადაც იგი ცხოვრობდა, ასე უბადრუკი არ მოსჩვენებია. მალლობიდან მთელი ჭალა ერთ უბარმაზარ, ანაორთქლით მბოლავ ცბას ჰგავდა. ხეთა ჯგუფები ალაგ-ალაგ შავი კლდეებით მოჩანდა, ხოლო ბურუსიდან მწკრივად გამოვლენილი, ქარისგან არხეული ალვის ხეები მხოხავ დიუნებს მოგავონებდა. აქ კი, პატარა მინდორზე, ფიჭვებს შორის, მიხაკისფერი ანარეკლი თბილ ჰაერში რიალებდა. წითური ნიადაგი, ვით დაფხვნილი თამბაქო, ფლოქვების ხმას ახშობდა. ცყის ნაპირს მისდევდნენ. ხანდახან ემა პირს იბრუნებდა, რათა მის ცქერას არ შეხვედროდა; მაშინ მხოლოდ ჩამწკრივებულ ფიჭვებს ხედავდა, რომელთა ტრიალიც ოღნავ თავბრუს ახვევდა. ცხენები ფრთქვინავდნენ. უნაგირთა ცყავი ჭრაჭუნებდა. როცა ცყეში შედიოდნენ, მზემ გამოიხედა.

— განგებაც ხელს გვინყობს! — თქვა როდოლოფმა.

— ვითომ? — მიუგო ემამ.

— წინ! წინ! — დაიძახა მან და ცხენს დაუნრუნუნა. ცხენები გაქანდნენ.

მაღალი გვიძრა, გზის ნაპირებზე რომ ხარობდა, უზანგში ერჭობოდა ემას. როდოლოფი ჭენებისას დაიხრებოდა და გამოულებდა. ზოგჯერ, გაბანდულ რტოებში გავლისას, ისე ახლოს მიდიოდა ემასთან, რომ მისი ფეხი ემას მუხლს ეხებოდა. ცა გადაისარკა. სიოც კი არ იძვროდა. უშველებელი სივრცე აყვავებული ოქროცოცხათი იყო დათარული; უქარგავ ხალიჩას ხეების თაიგულები ენაცვლებოდა, ხან რუხი, ხან მოყვითალო, ხან ოქროსფერი, მათი ჭიმის მიხედვით. ხშირად ჩირგვებში გაისმოდა ფრთების ოდნავი ბარცყუნი ან რბილყანყრატოვანი ყრანტალი ყვავებისა, მუხნარის წიაღს რომ მიელტვოდნენ. ჩამოხდნენ; როდოლოფმა ცხენები მიაბა. ემა წინ მიდიოდა ხავსიან ნაგზაურში, მაგრამ გრძელი კაბა, რომლის ბოლოც ხელში ეკავა, სიარულს მაინც უშლიდა და როდოლოფი, უკან რომ მიჰყვებოდა, კაბის მაუღსა და შავი ფეხსაცმლის ყელს შუა ხედავდა მის მქრქალ თეთრ წინდას, შიშველ ტანს რომ აგონებდა. ქალი შედგა.

— დავიღალე, — თქვა.

— აბა ცოტა კიდევ! მხნედ! ასიოდე ნაბიჯის შემდეგ იგი კვლავ გაჩერდა; და გრძელ საბურველქვეშ, თავისი ვაჟური ქუდიდან რომ თეძობზე ჩამოჰფენოდა, ცისფერ, გამჭვირვალე ნისლში მოჩანდა სახე მისი, თითქოს ეთერის ტალღებში ცურავსო.

— სადღა მივდივართ? იგი არ პასუხობდა. ქალი მძიმედ სუნთქავდა. როდოლოფი უცქერდა და უღვაშს იკვნეტდა.

ქაშანზე გავიდნენ, სადაც ლიშხიანი აჩეხილი იყო. ნაქცეულ ხეზე ჩამოსხდნენ. როდოლოფმა თავისი სიყვარული გაიხსენა. ერთბაშად როდი შეაკრთო ქათინაურების დათენით. დამშვიდებული იყო, დინჯი, ნაღვლიანი.

ემა თავდახრილი უსმენდა და ფეხს ნათოტებში ურევდა. მაგრამ ამ სიგყვებზე:

— განა ჩვენი ხვედრი ამჟამად ერთნაირი არ არის?

— ოჰ, არა! — მიუგო ქალმა, — თქვენ ეს ძალიან კარგად იცით, ეს შეუძლებელია. და

ნასასვლელად წამოდგა. კაცმა ხელი სტაცა. ქალი შედგა. მერმე წელიანი, შეყვარებული თვალთ შეხედა როდლოფს და სწრაფად წარმოთქვა:

— გამიგონეთ, ამაზე ნულა ვილაპარაკებთ... ცხენები სადაა? წავიდეთ შინ.

ვაჟი წყრომითა და წყენით დაიძრა. იგი კი იმეორებდა:

— ცხენები სადაა-მეთქი? უცნაური ღიმილით, თვალგაშტერებული და კბილებშეკრული, იგი ხელგანვდილი მიუახლოვდა ემას. ქალმა კანკალით უკან დაიწია და წაიხურჩულა:

— თქვენ მაშინებთ! მალონებთ! წავიდეთ.

— რა გაეწყობა! — თქვა სახეშეცვლილმა. და იმნამსვე თავაზიანი, ალერსიანი, მოკრძალებული გახდა. ემამ მკლავი გაუყარა. ცხენებისკენ გაემართნენ.

— რაო! — დაიწყო ვაჟმა, — რა მოგივიდათ? ვერ გამიგია! თქვენ, ალბათ, შეცდით! ჩემს გულში თქვენ ისე ხართ აღმართული, ვით მადონა კვარცხლბეკზე, ამაღლებული, მტკიცე, შეუბღალავი, მაგრამ უთქვენოდ მე არ ძალმიძს სიცოცხლე! მე მსურს თქვენი თვალები, თქვენი აზრები, თქვენი ხმა. იყავით ჩემი მეგობარი, ჩემი და, ჩემი მთვარეული ანგელოზი!

ხელი გაიწოდა და წელზე მოჰხვია, ქალმა ვითომ სცადა გათავისუფლება. ასე ეკავა იგი სიარულის დროს. მოისმა ცხენების ჩამიჩუმი, ხეებზე რომ ფოთლებს წინწნიდნენ.

— ო, ცოტა ხანს კიდევ, — უთხრა როდლოფმა, — მოიცადეთ! და ქალი პაწია გბისკენ გაიტაცა, ლურჯად რომ ლივლივებდა. წელის დამკვნარი ზამბახები უძრავად იდო ატეხილ კალამში, ფეხის ხმაურობით შეშინებული ბაყაყები ტბაში ცვიოდნენ და იმალებოდნენ.

— მე ცუდად ვიქცევი, — ამბობდა ემა, — ძალიან ცუდად! სიგიჟეა თქვენთვის ყურისგდება!

— რათა, ემა, რათა?

— ო, როდლოფე! წყნარად წარმოთქვა ახალგაზრდა ქალმა და თავი მის ბეჭზე დახარა. შალის კაბა ვაჟის კამზოლის ხავერდს ეკიდებოდა. ქალმა ღრმად ამოიოხრა, თეთრი ყელი გადასწია და მოთენთილი, თვალცრემლიანი, მთლად აცახცახებული და ხელებით სახედათუარული, დანებდა.

მიდამოს ბინდის ჩრდილები ეფინებოდა; ჩამავალმა მზემ, ხის ცოცხებში რომ ჭიატობდა, ქალს თვალები დაუბრძავდა, აქა-იქ, მის გარშემო, ფოთლებსა და ბალახებში, ნათელის ლაქები ციმციმებდა, ვით ასათურენად ფრთაათურათქალებული ჩიგების გუნდი. ყველგან სიჩუმე გამეფებულიყო; ხეები რალაც ნაზი და რბილი სიამით ფშვინავდნენ; ქალმა იგრძნო, როგორ აუძგერდა კვლავ გული და სისხლიც თბილ, მოალერსე ტალღად მოედო მთელ მის ტანს. უეცრად, ტყისიქითიდან, შორეული გორაკებიდან, მოესმა გაურკვეველი გაბმული ძახილი, ხმა, რომელიც ნელნელ იკარგებოდა ჰაერში; ყური მიუგდო თუ არა, მისი მუსიკა საკუთარი გაღიზიანებული ნერვების თრთოლას შეერთო. როდოლოფი სიგარას აბოლებდა და ჯაყვით ერთ-ერთ განყვეტილ აღვირს აკეთებდა. იონვილს იმავე გზით დაბრუნდნენ. ტალახს კვლავ აჩნდა ორი ცხენის კვალი; იგივე ბუჩქები, იგივე ქვები ბალახში, გარშემო არათფერი გამოცვლილიყო; ქალის არსებაში კი უფრო მნიშვნელოვანი რამ მომხდარიყო, ვიდრე, ვთქვათ, მთებს რომ ადგილები გადაენაცვლებინათ. დროდადრო როდოლოფი დაიხრებოდა, ხელს გამოართმევდა და უკოცნიდა.

მომხიბვლელი იყო ცხენზე მჯდომარე ემა: ტანწერწეტი, უზანგში კოხტად მუხლმოყრილი, ჰაერზე ყოფნითა და მოძრაობით მთლად გალაჟღავნებული, მკათოდ იხატებოდა ჩამავალი მზის ალისფერ შექვზე. იონვილს რომ მივიდნენ, მისი ცხენი ქვაფენილზე ათამაშდა. ცნობისმოყვარენი ფანჯრებიდან უცქეროდნენ.

სადილობის დროს ქმარმა შენიშნა, ფერი მოგსვლიათ; მან ყური მოიყრუა, თითქოს არ გამიგიათ, როცა შარლი სეირნობის ამბავს ჰკითხავდა; სუფრას დაყრდნობილი ჩუმად იტდა ორ შანდალშუა და თავის თეფშს ჩასცქეროდა.

— ემა! — უხმო ქმარმა.

— რა იყო?

— დღეს მე ბატონ ალექსანდრესას შევიარე; მას ჰყავს ერთი ბებერი ჭაკი, ჯერ კიდევ არა უშავს რა, თუმცა ფეხებზე იარები აქვს; მე მგონია, შეიძლება მისი შეძენა რამდენიმე ასეულ ეკიოდ. და თან დასძინა:

— დარწმუნებული ვიყავი, გესიამოვნებოდა... ამიტომ კიდევაც მოვურიგდი. ვიყიდე. კარგი მიქნია, არა? მითხარი. მან თავი დაუქნია თანხმობის ნიშნად; ცოცხა ხნის შემდეგ ჰკითხა:

— ამ საღამოს აპირებ სადმე წასვლას?

— ჰო, რა იყო?

— არათფერი, ისე! არათფერი, ჩემო კარგო! მერმე წამოდგა, თავის საწოლს ოთახში შევიდა და ჩაიკეცა. პირველად თითქოს თავბრუს დახვევა იგრძნო: ხედავდა ხეებს, გზას, თხრილებს, როდლოფს და კვლავ გრძობდა მის ხვეწას, გარშემო კი ფოთლები შრიალებდა და ლერწამი სიოდა.

მაგრამ, როცა სარკეში ჩაიხედა, თვით გაუკვირდა სახის ცვლილება; მთელ სიცოცხლეში მისი თვალები არასოდეს ყოფილა ასე ფართო, ასე შავი და ღრმა. რაღაც მიუწვდომელი გაბნეულიყო მთელ სახეზე და გამოეცვალა. დაჟინებით იმეორებდა თავისთვის: „მე საყვარელი მყავს! საყვარელი მყავს— და ათრობდა ეს აბრი, თითქოს მეორე ახალგაზრდობის გაბათხულს გრძობსო. მაშ, მეც ვიგემებ საყვარელის სიამეს, ბედნიერების ციებ-ცხელებას. მერმე? იმ ღროს, როცა კინალამ სასო წარეკვეთა, საუკეთესო სამყაროში შედგამს თეხს, სადაც ყოველივე ვნებაა, თავდავიწყება და სიგიჟე; ეთეროვან უსაზღვროებაში ცურავს იგი, მის ფიქრებში ვნების მაღალი მწვერვალები ბრწყინავენ, ხოლო ყოველდღიურად სადღაც ივარგება, ძირს, ამ მწვერვალებს შორის არსებულ უფსკრულებში. და გაახსენდა წაკითხული რომანების გმირი ქალები; შეყვარებულ მოღალატე ცოლთა ღირიკული ლეგიონი ამღერდა მის ხსოვნაში მომკადოებელი ხმით, ვით ახლობელი, საწუკვარი დები. მისი სიცოცხლეც ხომ ახლა ნაწილი იყო ამ მოგონებათა; მისი ახალგაზრდობის წლების ხანგრძლივი ოცნებები ახლა ხორცს ისხამდნენ, როცა შეყვარებულის ყოფაში წარმოიდგენდა თავს, რასაც დიდი ხნიდან ნატრობდა, დამაკმაყოფილებელი შურისძიების სიხარულსაც განიცდიდა. განა საკმაოდ არ იგანჯა? ახლა კი ზეიმობს და საყვარულიც, ამდენ ხანს შეკავებული, ჩქეტეს და სიხარულად იღვრება; და იგიც ივსებოდა მით შეუწელებლად, შეუწეხებლად, უბრუნველად.

მეორე დღემ ახალი სიამენი მოიგანა. შეყვარებულებმა ერთმანეთს შეჰფიცეს, ქალმა თავისი წუხილი გაუზიარა, როდლოფი კოცნით აწყვეტინებდა ლაპარაკს, იგი ოდნავ თვალმოხუჭული შესცქეროდა და სთხოვდა, ერთხელ კიდევ თქვი ჩემი სახელი და გაიმეორე, რომ გიყვარვარო. ტყეში იყვნენ, როგორც წინა დღით, ხის ქოშების მკეთებლის კარავში, რომელსაც ხალის კედლები ჰქონდა, ხოლო ჭერი ისე დაბალი იყო, რომ დგომა მხოლოდ წელში მოხრილი შეიძლებოდა, მჭანარი ნემოს საწოლზე ისხდნენ ერთმანეთს მიტყუებულნი. ამ დღიდან აუცილებლად წერდნენ ერთმანეთს ყოველ საღამოს. ემას თავისი წერილი ბალის ბოლოს მიჰქონდა, მდინარის პირას, და გერასის ნაპრალში ძალაუვდა ხოლმე. როდლოფი წასაღებად მოდიოდა და სამაგიეროსაც ტოვებდა, რომელიც ქალს მუდამ მცირე ეჩვენებოდა.

ერთ დილას, როცა შარლი გათენებამდე წავიდა, ემას მძაფრი სურვილი აღეძრა როდოლოფის დაუყოვნებელი ნახვისა; შეიძლებოდა ჰუშეგს სწრაფად მისულიყო, ერთ საათს იქ დარჩენილიყო და კვლავ იონვილს დაბრუნებულიყო, სანამ ყველას ჯერ კიდევ ეძინა. ამის ფიქრში მოუთმენლობით კინაღამ სული შეეხუთა და მალე უკვე მინდორში იყო, რომელიც უკანმოუხედავად, სირბილით განვლო. თენდებოდა. ემამ შორიდანვე მოჰკრა თვალი საყვარლის სახლს, რომლის სახურავზედაც მტრედისფერ ჰაერში ორი ფლუგერი მოჩანდა შავად. ემოს ბოლოს შენობა რამ იყო აღმართული; იგი, ალბათ, ბატონის სახლი იყო. შიგ რომ შევიდა, თითქოს კედლები თავისთავად გაგანიერდაო. დერეფნისკენ თართო, სწორი კიბე აღმართულიყო. ემამ კარის სახელური გადაატრიალა და ოთახის სიღრმეში მძინარე კაცი დაინახა. ეს როდოლოფი იყო. ქალმა შეჰკვივლა.

— შენ ხარ? — იმეორებდა იგი, — მერმე როგორ შემოხვედი? ტანისამოსი მთლად სველი გაქვს!..

მიყვარხარ! — მიუგო და ყელზე მოეხვია. რაკი პირველი სიანცე გაუვიდა, მას შემდეგ ყოველთვის, როცა შარლი ადრე წავიდოდა ხოლმე სადმე, ემა საჩქაროდ ჩაიცვამდა და ფეხაკრეფით ჩაიპარებოდა კიბეზე, მდინარისკენ.

მაგრამ, როცა ძროხების ბოგირი აიღეს, იძულებული შეიქნა კედელს გაჰყოლოდა ხოლმე, მოლიპული ნაპირით; რომ არ დაცემულიყო, დამჭუნარი ყვითელი ყვავილების ღეროებს ეპოტინებოდა, შემდეგ ხნული უნდა გაეგლო, სადაც ბორძიკობდა და ძალზე ეფლობოდა თავისი თხელი ფეხსაცმლით, აბრეშუმის თავსათუარს მინდვრის ქარი უფრიალებდა; ხარებისა ეშინოდა და მოჰკურცხლაგდა ხოლმე; ლოყებანი თლებული, აქოშინებული მივიდოდა და თან მიჰქონდა სიცოცხლის უგეხი ძალა, ბალახთა სურნელება და გრილი ჰაერის სინორჩე. როდოლოფს ამ დროს ჩვეულებრივ ეძინა ხოლმე. თითქოს გაბათხულის დილა შესულიყოს მის ოთახში. ფანჯრის ყვითელი რიდეები რბილსა და ოქროვან ნათელს უშვებდა გარედან. ემა ხელისცეცებით, თვალმოხუჭული შედიოდა; თმაზე დაკიდებული ცვარი თითქოს დიადემის მარგალიტიაო. როდოლოფი სიხარულის ღიმილით მიიზიდავდა და გულში ჩაიკრაავდა.

შემდეგ ქალი ოთახს დაათვალიერებდა, მაგიდისა და კამოდის უჯრებს გამოაღებდა, მისი სავარცხლით ივარცხნიდა და მის პატარა წვერის საპარსავ სარკეში იცქირებოდა; ხშირად პირში მის მსხვილ ჩიბუხსაც გაირჭობდა, მაგიდაზე რომ იდო ხოლმე ლიმონებსა და შაქრის გოროხებს შორის, წყლიანი სურის გვერდით. გამოთხოვება საათის მთელ მეოთხედს

გრძელდებოდა. ემა ატირდებოდა; მუდამ როდოლოფთან უნდოდა დარჩენა. რაღაც, საკუთარ თავზე უფრო ძლიერი იზიდავდა მისკენ. ერთხელ, როცა ემა სრულიად მოულოდნელად ეწვია, როდოლოფმა წარბი შეიკრა, თითქოს ეწყინაო.

— რა მოგივიდა? — ჰკითხა ქალმა, ავად ხომ არა ხარ? თქვი! როდოლოფმა, ბოლოს, სერიოზულად განუცხადა, შენი აქ სიარული მეტად გაუფრთხილებელ საქციელად მიმაჩნია, და შენს თავსაც უხერხულ მდგომარეობაში ავლებო.

თავი IX

როდოლოფის ეს შიში ნელინელ ემასაც გადაეღო. პირველ ხანებში ქალი სიყვარულით თვრებოდა და მეგს არათერს ფიქრობდა, მაგრამ ახლა, როდესაც აღარ შეეძლო უსიყვარულოდ სიცოცხლე, ქალი ცდილობდა, მისგან ამ გრძნობას არათერი დაჰკლებოდა ან რითიმე არ აემღვრია იგი. როდოლოფისგან დაბრუნებისას გათავციცვებით იხედებოდა გარშემო, ჰორიზონტზე ყოველ ჩრდილს აკვირდებოდა, თვალს არ ამორებდა სხვენებს, საიდანაც მისი დანახვა შეეძლოთ. ყურს უგდებდა ყოველ ხმაურს, ყვირილს, გუთნების ჭრიალს და შედგებოდა ხოლმე თერმკრთალი და აცახცახებული ვით ვერხვის ფოთოლი. ერთ დღილას, როცა შინ ბრუნდებოდა, უეცრად შეამჩნია თოფის გრძელი ლულა, რომელიც თითქოს მისკენ არისო დამიზნებული. ლულა გამორჩილიყო კასრიდან, რომელიც თხრილის პირას ეგდო და ნახევრად ბალახით იყო დაფარული. ემას შიშით კინალამ გული წაუვიდა, მაგრამ მაინც განაგრძობდა წინსვლას. კასრიდან კაცი გამოძვრა, თითქოს სათამაშო ეშმაკიყო, კოლოფიდან რომ ამოხგება ხოლმე. მუხლამდე პაჭიჭები ეცვა, ქუდი თვალეზე ჰქონდა ჩამოფხაგული; ბაგე უთრთოდა, ცხვირი გასწითლებოდა. ეს კაპიტანი ბინე იყო, გარეულ იხვეს რომ ჩასათრებოდა.

— შორიდან უნდა დაგეძახათ! — თქვა მან, — როცა თოფს ხედავთ, უნდა გაათრთხილოთ კაცი.

გადასახადთა ამკრეფი რომ ამას ამბობდა, საკუთარი შიშის დაფარვა სურდა: გარეულ იხვეებზე ნადირობა კანონით მხოლოდ ნავში მჯდომარე შეიძლებოდა და ბინე, მიუხედავად კანონის პატივისცემისა, მისი დამრღვევი გამოდიოდა. ყოველ წამს ელოდა სოფლის გზის გამორჩენას, მაგრამ ეს შიში უფრო უმძაფრებდა ნადირობის სურვილს; კასრში მჯდომარე თავის მოხერხებულობასა და ეშმაკობას ბეიმობდა. ემა რომ იცნო, მხრებიდან თითქოს მძიმე რამ გვირთი მოეხსნაო, და მაშინვე ლაპარაკი დაუწყო:

— მაინცდამაინც ძაან არ ცხელა, ისე, იკბინება!

ემას ხმა არ გაუცია.

— გვარიანად ადრე გამოსულხართ შინიდან!

— დიახ, — წაიბუგბუგა ქალმა, — ძიძასთან ვიყავი, ჩემს ბავშვს რომ ზრდის.

— ა, ძალიან კარგი! ძალიან კარგი! მე კი, როგორც მხედავთ, ინათა თუ არა, აქ ვზივარ. ეს წუნწკლიანი ამინდი რომ არ ყოფილიყო...

— ნახვამდის ბატონო ბინე! — უთხრა ქალმა და გაბრუნდა.

— თქვენი უმორჩილესი მონა, ქალბატონო, — მშრალად მიუგო ბინემ და კვლავ კასრში შეძვრა.

ემა ნანობდა, რომ ასე მოჭრით შეწყვიტა გადასახადების ამკრეფთან ლაპარაკი: ეს შეხვედრა, ალბათ, ცუდ ფიქრებს აღუძრავს ჩემზე, ძიძის მომიზღვება ვერაფერი საბაბი იყო, რადგან იონვილში ყველამ კარგად იცოდა, რომ პატარა ბერგა აგერ ერთი წელიწადი იქნება, რაც მშობლებთანაა. გარდა ამისა, ახლომახლო არც სხვა მეზობელი ვინმე ცხოვრობს; ამ გზით მხოლოდ ჰუშეგში შეიძლება მისვლა; მაშასადამე, ბინე მიხვდა, საიდანაც მოვლიოდი, და, რა თქმა უნდა, ენას არ დააყენებს, ყველას ჩამოუთვლისო. დაბინდებამდე იგანჯებოდა და სულ იმის ფიქრში იყო, რა გყუილი მოეგონებინა; ეს ყვეფი ბინე სულ თვალწინ ედგა თავისი სანადირო ჩანთიანად. ნასადილევს, რაკი შარლმა უგუნებობა შეაგყო, გადანწყვიტა, გასართობად მეათეთიქესთან წაეყვანა სტუმრად. პირველი, ვინც კი ემამ აფთიაქში დაინახა, ბინე იყო. დახლთან იდგა, ლამპით მთლად გაშუქებული და ჰომეს ეუბნებოდა:

— მომეცით, თუ შეიძლება, ნახევარი უნცია შაბი.

— აუსტენ, — მიმართა მეათეთიქემ, — მოიტა გოგირდის სიმჟავე. შემდეგ ემას მიუბრუნდა, რომელიც ზემოთ, მადამ ჰომესთან ასვლას აპირებდა:

— არა, მოითმინეთ: ასვლა არა ღირს, თვითონ ახლავე აქ ჩამოვა. მანამდე ლუმელთან გათბით... უკაცრავად ვარ... გამარჯობა, ექიმო (მეათეთიქეს უყვარდა ამ სიტყვის, ექიმის, წარმოთქმა, თითქოს ამ წოდების წარმოთქმით თვითონაც რაიმე პატივი ედებოდა)... მაგრამ ფრთხილად, როდინები არ გადამიგდო! სკამები, უმჯობესია, პატარა სალონიდან გამოიგანო,

ხომ იცი, რომ დარბაზიდან საგარძღების დაძვრა არ შეიძლება.

და სასტუმრო ოთახიდან გამოგანილი საგარძღელი ისევ თავის ადგილას რომ დაედგა, ჰომე დახლიდან გამოუარდა, მაგრამ ამ დროს ბინემ ნახევარი უნცია შაქრის სიმჟავე მოსთხოვა.

— შაქრის სიმჟავეო? — დამამცირებელი ხმით შეეკითხა მეათთიაქე, — მე ამისთანა არა ვიცი რა. შეიძლება თქვენ მჟაუნას სიმჟავე გინდოდეთ, ხომ? ბინემ განუმარტა, რომ მას ესაჭიროება რაიმე ისეთი მწვავე ნივთიერება, რომლისგანაც შემზადდება სპილენძისა და სანადირო იარაღის გასანმენდი შედგენილობა.

ემა შეკრთა. მეათთიაქემ კი წარმოთქვა:

— მართლაც, ამინდი ხელს არ უწყობს სინესტის გამო.

— და მაინც, — ეშმაკური იერით დაუმატა გადასახადთა ამკრეფმა, — არის ისეთი ხალხი, რომელსაც ეგ ვერ შეაჩერებს. ემას სული ეხუთებოდა.

— მომეცი კიდევ ერთი...

„ეს, მგონი, სულაც არ აპირებს წასვლას!“ — გაიფიქრა ქალმა.

— ნახევარი უნცია კანიფოლი და სკიპიდარი, ოთხი უნცია ყვითელი ფიჭა და ერთ-ნახევარი უნცია მური სანადირო ხელსაწყოების გასანმენდად. მეათთიაქე ფიჭას ჭრიდა, როცა შემოვიდა ქალბატონი ჰომე, პაგარა ირმაატატებული; ნაპოლეონი გვერდით მოსდევდა, აგალა კი უკან. ქალბატონი ჰომე ფანჯრის ახლოს ჩამოჯდა, ხავერდის სკამლოგინზე, ბიჭი ტაბურეტზე აბობლდა, მისი პაგარა და კი შაქარყინულიან კოლოფს უტრიალებდა გარს, მამის ახლოს. ეს უკანასკნელი სითხით ძაბრებს ავსებდა, შუშებს თავს უცობდა, იარლიყებს აწებებდა და კოლოფებს ხვევდა. მის გარშემო ყველა დუმდა: დროდადრო ისმოდა მხოლოდ სასწორზე გირების ჩხაკუნი და თვით მეათთიაქის მიერ მონათვის დასარიგებლად წყნარად წარმოთქმული რამდენიმე სიტყვა.

— როგორ არის თქვენი ქალიშვილი? — უეცრად ჰკითხა მაღამ ჰომემ.

— ჩუმაღ! — წამოიძახმა მისმა ქმარმა, რომელიც დაუთარში ციფრებს წერდა.

— რატომ თან არ მოიყვანეთ? — კვლავ წყნარად შეეკითხა ქალბატონი ჰომე.

— ჩხუუ!.. — წასჩურჩულა ემამ და მეათეთიაქებე ანიშნა. მაგრამ ბინეს, რომელიც ანგარიშს ამონმებდა, ალბათ, არათფერი გაუგონია. ბოლოს, როგორც იყო, წავიდა, ემამ შვებით ამოისუნთქა.

— რა ღრმად სუნთქავთ? — ჰკითხა მადამ ჰომემ.

— ცხელა, — მიუგო ემამ. მეორე დღეს შეყვარებულნი პაემნების მონყოზაზე თათბირობდნენ; ემა ფიქრობდა მსახური ქალის საჩუქრით მოსყიდვას, მაგრამ უმჯობესი იქნებოდა, იონვილში სადმე ერთი მყუდრო ბინა მოეძებნათ. როდლოფმა იკისრა ამის შესრულება. მთელი ზამთრის განმავლობაში, კვირაში ორჯერ თუ სამჯერ, იგი ბაღში მიდიოდა ხოლმე. საამისოდ ემამ ჭიშკარს გასაღები გამოაცალა, რომელიც შარლს დაკარგული ეგონა.

თავისი მოსვლა რომ ეცნობებინა, როდლოფი მუჭით ქვიშას შეაყრიდა ხოლმე ემას თანჯრის დარაბას. დათქმული ნიშანი მყის ფეხზე წამოაგდებდა ხოლმე ქალს, მაგრამ ზოგჯერ ლოდინიც იყო საჭირო, რადგან შარლს მოუძლეელი ჩვეულება ჰქონდა, ბუხართან მტდარიყო და დაუსრულებლად ემასლაათა. ქალს მოთმინება ევარგებოდა; თვალს რომ ასეთი ძალა ჰქონოდა, ცოლი ერთი შეხედვით გაისვრიდა მას თანჯარაში. დასასრულ, ემა ვითომ დასანოლად მზადებას დაიწყებდა; მერე წიგნს აიღებდა და თვითონ კითხვით გაერთობოდა, ხოლო შარლი უკვე ლოგინში იყო და ეუბნებოდა, დაწევიო.

— კმარა, ემა, — ეგყოდა იგი, — დროა.

— აი, ახლავე! — მიუგებდა ცოლი. სანთელი შარლს თვალს დაუღლიდა, იგი კედლისკენ გადაბრუნდებოდა. ემა კი მაშინვე გაიქცეოდა, სუნთქვაშეკრული, მოლიმარი, აკანკალებული. როდლოფს განიერი წამოსასხამი ჰქონდა, ემას მთლად შიგ გახვევდა, წელზე ხელშემოხვეულს შუაგულ ბალისაკენ გაიტაცებდა. თანჩატურში დასხდებოდნენ ხოლმე სწორედ იმ ნახევრად დამპალ სკამლოგინზე, რომელზედაც ოდესმე, ზაფხულის საღამოებში, ლეონიც იჯდა და შეყვარებულ თვალს არ ამორებდა ემას; მაგრამ ემას იგი ახლა აღარ აგონდებდა. იასამნის შიშველ ცოცხებში ვარსკვლავები ბრჭყვიალებენ. უკან კი მდინარე მიშხუის და დროდადრო ნაპირზე ხმელ ლერწამს ლანალუნი გააქვს. ხან აქ, ხან იქ, ბნელში ხეთა ქოლგები გამოისახება, უცნაურად ქანაობს და ირხევა, თითქოს ვეება ტალღები მოდიან და შეყვარებულნი უნდა წალეკონო. ღამის სიცივე უფრო მჭიდროდ ჩაახუტებდა ხოლმე მათ; ამოსუნთქვა უფრო ღრმა ჩანდა, ბნელში ოდნავ გასარჩევი თვალები კი უფრო ფართო; საერთო დუმილში სიგყვებს ჩურჩულით ამბობდნენ ხოლმე, ხოლო სულში კი ისინი მეტისმეტი მკათუილობით იჭრებოდნენ და დაუსრულებელ გამოხმობად ისმოდნენ. წვიმიან ღამეებში

ექიმის მისაღებ სახლში შევიდოდნენ ხოლმე, ფარდულსა და თავლას შუა რომ იყო მოთავსებული. ემა შანდალს აანთებდა, საგანგებოდ ამისათვის რომ ჰქონდა დამალული წიგნების უკან. როდლოლთი მოიკალათებდა, თითქოს თავის სახლშიაო. და ამ ბინის შესახედაობა, მხიარულ გუნებაზე აყენებდა; არ შეეძლო მოეთმინა და ხშირად უწყინარი რამ არ ეხუმრა შარლის შესახებ, რაც ემას გულს საჩოთიროდ ხვდებოდა. ქალს სურდა, როდლოლთს მეტი სიდარბაისლე და დრამატიზი გამოეჩინა, ვით იმ დღეს, როდესაც ემას ფეხის ხმა მოესმა ხეივანში.

— მოდიან, — წამოიძახა მან. როდლოლთმა სანთელი ჩააქრო.

— დამბახა ხომ თან გაქვთ?

— რისთვის?

— იმისთვის, რომ თავი დაიცვათ, — მიუგო ემამ.

— დამბახა რაში მჭირდება... და როდლოლთმა სიგყვა ნიშნით დაასრულა, რაც ამის მომასწავებელი იყო: „ერთი ნკიპურტით გავაქრობ“.

ქალი გაკვირვებული იყო მისი სიმამაცით, თუმცა ისიც კი შეამჩნია, რომ ამ სიმამაცეში რაღაც გულუბრყვილო სულიერი სიგლანქე იყო გარეული, რამაც გული ატკინა.

როდლოლთი შემდეგ დიდხანს ფიქრობდა დამბახის ამ ამბავზე: თუ ქალი სერიოზულად ამბობდა, სასაცილოა, — ფიქრობდა იგი, — და საზიზღარიც კი, რადგან როდლოლთს არავითარი საბუთი არ აქვს ეჭვარებოდეს კეთილი შარლი; არც იჭვის ცეცხლით ინვის, როგორც იცყვიან ხოლმე; საამისოდ ემამ ზეიმით შეჰფიცა, რაც როდლოლთს აგრეთვე უშნო რამედ მიაჩნდა. ემა, საერთოდ, მეცისმეგად სენტიმენტალური ხდებოდა. ერთმანეთს თავიანთი მოჭრილი თმა გაუცვალეს, აგრეთვე პაგარა სურათებიც. ახლა იგი მოითხოვდა, ბეჭდებიც შეეცვალათ, წამდვილი საგვირგვინო ბეჭდები, ნიშნად სამარადისო კავშირისა. როდლოლთს ხშირად უამბობდა ხოლმე მწუხრის ზარებზე, ბუნების იდუმალ ხმებზე; მისი დედის ამბებს გამოჰკითხავდა, თავისაზე უამბობდა; დედა როდლოლთს ოცი წლის წინ გარდაეცვალა. მიუხედავად ამისა, ემა მეცისმეგად გულითადი სიგყვებით ანუგეშებდა, თითქოს იგი უპატრონო ობოლი ვინმეაო, და ხშირად ჩურჩულებდა, თანაც თვალი ზეცისაკენ ჰქონდა ხოლმე მიპყრობილი:

— მე დარწმუნებული ვარ, რომ იქ ისინი ერთხმად ადასტურებენ ჩვენს სიყვარულს.

მაგრამ იგი ასე ლამაზი იყო! როდლოფს ძვირად უგემია ასე წმინდა ვნება. ეს უმნიშვნელო სიყვარული მისთვის ის ძალა იყო, რომელიც თავშეუკავებელი ცხოვრების ჩვევებს ამორებდა და ამავე დროს მის სიამაყესა და გრძნობიერებასაც აოკებდა. ემას აღფრთოვანება, რაც ვაჟის მდაბიურ საღ გონებას სასაცილოდ ეჩვენებოდა, გულში მაინც მოსწონდა, რადგან მის პირადობას ეხებოდა. რაკი დარწმუნდა, ვუყვარვარო, როდლოფი აღარც მორიდებას გრძნობდა და ნელინელ იცვლიდა მასთან დამოკიდებულებას. უკვე აღარ გააჩნდა აღარც ის ნაზი სიციხეები, რაც ემას სიამით ატირებდა ხოლმე და აღარც ის გიჟური ალერსი, ქალს რომ თავს ავინწყებინებდა; უძირო სიყვარული, რომელშიც ემა იძირებოდა, თანდათან თხელდებოდა, ვით მდინარე გვალვის დროს, და ბოლოს, ქალმა შლამიც კი იგრძნო, მაგრამ როდი დაიჭერა, სინაბეს უფრო უმატა, როდლოფი კი უფრო და უფრო ნაკლებ ფარავდა გულგრილობას.

ქალმა თვით არ იცოდა, ნანობდა თუ არა, რომ მთლად დანებდა, თუ პირიქით, მზადაა, კიდევ უფრო მეტად შეიყვაროს იგი. თავისი სისუსტის დამამცირებელი შეგნება შეურაცხყოფად ეჩვენებოდა, რასაც მხოლოდ ვნებათგვობა არბილებდა ოდნავ. ეს უკვე სიყვარული კი აღარ იყო, არამედ რაღაც განუწყვეტელი ცდუნება. როდლოფმა დაიმონა იგი. ქალს თითქმის ეშინოდა მისი. მიუხედავად ამისა, გარეგნული ურთიერთობა უფრო მშვიდი იყო, ვიდრე ოდესმე, რადგან როდლოფს ეხერხებოდა თავის ჭკუაზე ეტარებინა იგი. და ექვსი თვის შემდგომ, გაზაფხულის მოსვლისას, მათ ისე იგრძნეს თავი, როგორც დიდი ხნის ცოლ-ქმარმა, რომელიც მშვიდად იცავს ოჯახურ კერას. დადგა დრო, როცა მოხუცი რუო ჩვეულებრივ ინდაურს გზავნიდა ხოლმე ძღვნად თავისი ფეხის განკურნების აღსანიშნავად. ძღვენს თან წერილიც ახლდა. ემამ გაჭრა ძაფი, რომლითაც წერილი კალათზე იყო მიბმული და შემდეგი სტრიქონები წაიკითხა:

„ჩემო ძვირფასო შვილებო! იმედი მაქვს, ამ წერილს ყველანი კარგად მყოფნი წაიკითხავთ და რომ ინდაურიც ამჟამად წინანდელებს არ ჩამოუვარდება; მე მგონია, უფრო რბილიცაა, თუ შეიძლება ასე ვთქვათ, და უფრო მსუქანიც. შემდეგისთვის კი, ვფიქრობ, ქათმის მამალი გამოვიგზავნოთ, სხვადასხვაობისათვის, უკეთუ თქვენ ვარიებს არ ინებებთ; თუ შეიძლებოდეს, ეს კალათი და ორიც წინანდელი უკანვე გამომიგზავნეთ! ერთი უბედურება დამემართა: ქარმა ღამით ფარდელის სახურავი აგლიჯა და ხეებზე გახიდა. მოსავალიც მაინცდამაინც არათვერი სახარბიელოა. ასე რომ, არ ვიცი, როდისღა გნახავთ. ჩემთვის ახლა ისე ძნელია სახლის მიტოვება, როცა მარტო ვარ, ჩემო კარგო ემა!“ აქ სტრიქონები შეწყვეტილია, თითქოს მოხუცს კალაში დაუდგია, რათა ოდნავ ოცნებას მისცემოდაო.

„მე კარგად ვარ, მხოლოდ სურდო დამემართა, ამას წინათ რომ ივეგოს ბაზრობაზე წავედი. მწყემსის საძებრად წავედი, რადგან ძველი გავაგდე; მეტად აზიზი მჭამელი ბრძანდებოდა, სულ ნაირ-ნაირებს მოითხოვდა, რა წვალეა მაგ ყაჩაღებთან საქმის დაჭერა! გარდა ამისა, ავყიაც იყო. ერთმა მეწვრილმანემ გადმომცა, რომელიც ამ ზამთარს თქვენს მხარეში ყოფილა და მანდ კბილი ამოუძვრია, რომ ბოვარი ძველებურად კარგად მუშაობს. ეს მე არ გამკვირვებია, — და თან ამოძრობილი კბილი მაჩვენა; ერთი ფინჯანი ყავა დავლიეთ ერთად. შენზე ვკითხე, ხომ არ გინახავს-მეთქი, არაო, მაგრამ თავლაში ორი ცხენი დაუნახავს, საიდანაც დავასკვენი, რომ თქვენი საქმე კარგად მიდის. მით უკეთესი, ჩემო კარგებო! ღმერთსა ვთხოვ, ყოველი კეთილი მოგანიჭოთ. ძალიან დამწუხრებული ვარ, რომ ჩემი საყვარელი შვილიშვილი ბერგა ბოვარი ამდენი ხანია არ მინახავს. ბაღში, შენი ოთახის ახლოს, მის სახელზე ერთი ოქროქლიავის ხე ჩავრგე და ყველას ვუბრძანე, ხელი არ ახლონ; რომ მოისხამს, დავერეფ და მურაბას გავაკეთებ ბერგასთვის, როცა გვესტუმრება, გავუმასპინძლები.

მშვიდობით, ჩემო ძვირფასებო, გაკოცებ, ჩემო შვილო, და შენც, ჩემო სიძე, პატარას კი — ორივე ლოყაზე. დავშთები თქვენი კეთილმსურველი და მოსიყვარულე მამა თეოდორ რუო“. ერთხანს ხელთ ეჭირა ეს სქელი ქალაღი; ორთოგრაფიული შეცდომები ერთმანეთს მისდევდა და ემა გაეტაცა მოხუცზე ფიქრს, რომელიც ამ შეცდომებში კაკანებდა ვით ჩირგვში მიმალული ქათამი. ნაწერი ნაცრით იყო ნაშრობი, რომლის ერთი ბენოც კაბის კალთაზე დააცვივდა; ემას თვალწინ წარმოუდგა მოხუცი მამა, დახრილი მაშის ასაღებად. რამდენი ხანია არ მჯდარა ბუხართან, თავის ტაბურეტზე, და ცეცხლისთვის არ შეუკეთებია ასე ლამაზად მოგიზგიზე ხმელი ლერწამი ზღვისა!.. გაახსენდა ზაფხულის მზიანი საღამოები, კვიცები რომ გავლისას აჭიხინდებოდნენ და დაჭენაობდნენ. მისი ფანჯრის ახლოს სკა იდგა; მზეში მორიალუე ფუტკრები ზოგჯერ ფანჯრის მინებს მოაწყდებოდნენ, ვით ოქროს ცყვიები. რა ბედნიერი იყო იმ დროს! რა თავისუფალი! რა იმედიანი! რა ჭარბი ოცნებანი! ახლა სრულიად აღარა დარჩენია რა. სავსებით დაკარგა ისინი თავისი სულის დაუსრულებელ ხეგიალში, ცხოვრების თანდათანობით ცვლაში; ქალწულობის, ცოლობისა და სიყვარულის დროს; ისე განუწყვეტლად ხარჯავდა მათ მთელი სიცოცხლის მანძილზე, ვით მოგზაური თავის სიმდიდრეს გზის ფუნდუკებში. მაგრამ ვინ არის მიზეზი მისი უბედურებისა? სად იყო ეს არაჩვეულებრივი კატასტროფა, რომელმაც მისი ცხოვრება თავდაყირა დააყენა? თავი აიღო და გარშემო მიმოიხედა, თითქოს თავისი განჯვის მიზეზს აქ ეძებსო. აპრილის მზის სხივი მისი ეტაჟერის ფაიფურზე თამაშობდა; ბუხარში ცეცხლი ენთო; ფეხქვეშ რბილი ხალიჩა იგრძნო, დღე კი ნათელი იყო, ჰაერი — თბილი; გარედან თავისი პატარა ქალის კისკისი მოესმა.

ბავშვი მოღბე გორაობდა, სადაც მოძვილი თივა იშლებოდა; იგი ზვინის თავზე მიბობლავდა, ძიძას კაბის ბოლოთი ეკავა; იქვე ლესტიბუდუა შლიდა თივას; და როცა იგი მიუახლოვდებოდა, ბავშვი ორივე ხელს იშვერდა და მისკენ იხრებოდა.

— მომიყვანეთ აქ! — დაიძახა დედამ და შვილის მოსახვევად გასწია, — როგორ მიყვარხარ, ჩემო პატარა! როგორ მიყვარხარ! შეამჩნია, რომ ყურები ოდნავ დასვრილი ჰქონდა, მაშინვე თბილი წყალი მოატანინა, დაბანა; საცვლები, წინდები, თვესაცმელი გამოუცვალა, და ძიძას ათასი კითხვა მისცა მისი ჯანმრთელობის შესახებ, თითქოს ესაა, ახლა დაბრუნებულა შორი მოგზაურობიდანო; მერმე ერთხელ კიდევ აკოცა, თვალზე ცრემლი მოეძალა, და ძიძას გადასცა, რომელიც პირდაღებული უცქეროდა ასე მოულოდნელი სინაზის გამოჩენის გამო. საღამოს როდღღოთმა შეამჩნია, რომ ემა ძალზე ჩათუქრებული იყო.

— გაივლის, — გაითუქრა, — ეს ჭირვეულობაა. და ზედიზედ სამი პაემანი გაუშვა. როცა მოვიდა, ემამ გულგრილობა, თითქმის ზიზღი დაახვედრა. მანაც შური იძია და თავი ისე დაიჭირა, ვითომ არც მის ნაღვლიან ოხვრას ამჩნევს, არც მის ცხვირსახოცს, ხელში რომ სრესდა. და სწორედ მაშინ ინანა ემამ! თავის თავს ეკითხებოდა კიდევ, რად მძულს შარლი, განა უკეთესი არ იქნებოდა, რომ მისი შეყვარება შემეძლოსო, მაგრამ ქმარი ძალიან ნაკლებ საბაბს იძლეოდა საამისოდ; და იგი დიდ გაჭირვებაში იყო იმის გამო, როგორ გამოეჩინა ეს თავდადება; აქ ერთბაშად შეათუთიაქე შემოვარდა, რათა მისთვის საამისო შემთხვევა მიეცა.

თავი X

ამას წინათ, რომელიღაც სამკურნალო ჟურნალში შეათუთიაქეს ახალი მეთოდის ქება წაეკითხა გამრუდებული ფეხის გასწორების შესახებ და როგორც პროგრესის მომხრეს პატრიოტული აზრი დაეხადა: იონვილი რომ შესაფერის დონებზე მდგარიყო, ამ ქალაქშიც უნდა გაეკეთებინათ სტეფოპოლიის ოპერაციები.

— აქ ხომ არავითარი რისკი არ არის? — ეუბნებოდა იგი ემას, — აი, გამიგონეთ (და თითებზე ჩამოთვალა ამ ცდის სარგებლობანი): თითქმის უზრუნველყოფილი წარმატება, ავადმყოფის განკურნება და გაღამაზება, ოპერაციონს კი სახელის სწრაფი მოპოვება. რატომ არ უნდა მოინდომოს თქვენმა ქმარმა, მაგალითად, „ოქროს ლომის“ მექანიზის, საბრალო იპოლიტის გამრთელება? ნუ დაივნიყებთ, რომ სასტუმროში მიმსვლელს ყველას ჩამოუთვლის თავისი განკურნების ამბავს და გარდა ამისა (აქ ჰომემ ხმას დაუდაბლა და მიმოიხედა) მეც ვინ დამიშლის, რომ ამბავ პატარა შენიშვნა გავგზავნო გაზეთში? ხოლო

შემდეგ კი, ღმერთო ჩემო! ეს შენიშვნა გავრცელდება... ხმა გავარდება... და ხომ იცით, მთის მწვერვალიდან რომ თოვლის გუნდა დაგორდება! ვინ იცის, რა მოხდება? მართლაც, ბოვარის შეეძლო სახელი მოეხვეჭა; ემას არავითარი საბუთი არ ჰქონდა შარლის უნარიანობაში ეჭვი შეეგანა; და თანაც, რა კმაყოფილებას მიანიჭებდა ცოლის ის გარემოება, რომ იქნებოდა ქმრის წამქეზებელი იმ საქმეში, რაც სახელისა და ქონების მოხვეჭას გამოიწვევდა. ემაც ხომ ეძებდა უფრო მტკიცე დასაყრდენს, ვიდრე სიყვარული ანიჭებს.

მეათეთიანისა და ცოლის დაჟინებით წაქეზებული შარლი დათანხმდა. რუანიდან გამოიწერა ექიმ დაულის წიგნი და სალამოობით, ორივე იდაყვს დაყრდნობილი გულდასმით კითხულობდა.

სანამ შარლი შეისწავლიდა მოქცეული თეხის შემთხვევებს, ექუინუს ვარუს და ვოლგუს, ესე იგი, სტრეფოკატოპოდიას, სტრეფენდოპოდიასა და სტრეფექსოპოდიას (ანუ, უკეთ რომ ვთქვათ, თეხის სხვადასხვა მოქცევას, ძირს, შიგნით თუ გარეთ) სტრეფიპოპოდიასა და სტრეფანოპოდიასთან ერთად (სხვანაირად რომ ვთქვათ, თეხის ღრძობას ძირს ან მაღლა), ჰომე ყოველი საშუალებით აჯერებდა სამიკიგნოს მსახურს, რათა იგი ოპერაციის გაკეთებაზე დაეთანხმებია.

— ტკივილს სულაც ვერ იგრძნობ; პატარას უჩხვლეტს, როგორც სისხლის გაღების ღროს, და გათავდა; ზოგჯერ ბებერას აცლა უფრო მტკივნეულიცაა. დაფიქრებული იპოლიტი რეგვენულად აჭყეტდა თვალს.

— თუმცა, — განაგრძობდა მეათეთიანე, — მე რა მენაღვლება! შენთვის ვცდილობ მხოლოდ! კაცთმოყვარეობის გამო! ჩემთვის სასიამოვნო იქნებოდა, ჩემო კარგო, რომ გათავისუფლებულიყავ მაგ საზიზღარი კოჭლობისაგან, მთელ ჯივარს რომ გინგრევეს და შენი მოვალეობის აღსრულებაშიც ხელს გიშლის, თუმცა შენ ამას უარყოფ. და ჰომე უხატავდა, როგორ გააჯელებდა და გააცქეციებდა ოპერაცია; იმაზედაც კი გადაუკრა სიცივა, რომ მაშინ ქალებსაც უფრო მოეწონებოდათ. მეჯინბე ყვეყნურად ილიმებოდა, მეათეთიანე კი უფრო და უფრო აღიზიანებდა.

— მაგისი ღდინიც არ იყოს, განა ვაჟუაცი არა ხარ? ერთიც ვნახოთ, ომში წასვლა მოგიხდა, ღროშების თრიალით ბრძოლა! აჰ, იპოლიტი!... და ჰომე განშორდებოდა გაჯავრებული: არ მესმის შენი ჯიუტობა და ეს სიბრიყვე, რომელიც მეცნიერების სიკეთეზე უარს გათქმევინებსო. უბედური დათანხმდა, რადგან, ბოლოს და ბოლოს, ეს დაჟინება შეთქმულებას ჰგავდა: ბინე, რომელსაც სხვის საქმეებში ჩარევა არ უყვარდა, ქალბატონი

ლეთერანსუა, არგემიზა, მეზობლები და თვით მერიც, ბატონი გუვაში, არწმუნებდნენ, ურჩევდნენ, არცხვენდნენ, მაგრამ საბოლოო გადაწყვეტილება იმ გარემოებამ დააჩქარებინა, რომ დაჰპირდნენ, ეს ოპერაცია სრულიად არაფერი დაგიჯდებაო. ბოვარიმ ფეხის გასასწორებელი საჭირო აპარატის შოვნაც კი აღუთქვა. ეს დიდსულოვანი ფიქრი ემას მოუვიდა. შარლი დაეთანხმა და გულში ამბობდა: რა ანგელოზია ჩემი ცოლი!@ მეათეთიას რჩევითა და დარწმუნებით შარლმა ადგილობრივ დურგალსა და ზეინკალს შეუკვეთა სათანადო ყუთის გაკეთება, რომლისთვისაც არ დაუბოგავთ რკინა, ხე, თუნუქი, ტყავი, მანჭვლები და ხრახნილები. მაგრამ, რომ გაეგოთ, რომელი ძარღვი იყო გადასაჭრელი, საჭირო იყო, რომ ჯერ ის გამოერკვიათ, რა ჯურისა იყო იპოლიტის ფეხის გამრუდება. ფეხისგული წვივიანად თითქმის ხაზს ქმნიდა, რაც ხელს არ უშლიდა, რათა იგი შიგნით ყოფილიყო მიქცეული; ასე რომ, ეს იყო ფლოქა-ფეხი, ეცუინუს-ით ოდნავ გართულებული, ანუ ეცუინუს-ის მსუბუქი ფორმა ფლოქა-ფეხისკენ მძაფრად მიდრეკილი; მაგრამ მიუხედავად ამ მობრეცილი ფეხისა, რომელიც მართლაც ცხენის ფლოქეს ჰგავდა, გახევებული კანით, ხმელი ძარღვებითა და მსხვილი თითებით, რომლებზედაც ჩაჟანგებული ფრჩხილები ლურსმნებით იყო დასობილი, კოჭლი იპოლიტი დილიდან საღამომდე ქურციკვით დახტუნავდა. ყოველ წუთს შეიძლებოდა მისი დანახვა მოედანზე, სადაც ისე ხმარობდა თავის კოჭლ ფეხს, ვით კაი ოჩოფებს; გვეგონებოდათ, ამ კვაჭუნას უფრო მოხერხებულად ხმარობს, ვიდრე მთელ ფეხსო. რაკი ეს ფეხი ამდენი ხნის განმავლობაში ემსახურებოდა, მან თითქოს მორალური ღირსებანიც მოიპოვა: მოთმინება და ენერჯია; და როცა რაიმე მძიმე სამუშაოს მიანდობდნენ ხოლმე, იპოლიტს თავის კვაჭათეხზე დაყრდნობას ამჯობინებდა.

მაშასადამე, რაკი ეს ფლოქა-ფეხის შემთხვევა იყო, ჯერ აქილევის ძარღვი უნდა გადაეჭრა და მხოლოდ შემდგომ უნდა მიეყო ხელი გიბილური შიგნითა ძარღვისთვის, რათა ეცუინუს-ისგან გაეთავისუფლებია, რადგან ექიმი ვერ ბედავდა ორივე ოპერაციის ერთსა და იმავე დროს გაკეთებას; იგი ისედაც კანკალებდა შიშით, ვაითუ უნებლიეთ რაიმე მნიშვნელოვან ადგილს შეეხებო. არც ამბრუამ პარეს, რომელმაც ცელსიდან თხუთმეტი საუკუნის შემდეგ, პირველმა სცადა გადაჭრილი არტერიის გასკვნა, არც დიუპუტრენს, ვინც ტვინის სქელი ფენის ქვეშ მუნუკი გაჰკვეთა, არც ჟანსუელს, რომელიც პირველი შეეცადა ზედა ყბის ამოღებას, — არც ერთს ნებისყოფა არ ჰქონია ისე დაძაბული, როგორც ბოვარის, როცა იგი ტენოტომით შეიარაღებული იპოლიტს მიუახლოვდა. როგორც საავადმყოფოში, ერთი მაგიდა საფსე იყო კორპით, გასანთლული ძაფითა და უამრავი სახვევით, რაც კი მეათეთიას გააჩნდა. ყოველი სამზადისი დილიდანვე თავს იდო თვით მეათეთიასქემ, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ საზოგადოება განეცვიფრებინა, მეორეც, იმიტომ, რომ თავისთვის ილუზია

შეექმნა. შარლმა კანი გაჰკვეთა. გაისმა ხმელი ლანუნი. ძარღვი გადაჭრილ იქნა, ოპერაცია გათავდა. განცვიფრებული იპოლიტი გადმოიხარა და ხელები დაუკოცნა ბოვარის.

— მოიცა, — უთხრა მეათეთიანქემ, — შენ შემდეგ დაუმაღლებ შენს კეთილისმყოფელს! და იგი სწრაფად დაეშვა ძირს, რათა ოპერაციის შედეგი ეცნობებინა ხუთი თუ ექვსი ცნობისმოყვარისთვის, ეზოში რომ ელოდებოდა და ეგონა, იპოლიტი ახლავე ფეხგასწორებული გამოვალ. შარლმა ავადმყოფის ფეხი მექანიკურ მამოძრავებელში მოათავსა და შინ დაბრუნდა, სადაც ემა გულისფანცქალით ელოდებოდა. ცოლი ყელს მოეხვია; მერე სადილად დასხდნენ; ექიმი ბევრს ჭამდა და დესერტზე ერთი ფინჯანი ყავაც კი დააყოლა, ასე იგი მხოლოდ კვირაობით ნებივრობდა, როცა სტუმრები ჰყავდა ხოლმე.

საღამომ საუცხოოდ გაიარა, ცოცხალ საუბარსა და ოცნებაში, ცოლ-ქმარი მომავალ სიმდიდრეზე ფიქრობდა, რაც ოჯახის გაუმჯობესების საშუალებას მისცემდა. შარლი უკვე ხედავდა გონების თვალთ, როგორ ვრცელდება მისი სახელი და იზრდება მისი კეთილდღეობაც. ცოლს კი წინანდებურად უყვარს, ხოლო ემა ბედნიერი იყო ახალი, უფრო ჭანსალი და კეთილი გრძნობის განცდით; ახარებდა გულში აღძრული ოღნავი სინაზე ამ საბრალო ადამიანისადმი, ვინც მას აღმერთებდა. მის გონებაში ნუთით როდოლოფზე ფიქრმაც გაიელვა, მაგრამ თვალი მყის შარლს მიაპყრო და გაკვირვებით შეამჩნია, რომ ურიგო კბილები როდი ჰქონია. უკვე ლოგინში იწვნენ, როცა ჰომემ მზარეული ქალი იქით გააგდო და უეცრად სანოლ ოთახში შევიდა. ხელში ახალდაწერილი ქალაქი ეჭირა. ეს იყო მის მიერ დამზადებული რეკლამა, რომელიც „რუანის შექურაში“ დასაბეჭდად უნდოდა გაეგზავნა და წასაკითხავად მოიგანა.

— თვითონ წაიკითხეთ, — უთხრა ბოვარიმ. მეათეთიანქემ კითხვა დაიწყო:

„მიუხედავად ცრუმორწმუნეობათა იმ ხშირი ქსელისა, ევროპის მისავალ კუთხეს რომ თარავს, სინათლე მაინც შემოდის ჩვენს სოფლებში. ასე, მაგალითად, გასულ სამშაბათს ჩვენს მივინყებულ დაბა იონვილში ადგილი ჰქონდა ერთ ქირურგიულ ცდას, რაც ამავე დროს კაცთმოყვარეობის უმაღლეს აქტსაც წარმოადგენს. ბატონმა ბოვარიმ, რომელიც პრაქტიკული მედიცინის ერთ-ერთი ცნობილი მოღვაწეთაგანია, ჩვენს ოლქში“...

— აჰ, ეგ მეცისმეცია! ეგ მეცისმეცია! გაიძახოდა მღელვარებისაგან სულმეხუთული ბოვარი.

— არა-მეთქი, სრულიადაც არა! აბა სხვანაირად როგორ იქნება!... „...მოახდინა

მოქცეული ფეხის გასწორება“... მე აქ განგებ არ ვიხმე მეცნიერული ტერმინი, ხომ იცით, გაბეთში... ალბათ, ყველა ვერ გაიგებს; აქ კი საჭიროა, რათა მასებმა...

— მართალია, — დაეთანხმა ბოვარი, — განაგრძეთ.

— განვაგრძობ: „ბატონმა ბოვარიმ, რომელიც პრაქტიკული მედიცინის ერთ-ერთი მეგად ცნობილი მოღვაწეთაგანია ჩვენს ოლქში, მოახდინა მოქცეული ფეხის გასწორება, — ეს იყო კოჭლი ვინმე იპოლიტ გოტენი, მეჭინიბე, რომელიც ოცდახუთი წლის განმავლობაში მსახურობდა სასტუმრო „ოქროს ლომში“, ლეფერანსუას ქვრივი რომ განაგებს საჭურვლის მოედანზე. ცდის სიახლემ და მის მიერ გამოწვეულმა ინტერესმა იმდენ ხალხს მოუყარა თავი, რომ შენობის შესასვლელში ერთი ჭყლეტა იყო, ოპერაცია ჯადოსნური ოსტატობით ჩატარდა; კანზე მხოლოდ რამდენიმე წვეთი სისხლი გამოჩნდა, თითქოს იმის დასამტკიცებლად, რომ უდრეკი ძარღვი ბოლოს და ბოლოს ხელოვნების ძალას დაემორჩილა. ავადმყოფს, უცნაური რამეა (ამას ჩვენ ვამტკიცებთ) ოდნავი გვივილიც არ უგრძნია. მისი მდგომარეობა დღემდე მშვენიერია, ყველაფერი იმას მონიშნავს, რომ განკურნება ჩქარა მოხდება და ვინ იცის, შესაძლოა, სოფლის მომავალ დღეობაში საკუთარი თვალთ ვნახოთ ჩვენი კარგი იპოლიტი ბაკქუსური ცეკვის მონაწილედ სხვა მხიარულ ამხანაგებთან ერთად და თავისი ცქვიტი სრიალით ურყევად დაამტკიცოს სრული განკურნება! მაშ, დიდება სულგრძელ სწავლულებს! ქება და დიდება იმ დაუღალავი გონების პატრონებს, რომელნიც მრავალ უძილო ღამეს ანდომებენ ადამიანთა მოდგმის გასაუმჯობესებელ საშუალებათა ძიებასა და განჯულ მოყვასთა ყოფის შემსუბუქებას! სამგზის ქება და დიდება მათ! განა აქ ნამდვილი არ იქნება ვთქვათ, რომ ბრმათ თვალნი აეხილნეს და კოჭლნი ვიდოდნენ! იმას, რასაც სარწმუნოებრივი თანაგზიმი ოდესმე თავიანთ რჩეულებს ჰპირდებოდა, დღეს მეცნიერება ყოველი ადამიანის ხელმისაწვდომს ხდის! ჩვენ მკითხველს რეგულარულად მივანვლით ხოლმე ცნობებს ამ შესანიშნავი მკურნალობის შესახებ“.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, სწორედ ხუთი დღის შემდეგ შიშით გულგახეთქილმა მადამ ლეფერანსუამ ყვირილით შემოირბინა:

— მიშველეთ! იპოლიტი კვდება! არ ვიცი, რა ვიღონო!.. შარლი „ოქროს ლომისკენ“ გაეშურა; მეათუთიაქეც, ექიმი რომ მოედანზე უქულო დაინახა, ათუთიაქიდან გავარდა. აქოშინებული, წამონითლებული და შეშინებული ეკითხებოდა ყველას, ვინც კი კიბებზე შეეყარა:

— რა დამართა ჩვენს საინტერესო სტრუქტურას?

სტრეფობოდი კი საშინელი ტკივილით იმანჯებოდა, ისე რომ, მექანიკურ აპარატს კედელს უბრახუნებდა, თითქოს შენგრევა სურსო. დიდი სიფრთხილით, რათა მტკივანი ფეხი არ შეეწუხებინათ, კოლოფი შემოსხნეს და საშინელი სურათი წარმოუდგათ თვალწინ: ფეხის ფორმა მთლად სიმსივნეს დაემალა; ისე შეშუპებულიყო, რომ სადაცაა კანი გასკდებოდა; თანაც ლურჯად იყო აფორაჯებული, რაც ნიშანი იყო ქებული აპარატის მოქმედებისა. იპოლიტი წინათაც უჩიოდა ტკივილს, მაგრამ მაშინ ამას ყურადღებაც არ მიაქციეს; ახლა კი იძულებული იყვნენ დაეჯერებინათ, რომ მისი ჩივილი საფუძველს სრულებით მოკლებული როდი ყოფილა. ფეხი რამდენიმე საათის განმავლობაში თავისუფალი დატოვეს, მაგრამ დავარდა ოდნავ შეშუპება თუ არა, ორივე სწავლულმა საჭიროდ ცნო, ფეხი ისევ კოლოფში მოექციათ და განკურნების დასაჩქარებლად, მანქანა უფროც მოეჭირათ. ბოლოს, სამი დღის შემდგომ, როცა იპოლიტს მეტის მოთმენა აღარ შეეძლო, მათ ერთხელ კიდევ შემოსხნეს აპარატი და მიღწეული შედეგით ერთობ განცვიფრებული დარჩნენ: შეშუპება და მიმკვდარება მთელ ფეხს მოსდებოდა კანქვეშა ბუშტულებით, საიდანაც შავი სითხე სდიოდა. საქმე ძლიერ რთულდებოდა. იპოლიტი ძალზე წუხდა, ამიტომ მოხუცმა ლეფრანსუამ თავის პატარა სასადილო ოთახში დააწვინა, რათა ცოცხალი მანც გართულიყო. მაგრამ გადასახადთა ამკრეფი, რომელიც ყოველდღე იქ სადილობდა, ერთობ უჩიოდა ასეთ მეზობლობას და მაშინ იპოლიტი საბილიარდოში გადაიყვანეს. აქ იწვა იგი სქელ საბნებქვეშ და კვნესოდა ფერმკრთალი, წვერგაუპარსავი, ყბებჩაცვიფრული; თავს მონყვეტილივით აგორებდა ჭუჭყიან, ბუბებით დაფარულ ბალიშზე! მაღამ ბოვარი ნახულობდა ხოლმე. საკომპრესე ჩვრები მოჰქონდა, ანუგეშებდა, ამხნევებდა, თუმცა იპოლიტს საზოგადოება არ აკლდა, განსაკუთრებით საბაზრო დღეებში, როცა მის გარშემო გლეხები ბილიარდს თამაშობდნენ, კიებით ფარიკაობდნენ, თამბაქოს ეწეოდნენ, სვამდნენ და სიმღერებს ღრიალებდნენ.

— როგორ ხარ? — ეკითხებოდნენ ისინი და ბეჭებზე ხელს ურტყამდნენ, — ეჰ, შესახედავად ვერაფერი შვილი ბრძანდები! შენი ბრალია! ასე და ასე უნდა გექნა... და უამბობდნენ, როგორ განიკურნენ არა იმ საშუალებით, რომლითაც მას წამლობდნენ, არამედ სხვანაირად; და ნუგეშის მაგივრად დაუმატებდნენ:

— მაინცდამაინც ნურც ძალიან ათხოვებ ყურს სად რა გტკივა. უმჯობესია, ადგი-გასათუთდი რაღა, მეფესავით! აი შე ძველო მასხარავ! სული კი ძალიან მყრალი გდის, ძმობილო!

ქარცეცხლი, მართლაც, სულ უფრო და უფრო ვრცელდებოდა. ბოვარი თვითონაც ავად გახდა. ყოველ საათში, ყოველ წუთში იქ დარბოდა. იპოლიტს საშინელებით სავსე თვალს

მიაპყრობდა და გირილით დუღუნებდა:

— როდისღა გამოვკეთდები! მიხედეთ ღმერთს!.. აი, უბედურებაც ესაა! უბედურებაც ესაა!

ექიმი მუდამ ღიეცას ურჩევდა ავადმყოფს, მერმე აღგებოდა და წავიდოდა.

— მაგას ყურსაც ნუ უგდებ, ეუბნებოდა დედაბერი ლეფრანსუა, — კმარა, რაც განამეს! უფრო დასუსტდები, აი, ჭამე! და მიჰქონდა მისთვის ქონიანი სუბი, შემწვარი ცხვრის ხორცი, ქონის ნაჭერი და ზოგჯერ პატარა ჭიქა არაყი, რის გუჩთან მიგანას ავადმყოფი მაინც ვერ ბედავდა. როცა აბაგმა ბურნიზინმა ავადმყოფის მდგომარეობის გაუარესება შეიწყო, ითხოვა, სანახაუად მიმიშვითო. იმით დაინყო, მეცოდებითო, და თან განუცხადა, გულში უნდა გიხაროდეს, რადგან ასეთია ნება ღვთისაო, და დაუყოვნებლივ შეეცადა, ავადმყოფი ცასთან შეერიგებინა.

— შენ ხომ, — მამობრივი კილოთი ეუბნებოდა ხუცესი, — უგულუბელყოფდი შენს მოვალეობათ. ხშირად გხედავდნენ განა წირვა-ლოცვაზე? რამდენი ხანია არ ზიარებულხარ? მესმის, რომ სამსახური და ცხოვრების ორომგრიალი ხელს გიშლიდა, რათა სულმდებაც გეთექრა, მაგრამ ახლა კი დროა ცხოვრებაზე ითექრო. თუმცა არც სასო წარიკვეთო, მე ვიცი დიდნი ცოდვილნი, რომელნიც, ღვთის წინაშე წარსადგომად გამზადებულნი (შენი ჟამი კი ჯერ არ მოწეულა, მე ვიცი), მონყალებას ემუდარებოდნენ მას და კვდებოდნენ ღვთისმოსავნი. იმედი ვიქონიოთ, რომ შენც მათ მსგავსად კეთილ მაგალითს გამოგვივლინებ, ხოლო სიფრთხილისათვის უკეთესია დილით და საღამოს წაიკითხო „გიხაროდენ, ღვთისმშობელო ქალწულო“ და „მამათ ჩვენო“. ასე მოიქეც, გვევდრები! ჩემი გულისთვის! პირადად მე ვიქნები ამით დავალებული. აბა რა დაგაკლდება? მპირდები თუ არა? საბრალო დაჰპირდა. მღვდელი რამდენიმე დღეს ზედიზედ დაიარებოდა; თან მიკიგან ქალთან ბაასობდა, ხუმრობითა და კალამბურებით აღსავსე ანეკდოტებსაც კი უამბობდა, რომელთა აზრიც იპოლიტს არ ესმოდა, შემდეგ, როგორც კი გარემოებანი საშუალებას მისცემდა, კვლავ სარწმუნოებრივ საკითხებს დაუბრუნდებოდა და სათანადო იერსაც მიიღებდა. მისი გულმოდგინება თითქოს დაგვირგვინდაო: სტრეფოპოდმა სურვილი გამოთქვა: ოღონდ კი მოვრჩე და სწრაფი დახმარებისათვის ღვთისმშობლის სავედრებლად გეახლებითო, რაზედაც ბურნიზინმა უპასუხა, მაგის სანინააღმდეგო არაფერი მექნება. ზედმეტი სიფრთხილე არასოდეს ურიგო არ არის და ეს არაფითარ რისკთან არ არის დაკავშირებულიო. მეათეთიანე აღშოთებული იყო იმით, რასაც იგი „ხუცის ოინებს“ ეძახდა; ეს აბრკოლებს იპოლიტის განკურნებასო და ქალბატონ ლეფრანსუასაც უმეორებდა:

— თავი გაანებეთ, თავი გაანებეთ-მეთქი! თქვენი მისტიციზმი მის მორალურ ენერჯიას ასუსტებს.

მაგრამ კეთილი ქალი არ უსმენდა. სწორედ ამ მეათეთიაქის ბრალი იყო ყველაფერი. წინააღმდეგობის სურვილით გამსჭვალულმა ავადმყოფის სასთუმლის ზემოთ ნაკურთხი წყლით სავსე სასურებელიც კი ჩამოჰკიდა. ამასობაში, როგორც ქირურგია, ისე რელიგია, ორივე თანაბრად უსარგებლო გამოდგა, — უღმობელი ქარცეცხლი სულ მალლა და მალლა. მუცლისკენ მიიწეოდა. რამდენჯერაც წამლები და კომპრესები გამოცვალეს, ძარღვები კი მაინც თანდათანობით სუსტდებოდა, ვიდრე შარლი თავის ჩაქნევით არ დაეთანხმა დედაბერ ლეფერანსუას რჩევას, რომ ასეთი უნუგემო მდგომარეობის გამო ნევშატელიდან მოეწვიათ სახელგანთქმული ბაგონი კანივე, მედიცინის დოქტორი, ორმოცდაათი წლისა, მდგომარეობის მქონე, თავდაჯერებული, ზიზლით იღიმებოდა, როცა ავადმყოფის ფეხი მუხლამდე ქარცეცხლით მოდებულ ნახა; იქვე განაცხადა, ფეხი დაუყოვნებლივ უნდა მოიკვეთოსო და მერმე მეათეთიაქისას წავიდა, რათა გვარიანად შეეჭო ის ვირები, ვინც უბედური ადამიანი ამ მდგომარეობამდე მიიყვანა. ღილში ხელჩაკიდებული ანჯღრევდა ჰომეს და მთელ აფთიაქში ღრიალებდა:

— აი თქვენი პარიზული გამოგონებანი! აი უახლესი იდეები საცახტო ქალაქის ვაჟბატონებისა! ყველა ეს ახალ-ახალი რამე, როგორც ელმის განკურნება, ქლოროფორმირება და საშარდე ბუშტის ქვების დაშლა, მთელი რიგი უმსგავსებანი, რომლებიც მთავრობამ უთუოდ უნდა აკრძალოს! თქვენზე ჭკვიანობას იჩემებენ და გჭყებენ ათასგვარი წამლით, შედეგს კი არ დაგიდევენ. ჩვენ უბრალო ხალხი ვართ. არა სწავლული, არა გენიოსები, არა სულგრძელი მეოცნებენი; ჩვენ საქმის ხალხი ვართ, ჩვენი მოვალეობა მკურნალობაა და ამრადაც არ მოგვივა, რომ ჯანმრთელ კაცს ოპერაცია გავუკეთოთ. ერთი მითხარით, შენი ჭირიმე: მოქცეული ფეხის გასწორება! განა შეიძლება მრუდე ფეხის გასწორება?! ეს ხომ იგივე იქნებოდა, კუბიანისთვის ზურგი გაესწორებინათ?

ჰომე უსმენდა და იგანჯებოდა, მაგრამ თავის უსიამოვნებას თავაზიანი ღიმილით მალავდა: საჭირო იყო მოჰფერებოდა კანივეს, ვისი რეცეპტებიც ზოგჯერ იონვილამდეც აღწევდა; ამიტომაც არ იღო თავს ბოვარის დაცვა, ერთი შენიშვნის ნებაც კი არ მისცა თავის თავს, შეეღია პრინციპებსა და თავისი ღირსება უფრო საარსებო ინტერესს, ვაჭრობას მიუტანა მსხვერპლად. იონვილის ცხოვრებაში ფეხის ეს ამბუგაცია დიდმნიშვნელოვანი მოვლენა იყო, დაბის მცხოვრებნი ამ დღეს დილაადრიან წამოდგნენ. ხალხით გაჭედნილ დიდ ქუჩას რაღაც სამგლოვიარო იერი ედო, თითქოს სიკვდილით დასჯას ელოდებიანო. მენვრილმანის დუქანში

იპოლიტის ავადმყოფობაზე ლაპარაკობდნენ. დუქნები აღარ ვაჭრობდნენ, ხოლო ქალბატონი ტუეაში, მერის მეუღლე, ფანჯარას არ სცილდებოდა და მოუთმენლად ელოდებოდა ქირურგის მოსვლას. იგი საკუთარი კაბრიოლეტით მოვიდა, რომელსაც თვითონ მართავდა. იმის გამო, რომ მარჯვენა რესორი მისი სხეულის სიმძიმით დაკეცილიყო, ეტლი ოდნავ გადახრილი მოდიოდა. მის გვერდით, დასაჯდომზე, იღო წითელტყავადაკრული დიდი ყუთი სამი ბრჭყვიალა სპილენძის საკეტი. იგი გრიგალივით შევარდა „ოქროს ლომის“ ჭიშკარში და ხმამაღლა დაიძახა, ცხენი გამოსხენითო; მერმე თვითონ წავიდა თავლაში სანახავად, ჭამს ქერს თუ არაო. სანამ ავადმყოფთან მივიდოდა, ყოველთვის ჯერ თავის ცხენსა და ეტლს მოუვლიდა ხოლმე, ამის გამო ამბობდნენ: აჰ, უცნაური ვინმეა ბატონი კანივეო. და ამ უცვლელი თავისებურებისთვის უფროც აფასებდნენ. უმაღლესი მსოფლიო განწყობდა სრულიად, ვიდრე იგი თავის ჩვეულებას უღალატებდა. ჰომე ეახლა.

— მე თქვენი იმედი მაქვს, — უთხრა მას ექიმმა, — ყველაფერი მზადაა? მაშ, შევუდგეთ საქმეს.

მაგრამ წამონითლებულმა მეათთიაქემ განუცხადა, მე ძლიერ შთაბეჭდილებიანი კაცი ვარ და ამიგომ ოპერაციაზე დასწრება გამიჭირდებაო.

— როცა უბრალო დამსწრესავით ხარ, — ამბობდა იგი, — მოგეხსენებათ, შთაბეჭდილება მძაფრდება! ამასთან, ჩემი ნერვული სისტემა ისე...

— აჰ, მე მგონია, — გაანწყვეტინა კანივემ, — თქვენ უფრო დამბლისკენ უნდა იყოთ მიდრეკილი. ეს მე, რა თქმა უნდა, არ მაკვირვებს: თქვენ, მეათთიაქეები, მუდამდღე თქვენს სამზარეულოში ხართ დამწყვდევლნი და, ბოლოს და ბოლოს, ამან გავლენაც უნდა იქონიოს თქვენს გემპერატურაზე. აბა, ერთი მე შემომხედეთ: ვდგები ყოველდღე დილის ოთხ საათზე, წვერს ვიპარსავ ცივი წყლით (და არასოდეს ვიყინები), სათბურს არ ვიცვამ, სურდოც კი არ ვიცი რა არის, მანქანა მშვენივრად მუშაობს! ვჭამ ამასაც, იმასაც, რაც შემხვდება; ვცხოვრობ შემთხვევის მიხედვით, როგორც თილოსოფოსი. ამიგომ არც თქვენსავით განებივრებული ვარ და ჩემთვის სულერთია, ქრისტიან კაცს აუქნი თუ რომელიმე ნანადირევს. ამის შემდეგ კიდევ ილაპარაკებთ ჩვეულებაზე?

მობაასენი ლაპარაკს განაგრძობდნენ და სრულიადაც არ აქცევდნენ ყურადღებას იპოლიტს, რომელიც საბანქეშო ოფლად იღვრებოდა; ექიმის გულგრილობას მეათთიაქე სარდლის გულგრილობას ადარებდა; ეს შედარება კანივეს სიამეს ჰგვრიდა, დაუსრულებლად ლაპარაკობდა თავისი ხელობის მოთხოვნებზე. ეს ხელობა მისთვის წმინდათაწმინდა იყო,

რასაც მისი კოლეგები ხშირად ფეხქვეშ თელავდნენ. ბოლოს ავადმყოფს მიუბრუნდა, გასინჯა სახვევები, ჰომეს რომ მოეგანა, ისეთივენი, პირველი ოპერაციის დროს რომ იყო ნახმარი, და სთხოვა, ვინმემ ავადმყოფის ფეხი დაიკაფოსო. გაგზავნეს ლესტიბუდუს მოსაყვანად; მანამდე კი კანივემ დაიმკლავა და საბილიარდოში გავიდა. მეათეთიანე არტემიზასა და ქალბატონ ლეფერანსუსთან დარჩა, ორივენი თავიანთ წინსაფრებზე უფრო ფერმკრთალნი იყვნენ და კარს წარამარა ადებდნენ ყურს. ამასობაში ბოვარი თავისი სახლიდან ვერ გამოსულიყო. ძირს, სასადილო ოთახში, გაცივებულ ბუხარს მისჯდომოდა, თავი ჩაეკიდა, ხელები დაეჭდო, თვალი გამჭერებოდა.

— რა მარცხი მომიხდა! — ფიქრობდა იგი, — რა უბედურება! მერმე, თითქოს ყოველგვარი სიფრთხილე ვიხმარე! არა, აქ უთუოდ ბედისწერა იყო! ხოლო, თუ იპოლიტი მოკვდა, მისი მკვლეელი მე ვიქნები. და, ყოველ შემთხვევაში, რა საბუთებს დავასახელებ თავის გასამართლებლად, რა უნდა ვუპასუხო პაციენტების შეკითხვას? შესაძლებელია, მართლაც რაიმე შეცდომა ჩავიდინე? უნდოდა მოეგონებინა და არ შეეძლო. მაგრამ თვით სახელგანთქმული ქირურგებიც ხომ ცდებოდნენ. მას კი, რასაკვირველია, არავინ დაუჭერებს. პირიქით, დასცინებენ, აყეფდებიან! გაიბმება მითქმა-მოთქმა ფორჟამდე, ნეეშატელამდე, რუანამდე, ყველგან, ვინ იცის, იქნებ კოლეგებიც მის წინააღმდეგ ამხედრდნენ. პოლემიკა აუცილებელი გახდება; საჭირო იქნება გაზეთებში თავის მართლება. თვით იპოლიტს შეუძლია საჩივარი აღძრას. შარლმა წარმოიდგინა, რომ იგი უკვე შერცხვენილია, განადგურებული და დაღუპული. და მოჯარებულ ათასგვარ ეჭვში მისი ფანტაზია ისე ქანაობდა, ვით მდინარის ტალღებში ზღვისკენ გაქანებული ცარიელი კასრი. ემა მის პირდაპირ იჭდა და თვალს არ აშორებდა. იგი არ იზიარებდა მის დამცირებას, რადგან თვით იყო დამცირებული; როგორ წარმოიდგინა, რომ ეს კაცი გამოსადეგია რისთვისმე, თითქოს რამდენჯერმე ნათლად არ დარწმუნებულა, რომ იგი არარაობაა! შარლი კუთხიდან კუთხეს აწყდებოდა. წაღები უჭრაჭუნებდა.

— დაჯექი, — მიახალა ქალმა, — თავი მომაბებრე! შარლი დაჯდა.

როგორ მოხდა, რომ (მისი ჭკუის პატრონი) ერთხელ კიდევ შეცდა ასე? — განაგრძობდა ემა განწყვეტილ ფიქრებს, — ან ეს რა უბედურებაა. განუწყვეტელი მსხვერპლის მიტანით თავისი სიცოცხლე გააჩანაგოს? გაახსენდა თავისი სწრაფვანი ფუფუნების შესაძენად, სულის სილაგაკე, ცოლქმრული ცხოვრების დამცირებანი, ტალახში ამოსვრილი ოცნებანი, ვით ფრთადამსხვრეული მერცხლები, ყოველივე, რასაც ნატრობდა, რასაც ელტვოდა, რისთვისაც საკუთარ თავს უარს ეუბნებოდა, რისი მიღწევაც შეეძლო. და რისთვის?! რისთვის?! მკვდრული

სიჩუმე, ქუჩებში რომ გამეფებულიყო, უეცრად გულისგამგვირავმა კვილმა შეარყია. ბოვარი გაფითრდა, კინალამ გული წაუვიდა. ემამ ნერვული მოძრაობით კოპები შეიკრა; მერმე კვლავ თავის ფიქრებს დაუბრუნდა. რისთვის და ამ კაცისთვის, რომელსაც არც ვაგების უნარი აქვს და არც გრძნობისა: აი, ზის აგერ სრულიად დამშვიდებული და ფიქრადაც არ მოსდის, რომ მისი სახელის შერცხვენა ჩემი შერცხვენაცაა; და მე ყოველ ღონეს ვხმარობდი, შემყვარებოდა იგი, და ცრემლით ვინანიებდი, რომ სხვას დავენებდი!

— მაგრამ, ხომ შესაძლებელია ეს ვალგუს-ი ყოფილიყო? — უეცრად წამოიძახა ფიქრებში წასულმა ბოვარმა. ამ უცნაური სიტყვის გახმაურებაზე, ქალის ფიქრებში რომ შეიჭრა, თითქოს გყვია ვერცხლის სინს მოხვდაო, ემა შეკრთა, თავი ასწია და უნდოდა გაეგო, რისი თქმა სურდა ქმარს; და იმდენად დაშორებული იყვნენ გონებით ერთმანეთს, რომ თვალგამტყვრებულნი, თითქმის განცვიფრებულნი უცქეროდნენ ერთიმეორეს. შარლი ამღვრეულ თვალს ავლებდა მას, ვით მთვრალი, და გაფაციცებით უგდებდა ყურს ნანამები ავადმყოფის მოთქმას, რომელიც ხან ვაბმით, არა თავისი ხმით ჰკიოდა, ხანაც მხეცივით ღმუოდა, თითქოს პირუტყვს ყელსა ჭრიანო. ემა გაფითრებულ ტუჩებს იკვნეტდა, ხელში რაღაც კენწაღს ატრიალებდა და ქმარს შანთივით გახურებულ თვალს არჭობდა. ახლა ყველაფერი ამფოთებდა მისი: სახე, განისამოსი, წარმოუთქმელი სიტყვები, გარეგნობა, მთელი მისი არსება. ნანობდა, ვით შეცოდებას, თავის წინანდელ სათნოებას და ყოველივეს, რაც კი ძველ ჩვევათაგან კიდევ დარჩენილიყო: მისი სიამაყე რისხვით ნადგურდებოდა. გვებოდა მოზემე ღალატის გამარჯვებით ერთგულებაზე. საყვარლის მოგონება მიმზიდველობის თავბრუდამხვევი ცდუნებით ეპატიჟებოდა; სულსაც კი გაიმეგებდა მისთვის და ამ უანგარო თავგამეგებაში რაღაც ჯერ კიდევ განუცდელ აღფრთოვანებას პოულობდა. ქმარი ისე ეჩვენებოდა, როგორც სამუდამოდ მისგან მონყვეტილი, დაუბრუნებლად სადღაც წასული, ამიერიდან იმდენადვე წარმოუდგენელი და არარსებული მისთვის, როგორც თითქოს თავის თვალწინ უკანასკნელად სულთმობრძავი. ქვათენილზე თუხის ხმა გაისმა, შარლმა თანჯარაში გაიხედა: ოდნავ ჭიატ ფარდებში თვალი მოჰკრა ექიმ კანივეს: იგი ბაზრის ფარდულების გასწვრივ მიდიოდა, მზეში, და შუბლს აბრეშუმის ცხვირსახოცი იმშრალედა. უკან ჰომეს მიჰქონდა მისი წითელგყავიანი ყუთი; ორივე აფთიაქისკენ მიემართებოდა. ამ დროს, სინაზისა და სასონარკვეთილების ჟამს, შარლი ცოლს მიუბრუნდა და უთხრა:

— მაკოცე, ჩემო კარგო!

— თავი დამანებე! — წამოიძახა ქალმა და ბრაზით წამოწითლდა.

— რა მოგივიდა, რა მოგივიდა? — იმეორებდა იგი გაკვირვებული, — დამშვიდდი! გონს მოდი! ხომ იცი, რომ მიყვარხარ? მოდი!..

— კმარა!

საშინლად დაიყვირა ემა. ოთახიდან გავიდა და კარი ისე მძლავრად გაიჭახუნა, რომ კედლიდან ბარომეტრი ჩამოვარდა და დაიმსხვრა. შარლი უძნეოდ დაეცა საგარძელზე და შეშფოთებული ეკითხებოდა თავს, რა მოუვიდაო; წარმოიდგინა სერიოზული აშლილობა წერეებისა, ტიროდა და თან გრძნობდა, რომ რაღაც დააგყდა თავს, საზარელი და გაუგებარი. საღამოს, როცა როდლოფი ბაღში მივიდა, საყვარელი წინკარში, კიბის პირველ საფეხურზე ელოდებოდა. ერთმანეთს გადაეხვივნენ და მთელი მათი წყენა ცეცხლოვან კოცნაში გალხვა ვით თოვლის გუნდა.

თავი XI

მათმა სიყვარულმა ახალი ძლიერებით იფეთქა. ხშირად, შუადღისას, ემა მოულოდნელად მისწერდა, მოდიო, მერმე თანჯრიდან აუხსენს ანიშნებდა, რომელიც საჩქაროდ მოიხსნიდა თავის წინსაფარს და ჰუშეგისკენ გაეშურებოდა. როდლოფი მოვიდოდა; ქალს მხოლოდ იმის თქმა უნდოდა, რომ უმისოდ მონწყენილია, ქმარი ეზიზღება, სიცოცხლე დამძიმებია!

— მერმე მე რა უნდა ვქნა? — მოუთმენლად წამოიძახა როდლოფმა.

— აჰ, შენ რომ გინდოდეს!.. ქალი ძირს იჯდა, მინაბე, მის ფეხთით, თმაგამლილი.

— სახელდობრ? — ჰკითხა როდლოფმა. ქალმა ამოიოხრა.

— სამუდამოდ წავიდოდით სადმე აქედან...

— ნამდვილად გიჟი ხარ, — სიცილით უთხრა მან, — განა ეგ შესაძლებელია? ემა თავისას გაიძახოდა; როდლოფმა, თითქოს არ ესმისო, ბაასი სხვა საგანზე გადაიტანა. მას სრულიად არ გაეგებოდა, რა არის საშფოთველი ისეთ უბრალო საქმეში, როგორც სიყვარულია. ემასთვის კი როდლოფთან კავშირი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იღებდა. იყო მიზეზიც, საიდანაც ეს გრძნობა მუდმივ საზრდოს პოულობდა. ეს სიყვარული დღითი დღე ძლიერდებოდა, რადგან იზრდებოდა მისი სიძულვილიც ქმრისადმი. რამდენადაც

თავდავინწყებით ეძლეოდა ერთ-ერთ მამაკაცს, იმდენადვე ზიზღით ანადგურებდა მეორეს; არასოდეს შარლი ისე საძაგელი არ მოსჩვენებია, როგორც ამჟამად; ეს ნამორივით დაკუთხული თითები, უძრავი გონება, უხეში მანერები, — ასე ეჩვენებოდა ყოველთვის, როცა როდლოფის ნახვის შემდეგ ცოლ-ქმარი მარტო დარჩებოდა. მაშინ ერთგული ცოლის როლს გაითამაშებდა ხოლმე, ხსოვნით კი ვნებააშლილი წარმოიდგენდა იმ შავთმიან თავს, კულუღი რომ მშობით დამწვარ შუბლზე ჩამოვარდნოდა, წარმოიდგენდა მის მოყვანილსა და ბრვე განადობას, მას, ვინც ასე ხიბლავდა თავისი ჭკუით და იპყრობდა ვნებათა ალტყინებით. მისთვის იკრიალებდა იგი, ვით ოქრომჭედელი რაიმე ნივთს, ფრჩხილებს; მისთვის ხარჯავდა ამდენ კოლდკრემს და ცხვირსახოცზედაც მისთვის აფრქვევდა ამდენ სუნელებას. იკაზმებოდა სამაჯურებით, ბეჭდებითა და ყელსაბამით. მისი მოსვლისას უზარმაზარ ლურჯ ვაზებს ვარდებით ავსებდა, ოთახსა და თავს ირთავდა, ვით პრინცის მომლოდინე კურტიზანი, სარეცხი მუდამ გამოუღევი იყო და ფელისიტეც დილიდან საღამომდე სამზარეულოდან ვერ გადიოდა, სადაც ახალგაზრდა ანტონი მისი შრომის ხშირი მოწმე იყო ხოლმე. გრძელ საუთლო ფიცარს დაყრდნობილი, აწინაშლილი ათვალეიერებდა ქალის სხვადასხვა საცვალს, გარშემო რომ იყო დატყენილი: სახამებლიან ქვედაკაბებს, თავსაფრებს. საყელოებს, ნაოჭიან ქვედა საცვლებს, გემოგანიერსა და ტოტებინროს.

— ეს რისი მაქნისია? — კითხულობდა იგი და ხელს ადებდა კრინოლინს ან შესაკრავ ზორტებს.

— ნუთუ არათფერი გინახავს? — სიცილით ეტყოდა ფელისიტე. — შენს ქალბატონს, ჰომეს, განა ქვედაკაბები არა აქვს?

— ქალბატონ ჰომეს? როგორ არა! — და ჩაფიქრებული დაურთავდა:

— განა ისიც ისეთი ქალია, როგორიც შენი ქალბატონი? ფელისიტეს არათრად ეჭაშნიკებოდა მისი მუდამ იქ ცრიალი, იგი ექვსი წლით უხნესი იყო და იცოდა, რომ თევდორე, ბატონ გილიომენის ლაქია, უკვე ეაშიკებოდა.

— რას ჩამცივებინარ, არ ვიცი! — ეუბნებოდა ფელისიტე და თან მუშაობას განაგრძობდა, — ნადი, შენს მუშებს მიხედე ის გირჩევნია, ვიდრე ქალებს უჭვრეტდე! მაგისტანები რა შენი საქმეა, ჯერ პირზე რძეც არ შეგშრობია ხეირიანად!

— ჰო, კარგი, ნუ ჯავრობ, აი წავალ და ქალბატონის ფეხსაცმელს გაგინმენდ. თაროზე ემას ცალახიან ფეხსაცმელს ჩამოიღებდა, პაემნების ღროს რომ იყო დასვრილი; წმენდისას

მგვერი ადგებოდა და ისიც თვალს ადევნებდა ძმის სხივზე არიალებულ გვიბს.

— ნახე, როგორ უფრთხილდება! — იცვოდა მზარეული, რომელსაც ფეხსაცმლის წმენდისას ზედმეტი სიფრთხილე არ უყვარდა, რადგან ქალბატონი, დაეკარგებოდა თუ არა ოდნავ სიახლის პენი, ფეხსაცმელს მსახურს ფეშქაშობდა. მთელი ერთი კარადა სავსე იყო ფეხსაცმლით, რომლებსაც ემა საჭიროების მიხედვით ხმარობდა; ცოლის მიერ განუულ ხარჯზე შარლს არასოდეს ერთი სიგყვაც არ დასცდენია.

ამას წინათ სამასი ფრანკი გადაიხადა ხის ხელოვნურ ფეხში, რომელიც ემამ საჭიროდ ცნო იპოლიტისთვის ეჩუქებინათ; ფეხს გარედან კორპი ედო და ზამბარებზე იხრებოდა; ამ რთულ მექანიზმს შარვლის ერთი ტოტი ეცვა, საიდანაც ლაკრონის წალა მოჩანდა, მაგრამ იპოლიტს ენანებოდა ასეთი კაბმული ფეხით სიარული და მადამ ბოვარის მეორეც, უფრო უბრალო გამოსახულება. ექიმმა, რასაკვირველია, ამისი ფულიც გადაიხადა.

ამრიგად, მეტინიბე თანდათან დაუბრუნდა თავის მოვალეობათა აღსრულებას, ვით ოდესმე, და სოფელში ხეციალს; გაიგონებდა თუ არა შორიდან ქვაფენილზე მისი ხის ფეხის რაკუნს, შარლი მყისვე სხვა გზით გაუხვევდა. შეკვეთა შესრულებულ იქნა ვაჭარ ლერეს მეშვეობით, რამაც საშუალება მისცა მას, რამდენჯერმე ენახა ემა. გაუბამდა ლაპარაკს პარიზიდან ახალმიღებულ სხვადასხვა საქონელზე. ძალზე დამთმობი იყო და არასოდეს ფულს არ ითხოვდა. ემასაც გაიტაცებდა ცდუნება თავისი კაპრიზების ასე იოლად ასრულების გამო. მაგალითად, უნდოდა როდოლოფისათვის მიეძღვნა მშვენივრად ნაკეთები მათრახი, რომელიც რუანის ქოლგების ერთ-ერთ სავაჭროში ნახა. ერთი კვირის შემდეგ ლერემ მათრახი მოიგანა. მეორე დღეს კვლავ მოვიდა და ორას სამოცდაათი ფრანკის ანგარიში წარმოუდგინა, თუ სანტიმებს არ ვიანგარიშებთ. ემა უხერხულ ყოფაში ჩავარდა; სანერი მაგიდის ყველა უკრა მთლად ცარიელი აღმოჩნდა; ლესტიბუდუა აგერ ორი კვირა ელოდა თავისი ჯამაგირის მიღებას, მსახური კი — მთელი ექვსი თვე; სხვა წვრილმანი ვალიც ბევრი იყო გასასტუმრებელი. ბოვარი მოუთმენლად ელოდებოდა ბატონ დერობერესგან ფულის მიღებას, რომელსაც ჩვეულებად ჰქონდა პეგრე-პავლობას ბოვარის ვალის გადახდა. პირველად ემა როგორღაც ახერხებდა ლერეს დათათბირებას, მაგრამ იმასაც მოთმინება დაეღია, რადგან თავადაც სთხოვდნენ; მისი თანხა მთლად საბრუნავში იყო; ხოლო თუ ვალის ნაწილს მაინც არ გადაუხდიდნენ, იმუქრებოდა, მოგანილ საქონელს უკანვე წავიღებო.

— რა გაეწყობა, წაიღეთ! — უთხრა ემამ.

— რას ამბობთ? ვიხუმრე. აბა როგორ იქნება? აი, მხოლოდ მათრახს რომ

დამიბრუნებდეთ!.. რაც იქნება — იქნეს, მივალ და ვთხოვ ბატონ ბოვარის.

— არა, არა! არათურის გულისთვის! — ნამოიძახა ქალმა.

„აა! გაები?“ — გაიფიქრა ლერემ და თავისი აღმოჩენით გულდაჯერებული ნავიდა, თანაც ჩვეული მსუბუქი ჩიუნივით იმეორებდა:

— კეთილი! ვნახოთ, ვნახოთ! ემა ფიქრობდა, როგორ დავიძვრინო თავი ამდენი ვალებიდანო, რომ უეცრად მსახური შემოვიდა და ბუხარზე ლურჯ ქალაქში შეხვეული მცირე ამანათი ჩამოსდო: „ბატონ დერობერესგან“. ემა მივარდა. ამანათი გახსნა. შიგთხეთმეტი ოქროს ნაპოლეონი აღმოჩნდა. ეს იყო შარლის სამკურნალო ჰონორარი. კიბებზე ექიმის ფეხის ხმა გაისმა; ქალმა ოქრო წუთში ჩაყარა, დაკეცა და კლიცე გამოაძრო. მესამე დღეს ლერე კვლავ გამოცხადდა.

— მე მინდა მორიგება მოვახდინო, — თქვა მან, — თუკი თქვენ დათანხმდებოდით, გარიგებული ფულის მაგიერ...

— აი, ინებეთ! — და ემამ მუჭში ჩაუყარა თოთხმეტი ოქრო. ვაჭარი განცვიფრებული დარჩა. მაშინ, წყნის დასამალავად, ბევრი იბოდიშა და ათასგვარი რამ შესთავაზა, მაგრამ ემამ ხელალებით იუარა. კიდევ რამდენიმე წუთს იდგა ქალი ასე და თავისი წინსაფრის ჭიბეში ხელით ათამაშებდა ასსუიან ორ დიდ ვერცხლის ფულს, რომელიც ხურდად მიიღო. სიგყვას აძლევდა თავს, ამიერიდან ხელმოჭერილი ვიქნებიო, რათა შემდეგში ფული დაებრუნებინა...

„ეჰ, — გაიფიქრა მან, — ამაზე არც კი იფიქრებს“.

გარდა მოქურულგარიანი მათრახისა, როდლოფს სხვა ნივთებიც ჰქონდა ემას ნაჩუქარი: ბეჭედი წარწერით „ამორ ნელ ცორ“, ყელსახვევი შარფი და პორტსიგარი, სწორედ ისეთი, როგორიც ვიკონგის პორტსიგარი იყო, შარლმა რომ გზაში იპოვა და ემა ინახავდა.

როდლოფს ქალისგან საჩუქრების მიღება თავის დამცირებად მიაჩნდა. იგი უარობდა, ემა იყინებდა და როდლოფიც უთმობდა, თუმცა არ მოსწონდა მისი დესპოტური და მომაბეზრებელი დაყინება.

ზოგჯერ უცნაური რამ ფიქრი მოუვლიდა:

— როდესაც საათი შუალამისას დაკრავს, — ეცყოდა ხოლმე, — იფიქრე ჩემზე! და

უკეთუ გამოტყდებოდა, დამავინყდაო, საყვედურით აიკლებდა; მერმე კვლავ ჩამოეკიდებოდა;

— გიყვარვარ?

— ჰო, მიყვარხარ, მიყვარხარ!

— ძალიან?

— რასაკვირველია!

— ჩემამდე სხვა ქალი არ გყვარებია?

— იქნება გგონია, რომ შენთან დავკარგე უბინოება? — სიცილით წამოიძახებდა კაცი. ემა ატირებოდა. იგი ნუგეშისცემას ცდილობდა, თანაც ხუმრობით მალავდა ყელს მიბჯენილ ბრაზს.

— ოჰ, მიყვარხარ და იმიტომ! — კვლავ დაიწყებდა, — ისე მიყვარხარ, რომ უშენოდ სიცოცხლეც არ შემიძლია, იცოდე! ხანდახან ისე მომენატრება შენი ნახვა, რომ გული სიყვარულის რისხვით სკდება. ჩემს თავს ვეკითხები ხოლმე: „ნეტავ, ახლა სადაა? შეიძლება სხვა ქალებთან ბაასობს? ისინი უღიმიან, იგი უახლოვდება“... ოჰ, არა, შენ არაფერს მოგნონს, ხომ? არიან, რა თქმა უნდა, ჩემზე ლამაზები, მაგრამ მე უკეთ ვიცი სიყვარული! მე მონა ვარ შენი და ხასა! შენ კი ჩემი მბრძანებელი ხარ, ჩემი კერპი! კეთილი ხარ! ლამაზი! ჭკვიანი! ძლიერი! მას იმდენჯერ გაეგონა ამგვარი რამეები, რომ ემას სიტყვები მისთვის არაფითარ ფასეულობას აღარ წარმოადგენდა. ემაც სხვა საყვარლებს ჰგავდა; სიახლის მომხიბვლელობა გაიცრიცა, ვით სამოსი რამ, და სასტიკად გააშიშვლა მუდმივი ერთგვარობა ვნებისა, რომელსაც ყოველთვის ერთი და იგივე გამოვლინება, ერთფეროვანი ენა აქვს. ამ პრაქტიკული ჭკუის კაცს არ შეეძლო გაერჩია გარეგნულად ერთსახოვანი გრძნობის შინაგანი სხვადასხვაობა, ვინაიდან გარყვნილ, ანუ ნაყიდ ბაგეებს არაერთხელ უჩურჩულებია მისთვის ჩვეული სიტყვები აღერსისა, ამიტომ მას აღარ სწამდა მისი სიმართლე. საჭიროა მხედველობაში მიიღო, ფიქრობდა იგი, ის გადაძვლებული სიტყვები, რომლებიც გრძნობის ჩვეულებრიობას აღამაზებსო, თითქოს სულიერი განცდების სიუხვე ზოგჯერ სრულიად უბრალო გამოთქმებით არ გამოიხატებოდეს, რადგან არაფერს და არასოდეს ჰქონია ზუსტი საზომი არც თავის საჭიროებათა, არც თავის შეხედულებათა და არც მწუხარებათა; აღამიანის სიტყვა კი თითქოს გაბზარული ტაშტიაო, რომლის დაკვრითაც დათვებს ათამაშებენ იმ დროს, როცა გული ვარსკვლავებს ეთამაშება. მიუხედავად ამგვარი მედიდური შეხედულებისა, რაც

ისეთ ადამიანს ახასიათებს, ვინც ყოველნაირ საქმეში მხოლოდ საკუთარ თავზე ფიქრობს, როდღღუტა ამ სიყვარულში ისეთი სიამენიც აღმოაჩინა, რომლებითაც აუცილებლად უნდა ესარგებლა. კდემამოსილება სრულიად უადგილოდ ჩათვალა. ემას სულ მოურიდებლად ეპყრობოდა; ნდომის დასაკმაყოფილებელ უბრალო მანქანად გადააქცია. ეს იყო რალაც განუსჯელი, მონური სიყვარული ამ კაცისადმი, ვისაც იგი აღმერთებდა და ვინც ცკობათა მორევი ძირავდა. სული მისი ენათებოდა ამ ნექტარს და შიგ იხრჩობოდა, ვით თავადი კლარენსი ღვინით სავსე კასრში. სიყვარულით შენაძენ ახალ ჩვევათა გამო მადამ ბოვარის საქციელიც გამოეცვალა. თვალი უფრო უტიფარი გაუხდა, ლაპარაკი მოურიდებელი; იქამდეც კი მივიდა, რომ როდღღუტან ერთად დასეირნობდა პირში პაპიროსგამოჩრილი, თითქოს საზოგადოებრივ აბრს არაფრად აგდებსო; და ბოლოს, ისინიც კი, ვინც კიდევ ეჭვობდნენ, უკვე აღარ ეჭვობდნენ, როცა ერთხელ იგი დილიაჟან „მერცხლიდან“ ჩამოხდა მამაკაცის ჟილეტით ნელგამონაკვეთული. ბოვარის დედა, რომელიც ქმართან დიდი უსიამოვნების გამო შვილთან შეხიზნულიყო, ემას ასეთი საქციელით არანაკლებ იყო აღშფოთებული, ვიდრე იქაური ქალები. დედა სხვა ბევრითაც იყო ნანყენი: ჯერ ერთი, შარლმა მისი რჩევა არ მიიღო და ცოლს რომანების კითხვა არ აუკრძალა; მეორეც ისა, რომ არ მოსწონდა ეს ღჯახური განწყობილება; ერთხელ ვითომ შენიშვნის მიცემაც გაბედა, განსაკუთრებით ფელისიგეს გამო, მაგრამ ისიც კი იწყინეს.

ქალბატონმა დედა ბოვარიმ წინა ღღით საღამოს ღერეფანში თვალი მოჰკრა ფელისიგეს, რომელიც ვილაც შავქილვაშებიან შუახნის მამაკაცს ეკურკურებოდა: როცა ემას ეს უამბო, რძალმა გულიანად გადაიხარხარა; მაშინ ღარბაისელი ქალი გაჯავრდა და განუცხადა, კეთილზნობის გაქირღვის მაგიერ უმჯობესია თავიანთ მსახურს თვალყური ადევნონო.

— თქვენ რომელი საზოგადოებიდან ბრძანდებით? ისე უკმეხად ჰკითხა ემამ, რომ დედამთილმა უნებლიეთ გაიფიქრა, საკუთარ თავს ხომ არ იცავსო.

— გაბრძანღით აქედან! — ნამოიძახა ემამ და ზენამოიჭრა.

— ემა!.. დედა!.. — იძახდა შარლი და ცდილობდა მათ ღაშოშმინებას, მაგრამ ამოდ. ორივე ქალი ოთახიდან გაიჭრა. ემა ფეხების ბარცყუნით გაჰკიოდა:

— უბრღელი! ცეცია!.. შარლი დედას მივარდა, ხოლო მას უკვე თავი ვეღარ შეეკავებინა და ღუღუნებდა:

— უტიფარი! უსირცხვილო! იქნებ მეტიც კიდევ! და იმნამსვე წასვლას აპირებდა, უკეთუ რძალი ბოდიშს არ მოიხდიდა მის წინაშე. შარლი იძულებული შეიქნა, ცოლთან მისულიყო და შევედრებოდა, დაუთმო; მის წინ დაიხოქა, ეძუდარა; ბოლოს ემამ უთხრა:

— კარგი! მოვალ.

და მართლაც, მარკიზის სიამაყით გაუნოდა ხელი დედამთილს და უთხრა:

— მაპატიეთ, ქალბატონო!

მერე ზემოთ, თავის ოთახში ავიდა, ლოგინზე თავდაღმა დაემხო და ბალიშში თავჩარგული ბავშვივით ატირდა.

ისინი შეთანხმებული იყვნენ, რომ რაიმე არაჩვეულებრივი შემთხვევის დროს ემა ფანჯრის ფარდას ქალაღდის ნახევს მიაკრავდა, რათა როდოლოფი იმ ვიწრო შუკაში მოსულიყო, სახლს უკან რომ არის, თუ ვინცობა იონვილში იქნებოდა. ემამ დათქმული ნიშანი მისცა. რამდენიმე ხნის შემდგომ ქალმა თვალი მოჰკრა ბაზრის კუთხეში. ემას უნდოდა ფანჯარა გაეღო და დაეძახა, მაგრამ როდოლოფი კვლავ სადღაც გაქრა. სასონარკვეთილი ქალი ისევ ბალიშზე დაემხო. ქვაფენილზე კვლავ მოესმა ფეხის ხმა. რასაკვირველია, იგი იყო; ქალმა კიბე ჩაირბინა, ეზო გაიარა. მის წინ როდოლოფი იდგა. ემა მოეხვია.

— ფრთხილად! — უთხრა ვაჟმა.

— ოჰ, რომ იცოდე! — დაიწყო ქალმა. და აჩქარებით, უნესრიგოდ უამბო ყოველივე, თანაც ბევრი დაუმატა, მომხდარი გაბერა და ისე აურ-დაურია, რომ როდოლოფმა ველარაფერი გაიგო.

— კარგი, ჩემო საბრალო ანგელოზო, გამხნევდი, ინუგეშე, მოთმინება მოიკრიფე!

— კი, მაგრამ აგერ ოთხი წელიწადია ვითმენ და ვიგანჯები!.. ისეთი სიყვარული, როგორიც ჩვენია, აშკარად უნდა იყოს ღვთისა და კაცის წინაშე! ისინი ჩემს საგანჯველად არიან გაჩენილნი. მეტის მოთმენა აღარ შემძლია! დამიხსენ! როდოლოფს ეხუტებოდა; თვალეში ცრემლი უკიაფებდა; ნანყვეგ-ნანყვეგ სუნთქავდა; როდოლოფს არასოდეს ჰყვარებია იგი ასე ძლიერ, ჩვეულებრივი სიფრთხილზე დაავიწყდა და წარმოთქვა:

— ახლა, რა უნდა ვქნათ? რა გინდა?

— ნავიდეთ აქედან! — შესძახა მან, — ნამიყვანე! გვევდრები! და გუჩით მის გუჩს დააკვდა, თითქოს კოცნის სიცხოველესთან ერთად თანხმობაც უნდა გამოსცაცოსო.

— მაგრამ... — თქვა როდოლოფმა.

— მაგრამ რა?

— ბავშვი?

ქალი რამდენიმე წუთს დათუქრდა, მერმე მიუგო:

— თან ნავიყვანოთ, მეტი რა გზაა?

„რა ქალია!“ — თავისთვის წაილაპარაკა როდოლოფმა და თვალი გააყოლა მიმავალ ემას.

ემა ბალისკენ გაიქცა, რაკი შინიდან დაუძახეს. დედამთილი ბოვარი შემდეგ დღეებში განცვიფრებული იყო იმ ცვლილებით, რასაც რძალს ამჩნევდა. ემა მეტად სანაქებო შეიქნა და მისდამი მონივნება იმ ზომამდე აიყვანა, რომ სთხოვა, კიგრის მწილის რეცეპტი მასწავლეო. იქნება ასე იმიტომ იქცეოდა, რომ ორივე გაესულელებინა, ქმარიც და დედამთილიც? ან იქნებ ტკბებოდა ამ თავისებური სტოიციზმით, რათა უფრო მწვავედ ეგემებინა იმისი სიმწარე, რისი დატოვებაც გადაეწყვიტა? მაგრამ ამისი დარდი როდი ჰქონდა; დაბნეულივით ცხოვრობდა ნანატრი ბედნიერების მოლოდინში. ეს იყო როდოლოფთან მისი დაუსრულებელი საუბრის საგანი. მხარზე მიეყრდნობოდა, ჩურჩულებდა:

— ჰოდა, ერთიც ვნახოთ, დილითაღამაში ვსხედვართ ერთად!.. როგორ გგონია, შესაძლებელია ეს? მე მგონია, რომ იმ წუთს, როცა ეგლი დაიძრება, თითქოს საჰაერო ბუმტმა აგვიტაცა, თითქოს ღრუბლებს ზემოთ მივფრინავთო. იცი, მე დღეებს ვითვლი, შენა?

მადამ ბოვარი არასოდეს ისე მშვენიერი არ ყოფილა, როგორც ამ დროს; იგი შემკული იყო იმ გაუგებარი სილამაზით, რაც სიხარულის, აღფრთოვანებისა და წარმატებისაგან წარმოდგება და სხვა არაფერია, თუ არ გუნებისა და ცხოვრების გარემოებათა ჰარმონია. ვნებათაღელვამ, განსაცდელმა, გამოცდილებამ და მუდამ უჭუნობმა იმედმა, ვით პატივმა, ქარმა, წვიმამ და მშემ, ყვავილთა ზრდას რომ უწყობენ ხელს, საშუალება მისცა მას ნელინელ გაფურჩქნილიყო და იგიც ბოლოს მთელი სისრულითა და მიმზიდველობით გაიბადრა. ისე ნაბავდა თვალებს, თითქოს მისი თვალის უბეები შეყვარებულის ხანგრძლივი ცქერისათვისაა

გამოკვეთილი; გამალეხული სუნთქვა კი თხელ ნესტოებს უგანიერებდა და ნაზად ბურცავდა ტუჩის კუთხეებს, შავი ბუსუსით რომ იყო ოდნავ შექინქლული, გეგონებოდათ, სიყვარულის ცდუნებაში ნაცადი ხელოვანის მარჯვენას დაუთოშავს მის თავზე შავი თმის ტევრიო: აბრეშუმის მძიმე ქსოვილივით ეშვებოდა იგი დაუდევრად და სიყვარულის ჭირვეულობით, ყოველდღე რომ სულ სხვადასხვა იერს აძლევდა მას. ხმამაც უფრო ნაზი კილო მოიპოვა, ტანმა კი — მეტი მოქნილობა. რაღაც მეტად ნაზი და გულის სიღრმემდე ჩამწვდომი გამოკრთოდა მისი კაბის ნაოჭებიდან და ფეხთა მოხრიდან. შარლს ისეთივე მომხიბლავი ეჩვენებოდა, როგორც დაქორწინების პირველ ხანებში. ღამით, როცა შინ ბრუნდებოდა, მის გაღვიძებას ვერ ბედავდა. საღამური ლამპრის ნათელი რკალი ჭერზე თამაშობდა, ხოლო აკვნის დაშვებული ფარდები კარვის თეთრ ფრთებად იხატებოდა ჩრდილში, ლოგინის გვერდით. შარლი ორივეს დააცქერდებოდა. ასე ეგონა, ბავშვის სუნთქვა მესმისო. ოცნებასაც მიეცემოდა: აი, ნელინელ იბრდება მისი პატარა გოგონა, წლის ყოველ დროს თავისი ახალ-ახალი ცვლილება შეაქვს მის არსებაში. იგი უკვე ხედავს მას სკოლიდან დაბრუნებულს; მხიარული, მოცინარი, მეღნით გათხუპნილი წინსაფრით და პანია კალათით ხელში ბრუნდება ბერცა საღამოს. შემდეგ პანსიონში უნდა მოათავსოს იგი, რაც ფულს მოითხოვს; რა უნდა ქნას? არ აჯობებდა, სადმე ახლომახლო პატარა ფერმა აეღო იჯარით. თვითონ მოუვლიდა დილაობით, ავადმყოფების მოსვლამდე. შემოსავალს შემნახველ საღაროში შეიტანდა; შემდეგში რომელიმე აქციებს იყიდდა, სულ ერთია, რომელსა და სად; ამასთან, მისი პრაქტიკაც უნდა გადიდდეს; სწორედ ამისი იმედი აქვს, რადგან სურს, ბერცა კარგად აღზარდოს, განუვითაროს ნიჭი, მუსიკა ასწავლოს. აჰ, რა ლამაზი იქნება. ასე თხუთმეტი წლისა, როცა დედის მსგავსი, მასავით ჭილის განიერ ქუდს დაიხურავს ზაფხულში, შორიდან ორი დაი ეგონება მნახველს. ახლა წარმომიდგენია, საღამოობით როგორ მუშაობს იგი მშობლების გვერდით მკლომარე; მამას ფოსტლებს მოუქარავს. ოჯახს გაუძღვება და თავისი მხიარული ხასიათით მთელ სახლს გაახარებს. შემდეგ კი დადგება დრო, რომ მის ბედნიერებაზედაც იფიქრონ, პატიოსანი და მკვიდრი მდგომარეობის საქმრო მოუძებნონ; მასთან იგი სამუდამოდ ბედნიერი იქნება. ემას კი როდი ეძინა ხოლმე, იგონებდა, ვითომ მძინავსო; და როდესაც შარლი ჩაიძინებდა, თვალს ახელდა სულ სხვა ჩვენებით გამოფხიზლებული.

ოთხი გაჭენებული ცხენი აი, აგერ, ერთი კვირაა მიაქროლებს უცხო ქვეყნისკენ, საიდანაც ისინი აღარასოდეს დაბრუნდებიან. მიქრიან, მიქრიან ხელგადახვეულნი, მღუმარენი. ზოგჯერ მთის მწვერვალიდან მათ თვალწინ გადაიშლება დიდებული სამყოფელი: გუმბათებით, ხიდებით, ხომალდებით, ლიმონის ბალებითა და თეთრი მარმარილოს ტაძრებით, რომელთა

წვეტიან სამრეკლოებზე ყანჩებს ბუდეები გაუკეთებიათ. ცხენები ახლა ზანტად მიაბიჯებენ ფართო ქვებით მოგებულ ქუჩებში; ქვაფენილებზე ყვავილთა თაიგულები აწყვია, წითლად ჩაცმული ქალწულები რომ გთავაზობენ. ისმის ზარების რეკვა, სახედართა ყროყინი, გიგარების წკრიალი და შადრევნების ჟღერტული, რომელთა ნაპკურევი სიგრილვე ათასგვარი ხილის გორაკებს ეფინება, თეთრ, სპეგაკ ქანდაკთა ფერხთით რომ დაუხვავებიათ აუზების ახლოს. საღამოს მებაღურთა სოფელში მივლენ; მოყვითალო ბადეებს, ქოხების წინ რომ რიგზე გაუკიდიათ, ქარი აქანავებს და აშრობს სანაპიროს ხრამთან. აქ დარჩებიან ისინი საცხოვრებლად, დაბალერდოიან სახლში დაბინავდებიან, ზემოდან რომ პალმების ნამგალა ფოთლები დაშრიალებს, იქ, ზღვის ნაპირას, ზღვის ყურის სიღრმეში, გონდოლებით ისეირნებენ, ჰამაკში აირწვიან; მათი ცხოვრება ისეთივე იოლი და ფართო იქნება, ვით მათი აბრეშუმის სამოსი, მთლად მცხუნვარე და ვარსკვლავიანი, როგორც ის ნებიერი ღამეები, რომლებსაც ისინი გაათევენ. თანაც, ამ მის მიერ ნაოცნებარი მომავლის უსაზღვრო სივრცეზე განსაკუთრებული არაფერი ხდებოდა, ნაზად ირხეოდა ჰორიზონტი, დაუსრულებელი, ჰარმონიული, მგრედისფერი და მზით მოვარაყებელი, მაგრამ აი, პატარა თავის აკვანში დაახველებს ან ბოვარი ამოუშვებს ხვრინვას, და ემას მხოლოდ გვიან ჩაეძინება, როცა განთიადი ფანჯრის მინებს შეათეთრებს და პატარა აუსტენიც მოედანზე აფთიაქის დარაბებს გააღებს.

მან ვაჭარი ლერე მოიწვია და უთხრა:

— მე მინდა სარჩულიანი წამოსასხამი, გრძელი პელერინიანი.

— მიემგზავრებით სადმე? — ჰკითხა მან.

— არა! მაგრამ... სულერთია, მჭირდება, თქვენი იმედი მექნება, არა? მხოლოდ საჩქაროდ.

ვაჭარმა თავი დახარა.

— დამჭირდება აგრეთვე სკივრი... არა მძიმე... მოსახმარისი.

— დიას, მესმის. დაახლოებით ოთხმოცდათორმეტი სანტიმეტრი ორმოცდაათზე, როგორსაც ახლა აკეთებენ.

— საგუალებო ჩანთით.

„ამ ოჯახში უთუოდ აყალმაყალია“, — გაითიქრა ლერემ.

— გაიგონეთ, — თქვა მაღამ ბოვარიმ და კორსაჟში თავისი პატარა საათი ამოიღო, — და საფასურად ეს წაიღეთ. მაგრამ ვაჭარმა შეჰყვირა, რატომ კადრულობთო; განა დღეს გაგვიცნია ერთმანეთი, რომ არ გენდოთო? რა ბავშვობაა! მაგრამ ემამ დაუყენა, ძენკვი მაინც წაიღეო, ლერემაც გამოართვა, ჭიბეში ჩაიღო და ის იყო, წასვლა დააპირა, ემამ შეაყენა.

— ნივთებს თქვენთან შეინახავთ, ხოლო წამოსასხამი (იგი წუთით დათიქრდა)... არა, ნურც იმას მოიგანთ; თქვენ მხოლოდ მკერავის მისამართი შემაცვობინეთ და უთხარით, რომ წამოსასხამი პირველ მოთხოვნისთანავე მომცეს. გაქცევა მომავალი თვისთვის დაგეგმეს. ემამ რუანს წავიდოდა ვითომ საყიდლებისთვის. როდლოლთუ ადგილებს დაიბეგებდა დილიწანსში, პასპორტებს აიღებდა და პარიზში მისწერდა, რათა საფოსტო ეგლში ორი ადგილი შეენახათ მარსელამდე, სადაც ისინი ეტლს იყიდდნენ და იქიდან პირდაპირ გენუას გაემგზავრებოდნენ. ემამ თავისი ბარგი ლერეს უნდა გაუგზავნოს, რომელიც „მერცხალზე“ მიაგანინებს მას. ასე რომ, ვერავინ ვერავითარ ეჭვს ვერ აიღებს, მაგრამ მთელ ამ გეგმაში ბავშვზე არათფერი იყო ნავარაუდები, როდლოლთუ ერიდებოდა ამაზე ლაპარაკს. ემა კი, ალბათ, სულაც არ ფიქრობდა მასზე. როდლოლთს ერთი-ორი კვირა კიდევ ესაჭიროებოდა საქმეების მოსაგვარებლად; ერთმა კვირამ რომ გაიარა, მან კიდევ ითხოვა ორი კვირის ვადა; მერმე ავად ვარო; შემდეგ სადღაც წასვლა მოუხდა, ამასობაში აგვისტოც გავიდა და ამდენი განამანის შემდეგ წასვლის დღე საბოლოოდ 4 სექტემბერს, ორშაბათისთვის დანიშნეს. დადგა შაბათი: ზეგ უკვე გზას უნდა გასდგომოდნენ. როდლოლთუ საღამოს ჩვეულებრივზე ადრე მოვიდა.

— ყველაფერი მზადაა? — ჰკითხა ემამ.

— დიახ.

ყვავილებს გასცდნენ და ტერასის ახლოს დასხდნენ, ბალის ქვითკირის გალავნის კიდებზე.

— შენ მონყენილი ხარ, — უთხრა ემამ.

— არა, რატომ? — და როდლოლთუ მაინც რალაცნაირი განსაკუთრებული სინაზით უცქეროდა.

— იქნებ იმიტომ, რომ მიდიხარ? — განაგრძობდა ქალი, — ცოვებ ყველაფერს, საცხოვრებელს? აჰ, მესმის!... მაგრამ მე, მე არათფერი გამაჩნია ამქვეყნად! შენა ხარ ჩემთვის ყველაფერი. მეც ყველაფერი ვიქნები შენთვის; ვიქნები შენთვის ოჯახი, სამშობლო; შენზე

ვიზრუნებ, შენ მეყვარები,

— რა მომხიბვლელი ხარ! — უთხრა და გულში ჩაიკრა.

— მართლა? — საამო ნებივრობით ჰკითხა, — გიყვარვარ? აბა დაითიცე!

— მიყვარხარ თუ არა? მიყვარხარ თუ არა? მე შენ გაღმერთებ, ჩემო საყვარელო! მინის პირზე, მინდერის ბოლოს მრგვალი, ალისფერი მთვარე ამოიწვერა, სწრაფად მიცურავდა იგი ალვის ხის შტოებს შორის, რომლებიც ალაგ-ალაგ დახეული შავი ფარდასავით ეფარებოდა მას; შემდეგ მთლად გაშიშვლებული და ცინცხალი გამოჩნდა გაბრწყინებულ ცაზე და მდინარეს ვეება ლაქად გადაეფარა, უთვალავ ვარსკვლავად რომ აინთო. ვერცხლისფერი სინათლე მდინარეში იკლავებოდა, თვით ფსკერამდე, ვით ბრწყვიალა ქერცლით შემოსილი უთავო გველი. ჰგავდა ასევე ვეებერთელა ჭალს, რომელსაც გალხობილი ალმასის წვეთები სდიოდა. წყნარი ღამე მიდამოს დაეფინა, ჩრდილის ნაკუნები ფოთოლთა შორის დალაგდა, ემამ თვალი მოხუჭა და ხარბად ისუნთქავდა გრილი ნიავის ქროლას. შეყვარებულნი ოცნებაში ჩაძირულიყვნენ და ამიგომაც ღუძღნენ. სიყვარულმა მათი გულები ალავსო და ააჩქეფა. ჭარბი და ჩუმი, ვით იქვე ნადენი მდინარე, ნაბად მონებივრე, ვით გარემოს მოღებული, მუშენავი სურნელება ვარდ-შროშანასი; იფეთქა და მათ მოგონებას გრძელი, ნადვლიანი ჩრდილები წააფარა, უფრო გრძელი და მწუხრული, ვიდრე იმ უძრავ ძეწნათა ჩრდილები, მინდორზე რომ შოლტებად დაცემულიყო. ხშირად ღამის ცხოველი, ზღარბი თუ თხუნელა, სანადიროდ რომ გამოსულიყო, დროდადრო ხმელ ფოთლებს აფაჩუნებდა; ისმოდა აგრეთვე მწიფე აგმის მონყვევისა და დაცემის ხმა.

— რა საუცხოო ღამეა! — თქვა როდოლფმა.

— და რა ღამეები გველოდება მომავალში! — მიუგო ემამ, თითქოს თავის თავს ელაპარაკებოდა, — ჰო, საუცხოო მოგზაურობა იქნება... მაგრამ გულს რად აწევს ასეთი ნადველი? იმის განშორება, რასაც უკვე მისჩვევიხარ? ან შესაძლოა?... არა, ეს ჭარბი ბედნიერების გამოა! რა სულმოკლე ვარ, არა? მაპატიე, ჩემო კარგო!

— ჯერ კიდევ გვიან არ არის! — წამოიძახა ვაჟმა, — დაუფიქრდი, იქნებ შემდეგ ინანო ჩადენილი.

— არასოდეს! — წამოიძახა ქალმა, ახლოს მიინია და უთხრა, — რა უბედურება უნდა შემემთხვეს? რა უდაბნო, უფსკრული ან ოკეანე უნდა შემხვდეს, რომ შენთან ხელჩაკიდებულმა

ვერ განვვლო? ყოველი ერთად გაგარებული დღე უფრო მჭიდროდ, უფრო განუყრელად შეაერთებს ჩვენს არსებას. ველარათური შეგვაძფოთებს, აღარ იქნება ნუხილი, არც დაბრკოლებანი, მარტონი ვიქნებით, შენ და მე, სამარადისოდ... მითხარი რამე, მიპასუხე!

— დიახ... დიახ... უპასუხებდა იგი ღროგამოშვებით, ემას მის თმაში თითები ჩაეშვა და ბავშვური ხმით იმეორებდა, თუმცა ლოყებზე მსხვილი ცრემლები სდიოდა:

— როდლოფე! როდლოფე! აჰ, ძვირთვასო პაგარა როდლოფე! შუალამისა დაჰკრა.

— შუალამეა! — თქვა ქალმა, — მაშ ხვალ! კიდევ ერთი დღე. როდლოფე ადგა; და თითქოს ეს მოძრაობა ნიშანი იყო განზრახული გაქცევისა; ემამ უეცრად გამხიარულებული ხმით ჰკითხა:

— პასპორტები ხომ გაქვს?

— მაქვს.

— არათერი დაგვიწყებია?

— არა.

— ნამდვილად იცი?

— რა თქმა უნდა.

— შენ სასტუმრო „პროვანსში“ დამიცდი, ხომ? შუადლისას. მან თავი დაუქნია.

— მაშ, ხვალამდე! გამოსათხოვარი აღერსით უთხრა ემამ და მიმაგალს თვალი გააყოლა. იგი აღარ მობრუნებულა. ქალი დაედევნა, დაიხარა და ლერწმებიდან გასძახა:

— ხვალამდე!

იგი უკვე გაღმა იყო და მინდორში ჩქარა მიაბიჯებდა. რამდენიმე წუთის შემდეგ როდლოფე შედგა და როცა თვალი მოჰკრა მის თეთრ განისამოსს, ჩრდილში რომ გაკრთა და მოჩვენებასავით გაქრა, გული ისე აუძგერდა, რომ იძულებული იყო, ხეს მიყრდნობოდა, რათა არ წაქცეულიყო.

— რა სულელი ვინმე ვარ! — თქვა და საშინლად შეივინა, — თქმა არ უნდა, ძალიან

ლაძაში ხასა იყო! და ემას მთელი მშვენება, განცდილი სიყვარულის ყველა სიამე თვალნათლად წარმოუდგა. ოდნავი ძღველვარება იგრძნო, მაგრამ უმაღლეს საკუთარი ვნების წინააღმდეგ აღმოუთდა.

— ახლა, ბოლოს და ბოლოს, ხომ ვერ გადავსახლდები, — ხელების ქნევით ამბობდა, — და ბავშვსაც ზურგზე ავიკიდებ! ასე რომ ლაპარაკობდა, სურდა სიმტკიცე შეემატებინა.

— და, გარდა ამისა, რამდენი შეწუხება, ხარჭი... აჰ, არა და არა, ათასჯერ არა! ეს მეცისმეტი სისულელე იქნებოდა!

ტაზი XII

დაბრუნდა თუ არა შინ, როდოლოფი მაშინვე სანერ მაგიდას მივარდა, თავისი ნანადირევი კედელზე ჩამოკიდებული ირმის თავის ქვეშ რომ იდგა; კალამს ხელი სტაცა, მაგრამ ვერაფრის დაწერა ვერ შეძლო; მერე თავი ხელებს დააყრდნო და ფიქრებში წავიდა. ემა შორეულ წარსულში გადაცოცნილი ეჩვენა, თითქოს როდოლოფის გადამწყვეტილებამ მათ შორის გაუგებელი უფსკრული გათხარაო. რაიმე ემასი რომ ეგემა, კარადასთან მივიდა, სასთუმალთან რომ ედგა, და იქიდან ძველი, რეიმსული ბისკვიტების კოლოფი გადმოიღო, სადაც ქალების წერილებს ინახავდა ხოლმე; თავი რომ ახადა, კოლოფიდან ნესტიანი მგვრისა და მჭკნარი ყვავილების სუნი ამოვარდა: პირველად თვალში მოხვდა ქალის ცხვირსახოცი, ფერმკრთალი ლაქებით რომ იყო მორთული; ემასეული იყო, ერთხელ რომ სეირნობის დროს ცხვირში სისხლი წადინდა, ეს ამბავი მას აღარ ახსოვდა. იქვე ეგდო კიდევშეცრეცილი ემას ნაჩუქარი პანია პორტრეტი; ქალის ტუალეტი ახლა მყვირალა ეჩვენა, ხოლო განზე მიქცეული კველუცი თვალი, — რაღაც უგემური; და რამდენსაც იმ სურათს აკვირდებოდა და გონებაში ემას სახის წარმოდგენას ცდილობდა, მისი სახის ნაკვეთი ნელინელ ერთმანეთში ირეოდა, თითქოს ცოცხალი სახის ხაზები და პორტრეტის ნახაზობა ერთიმეორეს ეხახუნება და ურთიერთს შლისო. ბოლოს, წაიკითხა მისი რამდენიმე წერილი; ისინი ეხებოდა განზრახულ მოგზაურობას, დაწერილი იყო მოკლედ, საქმიანი კილოთი და დაჯერებით, როგორც ნამდვილი საქმის ქაღალდები. როდოლოფს უნდოდა სხვები წაეკითხა, უფრო გრძელი, წინანდლები; მათ საპოვნელად სულ ამოშალა მთელი კოლოფი, ქაღალდებში ჩხრეკისას ხან ყვავილთა თაიგულს ნაანწყდებოდა, ხან წვივსაკრავს, ან კიდევ ქინძისთავს, თმის ნაკუნს თუ შავ ნიღაბს; თმის ნაკუნები — ზოგი შავი, ზოგი ქერა — კოლოფის ნაპირებს ედებოდა და განევისას წყდებოდა. ამ მოგონებათა შორის ხეციალის დროს იგი აკვირდებოდა წერილების ხელსა და სტილს, რაც იმდენადვე სხვადასხვანაირი

იყო, რამდენადაც მათი მართლწერა: იყო ნაზი და უზომოდ მხიარული წერილები, სახუმარო და მეღანქოლიური; ზოგიერთი მათგანი სიყვარულს მოითხოვდა, ზოგი კი — ფულს. ერთი რომელიმე სიტყვა თვალწინ დაუყენებდა მთელ სახეს, მიმოხრას, გაახსენებდა ხმის კილოს; ხშირად კი არათუ აგონდებოდა.

და მართლაც, ეს ქალები ჯარად ესეოდნენ მის ხსოვნას, ერთმანეთს ავიწროებდნენ და ამცირებდნენ, ვით სიყვარულის ერთსა და იმავე ყალიბში მოქცეულთ, ყველას რომ ათანაბრებდა. ბლუჯად იღებდა ამ წერილებს და ერთხანს ხელში ათამაშებდა, მარჯვნიდან მარცხენაში აღინებდა ვით ნაკადს. ბოლოს, მოიღალა კიდევ, მთქნარება დაიწყო; ადგა და კოლოფი თავის ადგილას მიიტანა.

— ნამდვილი ცუქილის გუდაა! ასე დაასკვნა თავისი ნათიქრი, რადგან მრავალმა ცკობამ, ვით მონათყვებმა სკოლის ეზო, ისე გათელა მისი სული, რომ არავითარი ნორჩი იქ აღარ აღმოცენდებოდა; და ყველაფერი, რაც იქ გატარდებოდა, გაცილებით უფრო ქარაფშუტული იყო, ვიდრე ბავშვები, და თავის სახელსაც კი აღარ გოვებდა იქ, როგორც ბავშვებმა იციან ხოლმე კედელზე წარწერა.

— ახლა კი, — თქვა მან, — საქმეს შევედგეთ! და წერა დაიწყო:

„გამხნევლით, ემა! გამხნევლით! მე არ მინდა თქვენი უბედურების მიზეზი გავხდე...“

„ეს ხომ, მართლაც, ასეა, — გაითიქრა მან, — მისი გულისთვის ვიქცევი ასე, რადგან პატიოსანი ვარ“.

„უარგად აწონ-დაწონეთ კი თქვენი გაღანყვეტილება? იცით განა, ჩემო საბრალო ანგელოზო, რა უფსკრულისაკენ გიტაცებდით? არა, თქვენ არ იცით! მორჩილი და განუსჯელი მომდევლით თან, რაკი ბედნიერება, მომავალი გნამდათ... აჰ, რა უბედურნი, რა უგუნურნი ვართ!...“ აქ როდოლოფი შეჩერდა, რათა კარგი საბოდიშო რამ ეპოვა.

— რომ მივწერო, სრულიად გავღარიბდი, გავკოტრდი-მეთქი?... აჰ, არა, აქედან სრულიად არათუერი გამოვა. მერე ისევ თავიდან დაწყება დამჭირდება. განა შესაძლებელია ამგვარი ქალების დარწმუნება? დათიქრდა და მერე განაგრძო:

„მე არასოდეს დაგივინყებთ, მერწმუნეთ; მთელი ჩემი სიცოცხლის განმავლობაში თქვენი თავდადებული ერთგული ვიქნები; ხოლო ოდესმე, ადრე თუ გვიან, ჩვენი გატაცება, — ასეთია ყოველი ადამიანის ხვედრი, — აუცილებლად განელდება. ჩვენ დავიღლებოდით

სიყვარულით და ვინ იცის, განა ჩემთვის აუტანელი არ იქნებოდა ის გარემოება, რომ თქვენი სინანული მენახა ან თვითონაც სინანული დამეწყო, რადგან ბრალი მე დამედებოდა? ფიქრიც კი იმაზე, რა მწუხარება მოგვლით, საშინლად მანამებს. დამივინყეთ! რად მარგუნა ბედმა თქვენი გაცნობა? რადა ხართ ეგეთი ლამაზი? ნუთუ ესეც ჩემი ბრალია? ოჰ, ღმერთო ჩემო, არა, ყოველივე ბედის ბრალია!”

— აი, სიტყვა, — თქვა მან, — რომელიც ყოველთვის ახდენს შთაბეჭდილებას.

„აჰ, თქვენ რომ ბევრი სხვა ქალივით უგულო ყოფილიყავით, მაშინ ეგვიზმის გულისთვის ერთ ცდას რაიმეს მოვახდენდი, რაც თქვენთვის სრულიად უვნებელი იქნებოდა, მაგრამ იმ მომხიბვლელმა აღფრთოვანებამ, რაც ერთსა და იმავე დროს თქვენს მშვენიერებასაც წარმოადგენს და თქვენს განჯვასაც, საშუალება არ მოგცათ, ჩემო შეუდარებელო, გაგეჭვრიტათ ჩვენი მომავალი მდგომარეობის მთელი სიყალბე. პირველ ხანებში არც მე მიფიქრია ამაზე და განცხრომით განვისვენებდი ამ სანეგარო ბედნიერების ჩრდილში, ვით მანსენილის ქვეშ, და შედეგი მისი სრულიად არ მანუხებდა“.

— შეიძლება იფიქროს, რომ სიძუნწის გამო ვამბობ უარს... აჰ, მერე რა? მით უარესი, ეს ამბავი, ასე თუ ისე, უნდა გათავდეს!

„ქვეყანა სასტიკია, ემა. სადაც უნდა ვყოფილიყავით, იგი ყველგან მოგვწვდებოდა. იძულებული იქნებოდით, აგეგანათ აბეზარი გამოკითხვა, ცილისწამება, ზიზღი, შესაძლებელია, შეურაცხყოფაც. შეურაცხყოფა თქვენ? და მე კი, რომელსაც თქვენთვის ტახტი უნდა დამედგა სადელოფლო, რომელიც გულში ვატარებ თქვენს ხატებს, ვით თილისმას, რაღა უნდა მექნა მაშინ? და აი, გადავიხვეწები და მით მივიზღავე სასჯელს თქვენთვის მოყენებული სიავის გამო. სადა? თვით არ ვიცი: გონება დამკარგვია! მშვიდობით! იყავით კეთილი მარად! მოიგონებდეთ უბედურს, თქვენს დამკარგველს. ასწავლეთ ჩემი სახელი თქვენს ბავშვს, რათა ლოცვის დროს მახსენოს ხოლმე“.

სანთლების ალი ლიცლიცებდა. როდოლოფი წამოდგა, ფანჯარა დახურა, კვლავ რომ დაჯდა, თქვა.

— მგონია, ყველაფერი ვთქვი. ჰო, კიდევ რამდენიმე სიტყვა, რომ გამოდევნება არ იფიქროს:

„როცა ამ ნაღვლიან სტრიქონებს წაიკითხავთ, უკვე შორს ვიქნები თქვენგან, ვინაიდან

გადაწყვიტე გაქცევა, რათა თქვენი ნახვის სურვილმა არ დამძლიოს. სისუსტე არ შეიძლება! მე დავბრუნდები და შემდეგ ვინ იცის, იქნებ გულგრილად მოგვიხდეს ლაპარაკი ჩვენს ძველ სიყვარულზე, მშვიდობით!“ ამის ქვეშ კიდევ ერთი გამოსაღმება, გაყოფით, ასე მინეროლი: „მშვი-დო-ბით“, რაც როდოლფს უმაღლესი გემოვნების ნიშნად ეჩვენებოდა.

— ახლა, ხელი როგორღა მოვანწერო? — ვარაუდობდა თავისთვის, — „სავსებით თქვენი ერთგული? არ ვარგა. „თქვენი მეგობარი“. ჰო, სწორედ ასე, „თქვენი მეგობარი“. წერილი გადაიკითხა; მოეწონა.

— საბრალო ქალი! ქვაზე უფრო უგრძობელი ვგონივარ, — უეცრად მოლბა, — ერთი ორიოდე ცრემლიც კარგი იქნება, მაგრამ რა ვქნა, რომ ცირილი არ მეხერხება: ჩემი ბრალი არაა.

მერმე ჭიქაში წყალი ჩაასხა, შიგ თითი ჩაყო და წერილს დაანვეთა, რომელიც მელანზე გაიდლაბნა. შემდეგ იმის ძიებას შეუდგა, რითი დაგებულყო; ხელში ემასეული ბეჭედი მოხვდა, დევიზიანი: „ამორ ნელ ცორ“.

— არა, ეს ამ შემთხვევისთვის არ გამოდგება... თუმცა, სულერთია! შემდეგ ამისა სამი ჩიხუხი მოსწია და დასაძინებლად დაწვა. მეორე დღეს (ნაშუადღევის ორ საათზე ადგა, გვიანამდე ეძინა). ერთი კალათი ჭერამი დააკრეფინა, ქვეშ, ვაზის ფოთლებს ქვეშით, წერილი ჩადო, მოჭამაგირე ჟირარს დაუძახა და უბრძანა, მადამ ბოვარის მიართვი ფრთხილად. წინათაც ხმარობდა ხოლმე ამგვარ ხერხს. ხან ხილს უგზავნიდა, ხან ნანადირევს, სეზონის მიხედვით.

— თუ მიკითხოს, ეგყვი, შინ არ არის, ნაფიდა-თქო. კალათს მას გადასცემ, საკუთარ ხელში... გასწი და ფრთხილად იყავ! ჟირარმა ახალი ხალათი ჩაიცვა, ჭერმიან კალათს ხელახოცი გადაათარა, ლურსმნებით მოჭედილი მძიმე ფეხსაცმლით ზანგად დაიძრა და იონვილის გზას გაუდგა.

როცა ბოვარისას მივიდა, მადამ ბოვარი ფელისიტესთან ერთად საცვლების დასტას ალაგებდა სამზარეულო მაგიდაზე.

— ეს ჩვენმა ბატონმა მოგართვათ, — უთხრა მოჭამაგირემ. წინათგრძობამ და შიშმა მოიცვა ქალის გული; ჭიბეში რომ ხურდა ფულს ეძებდა, აბნეულ გლევს შესცქეროდა, გლევს კი მეტად გაკვირვებული იყო, ასეთმა უბრალო ძღვენმა როგორ უნდა ამაღელვოსო. ჟირარი,

როგორც იყო წავიდა, მაგრამ სამაგიეროდ, ფელისიგე ფეხს არ იცვლიდა. ემამ ველარ მოითმინა, სასადილოში შეეარდა. კალათი მიაგდო, ფოთლები ამოშალა, წერილი იპოვა, გახსნა და თითქოს მის ზურგს უკანს საშინელი ხანძარი ავარდაო, თავისი ოთახისკენ გაექანა მთლად შიშით ატანილი.

იქ შარლი დახვდა, რალაცას შეეკითხა, მაგრამ ქალს არაფერი გაუგონია, აქოშინებული განაგრძობდა კიბეზე ასვლას, მთვრალივით გარეგანებულს ხელში ეკავა ეს საშინელი ქალღი, თუნუქის ფურცელივით რომ წინკინებდა. მესამე სართულზე აირბინა და სხვენის ჩაკეტილი კარის წინ გაჩერდა. აქ ღონე მოიკრიბა, რათა დამშვიდებულიყო; წერილი გაახსენდა; უნდოდა ბოლომდე ჩაეკითხა, მაგრამ ვერ ბედავდა. ან კი სად, როგორ? დაინახავენ!

„არა, აქ ვერ მიპოვიან!“ — გაითქრა, კარს ხელი ჰკრა, შევიდა. მცხუნვარე სახურავეკემ ბული იდგა, რომელიც საფეთქლებში სცემდა და სუნთქვას უძნელებდა; სარკმლამდე მიცოცდა, გააღო და თვალისმომჭრელი სინათლე შემოვარდა.

მის თვალწინ, ქალაქგარეთ, კარგა მანძილზე სოფლის მიდამო გაჭიმულიყო. ქვემოთ ცარიელი მოედანი მოჩანდა; ქვაფენილის რიყე ლაპლაპებდა; სახლის ფლუგერები უმოძრაოდ გაქვავებულიყო; კუთხის სახლიდან რალაც გაბმული ხრიალი მოისმოდა. ეს ბინე იყო, თავის სახარატო დაბგაზე მუშაობდა. სარკმლის ჩარჩოს მიეყრდნო და ბორბოცი ღრჭენით წერილს კითხულობდა. რამდენადაც მეტი გამძაფრებით ცდილობდა ჩაკვირებას, იმდენადვე უშნოდ იხლართებოდა მისი აზრები. აი მის წინ კვლავ როდოლოფი დგას, ესმის მისი ხმა, ორივე ხელს ხვევს, გულისცემა, თითქოს დიდი ურო ურცყამსო, მაგულობს წერეული ინტერვალებით, გარშემო იცქირება და ბუნდოვანი იმედით ელოდება, რომ სადაცაა, აგერ მიწა გასკდება. არა სჯობია, ერთბაშად გაათავოს ყოველივე? რაღა აკავებს? თავისუფალია. გარეთ გადაიხარა, ქვაფენილს დასცქერის და განუწყვეტლივ იმეორებს:

— აბა, რალას ვუყურებ? სინათლის აღმაცერი სვეტი, ქვემოდან რომ მის პირდაპირ აღმართულიყო, სხეულს უტესკრულისკენ იზიდავდა. ეჩვენებოდა, ვითომ მოედნის ნიადაგი შეინძრა და კედელს მოსდევს ზევითკენ, იატაკის ნაპირი კი ქვემოთ იხრებოდა, ვით გემი ზღვის ღელვის დროს. იგი ზედ ნაპირზე იდგა, თითქმის ეკიდა, ცარიელ სივრცეშემოხვეული. ცის ეთეროვანი სილურჯე ავსებდა, დაცარიელებულ თავში თითქოს ჰაერი გადისო, საჭირო იყო მხოლოდ მცირე დათმობა, არგაძალება, დანებება. ხრიალი კი არ წყდებოდა, თითქოს მრისხანე ხმა ეძახისო.

— ქალო! ემა! — გაისმა შარლის ხმა. ემა გაინაბა.

— სადა ხარ? მოდი! იმ აზრის გამო, რომ სიკვდილს გაუსხლტა, სრულიად ღონემიხდილი შეიქნა; თვალი მოხუჭა და უეცრად აცახცახდა, რაკი ვილაცის ხელის შეხება იგრძნო; ეს ფელისიტი იყო.

— ბატონი გელოდებათ, ქალბატონო; სუტრა გაშლილია. იძულებული გახდა, ძირს ჩასულიყო. იძულებული შეიქნა, სუტრასთან დამკდარიყო.

ვითომ ჭამას ეცადა, მაგრამ ყელში არ გადასდიოდა. ხელსახოცი გაშალა, მოაჩვენა, ვითომ გაკერილ ადგილებს ვათვალიერებო. და მართლაც, ამით გაერთო, ტილოს ძაფებს დაუწყო თვლა, მაგრამ უეცრად წერილი გაახსენდა. ნუთუ დაკარგა? სადღა უნდა ეძიოს ახლა? მაგრამ ტვინი ისე მოქანცული ჰქონდა, რომ ვერასგზით ვერ მოახერხა რაიმე საბაბის მოგონება, რათა სუტრიდან ამდგარიყო; თან გაუბედაობაც დაემთხვა; შარლისა ეშინოდა; მან, ალბათ, უკვე ყველაფერი იცის! და, მართლაც, შარლმა რაღაც უცნაურად თქვა:

— ალბათ, მალე ვეღარ ვნახავთ ბატონ როდოლფს.

— ვინ გითხრა? — ჰკითხა და მთლად აცახცახდა.

— ვინ მითხრა? — მიუგო უეცარი კითხვით ოდნავ გაკვირვებულმა, — ჟირარი ამბობდა, ესაა, „ფრანგულ კაფესთან“ შევხვდი. წასვლას აპირებს, თუ უკვე წასულა დიდი ხნით. ემამ ოდნავ შეჰკვივლა.

— რა გაკვირვებს? იგი დროდადრო მიდის ხოლმე, რათა გაერთოს, და, ჩემი ფიქრით, კარგადაც შვრება. როცა ქონება ხელს გინყობს და უცოლოც ხარ!.. საზოგადოდ, ჩვენი მეგობარი გვარიანად ერთობა! მხიარული კაცია! ბატონი ლანგლუა მიაშობდა... რადგან მსახური შემოვიდა, ზრდილობის გამო გაჩუმიდა. მსახურმა გაბნეული ჭერამი ისევ კალათში ჩააწყო. შარლმა, რომელსაც არ შეუნიშნავს ცოლის უეცრად წამოწითლებული სახე, უბრძანა, სუტრაზე მოიგანყო.

— საუცხოოა, — თქვა, — აბა გასინჯე! — და კალათი გაუნოდა. ემამ ხელი ჰკრა ოდნავ.

— ერთი დაქნოსე, რა სუნი აქვს! — და კალათი რამდენჯერმე გაუტარა ცხვირწინ.

— სული მესუთება! — წამოიძახა ემამ და ბენამოვარდა, მაგრამ ნებისყოფის დაძაბვით

ყელს მოხუცნილი კანკალი შეიკავა და თქვა:

— არათურია! გამიარა! ნერვების ბრალია! დაჯექი, ჭამე! ეშინოდა, ჩამაცივდებიან, გამომკითხავენ, მარტო აღარ დამტოვებენო. შარლი, ცოლი რომ არ გაენანყენებინა, კვლავ დაჯდა, ჭერამს ჭამა დაუნყო, კურკებს მუჭში იფურთხებდა, მერმე კი თეფშზე აწყობდა. უეცრად ლურჯმა ეტლმა გაიქროლა მოედანზე. ემამ შეჰკვივლა და უგონოდ გულადმა ნაიქცა.

როდღღღა, დიდი ფიქრის შემდეგ, მართლაც გადაწყვიტა რეიმსს წასვლა, ხოლო, რადგან ჰუმეტიდან ბიუშისკენ სხვა გზა არ არის, თუ არ იონვილზე გავლით, იგიც იძულებული იყო, ეს გზა აერჩია; და ემამ ფარნებით იცნო იგი, ბნელში რომ ელვასავით ანათებდა.

მეათეთიექს ხმაური გაეგონა და მოირბინა. სუფრა თეფშებიანად გადაბრუნებულიყო; წვენი, ხორცი, დანები, სამარილე, პროვანსის საბეთე, ყველაფერი იატაკზე ყვარა. შარლი მაშველს ეძახდა; შეშინებული ბერტა ღრიალებდა; ფელისიგე აკანკალებული ხელით უხსნიდა გულს ქალბატონს, რომლის სხეულიც კანკალს აეგანა.

— ლაბორატორიაში გავიქცევი, სურნელოვან ძმარს მოვიტან, — თქვა მეათეთიექემ. და როცა ემამ შუშას დაყნოსა და თვალები გაახილა, მეათეთიექემ შენიშნა:

— ამ წამლის ძალა, დარწმუნებული იყავით, მკვდარსაც კი გააცოცხლებს.

— ხმა გაგვეცი, ემა, — ემუდარებოდა შარლი, — თქვი რამე! გონს მოდი! აი, მე შენი შარლი ვარ, რომელსაც უყვარხარ! ვერა მცნობ განა? აი შენი გოგონაც. აბა აკოცე! ბავშვი ხელებს ინვდიდა, რათა დედას ყელს მოხვეოდა, მაგრამ ემამ პირი იბრუნა და ძლივს წარმოთქვა:

— არა, არა... არავინ მინდა! და კვლავ გრძნობა დაკარგა. აიყვანეს და ლოგინზე დაანვინეს. გაჭიმული ინვა; პირდაღებულს თვალები მტკიცედ დაეხუჭა; ხელისგულები გადმოებრუნებინა; უძრავი და ფერმკრთალი იყო, ვით თათლის სანთელი, თვალთავან ცრემლი სდიოდა და ნელნელ ბალიშზე ედინებოდა. შარლი ოთახის სიღრმეში იდგა, მის გვერდით — მღუმარე მეათეთიექე ისეთი იერით, როგორც ცხოვრების სერიოზულ წუთებს შეეფერება.

— დამშვიდდით, — იდაყვის კვრით უთხრა შარლს, — მგონი, შეგვეამ გაიარა.

— დიახ, ახლა ოდნავ ისვენებს, — მიუგო შარლმა, — საბრალო!.. საბრალო ქალი!..

ისევ დაეცა!

ჰომემ გამოჰკითხა, როგორ მოხდაო. შარლმა მიუგო, სრულიად მოულოდნელად დაემართა, როცა ჭერამს ჭამდაო.

— უცნაურია! — წამოიძახა მეთუთიაქემ, — მაგრამ შესაძლებელია გულის წასვლა ჭერმით იყოს გამოწვეული. არიან ისეთები, რომლებიც სხვადასხვა სუნს ვერ იტანენ, და ეს ძალიან საგულისხმიერო საგანია საკვლევად, როგორც პათოლოგიური, ისე ფიზიოლოგიური მხრივ. ხუცებმა ძალიან კარგად იცოდნენ, რასაც აკეთებდნენ, როცა მღვდელმსახურების დროს კმევა შემოიღეს. ეს გონებას ბინდავს და აღფრთოვანებას იწვევს, ამ გავლენას განსაკუთრებით ქალები ემორჩილებიან, რომელთაც უფრო ნაზი აგებულება აქვთ, ვიდრე მამაკაცებს. ამბობენ, ზოგიერთი ქალი გრძნობას კარგავს, თუ დამწვარი რქის, ახალგამომცხვარი პურის სუნი მოედინაო...

— ფრთხილად, არ გააღვიძოთ! — წყნარად უთხრა ბოვარიმ.

— და არათუ მხოლოდ ადამიანები განიცდიან ასეთ ანომალიებს, — განაგრძობდა მეთუთიაქე. — არამედ ცხოველებიც. ასე, მაგალითად, არც თქვენთვის უნდა იყოს უცნობი, თუ რა გავლენას ახდენს კაცების სქესობრივ სფეროზე ნეპეგა ცატარია, რასაც ხალხურად კატაბალახას ეძახიან; ხოლო, მეორე მხრივ, დავასახელებ მაგალითს, რომლის სინამდვილის თავმდები თვითონ ვარ; ერთ ჩემს ძველ მეგობარს, ბრიდუს (მალპალუს ქუჩაზე რომ აფთიაქი აქვს), ჰყავს ძაღლი, რომელსაც მყის კანკალი აუვარდება ხოლმე, როცა დრუნჩთან საბურნუთეს მიუტანენ, ხშირად აკეთებს ხოლმე იგი ასეთ ცდებს ნაცნობების წინაშე, თავის აგარაკში ბუა-გილიომის ახლოს. ვინ იფიქრებდა, რომ უბრალო საცხიკვებელ საშუალებას შეუძლია ისეთი ცვლილება მოახდინოს ოთხფეხის ორგანიზმში? ძალიან საგულისხმიერო მოვლენაა, არა?

— დიახ, — მიუგო შარლმა, რომელიც არ უსმენდა.

— ეს გვიმტკიცებს, — უთხრა ჰომემ კმაყოფილების გამომხატველი ღიმილით, — ნერვული სისტემის უთვალავ ირეგულირებას. რაც შეეხება თქვენს მეუღლეს, იგი ყოველთვის განსაკუთრებული გრძნობიერების ადამიანად მეჩვენებოდა. ამიტომ არ შემიძლია გირჩიოთ, ჩემო კარგო მეგობარო, არც ერთი ისეთი ვითომ საშუალება, რომელიც ხშირად სიმპტომატურ მოვლენათა აღსაკვეთად იხმარება, მაგრამ ნამდვილად კი თვით ორგანიზმს ებრძვის. არა, აქ წამლებით ჭყიპვა არ გამოდგება! რეჟიმი ყველაფერია! ტკივილის დამაამებელი,

შემამსუბუქებელი და დამამშვიდებელი. შემდეგ, გვონიათ, საჭირო არ იქნებოდა, წარმოდგენაზედაც ოდნავი გაველენა მოგვეხდინა?

— როგორ? რანაირად? — თქვა ბოვარი.

— აი, საქმეც ეგაა! საკითხი სწორედ ეგაა, „თჰატ ის ცჰე ქუესტიონ“. როგორც ამას წინათ გაზეთში წავიკითხე. მაგრამ აქ ემამ თვალი გაახილა და წამოიძახა:

— წერილი? წერილი? ეგონათ, ბოდავსო; შუალამიდან მართლაც ბოღვა დაანყებინა; გვინის ანთება აღმოაჩნდა.

მთელი ორმოცდასამი დღის განმავლობაში შარლი არ მოშორებია. ავადმყოფები მიატოვა, არ დანოლილა; მუდამ მაჯას უსინჯავდა, კოჭობებს ადგამდა, ცივ ტილოს ადებდა. ჟუსტენს ნევემატელს გზავნიდა ყინულზე; გზაში ყინული ღნებოდა, ჟუსტენი კვლავ იქ მიდიოდა, შარლმა საკონსულტაციოდ ბატონი კანივე მოიწვია, რუანიდანაც თავისი ყოფილი პროფესორი, დოქტორი ლარივიერი გამოიწერა. სასწრაფვეთილებში იყო ჩავარდნილი. ყველაზე მეტად ის გარემოება აშინებდა, რომ ემა ძლიერ დავრდომილი იყო; არ ლაპარაკობდა, არ ესმოდა და თითქოს არც კი იტანჯებოდა, თითქოს მის სულსა და ხორცს ყოველი მღელვარებისაგან განუსვენებიაო. ოქტომბრის შუა რიცხვებში მას უკვე შეეძლო ლოგინში წამოტვლია, გარშემო ბალიშებშემოლაგებულს. შარლს გირილი მოერია, როცა ემამ პირველად დაადგა კბილი მურაბიან ტარცინს. ღონე თანდათან ემატებოდა; რამდენიმე საათით კიდევ ადგებოდა ხოლმე ნასადილევს. და ერთხელ, როცა თავს უკეთ გრძნობდა, შარლმა ბაღში მისი გასეირნებაც კი გაბედა. ბაღის ბილიკები გამხმარი ფოთლებით იყო დაფარული; ფეხს ძლივს ადგამდა, ფლოსტებს მიაჩოჩებდა, შარლის მკერდს მიყრდნობილი, იღიმებოდა.

ასე მივიდნენ ბაღის ბოლომდე, გერასამდე, ნელინელ წელში გასწორდა, თვალი ხელით დაიხრდილა და სივრცეს გახედა; შორს იცქირებოდა, ძლიერ შორს, მაგრამ ჰორიზონტზე მხოლოდ კვამლი მოჩანდა, ხმელი ბალახის გროვას რომ წვავდნენ.

— დაილღები, ჩემო ძვირფასო! უთხრა შარლმა და ფანჯარისკენ წაიყვანა.

— აი ამ სკამლოგინზე ჩამოჯექ; აქ კარგად იქნები.

— აჰ, მანდ არა, მანდ არა! — წამოიძახა სუსტი ხმით. თავბრუ დაეხვა და ამ საღამოდან

ავადმყოფობა განუახლდა, თუმცა ნაკლებ გარკვეული ნიშნებით და რაღაც ახალი გართულებით. ხან გულის არეში უჩიოდა ტკივილს, ხან მკერდის, გვინის და ყველა სახსრისას. ზოგჯერ კიდევ აღებინებდა, რაც შარლს კიბოს ნიშანი ეგონა. და საბრალო კაცი, გარდა ამისა, ფულის შოვნისთვის წუხდა.

ტაზი XIII

უწინარეს ყოვლისა, საჭირო იყო ჰომესთვის გადაეხადა მისი აფთიაქიდან ნამოღებული წამლების საფასური. თუმცა შარლს, როგორც ექიმს, შეეძლო სრულიად არაფერიც არ გადაეხადა, მაგრამ ამ ვალის გახსენებაზე მაინც ოდნავ წამოწითლდებოდა ხოლმე. შემდეგ საშინლად გადიდა ოჯახის ხარჯი ახლა, როცა მზარეული გახდა სრული დიასახლისი; ანგარიში ანგარიშს ემატებოდა; მოვალეები ბუბლუნებდნენ; განსაკუთრებით აბეზარი შეიქნა ლერე. ემას ავადმყოფობის დროს ლერემ მდგომარეობით ისარგებლა და რათა ანგარიში გაეებრა, საჩქაროდ მოუგანა წამოსასხამი, საკვოიაჟი, ორი ზანდუკი, ერთი მაგიერ, და სხვა მრავალი ნივთი. რამდენი უმტკიცა შარლმა, მე ეგენი სრულიადაც არ მესაჭიროებო, ვაჭარი მედიდურად უპასუხებდა, რომ ყველაფერი ქალბატონის შეკვეთისამებრ არის გამოწერილი და უკან ვერაფერს დაგიბრუნებო; და თვით ექიმიც, ალბათ, არ ისურვებს ნაავადმყოფარის გაღიზიანებას და ამიგომ საჭიროა კარგად დათქვადესო. ერთი სიცყვით, ლერე ისეთ გუნებაზე იყო, რომ უმაღლეს სამართლოში იჩივლებდა, ვიდრე რამეს უკანვე წაიღებდა; შარლმა ვითომ ბრძანება გასცა, ყველაფერი სავაჭროშივე გაუგზავნეთო, მაგრამ ფელისიგეს დაავინყდა, ექიმს კი სხვა საქმეც ბევრი ჰქონდა, ასე რომ, შემდეგ არც არავის გახსენებია. ამასობაში ლერემ თავისი მოთხოვნა განაახლა ხან მუქარით, ხან წუნუნით. ბოვარისაგან, ბოლოს, ვექსილი მიიღო ექვსი თვის ვადით, მაგრამ, მოაწერა ხელი თუ არა, შარლს გაბედული აზრი დაეხადა: ლერესგან ათასი ფრანკის სესხება. ცოცხალი დარცხვენით გამოჰკითხა, ხომ არ შეიძლება კაცმა ასეთი თანხა როგორმე იშოვოსო, და დაუმატა: ერთი წლის ვადით, რა სარგებელიც უნდა იქნეს, გადავიხდიო. ლერე თავის სავაჭროში გაიქცა, ფული მოიგანა და ახალი ვექსილი უკარნახა, რომლის ძალითაც ბოვარი ვალდებული იყო მომავალი წლის სექტემბრის პირველს ათას სამოცდაათი ფრანკი გადაეხადა, რაც წინანდელ ასოთხმოც ფრანკიანად სწორედ ათას ორას ორმოცდაათ ფრანკს შეადგენდა. ამრიგად, ლერე მევახშეობადა, ასზე ექვსს იღებდა, გარდა ამისა, მეოთხედი პროცენტი საკომისიო მიჰქონდა და გამოწერილი საქონელიც ღირებულების არანაკლებ მესამედს აძლევდა; ყოველივე ამას თორმეტი თვის განმავლობაში ას ოცდაათი ფრანკი სარგებელი უნდა მოეგანა მისთვის; ამასთან, იმედი ჰქონდა, რომ საქმე ამით არ გათავდებოდა, რომ ვექსილებს თავის დროზე

ვერ გაუნაღდებდნენ, ახალს დაწერდნენ და მისი საწყალი ფული ექიმისას ისე გამოიკვებებოდა, როგორც სანატორიუმში, და ერთ მშვენიერ დღეს გვარიანად გასუქებული და გამსხვილებული დაბრუნდებოდა. ასე რომ, ქისას ჩხრიალს დააწყებინებდა.

და მართლაც, მას ყველაფერში ბედი ჰქონდა. როგორღაც მოახერხა და ნევმატელის საავადმყოფოსთვის სიდრის მიწოდება იჯარით აიღო; ბატონი გილიომენი გრუმენილის ცორთვის აქციებს დაჰპირდა; ახლა კიდევ არგელსა და რუანს შორის ახალი სადილიჟანსო მიმოსვლის მოწყობაზე ოცნებობდა, რაც, რა თქმა უნდა, მოსპობდა „ოქროს ლომის“ ფურგონს; მისი დილიჟანსები, როგორც უფრო სწრაფმოძრავი და დამტვევი, სამგზავრო ქირის დაკლებით, მთელი იონვილის ვაჭრობას ხელში ჩაუგდებდა. შარლი არაერთხელ შეჰკითხვია თავს, როგორ გაუსწორდები გაისად ამდენ ვალსო; თეძობდა და ვარაუდობდა, იგონებდა სხვადასხვა ხერხს — მამას მივმართო დახმარებისთვის თუ გავყილო რამეო, მაგრამ მის თხოვნას მამა ყურსაც კი არ ათხოვებს, ხოლო გასაყიდი თითქმის არაფერი აქვს. თეძრები ისე დაეხლართებოდა ხოლმე, რომ უმჯობესი იყო, სულ დაევიწყებინა ეს უსიამოვნო საკითხი. თავს ესაყვედურებოდა, ფულის გულისთვის ემაზე აღარ ვფიქრობო; ეგონა, ყოველი თავისი აზრი თუ გრძნობა ცოლს ეკუთვნოდა და უკეთუ მისი ხატება მუდამ გულში არ ჰქონდა, თითქოს რასმე ართმევსო. ზამთარი მკაცრი იყო; ემას ჯანმრთელობა ნელინელ უმჯობესდებოდა; კარგ ამინდში მის სავარძელს ფანჯარასთან მიაგორებდნენ ხოლმე, მოედანს რომ გაჰყურებდა, ბალი შესძულდა და იმ მხარეს დარაბები მუდამ დაკეცილი იყო. ცხენი გააყიდვინა; ყოველივე, რაც წინათ უყვარდა, ახლა შეიძულა; თითქოს მთელი მისი აზრი საკუთარი თავის მოვლისკენ აქვს მიმართულიო. ლოგინში მწოლიარე თავს იმით ირთობდა, რომ დროდადრო იოლი საჭმლის მორთმევას ბრძანებდა; დარეკავდა, რათა მსახურისთვის დეკოკცის მომზადება დაეჩქარებია, ან უბრალო რაიმე საუბარი გაეხა მასთან.

ამასობაში თოვლი სახურავზე გათხელდა და გალურჯდა; შემდეგ წვიმები დაიწყო. მუდამდღე რაღაც ნაღვლიანი შოთით ელოდა ემა ჩვეულებრივი, ფუქსავაგი ამბების უცვლელ განმეორებას, რომლებიც მას სრულიად არ ეხებოდა. მათ შორის ყველაზე დიდი ამბავი საღამოობით „მერცხლის“ დაბრუნება იყო. ქალბატონი ლეფრანსუა ამ დროს ხმამაღლა ყვიროდა ხოლმე, მას სხვებზე აჰყვებოდნენ, იპოლიტის ფარანი კი ბინდბუნდში ვარსკვლავით ჭიატებდა. შუადღისას შარლი დაბრუნდებოდა და ისევ ძალე წავიდოდა; ემა ბულიონს შეხვრებდა, ხოლო საღამოს ხუთ საათზე, დაბინდებისას, სკოლიდან მონათეები გამოეფინებოდნენ ქუჩებში, ერთიმეორის მოყოლით ქვაფენილზე თავინთ ხის ფეხსაცმელებს მიაჩოჩებდნენ და სახაზავით ფანჯრების დარაბებს ურაკუნებდნენ. ამ დროს მასთან უთუოდ უნდა მისულიყო ხოლმე ბატონი ბურნიზიენი. ჯანმრთელობის ამბავს ჰკითხავდა, ახალ ამბებს

მოუგანდა, მერმე სარწმუნოებაზე ჩამოაგდებდა ლაპარაკს ისე, რომ მსუბუქი, საამო მასლაათის კილოს არ შეიცვლიდა. მხოლოდ მისი ანათორის დანახვა უკვე დამამშვიდებლად მოქმედებდა ემაზე. ერთხელ, თავისი ავადმყოფობის უმძიმეს ჟამს, როცა ეგონა, ახლა კი უთუოდ ვკვდებიო, ზიარება მოისურვა. და სანამ ოთახს მღვდელმსახურებისთვის მიაღებდნენ, — წამლებით საფსე კომოდის თავს ტრახებად მორთავდნენ და ფელისიგეც იატაკზე ყვავილებს მიმოაბნევედა, — ემამ რაღაც ახალის მოახლოება იგრძნო, რამაც მთელი მისი ტანჯვა და მწუხარება, გვივილის ყოველგვარი შეგრძნება განაქარავა; ეგონა, სხეულმა სიმძიმე დაკარგაო, სხვა ახალი ცხოვრება იწყებაო; ეჩვენებოდა, თითქოს მთელი მისი არსება ზეცას, ღვთისკენ მიიწევდა და სადაცაა ამ სიყვარულში გაზავდებოდა, ვით ჰაერში საკმევლის კვამლი; მისი ლოგინი ნაკურთხი წყლით მოასხურეს; მღვდელმა ფეშხუმზე წმინდა ნაწილი აიღო; ციური სიხარულით ღონემიხდილმა ბაგენი გაუნოდა, რათა ხორცი მაცხოვრისა მიეღო, მისთვის განმზადებული. მისი სარეცლის საბურველი იბურცებოდა, ვით ღრუბელი, ხოლო კომოდზე დადგმული შანდლების სინათლე თვალისმომჭრელი ღიდების გვირგვინად ეჩვენებოდა; თავი ბალიშზე მიდო და ებმანებოდა: სივრცეში სერათემების ჩანგის ხმა ესმის, ლაჟვარდოვან ცაში კი, ოქროს ტახტზე, წმინდანთა შორის, მამა ღმერთს ხედავს, ღიდებით რომ გაბრწყინებულა და ხელის აქწევით ცეცხლისფრთებისან ანგელოზებს გზავნის დედამინაზე, რათა მათ ზეცას წარიტაცონ ემა.

ეს მოცისკროვნე ჩვენება ისე ჩარჩა ხსოვნაში, ვით უმომხიბლავესი რამ, რასაც კი ადამიანების ოცნება წარმოიდგენს; და ახლა იგი ცდილობდა კვლავ გამოეწვია ის განცდა, რაც ჯერ კიდევ არ გამქრალიყო, კვლავ გრძელდებოდა, მართალია, ნაკლებძალუმი, მაგრამ მაინც მეტად საამო, ვით პირველად. სული მისი, ამპარტავნებით გატეხილი, ახლა ქრისტიანობრივ სიმშვიდეში განისვენებდა; ღონემიხდილობის სიამის განმცდელი, ემა თავის სულში იჭვრიტებოდა და ხედავდა, როგორ ითრგუნებოდა მისი ნებისყოფა და გზას უხსნიდა მადლის შემოსვლას. მაშ, ბედნიერების მაგიერ შესაძლებელი ყოფილა სხვა, უფრო დიდი ნეტარება, მიწიერი სიყვარულის ტკობათა ნაცვლად სხვა, უფრო მაღალი სიყვარული, განუწყვეტელი, წარუშლელი, მარადის ძლიერი! მიწიერ ნუგეშთა სიცრუის მიღმა ჭვრეტდა სინძინდის სიხარულს, ყოველი ამქვეყნიური რომ დაუგმია და ზეცათა სიხარულს შერწყმია. და ასეთი ყოფა სანატრელი რამ იყო მისთვის. ნაცრობდა, წმინდანი გამხდარიყო; კრიალოსნები შეიძინა, გულზე ავგარობი და ნაწილები დაიკიდა, ისურვა, თავის სანოლ ოთახში, სასთუმალთან ნაწილებიანი კილობანი დაედგა პატიოსანი თვლებით მოოჭვილი და საღამოობით მუხლმოდრეკილი მთხვეოდა ხოლმე. მღვდელს აკვირვებდა მისი ასეთი გუნება, აღტაცებული იყო მისი გულმოდგინებით, მაგრამ შიშობდა, ემას ასეთი მხურვალე

კეთილმორწმუნეობა მწვალელობისაკენ არ მიიღრის და ცოდვად არ იქცესო, მაგრამ რაკი ასეთ საკითხებში თავი არც მაინცდამაინც ისე გამობრძმედილი მიაჩნდა, ყოველი შემთხვევისთვის წიგნის ვაჭარ ბულარს მისწერა, არქიელს რომ წიგნებს აწვდიდა ხოლმე, და სთხოვა, რაიმე განსაკუთრებული გამოეგზავნა „მღედრობითი სქესის განათლებული და გამჭრიახი გონების ადამიანებისთვის“. წიგნის ვაჭარმა კი ისეთივე გულგრილობით, როგორითაც თუნუქის რაიმე ნაკეთობას, მაგალითად, ზანგებს გაუგზავნიდა, აიღო და, რაც კი რამ იმ ღროს სულის საცხოვრებელი საკითხავი იყო, ერთბაშად მოაზავა. ეს იყო კატეხიზმო, პატარა სახელმძღვანელოები კითხვა-პასუხით, მედიდურ მოძღვრულ კილოზე დაწერილი განქიქებანი, მსგავსად დე-მესტრის თხზულებათა, და განსაკუთრებული რიგის რომანები ვარდისფერი ყვით, სემინარიული პოეტების სტილით ან სინანულს მიცემულ ხანდაზმულ ქალწულთა მიერ რომ იყო დაწერილი. სათაურები ასეთი ჰქონდა: „გონს მოდიო“, „საერო კაცი მარიამის ფერხთა წინაშე, თხზულება ბატონ დე ... - ისა, მრავალი ორდენის კავალერის“, „ვოლგერის შეცდომანი“, ყრმათათვის საკითხავი, და სხვა.

მაღამ ბოვარის აზროვნება ჯერ კიდევ ისე სალი როდი ჰქონდა, რომ სერიოზულად შესდგომოდა რამეს; თანაც იგი მეტად დაენათა ამ წიგნებს, ვერ იტანდა საეკლესიო წესების მოთხოვნათ: არც ის სიმკაცრე მოსწონდა, რითაც ქედმაღალი პოლემისტები თავს ესხმოდნენ მათთვის უცხო ადამიანებს; ხოლო სარწმუნოებრივი საფუერით შემზადებული საერო მოთხოვნანი ისეთ უვიცობას იჩენდნენ ქვეყნიურ საკითხებში, რომ სრულიად შეუმჩნევლად დააშორეს იგი იმ ჭეშმარიტებათ, რომელთა დადასტურებასაც ეძებდა. იგი მაინც დაჟინებით განაგრძობდა კითხვას და როცა წიგნი ხელიდან გაუვარდებოდა, ასე ეგონა, უნაზესმა მისტიკურმა ნაღველმა შემიპყრო, ქრისტიანულ უმაღლეს განცხოველებას რომ სჩვევიაო. როდლოთვის მოგონება გულის სიღრმეში ჩამარხა; და ხსოვნა იგი განისვენებდა იქ უფრო ზეიმურად და მყუდროდ, ვიდრე მეფეთა ნეშტი აკლდამებში. ამ ბალზამირებული სიყვარულიდან სურნელება ფშვინავდა და ნებიერებით მსჭვალავდა იმ წმინდა უბინოების აგმოსფეროს, რომლითაც ამერიდან ქალი სუნთქვას ლამობდა. როცა თავისი სიციყვებით ევედრებოდა, როგორითაც საყვარელს ამკობდა ხოლმე ვნებათა აღცყინების ჟამს, ამით თავისი რწმენის განმტკიცება სწადდა, მაგრამ ზეციდან მასზე როდი გადმოდიოდა შვება და სიამე და იგი დგებოდა გაღდაღლილი სხეულითა და რაღაც დიდი სიცრუის ბუნდოვანი შეგნებით. ეს ლტოლვანი, ფიქრობდა იგი, მხოლოდ ზედმეტი ღვანლია; თავისი ამპარგანული ღვთისმოსაობით წარსულ ღრთათა იმ ქალებს ადარებდა თავს, რომელთა დიდებაზედაც ოცნებობდა, როცა ქალბატონ ლა-ვალიერის პორტრეტს უცქეროდა; ეს ქალები კი დედოფლური დიდებით იკრეთდნენ თავიანთი გრძელი კაბების ოქრომკვედით მოქარგულ

ბოლოებს და უდაბნოში გარდახვენილნი ქრისტეს ფეხთქვეშ ღვრიდნენ სიცოცხლით განანამები გულის უხვ ცრემლებს. შემდეგ სათნოების ჭარბ მოღვაწეობას მიეცა: ღარიბებს პერანგებს უკერავდა, მშობიარეებს სათბობს უგზავნიდა; ერთხელ შარლმა სამ გლახაკს მიუსწრო, სამზარეულოში რომ წვნიანს ხერეზდნენ. კვლავ შინ მოიყვანა თავისი გოგონა, რომელიც მისი ავადმყოფობის დროს შარლმა ძიძას მიაბარა. ახლა თვითონ განიზრახა მისთვის წერა-კითხვის სწავლება: რამდენიც უნდა ეცირა ბერტას, ემა ამის გამო აღარ ჯავრობდა, — ეს იყო განზრახული სიმშვიდე, საყოველთაო მიტევება. მისი სიტყვა, ყოველთვის და ყველაფერზე, საესე იყო იდეალური გამოთქმებით. თავის ბავშვს ასე ჰკითხავდა:

— მუცლის ტვილიმა გაგიარა, ჩემო ანგელოზო? დედამთილსაც საბაბი აღარა ჰქონდა ბუზღუნისა, გარდა იმისა, რომ მისმა რძალმა ღარიბებისათვის პერანგების კერვა აიჩემა, მის მაგიერ, რომ საკუთარი საცვლები შეეკეთებინა. საკუთარი ოჯახური უსიამოვნებით ნანამები საბრალო ქალი თავს მშვენივრად გრძნობდა ამ მყუდრო სახლში; თუმცა აღდგომაც გავიდა, მაგრამ იგი მაინც არ ჩქარობდა, რათა თავი დაეღწია მოხუცი ბოვარის დაცინვისათვის, რომელიც სწორედ ვნების პარასკევს შეაწვევინებდა ხოლმე თავისთვის ღორის მსუქან კუპატებს.

გარდა დედამთილისა, რომელიც თავისი პირდაპირობით და სწორი მსჯელობით ამაგრებდა ემას, ამ უკანასკნელს თითქმის ყოველდღე ნახულობდნენ მისი ნაცნობები:

ქალბატონი ლანგლუა, ქალბატონი კარონი, ქალბატონი დიუბრელი, ქალბატონი გუვაში და კეთილი ქალბატონი ჰომე, რომელსაც არ სჯეროდა არც ერთი ჭორი, რასაც მის მეზობელზე ავრცელებდნენ. ჰომეს ბავშვებიც ესტუმრებოდნენ ხოლმე, მათ აუხსენი მოჰყვებოდა. აუხსენი ბავშვებიანად აღიოდა ზემოთ, ემას ოთახში, და კარში გაჩერდებოდა უძრავად, უხმოდ. ემა ხშირად ყურადღებასაც არ მიაქცევდა ხოლმე მას და თავის ტუალეტს შეუდგებოდა. უწინარეს ყოვლისა, თმიდან სავარცხელს გაიძრობდა და სხარტად გაიქნევდა თავს; როცა აუხსენმა პირველად დაინახა ეს საუცხოო ხშირი თმა, გიშრის კულულებად რომ მუხლებამდე სცემდა, საბრალო ბავშვის წინაშე თითქოს საკვირველებისა და უნახავის კარი გაიღო, რამაც თავისი სიდიადით შიში მოჰგვარა. ემა, რასაკვირველია, ვერ ამჩნევდა ვერც მის მღუძარე ბეჭითობასა და ვერც მოკრძალებას. აბა რას იფიქრებდა, რომ სიყვარული, რომელიც სრულიად აღმოიფხვრა მისი სიცოცხლიდან, აგერ ფართქალებდა, სულ ახლოს, იმ ყრმის უბრალო გულში, რომელიც ღია იყო ემას სილამაზის ყოველი გამოვლინებისათვის. ამასთან, ქალი ისე გულგრილად უცქეროდა ახლა ყველაფერს, მისი სიტყვა ისე თანაბრად მოაღერსე იყო ყველასთვის, ხოლო თვალი მედიდური და მოქცევაც სხვადასხვანაირი, რომ

ძნელი იყო გაგერხია ევლიზში სიბრაღისა და გარყვნილება სათნოებისაგან. ერთ საღამოს, მაგალითად, მსახურს გაუჯავრდა იმის გამო, რომ გასეირნების ნებართვა სთხოვა და საკმაოდ უხეიროდ მოიბოდიშა, მერე კი უეცრად მოლბა და ჰკითხა:

— მაშასადამე, გიყვარს იგი? და წამოწოტებული ფელისიტეს პასუხსაც აღარ მოუცადა, ისე დაურთო:

— რაკი აგრეა, წადი! იმხიარულე! აღრევე გაბაფხულზე ბრძანება გასცა, მთელი ბალი თავიდან ბოლომდე გადაბარეთო; შარლი წინააღმდეგი იყო, მაგრამ დათანხმდა, რადგან უხაროდა, რომ რაიმეში მაინც იჩენდა ნებისყოფას; თუმცა თავის ნებისყოფას იგი უფრო და უფრო ხშირად იჩენდა, რაც უფრო უკეთ ხდებოდა. ჯერ ერთი, მოახერხა და სახლიდან გაისტუმრა ძიძა, რომელმაც მისი ავადმყოფობის დროს ოჯახში ფეხი მოიკიდა და თან მოიყვანა ორი ძუძუმწოვარა ბავშვი და ერთიც კიდევ პენსიონერი, რომელიც მეცისმეგად ღორმუცელა რამ იყო. შემდეგ ჰომეს ოჯახი ჩამოიშორა და ნელინელ მნახველებსაც ფეხი ამოაკვეთინა; ეკლესიაშიც ძვირად დაიარებოდა, რითაც მეთაფთაქის მონონება დაიმსახურა, რომელმაც ამის გამო ერთხელ მეგობრულად უთხრა:

— კინალამ თარისეველობაში შედგი ფეხიო. ბატონი ბურნიზიენი კი ჩვეულებრივ ყოველდღე დაიარებოდა, საღვთო რჯულის გაკვეთილის შემდგომ იგი გარეთ ჯდომას, სუეთა ჰაერის სუნთქვას ამჯობინებდა.

„უარაუში“, როგორც თანჩაგურს ეძახდა, სიდრს მთარმევენ და ისინიც სვამდნენ ნელინელ ემას საბოლოო გამომრთელებისათვის. ბინე იქვე ახლოს იყო ხოლმე, ბალის გალაფანს გადაღმა, და კიბოებს იჭერდა. ბოვარი იმასაც მიიწვევდა, რის სანაწარმდეგოდ ბინეს არა ეთქმოდა რა; კარგად ეხერხებოდა ბოთლების საცობის მოხდა.

— უნდა აილო და, — კმაყოფილი თავდაჯერებით იცყოდა ხოლმე იგი, — ბოთლი აი, ასე მაგრად დადგა, მერე ძაფი განყვიგო და წყნარად, წყნარად ამოილო საცობი, ისე, როგორც, მაგალითად, რესტორნებში სელგერის წყლის ბოთლებს ხდიან ხოლმე. თუმცა ზოგჯერ, სწორედ ასეთი ლექციის დროს, სიდრი შიგ თვალებში შეასხამდა ხოლმე; მაშინ მღვდელი გულიანად გადაიხარხარებდა და უცვლელად იმეორებდა ხოლმე ერთსა და იმავე ხუმრობას:

— ამ სასმლის მაღალი ხარისხი პირდაპირ თვალში გცემს. მოხუცი მართლაც ძალიან გულკეთილი ადამიანი იყო და სრულიადაც არ აღშფოთებულა, როცა ჰომემ შარლს ურჩია,

ცოლი რუანს ნაიყვანე, იქ ახლა თპერაა ცნობილი გენორის ლაგარდის მონაწილეობით და გაერთობაო. გაკვირვებულმა ჰომემ მოინდომა მისი აზრი გაეგო, რაბედაც მღვდელმა უპასუხა, მუსიკა ზნეობისთვის ნაკლებმავნედ მიმაჩნია, ვიდრე ლიტერატურაო. მაშინ მეათეთიარქემ ლიტერატურის დამცველობა იკისრა. თეატრიო, — ამბობდა იგი, — ცრუმორწმუნეობას ებრძვის და გართობის სახით სათნოებას გვასწავლისო.

— *Castigat ridendo mores*³, ბატონო ბურნიზიენ! აიღეთ, მაგალითად, ვოლტერის ტრაგედიების უმრავლესობა; იქ ხელოვნურადაა გაბნეული ფილოსოფიური მსჯელობანი, რაც მათ ხალხისთვის ნამდვილი ზნეობისა და პოლიტიკის სკოლად ხდის.

— მე ერთი პიესა მინახავს ოდესღაც, — დაიწყო ბინემ, — რომელსაც „პარიზელი ბიჭი“ ერქვა. იქ გამოყვანილია ძველი გენერალი; იგი მართლაც კარგადაა დახასიათებული, გენერალი ამათრახებს ერთ ახალგაზრდას, კარგი ოჯახის შვილს, ვისაც ერთი მუშა ქალი შეუცდენია, რომელიც ბოლოს...

— რა თქმა უნდა, — განაგრძობდა ჰომე, — არის ცუდი ლიტერატურა ისე, როგორც ცუდი აფთიაქებიც; მაგრამ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ხელოვნების ასე ხელაღებით გმობა მე უაზრობად, საშუალო საუკუნეების ბარბაროსულ შეხედულებად მიმაჩნია, სწორედ იმ საშინელების მომგვრელ და საძაგელი დროების ღირსად, როცა გალილეი დილეგში ჩააგდეს.

— დიახ, ვიცი, — უპასუხებდა ხუცესი, — რომ კარგი წიგნები და კარგი მთხზველებიც არიან, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, თვით ეს შეკრებილობა, სხვადასხვა სქესის ადამიანთა აღრევა, რაღაც მაცდუნებელ შენობაში, ფუფუნებით მორთულ თეატრში, შემდეგ ეს წარმართული ცვლა მორთულობისა, ეს ფერუმარილი, განათება, მინაზებული ლაპარაკი, განა ყოველივე ეს სულიერი გარყენილების გამომწვევი არაა? განა ყოველივე ეს მაცდუნებელ აზრებსა და უწმინდურ ნაცვრას არ შთაუწერგავს ადამიანს? ყოველ შემთხვევაში, ამ აზრისანი არიან ჩვენი წმინდა მამანი და, დასასრულ, — დაურთო რაღაც იღუმალის ხმით, თანაც თითებით ბურნუთს ფხვნიდა,

— უკეთუ ეკლესიამ დაჰკმო სანახაობანი, ცხადია, იგი მართალი იყო, და ჩვენც უნდა დავემორჩილოთ მის დადგენილებას.

³ დაცინვა ასწორებს მორალს (ლათ.).

— რისთვის განაგდებს ეკლესია აქტიორებს? — აღძრა საკითხი მეთათიქემ, — ისინი ხომ ოდესმე აშკარა მონაწილეობას იღებდნენ სარწმუნოებრივი წესების აღსრულებაში? დიას, საკურთხევლის წინაშე წარმოადგენდნენ ხოლმე განსაკუთრებული სახის პიესებს, რომლებსაც მისტერიებს ეძახდნენ და რომლებიც ხშირად დასცინოდნენ კეთილზნეობის კანონებს.

მღვდელმა ის იკმარა, რომ ამოიხრა, ხოლო მეთათიქე განაგრძობდა:

— ისე, როგორც ბიბლიაშია, იქაც... იცით... არის ისეთი დაწვრილებითი... პიკანტური ამბები... ერთი სიტყვით... სასაცილო! და პასუხად ბურნიზინის მოძრაობისა, გაჭაგრებას რომ გამოხატავდა, იცოდა:

— განა უარყოფთ, რომ ამგვარი წიგნები ქალწულთათვის არ არის? აი, ჩემი აცალა რომ...

— კი მაგრამ, ჩვენ კი არა, პროტესტანტები ურჩევენ თავიანთ ერთმორწმუნეებს, ბიბლია იკითხეთო, — მოუთმენლად წამოიძახა მღვდელმა.

— სულერთია! — მიუგო ჰომემ, — განცვიფრებული ვარ, რომ ჩვენს დროში, ამ განათლებულ ეპოქაში მაინც დაჟინებით უკრძალავენ ადამიანს სულიერ დასვენებას, რაც სრულიად უგნებელი, ზნეობრივი და ზოგჯერ ჰიგიენურიცაა. არა, ბატონო ექიმო?

— რასაკვირველია, — ცალყბად მიუგო ექიმმა, ვერ გაიგებდი, ისიც იმავე ამრისა იყო და არ სურდა ვისთვისმე ეწყენინებია, თუ იმიტომ, რომ საკუთარი შეხედულება არ გააჩნდა.

ბაასი თითქოს ამოწურული იყო, მაგრამ მეთათიქეს ერთი წიხლის ჩაკვრა კიდევ მოესურვა.

— მე იმისთანა მღვდლები მინახავს, რომლებიც საერო განისამოსს გადაიცვამდნენ და მოცეკვავე ქალების თეხების საჭვრეტად დაიარებოდნენ.

— ნუთუ?

— დიას, მი-ნა-ხავს! — თითოეული მარცვლის მკაფიო გამოთქმით მიუგო ჰომემ.

— მერე რა? ისინი უნესოდ იქცეოდნენ, — ისე წარმოთქვა ბურნიზინმა, რომ ეცლობდა, ყველაფრის მოთმენა გადაწყვიტა.

— აი, დასწყევლოს! განა მარტო მაგისტანებს სჩადიოდნენ? — წამოიძახა მეათეთიექმ.

— ბაგონო!.. — ისე მრისხანედ დაიყვირა მღვდელმა, რომ მეათეთიექე შეშინდა.

— მე იმისი თქმა მინდა, — უკვე ნაკლებგლანქი კილოთი დაიწყო მეათეთიექემ, — რომ მომთმენობა საუკეთესო საშუალებაა სარწმუნოებაზე მოსაქცევად.

— ეგ მართალია! ეგ მართალია! — დაეთანხმა თაშვიანი და კვლავ დაჯდა, მაგრამ ამის შემდგომ ორი წუთიც აღარ მოუცდია. წავიდა თუ არა, ჰომემ მკურნალს უთხრა:

— ნახე, როგორ გავეჯორე! გამათრახებაც ამას ჰქვია!.. დამიჯერეთ და წაიყვანეთ ოპერაში ქალბატონი, უკვე მხოლოდ იმისთვის, რომ სიცოცხლეში ერთხელ მაინც გაუსივოთ გული ერთ-ერთ ამისთანა ყორანს, ეშმაკსაც უზიდავს მაგის სული! ჩემს მაგიერობას რომ ვინმე გასწევდეს, მეც თქვენთან ერთად წამოვიდოდი. იჩქარეთ! ლაგარდი მხოლოდ ერთ წარმოდგენას მართავს, ინგლისში მიუწვევიათ დიდი ამბით! საერთო აზრი მის შესახებ ისეთია, რომ დიდი ვინმეა! ოქროთი ივსება ყელამდე. თან დაჰყავს სამი ხასა და ერთი მზარეული. ყოველი დიდი არგისტი სანთელს ორივე ბოლომდე წვავს. მათთვის საჭიროა უზნეო ცხოვრება, რათა ოცნება გაიხელონ, მაგრამ ბოლოს საავადმყოფოში კვდებიან, ვინაიდან ახალგაზრდობაში ჭკუას ვერ მოეგნენ, რომ შავი დღისთვის რამე შეენახათ. მაშ ასე, გისურვებ კარგ მადას! ხვალამდე!

სპექტაკლზე ფიქრმა მალე გაიტაცა ბოვარი; ცოლს გაუზიარა, მაგრამ მან პირველად იუარა დაღლილობის, შეწუხებისა და ხარკის საბაბით; შარლმა თავისი არ დაიშალა, რადგან დარწმუნებული იყო, რომ ეს გართობა ცოლს არგებდა. არავითარი დაბრკოლება არ არსებობდა; დედამ ამას წინათ სამასი თრანკი გამოუგზავნა, რასაც სრულიად არ მოელოდა; მიმდინარე ვალები უმნიშვნელო იყო, ხოლო ლერეს ვექსილების განაღდების ვადა ისე შორს იყო, რომ ამაზე ფიქრიც კი არ ღირდა. ამასთან, ევონა, ცოლს ჩემი წინადადების მიღება ეძნელებოდა, და ამიტომ უფრო დაჟინებით სთხოვდა. ბოლოს ემაც დათანხმდა და მეორე დღეს, რვა საათზე, „მერცხალში“ ჩაბარდნენ.

მეათეთიექესაც, სიმართლე რომ ითქვას, იონვილში არათფერი აკავებდა, მაგრამ თავს ვალდებულად რაცხდა ადგილიდან არ დაძრულიყო; გაცილებისას ღრმად ამოიოხრა და თქვა:

— მაშ, კეთილი მგზავრობა! ბედნიერი ხართ, მე და ჩემმა ღმერთმა! შემდეგ ემას

მიმართა, რომელსაც ოთხფურხალიანი ცისფერი აბრეშუმის კაბა ეცვა, და უთხრა:

— მშვენიერი ხართ, ვით ამური! ვინძლო რუანში დიდი ფურორი მოახდინოთ! დილიყანსი „ნითელი ჯვრის“ სასტუმროს წინ გაჩერდა, ბოვუაზინის მოედანზე. ეს იყო ფუნდუკი, რომლის მსგავსიც მრავალია პროვინციის ქალაქებში, უზარმაზარი თავლებით, პანანინა ბინებითა და ეზოთი, სადაც ქათმები ქერის მარცვალს ეძებენ ტალახში ამოსვრილი ეგლებს ქვეშ. მათი შენობები ძველი, დარბაისლურია, დაკილული ხის აივნები ზამთრის ქარიან ღამეში საბრალოდ ჭრაჭუნებენ. ფუნდუკები მუდამ სავსეა ხალხით, ხმაურითა და სასმელ-საჭმლით; შავი სუფრები ყავითაა დათხუზნილი, თანჯრის მინები — ბუბების ნაჯდომით, ხოლო ნოტიო ხელსახოცები კი ღვინის მოლურჯო ლაქებითაა მოჩითული. ამგვარ სახლებში მუდამ სოფლის სუნი ღვას, როგორც ფერმაში მოჭამაგირეთაგან, თუმცა ყველას ქალაქურად აცვია; სასტუმროს აუცილებლად აქვს ყავახანა — ქუჩის პირას, და ბოსტანი — უკან, მინდვრისკენ. შარლი მაშინვე საქმეზე გაექანა. ერთმანეთში აურია ავანსცენა და ქანდარა, პარტერი და ლოჯები, იძია, იკითხა, მაინც ვერაფერი გაიგო; კონტროლიორმა დირექტორთან გაგზავნა; შემდეგ სასტუმროში მოვიდა, იქიდან კვლავ სალაროსკენ გაიქცა და მთელი დღე ასე ირბინა ქალაქში, თეატრიდან ბულვარამდე.

მაღამ ბოვარიმ ახალი ქუდი, თათმანები და თაიგული იყიდა. ბატონი შიშობდა, არ დაევიგვიანოთო და, თითო თეფში წვნიანის შეხვრება ძლივს მოახერხეს, რომ უკვე თეატრის შესასვლელში იღვინენ, მაგრამ კარი ჯერ ისევ დაკეტილი იყო.

ტაპი XIV

ხალხი თეატრის კედელთან მიმდგარიყო, ბალუსტრადებს შორის ჩამწკრივებული. მახლობელი ქუჩების კუთხეებში უზარმაზარი აფიშები იყო გამოკრული, რომლებზედაც მსხვილი ასოებით ეწერა: „ლუჩია დი ლამერმური... ლაგარდი... ოპერა...“ და სხვა. მშვენიერი ამინდი იყო; ცხელოდა; დახუჭუჭებული თმა ოფლისაგან იშლებოდა; განითლებული შუბლები ცხვირსახოცებით იწმინდებოდა;

ხანდახან მდინარიდან დაძრული თბილი სიო ოდნავ არხევდა თარღებს, კათეების კარებს რომ ჰქონდა ჩამოთარებული. ცოცხალი ქვემოთ კი ყინულოვანი ორჭოლი ქროდა, რომელსაც თან გყავების, ქონისა და ზეთის სუნი მოჰქონდა. ეს იყო ანაორთქლი შარეცის ქუჩისა თავისი შავი საწყობებით, საითაც კასრებს მიაგორებდნენ. ემას გულმა ძვერა დაუნყო, როცა ვესტიბიულში შევიდნენ. უნებური პატივმოყვარული ღიმი გაუკრთა ტუჩზე, როცა ხალხი

სხვა ღერეთნით მარჯვნივ გაექანა, თვითონ კი კიბით პირველ ადგილებში აღიოდა. ბავშვური სიანცით ჰკრავდა ხოლმე თითს მაუდგადაკრულ განიერ კარებს; ღრმად ისუნთქავდა კულისების მგვრიან ჰაერს და ლოყაში რომ დაჭდა, თავადის ქალის მედიღურობით გაიმართა ნელში.

დარბაზი ხალხით ივსებოდა; ბინოკლებს იღებდნენ, მეაბონენგე ხალხი შორიდან ესალმებოდა ერთიმეორეს. ვაჭრობის დავიდარაბით მოქანცულნი ხელოვნების გაძარში დასასვენებლად მოსულიყვნენ; მაგრამ ჩვეულ საქმეებს მაინც ვერ ივინყებდნენ. ლაპარაკობდნენ ბამბეულზე, ოცდათექვსმეტგრაღუსიან არაყზე, ინდიგოსა და სხვაზე. აქ-იქ მოჩანდა მოხუცთა სახეები, მშვიდი, უმეგესად თეთრი და თეთრთმიანი, რომლებიც ცყვიის წყალში გავლებულ ვერცხლის მეღლებს მოვაგონებდნენ. ახალგაზრდები თავმოძნონედ პარტერში მიმოდიოდნენ, ჟილეტების ამონაჭრებში ვარდისფერი თუ მომწვანო-ვაშლისფერი ჰალსტუხები უჩანდათ. მაღამ ბოვარი ზემოდან დასცქეროდა მათ და სიამეს ჰგვრიდა ყვითელ თათმანებში გამოწყობილი მათი ხელები, ოქროსთავიან ხელჯახებს რომ დაყრდნობოდნენ. ამასობაში სანთლები ორკესტრშიც აინთო; ზემოდან ჭალი დაუშვეს, რომლის თლილმა სასანთლებმაც ციმციმი ინყეს და დარბაზს ერთბაშად მხიარულება მოჰფინეს; შემდეგ ერთიმეორეზე შემოვიდნენ მემუსიკენიც და აცყდა საკრავების არეულ-დარეული ჭყვიტინი; ბანები ღულუნებდნენ, ვიოლინოები წიოდნენ, კორნეტ- აპისტონები ღაღანებდნენ, ფლეიტები და ფლაჟელოტები პიპინებდნენ, მაგრამ, აი სცენაზე სამჯერ დაჰკრეს; დაფდაფები ერთბაშად აგუგუნდნენ, სასულე საკრავებმა რამდენიმე აკორდი აიღეს. ფარდა აინია და სცენა გამოჩნდა. დეკორაცია ცყის ნაპირს წარმოადგენდა, რომელსაც მარცხნით ნაკადული ჩაუდიოდა, მუხით დაჩრდილული. სოფლელები და ბატონები, რომელთაც მხრებზე პლედეები გადაეგდოთ, ერთად მღეროდნენ სანადირო სიმღერას; მერე ვილაც ბელადი გამოვიდა და ბოროტ სულს მოუნოდა ხელაპყრობით; შემდეგ კიდევ ვილაც გამოვიდა; ცოცა ხნის შემდეგ ესენიც გავიდნენ და მონადირეებმა კვლავ სიმღერა დაიწყეს.

ემას სიყმანვილეში ნაკითხული წიგნები, საყვარელი ვალტერ სკოტი წარმოუდგა. ყურში თითქოს შოგლანდიური საყვირის ხმა ესმისო ნისლით დაფარულ ლიშხნარებიდან. რომანის გახსენება ლიბრეტოს გაგებას უადვილებდა და კვალდაკვალ მისდევდა ინტრიგის განვითარებას, ხოლო ის ოდნავ შესაცნობი ფიქრები კი, თავს რომ დასტრიალებდნენ, მუსიკის გრგვინვაში იკარგებოდა... მიენდო მელოდიას და მთელი არსებით თრთოდა, თითქოს სოლინარები სიმებს კი არა, მის ნერვებს ეხებიანო. თვალი წარსტაცა მსახიობების ჩაცმულობამ, დეკორაციებმა, მოქმედმა პირებმა, დახატულმა ხეებმა, რომლებიც ვინმეს გავლისას ირხეოდნენ; ხავერდის ბერეგებმა, წამოსასხამებმა. ხმლებმა და ყოველივე ამ

ვითომ ნივთებმა, ამ ლამაზმა ცყუილმა... აი, გამოვიდა ერთი ახალგაზრდა ქალი და თავისი ქისა მწვანედ ჩაცმულ მხლებელს მიუგო. მერე ქალი მარცო დარჩა და ამ დროს გაისმა ფლეიტის ხმა, ხან ნაკადულივით მორაკრავე, ხან კი ჩიტივით მოჭიკჭიკე. ლუჩიამ გაბედულად დაიწყო თავისი კავატინა სოლ მაჟორი. იგი სიყვარულზე მოთქვამდა, ფრთებს ნატრობდა. ემასაც ენატრობდა ცხოვრებიდან გაქცევა, სხვა ქვეყნად გაფრენა.

უეცრად ედგარი — ლაგარდი გამოვიდა. მის სახეს ის შეუდარებელი სიფერძკრთალე დაჰკრავდა, სამხრეთის ფიცხ რასებს რომ მარმარილოსებრ დიდებულებას სძენს. ლაგარდის მოყვანილი ტანი მიხაკისფერი ტანსაცმლით იყო გამოკვალთული; ნაჭედი პანია ხანჯალი მარცხენა თეძოს ულამუნებდა; მიხნედილ მზერას ვარემოს ავლებდა და ქათქათა კბილებს აელვებდა. ამბობდნენ, ვითომ ერთ პოლონელ თავადის ქალს, ბიარიცის ახლოს, სალამოს ზღვის ნაპირას მკდომარეს, გაუგონია მისი სიმღერა იმ დროს, როცა ლაგარდი ნავების შეკეთებაში იყო ვართული, და შეჰყვარებია იგი. ქალს მთელი თავისი ქონება მისთვის გადაუცია, ლაგარდის კი ის მალე სხვა ქალებში გაუცვლია; ამ რომანტიკულ წარსულს არცისტისთვის სახელი უფრო გაუთქვამს. მოხერხებული მომღერალი თვითონ ცდილობდა, რეკლამებში ერთი პოეტური ფრაზაც ყოფილიყო ჩართული მისი მომხიბვლელობისა და მგრძობიარე სულის შესახებ. მშვენიერი ხმა, ურყევი თავდაჯერება, უფრო გემპერამენტინი, ვიდრე ჭკვიანი, უფრო პათოსიანი, ვიდრე ლირიკული, ყოველივე ეს აგვირგვინებდა ამ საკვირველი შარლატანის ბუნებას, რომელშიც პარიკმახერი და ტორეადორი ერთმანეთს ეცილებოდა. დარბაზი პირველი სცენიდანვე მოხიბლა. ლუჩიას გულში იკრავდა. გოვებდა, კვლავ უბრუნდებოდა, სასონარკვეთილებას გამოხატავდა; გულისწყრომის სიციყებს განუსაზღვრელი სინაზის საამო ჩურჩული ცვლიდა, მისი ყელიდან ქვითინისა და ამბორის ხმები ჩქეფდა. ემა წინ იხრებოდა, რათა უკეთ მოესმინა და ფრჩხილებს ლოყის ხავერდს უსვამდა. სავსებით ისრუტავდა ამ მელოდიურ მოთქმას, კონტრაბასების აკომპანემენტში რომ ისე გაისმოდა, ვით ზღვაურის ბათქში დამხრჩვალთა ყვირილი. ცნობდა უთვალავ სიამესა და ტანჯვას, რომელმაც კინალამ იმსხვერპლა იგი, მომღერალი ქალის ხმა საკუთარი სულის გამოხმობად ეჩვენებოდა, ხოლო იმ მომხიბვლელ ილუზიას რალაც საერთო ჰქონდა მის ცხოვრებასთან, მაგრამ ასეთი სიყვარულით იგი არასოდეს არავის ჰყვარებია. იგი ამ ედგარივით როდი ტიროდა უკანასკნელ სალამოს, როცა მთვარე ანათებდა და როცა ერთმანეთს ეუბნებოდნენ: „ხვალამდე!.. ხვალამდე!“ დარბაზი გრიალებდა; მომღერლები იძულებული იყვნენ, გაემეორებინათ: შეყვარებულნი მღეროდნენ თავიანთი სათულავების ყვავილებზე, ფიცზე, განდევნაზე, ბედისწერასა და იმედზე; და როცა მათი საბრალლო „მშვიდობით“ გაისმა, ემას უნებური კვილი აღმოხდა, უკანასკნელმა აკორდებმა რომ

ჩაახშვეს.

— რას ერჩის იმ ქალს ის დიდებული? — ჰკითხა შარლმა

— ერჩის კი არა, მისი საგრეთო! — მიუგო ემამ.

— კი მაგრამ, რაღად იმუქრება, თქვენს ოჯახს სამაგიეროს მიუგზღავო? ის კი, ახლა რომ შემოვიდა, ამბობდა: „ლუჩია მიყვარს და დარწმუნებული ვარ, მასაც ვუყვარვარო“. მერე კი მის მამას გაჰყვა მკლავგაყრილი. განა ის მახინჯი, ქუდში რომ მამლის ფრთა აქვს გაჩრილი, მისი მამა არ არის? მიუხედავად ემას განმარტებისა, როცა ჟილბერი თავის ბატონს ეშტონს ვერაგულ განზრახვას უმხელს, შარლს იმ საქორწინო ბეჭდის დანახვამ, რამაც ლუჩიას თვალი უნდა აუხვიოს, ეგონა, ბეჭედი მართლაც ედგარის გამოგზავნილია ნიშნად სიყვარულისაო. თუმცა იგი თვით გამოტყდა, რომ სრულიად ვერაფერი გაიგო მთელი ამ ისტორიისა, რისი მიზეზიც მუსიკაა, რომელიც სიტყვებს ძალიან ვნებსო.

— სულერთია, — მიუგო ემამ, — გაჩუმდი!

— ხომ იცი ყველაფერში გარკვეულობა მიყვარს.

— გაჩუმდი-მეთქი! — მოუთმენლად წამოიძახა. ლუჩია მხლებლებმა გამოიყვანეს; ნარინჯის ყვავილთა გვირგვინი თავს უძკობდა; უფრო ფერმკრთალი იყო, ვიდრე მისი აგლასის თეთრი კაბა. ემას თავისი ქორწინების დღე გაახსენდა, ვინრო ბილიკი ჰურის ყანაში, რომლითაც მაყრიონი ეკლესიაში მიდიოდა. რატომ ლუჩიასავით არ იბრძოდა, არ ლოცულობდა მაშინ? არა, მხიარული იყო და ვერ ამჩნევდა, რა უფსკრულშიც ვარდებოდა. აჰ, მთელი წინანდელი, ნორჩი სილამაზით, რასაკვირველია, ქორწინების სირცხვილამდე და სიმრუშის გულგრილობამდე, თავის სიცოცხლეს ვინმე ერთგულს, სულგრძელს რომ შესწირავდეს, მაშინ მისთვის სინაზეცა და სათნობაც, სიამეცა და მოვალეობაც ერთმანეთს შეეზავებოდა და იგიც არასოდეს აღარ ჩამოქვეითდებოდა ასეთი ბედნიერების მწვერვალიდან, მაგრამ ბედნიერება, რა თქმა უნდა, სიცრუეა, მხოლოდ იმისთვის მოგონილი, რომ ყველა ნაგვრას იმედი გაუქარწყლოს. ემა ახლა კარგად იცნობს ვნების წვრილმანობას, რასაც ხელოვნება ასე აღიდებს. იგი ცდილობდა გაეთავისუფლებინა ფიქრები მისი შთაგონებისგან და თავის განვლილ ტანჯვათა წარმოდგენაში მხოლოდ მხატვრული ოცნება დაენახა, რაც მხოლოდ თვალთათვის არის საამო, და გულში იცინოდა კიდევ, როცა სცენის სიღრმეში, ხავერდის ფარდის იქით, უეცრად გამოჩნდა შავნამოსასხამიანი ვაჟი; იგი შეირხა და ესპანური ქუდი თავიდან ჩამოუვარდა; იმნამსვე ორკესტრმა და მომღერლებმა სექსტეტი

დაიწყეს. რისხვით აგზნებული ედგარი ყველას ახშობდა თავისი მძლავრი ხმით. ასტონი დაბალი კილოთი აყრიდა მომაკვდინებელ მუქარას; ლუჩია კვილით აყრუებდა იქაურობას; არგური განზე გამდგარიყო და შუახმით მღეროდა, მღვდლის ხანი ორგანივით ლულუნებდა. ქალების გუნდი კი მის სიტყვებს იმეორებდა. ყველანი მწკრივად იდგნენ და ხელებს იქნევდნენ; მათი ნახევრად ღია ბაგენი ერთბაშად ისროდნენ რისხვას, მუქარას, საბლაურს, საშინელებას, შეწყალებასა და განცვიფრებას. შეურაცხყოფილი მიჯნური ხმალს იქნევდა; მისი არმიიანი საყელო მისივე მკერდის მოძრაობის თანახმად ირხეოდა. იგი ხან მარცხნივ გაიწევედა, ხან მარჯვნივ, განიერ ნაბიჯებს ადგამდა და ამ დროს ხის იატაკზე მისი ვერცხლის დებები, რბილ ბოტფორტებზე რომ ეკრა, საამურად წკრიალებდა. ალბათ, სიყვარულის დაუშრეგელ ზღვას იტევს, რაკი ასე უხვად აფრქვევს საზოგადოებასო, ფიქრობდა ემა, მაგრამ გაბიაბრუების ამ ცდამ უნაყოფოდ ჩაუარა, რადგან გმირის პოეტურობით გატაცებულს ხიბლავდა მომღერალი. ცდილობდა წარმოედგინა მისი ცხოვრება, განთქმული, არაჩვეულებრივი, დიდებული სიცოცხლე მისი, როგორც თვითონაც შეეძლო ჰქონოდა, უკეთუ განგება ინებებდა. მათ ხომ შეეძლოთ ერთმანეთს შეხვედროდნენ, შეეყვარებინათ ერთმანეთი! მასთან ერთად მთელ ევროპაში, სატახტოდან სატახტოში იმოგზაურებდა, გაიზიარებდა მის შრომასა და სახელს, აკრეფდა მისთვის ნასროლ ყვავილებს და საკუთარი ხელით დაუქარგავდა ტანსაცმელს. შემდეგ ყოველ საღამოს, ლოჟის მოოქრული ბანდულიდან, სიამით გათანგული არ გაუშვებდა არც ერთ ბგერას მისი სულისას, რომელიც მხოლოდ მისთვის იქნებოდა ამღერებელი; სამაგიეროდ, ისიც სცენიდან, თამაშის დროს, მხოლოდ მას მიაცქერდებოდა. უეცრად რაღაც სიგიჟემ შეიპყრო ქალის არსება: მომღერალი მას უცქერის, ეს უეჭველია. სურდა მისკენ გაქცეულიყო, მისი ძლიერებისთვის შეეფარებინა თავი, ვით თვით სიყვარულის განხორციელებისათვის, და ეთქვა, ეყვირა: „ამიყვანე, წამიყვანე, წავიდეთ! შენი ვარ, შენი! შენია მთელი ჩემი აღტყინება, ყველა ჩემი ოცნება!“

ფარდა დაეშვა.

აირის სუნი ხალხის ნასუნთქში იყო აბავებული. მარაოების ქნევა ჰაერს კიდევ უფრო ამძიმებდა. ემას ლოჟიდან გასვლა უნდოდა, მაგრამ დერეფნები ხალხით იყო გაჭედილი და ამიტომ გულაძგერებელი კვლავ ლოჟაში დარჩა. შარლი შიშობდა, გული არ წაუვიდესო, და ბუფეტში ხილის წყლის მოსაგანად წავიდა. დიდი გაჭირვებით დაბრუნდა უკან; ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ეტახებოდა ვინმეს და ჭიქის სამი მეოთხედი ერთ დეკოლტირებულ რუანელ ქალს დააღვარა ბეჭზე, რომელმაც, როცა ძუძუებში ცივი სითხე იგრძნო, ისე შეჰვივლა, თითქოს კლავენო. მისი მეუღლე, საფეიქროს პატრონი, უბრდელს გაუტავრდა; და სანამ ქალი ცხვირსახოცით ინმენდდა თავის საუცხოო ალუბლისფერ აბრეშუმის კაბას, მისი ქმარი

ცხვირში ღუღუნებდა რაღაც ხარჭისა და ზარალის ანაზღაურებაზე. როგორც იქნა, შარლმა ცოლამდე მიაღწია და საშინლად აქოშინებულმა უთხრა:

— პატიოსნებას ვფიცავ, ვფიქრობდი, ვერ გავაღწევ-მეთქი! იმოდენა ხალხია, იმოდენა, რომ...

და დასძინა:

— აბა გამოიცან, ვინ ვნახე იქ, ზემოთ?... ბაცონი ლეონი!

— ლეონი?

— დიახ, სწორედ ის, ახლავე მოვა შენს მოსაკითხავად. ამ სიცყვების წარმოთქმა ვერ მოასწრო, რომ იონვილის ყოფილი კლერკი ლოჟაში შემოვიდა.

მაღალი საზოგადოების კაცის გამბედაობით გაუნოდა ხელი; მადამ ბოვარიმაც მყის თავისი მიანოდა, რადგან, ალბათ, უფრო ძლიერი ნებისყოფის მიმზიდველობას დაემორჩილა. ეს ხელი იმ საღამოს აქეთ აღარ მიჰკარებია, როცა მწვანე ფოთლებზე წვიმა დიოდა, როცა ისინი ფანჯარასთან მდგომარენი გამოეთხოვნენ ერთმანეთს, მაგრამ ემამ უმაღვე მოიშორა მოგონებათა მიერ გამონწეული გარინდება და ზრდილობის დასაცავად სწრაფად უთხრა:

— აჰ, გამარჯობა! როგორ? თქვენ აქა ხართ?

— ჩუმად! — გაისმა ხმა პარტერიდან, რადგან მესამე მოქმედება იწყებოდა.

— მაშ რუანში ხართ?

— დიახ.

— დიდი ხანია?

— ჩუმად! გარეთ გადით... მათკენ მობრუნდნენ; იძულებულნი იყვნენ, ხმა გაეკმინდათ, მაგრამ ემა უკვე აღარ უსმენდა ოპერას; სცუმრების ქორო, სცენა ეშტონსა და მის მსახურს შორის, დიდი ღუეტი რე მაჟორი, — ყოველივე ამან რაღაც ბურუსში ჩაიარა, თითქოს საკრავები ნაკლებხმოვანნი შეიქნენ, ხოლო მოქმედი პირები სადღაც შორს წავიდნენ; ემას მოაგონდა ბანქოს საღამოები მეათეთიანქისას, ძიძის სანახავად წასვლა, ერთად წიგნის კითხვა ფანჯარაში, ბუხართან განმარტოებული ბაასი, მთელი თავისი საბრალო სიყვარული, ისე

წყნარი, ხანგრძლივი, მოკრძალებული, ნაზი და მაინც დავინწყებელი... რისთვისღა დაბრუნებულა? რა გარემოებათა დამთხვევა ახვედრებს კვლავ მას ცხოვრების გზაზე? ლეონი ემას უკან იდგა, ბეჭით ციხარს მიყრდნობილი. ქალს ზოგჯერ უნებურად გააჟრჟოლებდა ხოლმე, როცა ლეონის ნასუნთქი თმას აუქროლებდა.

— განა ეს გაინგერესებთ? — თქვა და ისე დაბლა დაიხარა, რომ უღვაშის ბოლო ემას ყურს შეეხო.

— ისე, არც ძალიან! — უდარდელად მიუგო. მაშინ ლეონმა შესთავაზა, ნაყინის საჭმელად წასულიყვნენ სადმე.

— აჰ, არა! დავრჩეთ ბოლომდე! — თქვა შარლმა, — აი, იმას თმა გაშლილი აქვს, ეს კი რაღაც ტრაგიკულის მომასწავებელია. მაგრამ ლუჩიას სიგიჟის სცენა სულაც აღარ აინგერესებდა ემას და მომღერალი ქალის თამაშიც არაბუნებრივი ეჩვენებოდა.

— ის კი არ მღერის, ყვირის, — უთხრა შარლს, რომელიც მთელი გულით უსმენდა მომღერალს.

— ჰო, შესაძლებელია... ოდნავ... — მიუგო და არ იცოდა, რა ერჩია: თავისი წრფელი სიამოვნება თუ ცოლის აზრის პატივისცემა. ლეონმა ამოიოხრა და თქვა:

— რა სიცხეა...

— მართალია, აუგანელია.

— ცუდად ხარ? — ჰკითხა ბოვარიმ.

— ჰო, სული მეხუთება. ნავიდეთ. ლეონმა ფრთხილად მოასხა ბეჭებზე არშიანი გრძელი შალი. სამივენი ნავსადგურისაკენ გაემართნენ და კათეს თანჯრებთან, გარეთ დასხდნენ. პირველად ბაასი ემას ავადმყოფობას შეეხებოდა, თუმცა ემამ რამდენჯერმე გააწყვეტინა შარლს, შესაძლებელია, ლეონს მოსაწყენად ეჩვენოსო; ლეონმა კი უამბო: რუანში ერთი-ორ წელს დავრჩები სამუშაოდ დიდ კანტორაში, რათა გავინაფო იურიდიული საქმეების წარმოებაში, რასაც პარიზთან შედარებით ნორმანდიაში ბევრი თავისებურება აქვსო. შემდეგ გამოჰკითხა ბერტოს, ჰომეს ოჯახისა და მოხუცი ლეფრანსუსს ამბები, მაგრამ, რაკი ქმრის თანდასწრებით სალაპარაკო მეტი აღარ ჰქონდა, ბაასიც მალე შეწყდა.

თეატრიდან გამოსული საზოგადოება მათ ახლოს მიდიოდა ქვაფენილით; ვინ თავისთვის უსტვენდა, ვინ პირდაღებული ღრიალებდა: „ო, ლუჩია, ჩემო ანგელოზო“. ლეონს სურდა თავი მუსიკის მოყვარულად ეჩვენებინა და ლაპარაკი ამაზე დაიწყო. მას მოესმინა ტამბურინი, რუბინი, პერსიანი, გრიზი; მათთან შედარებით ლაგარდი, მიუხედავად თავისი დიდი ბრწყინვალეობისა, არაფერს წარმოადგენს.

— თუმცა, — გაანწყვეტინა შარლმა, — ამბობენ, რომ უკანასკნელ მოქმედებაში იგი პირდაპირ განსაცვიფრებელია; მწყინს, რომ ბოლოს ვეღარ დავესწართ, მე ძალიან დამაინტერესა ამან...

— აქ კიდევ იქნება ერთი წარმოდგენა, — თქვა კლერკმა, მაგრამ შარლმა მიუგო, ხვალ უნდა გავბრუნდეთო.

— თუკი შენ მარტო დარჩენას არ მოისურვებ, ჩემო ემიკო, — მიმართა ცოლს. ასეთი უეცარი ცვლილების გამო, რაც რაღაც იმედს იძლეოდა, კლერკმა იცვალა ტაქტიკა და მოჰყვა ლაგარდის ქებას უკანასკნელ მოქმედებაში. ეს მართლაც უმაღლესი რამეა, რაღაც დიდებულიო. შარლი დაჟინებით ირწმუნებოდა:

— შენ შეგიძლია კვირას დაბრუნდე. ჰა, გადაწყვიტე! ერთ წუთსაც არ უნდა იყოყმანო, თუკი ეს ოდნავ გარგებს. ამასობაში მაგიდები გარშემო დაცარიელდა; ერთ-ერთი მსახური მოვიდა და მოკრძალებით გაჩერდა შორიასხლოს; შარლი მიხვდა და ქისა ამოიღო, მაგრამ კლერკმა ხელი დაუჭირა და დანახარჯის გარდა ორი ვერცხლის ფული წკრიალით დააგდო მარმარილოს მაგიდაზე.

— მე სრულიადაც არ მინდა ხარჯი გასწიოთ, — წაიდუღუნა ბოვარიმ. ლეონმა უდარდელად ჩაიქნია ხელი, ქუდი აიღო და თქვა:

— მაშ, ასე: ხვალ ექვს საათზე, არა? შარლმა კვლავ მოიბოდიშა, მეტხანს დარჩენა არ შემიძლია, მაგრამ ემას კი არაფერი უშლისო...

— საქმე ის არის, რომ... — წაიბურცუნა ემამ გამოუცნობი ღიმილით, — ღმერთმანი, არ ვიცი...

— ჰო, დავფიქრდები, ხვალ ვნახოთ; ღამე რჩევის მომცემია... მერე ლეონს მიმართა:

— ახლა, რაკი ჩვენს კუთხეში დაბრუნდით, იმედია, სადილად მობრძანდებით როდისმე

ჩვენსა!

კლერკმა მიუგო, დაპატიჟებას უთუოდ გამოვიყენებ, მით უმეტეს, რომ აუცილებლად უნდა წავიდე იონვილს საქმეების გამო. და სერ-ჰერბლანის კუთხეში ერთმანეთს დაშორდნენ იმ დროს, როცა კათედრალზე თორმეტის ნახევარი დარეკა.

* * *

ნაწილი მასაჰ

ტაჰი I

ლეონი რომ პარიზში იურიდიულ საქმეს სწავლობდა, არც „შომიერში“ სიარული ავინყდებოდა, სადაც დიდი წარმატება ჰქონდა გრიზეტებს შორის, რომელთა აზრითაც საკმაოდ კობცა ყმანვილი ბრძანდებოდა: თმა არც ძლიერ გრძელი ჰქონდა, არც მოკლე, ალებისთანავე არ ხარჯავდა ნახევარი სემესტრის განმავლობაში თავის სარჩენ ფულსა და პროტესორებთანაც კარგი დამოკიდებულება ჰქონდა. აღვირახსნილობას ერიდებოდა როგორც სიმხდალის, ისე იმის გამოც, რომ სათნო ბუნებისა იყო.

ხშირად, როცა წიგნით ხელში თავის ოთახში, ან საღამოობით ლუქსემბურგის ბაღის ცაცხვებქვეშ იჯდა ხოლმე, კანონთა კრებული ხელიდან გაუვარდებოდა და ემაზე მოგონებას აედევნებოდა, მაგრამ ნელინელ ეს გრძნობა განელდა, ახლა სურვილებმა ჩაახშვეს იგი, თუმცა მაინც დაჟინებით იჩენდა ხოლმე თავს, რადგან ლეონი კიდევ არ კარგავდა იმედს, თითქოს რაღაც ბუნდოვანი წინათგრძნობაც ჰქონდა. რაღაც მოლოდინი იმალებოდა მომავლის გამოუცნობლობაში, ვით ოქროს ნაყოფი საოცნებო ხის ფოთლებში.

როცა სამი წლის განშორების შემდგომ ემას კვლავ შეხვდა, ვნებამ ისევ გაიღვიძა. ბოლოს და ბოლოს, — ფიქრობდა იგი, — უნდა ვიპოვო ძალა და დავიმორჩილო. მხიარულ და გაბედულ ამხანაგებში ცრიალმა ლეონს კდემამოსილება გაუჩელა; პროვინციაში რომ დაბრუნდა, სძაგდა ყველა, ვისაც თავისი ლაკირონის ფეხსაცმლით დიდი ბულვარების ასფალტი არ ეთელა. არშიებით მორთული პარიზელი ქალის წინაშე, რომელიმე ცნობილი ექიმის სასტუმრო ოთახში, ექიმისა, რომელსაც ორდენებიც აქვს და საკუთარი ეტლიც, ჩვენი კლერკი, რა თქმა უნდა, ბავშვივით დაირცხვენდა: მაგრამ აქ, რუანში, ნავსადგურის უბანში, უბრალო მკურნალის ცოლის წინაშე თავს გაბედულად გრძნობდა, რადგან წინასწარვე იცოდა, რომ მოხიბლავდა. თავდაჯერება იმ გარემოზეა დამოკიდებული, სადაც ის უნდა გამოჩნდეს: ანგრესოლის მცხოვრებნი ისე როდი ლაპარაკობენ, როგორც მესხეთე სართულისა, და მდიდარი ქალის სათნობასაც ბანკის ბილეთები იცავენ ისე, ვით მისივე ჯავშანი, კორსეგის ქვეშ რომ აცვია. როცა საღამოს ცოლ-ქმარ ბოვარის განშორდა, ლეონმა თვალი აადევნა მათ და როცა ისინი „წითელი ჯვრის“ წინ შედგნენ, შინისკენ გაეშურა; მთელი ღამე გვეგმის მოფიქრებაში გაათენა.

მეორე დღეს, საღამოს ხუთ საათზე, სასტუმროს სამზარეულოში შეიარა.

სახეგაფითრებულს ნერვიულად აკანკალებდა, მაგრამ გულში კი მხდელი ადამიანის ის გაბედულება ედო, რისი შიქერებაც არავითარ ძალას არ შეუძლია.

— ბატონი წავიდა, — უთხრა ლაქიამ, რაც კარგის მომასწავებლად ეჩვენა. ზემო სართულში ავიდა.

მის დანახვაზე ემა არ დაბნეულა, პირიქით, ბოლიში მოიხადა, გუშინ დამავინცდა, მისამართი ვერ გასწავლეთო.

— ო, მაგას მე თვითონ მივხვდი, — თქვა ლეონმა.

— რანაირად?

იგი ირწმუნებოდა, ალაღბედმა, ინსტინქტმა მომიყვანაო. ქალმა გაიღიმა, ხოლო ლეონმა, რათა თავისი სისულელე გამოეჩინებინა, უამბო, მთელი დილა ქალაქის

სასტუმროებში თქვენს ძებნას მოვანდომეო.

— მაშ, გადაწყვიტეთ, რომ დარჩეთ?

— დიახ, — მიუგო მან, — და ცუდადაც მოვიქცევი, ისეთ სიამეს როდი უნდა მიეჩვიო, რომლითაც ვერ ისარგებლებ, როცა მრავალი მოვალეობა განევს კისერზე.

— ოჰ, წარმომიდგენია...

— არა, თქვენ ვერ წარმომიდგენთ, რადგან ქალი არა ხართ. მართალია, მამაკაცებსაც აქვთ სადარდელი... — და საუბარმა თილოსოფიური მიმართულება მიიღო. ემამ სიციყვა ჩამოუგლო ამქვეყნიურ ამოებასა და მარადიულ მარტობაზე, რისთვისაც განწირულია ადამიანის გული. თავდავინწყების სურვილით თუ ამ ნაღვლიანობის გულუბრყვილო მიბაძვით, რაც მასაც გადაედო, ახალგაზრდა კაცმა განაცხადა, რომ უნივერსიტეტის მთელი წლების განმავლობაში საშინელი სევდით იყო შეპყრობილი. სასამართლოში საქმიანობა არ არის მისი საქმე, გული სულ სხვა რამეს ნატრულობს, მაგრამ დედა არ ეშვება. თითოეული მათგანი თანდათანობით ამჟღავნებდა თავისი წუხილის მიზგებებსა და რამდენსაც მეგს ლაპარაკობდა, იმდენადვე უფრო იმსჭვალებოდა საკუთარი წრფელი აღსარებით, მაგრამ ზოგჯერ ორივე ვრიდებოდა ხოლმე ნათქვალის აშუარა გამოთქმას და ისეთ სიციყვას ეძებდა, რომელიც ოდნავ მაინც მიახვედრებდა. ემას არ გაუშხელია თავისი სიყვარულის ამბავი და არც მას

უთქვამს ქალისთვის, რომ დაივინყა.

შესაძლებელია, ამ წუთებში ლეონს აღარ ახსოვდა დროსტარებანი ქალებში; აღარც ემას აუნერია თავისი დილის მგზავრობანი სიყვარულის სახლისკენ. ქუჩიდან ოდნავ ისმოდა ქალაქის ხმაური. ოთახი თითქოს დაეინროვდა, რათა უფრო დაეახლოებინა ისინი. ემას მსუბუქი პენიუარი ემოსა; შავი თმის ხვეული სავარძლის ზურგზე გადაეგდო; ყვითელი შპალერი ოქროს შარავანდედად მოჩანდა მის უკან. სარკეში ისახებოდა მისი შიშველი თავი შუაგაყოფილი თმითა და ყურის წვერებით.

— მაგრამ, მაპატიეთ, — თქვა ქალმა, — რა საჭირო იყო ამაზე ლაპარაკი? მუდამ თავს გაბებრებთ დაუსრულებელი წუნუნით.

— არა, სრულიადაც არა!

— რომ იცოდეთ, — განაგრძო მან და მშვენიერი თვალები ზეაღაპყრო, რომელშიც ცრემლი ბრწყინავდა, — ოჰ, თქვენ რომ იცოდეთ, რაზე ვოცნებობდი!

— მე კი, ოჰ, როგორ ვიტანჯებოდი! ხშირად სახლიდან გავიქცეოდი, არ ვიცოდი, სად მივდიოდი, სანაპიროზე დავეხეტებოდი, ვცდილობდი, ბრბოს ღრიანცვლით გავბრუებულყავ, მაგრამ მაინც ვერ ვახერხებდი იმ საშინელებისგან გათავისუფლებას, მუდამ რომ მდევნიდა. ბულვარებზე, ესტამპების ერთ სავაჭროში არის იტალიური გრაფიურა, მუზას რომ გამოხატავს; მას ტუნიკი აცვია და მთვარეს შესცქერის; გაშლილ თმაში ყვავილები აქვს; საათობით ვიდექი ხოლმე მის წინ. და ათრთოლებული ხმით დაურთო:

— იგი თქვენ გგავდათ ოდნავ. მაღამ ბოვარიმ პირი იბრუნა, რათა უნებური ღიმილი არ შეემჩნევიინებია, ტუჩზე რომ გაუკრთა.

— ხშირად, — განაგრძობდა ლეონი, — მომინერია თქვენთვის წერილები და შემდეგ ისევ

დამიხევია.

ემა არ უპასუხებდა; იგი კი განაგრძობდა:

— ზოგჯერ მეგონა, რაიმე შემთხვევა თქვენთან შემყრის-მეთქი; ქუჩის კუთხეში მომელანდებოდი; ავედევნებოდი ყოველ ეტლს, სადაც კი თქვენი შალისებურს ან

ვუალისებურს მოვკრავდი თვალს... ქალს, ალბათ, გადაეწყვიტა, ნება მიეცა მისთვის გამოეთქვა ყველაფერი, რაკი სიტყვას არ აწყვეტინებდა. ხელებდაკრეფილი და თავდახრილი, თავის ფეხსაცმელებს დასცქეროდა და ხანდახან, თითების ოდნავი შენძრევით, ფეხსაცმლის ატლასს შეარხევდა.

ბოლოს ამოიოხრა:

— მაგრამ ყველაზე უფრო სამწუხაროა, როცა უსარგებლო ცხოვრებას მიათრევ, როგორც მე, ჩვენი ტანჯვა რომ ვისმე გამოადგებოდეს, მაშინ კიდევ შეიძლებოდა მსხვერპლის გაღების ფიქრით მაინც გვენუგეშა! ლეონი მოჰყვა სათნოების, მოვალეობისა და უხმო მსხვერპლის შექებას. თავდაღების მძაფრი სურვილი მტანჯავს, მაგრამ არ ვიცი, რითი დავიკმაყოფილო.

— მე სათნოების დად ყოფნას ვინატრებდი, სადმე საავადმყოფოში.

— ვაი, რომ მამაკაცებს არ ძალუძთ მაგ წმინდა მოვალეობის შესრულება; და მე ვერ ვხედავ ვერც ერთ პროფესიას, გარდა, შესაძლებელია ექიმისა... ემამ ოდნავ მხრები აიჩეჩა, სიტყვა გაანწყვეტინა და ლაპარაკი დაიწყო თავის ავადმყოფობაზე, რომლითაც კინალამ მოკვდა; ნეტამც! ახლა მაინც აღარ დაიტანჯებოდა. ლეონმაც მაშინვე ინატრა „ცივი სამარე“; ერთ საღამოს ხომ ანდერძიც კი დაწერა, სადაც ითხოვდა, რომ მისი სხეული ამ საუცხოო ხავერდის ხალით დაებურათ, ემას ნაჩუქარი რომ არის. ასე ლაპარაკობდნენ ორივენი, რადგან სურდათ, ასეთი ყოფილიყვნენ წარსულში, იდეალს ხატავდნენ და ცდილობდნენ ამ იდეალის ჩარჩოში მოეთავსებინათ ამჟამად თავიანთი წარსული ცხოვრება. თუმცა, სიტყვა სატყევი მორგევი არ არის, რომელიც გრძნობებს ჭიმავს. ხალის მოგონებაზე ემამ ჰკითხა:

— რატომ მაინცდამაინც იმ ხალით?

— რატომ?

იგი ყოყმანობდა.

— იმიტომ, რომ გაგიჟებით მიყვარდით. და საკუთარი თავი შეაქო, დაბრკოლება ხომ გადავლახეო; მერე აღმაცერი ცქერა ემას მიაპყრო, რა შთაბეჭდილება მოვახდინეო. ემას სახე ისეთი იყო, ვით ცა, რომელზედაც ქარს ღრუბლები მთლად გადაერეკა. მწუხარე ფიქრები თითქოს სრულიად მოშორებოდა მის ცისფერ თვალებს; სახე უბრწყინავდა.

ლეონი ელოდებოდა.

ბოლოს ქალმა უბასუხა:

— მე მუდამ მაგისი ეჭვი მქონდა... მერე ერთმანეთს მოაგონეს ამბები იმ წარსული ცხოვრებისა, რომლის ნაცვრა და მასზე მწუხარება წელან გამოითქვა ერთი სიგყვით. ლეონმა მოიგონა ფანჩატური, ემას ჩაცმულობა, მისი ოთახის ნივთები, მთელი ხალხი.

— კაქტუსები როგორღაა?

— ყინვამ დაზრა ამ ზამთარში.

— იცით, მე ხშირად მიფიქრია მათზე. მომაგონდებოდა, დილის მზე რომ თქვენს ფანჯრებს მიადგებოდა... ვხედავდი თქვენს ხელებს, ყვავილიან ქოთნებს რომ უვლიდა...

— საბრალო მეგობარო! თქვა ქალმა და ხელი გაუნოდა. ლეონმა მყის ტუჩთან მიიგანა იგი. მერმე ღრმად ამოიოხრა და თქვა:

— იმ ხანებში თქვენ ჩემთვის რაღაც იდუმალი ძალა იყავით, რომელსაც ჩემი სიცოცხლე დაეცყვევებინა. ერთხელ, მაგალითად, თქვენთან რომ მოვედი... მაგრამ ეს, რა თქმა უნდა, აღარ გახსოვთ?

— მახსოვს, — მიუგო მან, — განაგრძეთ.

— თქვენ ძირს იყავით, მისაღებ ოთახში, კიბებზე იდექით და წასვლას აპირებდით; თავს ცისფერყვავილებიანი ქული გეხურათ; მიპატიჟებას არც დაველოდე, ჩემდა უნებურად, უკან გამოგყევით; მე, რა თქმა უნდა, ვგრძნობდი სულელურად რომ ვიქცეოდი, მაგრამ მაინც განვაგრძობდი სვლას. თუმცა ვერც თქვენთან მოახლოებას ვხედავდი და არც თქვენი მოშორება მსურდა. საგაჭროში რომ შევხვდით, ქუჩაში დავრჩი და დარაბიდან ვხედავდი, როგორ იძრობდით თათმანებს და როგორ ითვლიდით წვრილ ფულს. ბოლოს, თქვენ ქალბატონ ტუვაშთან შეხვდით და მე კი რეგენივით გამოშტერებული დავრჩი მოკეტილი კარის წინ. მაღამ ბოვარი უსმენდა და უკვირდა, როგორ დავბერებულვარო; ყველა ეს მოგონება, კვლავ განახლებული, თითქოს მის წარსულ სიცოცხლეს ახანგრძლივებდა; მის წარსულში ეს იყო რაღაც განუსაზღვრელი სივრცე, რომელიც ძალიან შორს იყო დარჩენილი, სადაც ახლა იგი ფიქრით მიფრინავდა, დროგამომეგებით, ოდნავ გასაგონი ხმით და თვალმოხუჭული, იცყოდა:

— დიახ, ასეა! მართალია! ორივემ გაიგონა, რომ მოუვაზინის უბანში, რომელიც სავესე იყო პანსიონებით, ეკლესიებითა და მიტოვებული უბარმაზარი სახლებით, სხვადასხვა ადგილას რვა საათი ჩამორეკა. გაჩუმდნენ და ერთმანეთს შესცქეროდნენ, ორივეს თავბრუ ეხვეოდა, თითქოს გაშტერებულ თვალთაგან რაღაც უცნაური ხმოვანი დენი გამოდისო. ხელები ერთმანეთს გადაეხლართა; წარსული, მომავალი, მოგონებანი, ოცნებანი, ყველაფერი ამ აღფრთოვანების სიამეში ჩაიძირა. ოთახში ბინდი გასქელდა, კედელზე კიდევ ბრწყინავდა ფერადი ლითოგრაფიული სურათები, რომლებიც „ნელის კოშკის“ სცენებს წარმოადგენდა; ქვემოთ განმარტებანი ეწერა ესპანურად და ფრანგულად. ვინრო ფანჯარაში წონოლა სახურავებს შორის ბნელი ცის ნაჭერი მოჩანდა. ემა წამოდგა, კომოდზე ორი სანთელი აანთო და კვლავ თავის ადგილას დაბრუნდა.

— მაშასადამე...

— მაშასადამე? — გაიმეორა ქალმა. ლეონი ფიქრობდა, განყვეტილი ბაასი როგორ გადავაბაო. ქალმა ჰკითხა:

— რატომ აქამდე არავის გაუზიარებია ჩემთვის ასეთი გრძნობები?

კლერკმა შესძახა, — იდეალური ბუნების მქონე ადამიანების გაგება აგრე ადვილი არ არისო. მე პირველი შეხედვისთანავე შემიყვარდით, მაგრამ სასონარკვეთილებას ვეძლოდი, რატომ წინათ არ შევხვდით-მეთქი ერთმანეთს, რომ განუყრელად დაგვაგშირებულიყავით და გავბედნიერებულიყავითო.

— მეც მიფიქრია მაგაზე ზოგჯერ, — მიუგო ქალმა.

— რა საამო ოცნებაა! — ნაიჩურჩულა ლეონმა. მერე მისი გრძელი თეთრი ქამრის ცისფერ ფოხს ნაზად შეეხო, და დასძინა:

— მერე რა გვიშლის, რომ ხელახლა დავინწყით?

— არა, ჩემო კარგო! — მიუგო ემამ, — მე ძალიან ხნიერი ვარ... თქვენ კი — მეტად ახალგაზრდა... დამივიწყეთ! სხვები შეგიყვარებენ... თქვენც შეიყვარებთ.

— თქვენსავით — არა! — შესძახა მან.

— ნამდვილი ბავშვი ხართ! იქონიეთ გონიერება. მე ასე მსურს! და მერე აუხსნა მათი

სიყვარულის შეუძლებლობა, ამიგომაც წინანდებურად მეგობრები უნდა დაფრჩეთო. განა ამას სერიოზულად ამბობდა? ემამ თვითონაც არ იცოდა; მხოლოდ ცდუნების სიამესა და მისგან თავდაცვის საჭიროებას გრძნობდა; ალერსიანი ცქერით ათვალეერებდა ვაჟს და წყნარად ირიდებდა მის აკანკალებულ ხელებს.

— აჰ, უკაცრავად! — თქვა ლეონმა და უკან დაინია. ემა უეცრად შიშმა შეიპყრო ამ გაუბედაობის წინაშე, რაც მისთვის უფრო მეტ საფრთხეს წარმოადგენდა, ვიდრე როდლოფის გაბედულება, როცა იგი ხელგამლილი შეეგებებოდა ხოლმე, არასოდეს არც ერთი მამაკაცი ასე ლამაზი არ სჩვენებია. მისი საქციელი მომხიბვლელი სინრფელით იყო აღსავსე. გრძელსა და წვრილს, გეადრევილ წამწამებს ძირს ხრიდა, რაც ნიშანი იყო ჭარბი სურვილისა და ემას სურდა დაეკოცნა ეს წამწამები. ქალი ერთბაშად დაიხარა, თითქოს უნდა დახედოსო, და წამოიძახა:

— ღმერთო ჩემო, რა ღრო გასულა! რამდენი გვიმასლაათია! ლეონი გადაკრულს მიხვდა და ქედისკენ ხელი წაიღო.

— თეატრიც კი დამაფინყდა. საბრალო ბოვარიმ კი საგანგებოდ წარმოდგენისათვის დამცოვა. ბატონ ლორმოს, გრანპონის ქუჩაზე რომ ცხოვრობს, ცოლიანად უნდა გამოეველო და თეატრში წავეყვანე. ეს შემთხვევაც გაუმეა, ხვალ კი უთუოდ შინ უნდა დაბრუნდეს.

— მართლა? — იკითხა ლეონმა.

— დიახ.

— მინდა აუცილებლად ერთხელ კიდევ გნახოთ; სათქმელი მაქვს...

— რა?

— რაღაც... მნიშვნელოვანი, სერიოზული. თქვენ არ ნახვალთ, ეს შეუძლებელია. თქვენ რომ იცოდეთ... გამიგონეთ... მაშ თქვენ გამიგეთ? ვერ მიმიხვდით?...

— თქვენ ძალიან გასაგებად ლაპარაკობთ, — უთხრა ემამ.

— აჰ, ნუ ხუმრობთ!... კმარა, კმარა! შემობრალეთ, მომეცით საშუალება ერთხელ კიდევ გნახოთ... მხოლოდ ერთხელ...

— ვითომ რაგომ!..

იგი შედგა. მერმე თითქოს გონს მოვიდაო, თქვა:

— ოჰ, მხოლოდ აქ არა!

— სადაც გენებებათ.

— გინდათ... — დაფიქრდა და მონწყევით უთხრა, — ხვალ, თერთმეტ საათზე, ეკლესიაში.

— იქ ვიქნები! წამოიძახა და ორივე ხელი დაუჭირა, მაგრამ ემამ ხელები გაითავისუფლა. ლეონი ცოცხა უკან იდგა, ქალი კი თავდაღუნული იყო; ვაჟი დაიხარა და კისერი დაუკოცნა.

— გიჟი ხართ, გიჟი! — იძახდა იგი და ნერვულად იცინოდა, ვაჟი კი კოცნას არ იშლიდა. გვერდულად თვალში ჩასცქეროდა, თითქოს იქ თანხმობის ამოკითხვას ეძებსო, მაგრამ იქ ცივი, ყინულოვანი დიდებულება სუფევდა. ლეონი კარისკენ გაემართა, ზღურბლზე შედგა და ათრთოლებული ბაგით ძლივს წარმოთქვა:

— ხვალამდე.

ემამ თავის დაქნევით უპასუხა და მეორე ოთახში ჩიგივით შეფრთხილდა. საღამოს კლერკს გრძელ წერილს სწერდა, სადაც პაემანზე უარს ამბობდა: ახლა მათ შორის ყველაფერი გათავებულია და, სწორედ მათი ბედნიერების გულისთვის, ერთმანეთს აღარ უნდა შეხვდნენ. მაგრამ, როცა წერილი გაათავა, გაჭირვებაში ჩავარდა, — მისამართი არ იცოდა.

— თვითონ მას მივცემ, — გაითიქრა, — როცა მოვა. მეორე დღეს ლეონმა თავისი პატარა აივნის კარი გააღო, საწმენდი აიღო და ფეხსაცმელი თვითონ განმინდა, თან მხიარულად ღიღინებდა. ჩაიცვა თეთრი შარვალი, თხელი წინდები და მწვანე თრაკი, ცხვირსახოცს ნელსაცხებელი აპკურა, პარიკმახერთან შეიარა, თმა დაიხუჭუჭა. მერე ისევ ააშლევინა, რათა თმისთვის მოხდენილი უბრალოება მიეცა.

— ჯერ აღრეა, — გაითიქრა, როცა სადალაქოში იყო, — ცხრა საათია. ძველი მოდების ჟურნალი აიღო, გადაფურცლა, მერმე გავიდა, სიგარა მოსწია, ქუჩებში გაისეირნა; ბოლოს გაღანყვიცა, ღროაო, და ღვთისმშობლის ტაძრის მოედნისკენ გაემართა.

ზათხულის მშვენიერი დილა იყო, ახლომახლო სავაჭროების ფანჯრებში ვერცხლის

ნივთები ბრჭყვიანობდა; სინათლე, გაძარს რომ გვერდიდან სცემდა, ქვების ჩუქურთმებში თამაშობდა; ჰაერში, სამრეკლოს ირგვლივ, ფრინველთა გუნდი რიალებდა; მოედანი საფეხ იყო ყიჟინითა და ყვაფილთა სურნელებით, ქვაფენილის ირგვლივ რომ იყო შემორგული; ვარდები, იასამანი, მიხაკი, ნარცისი, ტუბეროზი. ყვაფილთა კვლებს შორის, აქა-იქ, მსუყე მწვანე იყო ჩარგული: კაცაბალახა და ქათანაცარა; შუაგულ მოედანზე შადრევანი ჟღერტულებდა, ხოლო უზარმაზარ ქოლგებქვეშ, გორებად დაყენებულ ნესვთა შორის, ყვაფილებით მოვაჭრე ქალები ქალაღში ხვევდნენ იის თაიგულებს. ლეონმა ერთი ასეთი თაიგული იყიდა, ეს პირველი შემთხვევა იყო, რომ თაიგულს ქალისთვის ყიდულობდა; ყვაფილებს დაყნოსა და წელში ამაყად გაიმართა, თითქოს ქალისთვის მისართმევი ეს პატარა ძღვენი თვით მას ამაღლებსო. მაგრამ შეშინდა, არ დამინახოსო, მყისვე ეკლესიაში შევიდა. ეკლესიის მცველი იმწუთას მარცხენა პორტალის ზღურბლზე იდგა „მროკავი მარიანის“ ქანდაკებასთან: ქედში — ფრთა, წელზე — რაპირა, ხელში — თული, დიდებული, ვით კარდინალი, და ბრწყინვალე, ვით საეკლესიო სამკაული. იგი ლეონს მიუახლოვდა და სათნო-ემშაკური ღიმილით, როგორც მღვდლებს სჩვევიათ, როცა ბავშვებს ელაპარაკებიან, ჰკითხა:

— თქვენ აქაური არ უნდა ბრძანდებოდეთ, ბატონო. იქნებ გაძრის დათვალიერებას ინებებდით?

— არა, — მიუგო მან. ჯერ ეკლესიაში შეყო თავი, მერე ისევ პორტალთან დაბრუნდა და მოედანი ჩაათვალიერა. ემა არსად ჩანდა. იგი პირდაპირ შევიდა, შუა შესასვლელით, და საკურთხეველამდე მივიდა.

გაძრის შუაგული, ისროვანი თაღების ნაწილი და ფერადი მინები საფეხ სასხურებლებში იხატებოდა. ფანჯრების მხატვრობის ანაშუქი მარმარილოს ნაპირებზე იმსხვრეოდა და იატაკის ქვაფენილს ეფრქვეოდა, ვით ჭრელი ხალიჩა. მთავარი პორტალის ღია კარში სინათლის სამი უზარმაზარი ნაკადი შემოდებოდა. დროდადრო ეკლესიაში მედავითნე გაივლიდა და აჩქარებულ მლოცველივით სწრაფად წაიჩოქებდა ხოლმე საკურთხეველის წინაშე. ბროლის კანკელები უძრავად ეკიდა. საკურთხეველზე ვერცხლის ლამპარი იყო ანთებული; გვერდითი, ბნელი კაპელებიდან ოხვრისმსგავსი ხმა ისმოდა, ხოლო გაღებულ რიკულის ბრახუნი გამომხმობასავით გუგუნებდა მაღალ თაღებში. ლეონი ნელი ნაბიჯით მიჰყვებოდა კედლებს. სიცოცხლე ასე ლამაზი არასოდეს სჩვენებია. აი, ახლავე მოვა იგი, მომხიბვლელი, მღელვარე. უკან მიიხედავს, თვალს ხომ არაფინ მადევნებსო; ფურჩალებიანი კაბით, ოქროს ლორწეგით, თხელი ფეხსაცმლით, მშვენების მთელი მომჭადობლობით, რაც ლეონს ჯერ არ უგემია, მთელი იმ მიმზიდველობით, რაც სათნოებას ამკობს ხოლმე დაცემის

მომენტში, გაძარი, ვით ვეება ბუღუარი, იშლება მის ზემოთ, თალები იდრიკება, რათა ბინდბუნდში ისმინოს აღსარება მისი სიყვარულისა: ფერადი მინები ბრწყინავს, რათა გაანათოს სახე მისი და საცეცხლურებიც მზადაა დასანველად, რათა იგი მოევიდნოს ვით ანგელოზი სურნელოვან კვამლსა შინა. ქალი მაინც არ ჩანდა. სკამზე დაჯდა და თვალი ცისფერ ფანჯარას მიაპყრო, რომელზედაც ნახა იყო: მეთევზეები კალათებით ეზიდებოდნენ ნავეებიდან თევზს, დიდხანს უცქეროდა გულისყურით, დაჟინებით, ითვლიდა ქერცლს თევზების განზე და ღილებს მეთევზეთა ჯუბებზე, თქრით კი ემას დაეძებდა. განზე მდგომი მცველი ბრაზით იბერებოდა მომსვლელის უცნაური საქციელის გამო; ზის და მარტოდმარტო ათვალიერებს გაძრის საკვირველებასო. ასე ეგონა, ეს ვიღაცა პირადად მე მძარცვავს და თითქმის კიდევ მკრეხელობსო. მაგრამ, უეცრად, აბრეშუმის შრიალი ქვის იატაკზე, ქუდის ჩრდილი და შავი პელერინა... ის არის! ლეონი წამოვარდა და თითქმის სირბილით შეეგება. ემა ფერმკრთალი იყო. ჩქარა მოდიოდა.

— წაიკითხეთ ეს! — და დაკეცილი ქალღიმილი გაუნოდა, — ოჰ, არა! — და ხელი მონყევით წაიღო; მერე წმინდა ქალწულის ნიშში შევიდა, მუხლი მოიდრიკა, სკამის ზურგს ხელებით ჩამოეყრდნო და ლოცვას შეუდგა. ყმაწვილი თითქმის გააჯავრა ქალის ამ ფარისევლოურმა ჭირვეულობამ, მაგრამ შემდეგ კიდევ მოეწონა, რომ პაემნის წინ ემა ლოცვას დაენათა ვით ანდალუზიელი მარკიზა, ხოლო ცოცხალი ხნის შემდგომ კვლავ განანყენდა, რადგან ქალი ლოცვას აღარ ათავებდა. ემა ლოცულობდა ან უკეთ, ცდილობდა ლოცვას და იმედოვნებდა, რომ ზეცა რაიმე გადაწყვეტილებას შთააგონებდა; და ზენაარისგან ხსნის მომლოდინე გათართოებული თვალებით შესცქეროდა გასხივოსნებულ საკურთხეველს, ხარბად იყნოსავდა ღამის თეთრი იების სურნელებას, მაღალ ლარნაკებში რომ გათურჩქენილიყვნენ; ყურს უგდებდა გაძრის მყუდროებას, რის გამოც შეშფოთება გულისა უფრო ემატებოდა. ბოლოს წამოდგა და ის იყო, კიდევ უნდა წასულიყვნენ, რომ მცველი სწრაფად მივიდა და ჰკითხა:

— ქალბატონი აქაური არ ბრძანდება, ალბათ? იქნებ გაძრის დათვალიერებას ინებებდით?

— არა-მეთქი! — წამოიძახა კლერკმა,

— რატომაც არა? — უთხრა ემამ. მისი შერყეული სათნოება ყველაფერს ებლაუჭებოდა: ქანდაკებას, ლოცვასა და ძეგლებს.

მაშინ, რათა ყველაფერი „რიგზე“ ეჩვენებინა, მცველმა ისინი კვლავ შემოსასვლელში

გაიყვანა, იატაკზე დიდი წრე უჩვენა, შავი თილაქებით რომ იყო შემოთარგლული, უნარწერო და უსამკაულო:

— აი, — თქვა მან დარბაისლურად, — გარეწრე ამბუაზის განთქმული ზარისა. იგი ორმოცდაათ გირვანქას იწონიდა, მისი მსგავსი მთელ ევროპაში არ იყო. მისი ჩამომსხმელი ოსტაგი სიხარულმა მოკლა.

— ნავიდეთ, — თქვა ლეონმა. გამყოლი მიაბიჯებდა; ახლა კვლავ უკან მოიყვანა, ღვთისმშობლის ნიშთან, სადაც ხელები ფართოდ გაშალა და სოფელელი მესაკუთრის სიამაყით, როცა იგი ხეხილის ბაღს უჩვენებს ვინმეს, წარმოთქვა:

— ამ უბრალო ქვის ქვეშ განისვენებს პიერ დე ბრეზე, მფლობელი ვარენისა და ბრისაკისა, პუტუს დიდი მარშალი და გუბერნატორი ნორმანდიისა; მოკლულ იქნა მონღერის ბრძოლაში ათას ოთხას სამოცდახუთი წლის ივლისის თექვსმეტს. ლეონი ტუჩებს იკვნივდა და ფეხიდან ფეხს ინაცვლებდა.

— ეს რაინდი კი, ცხენოსანი, ჯავშნით შეჭურვილი, მისი შვილიშვილია, ლუი დე ბრეზე, ბრევალისა და მონშოვეს გრაფი მალევერი, ბარონი მონისა, კამერჰერი მეფისა, კავალერი ორდენისა და, მსგავსად პაპისა, გუბერნატორი ნორმანდიისა; გარდაიცვალა კვირას, 1531 წლის ივლისის 23-ს; ძირს კი, კაცი, რომელიც შვილია, ლუი დე ბრეზე, ბრევალისა და მონშოვეს ბატონი, მისნაირი გამოხატულება ამქვეყნიური ამოებებისა, მგონი, არსად ნახულა, — ასე არ არის, ბატონებო? მადამ ბოვარიმ ლორნეტი მიიგანა თვალთან. ლეონი უძრავად იდგა, თვალს არ აშორებდა და უკვე აღარ ცდილობდა წინააღმდეგობის განწევას არც სიტყვით და აღარც მოძრაობით; ყოველი სიმამაცე ეკარგებოდა ლაყბობისა და გულგრილობის ამ ორმაგი კაფირის წინაშე. დაუღალავი გამყოლი კი არ ცხრებოდა:

— მის გვერდით დაჩოქილი და მტირალი ქალი მისი მეუღლეა, დიანა დე პუატიე, გრაფინია დე ბრეზე, ჰერცოგინია დე ვალენცინუა, დაიბადა 1499 წელს, გარდაიცვალა 1566 წელს, ხოლო მარცხნივ, ყრმახუცებელი, ღვთისმშობელია. ახლა აქეთ მობრუნდით: აი ამბუაზების აკლდამა, ორივე კარდინალი და რუანის არქიეპისკოპოსი იყო. ეს მეფე ლუი XII-ს მინისგრი გახლდათ; ბევრი ღვანლი მიუძღვის ამ ტაძრისათვის. ანდერძით ოცდაათი ათასი ეკიუ ღარიბებისთვის დაგოვა.

მცველი უცნაურად ფუსფუსებდა, განუწყვეტლად ლაპარაკობდა; ახლა წყვილი ერთ ნიშში შეიყვანა, რომელიც სავსე იყო ბალუსტრადებით; ბოგი მათგანი მისნი-მოსნია და რაღაც ლოდი გამოაჩინა, რომელიც შეიძლება ცუდად ნაკეთები ქანდაკებაც იყო.

— ეს ოდესმე ინგლისის მეფისა და ნორმანდიის მთავრის რიჩარდ ლომგულის საფლავს ამშვენებდა, მაგრამ კალვინისტებმა, ბატონებო, აი ასეთ მდგომარეობაში ჩააგდეს. ბოროტი განზრახვით მინაში დათუღეს. ახლა ნახეთ ეს კარი, რომლითაც არქიებისკოპოსი თავის სადგომში შედიოდა ხოლმე; შემდეგ კი გიორგი ძლევაძის მხატვრობიანი ფანჯრები ვნახოთ. მაგრამ ამ დროს ლეონმა საჩქაროდ ამოიღო ჭიბიდან ვერცხლის წვრილი ფული და ემას მკლავში ხელი დასტაცა. მცველი გამტყრებელი დარჩა ამ უდროო გულუხვობით, რადგან სანახავი ჯერ კიდევ ბევრი რამ იყო; ამიტომ უკან მისძახოდა:

— ბატონო, მოითმინეთ! გუმბათი, გუმბათი...

— არა, გმადლობთ, — მიუგო ლეონმა.

— ცდებით, ბატონო! სიმაღლე — ოთხას ორმოცი ფუტი, ეგვიპტის უმაღლეს პირამიდაზე სულ რაღაც ცხრა ფუტით დაბალი. მთლად თუჯისაგანაა ჩამოსხმული... მაგრამ ლეონი გარბოდა; მას ეგონა, სიყვარული, რომელიც ამ ორი საათის განმავლობაში ასე გაიყინა, როგორც ეკლესიის ქვები, ახლა კვამლივით გაითანგება იმ საკვამურივით აღმართულ გუმბათში, რომელიც გროტესკულად ადგას თავს ტაძარს, ვით ვინმე მექვების ოცნების განხორციელებაო.

— სად მივდივართ? — ჰკითხა ემამ. ლეონი არ უპასუხებდა და გასასვლელისკენ მიიჩქაროდა; მადამ ბოვარიმ ის იყო თითები ჩააწო სასხურებლის ნაკურთხ წყალში, რომ უეცრად უკნიდან მძიმე ქშენა და თულის რიტმული კაკუნი მოესმათ. ლეონი მიგრიალდა.

— ბატონო!

— რაო?

მის წინ მცველი იდგა, რომელსაც ილლიაში ამოეჩარა, ხოლო ქვემოდან კი წონასწორობისთვის მუცლით იჭერდა, ოციოდე ტომი შეუკინძავი წიგნები ტაძრის აღწერილობის შესახებ.

— რეგენი! — წაიბურტყუნა ლეონმა და ეკლესიიდან გავარდა. იქვე პატარა ბიჭი თამაშობდა.

— გაიქეცი, ეგლი მომიყვანე! ბიჭი ისარივით გაფრინდა; რამდენიმე წუთს პირისპირ იდგნენ მარტონი და ოდნავ დარცხვენილნი.

— აჰ, ლეონ! არ ვიცი, როგორ მოვიქცე!.. — იბრანჭებოდა ემა, მერე სერიოზულად თქვა,

— ეს ძალიან უხერხულია, იცით?

— რატომ? — მიუგო კლერკმა, — პარიზში ასე იცინა! ამ სიტყვებმა, ვით შეურყეველმა საბუთმა, გადაანყვეტინა. მეეგლე კი არსად ჩანდა. ლეონი შიშობდა, ემა კვლავ ტაძარში არ შევიდესო; ბოლოს ეგლიც მოვიდა.

— ჩრდილოეთის პორტალით მაინც გადით, — მიაძახა მათ ზღურბლზე მდგომმა მცველმა, — იქ დაინახავეთ „აღღვომას“, „საშინელ სამსჯავროს“, „სამოთხეს“, „დავით მეფეს“ და „ცოდვილებს მარადიულ გვემაში“.

— საით ინებებთ წასვლას? — იკითხა მეეგლემ.

— საითაც გინდათ! — მიუგო ლეონმა და ემას ეგლში ჩაჯდომა უშეელა. თარღები დაეშვა და ეგლი გზას გაუდგა. ეგლი დიდი ხიდის ქუჩით წავიდა, გადაჭრა ხელოვნებათა მოედანი, გაიარა ნაპოლეონის სანაპირო, ახალი ხიდი და ერთბაშად პიერ კორნელის ძეგლთან შედგა.

— იარეთ! — შიგნიდან გამოსძახა ლეონმა. ეგლი კვლავ დაიძრა და, ლაფაიეტის ქუჩაბანდიდან დაღმართს დაშვებული, ჭენებით მიაღგა რკინიგზის სადგურს.

— არა, პირდაპირ წადით! — კვლავ გაისმა გაჯავრებული ხმა. რიკულის გალავნიდან ეგლი კვლავ ბულვარზე გავიდა და ჩაქჩაქით მაღალ თელებქვეშ გასწია. მეეგლემ ოფლიანი შუბლი შეიმშრალა, ტყავის ქუდი მუხლებში ჩაიღო და ეგლი გარდიგარდმო ხეივანებში მიუშვა, გაზონებს შორის რომ მდინარისკენ მიემართებოდა.

ეგლი ახლა მდინარის ნაპირით მიდიოდა, რიყის ქვით მოფენილ გზაზე, უასელის მიმართულებით; დიდხანს იარა, კუნძულებსაც გასცდა, მაგრამ მერე უეცრად გაუხვია და სწრაფად გაექანა; გაიარა ვაგრმარი, სოტევილი, დიდი შოსე, ელბეფის ქუჩა და მესამე შესასვენებლად ბოტანიკური ბაღი აირჩია.

— იარეთ-მეთქი! — უფრო მრისხანედ გამოსძახა ხმამ. ეგლმა ახლა განვლო სენ-სევერი, კიურანდიეს სანაპირო, მელის სანაპირო, ერთხელ კიდევ ხიდი, მარსის ველის მოედანი, ჰოსპიტლის ბაღები, სადაც შავად ჩაცმული მოხუცები მზისგულზე დასეირნობდნენ სუროშეფენილი ტერასის გასწვრივ. შეჰყვა ბუვრეილის ბულვარს, გაიარა კომუაზის

ბულვარიც და მონრიბუდე, თვით დევილის მალლობებამდე.

შემდეგ უკან დაბრუნდა; ახლა უკვე უაზროდ დაეხეცებოდა, უთავბოლოდ და შემთხვევის მიხედვით. მას ნახავდით სენ-პოლოში, ლესკურში, გარგანის გორაკზე, რეჟ-მარკში და გაილარბუას მოედანზე, მალადრერის, დინანდერის ქუჩებში, სენ-რომენის, სენ-ივიანის, სენ-მაკლუს, სენ-ნიკემის ეკლესიებთან, საბაჟოსთან, ვიეგურთან, ტრია-პიჰსა და მონუმენტურ სასაფლაოსთან. დროდადრო მეტლეს კოფოდან უიმედოდ გადახედავდა სამიკიგნოებს. ვერაფრით გაეგო, რა სიგიჟე აიძულებდა მის მუშტრებს ასე შეუსვენებლად სიარულს. შეანელებდა ოდნავ სვლას თუ არა, იმნამსვე გაჯავრებული შეძახილი ესმოდა. მაშინ შეუბრალებლად სცემდა შოლტს თავის გაქათულ ჯაგლაგებს და მიქროდა. აღარ არჩევდა ოღოზლოებს, ხან რას წაედებოდა, ხან რას; უგუნებოს კინალამ ტირილი ერეოდა დაღლილობის, წყურვილისა და გაბებრების გამო. ნავსადგურში, ურმებსა და კასრებს შორის, ქუჩებსა და გზაჯვარედინებზე ხალხი თვალდაჭყლეტილი უცქეროდა პროვინციაში უცხო შესახედაობის ეგლს ჩამოშვებული თარღებით, კუბოსავით მაგრად ჩაკეცილს, ხან აქ, ხან იქ რომ გამოჩნდებოდა და ოღოზლოებსში ისე ირხეოდა, ვით ზღვაში ხომალდი. მხოლოდ ერთხელ, ქალაქგარეთ, როცა მზე ძალზე აცხუნებდა ძველ, მოვერცხლილ თარნებს, ყვითელი გილოს თარღებში ვილაცამ შიშველი ხელი გამოყო და ქალაქის ნახევები გადმოყარა, რომლებიც, ქარისაგან ანიავებულნი, ისე დაეფინნენ წითლად აყვავებულ იონჯას, თითქოს თეთრ პეპელათა გუნდიაო. შემდეგ, ასე საღამოს ექვს საათზე, ეგლი ჩოუვაზინის უბნის ერთ-ერთ მოსახვევში გაჩერდა; ეგლიდან ქალი ჩამოხტა და ვუალაუხდელად, უკანმოუხედავად გაუღვა გზას.

ტაჰი II

სასტუმროში რომ მივიდა, მადამ ბოვარი გაკვირვებული დარჩა: დილიჯანსი აღარ იყო. ივერს თითქმის ერთ საათს ეცადა და წასულიყო. თუმცა არაფერი საჩქარო შინ არა ჰქონდა, მაგრამ სიცივა მისცა, დღესვე დავბრუნდებო, შარლი ელოდებოდა; ემა უკვე განიცდიდა მხდელი მორჩილების იმ გრძნობას, რაც ბევრი ქალისთვის ერთსა და იმავე დროს სასტელიც არის და საზღაურიც ცოლქმრული ღალატის გამო. სასწრაფოდ ჩაალაგა ჩემოდანი, სასტუმროს ხარჯი გადაიხადა, დაიქირავა იქვე მდგომი ერთ-ერთი კაბრიოლეტი და დილიჯანს დაედევნა. მეეტლეს აჩქარებდა და აქებებდა, წამდაუნუმ კითხულობდა, რომელი საათიაო, ან რამდენ მანძილს გავივლიდითო; ბოლოს, როგორც იქნა, „მერცხალს“ ბენკამპუას პირველ შენობებთან დაეწია.

დაჯდა თუ არა თავის ადგილას, მაშინვე თვალები დახუჭა და მხოლოდ გორაკის ძირას გაახილა, საიდანაც თვალი მოჰკრა ფელისიგეს, რომელიც სამჭედლობთან ელოდებოდა. ივერმა ცხენები შეანელა, მზარეული დილიაჟანსის თანჯარასთან მიდგა და ქალბატონს იდუმალი ხმით წასჩურჩულა.

— ქალბატონო, ახლავე უნდა მიხვიდეთ ჰომესას. რაღაც სასწრაფო საქმეა. დაბაში მყუდროება იყო, როგორც ყოველთვის, ქუჩის კუთხეში ვარდისფერი გროვები მოჩანდა, ჰაერში რომ ბოლავდა; რადგან მურაბის ხარშის დრო იყო, ყველა იონვილელი ერთსა და იმავე დღეს იმზადებდა მურაბის მარაგს. აფთიაქის წინ ყველაზე უფრო დიდი ცეცხლი ენთო. იმდენად დიდი, რამდენადაც სამრეწველო დანესებულება უბრალო ოჯახზე დიდი უნდა იყოს და საზოგადოებრივი მოთხოვნილება კი — პირად მოთხოვნილებაზე უფრო ფართო. ემა შევიდა, დიდი სავარძელი გადაბრუნებული იყო, და თვით „რუანის კანდელიც“ კი ძირს ეგდო, იატაკზე. ემამ ტალანის კარი შეაღო და შეაგულ სამზარეულოში, ყვითელ ქილებს შორის, გარჩეული მაყვლით რომ იყო საფე, ფხვნილსა და ნაგეს შექარს, მაგიდაზე სასწორებსა და იატაკზე ტაშტებს შორის დაინახა ყველა ჰომე, დიდი თუ პატარა, რომლებსაც წინსაფრები ეკეთათ და ხელთ ჩანგლები ჰქონდათ. აუხსენი თავჩაღუნული იდგა, ხოლო მეათუთაქე ყვიროდა:

— ვინ გითხრა საკუჭნაოში წადიო?

— რა მოხდა? რა ამბავია?

— რა ამბავია? — გაეპასუხა მეათუთაქე, — მურაბა იხარშება: დულს და სადაცაა დაითვრება მეტი დულილის გამო; ვუბნები, მეორე ტაშტი მოიგანე-მეთქი. ეს ვაჟბატონი კი სიზარმაცით, დაუდევრობით, მიდის ლაბორატორიაში და იქიდან საწყობის გასათები მოაქვს, ლურსმანზე რომ ეკიდა.

„საწყობს“ მეათუთაქე სხვენის საკუჭნაოს ეძახდა, ჭურჭლითა და აფთიაქის საქონლით რომ იყო გაჭედული. მრავალ საათს ატარებდა ხოლმე იქ მარგოდმარგო, წერდა ეტიკეტებს, ასხამდა სითხეებს, თავს უცობდა ბოთლებსა და ქილებს; იქაურობას ისე კი არ უყურებდა, როგორც საკუჭნაოს, არამედ როგორც წმინდათაწმინდას, საიდანაც მისი საკუთარი ხელით ნაკეთები გამოდიოდა: აბები, მსხვილი თუ წვრილი, ნაზავი რამეები, ათასგვარი სარგო წამალი, რომლებსაც მთელ იმ მხარეში გაჰქონდა მისი სახელი. ვერავითარი სულიერი ვერ გადააბიჯებდა მის ზღურბლს; ისეთი მონივნებით ეპყრობოდა, რომ თვითონვე გვიდა. ერთი სიტყვით, უკეთუ აფთიაქი, ყველასათვის ხელმისაწვდომი, მისი სიამაყის გამოსაჩენი ადგილი

იყო, საკუჭნაო, პირიქით, განმარტოების საფანეს წარმოადგენდა, სადაც იგი საყვარელი საქმით ეგოისტურ სიამეს განიცდიდა. ამიტომაც ჟუსტენის ქარათშეგობა საშინელ სიბრძნევედ ეჩვენა; ჟოლოზე უფრო წამოჭარხლებული განაგრძობდა:

— წარმოგიდგენიათ, აფთიაქის სანყობის გასაღები! გასაღები იმ ადგილისა, სადაც ათასგვარი სიმჟავე, ტუტეა ჩაკეტილი! იქ წახვიდე მეორე ტაშის მოსაგანად! ხელიანი ტაშისა, რომელსაც შესაძლოა მე არასოდეს არც კი ვხმარობდე! ყველაფერს თავისი მნიშვნელობა აქვს ჩვენს მეტისმეტად პასუხსაგებ ხელოვნებაში, მაგრამ, ეს ოხერი, უნდა გესმოდეს თუ არა განსხვავება, რომ საშინაო საჭიროებისთვის არ იხმარო ის, რაც თარმაცეგტიკისთვისაა დანიშნული! ეს იმას ემგვანებოდა, რომ, ვთქვათ, შემწვარ ქათამს სკალპელით დაუწყო აქნა ან მოსამართლემ...

— კარგი, დამშვიდდი! — ეუბნებოდა ქალბატონი ჰომე, ატალა კი სერთუკზე ებლაუჭებოდა და ყვიროდა:

— მამილო! მამილო!

— არა, თავი დამანებეთ, თუ შეიძლებოდეს, — განაგრძობდა მეაფთიაქე, — დამეთხოვეთ! თუ ასეა, მაშინ ჭანდაბას, უმჯობესია, მედუქნე გაუხდე. ინებე და წიხლი ჰკარი ყველაფერს! დაამსხვრიე! დალეწე! გამოუშვი წურბლები! ხრაკე ვარდის ზეთი! სააფთიაქე ქილებში მწნილი ჩადე, სახვევები დაფხრინე!

— თქვენ, მგონი, გინდოდათ... — უთხრა ემამ.

— ამ წუთში! მერე, იცი კი რა შეგეძლო ჩაგედინა?... ნახე თუ არა, რა ღვას იქ, მესამე თარობე, მარცხენა კუთხეში? თქვი, მიპასუხე, ერთი სიტყვა მაინც თქვი!

— არ... ვიცი, — წაიბუგბუგა ახალგაზრდა შეგირდმა.

— ჰო, შენ არ იცი? აბა, მე ვიცი! დაინახე თუ არა იქ ლურჯი შუშა, თეთრფხვნილიანი, ყვითელი ლუქით დაბეჭდილი, რასაც საკუთარი ხელით დავანერე: „სანამლავი“. იცი, რა არის იმ შუშაში? დარიშხანი. შენ კი მას ხელს ახლებ! იღებ ტაშს, რომელიც მის გვერდით დევს.

— გვერდით? — შეჰკვივლა ქალბატონმა ჰომემ და ხელები აღმართა, — დარიშხანი? ხომ ყველას მოგწამლაავდი!

ბავშვებმა ყვირილი ატეხეს, თითქოს სტომაქში უკვე საშინელი ტკივილი იგრძნესო.

— ან შეგეძლო ავადმყოფი მოგეწამლა! — განაგრძობდა მეათთიაქე, — გინდოდა, რომ საბრაღდებლო სკამზე დაემჯდარიყავი, რომ სისხლის სამართალში მივცემულიყავი? გინდოდა გენახა, როგორ ამიყვანდნენ ეშათოტზე? ნუთუ არ გესმის, რამდენად ფრთხილი ვარ წამლების მომზადების საქმეში, მიუხედავად ჩემი განსაცვიფრებელი გამოცდილებისა? ხშირად შიში თვით შემიპყრობს ხოლმე, როცა ჩემს პასუხისმგებლობაზე დავფიქრდები! ვინაიდან მთავრობა გვსჯის, ხოლო უაზრო კანონმდებლობა, რასაც ვექვემდებარებით, დამოკლეს მახვილით ჰკიდია ჩვენს თავს ზემოთ!

ემა უკვე აღარ ცდილობდა, ეკითხა, რისთვის დაგჭირდითო. აქომინებული მეათთიაქე კი აღარ ცხრებოდა:

— აი, როგორი მადლობელი ხარ ჩემი სიკეთისათვის! აი, როგორ მიზღავ ჩემს მამობრივ მზრუნველობას შენზე! უჩემოდ სად ნახვიდოდი? რა უნდა გექნა? ვინ განვდის საზრდოს, განსაცმელს, განათლებასა და სხვა სახსარს, რათა მომავალში შენი შესათერისი ადგილი პატივით გეპყრას საზოგადოებაში? მაგრამ საამისოდ წელში უნდა განყდე და, როგორც იცევინ, ბებერებით დაიმშვენო ხელები, **Fabricando fit faber, age quod agis**⁴. ისე აღშოთოებული იყო, რომ ლათინური ანდაბები აგონდებოდა. მგონი, ჩინურად, გრენლანდიურადაც დაიწყებდა ლაპარაკს, რომ სცოდნოდა; ერთ-ერთი ისეთი კრიზისი ჰქონდა, როცა ადამიანი უნებურად ააშუარაგებს თავისი სულის შინაარსს, ვით ოკეანე ღელვის დროს, როცა ნაპირს გამოაქვს ლელიცა და თავისი წიაღის ქვიშნარიც.

და განაგრძობდა:

— ძალიან ვნანობ, რომ თავს მოვიხვიე შენზე მზრუნველობა. უმჯობესი იყო, შენი ხვედრისთვის მიმენდე, რათა იმ სიღარიბესა და ჭუჭყში დარჩენილიყავ, რომელშიც დაიბადე. შენგან მხოლოდ მწყემსი თუ გამოვა. არავითარი ნიჭი შენ არ გაგაჩნია. ეტიკეტს ძლივძლივობით მიაკრავ შუშას! ჩემს ოჯახში კი ისე ცხოვრობ, როგორც წმინდა ბერი, თავს ისე გრძნობ, როგორც თავგი ბელელში. ემამ ახლა ქალბატონ ჰომეს მიმართა:

— ჩემთან გამოგეგზაუნათ, მოდიო...

— აჰ, ღმერთო ჩემო! — ნაღვლიანი ხმით წამოიძახა კეთილმა ქალმა, — როგორ უნდა

⁴ მშრომელი ადამიანი ცოცხლობს შრომით, აკეთე ის რასაც აკეთებ. (ლათ. პირდაპირი თარგმანი).

გითხრათ?... რა სამწუხაროა! სიგყვა აღარ დაასრულა. მეათეთიქე გრგვინავდა:

— გაცალე! გაასუფთავე! თავის ადგილას მიიტანე! გაინძერი. ჟუსტენს საკინძეში ეცა და შეანჭვრია; ბიჭს ჯიბიდან წიგნი ამოუვარდა.

მაშინვე დაიხარა, მაგრამ ჰომე უფრო მარდი აღმოჩნდა: წიგნი აიტაცა, გადაფურცლა, თვალდაჭყეტილი და პირდაღებული დააკვირდა.

„ცოლქმრული... სიყვარული“, — წელა ამოიკითხა, მარცვალ-მარცვალ.

— საუცხოოა! მშვენიერია! ძალიან კარგია! დასურათებულიცაა!.. აჰ, ეს მეცისმეცია! ქალბატონმა ჰომემ წინ წამოიწია:

— არა, ხელს ნუ ახლებ! ბავშვებს სურათების ნახვა უნდოდათ.

— გადით აქედან! — ბრძანების კილოთი დაიძახა ჰომემ. ბავშვები გავიდნენ. მეათეთიქემ აქეთ-იქით დაიწყო სიარული, ხელში გადაშლილი წიგნი ეჭირა, თვალებს აბრიალებდა. ქმინავდა, მთლად გაბერილი იყო, აპოპლექსური. მერმე შევირდთან მივიდა და შედგა მის წინ.

— ყოველი სენი გჭირვებია, შე საბრალო! ფრთხილად, უფსკრულის პირას დგები!.. მაშასადამე, არც კი გიფიქრია იმაზე, რომ შეიძლება ეს საძაგელი წიგნი ჩემს ბავშვებს ჩაუვარდეთ ხელში, ნაპერწკალი ჩააგდოს მათ გვინში, შეაშფოთოს აგალას უმანკოება, გარყენას ნაპოლეონი! იგი ახლა უკვე ვაჟუცია. დარწმუნებული თუ ხარ მაინც, რომ მათ ეს წიგნი არ წაუკითხავთ? შეგიძლია თუ არა დამარწმუნო?

— მაგრამ, ბოლოს და ბოლოს, ბატონო ჰომე, — უთხრა ემამ, — თქვენ რაღაც სათქმელი გქონდათ ჩემთვის?

— სრული სიმართლეა, ქალბატონო... თქვენი მამამთილი გარდაიცვალა. მართლაც, შარლის მამას ორი დღის წინათ დამბლა დასცემოდა და გარდაცვლილიყო; ემას მეცისმეცი მგრძნობიარობის გამო შარლს მეათეთიქესთვის ეთხოვა, რაც შეიძლება ფრთხილად აცნობეთ ეს საშინელი ამბავი. მეათეთიქემ წინასწარ მოისაზრა სათქმელი, დააბუსტა, შნო და რიგში მისცა; ეს იყო სრულყოფილი დაცვა სიფრთხილისა და თანაგრძნობისა, მაგრამ წყრომის ქარგეხილმა მთელი მისი მჭევრმეცყველება გააცამტვერა. ემამ შემდეგ დანვრილებით ცნობებს აღარ დაუცადა და აფთიაქიდან წავიდა; ჰომემ კვლავ განაგრძო

ჭკუის სწავლების ლექცია. თუმცა, ახლა იგი ოდნავ დაწყნარებული იყო, თავისი თესით სახეს იგრილებდა და მამობრივი კილოთი დუდუნებდა:

— მე საფსებით როდი ვკიცხავ ამ თხზულებას. მისი ავტორი ექიმა. მასში არის მეცნიერული ნაწილი, რომლის ცოდნაც ურიგო არ იქნება მამაკაცისთვის, და მე ვაფასებ და ვიცოდი, არათუ ურიგო, არამედ საჭიროცაა მისი ცოდნა, მაგრამ შენთვის იგი ჯერ ადრეა, ადრეა! მოიცადე, სანამ დავაჟუცდებოდე, სანამ ხასიათი განვიმტკიცდებოდეს.

კარზე რომ ვაკუნი გაიგონა, ემას მომლოდინე შარლმა იმნამსვე გაულო, ხელგაშლილი შეეგება და ცრემლით ათრთოლებული ხმით უთხრა:

— აჰ, ჩემო ძვირფასო მეგობარო... და ნაზად გადაიხარა, რომ ეკოცნა, ხოლო როცა მისი ტუჩი სახეს შეახო, ემას სხვა ვინმე მოაგონდა, შეკრთა, სახეზე ხელი გადაისვა და მიუგო:

— დიას, ვიცი... ვიცი! შარლმა წერილი გაუწოდა, სადაც დედა თავისი თარისეველური სენტიმენტალობის გარეშე მოუთხრობდათ ქმრის სიკვდილის ამბავს, მას მხოლოდ ის აწუხებდა, რომ მეუღლე უბიარებელი მოკვდა დუდევილში. ქუჩაში, როცა რესტორნიდან გამოდიოდა, გადამდგარი ოფიცრების პატრიოტული სადილის შემდეგ. ემამ წერილი ქმარს დაუბრუნა, ხოლო სადილზე, ზრდილობის გამო, ოდნავი უმადობა გამოიჩინა, მაგრამ რაკი შარლი ეპატიჟებოდა, ხათრი აღარ გაუგება და გვარიანად მიირთვა, თვით შარლი კი პირდაპირ უჭდა უმოძრაო და დამძარებული. დროდადრო თავს ასწევდა ხოლმე და მწუხარედ თვალს მიაშტერებდა. ერთხელ კიდევ ამოიოხრა და თქვა:

— როგორ მენატრება ერთხელ კიდევ ვნახო! ემა დუმდა, თუმცა გრძნობდა, რომ რაიმე უნდა ეთქვა, ამიგომ ჰკითხა:

— რა ხნისა იყო მამაშენი?

— ორმოცდათვრამეცისა!

— ა!

ბაასი განყდა.

თხუთმეტიოდე წუთის შემდეგ შარლმა დაუმატა:

— საბრალო დედა!... რაღა უნდა ქნას ახლა? ემამ ხელი ისე გაშალა, რაც ნიშანი იყო,

არ ვიციო. ცოლის დაჟინებული სიჩუმე შარლმა მისი ღრმა მწუხარებით ახსნა და ამიგომ თავს ძალას ატანდა თვითონაც მდუმარე ყოფილიყო, რათა ეს გულისამაჩუყებელი მწუხარება აღარ შეეშფოთებინა. მიუხედავად ამისა, წუხილის გასაქარვებლად მაინც ჰკითხა:

— ჰო, შენ კი როგორი ღროება გაატარე გუშინ?

— ისე.

სუფრა აალაგეს, მაგრამ ბოვარი მაინც იჯდა; არც ემა დაძრულა თავისი ადგილიდან, და რამდენადაც მეტს აკვირდებოდა შარლის სახეს, ერთგვარობის ასეთი სანახაობა ყოველგვარ სიბრაულს უკლავდა გულში. ქმარი სავსებით უმწეო, სუსტი, არარაობა ეჩვენებოდა. ყოველი მხრივ საბრალო და საცოდავი. როგორ მოვიშორო თავიდან? ან ეს საღამო რა დაუსრულებლად გაჭიანურდა! რაღაც გამაბრუებელმა ძალამ, თითქოს ორთქლიაო, სრულიად გააჩანაგა. წინკარში იატაკზე ჯოხის ბაკუნი გაისმა. ეს იპოლიტი იყო, ქალბატონის ბარგი რომ მოიგანა. ბარგი რომ მხრიდან ჩამოეღო, თავისი ხის ფეხით ნახევარწრე მოხაზა.

„საკუთარი ფეხი კიდევაც დააფინყდა!“ — გაითიქრა ემამ იპოლიტის დანახვაზე, რომელსაც წითური თმიდან ოფლი ღვარივით სდიოდა. ბოვარი ქისაში ხურდას ეძებდა და, ალბათ, სრულიად ვერ გრძნობდა, რა დამცირებას წარმოადგენდა მისთვის ამ კაცის დანახვა, რომელიც ცოცხალი საყვედური იყო მისი გამოუსწორებელი უნიჭობისა.

— რა მშვენიერი თაიგული მოგიგანია? — უეცრად წამოიძახა შარლმა, როცა ბუხარზე ლეონის იები შენიშნა.

— ჰო, — გულგრილად მიუგო ემამ, — წელან ვიყიდე... მათხოვრისაგან. შარლმა თაიგული აიღო, ცრემლით დანითლებული თვალები გაახილა და ნაზად დაუნყო ცნოსვა. ემამ მყისვე ჩამოართვა და კვლავ წყლიან ლარნაკში მოათავსა. მეორე დღეს მოხუცი ქალბატონი ბოვარი ესტუმრათ. დედა და შვილი დიდხანს გიროდნენ. ემამ ოჯახის საქმეები მოიმიზგბა და გაილალა. ერთი დღის შემდეგ სამგლოვიარო ტანისამოსზე უნდა ეფიქრათ; ორივე ქალი სამუშაო კოლოფს მიუჯდა მდინარის პირას, ფანჩატურში. შარლი კი მამას იგონებდა და უკვირდა, რომ ამდენი სინაზე აღმოაჩინა გულში იმ კაცისადმი, რომელიც თითქმის არც კი ჰყვარებია. დედა ბოვარიც ფიქრით წინანდელ ცოლქმრულ გარემოში ტრიალებდა. მათი წარსულის ცუდი დღეებიც კი ახლა სანატრელი ეჩვენებოდა. ყოველივეს რაღაც გაუგებარი სიბრალული თვარავდა, რაც, ალბათ, დიდი ხნის ჩვევის ნაყოფი იყო; და

დროდადრო ნემსს რომ უცვამდა, თვალზე მსხვილი ცრემლი გადმოუგორდებოდა, ცხვირის წვეროზე დაეკიდებოდა და ციმციმებდა. ემა კი იმაზე ფიქრობდა, რომ ჯერ ორმოცდარვა საათსაც არ გაეგლო მას შემდეგ, რაც იგი და ლეონი ერთად იყვნენ მარტონი და ვნებით დამთვრალნი, და ერთმანეთის სიყვარულით ვერ გამძლარიყვნენ. ცდილობდა, გონების ძალით გაეცოცხლებინა სახსოვარი დღის თვით უმნიშვნელო წვრილმანებიც კი. დედამთილისა და ქმრის იქ ყოფნა აბრკოლებდა. სურდა, არათფერი გაეგონა, არათფერი დაენახა. არათფერს დაერღვია მისი სასიყვარულო განმარტოება, რომელიც, მიუხედავად იმისა, რომ ყოველნაირად იცავდა, გარე სამყაროს შეხების გამო მაინც ქრებოდა.

ემა ტანისამოსის სარჩულს არღვევდა და ნაჭრები გარშემო იფანტებოდა; დედაბერს თავი ჩაეღუნა და მაკრატელს აღიჭინებდა. შარლიც, რომელსაც რბილი ფოსტლები და ხალათის მაგიერ ძველი მიხაკისფერი პიჯაკი ეცვა, ჭიბეში ხელეჩანყობილი იქვე მიმოდიოდა და ღუძდა. მათ ახლოს თეთრწინსაფრიანი პატარა ბერცა ნიხუკით ქვიშას აგროვებდა.

უეცრად ჭიშკარში მწვრილმანე ლერე გამოჩნდა. მოვიდა, რათა სამძიმარი გამოუცხადოს და დახმარება შესთავაზოს „სამწუხარო შემთხვევის გამო“. ემამ მიუგო, არათფერი დამჭირდებაო, მაგრამ ვაჭარი არ ეშვებოდა.

— უკაცრავად ვარ, — თქვა მან, — მარტო მინდოდა თქვენთან ლაპარაკი, — და ჩურჩულით დაურთო, — იმ საქმეზე... იცით? შარლი ყურებამდე განითლდა.

— აჰ, დიახ... მართალია! და დარცხვენილი ცოლს მიუბრუნდა:

— არ შეგიძლია... ჩემო კარგო, რომ... ემა, ალბათ, მიხვდა, რადგან მაშინვე ადგა, დედას კი შარლმა ასე უთხრა:

— არათფერია! საოჯახო რამ წვრილმანია. არ უნდოდა, დედას ვექსილზე რამე გაეგო, რადგან ეშინოდა, მისაყვედურებსო. როცა მარტონი დარჩნენ, ლერემ მიულოცა ემას მემკვიდრეობის მიღება, მერე ლაპარაკი იქითებურსა და აქეთებურზე გადაიტანა, მოჰყვა ლაყობას ხეხილის ბაღზე, მოსავალსა და საკუთარ ჯანმრთელობაზე, რომელიც ძველებურად სახარბიელო ვერ იყო. ისიც უნდა ითქვას, რომ წელეებზე ფეხს იდგამს, იქანცება, მაგრამ მიუხედავად მითქმა-მოთქმისა, თავს ძლივს ირჩენს. ემას სიტყვა არ გაუნწყვეტინებია. ეს ორი დღეა მეტად მონყენილია!

— თქვენ კი საფსებით გამოკეთდით? — განაგრძობდა ვაჭარი, — ეჰ, ვიცი, მინახავს,

როგორ უჭირდა თქვენს ქმარს ზოგჯერ. მშვენიერი ადამიანია, თუმცა ერთგვარი გაუგებრობაც მომხდარა ჩვენ შორის. ემამ იკითხა, რა გაუგებრობაო, რადგან შარლს მისთვის არ გაუძეულია ღავა ლერეს მოგანილი საქონლის გამო.

— თქვენ ხომ ყველაფერი გეცოდინებათ, — უთხრა ლერემ, — ეს თქვენი ოდნავი ჭირვეულობის გამო იყო, იმ ჩემოდნების მიზეზით. ამ სიტყვებზე ქუდი ჩამოიფხატა, ხელები ზურგზე მოიგდო, ეშმაკური ღიმილით უსტვენდა და თვალს არ აშორებდა. პირდაპირ აუტანელი იყო. ხომ არაფერი შეუტყვიანო, გულის ფანცქალით ფიქრობდა შეშინებული ემა. ბოლოს, ვაჭარმა თქვა:

— მერე, როგორც იყო, მოვრიგდით; დღეს კი სწორედ ერთ საქმეზე მინდოდა მოვლაპარაკებოდი. მინდოდა, ბოვარის მიერ გაცემული ვექსილი განმეახლებინა. თუმცა, როგორც ექიმს ნებადღეს, ისე მოიქცეს, ამაზე შეწუხება, განსაკუთრებით ახლა, როცა ისედაც თავსატეხი ბევრი რამ აქვს, არა ღირს. უმჯობესი იქნებოდა, ყველა ამ საზრუნავს რომ ვინმეს მიანდობდეს, მაგალითად, თქვენ; თქვენ მინდობილობას მოგცემდათ, თვითონ დამშვიდებული იქნებოდა, ჩვენ კი თქვენთან ერთად საქმეებს მოვაკუარახჭინებდით...

ემას ვერა გაეგო რა. ვაჭარი ღუძღა. მერე ლაპარაკი სავაჭროზე გადაიტანა და უთხრა, რამე უნდა გამისალოთო. აი, შინ მივალ და სამგლოვიაროდ თორმეტიოდე მეტრ შავ ბარეჯს გამოვგზავნი საკაბელო.

— ზედ რაც გაცვიათ, საშინაოდ კარგია, მაგრამ სავაჭროდ ხომ სხვაა საჭირო? როგორც შემოვედი, მაშინვე შევამჩნიე. ნამდვილი ამერიკელის თვალი მაქვს, აი! ქსოვილი როდი გამოგზავნა, თვითონ მოიტანა. მერე ერთხელ კიდევ მოვიდა ზომის ასაღებად. შემდეგაც მრავალი სხვა საბაბით დაიარებოდა; ყოველთვის თავაზიანი იყო, ენამოთათფლული, ქვემძრომობდა, — როგორც ჰომე იცოდა, — და ხელსაყრელ დროს არც იმას იფიქრებდა, რომ მინდობილობის ქალაღდზე სიტყვა ჩამოეგდო. ვექსილს აღარ იგონებდა; ემას ავადმყოფობის დროს შარლი, მართალია, რაღაცას ეუბნებოდა ფულის სესხების თაობაზე, მაგრამ იმ დროს ქალს სხვა საფიქრებელიც ბევრი რამ ჰქონდა და ამიჯომ ის როდიღა ახსოვდა. გარდა ამისა, ემა ერიდებოდა ფულზე ლაპარაკს. დედამთილი ამით მეტად გაკვირვებული იყო და რძლის ასეთ გამოცვლას სარწმუნოებრივ გრძნობას მიანერდა, ამ ბოლო დროს რომ ემას დაეუფლა, მაგრამ წავიდა თუ არა დედამთილი, ემა ისე იქცეოდა, რომ ქმარი განცვიფრებაში მოჰყავდა თავისი პრაქტიკული საზრიანობით. საჭირო იყო ცნობების შეკრება მიღებული მემკვიდრეობის შესახებ. გირავნობის ფურცლებიც

შესამონებელი იყო იმის გამოსარკვევად, გაიყიდას მამული თუ არაო. იგი ბევრს ლაპარაკობდა და თან ტექნიკურ ტერმინებს ხმარობდა მამულის მოვლის ნესების, მომჭირნეობისა და სიფრთხილის შესახებ, თანაც განგებ ასახელებდა სიძნელეებს, რაც მემკვიდრეობის უფლების დამტკიცებას თან სდევდა. და ერთ მშვენიერ დღეს ქმარს წარუდგინა ზოგადი ხასიათის მინდობილობის პროექტი, რომლის ძალითაც შეეძლო „ეკისრა გამგებლობა და ზრუნვა ყველა მის საქმიანობაზე, აელო სესხი, გაეცა და განეახლებინა ვექსილები, გადაეხადა ვალები“ და სხვა. ლერეს მიცემულ გაკვეთილებს ცყუილად როდი ჩაეგლო.

შარლმა გულუბრყვილოდ ჰკითხა, ეს ქალაქი სად გიმოვიანო.

— ბატონ გილიომენისგან, — და გულგრილად დაუმატა, — მე მას დიდად როდი ვენდობი. ნოტარიუსებს ცუდი სახელი აქვთ გავარდნილი. შესაძლებელია, საჭირო იყოს სხვასთან მოლაპარაკებაც... მაგრამ რომ არავინ გეყავს ისეთი... გარდა... ოჰ, არავინ!

— ლეონს ხომ არა... — მიუგო ჩაფიქრებულმა შარლმა. მაგრამ მიწერ-მოწერით ამ საქმის მოგვარება არ შეიძლებოდა. მე ვინახულებ პირადადო, უთხრა ემამ. შარლმა მადლობა გამოუცხადა, შენ როგორ გავრჯი მაგისტრისო. ემამ დაიჟინა. შეიქნა დიდი პატიჟი და თავაზიანი მადლობა, ბოლოს, ხელოვნური ჭირვეულობით ემამ წამოიძახა:

— არა, ბატონო, მე წაუაღ!

— რა კეთილი ხარ! — უთხრა შარლმა და შუბლზე აკოცა. მეორე დღეს ემა „მერცხალში“ ჩაჯდა და რუანისკენ გაემართა ლეონისთვის რჩევის საკითხავად. იქ სამ დღეს დარჩა. ის სამი დღე ნამდვილი სიამის, ნეგარებისა და თავდავინეების დღე იყო.

ტაჰი III

„ბულონის სასტუმროში“ ცხოვრობდნენ, ნავსადგურში. ფანჯრის დარაბებდახურულნი, კარჩაკეტილნი; იატაკზე ყვავილები იყო მიმოხეული; სიროპიანი ცივი წყლით იკლავდნენ წყურვილს, საღამოს დახურულ ნავს დაიქირავედნენ და სასადილოდ კუნძულზე მიდიოდნენ. ეს ის დრო იყო, როცა ვერფებში გახურებული მუშაობაა გემების შესაკეთებლად. ფისისა და კუპროს ბოლი ხეებს ედება, ხოლო მდინარის ზედაპირზე ზეთის ფართო ლაქები ისე ციმციმებს ჩამავალი მზის სხივებზე, თითქოს ფლორენციული ბრინჯაოს ნათოტები დაცურავნო.

შეყვარებულნი ნაპირს მიაღვებოდნენ დაბმულ ბარკასებს შორის, რომელთა გრძელი ბაგირები მათი ნავის ძირს ედებოდა. ქალაქის ხმაური: ურმების ხრიგინი, ჟივილ-ხივილი, ძაღლების ყეფა გემების ბაქნებზე ნელ-ნელა აღწევდა. ემა ქუდის ლენტებს გაიხსნიდა და ნაპირზე გადავიდოდნენ. სამიკიგნოს დაბალ სასადილოში დასხდებოდნენ, რომლის წინკარშიც შავი ბადე იყო ჩამოთარებული. შეექცეოდნენ შემწვარ თევზს, ნაღებს, ალუბალს. ისვენებდნენ მოღბე, ერთმანეთს ეაღერებოდნენ ალვის ხეებქვეშ და სურდათ, ვით ორ რობინზონს, სამუდამოდ ეცხოვრათ ამ კუთხეში, რომელიც ბედნიერებს ყველაზე მშვენიერ კუთხედ ეჩვენებოდათ ამქვეყნად. პირველად როდი უნახავთ მათ ეს ხეები, ლურჯი ცა, მინდორი და არც მდინარის დუღუნი ან ნიავის სისინი სმენიათ პირველად, მაგრამ ყოველივე ამას ისინი არასოდეს ისე არ მოეხიბლა, როგორც ახლა, თითქოს ბუნება მათთვის წინათ არ არსებულა ან თითქმის მომხიბვლელი მხოლოდ მაშინ შეიქნა, როცა მათ სურვილები დაიკმაყოფილესო. ღამით შინ ბრუნდებოდნენ. ნავი კუნძულების ნაპირებს უვლიდა. ისინი ნავის სიღრმეში ისხდნენ, ბნელში, მღუპარენი, ნიჩბები რკინის კოტებს ეჭახებოდა. ეს ხმაური მყუდროების ხმაური იყო, მეტრონომის რიტმულ ცემას ჰგავდა, ხოლო ნავის ბოლოზე გადავლებული ბაგირი წყალში ლივლივებდა წყნარი ჟღერტულით. ერთხელ, როცა მთვარე ამოვიდა, უეცრად ენა ამოიდგეს და მელანქოლიური პოეზიით საესე მნათობს მშვენიერი სიტყვები უძღვნეს. ემამ სიმღერაც კი დაიწყო:

„გახსოვს? ოდეს საღამოს ჩვენ მივცურავდით და მთვარეც...“ მისი ნაზი და მელოდიური ხმა წელის სივრცეში ივარგებოდა. ემა მის პირდაპირ იჭდა, ნავის ცხიარს მიყრდნობილი, სადაც ღია დარბაზებში მთვარის შუქი შემოდისოდა. ქალის შავი კაბის ნაოჭები მარაოსებრ ეწყო და იგიც უფრო განწვრილი და მაღალი ჩანდა, სახეანეული, ხელდაკრეფილი, თვალეზაპყრობილი. ზოგჯერ ძენების ჩრდილი თარავდა, მერე ისევ გამოკრთებოდა, ვით მოჩვენება მთვარის შუქზე. ლეონმა, რომელიც მის ფეხთით იჭდა ნავის ფსკერზე, აბრეშუმის წითელი ბაბთა იპოვა. მენავემ შეამჩნია და უთხრა:

— ალბათ, იმ კამპანიას დაეკარგა, წელან რომ გადავიყვანე. ძალიან მხიარული ხალხი იყო: კაცები და ქალები; თან წამოელოთ შამპანური, ღვეზლები, ფლეიგა და რა ვიცი, რა; მათ შორის ერთი ვინმე იყო ძალიან ლამაზი, მოსული ტანის, პატარაუღვაშებიანი, მხიარული და ხუმარა. ყველანი იმას მიმართავდნენ: „აბა გვიამბე, რამე, ადოლოფ... თუ როდოლოფ... მგონი...“ ემა შეკრთა.

— რა მოვივიდა? — ჰკითხა ლეონმა და ახლოს მიინია.

— არათერია. ალბათ, ღამის სიგრილის ბრალია.

— ისეთებს, ალბათ, ქალებიც ეგანებიან, — დასძინა ხნიერმა მენავემ, რომელსაც ამით ქებით მოხსენიება უნდოდა იმ უცხო კაცისა. მერე ხელები დაინერწყვა და კვლავ ნიჩბებს მიეძალა.

გაყრის ჟამიც დადგა! გამოთხოვება მეგად ნაღვლიანი იყო. ლეონს წერილები დეიდა როლეს მისამართით უნდა გაეგზავნა და, ემამ ისეთი დაწერილებითი დარიგება მისცა ორმაგი კონვერტის თაობაზე, რომ ლეონი მოხიბლულიყო მისი მიჭნურული ვერავობით.

— მაშ, მარწმუნებ, რომ ყველაფერი კარგადაა? — ჰკითხა ემამ და გამოსათხოვრად აუოცა.

— ღიახ, რა თქმა უნდა!

„კი, მაგრამ, — ფიქრობდა ლეონი შინ მიმავალი, — ასე მძაფრად რატომ ებლაუჭება იმ რწმუნების ქალაღდს?“

ტაჰი IV

მას შემდეგ ლეონი გაუკადრისდა. ამხანაგებს აღარ ეკარებოდა და მეცადინეობასაც სავსებით გაანება თავი, ემას წერილებს ელოდებოდა მხოლოდ. რამდენჯერმე გადაიკითხავდა. თვითონაც სამაგიეროს წერდა. ვნებით აღცყინებულს სურდა მუდამ თვალწინ ჰქონოდა მისი ხატება. განწორებას ნახვის ნაცვრა კი არ შეუსუსტებია, არამედ, პირიქით, უფრო გააძლიერა და ერთხელ, შაბათ დიღას, სამსახური მიაგოვა. როცა სერიდან დაბლობში თვალი მოჰკრა ნაცნობ სამრეკლოს, რომელმედაც ქარი თუნუქის ფლიუგერს ატრიალებდა, გულში ისეთი მოზეიმე სიამაყე და მიამიგური სიამე იგრძნო, როგორიც მილიონერს შეიძლება აღეძრას გულში მშობლიური სოფლის ნახვისას.

იონვილში ჩასვლისთანავე ემას სახლისკენ გაემართა. სამზარეულოში სინათლე შეამჩნია. ელოდებოდა, იქნებ ფარდებზე მისი ლანდი გამოჩნდესო, მაგრამ ამაოდ. მამიდა ლეფერანსუამ რომ დაინახა, სიხარულით შეჰკვივლა და უთხრა, გაზრდილხარ და აწონილხარო. არტემიზმა კი განაცხადა, დაუაჟუკაცებულა და შავგვრემანი გამხდარაო.

ვით ოღესმე, ჰატარა სასადილოში ისადილა მარტომ; გადასახადთა ამკრეფს თურმე

მოსწყინდა „მერცხლის“ ლოდინი და სადილობის დრო საბოლოოდ ერთი საათით ადრე დაანესა; ახლა უკვე სრულ ხუთ საათზე სადილობდა, მაგრამ მაინც განაგრძობდა ბუზღუნს, როცა დილიაჟანსი იგვიანებდა ხოლმე. ლეონმა, როგორც იქნა, ღონე მოიკრიბა და ექიმის კარს მიუკაკუნა. ქალბატონი თავის ოთახში იყო და მხოლოდ თხუთმეტი წუთის შემდეგ ჩამოვიდა. ბატონს თითქოს ეამა მისი სტუმრობა, მაგრამ ადგილიდან არ დაძრულა არც იმ საღამოს და არც მეორე დღეს.

ლეონი ემას მხოლოდ საღამოთი შეხვდა, ძალიან გვიან, სახლს უკან, იქ, სადაც იმ მეორეს ხვდებოდა ხოლმე! წვიმდა, ქოლგის ქვეშ ბაასობდნენ, ელვის სინათლეზე. განშორება აუტანელი ხდებოდა.

— სიკვდილი მიჯობს! — ეუბნებოდა ემა, ეხუტებოდა და ცრემლით იღვევებოდა.

— მშვიდობით!.. მშვიდობით! როდისღა გნახავ? ორივენი დაბრუნდნენ, რათა ერთხელ კიდევ მოხვეოდნენ ერთმანეთს; ემამ აღუთქვა, ყოველ ღონეს ვიხმარ, რაც შეიძლება მალე რაიმე საბაბი გამოვნახო, რათა მუდმივად და თავისუფლად შევხვდეთ ერთმანეთს კვირაში ერთხელ მაინცო. ემა იმედოვნებდა, ამას უთუოდ მოვანყობ, ფულსაც მალე ვიშოვიო. საამისოდ ემამ თავისი ოთახისთვის ფართობოლებიანი ყვითელი ფარდები იყიდა, რომლის სიიაფესაც ლერე უქებდა, და ხალიჩის შეძენაზედაც კი ოცნებობდა; ლერე, რასაკვირველია, კვერს უკრავდა; მაგაზე ადვილი არათურიაო, და ხალიჩასაც დაჰპირდა. ემას უკვე აღარ შეეძლო უძისობა. დღეში ერთი ოცჯერ მაინც უნდა დაეხარებინა და ვაჭარიც უსაყვედუროდ ეახლებოდა ხოლმე. ვერც ეს გაეგო ვისმე, რად საუბმობდა ქალბატონისას ყოველდღე მამიდა როლე, რად დაძვრებოდა იქ ემასთან პირისპირ სალაპარაკოდ. სწორედ ამ დროს, ესე იგი, ზამთრის პირს, ემას რაღაც განსაკუთრებული სიყვარული აღეძრა მუსიკისადმი. ერთ საღამოს, როცა შარლი უსმენდა, ემამ ოთხჯერ მაინც სცადა ერთი და იმავე ნაწყვეტის დაკვრა, მაგრამ მაინც უკმაყოფილო დარჩა, მეშლებო; შარლი კი დაკვრის ნაკვლს ვერ ამჩნევდა და გაიძახოდა:

— ვაშა!.. მშვენიერია!.. შენ ტყუილად არ მოგნონს, განაგრძე!

— ეჰ, არა! საშინელებაა! თითები სრულიად გამხევებია! მეორე დღეს შარლმა სთხოვა, კიდევ დაუკარი რამეო.

— კარგი, თუკი გესიამოვნება! და შარლიც იძულებული იყო, დაედასტურებინა, რომ ემა მართლაც ოდნავ გადასხვევია დაკვრას; ნოტები ეშლებოდა, ურევდა: მერე უეცრად შედგა

და თქვა:

— ეჰ, მორჩა! კარგი იქნებოდა, გაკვეთილი ამელო, მაგრამ... — ცუქებს კბილი დააჭირა და გაუბედავად დაუმატა, — ოცი თრანკი ერთ გაკვეთილში, ძალიან ძვირია!

— ჰო, მართალია... ცოცხა ძვირია... — მიუგო შარლმა და სულელურად გაიღიმა, — მაგრამ, მგონი, უფრო იათადაც შეიძლება მოეწყოს; ხომ არიან ისეთი არტისტები, რომლებიც განთქმული არ არიან, მაგრამ განთქმულებს მაინც არ ჩამოუვარდებიან?

— აბა მომიძებნე, — უთხრა ემამ. მეორე დღეს, შინ დაბრუნებისას შარლმა ემამკურად გაუღიმა ცოლს და ვითომ უსაყვედურა:

— როგორი ახირება იცი ხანდახან! დღეს ბარტემერში ვიყავი და მაღამ ლიეჟარმა მითხრა: ჩემი სამი ქალიშვილი, მიზერიკორდის მონასტერში რომ სწავლობენ, მუსიკის თითო გაკვეთილში ორმოცდაათ სუს იხდიან და ისიც სახელგანთქმულ მასწავლებელთან!

ემამ მხრები აიჩეხა და მას შემდეგ საკრავს აღარ მიჰკარებია, ხოლო, როცა ახლოს გაუვლიდა ხოლმე (თუ ქმარიც იქ იყო), უთუოდ ანუნუნდებოდა:

— აჰ, ჩემი საბრალო პიანინო! სტუმრები რომ ეწვეოდნენ, მუდამ ჩიოდა, დაკვრა სრულიად მივატოვე ძალიან სერიოზული მიზეზების გამო. დაიწყებოდა საყვედურები: რა სამწუხაროა! მერე რა ნიჭი ჰქონდა! თანაც ბოვარის მისდგებოდნენ, არცხვენდნენ, განსაკუთრებით მეაფთიაქე.

— თქვენ დიდად ცდებით! ბუნებრივი ნიჭი არასოდეს არ უნდა ჩაახშოთ. გარდა ამისა, ჩემო კარგო, მუსიკისადმი ქალბატონის ნაქებებით მომავალში მომჭირნეობას გასწევთ ქალიშვილის სწავლებაზე. ეს აბრი რუსოს ეკუთვნის; შესაძლებელია, იგი ჯერ კიდევ ოდნავ ახალი იყოს, მაგრამ, დარწმუნებული ვარ, მომავალში უთუოდ გაიმარჯვებს, როგორც აბრი დედის რძით ბავშვების კვების შესახებ. ასე რომ, შარლი იძულებული შეიქნა კვლავ ჩამოეგდო საუბარი ემასთან მუსიკის თაობაზე. მან ნაღვლიანად მიუგო, უმჯობესია საკრავი გაიყიდოსო, მაგრამ ეს საბრალო პიანინო, რომელსაც მისთვის ამდენი საამაყო სიამე მიუნიჭებია, როგორ უნდა წაიღონ ისე, რომ ემა თავისი არსების ერთ ნაწილს არ გამოეთხოვოს სამუდამოდ!

— რომ მოინდომებდე, — უთხრა ქმარმა, — და ხანდახან მაინც გაკვეთილს აიღებდე. ეს არც ისე ძვირი დაჯდება.

— გაკვეთილი მაშინ არის სასარგებლო, — მიუგო მან, — როცა რეგულარულად იღებენ. აი, როგორი გზით მოახერხა ემამ ქმრისაგან ნებართვის მიღება, რათა კვირაში ერთხელ ქალაქში ევლო საყვარლის სანახავად. ერთი თვის მეცადინეობის შემდეგ ბევრმა დაადასტურა, რომ მას დიდი წარმატება დაეცყო.

ტაზი V

სუთშაბათობით ემა დილაადრიან წამოდგებოდა და ჩუმად ჩაიცვამდა, რათა შარლი არ გაეღვიძებინა, რადგან საყვედურს ეგყოდა, ასე აღრე რად აღექო. მერე ოთახში დაიწყო იქით-აქით სიარულს; თანჯრებს მიაღებოდა. მოედანზე გაიხედავდა, ბურუსიანი განთიადი ბაზრის თაღებში შეიხედავდა და აფთიაქის თესადზე ბუნდოვანი ციმციმით აბრის მსხვილი წარწერა გამოჩნდებოდა. რვის თხუთმეტი წუთზე „ოქროს ლომის“ სასტუმროსკენ გაემართებოდა, სადაც არტემიზი მთქნარებით გაუღებდა კარს და ლუმელში მისთვის დაუწყო ნაკვერჩხალს ჩხრეკას. ემა სამზარეულოში მოიხდიდა. დროდადრო ებოში გავიდოდა. ივერი აუჩქარებლად შეაბამდა ცხენებს და თან ყური მადამ ლეფრანსუასკენ ჰქონდა, რომელიც მიგკლის თავსაფრით შებურულ თავს სარკმელში გაყოფდა და იმდენ დავალებასა და დარიგებას მისცემდა მეეტლეს, რომ სხვას ვისმე უთუოდ გზა-კვალი აერეოდა. ბოლოს წვნიანსაც შეჭამდა, ხალათის მსგავს შალის რაღაც საცმელს მოიხაბუკებდა, ჩიბუხს გააჩაღებდა, შოლგს მოიმარჯვებდა და კოფობზე რიგიანად მოიკალათებდა.

„მერცხალი“ რახრახით დაიძრებოდა და სამ მეოთხედ მილ მანძილზე ხან აქ, ხან იქ შეჩერდებოდა მგზავრების მოსაკრებად, რომლებიც თავიანთ ჭიშკრებთან ელოდებოდნენ. ვინც წინა დღით დაიბევა, იმისთვის უთუოდ უნდა მოეცადა. ზოგი ჯერ კიდევ არც ამდგარიყო. ივერი ეძახდა, ყვიროდა, იგინებოდა, მერმე კოფოდან ჩამოხდებოდა და კარზე დაუწყო ბრახუნს. დილიაწანის დამსხვრეულ სარკმლებში ქარი ზუზუნებდა. ნელ-ნელა შეივსებოდა ოთხივე სკამლოგინი. ეტლი კვლავ დაიძრებოდა. გზის პირას ჩამწკრივებული ვაშლის ხეები ერთმანეთს გასდევდა, ხოლო აქეთ-იქით გაჭრილ თხრილთა შორის, ყვითელი წყლით რომ იყო სავსე, მიმავალი გზა ცის დასავალზე თანდათანობით ვიწროვდებოდა. ემა ზედმინეებით იცნობდა ამ გზას; იცოდა, რომ მინდორს იქით სვეტი იქნებოდა, შემდეგ თელა, საბძელი და სადარაჯო ქოხი. ზოგჯერ, რათა მოულოდნელი სანახაობით დამტკბარიყო, თვალს დახუჭავდა, მაგრამ მანძილის მკაფიო შეცნობას მაინც არ კარგავდა, ბოლოს, აგურის შენობები უფრო და უფრო გახშირდებოდა, „მერცხალი“ მოგვეპოვებდა გზაზე არახუნდებოდა, ბალებს შორის, სადაც ფოთლებში შეიძლებოდა გაერჩია ქანდაკებანი, შადრევნები, შეკრეჭილი ბუჩქები,

საქანელები, და უეცრად ქალაქიც გამოჩნდებოდა. ამფითეატრით შეფენილი და ნისლით დაბურული, მდინარის გაღმა იყო გაზიდული თავისი ხიდებით. ქალაქს იქით მინდვრები იყო გაჭიმული შორეულ, გაურკვეველ მიწამდე, სადაც რუხი ცა იწყებოდა. სერიდან მთელი სანახაობა უმოძრაო ჩანდა, ვით სურათი; ღუბაჩაშვებული ხომალდები ერთ კუთხეში შეჯგუფებულიყვნენ; მწვანე გორაკების ძირში მდინარე რკალივით უხვევდა და მოგრძო კუნძულები წყალში ისე მოჩანდა, თითქოს მძინარე ვეება შავი თევზებიყო. ფაბრიკების საკვამურებიდან შავკომრალი ბოლი ამოდიოდა და ჰაერში იფანტებოდა. ისმოდა თუჯის ჩამომსხმელი ქარხნების ხრიალა სუნთქვა და ზარების გაბმული მოთქმა სამრეკლოებზე, მათი გუმბათები რომ ნისლში იწვევებოდა, ბულვარებს შორის, ხოლო სახლების სახურავები, წვიმას რომ დაესველებინა, სხვადასხვა სიმაღლისა იყო უბნების დონის მიხედვით. ზოგჯერ ქარი ღრუბლებს შეუტევდა და წმინდა ეკატერინეს სერს მიახეთქებდა, თითქოს ჰაეროვანი ტალღებია, ნაპირს რომ უხმოდ აწყდებიანო.

რალაც თავბრუდამხვევი რამ მოდიოდა ემასკენ ამ ერთად თავმოყრილ არსებათაგან, გულიც ძალზე უწყებდა ცემას, თითქოს მთელ ამ ასოცი ათასი მცხოვრების ყველა შესაძლო ვნება ერთბაშად მას შთაენერგაო. მისი სიყვარული იბრდებოდა ამ სივრცის წინაშე და ბუნდოვანი გუგუნის გაგონებაზე შფოთით იფსებოდა. ამ სიყვარულს აფრქვევდა მოედნებს, ქუჩებსა და ბულვარებს; ძველი ნორმანდიული ქალაქი უზარმაზარი საცახტოსავით იშლებოდა მის წინაშე, ვით წარმართული ბაბილონი, და იგიც შედიოდა ამ ბაბილონში ეგლის ფანჯარას ორივე იდაყვდაყრდნობილი, სუფთა ჰაერს ისუნთქავდა; ცხენები მიაჭენებენ; თვლები ქვებზე რახრახებენ. ეგლის ძარი ირხევა; ივერი შორიდანვე უყვირის შემხვედურ ურმებს, ხოლო გილიომის ტყეში ღამენათევი მოქალაქენი წყნარად ჩამოდიან დაღმართზე შინაური პაგარა ურმებით. საბაჟოსთან გასაჩერებელი იყო. ემა ხის ფოსტლებს გაიხდიდა; თათმანებს გამოიცივლიდა, შალს გაისწორებდა და ეგლიდან ჩამოვიდოდა. ქალაქი იღვიძებდა. ნოქრები სავაჭროების ფანჯრებს წმენდდნენ; კალათებით დაბურგული ქალები ქუჩაბანდებში გაჰკიოდნენ თავიანთ საქონელს; ემა თავდახრილი მიდიოდა, კედლების ახლოს, და სიამით ილიმებოდა ჩამოშვებულ შავ ვუალში.

ემინოდა, არავინ მიცნოსო, და ამიტომ მოკლე გზით მისვლას ერიდებოდა. მიხვეულ-მოხვეულ ქუჩებს გაჰყვებოდა და გაოფლიანებული მიაღწევდა ეროვნული ქუჩის ბოლოს, სადაც შადრევანი იყო. ეს იყო უბანი თეატრების, სამიკიგნოებისა და მხიარული ქალებისა. წინსაფრიალი ვარსონები ქვაფენილებს ჰგვიდნენ ამწვანებულ მცენარეებს შორის. ქუჩაში აბსენტის, სიგარისა და სადაფის სუნი იდგა. ემა მეორე ქუჩაში შეუხვევდა ხოლმე და ლეონს ხუჭუჭ თმაზე იცნობდა, ქუდიდან რომ ჰქონდა ჩამოშლილი. ლეონი წინ წავიდოდა, ემა უკან

მიჰყვებოდა სასტუმრომდე. ვაჟი კიბეს აივლიდა, ოთახის კარს გააღებდა, შევიდოდა... რა ნეტარება იყო! კოცნას ბაასი მოჰყვებოდა. ერთმანეთს გაუზიარებდნენ მთელი კვირის წუხილს, წინათგრძნობას, შეშფოთებას წერილების გამო, მაგრამ ახლა ხომ ყველაფერი რიგზეა! ერთმანეთს ღიმილით თვალებში შეაცქერდებოდნენ, ვნებააშლილნი იცინოდნენ, ერთიმეორეს საალერსო სიგყვებს ეუბნებოდნენ. წითელი ხის უბარმაზარი ლოგინი ნავს ჰგავდა. ზემოდან წითელი აბრეშუმის ჩარდახი ჰქონდა; რა შეედრებოდა ემას შავთმიან თავსა და ქათქათა განის ნახვას, როცა ამ მენამულ თონზედარცხვენილი მკერდზე მკლავებს მიიჭერდა და თვალებზეც ხელებს დაითარებდა!

თბილი ოთახი, ხალიჩებითა და მორთულობით დამყუდროებული, ნაზად განათებული, სწორედ მათი ვნების შესაფერისი საგანე იყო. თარღები დაშვებული იყო, ლემლის რიკულებსა და ბურთულებს ცეცხლი ალაპლაპებდა, ბუხარზე, შანდლებს შორის, ორი დიდი ვარდისფერი ნიჟარა იდო, რომლებშიც, თუ ყურს მიაღებდი, ზღვის ხმაური ისმოდა. როგორ უყვარდათ ეს სანუკვარი, საამო და სანეგარო ოთახი, მიუხედავად მისი ოდნავ გახუნებული დიდებისა! სკამები ყოველთვის ერთსა და იმავე ადგილას იდგა, ხოლო ბუხრის საათის ქვეშ ემა ბოგჯერ თმის სარჩებსაც იპოვიდა, გასულ კვირას რომ დარჩენოდა. საუბმობდნენ ბუხრის წინ, პატარა მრგვალ სუფრაზე. ემა ხორცს დაჭრიდა. თეფშზე დააწყობდა, თანაც ლეონს ეალერსებოდა და ეანცებოდა; მხიარული, გულუბრყვილო სიცილი აუგყდებოდა, როცა თხელი სასმისიდან შამპანური გადმოიღვრებოდა და ბეჭდებით შეჭედოდა თითებზე დაედინებოდა. ერთმანეთის დასაკუთრების გრძნობით ისე იყვნენ დამთვრალნი, რომ ეგონათ, საკუთარ სახლში ვართ, სადაც სამუდამოდ ასეთი ახალგაზრდული შეუღლებით ვიცხოვრებთო. ამბობდნენ: „ჩვენი ოთახი“, „ჩვენი ხალიჩა“, „ჩვენი სავარძლები“; ემა კი დასძინდა: „ჩვენი ფოსტლები“, — ეს იყო ლეონის ნაჩუქარი ვარდისფერი აგლასის ქოშები, გედის ბუმბულით მორთული; როცა ლეონს მუხლებზე დაუჯდებოდა, თეხით იატაკს ვეღარ სწვდებოდა და კოხტა თეხსაცემელი მხოლოდ თეხის თითებზე ეკიდა.

ლეონი პირველად გრძნობდა ქალის გამოუთქმელი მშვენების მომხიბვლელობას. მისთვის ახალი იყო ეს გრაცია, ჩაცმულობის საგანგებო კრძალულება, განაბული მგრედის პოზები. აღფრთოვანებული იყო მისი სულის მშვენიერებითა და კაბის არშიებით. განა იგი, მართლაც, „მაღალი საზოგადოების“ ქალი არ იყო? და თანაც, ქმრიანი, ნამდვილი ხასა! ზნისა და გუნების ცვალებადობით, როცა ხან მეოცნებე იყო და გამოუცნობი, ხან მხიარული, მოლაპარაკე, ხანაც დიდხანს მღუძარე, ხან თეცხი, ხანაც გულგრილი. ქალი განუწყვეტლად ინვევდა ლეონის გულში ათასგვარ სურვილს, უღვიძებდა ბუნდოვან მისწრაფებათა და მოგონებათ. იგი ხასა იყო ყველა რომანისა, გმირი ყველა ღრამისა, „ქალი“ ყველა

ლირიკული პოემისა. მის მხრებზე იგი „მოხანავე ოღალისკის“ ქარვისფერ იერს ხედავდა: მოგრძო წელი ჰქონდა, ვით საშუალო საუკუნეების ქალებს, ფეოდალურ ციხე-დარბაზებს რომ ფლობდნენ;

„ბარსელონელ ფერმკრთალ ქალსაც“ ჰგავდა, მაგრამ, უწინარეს ყოვლისა, ნამდვილი ანგელოზი იყო!

როცა ლეონი უცქეროდა, ასე ეგონა, ჩემი სული, ასე მძაფრად რომ მისკენ მიილტვის, შარავანდედით თავს ეხვევა და სიამის ძალით მიზიდული მისი მკერდის სითეთრეს ეზავებაო.

მის ფეხებთან მოკალათდებოდა და მის მუხლს დაყრდნობილი ღიმილით თვალებში შესცქეროდა.

ემა კი დაიხრებოდა და სუნთქვაშეკრული მთვრალივით ჩასჩურჩულებდა:

— ოჰ, ნუ გაინძრევი! ჩუმაღ იყავი! მიცქირე! შენი თვალებიდან გამოუთქმელი სიამე იღვრება, რომელიც ნეგარებით ავსებს ჩემს გულს! ბავშვს უწოდებდა ლეონს:

— ბავშვო, გიყვარვარ თუ არა? — და პასუხსაც არ დაუცდიდა, ისე ფიცხად და ვნებიანად გაუნვდიდა ტუჩებს. საათზე ბრინჯაოს კუბიღონი იყო გამოსახული, რომელსაც ყვავილების აკიდო ჰქონდა ხელთ. ხშირად დასცინოდნენ მას, მაგრამ გამოთხოვებისას უკვე ყველაფერს სერიოზული მნიშვნელობა ეძლეოდა. პირისპირ მდგომარენი განუწყვეტლად იმეორებდნენ:

— ხუთშაბათამდე!.. ხუთშაბათამდე!.. მერე, უეცრად, ემა ლეონს თავზე ხელს შემოხვევდა, საჩქაროდ შეუბლზე აკოცებდა და გავარდებოდა გარეთ ძახილით: „მშვიდობით!“ თეატრალური ქუჩით წავიღოდა, პარიკმახერთან შეივლიდა და თმას გაისწორებდა. ამასობაში კიდევ დაბინდებოდა. გზის ფარანი აინთებოდა.

ემას ესმოდა თეატრის ზარის რეკვა, მსახიობებს რომ სცენაზე იწვევდა; ხედავდა, მის გვერდით ჩავლილ ფერმკრთალ მამაკაცებსა და გახუნებულგანისამოსიან ქალებს, მსახიობთა შესასვლელ კარში რომ უჩინარდებოდნენ. საპარიკმახეროს დაბალ ოთახში ბული იდგა, პარიკებსა და ნელსაცხებლებს შორის ღუმელი ღულუნებდა. გახურებული მარნუხებისა და პარიკმახერის გაქონილი ხელების სუნი თავბრუს ახვევდა ემას და ძილს ჰგვრიდა. ზოგჯერ ოსტატი თმის დახვევისას მასკარადის ბილეთებს შესთავაზებდა. შემდეგ ემა ადგებოდა, იმავე ქუჩას აჰყვებოდა, „წითელი ჯვრის“ სასტუმროში შევიდოდა; მოძებნიდა თავის ხის ფოსტლებს,

დილით რომ სკამლოგინის ქვეშ დამალა, და მგზავრთა შორის თავის ადგილზე დაჯდებოდა. აღმართს რომ შეუყვებოდნენ ზოგიერთები ჩადიოდნენ, იგი კი მარტო რჩებოდა დილიაჟანსში. თითოეულ მოსახვევზე უფრო და უფრო თვართოდ მოჩანდა ქალაქის განათებული ნაწილები. ემა მუხლებით შედგებოდა სკამზე და თვალგაშტერებით გასცქეროდა ამ განათებულ ბურუსს. თვალზე ცრემლი ეძალებოდა, ლეონს ეძახდა, ალერსით მიმართავდა, ჰაეროვან კოცნას უგზავნიდა. გორაკზე ერთი მათხოვარი ცხოვრობდა, დილიაჟანსებს შორის რომ ჯობით დაძვრებოდა. განზე ათასნაირი ძონძი ეცვა, სახეს გაშტვივით მრგვალი, გაცვეთილი კასტორის ქუდი უფარავდა; როცა ქუდს მოიხდიდა, უპეების ადგილას ორი პირღია, სისხლიანი ნახვრეცი ჩნდებოდა. ხორცი ნათლეთებად ევიდა და იქიდან სითხე ჟონავდა; გამონაჟონი მწვანე მუნუკებად ჰქონდა შედედებული ცხვირზე, რომლის შავი ნესტოებიც თრთოლით იბერებოდა. როცა მონყალებას ითხოვდა, თავს რაღაცნაირი სულელური სიცილით გადააგდებდა უკან; მაშინ მოლურჯო გუგებიც გადაუტრიალდებოდა და საფეთქლებთან თითქმის ეხებოდა წყლულის კიდევს. დილიაჟანსებს დასდევდა და მღეროდა:

კარგი დარის მცხუნვარება ქალწულს ვნებად ეჯარება...

შემდეგ უძღვროდა ჩიტებს, მზეს, ფოთლებს... მათხოვარი ზოგჯერ უეცრად ემას უკან გაჩნდებოდა ქედმოხდილი.

ქალი შეჰკვივლებდა და განზე გახტებოდა. ივერი გაეხუმრებოდა ხოლმე გლახას. ურჩევდა, ბალაგანი გამართე სენ-რომენის ბაზრობაზეო, ან შეეკითხებოდა, შენი მიჯნური რასა იქმსო.

ზოგჯერ გაქანებულ დილიაჟანსში უეცრად გამოჩნდებოდა მისი ქუდი, თვით კი ცალი ხელით თანჯრის რათვას ჩაებლაუჭებოდა და საფეხურზე შედგებოდა ცალახიან თვლებს შორის. მისი ხმა, ჯერ სუსტი და წვიგინა, თანდათან ყვიანა ხდებოდა და სიბნელეში ისე გაისმოდა, ვით მოთქმა გაურკვეველი წუხილისა; ზარების წკარუნს, ხეების შრიალსა და დილიაჟანსის ხრიგინთან შეზავებული ხმა რაღაც შორეულს გამოხატავდა, რაც ჟრჟოლას ჰგვრიდა ემას, სულში სწვდებოდა, ვით ნაპრალში შეჭრილი ქარიშხალი, და განუსაზღვრელი ნაღვლის სივრცეში იტაცებდა, მაგრამ ივერი მაშინვე ხვდებოდა დილიაჟანსის ცალ მხარეზე გადანონვას და შოლგით მისწვდებოდა ბრმას, რომელიც ღრენით გაგორდებოდა ცალახში.

„მერცხლის“ მგზავრებს ნელინელ ძილი მოეკიდებოდათ: ზოგს პირღია ჩაეძინებოდა, ზოგი თავს დაჰკიდებდა, ზოგი მეზობლის მხარს დაეყრდნობოდა, ზოგიც თასმაში ხელს გაუყრიდა და რიგმულად ირხეოდა დილიაჟანის ქანაობის თანაბრად; თარნის შუქი, ეგლის

გარეთ რომ ეკიდა, მოყვითალო ჩითის ფარდებს ეფინებოდა და მძინარეთა უძრავ სახეებს სისხლისფერ ჩრდილებს ჰტენდა. მწუხარებით გაბრუებული ემა სიცივით მოიკრუნჩხებოდა წამოსასხამში; გრძნობდა, რომ ფეხები თანდათან ეყინებოდა, ხოლო სულში კი მკვდრული სიცივე ჰქონდა გამეფებული. შინ შარლი ელოდებოდა; „მერცხალი“ ხუთშაბათობით ყოველთვის იგვიანებდა, მაგრამ, აი, ქალბატონიც მოვიდოდა. გავლით და საჩქაროდ აკოცებდა თავის პატარას. სადილი კიდევ არ იყო მზად, არა უშავს რა! მზარეულს არ ამცყუნებდა. ახლა ამ გოგოსთვის, მგონი, ყველაფერი ნებადართული იყო. ზოგჯერ ქმარი, მის სიფერმკრთალეს რომ შეამჩნევდა, ჰკითხავდა, ავად ხომ არა ხარო.

— არა, — მიუგებდა ემა.

— კი, მაგრამ რაღაც უცნაური ხარ ამ საღამოს.

— ეჰ, არაფერია! სრულიადაც არაფერი! ისეთი დღეებიც იყო ხოლმე, როცა მივიდოდა თუ არა, მაშინვე თავის ოთახში ავიდოდა; აუხსტენი, რომელიც იქვე გაჩნდებოდა, ფეხაკრეფით დაიწყებდა სიარულს და ფარემ ქალზე უკეთ ემსახურებოდა. სანთელს აუნთებდა, ასანთსა და წიგნს მიუტანდა, საღამურ პერანგს გაუსწორებდა, საბანს გადაუფენდა.

— ჰო, კარგი, — ეგყოდა ემა, — წადი! აუხსტენი კი ფეხს არ მოიცვლიდა, ხელებდაშვებული და თვალგაშტერებული იდგა, თითქოს უეცრად ოცნების უთვალავმა ძაფმა შებოჭაო. მეორე დღე საშინელი იყო, მომდევნო დღეები კი უფრო აუტანელი იმ მოუთმენლობის გამო, რაც გამონწვეული იყო ნეგარების თრობით. ახლა უფრო გამძაფრებული, მწვავე სურვილი მხოლოდ მეორე კვირაში იპოვიდა კმაყოფილებას ლეონის ალერსსა და ცრფიალში. ქალისვე ვნება ბადებდა ლეონის არსებაში აღფრთოვანებისა და მადლიერების გრძნობას. ემაც მთელი არსებით ეძლეოდა ამ სიყვარულს; ალერსის ყოველნაირი ხერხით კვებავდა და თან შიშით კანკალებდა, მალე არ დაგვარგოო. ხშირად უთქვამს მისთვის ნაღვლიანად:

— ეჰ, შენც მიმაგოვებ! ცოლს ითხოვ!.. შენც სხვებივით მოიქცევი!

— ვინ არიან ეს სხვები? — იკითხავდა ვაჟი.

— ყველა მამაკაცი, — მიუგებდა, ალერსიანად ჰკრავდა ხელს და დასძინდა, — თქვენ, ყველანი, უპატიოსნონი ხართ! ერთხელ, როცა ფილოსოფიურად ბაასობდნენ ამქვეყნიური იმედების გაცრუებაზე (იჭენეულობის გამოსაცდელად თუ იმიტომ, რომ გულისნადების

გამოუთქმელობა აწუხებდა), ემამ უთხრა, რომ ოდესღაც, სანამ მას შეხვდებოდა, სხვა უყვარდა. „არა ისე, როგორც შენ“, — სწრაფად დაუმატა და თან ბავშვი დაიფიცა, ჩვენ შორის არაფერი ყოფილაო.

ემანვილმა დაუჯერა, მაგრამ მაინც გამოჰკითხა; სურდა გაეგო, ვინ იყო ის სხვა.

— გემის კაპიტანი იყო, ჩემო კარგო. განა ეს პასუხი ყოველგვარ ძიებას თუ ძებნას ზღვარს არ უდებდა? და იმავე დროს არ ამალლებდა ქალს საყვარლის თვალში, რომ ისეთი კაცი მოხიბლა, რომელიც, ალბათ, მამაციც იყო და ქალთა შორის სახელის მქონეც? ახლა კლერკს ნათლად წარმოუდგა თვალწინ თავისი არასახარბიელო საზოგადოებრივი მდგომარეობა. შეშურდა სამხრეები, წარმატება, ორდენები. ყოველივე ეს ემას უნდა მოსწონდეს, ალბათ; განა ამას არ მონძობს ხელგაშლილი ცხოვრებისაკენ მისი მიდრეკილება! ემას კი ბევრი რამ არ გაუშხელია მისთვის იმ გიჟური ოცნებიდან, რაც მოსვენებას არ აძლევდა: ცისტერი კაბრიოლეტი რუანში სამგზავროდ, ინგლისური ცხენი და გრუმი ყელგადაკეცილი წალით. ეს ოცნება მას აწუსტენმა შთააგონა და თანაც ემუდარებოდა, ლაქიად მე ამიყვანეთო. ხოლო თუ ეს ნაკლი პაემანზე მისვლის სიხარულს არ ამცირებდა, დაბრუნების ნაღველს კი უთუოდ ამძაფრებდა. ხშირად, როცა პარიზზე ჩამოაგდებდნენ ბაასს, ემა ოხვრით იტყოდა:

— აჰ, რა კარგად ვიცხოვრებდი იქ!

— განა აქაც ბედნიერები არა ვართ? — ჰკითხავდა ვაჟი და ალერსით თმაზე გადაუსვამდა ხელს.

— ჰო, მართალი ხარ, — უპასუხებდა, — გიჟი ვარ, გიჟი! მაკოცე! ქმართან ახლა უფრო მომხიბვლელი იყო, ვიდრე ოდესმე, უმზადებდა მის საყვარელ ნუშის კრემს და საღამოობითაც მისთვის სხვადასხვა ვალსს უკრავდა. ქმარს უბედნიერეს ადამიანად მიაჩნდა თავი ამქვეყნად, ემა კი უშფოთველად ცხოვრობდა... მაგრამ ერთ საღამოს შარლმა უეცრად ჰკითხა:

— შენი მუსიკის მასწავლებელი ხომ მადმუაზელ ლამპრერია?

— დიახ.

— სწორედ წელან შეგხვდი ქალბატონ ლიეჟარისას. შენზე ვკითხე და არ ვიცნობო, მითხრა.

ემას თითქოს მეხი დაეცა, მაგრამ მაინც მშვიდად მიუგო:

— აჰ, უთუოდ დაავინყდა ჩემი სახელი!

— იქნებ რუანში რამდენიმე ლამპრერია მუსიკის მასწავლებელი? — გამოთქვა ვარაუდი შარლმა.

— შესაძლებელია, — და უმაღვე დაუმატა, — კი მაგრამ, მისი ქვითრები ხომ აქა მაქვს! აი ნახე! — და სანერი მაგიდისკენ გაემართა, უჯრები გადახსრიკა, ქალაღდები ააფორიაქა და ისე განვაღდა, რომ შარლმა ხვეწნა დაუნყო, თავი გაანებე, განა რაღაც ქვითრები თავის შენუხებად ღირსო.

— ოჰ, არა! უსათუოდ უნდა მოვძებნო. და, მართლაც, შემდეგ პარასკევს, როცა შარლი ბნელ საკუჭნაოში წაღებს იცვამდა, წალის ყელში უეცრად რაღაც ქალაღდი შეამჩნია, ამოიღო და ნაიკითხა:

„სამი თვის გაკვეთილების, ნაყიდი ნოტების საფასური და ა.შ. მივიღე სამოცდახუთი ფრანკი. ფელისი ლამპრერი, მუსიკის მასწავლებელი“.

— აი, დალახვროს! მერე ამ ჩემს წალაში საიდან გაჩნდა?

— ალბათ, იმ კოლოფიდან ამოვარდა, — მიუგო ემამ, — სადაც ძველი ანგარიშები აწყვია, აი, განაპირას რომ ღვას. ამიერიდან მისი ცხოვრება სიცრუით იყო აღსავსე; სიცრუე, ვით საბურველი, ფარავდა და ინახავდა მის სიყვარულს. სიცრუე საჭიროებად, ფიქრად, სიამოვნებად გადაეცა ისე, რომ გუშინ ქუჩის მარჯვენა მხარეს მივდიოდით რომ ეთქვა, შეიძლებოდა დარწმუნებული ყოფილიყავით, რომ მარცხენა მხარეს მიდიოდა. ერთ დღილას, როცა ჩვეულებრივ მსუბუქად ჩაცმული წაფიდა, უეცრად თოვა დაიწყო. შარლმა, რომელიც ფანჯარაში ამინდს აკვირდებოდა, თვალი მოჰკრა, რომ აბაგი ბურნიზიენი გუვაშის შარაბანით რუანს მიემგზავრებოდა. ექიმმა სქელი შალი გადასცა და სთხოვა, როგორც კი „წითელი ჯვრის“ სასტუმროში მიხვალთ, ჩემი ცოლი ნახეთ და მიეცითო. მისვლისთანავე მღვდელმა იონვილელი ექიმის ცოლი იკითხა, მაგრამ სასტუმროს პატრონმა უთხრა, ქალბატონი ბოვარი ჩვენსას იშვიათად დადისო; ხოლო როცა აბაგი საღამოს „მერცხალში“ შეხვდა ემას, თავისი თავგადასავალი უამბო, მაგრამ ამისათვის მაინცდამაინც დიდი მნიშვნელობა არ მიუცია, რადგან იმწამსვე სიგყვა რუანის საკრებულო გაძრის ქადაგზე ჩამოავდო, რომელსაც ყველა დიდი ქებით იხსენიებდა და რომლის მოსასმენადაც ქალაქის ქალები მუდამ გარბოდნენ.

მართალია, მღვდელმა გამოკითხვა არ ისურვა, მაგრამ მომავალში ხომ შეიძლებოდა სხვები უფრო ცნობისმოყვარე გამომდგარიყვნენ; ამიტომ ემამ გადანიყვიტა ამიერიდან „წითელი ჯვრის“ სასტუმროში ჩამომხდარიყო, რათა იონვილელ ნაცნობებს დაენახათ და ამნაირად არავითარი ეჭვი არ აეღოთ. თუმცა ერთხელ კი ლერემაც ნახა იგი, ლეონთან მკლავგაყრილი რომ გამოვიდა „ბულონის სასტუმროდან“. მისვე შიშმა აიგანა, ენას არ გააჩერებსო, მაგრამ ლერე იმდენად უჭკუო როდი იყო. სამაგიეროდ, როცა მესამე დღეს ვაჭარი ესტუმრა, ოთახის კარი მიხურა და უთხრა:

— ქალბატონო, ფული მჭირდება. ემამ მიუგო, ამჟამად ფული არ მაქვსო. ლერე წუნუნს მოჰყვა და გაახსენა განუელი ამაგი.

მართლაც, იმ ორი ვექსილიდან, რომლებიც შარლმა გასცა, ემამ მხოლოდ ერთი გაანაღდა, მეორე კი, ემას თხოვნით, ვაჭარმა გამოცვალა, თანხა ორად გაყო და უფრო გრძელი ვადა დაუნიშნა. მერე დავთარი ამოიღო და ნისია ჩამოთვალა: საფარდები, ხალიჩა, სკამების გადასაკრავი, რამდენიმე კაბა და სხვა საქონელი; საერთო ღირებულება თითქმის ორი ათას ფრანკს აღწევდა. ემამ თავი დახარა. ვაჭარი განაგრძობდა:

— თუ ფული არა გაქვთ, ქონება ხომ გაქვთ? და გაახსენა სახლი, ბარნევილში რომ ჰქონდათ, ომალის ახლოს, რომელიც შემოსავალს თითქმის არ იძლეოდა. ოდესმე ეს სახლი ნაწილი იყო ფერმისა, რომელიც ჯერ კიდევ შარლის მამას გაეყიდა; ლერემ ყველაფერი იცოდა: რამდენი ჰექტარი იყო ან მეზობლები ვინ იყვნენ.

— თქვენს ადგილას რომ ვიყო, მოვიშორებდი და კიდევ რამდენი ფულიც დამრჩებოდა.

ემამ მყიდველის უყოლობა მოიმიზება, ლერემ უთხრა, მე თვითონ ვიშოვიო.

— კი მაგრამ, სახლის გაყიდვის უფლებას ვინ მომცემს? — ჰკითხა ემამ.

— განა თქვენ მინდობილობა არა გაქვთ? ეს სიცყვები სუფთა ჰაერივით მოხვდა ქალს.

— დამიტოვეთ ეგ ანგარიში, — უთხრა მან. ერთი კვირის შემდეგ კვლავ ესტუმრა და კვეხნით უთხრა: დიდი წვალების შემდეგ, როგორც იქნა, ვიპოვე ვინმე ლანგლუა, რომელსაც იმ მამულზე დიდი ხანია თვალი უჭირავს, თუმცა ფასს ჯერჯერობით არ ამხელსო.

— საქმე ფასი როდია! — ნამოიძახა ქალმა.

— პირიქით, უნდა მოიცადო, გააჯანჯლო, — ურჩევდა ვაჭარი, — საჭიროა მიხვიდეთ, მაგრამ რაკი თქვენ არ შეგიძლიათ, მე თვითონ ნავიდოდი და მოველაპარაკებოდი იმ ლანგლუსს.

დაბრუნებისას განაცხადა, რომ მყიდველი ოთხი ათასი ფრანკის მეტს არ იძლევა. ამ ამბავმა ემა გაახარა.

— სიმართლე რომ ვთქვა, კარგი ფასია. მალე ემამ ნახევარი თანხა მიიღო, ხოლო როცა ნისიის გასტუმრება დააპირა, ვაჭარმა უთხრა:

— პატიოსნებას გეფიცებით, მეხატრება ამდენი ფულის ერთბაშად გამორთმევა! ქალი ასიგნაციებს დააცქერდა და გაითქრა, რამდენ სანატრელ პაემანს შეიცავს ეს ორი ათასი ფრანკიო! მერე გაუბედავად წაიბუტბუტა:

— აბა როგორ?

— ო, ფიქრი ნუ გაქვთ, ნავაჭრის ანგარიშში ყველაფერი ჩაინერება. განა არ ვიცი, საოჯახო საქმეები როგორ კეთდება? და თვალეში უცქეროდა, თანაც ორ გრძელ ასიგნაციას ხელში ატრიალებდა. ბოლოს სათუელე გახსნა, ოთხი ვექსილი ამოიღო, თითო ათას-ათასფრანკიანი, და მაგიდაზე დადო.

— აი, ამაზე მომიწერეთ ხელი, ფული კი თქვენ დაიტოვეთ. ემა აღშფოთდა.

— კი, მაგრამ ზედმეტს რომ გაძლევთ, — თავხედურად მიუგო ლერემ, — განა ეს სამსახურის განწევა არაა? მერე კალამი აიღო და ანგარიშის ბოლოს მიაწერა:

„ოთხი ათასი ფრანკი მივიღე მადამ ბოვარისაგან“.

— რაკი სახლის დანარჩენ საფასურს ექვსი თვის შემდეგ მიიღებთ და უკანასკნელი ვექსილის ვადაც ამ ფულის მიღების შემდეგაა, მე არ ვიცი, რაღა განუხებთ? მართალია, ემას ეს ანგარიშები ოდნავ აწუხებდა, მაგრამ თან ყურებში წკრიალიც ესმოდა, თითქოს გომსიკას თავი მოეხსნა და ოქროები იატაკზე იფრქვევაო. ბოლოს, ლერემ განუცხადა: რუანში მყავს ერთი მეგობარი, ბანკირი ვენსარი, რომელიც ამ ოთხ ვექსილს გაანაღდებს, შემდეგ კი საკუთარი ხელით მოგართმევთ, რაც თქვენს ვალს ფული გადარჩებაო.

მალე ლერემ ორი ათასი ფრანკის ნაცვლად ათას რუასი მიუტანა, რადგან ვენსარმა

(რაც სავსებით კანონიერი იყო) ორასი ფრანკი ვექსილის გასანაღდებელი და საკომისიო აიღო. მერე ცალკეად ხელწერილი სთხოვა:

— მოგესვენებათ... სავაჭრო საქმეებში... არის ხოლმე შემთხვევა... და არ დაივიწყოთ, გეთაყვა, ხელწერილზე დღევანდელი რიცხვი აღნიშნეთ. ოცნების ასრულების განუსაზღვრელი ჰორიზონტი გადაეშალა უეცრად ემას. იმდენი გონიერება კი მოიხმარა, რომ ათასი ეკიუ გადადო და პირველი სამი ვექსილი გამოისყიდა, როცა მათი ვადა დადგა, ხოლო მეოთხე ვექსილი შინ მიუვიდა, შემთხვევით, ხუთშაბათს, და აღელვებული შარლი ცოლის დაბრუნებას ელოდებოდა, რათა მისგან განმარტება მიეღო.

— თუკი ამ ვექსილზე შენთვის არაფერი მითქვამს, მხოლოდ იმიტომ, რომ არ მინდოდა ოჯახური წერილმანებით შემენუსებინე. მერამე ნაზად მიუახლოვდა, მუხლზე დაუჯდა, ეალერსებოდა, ელუღუნებოდა, თანაც ნისიად ნამოღებული საქონლის დაუსრულებელ სიას უკითხავდა.

— ერთი სიტყვით, თვითონ დარწმუნდები, რომ ამდენი საქონლისთვის ეს არც ისე დიდი თანხაა.

შარლმა არ იცოდა, რა ექნა, და ისევ ლერეს მიმართა, რომელიც პატიოსნებას ეთიცებოდა, ყველაფერს გავარჩევს, ოღონდ ერთი შვიდასფრანკიანი ვექსილი მომეცი სამი თვის ვადითო. როგორმე ამ გაჭირვებიდან რომ გამოსულიყო, შარლმა მგრძნობიარე წერილი გაუგზავნა დედას. პასუხის ნაცვლად თვით დედა ჩამოვიდა და როცა ემამ შარლს ჰკითხა, მოახერხე რისამე მიღებაო, უპასუხა:

— კი, მაგრამ დედა მოითხოვს, ანგარიში მაჩვენეთო. მეორე დღეს, დილაადრიან, ემა ლერესას გაიქცა და სთხოვა, მეორე ანგარიში დაეწერა, რომელიც ათას ფრანკს არ აღემატებოდა, რადგან, უკეთუ ოთხასი ათასი ფრანკის ანგარიშს უჩვენებდა, ისიც ხომ უნდა ეთქვა, ამის ორი მესამედი უკვე გადავიხადეო. მაშასადამე, უნდა გამოგცხილიყო უძრავი ქონების გაყიდვაში, რაც ლერემ ასე ჩინებულად მოახერხა და რაც გაცილებით გვიან გამომჟღავნდა. მიუხედავად იმისა, რომ სიაში აღნუსხული საქონელი ძალიან შეღავათიანად იყო ნაანგარიშევი, დედაბერ ბოვარის ასეთი ხარჯი მაინც მეტისმეტი ეჩვენა.

— განა უხალიჩობა არ შეიძლებოდა? ან რა საჭირო იყო სვამების ხელახლა გადაკვრა? ჩემს დროს შინ მხოლოდ ერთი სავარძელი იყო ხოლმე მოხუცებისთვის. ყოველ შემთხვევაში, დედაჩემისას ასე იყო და, გარწმუნებთ, დედაჩემი პატიოსანი ქალი იყო. ყველა ხომ მდიდარი

ვერ იქნება? ან რა ქონება გაუძღვებს ფლანგვას! სირცხვილი დამწვავდა, თქვენსავით განებივრებული რომ ვიყო! მე მოხუცი ვარ, მოვლა მესაჭიროება... აბა, ერთი შეხედეთ, რა გინდა, სულო და გულო, რომ აქ არ იყოს! როგორ? სარჩულად ორფრანკიანი აბრეშუმი? განა არ შეიძლებოდა ათსუიანი ან უფრო იაფი ჟაკონეტი აგელოთ. ამას არც კი ჩამოუვარდებოდა! ტახტზე წამოწოლილი ემა ცდილობდა, მშვიდად ეპასუხა:

— კმარა, ბატონო, — ეუბნებოდა იგი, — გეყოფათ... დედაბერი კი საყვედურს განაგრძობდა და უწინასწარმეგველეხება, სიცოცხლეს ორივე თავშესაფარში დაასრულებთ. რა თქმა უნდა, ყველაფერი შარლის ბრალია, მაგრამ, საბედნიეროდ, იგი დამპირდა, იმ მინდობილობას გაუაუქმებო...

— რაო?

— დიახ, შემომფიცა, — მიუგო დედაბერმა. ემამ ფანჯარა გააღო, ქმარს დაუძახა, და საბრალოც იძულებული შეიქნა, ელიარებინა, რომ დედამ აიძულა ასეთი დაპირება. ემა წუთით გაქრა. როცა დაბრუნდა, ამაყად გაუნოდა დედამთილს მინდობილობა.

— გმადლობთ, — უთხრა დედაბერმა და მინდობილობა ცეცხლში შეაგდო. ემას უცარი ხარხარი აუვარდა. გამყინავი, გამაყრუებელი, — ისტერიკა დაემართა.

— ოჰ, ღმერთო ჩემო! — იძახდა შარლი, — კარგად ვერც შენ იქცევი, დედაჩემო! სცენებს უწყობ!

დედამ მხრები აიჩეჩა და განაცხადა: ყველაფერი ეს მხოლოდ მეტიჩრობააო. შარლი, თუმცა პირველად აღშფოთდა, ახლა ცოლს მიემხრო. დედაბერმა განაცხადა, მივდივარო. იგი მართლაც გაემგზავრა მეორე დღეს და ბლურბლზე რომ შედგა ფეხი, შარლს უთხრა, რომელიც ეპატიჟებოდა, ნუ წახვალო:

— არა, არა! შენ ის უფრო გიყვარს, ვიდრე მე, და მართალიც ხარ, წესი ასეა! თუმცა მით უარესი! თვითონ დაინახავ! კარგად ბრძანდებოდეთ... მე კი აქ ფეხს აღარ შემოვდგამ, რათა, როგორც შენ ამბობ, სცენები აღარ მოუწყოს!.. შარლი თავს მაინც უხერხულად და დარცხვენლად გრძნობდა ცოლის წინაშე და არც ემა მალავდა წყნას უნდობლობისთვის; დიდხანს ეხვეწა შარლი, სანამ ახალი მინდობილობის მიცემამდე დაითანხმებდა; მერე ერთად წავიდნენ ბატონ გილიომენტან, რათა ახალი შეედგინათ.

— მესმის, მესმის! — განაცხადა ნოტარიუსმა, — მეცნიერებაში ჩათულულ კაცს ცხოვრების

პრაქტიკული წვრილმანებისთვის სადა სცალია! ამ ქების გამო შარლს ოდნავ მოეშვა გულზე, მის სისუსტეს ეს ქათინაური ძალამოდ ედებოდა.

სამაგიეროდ, რა ბეიმი ჰქონდა ემას რუანში შემდეგ ხუთშაბათს ლეონთან ერთად! ემა იცინოდა, გიროდა, მღეროდა, ცეკვაავდა. უბრძანა, შარბათი მიერთმიათ. პაპიროსის მონწევაც ინება; ლეონს დამთხვეული ეჩვენა, მაგრამ მაინც საუცხოო, სათაყვანებელი.

ვერ გავევო, რა ემართებოდა ქალს, რა აიძულებდა, ასეთი გაუმაძღრობით დასწაფებოდა ცხოვრების ყოველ სიამეს. ადვილად გასაღიზიანებელი, ვნებათმოყვარული და გრძნობის ამყოლი ხდებოდა; ქუჩებში მასთან მკლავგაყრილი, თავანეული დაიარებოდა და, როგორც თვითონ ამბობდა, სრულიად არ ეშინოდა სახელის გაგებისა, თუმცა ზოგჯერ ცახცახი აიგანდა, სადმე როდოლფი არ შემეყაროსო; მიუხედავად საბოლოო გაყრისა, მაინც ეგონა, სავსებით ვერ გავთავისუფლებულვარ იმ კაცის მონობისაგანო. ერთ საღამოს ემა იონვილს აღარ დაბრუნებულა. შარლმა არ იცოდა, რა ექნა, ხოლო პაგარა ბერტას უდედოდ დაწოლა არ სურდა და მთელი სახლი ღრიალით აიკლო. ჟუსტენი ქუჩაში გავიდა ალაღბედზე სახეგიალოდ, ჰომემაც კი თავისი აფეთიაქი მიაგოვა.

ბოლოს, ღამის თერთმეც საათზე, შარლს მოთმინება გამოეღია. თავისი შარაბანი შეაბა და ნაშუაღამევის ორ საათზე უკვე „ნათელი ჯვრის“ სასტუმროში იყო. ემასი კვალიც კი არ ჩანდა. იფიქრა, იქნებ კლერკმა მოჰკრა სადმე თვალის, მაგრამ რომ არ იცის კლერკი სად ცხოვრობს? საბედნიეროდ, მისი უფროსის მისამართი გაახსენდა და იქ გაემართა. თენდებოდა. ერთ-ერთ კარზე ნოტარიუსის აბრა შეამჩნია; დააკაკუნა. კარგაუღებლად მოაძახა ვიღაცამ საჭირო ცნობა და თან გვარიანად შეუკურთხა უბრდელს, რომელიც ღამით პაგიოსან ხალხს მოსვენებას არ აძლევს. იმ სახლში, სადაც კლერკი ცხოვრობდა, არც ზარი იყო, არც სარაკუნო ჩაქუჩი და არც მეკარე. შარლმა მუშტები დაუბრაგუნა დარაბებს. შორიახლო პოლიციელმა გაიარა; შარლი დაფრთხა და სახლს მოშორდა.

— რა სულელი ვარ! — ამბობდა თავისთვის, — ალბათ, ლორმოსას ისადილა და იქვე დარჩა ღამის გასათევად, მაგრამ ლორმო კარგა ხანია, რუანში აღარ ცხოვრობს. დიუბრეილი ხომ ამ ათი თვის წინათ გარდაიცვალა? მაშ, სად არის?.. უეცრად ნათელი აზრი დაეხდა: ყავახანაში „ნელინდელი“ მოითხოვა და ქალბატონ ლამპრერის გვარი მოძებნა, რომელიც რენელ დემაროკინის ქუჩაზე #74-ში ცხოვრობდა.

ის იყო, ამ ქუჩაზე შეუხვია, რომ მეორე ბოლოში თვით ემა გამოჩნდა; უფრო მივარდა, ვიდრე მოეხვია, და შესძახა:

— რა მოხდა, რომ არ დაბრუნდი?

— ავად გაუხდი.

— რითი? სად? როგორ? ქალმა შუბლზე ხელი გადაისვა და მიუგო:

— ქალბატონ ლამპრერისას.

— განა არ ვიცოდი! მეც სწორედ იქ მივდიოდი.

— რა საჭიროა, — წამოიძახა ემამ, — მით უმეტეს, იგი უკვე გავიდა სახლიდან; შემდეგში კი, გთხოვ, ნულა შეწუხდები. იცი, მე აღარ შემიძლია ვიფიქრო, თავისუფალი ვარ- მეთქი, თუკი ოღნავი დაგვიანებაც კი ავრე შეგაშფოთებს. ეს რაღაც ნებართვისებური იყო, რომელიც მან თავის თავს მისცა, რათა მომავალში აღარ შეწუხებულიყო და, მართლაც, ისე გამოიყენა, როგორც ეპრიანებოდა. როდესაც ლეონის ნახვის სურვილი მოუვლიდა, სულ უმნიშვნელო რამეს მოიმიზებებდა, ხოლო, რადგან ლეონი ასეთ დღეებში არ ელოდებოდა, ამიგომ სანოტარო კანტორაში მივიდოდა ხოლმე.

პირველ ხანებში ეს ძალიან საამო იყო ლეონისთვის, მაგრამ სულ მალე სიმართლედ გაუმჟღავნა, სახელდობრ, ჩემი უფროსი მეგად უკმაყოფილოა, როცა სამსახურიდან მივდივარ ხოლმე.

— აჰ, არათეორია! წავიდეთ, — ეტყოდა ემა და ისიც გაჰყვებოდა. ემამ მოითხოვა, ლეონს შავი კოსტიუმი შეეკერა და წვერიც ესპანურად მოეშვა, მაშინ ლუი XIII დაემგვანებო; მოისურვა მისი ბინის ნახვაც და ოთახი მეგად ღარიბი ეჩვენა; ლეონი წამოწითლდა, ხოლო ქალმა ამას ყურადღებაც არ მიაქცია და ურჩია: უთუოდ ისეთი ფარდები შეიძინე, როგორიც მე მაქვსო, ხოლო, როცა ლეონმა ხარჯის განევა მოიმიზება, სიცილით უთხრა:

— აჰ, აჰ, როგორ მისტირი ფულს!

ლეონიც იძულებული იყო, ყოველთვის ანგარიში მიეცა, რას აკეთებდა უკანასკნელი პაემნის შემდეგ. იგი ლექსებს მოითხოვდა მისგან, სასიყვარულო ლექსებს, ლეონს კი არასოდეს ორი სტრიქონიც კი არ დაეწერა, ამიგომ იძულებული იყო, აღმანახიდან გადმოეწერა სონეტი.

ეს ჩაიდინა არა ცრუპატივმოყვარეობით, არამედ მხოლოდ იმიგომ, რომ ეამებინა. ვაჟი

არ ეწინააღმდეგებოდა ემას ჩვევებს, იზიარებდა მის გემოვნებას; ხასა უფრო იგი იყო, ვიდრე ემა. ემამ იცოდა საიდუმლოებანი ნაზი ალერსისა და ხვევნა-კოცნა, რაც ყმანვილის არსებას მთლად ბოჭავდა. თექრობდა, სად შეიძინა ეს გარყვნილება, თითქმის არანივთიერი, ასე ღრმა, ასე იღუმალიო?

ტაპი VI

ემას სანახავად რომ იონვილს ჩავიდოდა, ლეონი ხშირად სადილობდა მეათეთიასისას, ამიტომ თავაზიანობა მოითხოვდა, თავის მხრივაც დაეპატიჟებინა იგი.

— სიამოვნებით გენვები, — მიუგო ჰომემ, — მართლაც, ურიგო არ იქნება, მეც წყალი დავალევინო თვალს, თორემ აქ სრულიად დავობდი, თეატრში წავიდეთ, რესტორნები მოვინახულოთ, ერთი სიგყვით, დრო გავატაროთ.

— აჰ, ჩემო კარგო! ნაზად დაიჭიკჭიკა ქალბატონმა ჰომემ, რომელსაც ერთბაშად შიში აღეძრა იმ მრავალი ხითათის გამო, რაც შეიძლებოდა მის ქმარს შემთხვეოდა.

— ჰო, ვითომ რაო? შენ გგონია, ის არ კმარა, რომ ჭანმრთელობას იმ ათასგვარი წამლის სუნთქვით ვიოხრებ? აი, როგორები ბრძანდებით ქალები: ეჭვიანობთ მეცნიერებაზე და იმავე დროს წინააღმდეგობასაც გვიწევთ, როცა კაცი სულ უვნებელ გართობას მოისურვებს. არა, თქვენ მაინც იმედი გქონდეთ, ამ დღეებში უთუოდ ჩამოვალ რუანს და ერთი რიგიანად გავუტოლოთ. წინათ ასეთ გამოთქმას მეათეთიასე უთუოდ მოერიდებოდა, მაგრამ ახლა კი ასეთი ქარაფუშეგული ტონი არჩია, რაც, მისი აზრით, უზენაესი გემოვნების გამოძახებელი იყო. და როგორც მისი მეზობელი მაღამ ბოვარი, იგიც ცნობისმოყვარეობით ეკითხებოდა კლერკს პარიზის ამბებს, მსმენელთა გასაოცებლად არგოს კილოზე ლაპარაკობდა და ხშირად ურევდა სხვებისათვის გაუგებარ სიტყვებს. ამრიგად, ერთ-ერთ ხუთშაბათს, განცვიფრებული ემა „ოქროს ლომის“ სამზარეულოში შეხვდა ჩვენს ჰომეს, რომელიც სამგზავროდ იყო ჩაცმული: Lდველი სანვიმარი ამშვენებდა, რომელიც იონვილში მის ტანზე არავის ენახა; ცალ ხელში ჩემოდანი ეჭირა, მეორეში კი აფთიაქიდან წამოღებული თეხსათობი. თავისი გეგმა არავისთვის გაუზიარებია, რადგან შიშობდა, ხალხი შეშფოთდებოდა. იმის თექრი, რომ კვლავ ნახავდა იმ ადგილებს, სადაც სიყმანვილე გაეგარებინა, რა თქმა უნდა, ახალისებდა და მთელი გზა ენა არ დაუყენებია; მივიდა თუ არა, ეგლიდან ჩამოხდა და ლეონის საძებრად გაეშურა; ბევრი იუარა ლეონმა, მაგრამ მაინც არ მოეშუა და „ნორმანდის“ დიდ ყავახანაში წაიყვანა, სადაც ბატონი ჰომე ქუდმოუხდელი შევიდა, ვინაიდან საზოგადოების შესაკრებ

ადგილას თავშიშვლობა პროვინციულ ჩვეულებად მიაჩნდა. ემა თითქმის ერთი საათის განმავლობაში ელოდებოდა ლეონს. მერე კანტორაში გაიქცა, თან საკუთარ თავს ტუქსავდა. ნასადილევს მთელი დრო ფანჯარასთან იჯდა, შუბლით მინას მიყრდნობილი. უკვე ორი საათი იყო, მაგრამ ჰომე და ლეონი კვლავ პატარა სუფრას უსხდნენ. დიდი დარბაზი თანდათან დაცარიელდა; ღუმლის საკვამური, პალმასავით რომ იყო ამართული, თეთრ ჭერში აბჯენდა თავის მოოქრულ წვერს; მათ ახლოს პატარა მადრევეანი ჟღერტულებდა მარმარილოს აუზში, სადაც სალათასა და სატაცურს შორის სამი ვეება ომარი გაჭიმულიყო და გრძელი ულვაშებით მწკრივად დალაგებულ მწყერებს ეხებოდა. ჰომე ტკებებოდა, თუმცა ამ ფუფუნებით უფრო თვრებოდა, მაგრამ პომარის ღვინომაც თავისი ქნა, და როცა რომიანი ერბოკვერცხი მოართვეს, უზნეო თეორიებზე გააბა ბაასი: ცხოვრებაში ყველაზე უფრო კობცაობა მხიბლავს; წარმგაცია ქალის ლამაზი ტუალეტი შნოიანად მორთულ ბუდუარში; ხოლო რაც შეეხება განადობის ღირსებას, მოსქოს გამჯობინებო.

ლეონი სასონარკვეთით დასცქეროდა საათს. მეათეთიაცე კი განაგრძობდა სმა-ჭამასა და ლაყბობას.

— რუანში ყოველივე ამას, ალბათ, ძალიან მოკლებული ხართ, — უეცრად თქვა მან, — თუმცა თქვენი სიმპათია არც ისე შორსაა... ხოლო რადგან ლეონი წამონითლდა, მყის დასძინა:

— ჰო, გამოტყდით! აბა უარს ხომ ვერ იტყვით, რომ იონვილში... ყმანვილმა რალაც წაიდუდღუნა.

— რომ იონვილში, მაღამ ბოვარისას თქვენ ეკურკურებოდით...

— ვის?

— მის მოახლეს! იგი როდი ხუმრობდა. ლეონი კი, რადგან ცრუპაცივმოყვარეობა სიფრთხილეს სჯობნის ხოლმე, უნებლიეთ აღშფოთდა. სხვა არა იყოს რა, მე მხოლოდ შავგვრემნები მომწონსო.

— მე ვეთანხმები თქვენს არჩევანს, — მიუგო მეათეთიაცემ, — შავგვრემნები უფრო ტემპერამენტიანები არიან.

მერმე მის ყურთან დაიხარა და ჩურჩულით გაანდო ის ნიშნები, რომლებითაც შეიძლებოდა ტემპერამენტიანების გარჩევა. ეთნოგრაფიული წვრილმანებიც კი ჩამოთვალა:

გერმანელი ქალები ავზნიანები არიან, ფრანგები — გარყვნილები, იტალიელები — ვნებიანებიო.

— ზანგები? — ჰკითხა კლერკმა.

— ხელოვანთა მოსაწონი არიან, — განმარტა ჰომემ, — გარსონ, ფინჯანი ყავა!

— არ წავიდეთ? შეეკითხა ბოლოს მოთმინებადაკარგული ლეონი.

— ეს.

მაგრამ წასვლამდე რესტორნის პატრონის ნახვა მოისურვა, რათა ორიოდ სიგვე ეთქვა მისთვის.

მაშინ ყმანვილმა საჩქარო საქმეები მოიმიზგა, რათა როგორმე თავი დაეღწია.

— რაკი აგრეა, გაგაცილებთ! — მიუგო ჰომემ.

გზადაგზა თავის ცოლზე, შვილებზე, მათ მომავალსა და ათუთიქმე ლაპარაკობდა, რომელიც წინათ ძალიან ცუდ მდგომარეობაში იყო, მაგრამ მისმა გარჯილობამ ძალიან გააუმჯობესა.

„ბულონის სასტუმროსთან“ რომ მივიდნენ, ლეონი უცბად დაუსხლტა და კიბეზე ავარდა. სატროფო მეტად აღელვებული დაუხვდა. მეათუთიქის ხსენებაზე ემა გაფითრდა, ლეონი ებოდიშებოდა, არწმუნებდა: ჩემი ბრალი არ არის, ხომ იცი ჰომეს ამბავიო. რა დასაჯერებელია, თითქოს მასთან ყოფნა მერჩივნოსო! მაგრამ ქალს აღარათურის მოსმენა აღარ სურდა. ლეონმა ხელი მოხვია, დაიჩოქა, ეხვეწა, ემუდარა. ქალი იდგა; მისი ფართო, მწველი თვალები სერიოზულად, თითქმის მრისხანედ უცქეროდა. უეცრად ამ თვალებში ცრემლი აბრწყინდა, ვარდისფერი უბეები დაეშვა, ხელები მიანება, ლეონმაც გახშირებული ამბორი დაათრქვია, რომ უეცრად კარში მსახური გამოჩნდა, — ბატონს ვილაც კითხულობსო.

— ხომ მალე დაბრუნდები?

— რა თქმა უნდა.

— მაინც როდის?

— ამ წუთს.

— ხრიკი ვიხმარე, — უთხრა მეათეთიაქემ ლეონს, — მინდოდა შემენყვიტა ეგ ვიზიტი, რომელიც, დარწმუნებული ვარ, არაფრად გეპიგნავებოდათ. წავიდეთ ბრიდისას, ერთი ჭიქა გამაგრილებელი რამ დავლიოთ. ლეონი ეფიცებოდა, აუცილებლად კანტორაში უნდა დაებრუნდყო. მაშინ მეათეთიაქემ ხუმრობა დაუნყო ქალღმობანასა და სასამართლო საქმეებზე.

— თავი გაანებეთ მაგ თქვენს კუიაციებსა და ბარტოლოებს, ეშმაკმა იცის მაგათი თავი! რა გიჭირთ! ვაჟკაცი არა ხართ, წავიდეთ ბრიდისას, მის ძაღლსაც ნახავთ. ძალიან საინტერესო რამეა!

კლერკი მაინც უარობდა. მაშინ ჰომემ უთხრა.

— მაშ, მეც თქვენთან წამოვალ. მოგიცდით! გაბეთს წავიკითხავ. კანონთა კრებულს თვალს გადავაუვლებ.

ემას მრისხანებით, ჰომეს ლაყობით და, შესაძლებელია, ნოციერი საუბმითაც გუნებააშლილი ლეონი ყოყმანობდა, მეათეთიაქე კი განაგრძობდა:

— წავიდეთ, წავიდეთ ბრიდისას! ორი თვის ნაბიჯზეა აქედან, მალპალუს ქუჩაზე. სიმბდალის, უჭკუობისა და იმ უცნაური გრძნობის გამო, რომელიც ხშირად უსიამოვნო და უჩვეულო საქციელს ჩაგვადენინებს ხოლმე, ლეონი გაჰყვა ბრიდისას. მასპინძელი ეზოში იყო და თვალს ადევნებდა მუშებს, რომლებიც ზელცის წყლის სახდელ მანქანას ატრიალებდნენ. ჰომე ბრიდს მოეხვია, მუშებს რამდენიმე რჩევა მისცა, თითო ჭიქა წყალიც დალიეს. ლეონი რამდენჯერმე შეეცადა გაქცევას, მაგრამ აფთიაქარმა ხელი დაუჭირა და უთხრა:

— ახლავე! მეც თქვენთან წამოვალ. „რუანის შუქურაში“ შევიაროთ. მინდა იქაურებზე მოვინახულო. ტომასენსაც გაგაცნობთ უთუოდ. ბოლოს, როგორც იქნა, ლეონმა თავი აიშვა, სასტუმროში მიირბინა, მაგრამ ემა იქ უკვე აღარ დახვდა.

ის იყო, წასულიყო გაბრაზებული. ჭირვით ეჯავრება ახლა ლეონი, პატიოსანი სიცივის გატეხა, როცა იგი პაემანს შეეხება, შეურაცხყოფად მიაჩნდა. ამიტომ დამატებით საბაბსაც ეძებდა გაყრისათვის: მას არ სჩვევია სიმამაცე, სუსტია, ქალაჩუნა, უილაჯო და სულმოკლე, ვით დიაცი, თანაც ძუნწი და მხდალიო. მაგრამ, ბოლოს, როცა დამშვიდდა, გულში გაივლო, ცილი დავნამყო, მაგრამ საყვარელი ადამიანის აუგად სხენება მაინც შეუმჩნევლად გვაშორებს

მას. კერპების ხელის ხლება როდი შეიძლება, — ვარაყი ხელზე შეგვრჩება. მას შემდეგ საქმე იქამდე მივიდა, რომ ხშირად ისეთ რამეებზე ჰქონდათ ხოლმე საუბარი, რასაც მათ სიყვარულთან არავითარი კავშირი არ ჰქონდა. თავის წერილებში ემა ლაპარაკობდა ყვაველებზე, ლექსებზე, მთვარესა და ვარსკვლავებზე, რაც უწყინარი საშუალება იყო განელებული ვნებისა, რომელიც გამოსაცოცხლებლად გარეგან საცდურს ებლაუჭებოდა. ყოველი პაემანი უმწვერვალეს ნეგარებას ჰპირდებოდა ემას, მაგრამ შემდეგ კი იძულებული იყო, ეღიარებინა, რომ არავითარი არაჩვეულებრივი რამ არ განუცდია. ამ გულაცრუებას ახალი იმედი მოსდევდა და უფრო აღტყინებული, უფრო მონყურებული უბრუნდებოდა საყვარელს, უხეშად იწყებდა გამიშვლებას, წყვეტდა კორსეგის წვრილ ბორცებს, რომლებიც მოსრიალე გველებით ეხვეოდნენ თეძოებზე, ფეხის წვერებზე მივიდოდა კართან, დაკეტილია თუ არაო, და მერმე ერთბაშად შემოიძარცვავდა მთელ ტანისამოსს; და ფერმკრთალი, მღუძარე, სერიოზული, მთლად აცახცახებული ჩაეკვრებოდა გულში საყვარელს. მაგრამ ამ შუბლზე, ცივი ოფლით რომ იყო დაცვარული, უაზროდ მოჩურჩულე ტუჩებში, გამტვრებულ თვალებში, მჭიდრო ხვევნაში ლეონს რაღაც უკიდურესი, საბედისწერო, ავისმომასწავებელი და ჩუმად შემოპარული რამ ეჩვენებოდა, რათა ისინი ერთმანეთისაგან დაეშორებინა. კითხვას, მართალია, ვერ ბედავდა, მაგრამ რაკი მის გამოცდილებას ხედავდა, გულში ამბობდა, ალბათ, ტანჯვისა და ტკობის ყოველი საფეხური გაუვლიაო. ის, რაც წინათ ასე ხიბლავდა, ახლა ოდნავ შიშს ჰგვრიდა და ყმანვილის სულში იღვიძებდა აღშფოთება ამ ხიბლის წინააღმდეგ, მის პიროვნებას სრულიად შთანთქმით რომ ემუქრებოდა; ემასთვის ვერ ეპატიებინა მისი მუდმივი გამარჯვება. ცდილობდა კიდევ, აღარ ჰყვარებოდა, მაგრამ მისი ფეხის ხმა ისე იმორჩილებდა, ვით ლოთს ღვინის დანახვა.

თუმცა, სიმართლე უნდა ითქვას, ქალი ყურადღებას არ აკლებდა, — საჭმლით დანყებული და კოხტა განსაცმლით და მიბნედილი მზერით გათავებული. იონვილიდან მკერდით მოჰქონდა ხოლმე ვარდები და სახეში აყრიდა, ზრუნავდა მის ჯანმრთელობაზე. არიგებდა, როგორ უნდა მოქცეულიყო და უფრო მტკიცედ რომ ჰყოლოდა მიბძული, ღვთისმშობლის პანია ხატიც კი დაჰკიდა გულზე იმ იმედით, იქნებ ცამაც თავისი საფარველი მოავლინოსო. მოსიყვარულე დედასავით გამოჰკითხავდა ამხანაგების ამბავს და ხშირად ეტყოდა:

— ნულა ინახულებ მათ, ნურსად ნახვალ, მხოლოდ ჩვენს ბედნიერებაზე ფიქრობდე, გიყვარდე, გიყვარდე!

სურდა თვალყური ედევნებინა მთელი მისი ცხოვრებისათვის და ფიქრადაც კი

მოსდიოდა ვინმე საგანგებოდ მიეჩინა მისთვის ქუჩაში სათვალთვალოდ.

სასტუმროსთან მუდამ დაეხეცებოდა ხოლმე ერთი ვინმე, რომელიც გამვლელებს თავს აბეზრებდა, იგი უთუოდ არ იტყოდა უარს... მაგრამ სიამაყემ ამისი ნება არ მისცა.

— აჰ, განა სულერთი არაა, თუკი მაგყუებს?! რა მენაღვლება? განა ასე შეუღვევლია? ერთხელ, როცა ერთმანეთს აღრე დაშორდნენ და ემა ბულვარით ბრუნდებოდა, უეცრად თავისი მონასტრის კედლებს მოჰკრა თვალი. იქვე, თელების ჩრდილში, სკამლოგინზე ჩამოჯდა. რა სიმშვიდე სუფევდა იმ დროს მის სულში! როგორ სწყუროდა ის უმრეცი გრძნობანი, რომელთა წარმოდგენას წიგნების საშუალებით ცდილობდა!

გათხოვების პირველი თვეები, ცხენით ტყეში სეირნობა, ვალსი ვიკონტთან, ლაგრადის სიმღერა, ყოველივე თვალწინ წარმოუდგა... და, უეცრად ლეონიც ისეთივე შორეული ეჩვენა, ვით სხვები.

— არა, ხომ მაინც მიყვარს? — გაითქრა. განა სულერთი არაა! ბედნიერი არც ახლა არის და არც არასოდეს ყოფილა. მაშ, საიდან გაუჩნდა ცხოვრების ეს სინაკლული, მთელი ეს უეცარი გახრწნილება, რაზედაც დაყრდნობას თქობს? ხოლო თუკი სადმე არსებობს ძლიერი და ლამაზი ვინმე, ღირსეული, აღმაფრენითა და უნაბესი მისწრაფებით აღსავსე, გულით პოეტი და სახით ანგელოზი, სიმებწვრიალა ჩანგი, ზეცას რომ ტკბილხმოვან სასძლოსაგალობელს უგზავნის, ბედისწერა რატომ მას არ შეახვედრებს? ოჰ, რა შეუძლებელი რამეა! არა, ამქვეყნად არათერი ძიებად არა ღირს, ყოველივე ცრუა! ყოველ ღიმილში მონყენის მთქნარება იმალება, ყოველ სიხარულს წყვეა ახშობს, ყოველ სიამეს ზიზღი მოსდევს და თვით უმცხუნვარესი ამბორი შენს ბაგებე მხოლოდ უბენაესი ტკბობის მოუკვლელ წყურვილს ცოვეს. ლითონისებურმა გვრციალმა ჰაერი შეარყია და მონასტრის სამრეკლოზე ზარის ოთხი შემოკვრა გაისმა. ოთხი საათია! მას კი ეგონა, მთელი საუკუნის განმავლობაში ამ სკამზე ვზივარო. განა განუზომელი ვნებანი შეიძლება ერთმა წუთმაც დაიტიოს ისე, ვით რიცხვმრავალი ბრბო მცირე სივრცემ? ემაც თავისი გრძნობებით გატაცებული ცხოვრობდა და ისევე ნაკლებ თქობდა ფულზე, ვით რომელიმე დიდი თავადის ასული. მაგრამ ერთ მშვენიერ დღეს ეწვია ერთი ვინმე ჩია, წითური და მელოტი, რომელმაც განუცხადა, ვენსარმა გამომგზავნა რუანიდანო. უცნობმა თავისი მწვანე რედინგოცის უბის ჭიბეს ქინძისთავები დააძრო, სახელოზე დაიმაგრა და თავაზიანად გაუწოდა რალაც ქალაღდი.

ეს იყო ემას მიერ ხელმოწერილი ვექსილი რუასასი ფრანკისა, რაც ლერემ, მიუხედავად ემას თხოვნისა, ვენსარს გაუგზავნა. ლერესას მსახური ვაგზავნა, შემოუთვალა, არ მცალიაო.

მაშინ უცნობმა, რომელიც იდგა და ცნობისმოყვარეობით მალულად ათვალიერებდა ყველაფერს მარცხნივ თუ მარჯვნივ, გულუბრყვილოდ ჰკითხა:

— რა პასუხს ინებებთ ვენსარის გასაცემად?

— გადაეცით, რომ ამჟამად ფული არა მაქვს... მომავალ კვირაში მივიღებ... მადროვოს... დიას, მომავალ კვირაში.

უცნობი უხმოდ გავიდა. ხოლო მეორე დღეს, შუადღისას, აღმასრულებელი ფურცელი მიაყენეს კარზე: გერბიანი ქალაქის დანახვამ, რაზედაც მსხვილი ასოებით ეწერა: „ჰარანი, ბიუშის სასამართლოს აღმასრულებელი“, ისე შეაშინა ემა, რომ იმნამსვე ვაჭრისას გაიქცა. ლერე საქონელს ფუთავდა.

— თქვენი უმორჩილესი მონა! — წამოიძახა მან, — რას გვიბრძანებთ? თან მუშაობას განაგრძობდა, რაშიც ცამეტიოდე წლის გოგონა შეელოდა, ოდნავ კუბიანი, უგერგილო, რომელიც ვაჭრისას ერთსა და იმავე ღროს ნოქრისა და მზარეულის მოვალეობას ასრულებდა. შემდეგ ხის ქოშების ბრახუნით ქალბატონი ზემო სართულის ვინრო კაბინეტში აიყვანა, სადაც უშნოდ ნახელავ სანერ მაგიდაზე ცერად ეწყო შემოსავალ-გასავლის რამდენიმე წიგნი, რასაც დაბოქლომებული სარგყელი იცავდა. კუთხეში, ჩითის გაუხსნელ თოფებქვეშ, სალარო იდგა, ისეთი მოცულობისა, რომ მასში, ალბათ, მარტო თამასუქები როდი ინახებოდა! და მართლაც, ლერე ნივთების გირავნობითაც ავალეებდა ფულს; სწორედ ამ ყუთში შეინახა მან ოდესღაც მადამ ბოვარის ოქროს ძეწკვი და საყურე საბრალო ტელიესი, რომელიც ბოლოს იძულებული შეიქნა მთელი ქონება გაეყიდა, რის ნაცვლადაც კენკამპუაში საწვრილმანო შეიძინა და კუჭის კატარით ავადმყოფი იქ ატარებდა თავის უკანასკნელ დღეებს თათლის სანთლის გროვათა შორის, რომლებიც მასზე ნაკლებ ყვითელი ჩანდა. ლერე მონწულ სავარძელში ჩაჯდა და ჰკითხა:

— ახალს რას იცყვით?

— აი, — და ქალაქი გაუწოდა.

— დიას, მაგრამ მე აქ რა შემიძლია? ემა გაფიცხდა, მოაგონა დაპირება, ვექსილს საბრუნავად არ გაუშვებო. ლერეც არ უარყოფდა ამას.

— თვით მეც იძულებული ვიყავი. ყელს დანა დამაჭირეს!

— ახლა რაღა მომელის? — ჰკითხა ქალმა.

— ოჰ, სულ უბრალო რამე: სასამართლოს დადგენილება, შემდეგ კი ყაღალა... გათავებული საქმეა!

ემამ თავი ძლივს შეიკავა, რომ სილა არ გაეწნა მისთვის. მერე მშვიდად შეეკითხა, განა არავითარი საშუალება არაა ვენსარის დასაწყნარებლად.

— სცადეთ ერთი. ვის შეუძლია მისი დანყნარება? თქვენ მას არ იცნობთ! ნამდვილი უღმობელი არაბია.

— კი, მაგრამ საჭიროა ლერე ჩაერიოს ამ საქმეში.

— გამიგონეთ, მე მგონი, აქამდე ძალიან კარგი ვიყავი თქვენთვის, — და ერთ-ერთი საანგარიშო წიგნი გადაშალა:

— აი, დახედეთ! თითი ნუსხას ქვემოდან ზემოთ ააყოლა, ციტრები ჩამოთვალა:

— აი, ინებთ... ინებეთ... აგვისტოს 3-ს ორასი ფრანკი... ივნისის 17-ს ას ორმოცდაათი... მარტის 23-ს ორმოცდაექვსი... და აპრილში... — აქ უეცრად შედგა, თითქოს სისულელე არ წამომცდეს რაო, — აღარათერს ვამბობ თქვენი ქმრის მიერ გაცემულ ვექსილებზე.

ერთია შეიდასი ფრანკის, მეორე კი სამასისა! ახლა კიდევ თქვენი წვრილმანი ვალები და ვადაგასული სარგებლის გადახდა იმდენია, რომ ვერც კი ჩამოვთვლი, ამიტომ მე აღართერში აღარ ვერევი! ემა ატირდა, ლერეს „კეთილი ბატონი ლერეც“ კი უწოდა. ეს კი „ნაგაზ ვენსარს“ აბრალებდა; ამასთან, თვით მას ახლა ერთი გახვრეტილი ფარაც კი აღარ გააჩნია, ვალს აღარვინ უხდის, სულ გააცყავეს; ისეთ საბრალო მწვრილმანეს, როგორიც ისაა, სად შეუძლია ფულის გავალება! ემა ღუმიდა. ლერე ბატის ფრთის კალმის ბოლოს კვნიტდა; ალბათ, ემას ღუმილმა შეაშინა და ბოლოს თქვა:

— ამ დღეებში რომ რაიმე იქნებოდეს შეგანილი... მაშინ შესაძლებელია...

— როგორც კი დანარჩენ ფულს მივიღებ ბარნევილის საფასურში...

— როგორ?

და როცა შეიტყო, ლანგლუას ჯერ კიდევ არ გაუსტუმრებიაო, დიდად გაიკვირვა. მერე

გვბილი ხმით დაურთო:

— მაშ, მოვრიგდებითო, ამბობთ?

— როგორც კი გენებებათ! ლერემ თვალეხი მოხუჭა, რალაც მოიფიქრა, რამდენიმე ციური დანერა და განაცხადა, მეგად მეძნელება, სახუმარო საქმე როდია, თქვენი გულისათვის ვილუპებით. ოთხი ვექსილი დაანერინა, თითო ორას ორმოცდაათურანკიანი, თანდათანობით, თვიური ვადით.

— ოლონდ კი ვენსარი დავითანხმო! თუმცა საქმე უკვე გათავებულია, მე აღამიანის წვალეხა როდი მიყვარს, გაჯანჯლება მეჯავრება! მერე უგულოდ ახალმოდის რამდენიმე ქსოვილი აჩვენა, რომელთაგანაც, მისივე სიგყვით, არც ერთი არ ეკადრება ასეთ ქალბატონს.

— წარმომიდგენია, შვიდსუიანი საკაბე და ისიც იმ პირობით, რომ არ გახუნდება! ზოგიერთი ყვეფი პირს დააღებს სიხარულით, ის კი არ იცის, საქმე რაა!.. ასეთი აღსარებით, რომ სხვებს აცყუებს, იმის დამგვიცება სურდა, ვითომ შენ სინდისიერად გეპყრობიო. შემდეგ კარიდან მოაბრუნა, რათა სამიოდე მეტრი გიპიური ეჩვენებინა, რომელიც „იათ ვაჭრობაზე“ შემთხვევით იშოვა.

— ხომ ლამაზია! — ამბობდა, — ახლა ძალიან ბევრს მიაქვს ასეთი გიპიური სავარძლების გადასაკრავად, მოდაშია!

და ჯამბაზზე უფრო მოხერხებით შეახვია ქსოვილი ლურჯ ქალაღღში და გადასცა.

— ფასი მითხარით მაინც...

— აჰ, შემდეგ... — უთხრა და ქუსლებზე შეტრიალდა. იმ საღამოსვე ემამ აიძულა ქმარი, დედისთვის მიენერა, რომ მეძვეიდრეობის დანარჩენი ნაწილიც გამოეგზავნა. დედამთილმა შემოუთვალა: მეტი არათფერი გამაჩნია; ლიკვიდაცია დასრულებულია და მათ წილად, გარდა ბარნევილისა, დარჩა ექვსასი ლივრის წლიური შემოსავალი, რასაც თავის ღრობე ზუსტად გამოგიგზავნით ხოლმეო.

მაშინ ემამ ანგარიში გაუგზავნა ქმრის ორ-სამ პაციენტს და ამის შემდგომ ხშირადაც ხმარობდა ხოლმე ასეთ ხერხს, რაც მიზანშეწონილი გამოდგა მისთვის. პოსტ-სკრიპტუმში უთუოდ მიანერდა ხოლმე: „ჩემს ქმარს ამას ნუ გაუმხელთ, ხომ იცით, როგორი ამაცია... უკაცრავად ვარ... მარად თქვენი“ ... იყო რამდენიმე შეკითხვაც, მაგრამ ყველა ემასვე ჩაუვარდა

ხელში. ფული რომ როგორმე ეშოვა, ხელი მიჰყო ძველმანების გაყიდვას: თათმანებით, ქედებით, ჯართით, ყველაფრით კრიჟანგულად ვაჭრობდა, მოგების სურვილით, სავსებით მჟღავნდებოდა მისი გლეხური სისხლი. გარდა ამისა, ქალაქში ყოფნის დროს ყიდულობდა უამრავ გამოუსადეგარ რამეს იმ იმედით, თუ სხვა ვინმე არა, ლერე მაინც გამისაღებსო. ასე მოაგროვა სირაქლემას ფრთები, ჩინური ფაიფური, კოლოფები თუ ყუთები და ყოველივე ამისათვის სესხულობდა ფულს ფელისიტესაგან, ქალბატონ ლეფრანსუსაგან, „წითელი ჯვრის“ პატრონისაგან და ყველგან, სადაც კი მოახერხებდა. ბარნევილის მამულის საფასურიდან ორი ვექსილი გამოისყიდა, დანარჩენი ათას ხუთასი ფრანკი კი სადღაც გაქრა უნაყოფოდ. ვალი ვალს ემატებოდა დაუსრულებლად! ზოგჯერ, მართალია, შეუდგებოდა ვალების გამორკვევასა და ანგარიშს, მაგრამ მალე ისეთ საშინელ დეფიციტს აღმოაჩენდა, რომ საკუთარ თავს არ უჯერებდა. ხელახლა დაიწყებდა ანგარიშს, მაგრამ დაიბნეოდა, მიაგდებდა და შემდეგ ცდილობდა სულაც აღარ ეფიქრა ამაზე. ოჯახი მეტად შევიწროებული შეიქნა! მოვალეები ერთიმეორის მიყოლებით მოდიოდნენ და მერე განზილებულნი, გაბრაზებულნი მიდიოდნენ იქიდან. ღუმელზე ჭუჭყიანი ცხვირსახოცები ეყარა; პატარა ბერტა, ქალბატონ ჰომეს გასაოცებლად, დახეული წინდით დაიარებოდა. თუ შარლი გაბედავდა რამეს, ყველაფერი რიგზე არ არისო, ემა უხეშად მიუგებდა, ეს ჩემი ბრალი არ არისო! საიდან შეიძინა ასეთი განიწმაცება? შარლი ყოველივეს მისი წინანდელი ნერვული აშლილობით ხსნიდა და საკუთარ თავს უსაყვედურებდა, ავადმყოფობას ცუდ საქციელში რად ვუთვლიო; თავის თავს ეგოიზმს სწამებდა და სურდა მისულიყო ცოლთან და ხელები დაეკოცნა.

— ოჰ, არა, — იცყოდა თავისთვის, — უფრო შევანჯახებ! — და განზრახვას მოიშლიდა. ნასადილევს ბაღში მარტო დასეირნობდა ხოლმე; პატარა ბერტას მუხლზე დაისვამდა, სამკურნალო ჟურნალს გადაშლიდა და ცდილობდა, ანბანი ესწავლებინა. მეცადინეობას უჩვეულო გოგონა ტირილს დააპირებდა. შარლი მოეფერებოდა; სარწყავში წყალს ჩაუსხამდა და ქვიშაში ნაკადულს დაუდენდა, ან პატარა-პატარა ტოტებს დაამტვრევდა და ყვავილნარში დაასობდა, ვითომ ცყე არისო; ამით, რასაკვირველია, ბაღს არაფითარი ზიანი არ აღვა, რადგან ისედაც მორეული ჰქონდა მაღალი ბალახი; რამდენი დღისა ემართათ ლესტიბუდუასი! მერე ბავშვს შესცივდებოდა და დედას დაუძახებდა.

— ძიძას დაუძახე, — ეცყოდა შარლი, — ხომ იცი, ჩემო პატარავ, რომ დედას არ უყვარს, როცა ანჯახებენ.

მოახლოვდა შემოდგომა, ფოთოლი ცვიოდა, როგორც ამ ორი წლის წინ, როცა ემა ავად იყო! როდისღა მოელება ბოლო ყოველივე ამას! და შარლი ზურგზე ხელებს დაიწყებდა

და ბაღში აქეთ-იქით სიარულს მოჰყვებოდა. ქალბატონი თავის საწოლს ოთახში იტოვებდა, იქ შესვლას ვერაგინ გახედებდა. მთელი დღე რჩებოდა იქ როგორღაც გაშეშებული, ჩაუცმელი, მოურთავ-მოუკაზმავი; დროდადრო აღმოსავლურ სურნელებას წვავდა, რუანში რომ ყვიდა ალჟირელ ვაჭართან. ღამით რომ გვერდით ქმარი მძინარი არ ჰყოლოდა, ბევრი მანჭვავრეხით აიძულა ზემო სართულში გადასულიყო, თვითონ კი გათენებამდე უცნაური შინაარსის წიგნებს კითხულობდა, სადაც ორგიები და სისხლიანი სცენები იყო აღწერილი. ხშირად შიშის ბარი შეიპყრობდა, წამოიკვივლებდა. შარლი ჩამოირბენდა.

— აჰ, წაღი, მომშორდი! — მიაძახებდა ცოლი. ან ზოგჯერ შინაგანი ცეცხლით ანთებული, რასაც აკრძალული სიყვარული ასაზრდოებდა, ვნებიანი ალგყინება მიეჭრებოდა, მაშინ თანჯარას გააღებდა, ცივ ჰაერს მკერდს მიუშვერდა, გრძელსა და მძიმე ნაწნავებს გაიშლიდა, ვარსკვლავებს თვალს მიაპყრობდა და მეფისწულის სიყვარულს ნატრობდა. იმაზედაც, ლეონზედაც ფიქრობდა. რას არ გაიმეტებდა ამ დროს ერთ-ერთი იმ პაემნისთვის, რომელიც მის წყურვილს აცხრობდა ხოლმე! ის პაემნები მისი ნამდვილი დღესასწაულები იყო და უხვადაც იცოდა მათი გადახდა. როცა ლეონს ფული არ ეყოფოდა, ხშირად თვითონ ხარჯავდა დაუზოგავად. ლეონი ცდილობდა, როგორმე შთაეგონებინა, სხვა, უფრო იათე სასტუმროშიც ისევე კარგად ვიქნებითო, მაგრამ ემა საწინააღმდეგოს ყოველთვის გამოძებნიდა. ერთხელ ნახევარი დუჟინი მოლქრული ვერცხლის კოვზები მიიტანა (მოხუც რუოს საქორწინო საჩუქარი) და ლეონს სთხოვა სასწრაფოდ ლომბარდში დააგირავეო; ლეონი დაემორჩილა, თუმცა არ ეამა: ეშინოდა, არაგინ მიცნოსო. რომ დათქვინდა, დარწმუნდა, რომ მისი ხასა რაღაც უცნაურად იქცევა და რომ შესაძლოა, მართალიც არიან ისინი, ვინც მასთან გაყრას ურჩევენ. ამავე ხანებში ვილასას დედამისისთვის გრძელი უსახელო წერილი გაეგზავნა და ატყობინებდა: შენი ვაჟი ქმრიან ქალს გადაეკიდა და თავს იღუპავსო. საბრალო დედამ ნათლად წარმოიდგინა ცოლქმრული ცხოვრების გამანადგურებელი, ახალგაზრდათა სიცოცხლის დამღუპველი ის თანგასტიკური არსება, სირინობი, რომელიც ჩვეულებრივ სიყვარულის მიუვალ კუნჭულებში განისვენებს, და ყოველივე გაანდო ლეონ უფროსს, ბატონ ღუბოკაჟს, რომელიც გამოსადეგი შეიქნა ამ საქმეში. იგი თითქმის მთელი ერთი საათის განმავლობაში ელაპარაკა ლეონს, ცდილობდა, თვალის ახილა მისთვის და გაეთრთხილებინა, რა საფრთხეც მოელოდა; ასეთი ინტრიგა შემდეგში ხელს შეგიშლის ცხოვრების მონყოლაშიო, ემუდარებოდა, გაენწყვიტა ეს კავშირი და უკეთუ საკუთარი მომავლის სიკეთისთვის არ გსურს ასეთი მსხვერპლის მოტანა, ჩემთვის და ჩემი პატივისცემისთვის მაინც ქენიო. ლეონმა დაუთმო და შეჰფიცა, ამიერიდან ემას აღარ ვინახულებო; ახლა კი თავს აყვედრიდა სიცივის გატყობას, რადგან იცოდა, რომ ეს ქალი მრავალ უსიამოვნებასა და

საყვედურს შეახვედრებდა, თუ არ ვიანგარიშებთ იმ დაცინვას, რაც ამხანაგებისგან ესმოდა დილაობით, როცა ისინი ღუმელთან თბებოდნენ ხოლმე. გარდა ამისა, უკვე უფროსი კლერკის თანამდებობა აღუთქვეს და ღრო იყო, გონს მოსულიყო. საჭირო იყო ხელი აეღო ფუქსავატობასა და ოცნებაზე. ვინაიდან განა არის სადმე ისეთი ადამიანი, რომელსაც სიყმაწვილის მცხუნვარე ხანაში ერთი ღლით, გინდ ერთი წუთით, თავი დაუშრეგელ ვნებათა წყაროდ და დიდ ღვანლთა შემძლეად არ წარმოედგინოს? თვით უმდაბლესი გარყვნილი ვინმე, ალბათ, სულთნის ცოლზე ოცნებობდა და თითოეული ნოტარიუსიც პოეტის სულის ნამსხვრევების მაგარებელია.

ახლა იგი უკვე მონყენილობას განიცდიდა, როცა ემა უეცრად ატირდებოდა ხოლმე მის ჰერდზე; ლეონს სწორედ ისე, ვით იმ ადამიანებს, რომელთაც მუსიკის განცდა მხოლოდ ზომიერად შეუძლიათ, ვნებათა ამ ბოხოქრობის დროს რაღაც გულგრილი თვლენა შეიპყრობდა ხოლმე და უკვე ვეღარ გრძნობდა სიყვარულის მომხიბვლელობას.

ისე ძლიერ კარგად იცნობდნენ ერთმანეთს, რომ ხორციელი ტკობის იმ განსაცვიფრებელ თავდავნიყებას, რაც სიამეს აასკეცებს, უკვე ძალა აღარ ჰქონდა. ემას უკვე მოებზრდა ლეონი და თვით ლეონიც დაღლილობას გრძნობდა ემას გამო. ამ მოლაღატურ სიყვარულში ემამ ცოლქმრული ცხოვრების სიგლანქე დაინახა, მაგრამ როგორ უნდა დააღწიოს თავი? დაე, ასეთი ბედნიერება დამამცირებელიც იყოს, ქალი მაინც ვერ ელეოდა, ჩვევის თუ გარყვნილების გამო ღლითი ღლე უფრო მეტი გამწარებით ებლაუჭებოდა, აღარ ზოგავდა სიამის არავითარ შესაძლებლობას, რათა ბედმეტად გაემძაფრებინა იგი. ლეონს იმედგაცრუებას უყიჟინებდა, თითქოს იგი მოლაღატე ყოფილიყოს; რამე უბედურებასაც კი ნატრობდა, რომ მათი გაყრა შესძლებოდა, რადგან თვითონ საამისო გაბედულება არ გააჩნდა. და მიუხედავად ამისა, მაინც განაგრძობდა ლეონთან საგრეთილო წერილების გზავნას, რადგან სწამდა, რომ ქალი მუდამ უნდა სწერდეს თავის საყვარელს. როცა წერილებს წერდა, თვალწინ სულ სხვა ვინმე ედგა. აჩრდილი, რომელიც ნაყოფი იყო საკუთარ აღყვინებულ მოგონებათა, საყვარელ წიგნებში ნაკითხულ სახეთა და უმძაფრეს ნატვრათა; ეს ხატება, ბოლოს და ბოლოს, ისეთი ხორცშესხმული ხდებოდა, რომ ქალი ნეტარებით თრთოდა მის წინაშე, მაგრამ მეტი გარკვეულობით მის წარმოდგენას მაინც ვერ ახერხებდა, რადგან ხატება იგი, ვით ღმერთი, საკუთარ ჭარბ ღირსებათა ბურუსში იძირებოდა. იგი ცხოვრობდა მზიურ ქვეყანაში, სურნელოვან ყვავილთა შორის, მთვარის შუქით მოვარაყებულ არეში, სადაც აივნებიდან აბრეშუმის კაბები იყო გადმოკიდებული. სულ ახლოს გრძნობდა მას, თითქმის გვერდით: აი, მოდის იგი და ერთი მცხუნვარე ამბორით წარიტაცებს. ერთი წუთის შემდეგ კი, ქალი, მთლად განადგურებული, კვლავ ცოდვიან მინაზე დაეცემოდა,

რადგან ეს საშინელი ლტოლვანი ცრფობისა უფრო მეტად ქანცავდნენ, ვიდრე თვით უმძაფრესი ხორციელი ტკობანი. ახლა იგი მუდამ საერთო უღონობასა და ავადობას გრძნობდა. ხშირად, მაშინაც კი, როცა აღმასრულებელი ფურცლის გერბიან ქალღმრთის მიიღებდა, ზედ არც კი დახედავდა. სიკვდილს ნატრობდა ან მუდმივ ძილს. შუა ყველიერის დღეს იონვილს აღარ დაბრუნებულა და მასკარადზე წავიდა: ხავერდის შარვალი, წითელი წინდები, XVIII საუკუნისებური პარიკი, ყურზე პატარა ფარანი, — ცრომბონების გამაყრუებელ ხმაზე მთელ ღამეს ცეკვაავდა; ფერხულში ჩაბმულს გარშემო ბრბო ესვია. დილით ქუჩაში რომ გამოვიდა, ექვსიოდე ნიღბოსანი შერჩა. ლეონის ნაცნობები: ნავსადგურის მუშა ქალები და მებღვაურები; საგახშმოლ წასვლას ვარაუდობდნენ.

ყველა უახლოესი კათე ხალხით იყო გაჭედილი. ნავსადგურში ერთი უხეირო სამიკიგნო იპოვეს, სადაც პატრონმა ერთი პატარა ოთახი გაუღო მეოთხე სართულზე. მამაკაცები კუთხეში ჩურჩულებდნენ, ალბათ, ხარჭზე თათბირობდნენ. მათ შორის იყო ერთი კლეიკი, ორი მკურნალის თანაშემწე, ერთი ნოქარი; ერთი სიცივით, ენა უკეთეს საზოგადოებას ვერ ინატრებდა! რაც შეეხება ქალებს, მათი ხმის კილოზე ემა მალე მიხვდა, რომ ისინი სულ უკანასკნელი ხარისხისა უნდა ყოფილიყვნენ. მაშინ შეშინდა, სკამი უკან დასწია, თავი დახარა. კამპანია სმა-ჭამას შეუდგა. ემას კი ხელი არათურისთვის უხლია; თავი სტკიოდა, თვალეები ესუჭებოდა, ტანში ფრუანტელი უვლიდა. ყურში ისევ იატაკის ჭრაჭუნის ხმა ედგა, ათასი მოცეკვავე ფეხი რომ აზანზარებდა. პუნშისა და სიგარის სუნი თავბრუს ახვევდა, კინალამ გული წაუვიდა; ფანჯარასთან მიიყვანეს. თენდებოდა. წმინდა ეკატერინეს მთის მწვერვალზე უზარმაზარი მენამული ლაქა ეფინებოდა მიმკრთალებულ ცას. დამდორებულ-მორუხო მდინარეს ქარი აჩქროლებდა. ქუჩაში გამვლელების ჭაჭანება აღარ იყო. ფარნები ქრებოდა. ემა გამოერკვა და უეცრად გაახსენდა თავისი გოგონა, რომელსაც იქ, თავის ოთახში ეძინა ძიძასთან ერთად. ქუჩაში გრძელი რკინის ლაგნებით დატვირთულმა ურემმა გაიარა, მიდამო რკინის გამაყრუებელმა ჭახუნმა მოიცვა. შეუძნეველად გაილალა, კოსტიუმი გაიხადა, ლეონს უთხრა, ჩემი წასვლის დროაო, და ბოლოს, „ბულონის სასტუმროში“ მარგო დარჩა. ყველაფერი, საკუთარი თავიც კი, აუგანელი ეჩვენებოდა. სურდა ჩიგივით სადმე გათრენილიყო, შორს, ძალიან შორს და წმინდა, უმნიკვლო ატმოსფეროში განბანილიყო. სასტუმროდან გავიდა, გაიარა ბულვარი, კოშუაზის მოედანი, გარეუბანი და ქუჩის გასაყარზე შედგა, ბალებთან. ჩქარა მიდიოდა, სუეთა ჰაერი დამამშვიდებლად მოქმედებდა და მალე ბრბო, ნიღბოსნები, ცეკვა, ვახშამი, ეს ქალები, ყველა და ყველაფერი სადღაც გაქრა ვით წისლი. „წითელი ჭერის“ სასტუმროში რომ მივიდა, სწრაფად შეაღო თავისი პატარა ოთახი, მეორე სართულზე, სადაც ნელის კოშკის სურათები ეკიდა, და იმნამსვე ლოგინზე დაეცა.

მხოლოდ ნაშუალამევის ოთხ საათზე გააღვიძა ივერმა.

შინ მისვლისთანავე ფელისიგემ კედლის საათის უკნიდან რაღაც რუხი ქალაღლი გამოაძრო და გადასცა. ემამ წაიკითხა:

„თანახმად სასამართლოს დადგენილებისა, რაც სისრულეში უნდა იქნეს მოყვანილი...“

რა დადგენილება? ჰო, გუშინ რაღაც ქალაღლი მოუგანეს, რომელიც ჯერ არც კი უნახავს, ამიტომ ამ სიტყვებმა სრულიად განაცვიფრა:

„მისი უდიდებულესობის მეფის ბრძანებით და კანონისა და მართლმსაჯულების სახელით, ქალბატონი ბოვარი ვალდებულია...“ და რამდენიმე სტრიქონის შემდგომ განაგრძო:

„ოცდაოთხი საათის ვადაში, დაუყოვნებლივ...“

— რაო?

„გადაიხადოს უკლებლივ თანხა რვაასი ათასი ფრანკის ოდენობით“. ხოლო ბოლოს მიწერილი იყო:

„უკეთუ ქალბატონი ბოვარი ამ დადგენილებას არ შეასრულებს, ნაბრძანებია, კანონისამებრ მოეპყრონ. სახელდობრ, ასწერონ და ყადაღა დაადონ მთელ მის მოძრავ ქონებას“.

რა უნდა ქნას? ოცდაოთხი საათის ვადაში! მაშასადამე, ხვალ! ლერე, ალბათ, კვლავ მაშინებსო, გაითიქრა. და უეცრად ნათელი გახდა ყოველი მისი ეშმაკობა და მიზანი. თვით ვალის უბოძოდ გაზრდილი თანხა ამშვიდებდა ოდნავ. იმ დროს, როცა ემა ყიდულობდა, მაგრამ ფულს კი არ იხდიდა, პირიქით, კიდევ სესხულობდა მისგან, აძლევდა და აახლებდა ვექსილებს, რომელთა ღირებულებაც ყოველ განვალებებზე თანდათანობით იბერებოდა. ლერემ ნელ-ნელა გვარიანი კაპიტალი დაამრგვალა და ახლა მოუთმენლად ელოდებოდა მის განაღდებას საშემდეგო სპეკულაციისთვის.

სრულიად უდარდელი სახე ჰქონდა ემას, როცა ლერესთან შევიდა.

— თქვენ იცით, რაც დამემართა? ეს, რა თქმა უნდა, ხუმრობაა!

— სრულიადაც არა!

— როგორ?

იგი ზანგად შეირხა, ხელები გულზე დაიკრიფა და უთხრა:

— თქვენ გეგონათ, ჩემო პატარა ქალბატონო, რომ მხოლოდ თქვენს მშვენიერ თვალთა ჭვრეტის გულისთვის მეორედ მოსვლამდე თქვენი მორჩილი შემძენი და ბანკირი ვიქნებოდი? ჩემი სანყალი კაპიკები ხომ უნდა დავიბრუნო ოდესმე, სამართალი აღარ არის?

ქალს თანხის გაბერვა აბრაზებდა.

— აჰ! უკაცრავად! სასამართლომ ის დაადასტურა. დადგენილება გამოგანილია! თქვენ ქალაქი გამოგეგზავნათ... თუმცა მე აქ არათურ შუაში ვარ, ეს ვენსარის საქმეა.

— თქვენ კი არ შეგეძლოთ?..

— ოჰ, სრულიად არათური.

— კი, მაგრამ... ყოველ შემთხვევაში... მოვითქვით. ემა მოჰყვა ცისა და ბარისას, სრულიადაც არ მოველოდი ამას ასე უეცრად...

— მერე ვისი ბრალია? — უთხრა ლერემ, — მე რომ აქ მონასავით ოფლსა ვღვრი, თქვენ მხიარულ ღროსტარებაში ხართ.

— გთხოვთ, ჭკუას ნუ მასწავლით!

— ეს არასოდეს საზიანო არაა, — მიუგო მან. ქალი შეშინდა; ხეწნა დაუნყო და თავისი ლამაზი თეთრი და მოგრძობითებიანი ხელიც კი დაადო მუხლებზე ვაჭარს.

— თავი დამანებეთ! ასე მგონია, შეცდენა გინდათ-მეთქი!

— არამზადავ! — შეჰკვივლა ემამ.

— ოჰო, ძალიან თიცხდებით! — სიცლით თქვა მან.

— ყველას წინაშე გამოვაჩენ თქვენს კაიკაცობას. ქმარსაც ვეგყვი, რომ...

— ჰოდა, მეც რასმე ვუჩვენებ თქვენს ქმარს! და ლერემ ცეცხლგამძლე სკივრიდან ათას რეაასი ფრანკის ქვითარი ამოიღო, ვენსარის მიერ ვექსილის დახურდავების შემდეგ რომ მიიღო ემამ.

— ნუთუ გგონიათ, რომ საბრალო პატიოსანი კაცი თქვენს ასეთ ქურდობას ვერ მიხვდება? — უთხრა ვაჭარმა. ემა, თითქოს თავში კეტი დაჰკრესო, მთლად მოიხარა. ლერე კი ფანჯარასა და სანერ მაგიდას შორის მიმოდლიდა და განაგრძობდა, — აჰ, ვუჩვენებ... დიას, ვუჩვენებ... მერე მიუახლოვდა და ნაბი ხმით უთხრა:

— რასაკვირველია, ეს სასიამოვნო არაა. არც ამგვარი რამით მომკვდარა ვინმე, მაგრამ რაკი ეს ერთადერთი საშუალებაა თქვენგან ჩემი ფულის მისაღებად...

— კი მაგრამ, საიდან უნდა გიშოვოთ? — ხელების მტვრევით უთხრა ემამ.

— ეჰა! ვისაც თქვენისთანა მეგობრები ჰყავს... და ისეთი გამხვრეტი, საშინელი თვალი მიაშტერა, რომ ემა თავიდან ფეხამდე ყრუოლამ აიგანა.

— პირობას მოგცემთ... ხელს მოგინერთ...

— მეყოფა თქვენი ხელნერილები...

— კიდევ გავყიდი რასმე...

— კარგი, თუ ღმერთი გნამთ! — მხრების აჩეჩვით უთხრა მან, — გასაყიდი რაღა გაგაჩნიათ?

მერე სავაჭროსკენ გამართულ სარკმელში გასძახა:

— ანეგა, სამი ნაჭერიც არ დაგავინყდეს, #14! მსახური შემოვიდა; ემა მიხვდა და ჰკითხა: რა თანხა იქნება საჭირო, რომ ვალის გადახდა შეაჩერონო.

— ახლა უკვე გვიანლაა!

— ხოლო რამდენიმე ათასი ფრანკი რომ მოგიტანოთ, მთელი თანხის მესამედი, ან თითქმის სულ?

— ეჰ, არ უშველის! — და ნელინელ მიერეკებოდა ქალს კიბისკენ.

- გემუდარებით, ბატონო ლერე, მაცალეთ კიდეც რამდენიმე დღე! ემა ქვითინებდა.
- ეს კიდეც რა ამბავია? ცრემლები!
- თქვენ სასონარკვეთილებაში მაგდებთ!
- მე მაგისი დარდი არა მაქვს, — მიუგო და კარი მიუხურა.

ტაპი VII

ემამ სულის დიდი სიმტკიცე გამოიჩინა, როცა მეორე დღეს სასამართლოს აღმასრულებელი ჰარანი, ორი მონშის თანხლებით, გამოცხადდა ქონების ასანერად. ბოვარის კაბინეტიდან დაიწყო, თავის ფრენოლოგიური მოდელი სიაში არ შეუტანიათ, რადგან „პროფესიულ იარაღად“ იქნა ცნობილი. სამაგიეროდ, სამზარეულოში გადათვალეს ყველა თეფში, ქოთანის, სუამის, შანდალის, ხოლო ემას სანოლ ოთახში კი... ყოველი წერილმანი. დაათვალიერეს მისი ტანისამოსი, საცვალი, მთლად გადააქოთეს ტუალეტის მონყობილობა; მთელი მისი ცხოვრება გადმოაგრიალეს თვით ფარულ კუნჭულებიანად. ასე რომ, იქაურობა გაკვეთილ გვამს ჰგავდა, ამ სამი კაცის წინაშე რომ იყო დაგდებული. შავი, მჭიდრო სერთუკით, თეთრი ჰალსტუხითა და დაჭიმულ შარვალში გამონყობილი ბატონი ჰარანი დროდადრო ამბობდა:

- თუ ნებას დამრთავთ, ქალბატონო! თუ ნებას დამრთავთ! ან უეცრად წამოიძახებდა:
- მომხიბლავია!.. ძალიან ლამაზი ნივთია!

შემდეგ კი ფრთის კალამს რქის სანერელში ჩაუწებდა, მარცხენა ხელში რომ ეჭირა, და აღწერას განაგრძობდა.

ბინას რომ მორჩნენ, სხვენზე ავიდნენ. იქ ემას სანერი მაგიდა ედგა, სადაც როდოლოფის წერილებს ინახავდა, ისიც უნდა გაელო.

— ჰა, მიმონწერა! — მოკრძალებული ღიმილით თქვა ჰარანმა, — მაგრამ, ნება მიბოძეთ, დავრწმუნდე, რომ იქ სხვა არა არის რა. და ქალაქდები ფრთხილად შეარხია, თითქოს იქიდან ნაპოლეონისეული ოქროების ცვენას ელისო. და ემას აღშფოთება მიეძალა ამ მსხვილი, წითელი, ლოკოკინასავით რბილი თითების დანახვამზე, რომლებიც უტიფრად აგრიალებდა ქალაქდებს, სადაც ემას გული ფართქალებდა! ბოლოს, როგორც იყო,

წავიდნენ. ფელისიგეც დაბრუნდა, ემამ იგი სახლის წინ დააყენა სადარაჯოდ, რათა როგორმე ექიმის დაბრუნება შეეგვიანებინა; ქალებმა სასწრაფოდ ააგდეს სხვენზე ის პოლიციელი, რომელიც აწერილი ნივთების სამეთვალყურეოდ იყო დატოვებული, და სიცივეს ჩამოართვეს, რომ იქიდან ფეხს არ მოიცივლიდა.

მთელი საღამოს განმავლობაში შარლი რაღაც უგუნებოდ იყო. ემა შემფოთებულ თვალს არ აშორებდა: მისი სახის ნაოჭებში თითქოს უხმო საყვედურს კითხულობსო, ხოლო როცა ქალი ჩინური ეკრანით მორთულ ბუხარს, ფართო ფარდებს, სავარძლებსა და ყველა იმ ნივთს მიაპყრობდა თვალს, რაც ცხოვრების სიმწარეს უმსუბუქებდა, სულს სინანული ან, უკეთ, განუსაზღვრელი წუხილი ეუფლებოდა. რაღაც ალიზიანებდა, მაგრამ როდი ანადგურებდა მის ვნებას, შარლს კი ბუხრის გამირბე ფეხები შეედო და უდარდელად უჩხიკინებდა ცეცხლს. სხვენზე პოლიციელს, ალბათ, მოეწინა და ერთბაშად ბრაგუნი აუტყდა.

— ზემოთ ვილაც დადის! — თქვა შარლმა.

— არა, — მიუგო ემამ, — ეგ სხვენის სარკმელია, ალბათ, დაუხურავი დარჩენილა. მეორე დღეს, კვირას, ემა რუანს გაემგზავრა, რათა ყველა ნაცნობი ბანკირი ჩამოეწყო. ზოგი მათგანი აგარაკზე იყო, ზოგიც სამოგზაუროდ იყო წასული, მაგრამ ემა გულს არ იტყებდა. იმათ, ვინც კი ნახა, ფულს სთხოვდა, უხსნიდა, ძალიან მესაჭიროებო, და მალე გადახდას ჰპირდებოდა. ზოგი პირში დასცინოდა, ყველანი გადაჭრილ უარს ეუბნებოდნენ.

ორ საათზე ლეონისას გაიქცა და კარს დაუკაკუნა. არავინ გაუღო. ბოლოს ლეონი მოვიდა.

— რამ მოგიყვანა?

— შეგანუხე?

— არა, მაგრამ... მერმე გამოცედა, სახლის პატრონს არ მოსწონს, როცა მდგმურებს „ქალები“ დაუდიანო.

— შენთან სალაპარაკო მაქვს, — უთხრა ემამ. მაშინ ლეონმა გასაღები ამოიღო.

ქალმა შეაჩერა.

— არა, იქ წავიდეთ, ჩვენსას.

„ბულონის სასტუმროში“ წავიდნენ. მისვლისთანავე ემამ ერთი დიდი ჭიქა წყალი დალია. ძლიერ ფერმკრთალი იყო, მერე უთხრა:

— ლეონ, ერთი ამაგი უნდა დამდო. ორივე ხელი მტკიცედ დაუჭირა და დაუმატა, — გამიგონე, რვა ათასი ფრანკი მესაჭიროება.

— ხომ არ გაგიჟდი?

— ჯერ არა. და უამბო ქონების აღწერა, მთელი თავისი მწუხარება გაუზიარა: შარლმა სრულეობით არათფერი იცის, დედამთილს ჭირივით ვეჯავრები. მოხუც რუოს არავითარი შველა არ შეუძლია. შენ კი ახლავე უნდა დატრიალდე და საჭირო თანხა უნდა მიშოვო..

— მერე საიდან უნდა...

— აჰ, როგორ გამხდალდი! — მიაძახა ქალმა. მაშინ ლეონმა სულელურად წაიბურცუნა:

— შენ ძალიან აჭარბებ. შეიძლება ათასი ეკიუც საკმაო იქნეს, რომ შენი კარგი მევალე დაეაშოშმინოთ.

მით უმეტეს, საჭიროა ხელის განძრევა; წარმოუდგენელია, რომ სამი ათასი ფრანკის შოვნა არ შეიძლებოდეს; შეუძლია ჩემ მაგიერ ხელწერილიც გასცეს.

— წადი!@ სცადე! ძალიან საჭიროა! აბა გაიქეცი! ჩემო ძვირფასო, შენ იცი, როგორ მოინადინებ! ნახავ, რა მოყვარული ვიქნები! ლეონი წავიდა. როცა ერთი საათის შემდეგ დაბრუნდა, ზემით განაცხადა:

— სამ პირთან ვიყავი... მაგრამ ამაოდ. ბუხრის აქეთ-იქით მხარეს ისხდნენ, პირისპირ, უმოძრაოდ, მდუმარედ. ემა მხრებს იჩეჩდა და იატაკზე ფეხს უბაკუნებდა. ლეონმა ყური მოჰკრა მის ჩურჩულს:

— შენს ადგილას რომ ვიყო, ამდენ ხანს კიდევ ვიშოვიდი!

— აბა სად?

— შენს კანტორაში, — და პირდაპირ თვალებში ჩააცქერდა. ქალის ანთებულ თვალებში ჭოჯოხეთური გამბედაობა ელავდა. უბეები ვნებითა და წაქეზებით ელულებოდა; ყმანვილი

გრძნობდა, რომ ძალა ელვოდა ამ ქალის მუხტი ნებისყოფის წინაშე, ბოროტმოქმედებისთვის რომ აქებებდა. მაშინ შიშმა მოიცვა და ყოველგვარი განმარტება თავიდან რომ აეცილებია, შუბლში ხელი შემოიკრა და წამოიძახა.

— დღეს, საღამოს, მორელი უნდა მოვიდეს! იმედი მაქვს, უარს არ მეცყვის (მორელი მისი მეგობარი იყო, დიდი ვაჭრის შვილი), ფულს ხვალ მოგიტან, — დაასკვნა მან. ემას სრულიად არ დასცობია ის სიხარული, რის დანახვასაც ყმანვილი მოელოდა მის სახეზე, როცა ამ ახალი იმედით ანუგეშებდა. „ნუთუ ეჭვი მიიტანა, რომ ვტყუი?“ ამიტომ წამონითლებული ლეონი განაგრძობდა:

— თუ სამ საათამდე ვერ მოვედი, მერე ნულა მელოდები, ჩემო ძვირფასო! ახლა კი, უნდა წავიდე, მაპატიე, მშვიდობით! ხელი მაგრად ჩამოართვა, მაგრამ იგი უკვე მომჩვენებული იყო. ემას აღარავითარი შეგრძნების უნარი აღარ ჰქონდა. ოთხი საათი დაჰკრა. ჩვევის ძალით, ავტომატით წამოდგა, რათა იონვილს დაბრუნებულიყო. გარეთ სინათლე იყო. მარტის კაშკაშა, გრილი დარი იდგა, როცა მზე მხიარულად ანათებს და ცაც მონითლებულია. საკვირაოდ მორთული რუხანელები კმაყოფილი იერით დასეირნობდნენ. ემა ეკლესიის მოედანზე მივიდა. ხალხი მწუხრის ლოცვიდან ბრუნდებოდა; ბრბო სამივე პორტალიდან მოედინებოდა, ვით მდინარე სამთალოვან ხიდქვეშ, ხოლო შუა ადგილას, ვით კლდე ურყევი, მეკარე იდგა.

და მოაგონდა ის დღე, როცა წუხილითა და იმედით აღსავსემ ფეხი შედგა ამ გოთურ თაღებში, რომელთა მოცულობაც ნაკლებლრმა ეჩვენებოდა, ვიდრე თავისი სიყვარული... შეუფერხებლად განაგრძობდა წინსვლას უმიზნოდ, ლასლასით; ვუაღჩამოფარებულს ცრემლი სდიოდა, ლამის გული მისდიოდა.

— გზა!

მიიძახა საეცლე ჭიშკრიდან უეცრად გამოძვალმა ვინმემ. იგი შედგა, რათა გზა მიეცა შავი ბედაურისთვის, რომელიც მოუთმენლად ცოკავდა ინგლისურ შარაბანში, რომელსაც წავისქერქიანი ჭენგლმენი მართავდა. ვინ უნდა იყოს? სახე თითქოს ეცნაურება... ეგლი გაექანა და მიიძალა. ეს ხომ ვიკონცია?! უეცრად შეტრიალდა, მაგრამ ქუჩაში უკვე აღარავინ იყო. მწუხარებამ ისე მოხარა, ისე მოთელა, რომ კედელს მიეყრდნო, რომ არ წაქცეულიყო. მერე გაითიქრა, შეეცდიო. აღარაფერი გაეგებოდა. ყველაფერი შინ და გარეთ ღალატობდა. გრძნობდა, რომ იღუპებოდა, უფსკრულში მიექანებოდა. და როცა „ნითელი ჭურის“ სასტუმროში მივიდა, თითქმის სიხარულით შეხვდა კეთილ ჰომეს, რომელიც თვალყურს

ადევნებდა, როგორ გვირთავდნენ „მერცხალში“ სააფთიაქო საქონლით სავსე მის უზარმაზარ კალათს; ხელში აბრეშუმის თავსათუარში გახვეული რუხი ექვსი პატარა პური ჰქონდა ცოლისათვის ნობათად ნაყიდი. ქალბატონ ჰომეს ძალიან უყვარდა ეს პატარა, ჩალმასავით დახვეული მძიმე პური, დიდმარხვაში რომ მარილიანი კარაქით ჭამენ; ეს იყო უკანასკნელი ნაშთი ძველი გუთების საჭმლისა, რაც შესაძლებელია, ჯვაროსანთა ეპოქის გადმონაშთია; ბრვე ნორმანები ოდესღაც იმით ძლებოდნენ და ეჩვენებოდათ, რომ ყვითელი ჩირაღდნებით გაჩაღებულ სუფრაზე, გვილი ღვინის კასრებსა და უზარმაზარ შაშხებს შორის სარაცინთა დოლბანდიანი თავები ეყარა. მუათუთაქეს ცოლიც, ნორმანებივით, თავგამეტებული ჭამდა ამ ჩალმისებრ დაგრეხილ პურებს, მიუხედავად იმისა, რომ ყბები საიმისოდ ცუდად ჰქონდა შეიარაღებული. ასე რომ, ყოველთვის, როცა კი ჰომე ქალაქს ნავიდოდა, ცოლისთვის ეს პური უნდა ეყიდა იქაურ საუკეთესო მეპურესთან, მასაკრის ქუჩაზე.

— მოხარული ვარ თქვენი ნახვისა! უთხრა ემას, ხელი ჩამოართვა, დილიაჟანსში ჩაჯდომა უშველა. მერე პურები დილიაჟანსის ბადულში ჩადო, ქუდი მოიხადა, ხელები გულზე დაიჭლო და ნაპოლეონისებური პოზით დაჯდა ჩაფიქრებული. ხოლო, როცა დაღმართის შემდეგ ბრმა ჩვეულებრივ გამოჩნდა, ნამოიძახა:

— არ მესმის, როგორ ითმენს ხელისუფლება დღემდე ასეთ უნესობას! ასეთი უბედურები უნდა დაიჭირონ და რაიმე სამუშაო უნდა დააკისრონ. პროგრესი, პატიოსნებას ვფიცავ, კუს ნაბიჯით მიიჩნავს! ჯერ კიდევ სრულ ბარბაროსობაში გვიდგას ფეხი!

ბრმას ქუდი გაეწვდინა და ფანჯარაში დილიაჟანსის ჩამოგლეჯილ სარჩულივით ფრიალებდა.

— აი, დურბლის ერთ-ერთი ნიმუში! — თქვა მუათუთაქემ და თუმცა გლახაკს ძალიან კარგად იცნობდა, თავი ისე ეჭირა, თითქოს პირველად ხედავსო. თავისთვის ბურტყუნებდა უცნობ სიგყვებს: „რქოვანი გარსი, თვალის მაგარი გარსი, სკრელოტიკუმი, ბროლოვანი“ და, ბოლოს, მამობრივი ხმით ჰკითხა:

— დიდი ხანია, მეგობარო, რაც ეს საშინელი სენი გაგიჩნდა? სამიკიგნოში ლოთობის მაგიერ, გერჩივნა რეჟიმი დაგეცვა. მერე ურჩია, კარგი ღვინო ან ლუდი სვი და ცვრიანი მწვადი ჭამეო. უსინათლო თავის სიმღერას დიღინებდა; თითქმის იდიოტური გამომეტყველება ჰქონდა, ჰომემ ქისა გახსნა.

— აი, ერთი სუ, ორი ლიარი ხურდა მომეცი და რჩევაც არ დაგავინყდეს, მოგიხდება.

ივერმა ეჭვი გამოთქვა ამ რჩევის მარგებლობის შესახებ, მაგრამ მეათეთიქემ განაცხადა: მაგას უთუოდ მოვარჩენ ანტიფლოგისტიკური საცხების საშუალებით, და თავისი მისამართიც მისცა გლახაკს.

— ბატონი ჰომე, ბაზრის ახლოს, საკმაოდ ცნობილია.

— აბა, — უთხრა ივერმა, — ახლა მადლობის ნიშნად ერთი წარმოდგენა გვიჩვენე. უსინათლო ჩაცუცქდა, თავი გადასწია, მომწვანო გუგები გადაატრიალა, ენა გამოყო და ორივე ხელით მუცელს დაუნყო სრესა. თანაც მშვიერი ძაღლივით ყრუდ იღრინებოდა. ემას ბიბლი დაეუფლა, ხელუკუდმა ვერცხლის ხუთფრანკიანი გადაუგდო. ის იყო უკანასკნელი ავლადიდება. მშვენიერი ეჩვენა მისი სწორედ ასე გადაგდება.

დილიყანსი უკვე დაძრული იყო, რომ ჰომემ უეცრად თავი ფანჯარაში გაყო და მიამხა:

— ერიდეთ ფეკილეულსა და რძიანს! ტანზე შალეული ჩაიცვით და დანყლულეულ ადგილებს მრავალძარღვა უბოლეთ. ნაცნობი ადგილების დანახვამ, თვალწინ რომ გაურბოდა, ემას ნელ-ნელა დააგინყა მწუხარება. გამოუთქმელმა მოქანცულობამ შეიპყრო და შინ სრულიად გამოშტერებული, მოღუნებული და თითქმის მძინარე მივიდა.

„რაც იქნება, იქნეს!“ — თქრობდა. თანაც ვინ იცის? განა არ შეიძლება, ერთბაშად რაიმე არაჩვეულებრივი რამ მოხდეს? შეიძლება ლერეც კი მოკვდეს. დილის ცხრა საათზე ხმაურმა გააღვიძა, მოედანზე რომ ისმოდა. ბაზარში ბრბო მოგროვებულიყო დიდი განცხადების წინ, ბოძზე რომ იყო გაკრული. ემამ თვალი მოჰკრა, რომ ბოძზე აცოცებულმა აუხსენმა განცხადება ჩამოგლიჯა, მაგრამ დარაჯმა მყის ქეჩოში დაავლო ხელი. ჰომე ათეთიქიდან გამოვიდა, მამიდა ლეფრანსუა კი შუაგულ ბრბოში ჩამდგარა და თითქოს ქადაგებო.

— ქალბატონო! ქალბატონო! — გაიძახოდა დაბრუნებული ფელისიგე, — რა საძაგლობაა!

და საბრალო გოგომ ყვითელი ქალაღი გაუნოდა, რომელიც ის იყო, კარზე აავლიჯა. ემა შეხედვისთანავე მიხვდა, რომ მისი ქონების საჯარო ვაჭრობით გაყიდვა იყო გამოცხადებული.

ერთმანეთს უხმოდ გადახედეს. ქალბატონსა და მსახურს შორის დიდი ხანია საიდუმლო აღარაფერი ყოფილა. ბოლოს, ფელისიგემ ამოიხრა:

— თქვენს ადგილზე რომ ვიყო, ქალბატონო, უთუოდ ბატონ გილიომენისას ნავიდოდი.

— ასე გგონია? ამ კითხვას ასეთი აზრი ჰქონდა: „ლაქის მეშვეობით შენ იცი, რაც იმ სახლში ხდება; გაგიგონია ოდესმე ბატონ გილიომენს ჩემზე რამე ეთქვას?“

— დიას, კარგი იქნება, თუ ნახვალთ. ემა მოირთო, შავი კაბა ჩაიცვა, სტეკლარუსიანი ქუდი დაიხურა და, რომ არ ეცნოთ (მოედანზე ხალხი მუდამ არის), უკანა ეზოებით ნავიდა, მდინარის ნაპირით. აქაშინებული მიადგა ნოტარიუსის ბაღის ჭიშკარს; ცა მოდუნებულიყო და წვრილად თოვდა.

დარეკა, წინკარში წითელაფილეტიანი თევდორე გამოვიდა. თითქმის თავისიანივით გაულო, როგორც ნაცნობს, და სასადილო ოთახში შეუძღვა. უზარმაზარი კაქტუსის ქვეშ, მთელ ნიშს რომ ავსებდა, პორსელენის განიერი ღუმელი გუგუნებდა; მუხის ფიცრისებურ შპალერზე შავ ჩარჩოში ჩასმული ეკიდა შგობენის „ესმერალდა“ და შოპენის „პუტიფარის ცოლი“. გაშლილი სუფრა, ვერცხლის ჭურჭელი კერძისთვის, კარების ბროლის სახელურები, პარკეტი და ავეჯი, ყველაფერი ინგლისური უნაკლო სისუფთავით ბრწყინავდა; ფანჯრის კუთხეები ფერადი მინებით იყო მორთული.

— აი, ჩემი გემოვნების შესაფერისი სასადილო! — გაიფიქრა ემამ. ნოტარიუსიც შემოვიდა; ცალი ხელით თურქული თაიგულებით მოქარგული ხალათი ეჭირა, მეორეთი კი სწრაფად ასწია და კვლავ ჩამოიფხაგა მიხაკისფერი ხავერდის ჩაჩი, მარჯვნივ რომ კობცად ჰქონდა გადმოვარდნილი მელოტ კეფაზე. ემას სკამი მიაწოდა, თვით კი საუბმეს მიუტდა და თან ძალზე იბოდიშა ასეთი უზრდელობისათვის.

— ბატონო, მე მინდოდა მეთხოვნა...

— რა, ქალბატონო? გისმენთ.

ემამ თავისი მდგომარეობა აუხსნა. ნოტარიუსმა გილიომენმა კარგად იცოდა ყველაფერი, რადგან საიდუმლო კავშირი ჰქონდა მეფართლესთან, რომელიც ყოველთვის შოულობდა ხოლმე ფულს თავისი გაცემული გირაუნობის ქალაქებისთვის. ასე რომ, ნოტარიუსმა ემაზე უკეთ იცოდა ამ ვექსილების გრძელი ისტორია, რომლებიც პირველ ხანებში პაგარ-პაგარა თანხებზე და დიდი ვადებით იყო გაცემული, თანაც სხვადასხვა პირის წარწერებით იყო აჭრელებული; შემდეგ კი ვექსილებს თანდათან განაახლებდნენ ხოლმე. ერთ მშვენიერ დღეს ლერემ გაპროტესტებული ვექსილები შეაგროვა და თავის მეგობარს

ვენსარს მიანდო, რათა თავისი სახელით გაენაღლებინა ისინი, რაკი ვაჭარს არ სურდა მევახშის სახელი გაეარდნოდა მეგობლებს შორის. ემა ლერეზე ჩიოდა, რაბედაც ნოტარიუსი უმნიშვნელო სიტყვით ეხმაურებოდა. თავდახრილს ნიკაპი ცისფერ ჰალსტუხზე დაედო, რომელშიც გაცმული ჰქონდა ოქროს ორი ქინძისთავი ოქროსვე ძეწვეთ ერთმანეთს გადაბმული. არხეინად შეექცეოდა კატლეტებს, ზედ ჩაის აყოლებდა და უცნაური, რალაც მოგვბილო და ორაბროვანი ღიმილით იკრიჭებოდა. რაკი შეამჩნია, ფეხი სველი აქვსო, ემას მიმართა:

— ახლოს მოინით ლუმლისკენ... ფეხები ზემოთ შეანყვეთ... პორსელენზე. ემას არ სურდა პორსელენი გაესვარა; ნოტარიუსმა თავაზიანად შენიშნა:

— ლამაზი არასოდეს არაფერს ნაახდენს. ემა ცდილობდა, თავი შეებრალებინა მისთვის და თვითონაც გულაჩუყებული უამბობდა თავის ხელმოკლეობაზე, გაჭირვებასა და სიღარიბეზე. მას, რა თქმა უნდა, ესმის ყოველივე ეს: ასეთი ლამაზი ქალი! საუბმობას განაგრძობდა, მაგრამ მთელი ტანით მისკენ მიიწია ისე, რომ მუხლით ემას ფეხსაცმელს ეხებოდა, რომლის ლანჩებს ცეცხლზე ოხშივარი ასდიოდა. ხოლო, როცა ათასი ეკიუს სესხება სთხოვა, ნოტარიუსმა ტუჩი მოკუმა და უთხრა:

— ძალიან ვწუხვარ, რომ თქვენი ქონების მეურვეობა მე არ მომანდევთ, რადგან ათასნაირი საშუალება გამოიძებნებოდა, ქალისთვისაც სარგო, რათა ფული სახიეროდ ყოფილიყო დაბანდებული. შეიძლებოდა თითქმის ურისკოდ გაგვეწია სპეკულაცია გრუმენილის ტორტის ჭაობებში ან ჰარის მინებში. და ახლა გულს უკლავდა ემას იმ საზღაპრო თანხების დასახელებით, რომელთა მოგებაც ასე ადვილად შეიძლებოდა.

— როგორ მოხდა, რომ მე არ მომმართეთ? — ჰკითხა მან.

— არ ვიცი, — მიუგო ემამ.

— რატომ, ა! ალბათ, ძალიან გეშინოდათ ჩემი? პირიქით, საჩივრელი სწორედ მე უნდა მექონდეს! ჩვენ ხომ ოდნავ ვიცნობთ ერთმანეთს! მაგრამ მე მაინც თქვენი ერთგული ვარ, იმედია, ახლა ამისი ეჭვი აღარ გექნებათ? მერმე მისკენ მიიწია, ხელი გამოართვა, ზედ ხარბად აკოცა, მუხლზე დაიდო და თითებს ფრთხილად ეკარებოდა, თანაც სააღერსო სიტყვებს ეჩურჩულებოდა. ნოტარიუსის დაშაქრული ხმა ნაკადულივით ჟღერტვლებდა; სათვალეს ქვემოთ, თვალეში ნაპერწკლები უკრთოდა, ხოლო მისი ხელი კი უფრო და უფრო ზემოთ მიძვრებოდა ქალის სახელოში; ზედ ლოყასთან გრძნობდა მის სუნთქვას და აუტანელი

ხდებოდა მისი სიახლოვე. ემა უეცრად წამოდგა და უთხრა:

— ველოდები, ბატონო!

— რას? — ჰკითხა უეცრად გაფითრებულმა ნოტარიუსმა.

— ფულს.

— მაგრამ...

და რაკი ერთბაშად აღძრულ მძლავრ სურვილს დანებდა, სწრაფად თქვა:

ჰო, კარგი! მერე უეცრად დაიჩოქა და ხალათში ფეხებგახვეულმა მისკენ მიიწია.

— გემუდარებით, დარჩით! მე თქვენ მიყვარხართ! — და ქალს წელზე მოხვია ხელი. ემას სისხლი ერთბაშად აუვარდა თავში. განრისხებულმა უკან დაიწია და შესძახა:

— თქვენ უტიფრად სარგებლობთ ჩემი უბედურებით, ბატონო! მე შესაბრალისი ვარ, მაგრამ არა გასაყიდი! — და გავიდა. გაცეცხლმა ნოტარიუსმა თვალი თავის მოქარგულ კოხტა ფოსტლებს დააშტერა. ისინი საყვარლის ნაჩუქარი იყო. მათმა დანახვამ ანუგეშა, თანაც მაშინვე გაიფიქრა, ასეთი კავშირი ძლიერ შორს წარმიტაცებდაო.

— რა არამზადაა!... რა პირუტყვი! რა საზიზღარი!... თავისთვის იძახდა ემა და გზის პირას გამწვრივებულ ტირიფებს ქვეშ ნერვიულად მიაბიჯებდა. მარცხით გამონწვეული წუხილი შეურაცხყოფილი უბინოების რისხვას უმძაფრებდა. ასე ეგონა, განგება მომართულა ჩემს წინააღმდეგო, და სიამაყით აღჭურვილს არასოდეს ასე საკუთარი თავი არ დაუფასებია და არასოდეს ასეთი ზიზღი არ უგრძნია სხვებისადმი. რალაც მებრძოლმა ძალამ შეიპყრო: საცემად სურდა მამაკაცები, პირში სანერწყვად, სათრევად და საგლეჯად. კვლავ ჩქარი ნაბიჯით მიდიოდა. აცახცახებული, გაფითრებული, გაბრაზებული და ნამტირალე თვალებს ცარიელ მიდამოს აპყრობდა. თავისი სახლის დანახვაზე სასოება წაერთვა, ნაბიჯიც ვეღარ გადადგა. შესვლა კი საჭირო იყო. ან კი სად გაქცეულიყო? ფელისიტე კარში ელოდებოდა.

— აბა რა ქენი?

— ვერაფერი! — მიუგო ემამ ერთხანს ორივენი იონვილის იმ პირთ ჩამოთვლიდნენ, ვისაც კი დახმარების განევა შეეძლოთ, მაგრამ ყოველთვის, როცა ფელისიტე ვინმეს დაასახელებდა, ემა იმწამსვე იცყოდა:

— როგორ შეიძლება? არაფერს არ მოგვცემენ.

— ბატონი კი სადაცაა, დაბრუნდება!

— ვიცი... ნადი. ყველაფერი სცადა. მეტი აღარაფერი დარჩენოდა. როცა შარლი მოვა, იგი ადგება და ეგყვის:

— ნადი. ეს ხალიჩა, რაზედაც ფეხი გიდგას, ჩვენი აღარაა. შენს ოჯახში აღარც სკამი გაქვს, აღარც ნემსი და აღარც რაიმე სხვა. და ყოველივე ეს მე გიყავი, საბრალოვ, მე დავგლუბე!

შარლი აქვითინდება, დიდხანს იგირებს. მერე მომხდარ უბედურებას შეურიგდება და მასაც აპატიებს.

— დიას, — კბილების კრაჭუნით ჩურჩულებდა ქალი, — იგი მაპატიებს, ის, ვისაც ერთი მილიონის გულისათვის არ ვაპატიებდი, რომ შემეყარა... არასოდეს! არასოდეს! ფიქრი ქმრის უპირატესობაზე აბრაზებდა, მაგრამ ყველაფერში გამოუგყდება თუ არა, სულერთია, იგი მაინც მაშინვე, მალე, ხვალ ხომ მიხვდება. ასე რომ, საჭიროა ელოდოს ამ საშინელ სცენას და გადაიგანოს მისი სულგრძელობის მთელი სიმძიმე. უნდოდა ერთხელ კიდევ ნასულიყო ლერესთან, ამ წუთს კიდევაც ნანობდა, რომ ნოტარიუსის ნებას არ დაჰყვა, რომ უეცრად ხეივნიდან ცხენის ფეხის ხმა მოისმა. ის იყო, ჭიშკარს ალებდა. სახე მისი უფრო ფერმკრთალი იყო, ვიდრე კირით შეფეთებული კედელი. ქალი კიბებზე დაეშვა და მოედანი გადაიბინა; და მერის ცოლმა, ეკლესიასთან რომ ლესტიბუდუს ელაპარაკებოდა, თვალი მოჰკრა, რომ ემა გადასახადთა ამკრეფთან შევიდა.

იმნამსვე გაიქცა, რათა ეს ამბავი ქ-ნ კარონისთვის გადაეცა. ორივენი სხვენზე ავიდნენ და მოხერხებულად დაიმალნენ საშრობად გაკიდებულ თეთრეულში, რათა იქიდან ბატონი ბინეს ბინისთვის ეთვალთვალათ. ბინე მარტო იყო თავის სხვენზე და ცდილობდა, ხისგან გამოეკვეთა ერთ-ერთი აუნერელი რამ ნაკეთობა სპილოს ძვლისა, რომელიც შერწყმული იყო ერთმანეთში ჩამკდარი სფეროებითა და მცხრალი მთვარეებით, სწორი, ვით ობელისკი, და სრულიად არაფრისმაქნისი; ბინე უკვე უკანასკნელ ნაწილს აკეთებდა, შრომა დასასრულს იყო მისული. სინათლითა და აჩრდილებით აჭრელებულ სახელოსნოში დაბგიდან ღია ყვითელი ნახერხი იფრქვეოდა, ვით ცხენის ნალით ნაკვესი ნაპერწკლები. ორივე ჩარხი ტრიალებდა, გუგუნებდა, ბინე იღიმებოდა, თავჩალუნული, ნესტოებგაგანიერებული. ჩანდა, იმ სრულ ბედნიერებას განიცდიდა, რასაც მოკრძალებული სამუშაო იძლევა, გონებას რომ

ადვილდასაძლევი დაბრკოლებით იტაცებს, სულსაც ამშვიდებს, რის შემდეგაც სანატრელი აღარაფერი რჩება.

— ეჰ, აგერ ისიც! თქვა ქალბატონმა ტუვაშმა, მაგრამ დაბვის გუგუნი სიტყვებს ახშობდა, ქალებმა მაინც გაარჩიეს, რომ ემა ფრანკებზე ლაპარაკობდა, და ტუვაშმა წაიჩურჩულა:

— ალბათ, ვალების გადახდის განვადებას სთხოვს.

— მგონი, აგრეა. ხედავდნენ, რომ ემა ოთახში მიმოდოდა და კედელზე დაკიდებულ ხელსახოცის შესაკრავ რგოლებს, შანდლებისა და აივნის ჩუქურთმიან რიკულს ათვალიერებდა. ბინე კი ამასობაში დამშვიდებული იურვებდა წვერს.

— იქნება რისამე შესაკვეთად მივიდა? — თქვა ქალბატონმა ტუვაშმა.

— კი, მაგრამ ბინე ხომ არაფერს ყიდის. ბინე თვალდაჭყეტილი უსმენდა, მაგრამ, ალბათ, ვერა გაეგო რა, ქალი კი ნაზად ლაპარაკობდა, თითქოს რაღაცას ემუდარებო. ახლოს მივიდა, მძიმედ სუნთქავდა; ორივე ღუმდა.

— იქნებ ეკურკურება კიდევ? — იკითხა ტუვაშმა. ბინე ყურებიანად განითლდა. ქალმა ხელი გამოართვა.

— აჰ, ეს მეგისმეგია! რა თქმა უნდა, რაღაც უზნეო წინადადებას აძლევს, რადგან ბინე (იგი ხომ მამაცი კაცია, ბაუცენსა და ლუცენთან იბრძოდა, პარიზს იცავდა მოკავშირეებისაგან და საპატიო ლეგიონის ორდენზედაც კი იყო წარდგენილი) უეცრად გველნაკბენივით შესტა და წამოიძახა.

— ქალბატონო! რა საფიქრებელია?

— ასეთი ქალები სულ მათრახით უნდა გააჭრელო! — თქვა ქალბატონმა ტუვაშმა.

— კი, მაგრამ რა იქნა? — წამოიძახა ქალბატონმა კარონმა, რადგან ამ სიტყვებისთანავე ემა ერთბაშად გაქრა. მერე კი თვალი მოჰკრეს, დიდ ქუჩაზე რომ გავიდა და სასათულოსკენ გაექანა. ქალებს დაუთარი აერიათ...

— მამიდა როლე! — მიაძახა შესვლისთანავე ემამ, — ცუდად ვარ! კორსეტი შემხსენი. ლოგინზე დაემხო და აქვითინდა. მამიდა როლემ კაბა წააფარა და თავს დაადგა, მაგრამ რაკი ემა ხმას არ იღებდა, მოშორდა და ისევ თავის სართავს მიჰყო ხელი.

— ოჰ, გაათავეთ! — წაიხუტებოდა ემამ, რადგან ყურში კვლავ ბინეს დაზვის გუგუნო ესმოდა.

„ნეტავ რა დამართნია? — ფიქრობდა ძიძა, — ან აქ რამ მოიყვანა?“ ემა კი აქ ამიტომ მოვიდა, რომ საკუთარი სახლიდან რაღაც საშინელება ერეკებოდა. ზურგზე მწოლარე, უმოძრაო, თვალგამტყნებელი ძლივს არჩევდა საგნებს, თუმცა ძალიან ცდილობდა და თითქმის იდიოტურ ყურადღებას იჩენდა. უცქეროდა ჩამოღლევილ კედლებს, ახრჩოლებულ მუგუზებსა და ვეება ობობას, მის თავს ზემოთ რომ დვირის ნაპობში ცრიალებდა. ბოლოს, როგორც იქნა, აზრი მოიკრიფა. მოაგონდა... ერთხელ, ლეონთან... ოჰ, რამდენი ხანია მას აქეთ! მდინარე მზებზე ლაპლაპებდა, იასამანი სურნელებს აფრქვევდა... და ფიქრთა გამაღებელი სრბოლით წარმატებულს მალე გაახსენდა გუშინდელი დღეც.

— რომელი საათია? — იკითხა. მამიდა როლე გარეთ გავიდა, შუბლი ხელისგულით დაიჩრდილა, ზეახედდა, წელა შემობრუნდა და უთხრა:

— სამი საათი იქნება.

— აჰ, გმადლობთ, გმადლობთ! სადაცაა ლეონი მოვა. ნამდვილად მოვა! რასაკვირველია, ფულს იშოვიდა. კი, მაგრამ იგი პირდაპირ იქ წავა, არ იცის, რომ მე აქა ვარ; და ძიძას უთხრა, შინ წადი, ახლავე აქ მომგვარეო.

— მალე, თუ ქალი ხარ!

— მივდივარ, ჩემო ქალბატონო, მივდივარ. ემას ახლა უკვირდა, რატომ არ მომაგონდაო; გუშინ ხომ სიცივა მისცა, უთუოდ აასრულებს. თავი უკვე ლერესთან წარმოედგინა. აი, იღებს ბანკის სამ ბილეთს და მაგიდაზე დებს. შემდეგ რაიმე უნდა მოიგონოს, რომ ბოვარის აუხსნას ყოველივე, მაგრამ რა უნდა მოიგონოს? ძიძას კი დაბრუნება აღარ აგონდებოდა; რაკი ქოხში საათი არ იყო, ემას ეგონა, არც ისე დიდხანს გაუვლიაო. ბაღში გავიდა, მძიმე ნაბიჯით იწყო სიარული; ღობის პირას გაჰყვა ბილიკით. მერე ისევ აჩქარებული დაბრუნდა, იფიქრა, შეიძლება ძიძა სხვა გზით დაბრუნდაო. ბოლოს, ლოღინით დაღლილი, გაეჭვიანებული, ფიქრებს რომ თავიდან ერეკებოდა, კუთხეში მიჯდა, თვალი დახუჭა, ყური დაიცო, არ იცოდა, ერთი საუკუნე გაატარა აქ თუ სულ რამდენიმე წუთი. როგორც იქნა, ჭიშკარმა გაიჭრიალა. ფეხზე წამოიჭრა. სიცივის დაძვრა ვერ მოასწრო, რომ როლემ განუცხადა:

— თქვენსას არაფერ არაა.

— როგორ თუ არაფერ?

— ოჰ, სრულიად არაფერ. ბატონი გირის: თქვენ გეძახით. ყველგან გაგზავნეს თქვენ საძებრად.

ემამ არა უპასუხა რა. სული ეხუთებოდა, თვალებს აცეცებდა, სოფლელი ქალი კი, ამ სანახაობით შეშინებული, უნებლიეთ უკან იხევდა, ეგონა, გაგიჟდაო. უეცრად ემამ ხელი შუბლში იგვიცა და შეჰკივლა, რადგან მის გონებაში, ვით ელვა ბნელ ღამეში, ერთბაშად გაკრთა როდოლოფის მოგონება. იგი ხომ ასე კეთილია, მიმხვედრი, სულგრძელი! და კიდევ რომ გაუძნელდეს დახმარების აღმოჩენა, ემა მოახერხებს იძულებას, რადგან ერთი შეხედვით გაახსენებს ძველ სიყვარულს. და იმნამსვე ჰუშეგისკენ გაემართა; ვერ შეეგნო, რომ ნებაყოფლობით წინ ეგებებოდა იმასვე, რამაც წელან ისეთ სასონარკვეთილებაში ჩააგდო, და თქრადაც არ მოსდიოდა, რომ მის მიერ გადადგმული ნაბიჯი პროსტიტუციაა.

თავი VIII

მიდის და თან თავის თავს ეკითხება: „რა უნდა ვუთხრა? საიდან დავიწყო?“ რამდენადაც უფრო უახლოვდებოდა, იმდენადვე ცნობდა ჩირგვებს, ხეებს, ლერწამს გორაკზე, შორს კი ციხედარბაზს. ცოცხლდებოდნენ პირველი სინაზის განცდანი და საბრალო, ნანამები გული მათი ცქერით ისვენებდა. თბილი ქარი სახეში სცემდა, თოვლი ღნებოდა და ნვეთ-ნვეთად ცვიოდა გოგებიდან. პარკის პაგარა ჭიშკარში გაძვრა, ვით ოდესმე იცოდა ხოლმე, მერე ებოში შევიდა, ირგვლივ რომ ხშირფოთლოვანი ცაცხვები ჰქონდა შემორგული; მათ გრძელ გოგებს ქარი არხევდა და ახმაურებდა. დაბმული ძაღლები აყეფდნენ, მაგრამ ყუთაზე გარეთ არაფერ გამოსულა.

სწორსა და განიერ კიბეს შეუდგა, ხის რიკული რომ ჰქონდა; მერე მგვრიანი თილაქნებით მოფენილი გალანი იწყებოდა; გალანის აქეთ-იქით მხარეს კარები იყო ჩამწკრივებული, ვით მონასტერში, სასტუმროში. როდოლოფის ოთახი გალანის ბოლოს იყო, მარცხნივ. როცა კარის სახელურს შეეხო, ღონე მთლად მიეხადა. ეშინოდა, შინ არ დამხედებოდა, თუმცა თითქმის სურდა კიდევ, ასე ყოფილიყო, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ერთადერთი, უკანასკნელი იმედი იყო ხსნისა. ერთხანს ჭოჭმანებდა, მაგრამ აუცილებელი საჭიროების შეგნებამ გამხედლობა შეჰმაგა და შევიდა.

იგი ბუხართან იჭდა, ფეხები ბუხრის რიკულზე შეეწყო და ჩიბუხს ეწეოდა.

— ა, ეს თქვენ ხართ? — წარმოთქვა და სწრაფად წამოხტა.

— დიას, მე ვარ! როდღღო, რჩევა მინდოდა თქვენთვის მეკითხა, — მიუხედავად ბევრი ცდისა, მეტი ველარა თქვა რა.

— სრულიად არ გამოცვლილხართ, მარადის მომხიბვლელი ხართ!

— ოჰ, — მწარედ თქვა ქალმა, — სამწუხაროა ეს მომხიბვლელობა, რაკი იგი თქვენ უარყავით, ჩემო მეგობარო. ვაჟი ზოგადი და გაურკვეველი სიტყვებით ეცადა თავისი საქციელის გამართლებას, რადგან უმჯობესი ვერა მოეხერხებინა რა.

ქალი მიენდო ამ სიტყვებს, უფრო კი მის ხმას: თავი ისე დაიჭირა, ვითომ სჯეროდა, ან, შესაძლებელია, მართლაც დაიჭერა მის მიერ დასახელებული საბაბი გაყრისა; მან თქვა, რომ მიზეზი მისი საქციელისა იყო საიდუმლოება, რაზედაც დამოკიდებული იყო სიცოცხლე და პაგიოსნება მესამე პირისა.

— ასე იყო თუ ისე, — მიუგო ქალმა და ნაღვლიანი თვალი მიაბყრო, — მე ბევრი ვიტანჯე!

მან ფილოსოფიული კილოთი უთხრა:

— ასეთია ცხოვრება!

— კეთილგანწყობილი თუ იყო მაინც ის ქალი ჩვენი გაყრის შემდგომ? — ჰკითხა ემამ.

— არც კეთილგანწყობილი... არც ავად.

— ვინ იცის, იქნებ სჯობდა, რომ არასოდეს ერთმანეთს არ გავეყოლით.

— დიას... შესაძლებელია!

— შენ გგონია? — უთხრა და მიუახლოვდა. მერე უნებურად ამოიოხრა, — ოჰ, როდღღო! რომ გცოდნოდა... როგორ მიყვარდი! ქალმა ხელი გამოართვა და ერთხანს ასე იდგნენ, თითებგადაჭდობილნი, ვით იმ პირველ დღეს, ყრილობაზე. ვაჟი სიამაყის მოშველიებით ებრძოდა უკვე გაღვიძებულ სინაზეს. ქალი კი, მის მკერდს მიხუტებული,

ეუბნებოდა:

— როგორ გინდოდა, რომ უშენოდ მეცხოვრა? განა შეიძლება ბედნიერებას გადაეჩვიო? სასონარკვეთილი ვიყავ! სიკვდილი მენატრებოდა! ყველაფერს ვიამბობ, აი ნახავ, შენ კი... გამიბრბოდი.

ამ სამი წლის განმავლობაში იგი, მართლაც, გაუბრბოდა, სიმხდალის გამო, ძლიერ სექსს რომ სჩვევია; ემა კი თავის ქნევით უაღერსებდა და ჩურჩულებდა:

— შენ სხვები გიყვარს, გამოგყდი. ოჰ, მე მესმის მათი! მიპატიებია მათთვის! ისე შეაყვინდინე, ვით მე შემაყვინდინე. შენ ვაჟი ხარ და ყოველივე მოგეპოვება, რათა მოსწონდეთ, მაგრამ ჩვენ ისევ განვაახლებთ, ხომ? კვლავ გვეყვარება ერთმანეთი! ნახე, ვიცინი, ბედნიერი ვარ! მაშ, თქვი რამე! მომხიბვლელი იყო. მის მშვენიერ თვალებში ცრემლი ციმციმებდა, ვით ქარიშხლის შემდეგ წვიმის წვეთი ლურჯი ყვავილის მკერდზე. ხელი მოხვია და მუხლზე დაისვა, თანაც ხელისგულით თმას უაღერსებდა, სადაც ოქროს ისარივით ბრწყინავდა მზის უკანასკნელი სხივი. ქალმა თავი დახარა; ვაჟმა თვალები დაუკოცნა, ნაზად, გუჩთა ოღნავი მიკარებით.

— მაგრამ, შენ ციროდი? — ჰკითხა, — რათა? ქალს ქვითინი აუტყდა, როდღღღა ეს სიყვარულის აფეთქების ნიშნად მიიღო. ქალი დუმდა, ხოლო მან კდემის უკანასკნელ კრძალვად ჩათვალა იგი.

— აჰ, მიპატიე! — წამოიძახა როდღღღა, — მხოლოდ შენ მომწონხარ ერთადერთი! ავი და უგუნური ვიყავ! მიყვარხარ და მარად მეყვარები!... რა მოგივიდა? თქვი! — და მის წინაშე დაიჩოქა.

— ჰოდა, აი... დავიღუპე, როდღღღა! სამი ათასი ფრანკი უნდა მასესხო!

— დიას, მაგრამ... — თქვა ვაჟმა და ნელა წამოდგა, სახეს კი სერიოზული გამომეტყველება ეძლეოდა.

— შენ იცი, — სწრაფად ამბობდა ქალი, — რომ ჩემმა ქმარმა მთელი თავისი ქონება ერთ ნოტარიუსს მიანდო, რომელიც სადღაც გაქრა. დიდძალი ვალი დაგვანვა თავს, პაციენტები არაფერს იძლეოდნენ. ქონების ლიკვიდაცია, მართალია, ჯერ არ დასრულებულა. ფული კიდევ გვექნება, მაგრამ თუ დღესვე სამი ათასი ფრანკი არ შევიტანე, ყველაფერს აგვინერენ და გაგვიყიდიან; ეს ახლავე უნდა იქნეს, ამ წუთში და შენთან იმიტომ მოვედი,

რაკი შენი მეგობრობის იმედი მქონდა.

„ა, — გაიფიქრა უეცრად გაფითრებულმა როდლოფმა, — აი, მაშ, რისთვის მოსულა!“ მერმე დამშვიდებული ხმით უთხრა:

— მე ამდენი ფული არ მაქვს, ძვირფასო ქალბატონო. როდი გყუოდა. ამდენი ფული რომ ჰქონოდა, უეჭველია, მისცემდა, რაგინდ ძნელიც უნდა იყოს ასეთი კეთილშობილური საქციელის ჩადენა: იმ ქარიშხალთა შორის, რაც კი სიყვარულს შეიძლება დააგყდეს თავს, ფულის თხოვნა ყველაზე უფრო გამანადგურებელია.

ერთხანს უხმოდ უცქეროდა.

— მაშ, არ გაქვს? — და რამდენჯერმე გაიმეორა, — არ გაქვს!... არც ეს უკანასკნელი დამცირება უნდა მიმეყენებინა ჩემი თავისთვის, შენ არასოდეს გყვარებივარ! და არც სხვებზე უკეთესი ხარ! თავს ღალატობდა, იღუპებოდა. როდლოფმა სიგყვა გაანყვეტინა, არწმუნებდა, თვითონაც მიჭირსო.

— აჰ, როგორ მებრალები! — თქვა ემამ, — როგორ მებრალები!... და თვალი გადაავლო ვერცხლის ზარდახშიან დამასკურ თოფს, სხვა იარაღთა შორის რომ კედელზე ეკიდა, და წამოიძახა:

— როცა კაცი ასე ღარიბია, მაშინ ვერცხლით როდილა კაზმავს თავის იარაღს! არც ბუხრის საათებს ყიდულობს სადაფით მოლჭვილს, — განაგრძობდა და ბულის ნაოსტაგვე საათს ანიშნებდა, — არც ოქროს სასტვენთან მათრახს, — ხელი შეახო, — არც საათის ბრელოკებს! ოჰ, არათფერი აკლია! ლიქიორიც კი უდგას ოთახში. შენ გიყვარს შენი თავი, ჩინებულად ცხოვრობ, გაქვს ციხე-დარბაზი, გყეები, ფერმები, გიყვარს მწევრებით ნადირობა, პარიზში მგზავრობა... ეჰ, სხვა არა იყოს რა, — წამოიძახა და ხელი დასტაცა მისი სამაჯურების ღილეებს, ბუხრის თავზე რომ იდო, — ესენი შეიძლება ფულად იქცეს, მაგრამ არ მინდა, შენ შეინახე! და სამაჯურის ღილები შორს გაისროლა. კედელს მიეხალა და მათი შემაერთებელი ძეწვეი განყდა.

— მე კი ყველაფერს მოგცემდი, ყოველივეს გაყვიდდი, თვით დავინყებდი შრომას, ხელგანწვდილი მონყალეებს ჩამოვითხოვდი მხოლოდ ერთი შენი ღიმილისათვის, ერთი შემოხედვისთვის, იმისათვის, რომ გეთქვა „გმადლობ“!@შენ კი დამშვიდებული გამოჭიმულხარ შენს სავარძელში, ვითომ ჯერ საკმაოდ მწუხარება არ მოგეყენებინოს! უშენოდ, იცი თუ არა, მე

შემძლო ბედნიერი ვყოფილიყავ! განა ჭირვეულობა არ იყო, რომ გადამეკიდე? მაშ, რა იყო? ნაძლევი? ხომ ამბობდი, მიყვარხარო... აი, ახლაც, ამ წუთში... აჰ, უმჯობესი იყო, გაგეგდე! შენგან ნაკოცნი ჩემი ხელები ჯერ კიდევ არ გაცივებულა, აგერ ხალიჩაც, საღაც დაჩოქილი მეფიცებოდი მარადიულ სიყვარულს... შენ მაიძულე მენამა იგი. ორი წლის განმავლობაში მხიბლავდი საუცხოო, გვბილი ოცნებით! ან თუნდ, ჩვენი მოგზაურობის გეგმები.

აღარ გახსოვს? ოჰ, შენი წერილი, შენი წერილი! ჩემი სული იმან გაანადგურა!.. და ახლა, როცა მასთან მოვსულვარ, მდიდართან, ბედნიერსა და თავისუფალთან, რათა დახმარება ვთხოვო, რაზედაც პირველი შემხვედრიც კი უარს არ მეცყოდა, როცა ვევედრები და კვლავ ჩემს სინამბეს ვთავაზობ, იგი უარს მეუბნება, რადგან ეს სამი ათასი ფრანკი დაუტდება!

— არ მაქვს-მეთქი! — მიუგო როდოლფმა ისეთი სრული სიმშვიდით, როგორითაც, ვით ფართო, თავს იცავს ხოლმე ღრმად ჩასათვრებული რისხვა. ქალი წავიდა. კედლები ირყეოდა, ჭერი ჭყლეტდა. მარტო მიდიოდა გრძელ ხეივანში; მილასლასებდა გამხმარ ნემოში, ქარი რომ ანიავებდა; პარკის გალაუნის თხრილამდე მივიდა; ისე ჩქარობდა, თრხილვები მთლად დაიმტვრია ჭიშკრის ვალებისას. ასიოდე ნაბიჯი რომ გაიარა, აქაშინებული შედგა, კინაღამ წაიქცა. მიბრუნდა, ერთხელ კიდევ მოავლო თვალი გულცივ ციხე-დარბაზს, მის პარკს, ბალებს, ეზოსა და ფანჯრებიან ფასადს.

გაშეშებული იდგა, არათფერი ესმოდა, აღარათფერს გრძნობდა, გარდა საკუთარი სისხლის ფეთქვისა, რაც ისე ეჩვენებოდა, თითქოს გამაყრუებელი მუსიკა არემარეს აესებსო. ნიადავი ფეხქვეშ წყალზე უფრო ღუნე ეჩვენებოდა, ხოლო ხნულის კვალები კი ვეება მღვრიე ტალღებად, ნანილებს რომ ეხეთქებოდა. შორეული მოგონებანი, აზრები, ფიქრები, ყველაფერი, რაც კი სულის სიღრმეში დაღეჭილიყო, ერთბაშად გონებაში აელვარდა, ვით სადღესასწაულო ათასფეროვანი ცეცხლი. თვალწინ წარმოუდგა თავისი მამა, ლერეს კაბინეტი, საკუთარი ოთახი ქალაქში, რომელიღაც ადგილი. სიგიჟე ეუფლებოდა. შეკრთა, რამაც ოდნავ, ბუნდოვნად გონს მოიყვანა. თავისი საშინელი ყოფის მიზეზი, ესე იგი, ფულის საკითხი, გონებაში უკვე ველარ აღედგინა. იგი მხოლოდ სიყვარულის გამო იგანჯებოდა; გრძნობდა, რომ სული ელეოდა, სწორედ ისე, ვით მომაკვდავი გრძნობს ხოლმე, რომ ჭრილობიდან მჩქეტარე სისხლთან ერთად სიცოცხლეც ელევა. ბინდებოდა; ყორნები დაფრატუნებდნენ. მოეჩვენა, თითქოს ჰაერში ცეცხლოვანი ბურთულები დაფრინავენ, ვით გავარვარებული ტყვიები, ბზრიალებენ და გაჭყლეტილნი თოვლზე, ხის ტოტებში ღნებიან. თითოეულ ბურთულაში როდოლფის სახე იხატებოდა. თანდათან მრავლდებოდნენ, უახლოვდებოდნენ და სხეულში ექსოვებოდნენ. ერთბაშად ყველაფერი გაქრა. შორს თვალი

მოჰკრა სახლების სინათლეებს, ნისლში რომ კიაფობდა.

მაშინ თავისი მდგომარეობა ერთბაშად გახსნილი უფსკრულივით დაეხატა თვალნინ, გამალებული სუნთქვისაგან მკერდი გაპობას ლამობდა. შემდეგ, უეცრად, მხნეობის გრიგალმა აიტაცა, რამაც სულს თითქმის სიხარული მოჰტენინა; სირობლით დაეშვა დაღმართზე. გაირბინა ძროხების ბოგირი, ბილიკი, ხეივანი, გასცდა ბაზარსა და აფთიაქის წინ შედგა. აფთიაქში არავინ იყო, შესვლა განიზრახა, მაგრამ ზარის ხმაზე ხალხი გამოვიდოდა, სუნთქვაშეკავებული, კედლებს გაჰყვა და სამზარეულოსთან მივიდა, სადაც ღუმელზე სანთელი ანათებდა. იქ აუსტენი დაინახა, აქლეს ამარა, კერძი გაჰქონდა...

— ა, სადილობენ! მოვიცადოთ. აუსტენი დაბრუნდა. ემამ დააკაკუნა, აუსტენი გაეგება.

— გასაღები! ზემო საკუჭნაოს გასაღები, სადაც...

— როგორ?

და გაკვირვებული ქალის სახეს დააცქერდა, რომელიც ისე გაფითრებული იყო, რომ ლაქასავით იხატებოდა ლამის ნყვდიადში. მეცისმეტად მშვენიერი და მოჩვენებასავით დიდებული ეჩვენა: თუმცა ვერ გაეგო, რა სურდა, მაგრამ წინათგრძნობა კი რაღაც საშინელებას ჰპირდებოდა. ემა ჩქარი, მაგრამ თან ტკბილი, შემპარავი ჩურჩულით ეუბნებოდა:

— გასაღები მესაჭიროება. მომეცი ძალე! ციხარი თხელი იყო, სასადილოდან ჩანგლებისა და დანების ჩხაკუნი მოისმოდა. ქალი არწმუნებდა, ვირთაგვების განწყვეტა მინდა, ძილს რომ მიფრთხობენო.

— ბატონს უნდა ვკითხო.

— არა! არ წახვიდე, — და გულგრილად დაუმატა, — რა საჭიროა? თვით მე ვეცევი... შემდეგ. ნამო! გამინათე... ტალანით წავიდა, ლაბორატორიას გაუარა. კედელზე კლიტე ეკიდა წარწერიანი ფირფიტით: „ფარმაკოთეკა“.

— აუსტენ! — გაისმა მეაფთიაქის მოუთმენელი ხმა.

— ავიდეთ! — და აუსტენიც გაჰყვა. კლიტე გადაატრიალა, შევიდა და პირდაპირ მესამე თაროს მიადგა, რადგან ხსოვნა ხელმძღვანელობდა სიზუსტით; ლურჯი მინის ქილა ჩამოიღო, საცობი მოგლიჯა, ხელი ჩაუყო და ერთი მუჭა თეთრი ფხვნილი რომ ამოიღო, იქვე დაუწყო

გამალებით ჭამა.

— შესდექით! — მიაძახა ყმანვილმა და მივარდა.

— ჩუმაღ! მოვა ვინმე... ჟუსტენი სასონარკვეთილებას მიეცა, სურდა, დაეძახა.

— კრინტი, თორემ ყველაფერი შენს პატრონს დაბრალდება! მერე, ერთბაშად დანყნარებული, შინისაკენ გაემართა, თითქოს მოვალეობა რამ მოიხადაო. როცა ქონების აღწერის ამბით შემოფოთებული შარლი შინ დაბრუნდა, ემა ის იყო გავიდა. შარლი ყვიროდა, ეძახდა, გული მისდიოდა, მაგრამ ემა არ დაბრუნებულა. სად უნდა იყოს? ფელისიგე დაგზავნა ყველგან: მეათთიაქესას, ტუვაშისას, ლერესას, „ოქროს ლომის“ სასტუმროში; ნათლად ხედავდა თავისი სახელის შებღალვას, ოჯახის სილატაკეს, ბერტას დამსხვრეულ მოძავალს, რა მიზეზია, რისთვის? ვინ უნდა უთხრას! საღამოს ექვს საათამდე იცადა. მეტი ვეღარ მოითმინა; ეგონა, რუანს წავიდაო, ადგა, დიდ გზაზე გავიდა, ნახევარი ლიე გაიარა, ვერავის შეხვდა, კიდევ მოიცადა და ისევ შინ დაბრუნდა. ემა დაბრუნებულიყო.

— რა ამბავია?... რა მოხდა?... გამაგებინე!.. ემა სანერ მაგიდას მიუჭდა, წერილი დანერა, რიცხვი და საათი აღნიშნა, ნელა დანერა და რალაც საზეიმო კილოთი უთხრა:

— ამას ხვალ წაიკითხავ; მანამდე კი, გთხოვ, ნურაფერს მკითხავ!.. სრულიად ნურაფერს!

— მაგრამ...

— ოჰ, დამეხსენ! თავის ლოგინზე მიწვა და გაიჭიმა. მწვავე გემომ, პირში რომ იგრძნო, გააღვიძა, შარლი რომ დაინახა, თვალეები კვლავ დახუჭა. ცნობისმოყვარეობით აკვირდებოდა თავს, ცდილობდა, გარკვეულიყო, ვიგანაჭები თუ არაო, მაგრამ არა! ჯერ არაფერი. ესმოდა საათის რაკუნი, ცეცხლის ტვაცანი და ლოგინთან მდგომარე შარლის სუნთქვა.

— აჰ! უბრალო რამე ყოფილა სიკვდილი! — გაიფიქრა, — ჩავიძინებ და ყველაფერი გათავდება!

წყალი მოხვრიბა და კედლისკენ გადაბრუნდა. მელნის ეს საშინელი გემო მაინც არ შორდებოდა პირს.

— მწყურია!... ოჰ, ძალზე მწყურია! — უეცრად წამოიკვნესა.

— რა მოგივიდა? — ჰკითხა შარლმა და ჭიქა მიანოდა.

— არაფერია!... ფანჯარა გააღე... სული მეხუთება! უეცრად ისეთი ღებინება დაეწყო, რომ ძლივს მოასწრო ბალიშქვემოდან ცხვირსახოცის გამოძრობა.

— ნაიღე აქედან!@— უთხრა შარლს, — გადააგდე! შარლმა გამოკითხვა დაუწყო, არაფერი უბასუბა, უძრავად იწვა; ეშინოდა, გავინძრევი და მაშინვე რწყევა ამიტყდებო, თანაც გრძნობდა, რომ საშინელი სიცივე ეპარებოდა, ფეხებიდან დანყებული ყელამდე წვდებოდა.

— აჰ! აი, როდის იწყება! — ნაიჩურჩულა.

— რას ამბობ? ემა ბალიშს ეხეთქებოდა, სახედამწუხრებული, პირდაღებული, თითქოს ენაზე სიმძიმე რამ ჰკიდიაო. რვა საათზე რწყევა განუახლდა. შარლმა შეამჩნია, რომ ტაშტის ფსკერზე ფევილისებური რაღაც თეთრი დარჩა.

— არაჩვეულებრივია! უცნაურია! — იმეორებდა თავისთვის, მაგრამ ემამ მტკიცე ხმით წარმოთქვა:

— არა, შენ ცდები! შარლმა ნაზად, თითქოს ეალერსებაო, მუცელზე ხელი გადაუსვა. ქალმა ცივად შეჰკვივლა. შემინებულმა შარლმა ერთბაშად უკან დაინია. შემდეგ ემამ კვნესა დაიწყო, პირველ ხანებში სუსტი, საშინელი კანკალი უვლიდა მთელ ტანში; სიფერმკრთალით ზენრებს სჭარბობდა, რომლებსთვისაც დაკრუნხული თითები ჩაეგლო. არეული მაჭისცემა ახლა თითქმის აღარ ისინჯებოდა.

ოფლი წურწურით სდიოდა გალურჯებულ სახეზე, რომელიც თითქოს ლითონის ოხშივარს გაუყინავსო, კბილებს ერთმანეთზე აცემინებდა; გაგანიერებულ თვალებს აქეთ-იქით აცეცებდა და ყოველ შეკითხვაზე მხოლოდ თავს უკანტურებდა; ერთი-ორჯერ კიდევ გაიღიმა. თანდათან კვნესას უმატა. ყრუდ გმინავდა, თუმცა ირწმუნებოდა, უკეთ ვარ და ძალიე ავდგებიო. უეცრად ძივძივი დაანყებინა.

— აჰ, ღმერთო ჩემო, რა საშინელებაა! — წამოიძახა. შარლმა ლოგინთან დაიჩოქა.

— თქვი, რა მიიღე, მითხარი, ღვთის გულისთვის! და ისეთი სინაზით უცქეროდა, როგორც ემას არასოდეს უნახავს.

— აი, იქ, იქ!... — ძლივს წამოიკნავლა დასუსტებული ხმით. შარლი სანერ მაგიდას მივარდა, წერილი გახსნა და ხმამაღლა წაიკითხა: „არავის დააბრალო...“ შედგა, თვალებზე ხელი გადაისვა და კვლავ გადაიკითხა.

— რაო?... მიშველეთ! მომეხმარეთ! მხოლოდ ერთ სიტყვას იმეორებდა: „მონამლულა! მონამლულა!“ — ფელისიტე მეათთაქესას გაიქცა, რომელიც ყვირილით გამოვარდა მოედანზე. მადამ ლეფრანსუას სასტუმროში შეესმა ეს ამბავი, ზოგიერთი ლოგინიდანაც კი ადგა, რათა მებობლებისთვის შეეცვლინებინა. იმ ღამეს მთელი დაბა შეშფოთებული იყო. უბედურებით გონებადაკარგული შარლი რალაცას ბუტბუტებდა, ღონემიხდილი ოთახში დაბორიანდებდა, ავეჯს ეხლებოდა. თმას იგლეჯდა. მეათთაქე ვერასოდეს წარმოიდგენდა, რომ ასეთი საშინელების მნახველი გახდებოდა. ჰომე შინ დაბრუნდა, რათა ექიმი კანივე და ექიმი ლარიბიერი მოეწვია, მაგრამ აზრი ვერ მოეკრიბა და დაწერილი ბარემ თხუთმეტჯერ დახია. იპოლიტი ნევშატელს გაგზავნეს, ხოლო ჟუსტენმა ისე მოჰქანცა ექიმის ცხენი, რომ საბრალო პირუტყვი გილიომის ტყეში მიატოვა მომაკვდავი. შარლმა ვითომ თავის სამკურნალო ლექსიკონში ჩახედვა სცადა, მაგრამ ვერაფერი გაიგო, რადგან თვალები უბრჭყვიალებდა.

— დამშვიდდით! — უთხრა მეათთაქემ, — საჭიროა მხოლოდ ძლიერი რამ საწინააღმდეგო წამალი მიეცეს, რით მონამლულა? შარლმა წერილი უჩვენა. დარიშხანი ყოფილა.

— მაშასადამე, საჭიროა ანალიზის გაკეთება, — მიუგო ჰომემ, რომელმაც იცოდა, რომ მონამელის ყოველი შემთხვევის დროს საჭირო იყო ანალიზის გაკეთება; შარლმა, რომელსაც აღარაფერი გაეგებოდა, მიუგო:

— აჰ, გააკეთეთ! გააკეთეთ! გადაარჩინეთ! მერე კვლავ მის ლოგინთან მივიდა, დაიჩოქა, თავი ლოგინის ნაპირს მიადო და აქვითინდა.

— ასე იყო საჭირო, ჩემო მეგობარო, — მიუგო ემამ.

— რათა, რამ გაიძულა?

— ნუ ტირი! — უთხრა ემამ, — მალე გაგათავისუფლებ ამ ტანჯვისაგან!

— განა ბედნიერი არ იყავი? ან იქნებ ჩემი ბრალია? თუმცა მე ყოველივე გავაკეთე, რაც კი შემეძლო!

— ჰო... მართალია... შენ გულკეთილი ხარ! და თითები თმაში გაუყარა, ნაზად, მოღუნებულად. ამ შეხების სიამემ შარლს მწუხარება გაუძიფრა; გრძნობდა, რომ მთელი თავისი არსებით განადგურდა, — ემა სწორედ მაშინ უნდა განშორებოდა სამუდამოდ, როცა

უფრო მეტ სიყვარულს იჩენდა ქმრისადმი, ვიდრე ოდესმე და სრულიად ვერაფერს ახერხებდა, აღარაფერი გაეგებოდა, ვერც ბედავდა რამეს, ხოლო გადამწყვეტი ღონისძიების აუცილებლობა კი სამუდამოდ უკარგავდა ღონეს.

„ყველაფერს მოვრჩი, — თქვობდა ემა, — გათავდა ყოველი ღალატი და სულმდაბლობა“. გულისთქმათა დაუსრულებელ წამებასაც ბოლო მოელო, ახლა უკვე აღარავინ სძულდა; შეუცნობელი ბინდი ეფარებოდა გონებას და დედამიწის ხმათაგან ახლა ესმოდა მხოლოდ ამ საბრალო ნაღვლიანი გულის ჩივილი, ოდნავ გასაგონი კვნესა, ვით შორეული სიმფონიის უკანასკნელი გამოხმობა.

— ბავშვი მომგვარეთ, — თქვა და იდაყვზე წამოიწია.

— უფრო ცუდად ხომ არა ხარ? — ჰკითხა შარლმა.

— არა! არა! გადიამ ბავშვი მოიყვანა, მძინარა, მოღუშული! გრძელ, საღამურ პერანგში შიშველი თეხები უჩანდა; გაკვირვებული უცქეროდა აფორიაქებულ ოთახსა და თვალებს ხუჭავდა, რადგან სხვადასხვა ადგილას ანთებული სანთლები თვალს ჭრიდა. ამ სანთლებმა, ალბათ, ახალი წელიწადი და ყველიერი მოაგონა, როცა ასე ნამძინარევეს მიიყვანდნენ ხოლმე დედასთან საჩუქრების მისაღებად, რადგან ბავშვმა იკითხა:

— დედიკო, აბა სადაა იგი? — მაგრამ, რაკი ყველა ღუმდა, — ჩემს თაჩუჩებს რომ ვერ ვხედავ?

ფელისიტემ დედის ლოგინთან მიიყვანა, მაგრამ ჰატარა კი სულ ბუხრისკენ იცქირებოდა.

— იქნებ ძიძამ წაიღო? — იკითხა ბავშვმა. ამ სიტყვაზე, რამაც მადამ ბოვარის თავისი ფარული სიყვარული და მისგან გამონწვეული უბედურება გაახსენა, პირი იბრუნა, თითქოს სანამლაგზე უფრო მეტი სიმწარე იგრძნო. ბერტა ლოგინზე ჩამოსვეს.

— ოჰ, რა დიდრონი თვალეები გაქვს, დედიკო! რა თეთრი ხარ! და რა ოფლიანი!... დედა თვალს არ ამორებდა.

— მეშინია!

წამოიძახა ბავშვმა და განზე გაიწია, ემას უნდოდა ხელზე ეკოცნა მისთვის. ბავშვი არ ანებებდა.

— კმარა, წაიყვანეთ! წამოიძახა შარლმა, რომელიც სასთუმალთან ქვითინებდა. ტანჯვა წუთით განელდა; ავადმყოფი ნაკლებ შფოთავდა; თითოეულ მის უმნიშვნელო სიტყვაზე, ყოველ მსუბუქ ამოხვრამზე, შარლის გულში იმედი იღვიძებდა. როცა ოთახში ექიმი კანივე შემოვიდა, შარლი სლოკინით მოეხვია კისერზე.

— აჰ, თქვენა ხართ? გმადლობთ! რა კეთილი ხართ! ახლა უკვე უკეთაა, აი, თვით ნახეთ...

კოლეგა კი სულ სხვა აზრისა იყო და, რაკი, როგორც თვით ამბობდა ხოლმე, მუდამ პირდაპირ, მიუკიბ-მოუკიბაუად მოქმედებდა, ამიტომ უბრძანა, ახლავე სასაქმებელი მიეცათ, რათა კუჭი სავსებით გაეწმინდოს. მაშინვე ავადმყოფს სისხლი აღებინა. ტუჩები უფრო მკვიცვლად მოეკუმა; იკრუნხებოდა, განზე შავი ლაქები დააყარა, ხოლო მაჯისცემა დაძაბული ჰქონდა, თითქოს გასანყვეტად დაჭიმული სიმიო. უეცრად შემადრწუნებელი კვილი აღმოხდა. წყველიდა სანამლაეს, შველას ითხოვდა და გაშეშებული ხელებით იშორებდა ყოველივეს, რაც საშინელი წუხილით მოთენთილ შარლს პირში უნდოდა მისთვის ჩაესხა. შარლი გალენჩებული იდგა, ტუჩზე ცხვირსახოცი მიედო, ხროტინებდა. ქვითინებდა, თავიდან ფეხებამდე ცახცახებდა. ფელისიტე კუთხიდან კუთხეს აწყდებოდა; ჰომე უძრავად იდგა და ოხრავდა. თვით კანივეც კი, მუდამ დარბაისლურად თავის დამჭერი, აშკარად ღელავდა.

— რა ჯანდაბაა! თითქოს... კუჭი ახლა განმენდილია, ხოლო რაკი მიზეზი აღარ არსებობს...

— შედეგიც წყდება, — მიაშველა სიტყვა ჰომემ, — თავისთავად ცხადია.

— გადაარჩინეთ-მეთქი! — წამოიძახა შარლმა. კანივე ყურსაც არ უგდებდა მეათთიაქს, რომელიც ჰიპოთეზის გამოთქმასაც კი ბედავდა, „შესაძლებელია ეს კეთილისმყოფელი პაროქსიზმი იყოს“. ის იყო, ავადმყოფისათვის თრიაქის დიდი ღობა უნდა გამოენერა, რომ ქუჩაში შოლტის ცელაშუნი გაისმა. ფანჯრის მინებმა ზრიალი დაიწყო და კოფომდე ტალახში ამოსვრილი ეგლი, რომელსაც სამი ცხენი მოაქროლებდა, ბაზრის მოედანზე გამოვარდა. ეს ექიმი ლარივიერი იყო. ასეთ შთაბეჭდილებას, მგონი, ღვთის გამოცხადებაც ვერ მოახდენდა. ბოვარიმ ხელები აღაპყრო, კანივე იქვე გაშეშდა, ხოლო ჰომემ თავისი ჩაჩი იმ დროს მოიხადა, როცა განთქმული ექიმი ჯერ ოთახშიც კი არ შემოსულიყო. იგი ეკუთვნოდა ქირურგთა იმ დიდ სკოლას, რომელიც სახელგანთქმულ ბიშას მიერ იყო დაფუძნებული; იგი ექიმ-ფილოსოფოსების იმ თაობის წარმომადგენელი იყო, რომელიც ან უკვე გარდასულია და რომელიც ფანატიკური სიყვარულითა და აღფრთოვანებით ასრულებდა თავის

მოვალეობას. ყველაფერი თრთოდა ჰოსპიტალში, როცა ლარივიერი გაჯავრებული იყო, ხოლო მონათევები ისეთ პაცივს სცემდნენ, რომ ახალბედებიც კი ცდილობდნენ, ყველაფერში მისთვის მიეხადათ. ახლომახლო ქალაქებში მისი ნამონათური ექიმები მასსავით შალის გრძელ პალტოებს იცვამდნენ. ლარივიერის შავი ფრაკის მუდამ გახსნილი მანუეტები მის დიდრონსა და ლამაზ ხელებს ოდნავ ფარავდნენ, რომელთაც არასოდეს თათმანი არ სცმიათ, თითქოს ისინი მუდამ მზად არიან წყლულთა სამკურნალოდ. ჯვრების, მაღალი თანამდებობისა და აკადემიების უგულვებელმყოფელი, სტუმართმოყვარე და ლიბერალი, ლარიებზე მამობრივი მზრუნველი და კეთილისმყოფელი, წმინდანად იქნებოდა აღიარებული, რომ მეტად გამჭრიახი გონება არა ჰქონოდა, რომელსაც დემონივით უფრთხოდა ყველა. სადღოსტაქრო ნესტარზე უფრო ბასრი თვალი მისი პირდაპირ სულში სწვდებოდა ადამიანს და ყოველგვარ პირმოთნეობასა და კრძალვაში სიცრუეს გამოამჟღავნებდა. ასე ცხოვრობდა იგი, სათნო დიდებით შემოსილი, რასაც ადამიანს დიდი ნიჭის შეგნება, ბედი და ორმოცი წლის გამრჯელი, უმნიშვნელო სიცოცხლე ანიჭებს. მან კარებშივე შეიკრა კოპები, როცა უძრავად მწოლიარე, პირდაღებული ემას მიმკვდარებული სახე დაინახა. ვითომ კანივეს უსმენსო, საჩვენებელი თითი ნესტოებს ქვეშ გაივლო და გაიმეორა:

— კეთილი, კეთილი... მერე მხრები აიჩეხა. ბოვარი თვალს ადევნებდა: ერთმანეთს შეხედეს და... მრავალი ტანჯვის მნახველმა ამ კაცმაც კი ველარ შეიმაგრა თავი, ცრემლი მოსწყდა და საყელოზე დაუგორდა.

კანივე წაიყვანა და მეორე ოთახში გავიდა, შარლიც თან გაჰყვა.

— ძალიან ცუდად არის, არა? იქნებ კოჭობები დააყაროთ ან სხვა რამ. მოახერხეთ რამე, თქვენ ხომ ბევრი გადაგირჩენიათ! შარლი ორივე ხელს ხევედა, შიშითა და მუდარით პირდაპირ თვალებში შესცქეროდა, მის მხარს უღონოდ მიყრდნობილი.

— გამხნევდით, ჩემო საბრალო ბიჭო! აქ უკვე საშველი აღარ არის, — და სწრაფად პირი იბრუნა.

— მიბრძანდებით?

— კიდევ შემოვივლი. იგი ვითომ იმისთვის გავიდა, რომ მეეტლესთვის განკარგულება რამ გაეცა; კანივეც მას მიჰყვა, სრულიადაც არ ეპიგნავებოდა, რომ ემა მის ხელზე მომკვდარიყო. მეაფთიაქე მოედანზე დაეწია მათ. არ შეეძლო სახელგანთქმულებს

ღაშორებოდა. ასეთი იყო მისი ხასიათი. ამიტომ ლარივიერს სთხოვა, პატივი დამდეთ და ჩემსას ისაუბმეთო.

იმნამსვე კაცი აფრინეს „ოქროს ლომში“ მგრედების მოსაყვანად, ყასაბთან — კატლეტებისთვის, ტუვაშთან — ნალებისთვის, ლესტიბულუასთან — კვერცხებისთვის; მეთათიაქე თვითონ შეელოდა სუფრის გამლაში ცოლს. ქალბატონი ჰომე კოფეთის შესაკრავებს იგრეხდა და კრძალვით ეუბნებოდა:

— ძალიან უკაცრავად გახლავართ, ჩვენს მიყრუებულ კუთხეში თუ წინდანივე გაფრთხილებული არა ხარ...

— ფეხიანი ჭიქები! — წასჩურჩულა ჰომემ.

— ქალაქში რომ ვცხოვრობდეთ, მაშინ დაკეპილ ხორცს მაინც...

— ჩუმად! ექიმო, გთხოვთ დაბრძანდეთ!

რამდენიმე ლუკმის შემდეგ მეთათიაქემ საჭიროდ დაინახა ზოგიერთი წვრილმანის გახსენება კატასტროფის შესახებ.

— პირველად სიმშრალეს გრძნობდა თურმე ყელში; მერე აუტანელი ტკივილი დაეწყო მუცლის ღრუში, ფაღარათი, კომატობური მდგომარეობა.

— სანამლავი სადღა უშოვია?

— არავინ იცის, ექიმო, და ვერც კი წარმომიდგენია, როგორ მოახერხა დარიშხანის სიმჟავის შოვნა.

ჟუსტენი, რომელსაც ამ დროს მთელი გროვა თეფშები მოჰქონდა, ძალზე შეკრთა.

— რა მოგივიდა? — ჰკითხა მეთათიაქემ. ამ კითხვაზე ყმანვილმა თეფშებს ხელი შეუშვა და ისინი საშინელი გრიალით იატაკზე დაიმსხვრა.

— დამთხვეულო, — წამოიძახა მეთათიაქემ, — პირაღია! დათვო! უცვინო ვირო! შემდეგ ოღნავ დაშოშმინდა და განგრძო:

— მე მსურდა, ექიმო, ანალიზი გამეკეთებია და, პრიმო ფრთხილად შევიყვანე

სინჯარაში...

— უკეთესი იქნებოდა, თითი ჩაგეყოთ მისთვის პირში. მისი კოლეგა კი ღუძდა; წელან კონფიდენციალურად გვარიანად შეახურეს მის მიერ მიცემული სასაქმებლისათვის. პაციენტული კანივე, რომელიც ისეთი ცხვირანული და სიცხვის მოყვარული იყო მრუდი ფეხის გასწორების დროს, ახლა მომეგებულ მოკრძალებას იჩენდა და ნიშნად სრული თანხმობისა, ილიმებოდა. ჰომე პირდაპირ ბრწყინავდა ამფიგრონის როლში, და ბოვარისადმი თანაგრძნობა რამდენადმე კიდევ აძლიერებდა მის მოღვინას, რადგან ეგოისტურად მის ბედს თავისას ადარებდა. ექიმი ლარივიერის სტუმრობა ფრთებს ასხამდა. თავის ერუდიციას ამჟღავნებდა, უთავბოლოდ ასახელებდა კანცარიდებს, უპას, მანსენილიეს, გველის შხამს.

— მე ისიც წამიკითხავს, ექიმო, რომ ბევრი ინამლებოდა და პირდაპირ მეხდანაცემივით კვდებოდა ძალზე მოძველებური ძეხვით, სადაც თურმე ერთგვარი შხამი ჩნდებოდა. ყოველ შემთხვევაში, ამაზე ლაპარაკობს ერთი მშვენიერი მოხსენება ცნობილი ფარმაცევტის, ჩვენი ერთ-ერთი მასწავლებლის, სახელგანთქმული კადე დე გასიკურისა!

კვლავ შემოვიდა მაღამ ჰომე, რომელსაც ხელში ერთ-ერთი ისეთი ნაზი წყობის მანქანა ეჭირა, რასაც სპირტით ათბობენ ხოლმე. ჰომეს ჩვეულებად ჰქონდა, ყავა თვითონვე უნდა მოემზადებინა: საკუთარი ხელით მოხალული ყავა თვით უნდა დაეფქვა პანია ხელის ნისქვილზე, თვითვე უნდა შეეზავებინა სათანადო ინგრედიენტებით.

— შაცცპარუმ, ექიმო! — უთხრა და ლარივიერს საშაქრე მიაწოდა. შემდეგ ზემო სართულიდან ყველა თავისი შვილი ჩამოაყვანინა. სურდა ექიმის აზრი გაეგო მათი აგებულების შესახებ. ლარივიერი უკვე წასასვლელად იყო გამზადებული, რომ ქალბატონმა ჰომემ ქმრის ჯანმრთელობის თაობაზე რჩევის მიცემა სთხოვა: ნასადილევს ძილი უყვარს და მეშინია, სისხლი არ აუვარდეს ტვინშიო.

— ოჰ, არა! მაგას გვინი არ შეანუხებს. რაკი მისი ორაზროვანი ნათქვამი ვერავინ შეამჩნია, ექიმმა სასადილოს კარი გააღო და ოთახში გავიდა. აფთიაქი ხალხით იყო გაჭედული და ძლივს გაართვა თავი მათ ჩივილსა და სატკივარს. ბატონი გუვაში წუხდა, რომ მის მეუღლეს უთუოდ ჭლექი შეეყრება, რადგან ჩვეულებად აქვს ნაცარში აფურთხოსო; ბატონი ბინე უეცარი შიმშილის შეგვევებს უჩიოდა, ხოლო ქალბატონ კარონს ჟრუანტელი უვლის ხშირად ტანში; ლერეს ხშირად თავბრუ ესხმის, ლესტიბუდუას რევმატიზმი აწუხებს, ქალბატონი ლეფურანსუა კი ხშირი ბოყინით იტანჯება. დაბოლოს, როგორც იქნა, სამცხენიანი ეგლიც დაიძრა და მაშინ ყველამ დაასვენა, რომ ექიმი ვერ იყო საკმაოდ თავაზიანი.

ხალხის ყურადღება ახლა მღვდელმა ბურნიზინმა მიიპყრო, რომელმაც ბაზარი გაიარა და თან ნაკურთხი ზეთი მოჰქონდა. ჰომემ, თავისი პრინციპების თანახმად, მღვდლები ყორნებს შეადარა, მძორის სუნს რომ იკრავენ და შეგროვდებიან ხოლმე; ეკლესიის მსახურის დანახვა ჭირივით ეჯავრებოდა, რადგან ანათორა სუდარას მოაგონებდა, ხოლო პირველი კი მეორისადმი შიშის გამო უფრო ეზიზღებოდა. მიუხედავად ამისა, მაინც არ დაუხევეია უკან და კანივესთან ერთად, რომელსაც ლარივიერმა ბეჭითად სთხოვა, ბოვარისას გაემართა; ცოლის წინააღმდეგობა რომ არ შეხვედროდა, მეათეთაქე თავის ორ ვაჟსაც თან წაიყვანდა სულიერად მათი წრთობისათვის, რათა მძიმე სანახაობა მათთვის მომავალში გაკვეთილი, თვალსაჩინო მაგალითი და დაუვინყარი ყოფილიყო. როცა ისინი შევიდნენ, ოთახი რალაც შავბნელი ზეიმით იყო აღსავსე. თეთრსუფრაგადაფარებულ სამუშაო მაგიდაზე, ვერცხლის ლანგარზე, ვერცხლის მკერივი ჭვარცმის გვერდით, ორ ანთებულ შანდალს შორის, ბამბის ხუთი-ექვსი პანია გუნდა იყო. ემას ნიკაპი მკერდზე დაშვებოდა, თვალები გაგანიერებოდა, ხოლო მისი ჩამომხმარი თითები ზენარზე ისე უმწეოდ და შიშის მომგვრელად მოძრაობდა, როგორც მომაკვდავებს სჩვევიათ, თითქოს წინასწარვე სუდარაში გახვევას ლამობსო. ქანდაკებასავით ფერმკრთალი და თვალებდანიტლებული შარლი, რომელსაც ცრემლი გაშრობოდა, ავადმყოფის ფეხით იდგა. ცალ მუხლზე დაჩოქილი მღვდელი ლოცვას ბუტბუტებდა.

ემამ ნელა მოაბრუნა თავი და, თითქოს გაუხარდაო, როცა იისფერი ოლარი დაინახა; ამ შინაგანი ღრმა მყუდროებით აღვსებისას, ვინ იცის, იქნებ თავისი პირვანდელი მისტიკური აღფრთოვანების სიამე, ან უკვე დაკარგული, წუთით განუახლდა და შინაგანი თვალით მარადიული ნეტარების ბუნდოვან ჩვენებას ჭვრეტდა. მღვდელი წამოდგა. ჭვარცმა აიღო; ემამ კისერი გაიწვინა, ვით მწყურვალმა, როცა ასმევენ, ბავით ღმერთვაცის სხეულს შეეხო და თავისი მიღეული ღონით ისეთი ვნებიანი ამბორი უყო, როგორიც არასოდეს არავისთვის უძღვნია. შემდეგ მღვდელმა მისერეატურ და ჰუდულგენტიან წაიკითხა, ცერი ნაკურთხ ზეთში ჩაუნო და ცხებას შეუდგა: ჯერ თვალებზე სცხო, ამქვეყნიურ მშვენებას რომ გაუმაძღრად ეძებდა; შემდეგ ცხვირის ნესტოებზე, რომლებიც ხარბად ეგანებოდა კეთილნაზავებ სურნელებას; მერე ბაგებზე, სიცრუისათვის რომ იხსნებოდა და სიამაყითა და ვნებათა ტკობით რომ კვნესოდა; შემდეგ ხელებზე, რომელთაც გრძნობის აღმძვრელი შეხება ატკობდა, და, ბოლოს, ფეხისგულებზე, ოდესმე მარდსა და მოუღალავზე, რათა სურვილის ძახილს ასდევნებოდა, მაგრამ რომელთაც უკვე სიარული აღარ შეეძლოთ. მღვდელმა თითები გაიწმინდა, ზეთით გაჟღენთილი ბამბა ცეცხლში ჩააგდო, მომაკვდავს სასთუმალთან მიუჭდა და არიგებდა, რომ ამიერიდან თავისი ტანჯვანი იესო ქრისტეს წამებას უნდა შეეერთოს და

ღვთის მონყალებას უნდა მიენდოს. დარიგება რომ გაათავა, სურდა ანთებული ნაკურთხი სანთელი, სიმბოლო ზეციური სინათლისა, რომლითაც იგი მალე შეიმოსება, ავადმყოფისათვის ხელში მიეცა, მაგრამ ემა ისე იყო დასუსტებული, რომ თითების მოჭერაც ვეღარ შეძლო, და მღვდელი რომ არ მიშველებოდა, სანთელი ძირს დაუარდებოდა. სამაგიეროდ, ახლა ნაკლებფერმკრთალი ჩანდა და სახეზედაც მშვიდი ნათელი ეფინა, თითქოს ზეთისცხებამ განკურნაო. მღვდელმა მაშინვე მიაქცია ამას ყურადღება და შარლსაც კი უთხრა, ღმერთი ზოგჯერ ინებებს და სიცოცხლეს განუგრძობს კაცს, უკეთუ მისი ცხოვრებისათვის ამას სასარგებლოდ მიიჩნევსო. შარლს გაახსენდა ის დღე, როცა ასე სიკვდილის პირს მიმდგარი ემა აზიარეს.

„იქნებ მართლაც სასონარკვეთილება საჭირო არ იყოსო“, — გაიფიქრა.

და მისვე ემამ თვალი გაახილა, ოთახი ნელა მოათვალიერა, თითქოს ესაა, გაიღვიძაო; მერე გარკვეული ხმით სარკე მოითხოვა, ერთხანს თავდახრილი ჩასცქეროდა, სანამ თვალთავან მსხვილი ცრემლები არ მოსწყდა; მაშინ თავი უკან გადაიგდო და ბალიშზე ოხვრით დაეცა. მკერდი აჩქარებით აუძოძრავდა. ემა მთლად გადმოუვარდა; გეგონებოდათ, უკვე მოკვდაო, რომ საშინლად და გამალებით მფეთქავი ფერდები არა, რომელთაც სასტიკი სუნთქვა ამოძრავებდა, თითქოს სული მისი გამწარებული ფართქალებს და ყოველ ღონეს ხმარობს, როგორმე გათავისუფლდესო. ფელისიგე ჯვარცმის წინაშე დაემხო, თვით მეთათიაქემაც კი ოღნავ მოხარა მუხლები, მხოლოდ ერთი კანივე იდგა და ფანჯარაში გულგრილად იცქირებოდა. მამა ბურნიზინმა თავი ლოგინზე დახარა და კვლავ ლოცვების კითხვას შეუდგა, ხოლო მისი მეგად გრძელი ანათორის ბოლო შორს ეთრეოდა. შარლი ლოგინის მეორე მხარეს იყო დაჩოქილი; ხელში ემას ხელები ეკავა და მისი გულის ყოველ ცემაზე ცახცახებდა, თითქოს სადღაც ნანგრევები ირღვევა და იმას უპასუხებსო. მომაკვდავის ხროტინის გაძლიერებისას, მღვდელიც დუღუნს უმატებდა; ლოცვის სიციფები ბოვარის ყრუ ქვითინს უერთდებოდა და ზოგჯერ გეგონებოდათ, ლათინური სილაბის ჟღერტული, რაც განსვენების ზართა რეკვასავით გაისმოდა, ყველაფერს ახშობსო.

უეცრად ქვაფენილზე ხის ფეხსაცმელების ფხაკუნი და საბიჯის რაკუნი გაისმა; ხრინწიანი ხმა მღეროდა:

კარგი დარის მცხუნვარება ქალწულს ვნებად ეჯარება.

ემამ გაღვანიზირებული გვამით ნამოინია, თმაგანწილმა თვალგამტერებულმა. თავთავების ასაკრეთად, ნამგალი რომ უხვად ცელავს, ეს ნანეგი თავდახრილი გამალებით

კვალეხს ქსელავს.

— უსინათლო! — წამოიძახა მან და საშინელი, ველური, სასონარკვეთილებით აღსავსე ხმით გადაიხარხარა, თითქოს მახინჯის საზიზღარი სახე მარადიული წყვიდიადის წიაღში საფრთხობელად ეჩვენაო.

დაუბერა უცხად ქარმა, კაბაც თავზე დაათარა.

მძათრმა კანკალმა კვლავ ლოგინზე დასცა ავადმყოფი, მისცვივდნენ. იგი უკვე აღარ არსებობდა.

ტაჰი IX

როცა ვინმე კვდება, ყველას მოიცავს რალაც განცვიფრება, იმდენად ძნელი მისანვლოდია არარაობის დადგომა, იმდენად ძნელია მისი დაჯერება. მაგრამ როცა შარლმა მაინც შეამჩნია, ემა აღარ იძვრისო, მივარდა და ქვითინი მორთო.

— მშვიდობით! მშვიდობით! ჰომემ და კანივემ მეორე ოთახში გაიყვანეს იგი.

— მოითმინეთ, გამხნევდით!

— ღიახ, ვეცდები, — ამბობდა იგი და გასხლგომას ლამობდა, — ცუდს არაფერს აუუტყვთავს, მაგრამ გამიშვით! მინდა ვნახო, ის ხომ ჩემი ცოლია! — და კვლავ ატირდა.

— იტირეთ, — უთხრა მეათეთიაქემ, — გამოსავალი მიეცით ბუნებრივ მწუხარებას, შეგიძსუბუქებთ!

ბავშვივით უღონო შარლი აღარ ეწინააღმდეგებოდა; ქვემო დარბაზში ჩაიყვანეს, და ჰომემ შინ წავიდა. მოედანზე ბრმა გადაეკიდა, სამკურნალო მალამოს იმედით იონვილს მოთრეულიყო და ყველა გამვლელს ეკითხებოდა, მეათეთიაქე სად ცხოვრობსო.

— ერთი შენც კიდევ, თითქოს შენს გარდა, სხვა აღარაფერი მანუხებდეს. რა ღროსია, სხვა ღროს მოდი! — და საჩქაროდ აფთიაქში შევიდა. ორი წერილი უნდა დაეწერა, ბოვარისთვის დამამშვიდებელი წამალი უნდა დაემზადებინა, რაიმე ხრიკი უნდა გამოეძებნა, რომ თავის მონამვლის ამბავი ხალხში არ გავრცელებულიყო და ამავე მიზნით „რუანის შუქურაში“ შენიშვნა უნდა მოეთავსებინა. გარდა ამისა, ათასი ვინმე ელოდებოდა მისგან

ცნობების მიღებას. როცა ყველა იონვილელმა მოისმინა მისი ნაამბობი, რომ ემას ვანილიანი კრემის მომზადებისას დარიშხანი შეცდომით შექრად მიუღიაო, ჰომე კვლავ ბოვარისას გაემართა.

შარლი მარტო დახვდა, კანივე, ის იყო, წასულიყო. ბოვარი სავარძელში იჯდა თანჯარასთან და უაზროდ დასცქეროდა იატაკს.

— ახლა საჭიროა გასვენების ვადა განვსაზღვროთ, — უთხრა მეათეთიექმ.

— რაო? რა გასვენება? — და მერე შეშინებული აჩიფიფდა, — ოჰ! არა, არა! ის აქ უნდა დარჩეს.

— ჰომემ, ზრდილობისათვის, ეტაჟერზე სურა აიღო და ყვაუილები მორწყა.

— აჰ, გმადლობთ, — უთხრა შარლმა, — რა კეთილი ხართ!

სიტყვა ველარ დაასრულა, რადგან მეათეთიექს საქციელმა ბევრი რამ მოაგონა. მაშინ მის გასართობად ჰომემ მებაღეობაზე ჩამოაგდო სიტყვა. მცენარეებს სინესტე ესაჭიროებაო. შარლმა, თანხმობის ნიშნად, თავი დაუქნია.

— მალე კარგი ამინდი დადგება.

— აჰ... — ამოიგმინა შარლმა.

მეათეთიექმ აღარ იცოდა, რა ეთქვა; მივიდა, თარღები ოდნავ გადასწია.

— ავერ, ტუვაში მიდის. შარლმა მანქანისებრ გაიმეორა:

— ტუვაში მიდის.

ჰომე ველარ ბედავდა კვლავ დაეწყო ლაპარაკი გასვენებაზე; ისევ მღვდელმა მოახერხა მისგან საჭირო განკარგულების მიღება.

შარლი თავის კაბინეტში ჩაიკეტა, კალამი აიღო და ბევრი ქვითინის შემდეგ, დაწერა: „მსურს, იგი საქორწინო კაბით, თეთრი ფეხსაცმლითა და გვირგვინით დაასაფლავონ. თმა მხრებზე უნდა ჰქონდეს ჩამოშლილი, კუბო სამი უნდა იქნეს: მუხის, ურთხმელისა და ტყვიის. დაე ნურათერს მეტყვიან. ძალა არ შემწევს. ძაძის მაგიერ კუბოს მწვანე ხავერდის დიდი

ნაჭერი გადაათარონ. ასეთია ჩემი ნება და ყოველივე ისე ქენით, როგორც მე მსურს“. ბოვარის რომანტიკულმა სურვილმა ახლობლები გააკვირვა; მეათეთიაქე მაშინვე ადგა და მოახსენა:

— ეს ხავერდი მე ზედმეტად მიმაჩნია. სხვა არა იყოს რა, ხარჯიც...

— თქვენ რა გეკითხებათ? — წამოიძახა შარლმა, — თავი დამანებეთ! თქვენ ხომ არ გყვარებით იგი. მომშორდით აქედან. მღვდელმა მკლავი გაუყარა და ბაღში გასასეირნებლად გაიყვანა. ქვეყნის ამოებაზე ჩამოუგდო საუბარი: ღმერთი დიდია და მონყალე; ადამიანი უდრტვიწველად უნდა დაემორჩილოს მის ბრძანებასა და ყველაფრისათვის ჰმადლობდეს მასო. შარლი მკრეხელობას მოჰყვა:

— ვგძობ მე თქვენს ღმერთს!

— სული ამბობებისა კვლავ სადგურობს თქვენში, — ამოიხრა მღვდელმა. მაგრამ ბოვარი უკვე ძლიერ დაწინაურდა. იგი დიდი ნაბიჯით ვიდოდა კედლის გასწვრივ, კბილებს აკრატუნებდა და ზეცას სიძულვილით აღსავსე თვალებს აპყრობდა, მაგრამ ერთი თოთოლიც კი არ შერხეულა. წვიმის შხეფები წამოვიდა. შარლმა, რომელსაც მკერდი ღია ჰქონდა, სიცივე იგრძნო, სამზარეულოში შევიდა და დაჯდა. ექვს საათზე, მოედანზე ხრიგინი გაისმა: „მერცხალი“ დაბრუნებულიყო. შარლი ფანჯარასთან იდგა, შუბლი მინაზე მიედო და უცქეროდა, როგორ ერთიმეორის მიყოლებით ჩამოდიოდნენ მგზავრები. ფელისიგემ სასტუმრო ოთახში დაუგო ლეიბი იატაკზე; შარლი მიეგდო და მიეძინა. ჰომე თუძცა ფილოსოფოსი იყო, მაგრამ მიცვალებულებს მაინც ჰატივს სცემდა. ამიგომ არც საბრალო შარლს უმუნათა და საღამოს კვლავ მივიდა, რათა მიცვალებულისთვის ღამე ეთია; თან წამოელო სამი წიგნი და უბის წიგნაკიც შენიშვნებისათვის.

მღვდელი უკვე იქ იყო. საძინებლიდან გამოგანილი სანოლის სასთუძალთან ორი მსხვილი სანთელი ენთო. მეათეთიაქემ, რომელსაც დუძილი ამძიმებდა, ვერ მოითძინა და რამდენიმე ნალვლიანი სიგყვა წარმოთქვა ამ „უბედურ ახალგაზრდა ქალზე“. მღვდელმა მიუგო, ახლა მისთვის ლოცვის მეტი აღარ დაგვრჩენია რაო.

— ორში ერთია: — განაგრძო ჰომემ, — იგი ან მონყალებასა შინა მყოფი გარდაიცვალა (როგორც ეკლესია ამბობს), და მაშინ სრულიადაც ჩვენს ლოცვებს არ საჭიროებს, ან მოუნანიებელი მოკვდა (მგონი, ესეც ეკლესიური გამოთქმაა), და მაშინ... ბურნიზიენმა გატავრებით გაანყვეტინა, ყოველ შემთხვევაში, ლოცვა საჭიროაო.

— მაგრამ, — არ ცხრებოდა მეათეთაქე, — უკეთუ ღმერთმა ყოველი ჩვენი გასაჭირი იცის, ლოცვა რაღა საჭიროა?

— როგორ თუ რაღა საჭიროა? — წამოიძახა მღვდელმა, — თქვენ ქრისტიანი არა ხართ თუ?

— უკაცრავად, — უთხრა ჰომემ, — მე ქედს ვიხრი ქრისტიანობის წინაშე. მან გაათავისუფლა მონები, ქვეყანას ზნეობა გაუჩინა...

— საქმე ეგ როდია! საღმრთო წერილი...

— ოჰ, ოჰ! რაც შეეხება საღმრთო წერილს, ისგორია გადაშალეთ; ცნობილია, რომ მთელი საღმრთო წერილი იეზუიტებმა შერყვნეს. ოთახში შარლი შემოვიდა, სანოლთან მივიდა და ჩარდახი წყნარად გადასწია. თავი ემას ოდნავ მარჯვნივ მოედრიკა. ღიადმთენილი პირი შავი ხვრელივით მოჩანდა სახის ქვემო ნაწილზე. ცერები ხელისგულზე მიკეცილი დარჩენოდა. წამწამები თეთრად დაფიფქოდა, ხოლო დაუხუჭავ თვალებს წებოვანი, მუქი აპკი გადაჰკროდა, ვით ობობას ქსელი, ზენარი მკერდსა და მუხლებს შორის ჩანოლილიყო. მხოლოდ თვის თითებზე იყო აწეული; შარლს ისე მოეჩვენა, თითქოს მეგისმეგად მძიმე რამ დასწოლია მიცვალებულსო. ეკლესიის საათმა ნაშუაღამევის ორი დარეკა. ისმოდა ხმიანი ღუღუნი მდინარისა, ბნელში რომ სდიოდა გერასის ახლოს. მღვდელი ბურნიზინი დროდადრო მაგრად აცხიკვებდა, ჰომე კი ქალაღდზე კალამს აწრიპინებდა.

— გამიგონეთ, ჩემო გვბილო მეგობარო, — უთხრა ჰომემ შარლს, — წადით აქედან, ეს სანახაობა თქვენ გულს გიკლავთ. გავიდა თუ არა შარლი, მღვდელი და ჰომე კვლავ შეეკამათნენ ერთმანეთს.

— წაიკითხეთ ვოლგერი, — ამბობდა ერთი, — წაიკითხეთ ჰოლბახი, წაიკითხეთ ენციკლოპედია!

— წაიკითხეთ „ზოგიერთი პორტუგალიელი ებრაელის თხზულებანი“, — ეუბნებოდა მეორე. — წაიკითხეთ „ქრისტიანობის სული“ მსაჯულად ნამყოფის ნიკოლასი!@ ორივე გაცხარებული იყო, განითლებული, ერთდროულად ლაპარაკობდნენ, ერთმანეთის არა ესმოდათ რა. ბურნიზინი აღშოთებული იყო ასეთი უგითრობით; ჰომეს აკვირვებდა ამგვარი სისულელე; ლამის ერთმანეთი შეურაცხყვეს, რომ ამ დროს შარლი არ შემოსულიყო, რაღაც ძალა ეზიდებოდა აქეთკენ და იგიც წამდაუნუმ ამოდიოდა კიბებზე.

მიცვალებულის პირდაპირ დადგებოდა, რათა უკეთ დაენახა და კარგა ხანს ასე გარინდებული რჩებოდა, მაგრამ განჯვას როდილა გრძნობდა, რადგან მეტად ღრმა იყო იგი. იგონებდა კატალებუსისა და მაგნიტიზმის სასწაულებზე ნაამბობს და თავს აჯერებდა, საჭიროა მხოლოდ მძაფრი სურვილი, რომ შესაძლებელი გახდეს მისი გაცოცხლებაო. ერთხელ კიდევ დაიხარა მისკენ და წყნარად უხმო: „ემა! ემა!“ მისმა ამოხვრამ სანთლების ალი შეარხია. განთიადისას დედამისი მოვიდა. შარლი მოეხვია და აქვითინდა. დედამაც, ისე ვით მეათუთიაქემ, გახედა და რამდენიმე სიტყვა დასძრა დაკრძალვის ხარკზე. შარლი ისე გაჯავრდა, რომ დედამ გაჩუმება არჩია; პირიქით, შვილმა სწორედ მას მიანდო ქალაქს წასვლა და ყოველივე საჭიროს ყიდვა. ნასადილევს შარლი მარგოდმარგო დარჩა. ბერცა ქალბატონ ჰომესთან წაიყვანეს; ფელისიგე კი, მამიდა ლეფრანსუასთან ერთად, ზემო ოთახში იყო.

სალამოს მნახველ-მოსამძიმრენი მოვიდნენ. შარლი აღგებოდა, ხელს ჩამოართმევდა, სიტყვის თქმის თავი კი აღარ ჰქონდა. მოსული დანარჩენ სტუმრებს მიუჯდებოდა, ბუხრის წინ რომ ფართოდ შემორკალულიყვნენ; თავდახრილნი თავს იქნევდნენ და ხანგამოშვებით ღრმად ოხრაუდნენ; ყოველი მათგანი ძალზე მოხებრებული იყო, მაგრამ ცდილობდა, სხვაზე მეტ ხანს დარჩენილიყო. სალამოს ცხრა საათზე ჰომეც მოვიდა (ამ ორი დღის განმავლობაში მხოლოდ მას თუ დაინახავდი მოედანზე) და თან მოიგანა ქაფური, ბენზოი და სურნელოვანი ბალახეულობა; არ დავიწყებოდა აგრეთვე არც ქლორი ჰაერის გასანმენდად. ამ დროს ფელისიგე, მამიდა ლეფრანსუა და დედაბერი ბოვარი ემას დასტრიალებდნენ თავს და მის მორთვას ათავებდნენ; როცა დაასრულეს, მიცვალებულს თავიდან ფეხებამდე ხამი ლეჩაქი გადაათარეს. ფელისიგე გიროდა:

— ოჰო, ჩემო საბრალო ქალბატონო! ჩემო საბრალო ქალბატონო!

— ერთი შეხედეთ, რა ლამაზია, — ამბობდა სასტუმროს პატრონი ქალი, — გეგონებათ, ესაა წამოდგებაო!

მერე მიცვალებულისათვის გვირგვინი უნდოდათ დაედგათ: საჭირო იყო თავის ოდნავ აწევა; პირიდან წერწყვივით, ერთბაშად იფეთქა შავმა სითხემ.

— აჰ, ღმერთო ჩემო! განისამოსს უფროთხილდით, — წამოიძახა ქალბატონმა ლეფრანსუამ, — თქვენც დაგვეხმარეთ, — მიმართა მეათუთიაქეს, — იქნებ კიდევ გეშინიათ?

— მე გეშინია? — მხრების აჩეჩვით ჰკითხა მან, — განა მაგისტანები მინახავს ჰოგელ-

დიეს საავადმყოფოში, როცა თარმაცის ვსწავლობდი! ანატომიურ კლინიკაში, გვამების გაკვეთის დროს, ჩვენ პუნქს ვამზადებდით ხოლმე! არყოფნა თილოსოფოსს როდი აშინებს; ეგ კი არა, მე ხშირად მითქვამს ხოლმე კიდევ, რომ ჩემი გვამი კლინიკებს უნდა ვუანდერძო, რათა სიკვდილის შემდეგაც მეცნიერებას გამოვადგე. მღვდელი შარლის ამბის გასაგებად მოვიდა და როცა ჰომემ უამბო, მწუხარედ თქვა:

— მოგესხენებათ, მწუხარება ჯერ კიდევ არ განქარვებია! მაშინ ჰომე მღვდელს შეესიგყვა, თქვენ ხომ დაზღვეული ხართ, სხვების მსგავსად მუდმივი საფრთხის წინაშე არ დგახართ, რომ დაკარგოთ საყვარელი არსება. ამან კვლავ კამათი გამოიწვია სამღვდელოების უცოლობაზე.

— სრულიადაც ბუნებრივი არ არის, რომ კაცი უქალოდ ცხოვრობდეს, — თქვა მეთათიაქემ, — ვინ იცის, რამდენი დანაშაული მომხდარა...

— ღვთის რისხვა! — წამოიძახა მღვდელმა, — როგორ გნებავთ, რომ ცოლიანმა კაცმა, ვთქვათ, საიდუმლოდ დაიცვას აღსარება? მაშინ ჰომემ აღსარებას შეუტია, ბურნიზიენი კი მას იცავდა: ასახელებდა მრავალ შემთხვევას, როცა აღსარებას ადამიანი სრულიად განუახლებია. უამბო რამდენიმე ანეკდოტი ქურდებზე, რომლებიც ერთბაშად გაპატიოსნდნენ, სამხედრო პირებზე, რომელთაც სააღსარებოდ წარდგომისას თვალთაგან თითქოს ბისტი მოშორებიათო. აი, ფრაბურგში იყო ერთი მღვდელმსახური... მის მოკამათეს უკვე ჩასძინებოდა, რადგან ოთახში დახშული ჰაერი იდგა, მღვდელმა ფანჯარა გააღო, რამაც მეთათიაქე გააღვიძა.

— ინებეთ! — და საბურნუთე გაუნოდა, — ერთი ნათაზი. გამოგათხიზლეთ.

— გესმით, ძალღი ყმუის? — უთხრა მეთათიაქემ.

— ამბობენ, — მიუგო მღვდელმა, — ძაღლები მიცვალებას გრძნობენო. აგრეთვე ფუტკარიც. იგი უთუოდ წავა, უკეთუ შინ მიცვალებულია. ჰომეს უკვე აღარ გაულაშქრებია ამ ცრუმორწმუნოების წინააღმდეგ, რადგან კვლავ ჩაეძინა.

უფრო ამგანი ბურნიზიენი ერთხანს კიდევ აცმაცუნებდა ტუჩებს უხმოდ; მერე, მისდა შეუმჩნეველად, კისერი მოეღრიცა. მსხვილი წიგნი გაუვარდა და ხვრინვა ამოუშვა.

ასე ისხდნენ პირისპირ მუცლებგამობიდულნი, სახემოთენთილნი, რომელნიც ამდენი უთანხმოების შემდეგ მაინც შეურიგდნენ ერთმანეთს ადამიანთათვის ამ საერთო სისუსტის

დროს; უძრავნი იყვნენ, ვით მიცვალებული მათ ახლოს, რომელსაც თითქოს სძინავსო. შარლი შემოვიდა, მაგრამ ისინი არ გაუღვიძებია. ეს უკანასკნელი მოსვლა იყო. სურდა, მიცვალებულს გამოსთხოვებოდა. სურნელოვანი ბალახები კვლავ ბოლავდა; კვამლი გარედან შემოსულ ნისლს ებავებოდა. ცაზე რამდენიმე ვარსკვლავი ციმციმებდა. წყნარი ღამე იყო. თათლის სანთლის ნალვენთები მსხვილ ცრემლებად ეცემოდა ლოგინის ზეწრებს. შარლი სანთლებს მიშტერებოდა და მათი ყვითელი ლიცლიცით თვალებს იღლიდა. მთვარის შუქით მოკიათვე თეთრი საგინის კაბაზე სინათლის ტალღები ციმციმებდა; ემაც ამ ტალღებში იძირებოდა და შარლს ეჩვენებოდა: მიცვალებული თავისი სხეულიდან გამოძვრალა, რათა გარემოს შეუერთდეს, აი, ამ ღამის მყუდროებას, ნიავის ამ ქროლასა და დედამინის ანაოროთქლსო. შემდეგ, უეცრად თვალწინ წარმოუდგა იგი, ვით ცოცხალი, ხან ტოსტის ბაღში სკამზე მჯდომარე, ეკლიან ღობესთან, ხან რუანის ქუჩებში, ხან თავიანთი სახლის წინ, ხანაც ბერტოს ფერმის ეზოში. ყურში ყმაწვილთა სიცილი ესმოდა, მაშინ რომ ვაშლის ხეებქვეშ ცეკვავდნენ. ოთახი სავსე იყო მისი თმის სურნელებითა და მისი კაბის ქსოვილიც ხელში ისე უტკაცუნებდა, თითქოს ბუხარში ცეცხლის ნაპერწკლები წვიპინებენო. საფსებით ისეთივე იყო! დიდხანს აგონდებოდა წარსული ბედნიერების ყოველი წუთი, მისი ქცევა, მიმოხრა, ხმის კილო. სასონარკვეთილების ერთი შეტევა რომ გაუნელდებოდა, შემდეგ სხვა გამოჩნდებოდა, და ასე უსაზღვროდ ეფინებოდა მათი დაუსრულებელი ცვლა, ვით აღელვებული ზღვის ტალღები. საშინელმა ცნობისმოყვარეობამ შეიპყრო: მივიდა და წყნარად აცახცახებული თითის წვერებით ასწია პირბადე, მაგრამ მყის მკერდიდან საშინელი კვილი აღმოხდა და ორივე გააღვიძა. მათ ძირს ჩაიყვანეს იგი, სასტუმრო ოთახში. ცოცხალი ხნის შემდეგ ფელისიგე მოვიდა და თქვა, მიცვალებულის თმის კულულს თხოულობსო.

— მოსჭერთ! — უთხრა მეთათიაქემ. მაგრამ, რაკი მსახური ვერ ბედავდა, თვით აიღო მაკრაგელი. ხელები ისე უკანკალებდა, რომ საფეთქლებზე კანი რამდენიმე ადგილას გაუჩხვლიტა. ბოლოს, ალაღბედზე მოჭრა და სამიოდე ადგილას მშვენიერ, სქელსა და შავ თმაში თეთრი ხარვეზები დაანარჩუნა.

მღვდელი და მეთათიაქე თავ-თავიანთ საქმეში იყვნენ გართულნი. ხანდახან კიდევ ჩაეძინებოდათ, რისთვისაც, ყოველ გაღვიძებისას, ერთმანეთს აყვედრიდნენ ხოლმე. მაშინ მღვდელი ოთახში ნაკურთხი წყლის სხურებას შეუდგებოდა, მეთათიაქე კი — ქლორის ფრქვევას.

ფელისიგეს მათზე ებრუნა და კომოდზე დაეცოვებინა ერთი ბოთლი არაყი, ყველი და ერთი დიდი ტკბილი პური. სრულიად ღონემიხდილმა მეთათიაქემ, ასე დილის ოთხ საათზე,

ძლივს წაიკნავლა:

— ჩემმა მზემ, დიდი სიამით დაგნაყრდებოდი ახლა! მღვდელს პატიჟი არ დასჭირვებია; მაშინვე წავიდა, ილოცა და როცა დაბრუნდა, ისაუბმეს, გადაკრეს; თანაც ოდნავი სიცილი ააყოლეს, თვითონაც არ იცოდნენ, რისთვის; ალბათ, ორივე იმ გაუგებარმა მხიარულებამ აიგაცა, ადამიანს რომ სამწუხარო სანახაობის ხილვის შემდეგ დაეუფლება ხოლმე. უკანასკნელ ჭიქაზე მღვდელმა შეათვიაქეს მხარზე ხელი მოუთათუნა და უთხრა:

— ჩვენ მაინც მოვრიგდებით! ქვემოთ, დერეფანში მოსულ მუშებს შეეყარნენ, შემდეგ, მთელი ორი საათის განმავლობაში, შარლს ჩაქუჩისაგან წამება უნდა აეგანა, ფიცრებს რომ ურახუნებდნენ. მიცვალებული მუხის კუბოთი ძირს ჩაიგანეს, სადაც კიდევ ორ კუბოში უნდა ჩაედოთ, გარეგანი კუბო მეგად განიერი აღმოჩნდა, ასე რომ, იძულებულნი იყვნენ, ლეიბიდან გამოღებული მატყლით გამოეგნათ. ბოლოს, როცა სამივე სახურავი მოარგეს, დაჭედეს და დაადუღეს, კუბო ღია კარის პირდაპირ დაასვენეს. სახლის კარი ფართოდ იყო გაღებული და იონვილელებმაც იწყეს გასვენებაზე მოსვლა.

მოხუცი რუო, როგორც კი მოედანზე მოვიდა, კარში გამოთენილ შავ მაუდს რომ მოჰკრა თვალი, გული წაუვიდა.

თავი X

შეათვიაქეს წერილი მხოლოდ დღე-ნახევრის შემდეგ მიეღო რუოს. რაკი ჰომემ მისი მგრძნობიარობის ამბავი იცოდა, წერილი ისე შეადგინა, რომ მოხუცმა არ იცოდა, რა მოელოდა.

პირველად მოხუცი დამბლადაცემულივით წაიქცა. მერე წერილი ისე გაიგო, რომ ემა არ მომკვდარა, მაგრამ შესაძლებელია ასე მოხდესო. მაშინ საჩქაროდ ჩაიკვა ბლუზა, ქუდს ხელი დაავლო, ფეხზე დები დაიკრა და ცხენი გამოაჭენა; მთელი მანძილი მოხუცმა რუომ ხვნემით, წამებითა და შიშით გაიარა, ერთხელ ცხენიდან ჩამოხტომაც კი მოუწდა.

ველარაფერს ხედავდა, ყურში რალაც ხმები ესმოდა, ეგონა, გავგიჟდიო. ინათა. გზაში სამი შავი ფრინველი შეამჩნია, ხის გოგბე რომ ეძინათ, და ამ წინასწარი ნიშნის გამო შიშის ძრწოლა აუტყდა. მაშინვე ღვთისმშობელს ეკლესიისათვის სამი შესამოსლის შეწირვა აღუთქვა, აგრეთვე ბერტოს სასაფლაოდან ვასონვილის ნიშამდე ფეხშიშველა მისვლა.

მარომს რომ მიაღწია, მეფუნდუკეს შორიდანვე მიაძახა, კარი ბეჭის ერთი კვრით შეანგრია, ქერის ტომარას მივარდა, თოფრაკში ერთი ბოთლი ტკბილი სიდრი მოაპირქვავა, თავის ცხენს მოახტა და კვლავ გააქროლა. თავს აჯერებდა, ემას უთუოდ მოარჩენენო; ექიმები საშუალებას გამოსძებნიან, ეს უეჭველიაო. გაიხსენა ყველა საკვირველი განკურნება, რაც კი თავის სიცოცხლეში გაეგონა.

მერე ქალიშვილი უკვე მკვდარი წარმოუდგებოდა. გზაში, მის წინ იღო გაშვართული. რუო სადავეს ჩაჰკრაავდა და მოჩვენებაც გაქრებოდა. კენკამპუაში, რათა ღონე მოეკრიბა, ზედიზედ სამი ფინჯანი ყავა დალია. მერე აზრმა გაუელვა, წერილის დამწერს სახელი აერიაო. ჯიბეებში დაძებნა, იპოვა, მაგრამ ამოღება ვერ გახდა. იმ ზომამდე მივიდა, რომ ეჭვი შეეპარა, ხომ არაგინ იხუმრა ასე უხეიროდო, შურისძიებით ან სიმთვრალის დროსო; აბა მკვდარი რომ იყოს, ხომ ეცოდინებათო? არა! გარშემო არაჩვეულებრივი არა იყო რა: ცა ლურჯად კამკამებდა, ხეები ირხეოდა, ეგერ, ცხვრის თარას მიერეკებოდნენ. დაბაც მალე გამოჩნდა; ხედავდნენ, რომ მივიდა, ცხენის თათარზე დახრილი; საბრალო პირუტყვს უმონყალოდ სცემდა, მთელი მოსართავეები სისხლით იყო გალათული. როცა მოსულიერდა, ატირდა, ბოვარის მოეხვია.

— შვილო! შვილო! ემა! ამიხსენით რა მოხდა... იგი კი სლოკინით ეუბნებოდა:

— არ ვიცი, არ ვიცი! ეს ღვთის რისხვაა! მეათეთიაქემ განაშორა ისინი:

— რა საჭიროა ეს საშინელი წვრილმანები? მერე ყველაფერს მე გიამბობ ბატონო რუო. აი, ხალხი უკვე შეიკრიბა. მეტი დარბაისლობა, თუ შეიძლებოდა! მეტი ფილოსოფოსობა!

საბრალო შარლსაც უნდოდა მხნედ ყოფილიყო და ამიგომ რამდენჯერმე გაიმეორა:

— რა გაეწყობა! სიმხნევე კი მეყოფა. ჯანდაბას ჩემი თავი! საფლავამდე მივაცილებ. ბარები რეკავდა. ყველაფერი მზად იყო უკვე. დრო იყო, გაესვენებინათ. და ეკლესიაში, სამლოცველო სკამზე ერთად მსხდომარენი, ხედავდნენ, სამი მეღავითნე რომ აქეთ-იქით მიმოდიოდა და გაბმულად ვალობდა. ყურთასმენის წამლებად ჭყვიტინებდა სერპენტი. შემოსილი ბურნიზიენი წვრილი ხმით ღაღადებდა. ლესტიბუღუა თავისი ცოცხიანად ეკლესიაში მიმოდიოდა; ოთხრიგად ანთებულ სანთლებს შორის კუბო იდგა. შარლს უცნაური სურვილი უღიგინებდა: ამდგარიყო და ის სანთლები ჩაექრო. ცდილობდა, მომავალ ცხოვრებას მისწვდომოდა, სადაც ემას შეეყრებოდა. ისე წარმოედგინა, რომ იგი სამოგზაუროდ იყო წასული, დიდი ხნით და ძალიან შორს, მაგრამ, როცა გაახსენდებოდა,

რომ იგი აქაა, კუბოში ძევს, რომ ყველაფერი გათავებულია და ახლავე მინაში ჩაფლავენ, ბრაზი მოერეოდა, ველური, შავი, სასონარკვეთილი. ზოგჯერ ასე ეგონა, ველარაფერს ვგრძნობო და ცკებოდა თავისი მწუხარების ამ განელებით, მაგრამ ამავე ღროს თავი კიდევაც ეზიზღებოდა ასეთი უგვანობისთვის.

ეკლესიაში უეცრად რკინით მოჭედული საბიჯის კაკუნი გაისმა, ტაძრის სიღრმიდან მოისმა და გვერდის მინაშენში მიწყდა. უბრალო მიხაკისფერბლუზიანმა კაცმა დიდი გაჭირვებით დაიჩოქა. ეს იპოლიტი იყო, „ოქროს ლომის“ მეჭინბე. თავისი ახალი ფეხი წამოელო.

ერთ-ერთი მედავითნე შესანიშნავს აგროვებდა და შავი ფული წკარუნით ცვიოდა ვერცხლის ლანგარზე.

— გაათავეთ! აღარ შემოძლია! წამოიკვნესა ბოვარიმ და ხუთფრანკიანი გაჭავრებით დააგდო ლანგარზე. ეკლესიის მსახურმა მდაბლად მადლობა მოახსენა. კვლავ გალობა, კვლავ მეგანიები, ადგომა და დაჯდომა, თითქოს ბოლო აღარ უჩანსო! შარლს გაახსენდა, რომ აქ გადმოსახლების პირველ ხანებში ერთხელ ისინი წირვაზე იყვნენ და ეგერ, მარჯვენა კედელთან ისხდნენ. ზარი კვლავ ღარეკვს. სკამები ხმაურით მისწი-მოსწიეს. მესაფლავეებმა საში კეტი გაუყარეს კუბოს და ყველანი ეკლესიიდან გავიდნენ.

ათეთიქის ზღურბლზე აუსტენი გამოჩნდა, მაგრამ ისევ მიიმალა; გათვითრებული იყო, ფეხზე ძლივს იდგა. სამგლოვიარო პროცესიას ყველანი ფანჯრიდან უცქეროდნენ. შარლი წინ მიდიოდა. ცდილობდა, წელგამართული ყოფილიყო, მხნეობდა, თავის ქნევით სალამს აძლევდა მათ, ვინც გზადაგზა პროცესიას უერთდებოდა. ექვსი მგვირთავი, თითო მხრიდან სამ-სამი, ოდნავ აქოშინებულნი, წელა მიაბიჯებდა. ეკლესიის კრებული, მგალობლები, ორი ბავშვი, მღვდელმსახურებს რომ ეხმარებოდა, დე პროფუნდის-ს გალობდნენ; მათი ხმა მინდვრებს ეფინებოდა, აღმართში მძლავრად ისმოდა, დაღმართში კი — მინელებით. ზოგჯერ თვალთავან მიეფარებოდნენ, მაგრამ ვერცხლის დიდი ჭვარი მაინც მოჩანდა ხეებში. ქალები ბოლოს მიდიოდნენ, შავი წამოსასხამებითა და ჩამოშვებული ბარტყულებით; ხელში მსხვილი სანთლები ეჭირათ. შარლს თავბრუ ეხვეოდა ამ დაუსრულებელი ლოცვებით, სანთლების ციაგით, ფიჭისა და შესამოსლის მოგვბო სუნის გამო. ქროდა გრილი ნიავი, მწვანობდა ჭვავი და მინდვრის თალგამი, ნამის წვრილი წინწკლები ციმციმებდა ეკლიან ღობეებზე. გარემოს მხიარული ხმაური აესებდა: სადღაც შორს ისმოდა მიმავალი ურმის ჭრიალი, მამლის ყვილი, კვიცის ჭიხვინი, ვაშლის ხეებქვეშ რომ დაჭენაობდა. მონშენდილ ცაზე ვარდისფერი ღრუბლები

მიცურავდნენ, ქობთა ბალახამოსულ სახურავებზე კვამლის მოლურჯო რგოლები იხვეოდა. გზად მიმავალ შარლს ეცნაურებოდა ეს ეზოები. აგონდებოდა სხვა დილები, როცა თავის ავადმყოფებს ჩამოუვლიდა, ამ ეზოებს გაივლიდა და შინ დაბრუნდებოდა მასთან. ვერცხლის „ცრემლებით“ მოჩითულ შავ მაუდს ქარი აათრიალებდა და კუბოს აჩენდა. მტვირთველნი დაიღალნენ, ნაბიჯს უკლეს, კუბოს გაჭირვებით მიარხევდნენ, ვით ნავს ტალღებზე მოქანავეს. მივიდნენ, მამაკაცები ფერდობზე დაეშვნენ და ახალგათხრილ სამარესთან შეგროვდნენ, სანამ მღვდელი ლაპარაკობდა, თხრილიდან ამოყრილი მონითალო მინა ნელინელ ისევ სამარეში ცვივოდა. კუბოს ოთხი თოკი ამოსდეს და სამარეში ჩაუშვეს. შარლი თვალს არ აშორებდა. კუბო თანდათან ეშვებოდა.

ბოლოს ბიძგის ყრუ ხმაური მოისმა; თოკები სივილით ზევით ამოათრის, ბურნიზინმა ეკლესიის მსახურის მიერ მიწოდებული ნიჩაბი მოიმარჯვა; მარცხენათი მძლავრად ისროლა სამარეში კარგა მოზრდილი ბელგი. ხის კუბომ, ქვები რომ მოხვდა, ისე საშინელი ხმა გამოსცა, რომელიც მარადისობის გამოხმობად გვეჩვენებოდა ხოლმე.

მღვდელმა ისობი გვერდით მდგომს გადასცა, ეს ჰომე იყო, მეათეთიექმ სასხურებელი ზეიმით შეარხია და მერე შარლს მიანოდა, რომელიც მუხლამდე ნაყარ მინაში ჩათვლილიყო და მუჭა-მუჭა ყრიდა საფლავეში მინას. თან განუწყვეტლად იმეორებდა:

„მშვიდობით!“ მიცვალებულს ჰაეროვან ამბორს უგზავნიდა, სამარისკენ იზიდებოდა, თითქოს მასთან უნდა დაიმარხოხო. ხელი მოჰკიდეს და გაიყვანეს; მალე დამშვიდდა, რადგან ვინ იცის, იქნებ მანაც, ისე როგორც ყველამ, ოდნავი შვება იგრძნო იმის გამო, რომ ყოველივე გათავდა. მოხუცმა რუომ დაბრუნებისას მაღიანად გააბოლა თავისი ჩიბუხი, რაც ჰომეს გულის სიღრმეში მაინცდამაინც არ მოეწონა. მან ისიც შენიშნა, რომ გასვენებას ბატონი ბინე არ დასწრებია, ტუვაში წირვის გათავებისთანავე გაილალა, ხოლო თევდორეს, ნოტარიუსის ლაქიას, ლურჯი სერთუკი ეცვა, „თითქოს შავს ვერ უშოვიდნენ, რაკი წესი ასეთია, ეშმაკმა წაიღოს!“ თავის შთაბეჭდილებათა გასაზიარებლად იგი ჯგუფიდან ჯგუფში გადადიოდა. ყველანი დიდ მწუხარებას გამოთქვამდნენ ემას გარდაცვალების გამო; განსაკუთრებით ლერე, რომელიც დაკრძალვას არ დაჰკლებია.

— საბრალო ქალი! რა დანაკლისია ქმრისთვის!

— იცით, მე რომ არა, — გაანწყვეტინა მეათეთიექმ, — ქმარი უთუოდ თავს მოიკლავდა.

— რა სასიამოვნო პიროვნება იყო! მერე, ამ ერთი კვირის წინ, ჩემს სავაჭროში იყო

სწორედ, ვინ იფიქრებდა!

— ვერ მოვიცალე, რომ მოვმზადებულიყავი, თორემ ორიოდ სიგყვა მიხლოდა მეთქვა მის საფლაგზე. — უთხრა ჰომემ. შინ რომ მივიდა, შარლმა განისამოსი გამოიცვალა, მოხუცმა რუომაც კვლავ თავისი ლურჯი ხალათი ჩაიცვა. ხალათი ახალი იყო და რადგან გზაში ნამტირალეებ თვალეხს სახელოებით ინმენდა, ეს ადგილები გახუნდა, ხოლო ლაქები სახეზე შერჩა, გარდა ამისა, ცრემლებმა ნალარევი დაუხატეს მგვრიან ლოყაზე. ბოვარის დედაც მათთან იჯდა, სამივე დუმდა, ბოლოს მოხუცმა რუომ ამოიხსრა:

— გახსოვთ, ცოცხლში რომ გენვიეთ სწორედ იმ დროს, როცა პირველი ცოლი დაასაფლავეთ? მაშინ კიდევ შემეძლო თქვენთვის ნუგეში მომეცა, კიდევ შემეძლო რამე მეთქვა, ახლა კი... და ღრმა ამოხვრის შემდგომ, რამაც მთელი მისი მკერდი შეარყია, მოხუცმა განაგრძო:

— ეჰ, რაღა უნდა ვთქვა! ჩემთვის ეს აღსასრულია, ჯერ ცოლი დავმარხე... მერე ვაჟი და აი, დღეს ქალიშვილი! და მაშინვე ბერგოს დაბრუნება განიზრახა, — ამ სახლში ვერ დავიძინებო, შვილიშვილის ნახვაც კი არ ისურვა.

— არა, არა! კიდევ მეტი მნუხარება! ველარ ავიტან! ჩემ მაგიერ აკოცეთ მაგრად.

მშვიდობით... ჩემო კარგო შვილო! რაც შეეხება ამას, — და მან ბარძაყზე ხელი დაიკრა,

— ფიქრი ნუ გაქვთ! თქვენს ინდაურს ყოველთვის წესიერად მიიღებთ ხოლმე! ხოლო გორაკის წვერზე რომ ავიდა, მობრუნდა, ვით ოდესმე სენ-ვიქტორის გზაზე, ქალიშვილი რომ გამოაცილა, იონვილის სახლთა თანჯრები ჩამავალ მზის სხივებს ხანძარივით გაეჩირადნებია. მოხუცმა ხელისგულით შუბლი დაიჩრდილა და შორს, ცის დასავალზე გაარჩია ვალავანი, რომლის ვადაღმა ხეთა შავ ჯგუფებში თეთრი ქვები გამოჩნდა; მერე ცხენს გაუჯავრდა და ნელი ჩორთით გასწია, რადგან ცხენი დაკოჭლებულიყო.

შარლი და მისი დედა, მიუხედავად დაღონებისა, დიდხანს ისხდნენ ერთად ამ საღამოს. წარსულს იგონებდნენ, მომავალს ითვალისწინებდნენ. დედა იონვილს გადმოსახლდება შვილთან, ოჯახს გაუძღვება. ახლა აღარ განშორდებიან ერთმანეთს. დედა მზრუნველი და აღერსიანი იყო, რადგან გულში კიდევ უხაროდა, რომ ბოლოს შვილის სიყვარულს დაისაკუთრებდა, რაც ამდენი ხნის განმავლობაში ვერ მოეხერხებინა. შუალამე შეიქნა, დაბაში ჩვეულებრივ მყუდროებას დაესადგურებინა, მაგრამ შარლი მაინც თხიზლობდა და სულ ემაზე

ფიქრობდა. როდოლოფი გულის გადასაყოლებლად მთელი დღე ტყეში დაეხეცებოდა, ახლა კი მშვიდად ეძინა თავის ციხე-დარბაზში. ლეონსაც, რუანში, აგრეთვე ეძინა. იყო კიდევ ერთი ვინმე, რომელსაც ამ შუალამისას ძილი არ ეკარებოდა. საფლაგზე ნაძვთა შორის მუხლმოდრეკილი იდგა ყმაწვილი და ტიროდა. მკერდი მისი ქვითინით გმინავდა. განუსაზღვრელი სიძძიმე წუხილისა სუნთქვას უკრავდა, ნაღველი მისი უხმო იყო, ვით მთვარე, და უძირო, ვით ღამის წყვილი. უეცრად ჭიშკარმა გაიჭრიალა. ეს ლესტიბუდუა იყო, თავისი ნიჩბისთვის მოვიდა. მან იცნო აუსტენი, ღობებზე რომ გადახტა, და მაშინ ხელად მიხვდა, ვინ იყო ის ბოროტმოქმედი, ამ ბოლო დროს კარგოთილს რომ პარავდა.

ტაპი XI

დილით შარლმა ბავშვი მოაყვანინა. ბერტას დედის ნახვა სურდა. უთხრეს, დედა სხვაგან წავიდა, სათამაშოებს მოგიტანსო. ბავშვმა კვლავ რამდენჯერმე მოიგონა, მერე დაივიწყა. ბავშვის მხიარულება გულს უკლავდა ბოვარის. ამასთან, იძულებული იყო, დაუსრულებლად ესმინა მეათეთიქეს აუტანელი სამძიმარი. მალე ისევ დაიწყო ვალების დავიდარაბა: ლერე კვლავ აქვებდა თავის მეგობარს ვენსარს და შარლიც იძულებული გახდა დიდი თანხის ვექსილები გაეცა, რადგან არ სურდა ემას არც ერთი ნივთის გაყიდვა. დედა ბრაზით გულზე სკდებოდა. შარლი კიდევ უფრო აღშფოთებული იყო. გუნება მთლად გამოეცვალა. დედამ მიატოვა და თავისას წავიდა.

ახლა ყველა ისწრაფოდა, ხელი მოეთხოვ, მადმუაზელ ლამპერერმა ექვსი თვის გასამრჯელო მოითხოვა მუსიკის გაკვეთილებისათვის, თუმცა ემას მასთან ერთი გაკვეთილიც კი არ ჰქონია, მიუხედავად ქვითრისა, რომელიც ქმარს უჩვენა: ასე ჰქონდა ორივე ქალს დათქმული. ბიბლიოთეკიდან სამი წლის სააბონენტო გადასახადს თხოულობდნენ; ქალმა კი, რომელმაც ოცი გაგზავნილი წერილის ანგარიში წარმოადგინა, და როდესაც შარლმა განმარტება მოსთხოვა, მეტად კრძალულად უპასუხა:

— აჰ, აბა რა ვიცი? ეგ ქალბატონის საქმე იყო! ყოველი ვალის გადახდისას შარლს ეგონა, ეს უკანასკნელიაო, მაგრამ კვლავ ახალ-ახალი ჩნდებოდა.

პაციენტებს ძველი ნამკურნალევის გასამრჯელო სთხოვა. მათ მისი ცოლის ბარათები უჩვენეს. იძულებული შეიქნა, ბოდიში მოეხადა. ფელისიგე ახლა ქალბატონისეულ კაბებს იცვამდა, თუმცა არა ყველას, რადგან ზოგიერთი შარლმა შეინახა და მათ სანახავად ემას საპირფარეშო ოთახში დაიარებოდა ხოლმე. მსახური ემას ტანისა იყო და ხშირად შარლი

უკნიდან უცქეროდა. ილუზიას ეძლეოდა და მიაძახებდა:

— ოჰ, იდეე! იდეე აგრე! ხოლო სულიწმიდის მოფენის დღეს ფელისიგე იონვილიდან გაიპარა, თევდორემ მოიგაცა, და ყველაფერი მოიპარა, რაც კი ქალბატონის გარდერობში მოიპოვებოდა. სწორედ ამ ხანებში დიუპუის ქვრივმა პაცივით აცნობა შარლს „ქორწინება თავისი ვაჟის ლეონ დიუპუისა, ივეგოს ნატარიუსისა, ქალწულ ლეოკადია ლეფეებზე, დაბა ბონვილიდან“. შარლმა მისალოცავ წერილში, სხვათა შორის, მოისხენია: „ჩემი საბრალო ცოლიც რა მოხარული იქნებოდა“. ერთხელ, როცა ოთახებში უძიბნოდ დაეხეცებოდა და სხვენზედაც კი ავიდა, ფოსტლიანი თეხი ფოსტის დაჭმუჭნილ ქალაქს დააბიჯა; გაშალა და შემდეგი წაიკითხა: „გამხნევდით, ემა! გამხნევდით! მე არ მინდა თქვენი სიცოცხლე გავაუბედურო“. ეს იყო როდოლოფის წერილი, რომელიც ყუთებს შორის ჩავარდნილიყო და მერე სარკმლიდან შემონაბერ ქარს კარისაკენ გამოეგდო. პირდაღებული შარლი იქვე გაქვავდა, სადაც ოდესმე ემა, უფრო გაფითრებული, ვიდრე ახლა შარლი იყო, სასონარკვეთილი, სიკვდილს ნატრობდა. მეორე გვერდზე ბოლოში ძლივს გაარჩია ასომთავრული რ. ვინ უნდა ყოფილიყო? გაახსენდა, რომ ერთხანს ემა მოსწონდა როდოლოფს. გაახსენდა აგრეთვე მისი საქციელი ემას მიმართ, მისი მოულოდნელი წასვლა, მისი სახის დარცხვნილი იერი, მას შემდეგ, რაც ორიოდეჯერ შეხვდა, მაგრამ წერილის ზრდილობიანმა კილომ თვალი აუხვია.

„შესაძლებელია, პლატონურად უყვარდათ ერთმანეთი“, — გაიფიქრა. ამასთან, შარლი არც ისეთი ხასიათისა იყო, რომ საგანს ძირამდე ჩაჰყოლოდა. საბუთებს გვერდი აუარა და ის ოდნავ გაელვებული ეჭვიც მისმა უსაზღვრო მწუხარებამ შთანთქა.

იგი ყველას უნდა გაელმერთებინა, ფიქრობდა, ალბათ, ყველა მამაკაცს სწყუროდა მისი დაუფლებაო. ამ ფიქრში იგი ახლა უფრო ლამაზი მოეჩვენა, ერთბაშად მძლავრი და მწველი სურვილი აღეძრა მისდამი, რაც უსაზღვროდ უმძაფრდება სასონარკვეთილებას, ვინაიდან იგი განუხორციელებელი იყო. მისთვის რომ თავი მოეწონებინა, თითქოს კვლავ ცოცხალიაო, მისი გემოვნებისამებრ იქცეოდა: ლაკრონის ფესსაცმელსა და თეთრ ჰალსტუხს ატარებდა, ულვაშებისთვის ფიქსატურას ხმარობდა და ვექსილებზედაც მასავით აწერდა ხელს. ემა საფლავიდანაც კი ახერხებდა ქმრის გარყვნას. მალე იძულებული შეიქნა, მთელი ვერცხლეულობა გაეყიდა, მერე ავეჯსაც მიჰყო ხელი; ოთახები სულ გაიძარცვა, მაგრამ სანოლი ოთახი, მისი სანოლი ოთახი კი ხელუხლებელი დარჩა. ნასადილევს შარლი იქ ადიოდა ხოლმე. ბუხართან მრგვალ მაგიდას დადგამდა და მის საეარძელს მიაგორებდა; თვითონ კი საეარძლის პირდაპირ დაჯდებოდა. ვარაყიან ჭაღზე სანთელს აანთებდა, ბერტაც

მის გვერდით აფერადებდა ხოლმე თავის ნახატებს. გული უკვდებოდა მამას, პატარას რომ ასე ცუდად ჩაცმულს ხედავდა: ფეხსაცმელს ზონრები აკლდა, კაბა საქამრემდე ჩამოხეული ჰქონდა, რადგან მსახური არაფითარ ყურადღებას არ აქცევდა ბავშვს. პატარა კი ისეთი ნაზი და კობგა იყო, ისე კეკლუცად ხრიდა გვერდზე პანია თავს, ამასთან, ქერა კულულებიც ვარდისფერ ლოყებზე ჰქონდა ჩამოშლილი, რომ D შარლს უსაზღვრო სიხარული და სიამე იპყრობდა, რასაც თან რაღაც სიმწარე ახლდა, ვით ცუდად ნაკეთებ ღვინოს კუპრის ხელი. შარლი ეფერებოდა: სათამაშოებს შეუკეთებდა, მუყაოსაგან ხუმარას გამოუჭრიდა, დედოფლების გარღვეულ მუცლებს ამოუკერავდა. და, თუ უეცრად ხელსაქმის კალათს, გადმოვარდნილ ბათუას ან მაგიდის ნალრეჭში ქინძისთავს დაინახავდა, მაშინვე ფიქრს მიეცემოდა, სახეც ისე ნალვლიანი გაუხდებოდა, რომ ბავშვიც მასავით დაძმარდებოდა.

მისას ახლა აღარავინ დადიოდა. აუსტენი რუანს გაიქცა და იქ სანვრილმანო სავაჭროს ნოქრად დადგა, ხოლო მეათეთიექს ბავშვები ბერტასთან ძვირადღა დადიოდნენ, რადგან ჰომეს, მათი საზოგადოებრივი მდგომარეობის სხვადასხვაობის გამო, მაინცდამაინც აღარ ეპრიანებოდა მათი მეგობრობის განმტკიცება. უსინათლო, რომელიც ჰომეს მალამომ ვერ განკურნა, კვლავ გილიომის ტყეში დახეტილობდა და მეათეთიექს ოსტატობის გაცულებას ყველას უამბობდა. ისე რომ, რუანს მიმავალი ჰომე დილიაჟანსის ფარდებს ამოეთარებდა ხოლმე, რათა უსიამო შეხვედრას ასცდენოდა. საშინლად სძულდა ის ბრმა და, თავისი რეპუტაციის დასაცავად, ცდილობდა როგორმე თავიდან მოეშორებინა, რისთვისაც ისე ღრმა ნაღმები ჩაუნყო, რაც მისი მოხერხებისა და ვერაგობის მთელ საიდუმლოებას ამჟღავნებდა. მთელი ექვსი თვის განმავლობაში „რუანის შუქურაში“ ასეთი შინაარსის შენიშვნები შეგეძლოთ ნაგეკითხათ:

„ყველა, ვისაც კი პიკარდის ნოყიერ ველზე გაუვლია, უთუოდ შენიშნავდა გილიომის ტყის მალლობზე საბრალო გლახას, რომელსაც სახე საშინლად აქვს დაწყლულებული. იგი თავს აბეზრებს გამვლელებს და ნამდვილ ხარკს იღებს მათგან. ნუთუ ჯერ კიდევ არ გამოვსულვართ საშუალო საუკუნეების საშინელი ხანიდან, როცა მოხეტიალეებს უფლება ჰქონდათ ქალაქთა მოედნებზე საქვეყნოდ გამოეჩინათ ჯვაროსანთა ლაშქრობაში შენაძენი თავიანთი კეთრი და ღურბელი?“ ან კიდევ:

„მიუხედავად არსებული კანონისა მოხეტიალეთა შესახებ, ჩვენი დიდი ქალაქების გარეუბნები წინანდებურად სავსეა მათხოვრებით. მათ შორის ისეთებიც არიან, რომლებიც მარტოკა დაეხეტებიან და სხვებზე ნაკლებსაშიშნი არ არიან. ნეტავ, რას ფიქრობენ საზოგადოებრივი წესიერების დამცველნი?“ შემდეგ ჰომე ფათერაკებსაც იგონებდა:

„გუშინ გილიომის ცყის ძაღლობზე ერთ მგზავრს ცხენი გაუფრთხა“... და მერე

ნაამბობი იყო, უბედურება უსინათლო გლახის მიზგბით მოხდაო. იმდენი ეცადა, რომ გლახაკი დააპატიმრეს, მაგრამ ძაღვ გაათავისუფლეს და კვლავ თავის ხელობას შეუდგა. ჰომეც თავისას არ იშლიდა; ბრძოლა გაჩაღდა, რომლიდანაც გამარჯვებული შეაფთიაქე გამოვიდა, რადგანაც მტერს თავშესაფარში მუდმივი დამწყვდევა მიუსატყეს.

ამ წარმატებამ ფრთები შეასხა: ამიერიდან მთელ ოლქში არ გაჭყლეტილა არც ერთი ძაღვი, არ დამწვარა ფაცხა და არ გალახულა ქალი ვინმე, რომელთა შესახებაც მას დაუყოვნებლივ არ ემცნო სიყვარულითა და ხუცებისადმი ზიზღით. იგი ერთმანეთს ადარებდა დანყებით სკოლებში მიღებულ სწავლასა და უვიც ბერებთან შეძენილ ცოდნას, რა თქმა უნდა, ამ უკანასკნელის დამცრობით; ეკლესიის სასარგებლოდ ერთხელ ასფრანკიანი შეწირულობის გამო, იგონებდა ბართლომეს ლამეს, ბოროტმოქმედებას უწოდებდა და უხვად ისროდა შხამიან ისრებს. ჰომე ძირს უთხრიდა ყველაფერს, იგი საშიში ხდებოდა. ამავე დროს გაზეთის ვინრო ჩარჩოში ველარ ეტეოდა; ძაღვ წიგნის, ნაშრომის გამოქვეყნება მოისურვა! ასე შეადგინა „იონვილის კანტონის ზოგადი სტატისტიკა. კლიმატოლოგიურ დაკვირვებათა დანართით“, ხოლო სტატისტიკამ ფილოსოფიამდე მიიყვანა. მაშინ ხელი მოჰკიდა დიდი საკითხების გადაჭრას: სოციალურ პრობლემას, ღარიბი კლასების ზნეობრივ მდგომარეობას, მეთევზეობის, კაუჩუკისა და რკინიგზების საკითხებსა და სხვ. ბურჟუაზია უკვე ეთაკილებოდა, ხელოვანებს ბაძავდა, თამბაქოს წევა დაიწყო, სასტუმრო ოთახის მოსართავად პომპადურის სტილის ორი კოხტა ქანდაკებაც კი შეიძინა. ხელი არც შეაფთიაქეობაზე აუღია; პირიქით, ყოველ ახალ აღმოჩენას ამ დარგში თვალყურს ადევნებდა, ძალიან აინტერესებდა შოკოლადის მრეწველობის განვითარება. ქვემო სენის დეპარტამენტში მან პირველმა გამოიწერა „შო-კა“ და „რევალენცია“. პუველმახერის ჰიდროელექტრონულ ქამარს დიდი აღფრთოვანებით შეეგება; თვითონაც აგარებდა და საღამოს, როცა ფანელის სათბურს გაიხდიდა, ქალბატონ ჰომეს თვალს სჭრიდა ხოლმე ოქროსვარაყიანი სპირალი, რომელიც მისი ქმრის გულმკერდს ფარავდა, რის გამოც ქალის სიყვარული ერთი-ორად ძლიერდებოდა ამ კაცისადმი, რომელიც სკვითივით შეტავშნული და მოგვივით დიდებული იყო.

ბრწყინვალე აზრები უტრიალებდა თავში ემასთვის ძეგლის დადგმის შესახებ. პირველად რჩევას იძლეოდა, დაედგათ გადატეხილი სვეტი, ჩუქურთმებიანი; მერე პირამიდა, შემდეგ ვესტას ნიში, როგონდისებური რამ... ან, უკეთ, „ნანგრევთა ხროვა“, მაგრამ ყველა ამ გეგმას უთუოდ თან ახლდა ძიება, რაც მწუხარების აუცილებელ სიმბოლოდ მიაჩნდა. შარლი და იგი ერთხელ რუანსაც კი გაემგზავრნენ, რათა მოქანდაკესთან შეეთავლიერებინათ საჭირო

ძეგლი; თან წაიყოლეს ერთი მოქანდაკეც, გვარად ვოფრილარი, ბრიდუს მეგობარი, რომელიც ერთობ ხუმარა კაცი იყო. ბოლოს, როცა ასიოდე ნახაგი გაარჩიეს, ხარჯთაღრიცხვა შეადგინეს და რუანიც მეორედ მოიარეს, შარლმა არჩევანი მავზოლეუმზე შეაჩერა, რომლის ფასადიც მორთული უნდა ყოფილიყო „ერთ-ერთი ღვთაების გამომხატულებით, ხელში რომ ჩამქრალი ჩირაღდანი უჭირავს“.

რაც შეეხება ძეგლის წარწერას, ჰომეს აზრით, ყველაზე უკეთესი იქნებოდა: „შესდექ, მგზავრო... მაგრამ, რამდენიც არ იმგვრია თავი, გაგზავლება მაინც ვერ მოიგონა და განუწყვეტლად იმეორებდა: „შტა ვიატორ...“; ბოლოს, როგორც იქნა, იპოვა: „ ამბილემ ცონინგემ ცალცას „, რაც მონონებულ იქნა. უცნაური რამ იყო: მიუხედავად იმისა, რომ ბოვარი განუწყვეტლივ ფიქრობდა ემაზე, იგი მაინც ავიწყდებოდა, სასონარკვეთილებში ვარდებოდა, რომ საყვარელი არსების ხატება ხსოვნიდან გაუბოდა. თუმცა სიზმარშიც ყოველდღე ხედავდა, მაგრამ, შარლი რომ ხელის მოხვევას დააპირებდა, ხელში ფერფლიდა რჩებოდა მისი. მთელი ერთი კვირის განმავლობაში, საღამოობით, ეკლესიაში დაიარებოდა. ბურნიზინმაც ორჯერ თუ სამჯერ ინახულა, შემდეგ მიატოვა. თუმცა, ჰომეს სიტყვით, მღვდელი უფრო და უფრო შეურიგებელი და ფანატიკოსი ხდებოდა. იგი თანამედროვე მსოფლმხედველობის წინააღმდეგ ილაშქრებდა და ორ კვირაში ერთხელ, ქადაგების დროს, უთუოდ უნდა მოეხსენებინა სულთმობრძავი ვოლგერი, რომელიც, როგორც ყველამ უწყის, საკუთარ განავალსვე ნთქავდაო. მიუხედავად მომჭირნეობისა, ბოვარმა ვერ შეძლო ვალების გადახდა. ლერემ ერთი ვექსილის ვადის გადადებაც კი არ ინდომა. ქონების აღწერა აუცილებელი ხდებოდა. მაშინ შარლმა დედას მიმართა და მანაც ნება დართო თავისი ქონების დაგირავებისა, მაგრამ ამასთან, ემას ხსოვნას ბევრი საყვედური აკადრა, თავისი მსხვერპლის სანაცვლოდ კი ემასეული შალი მოითხოვა, ფელისიტეს მძარცველ ხელს რომ გადარჩენოდა. შარლმა უარი შეუთვალა, რის გამოც დედა-შვილი კვლავ დაემდურა ერთმანეთს.

შესარიგებელი ნაბიჯი ისევ დედამ გადადგა და შარლს შესთავაზა, ბავშვი ჩემთან გამოგზავნე, იქნებ მარტობა ცოცხათი შემიმსუბუქდესო. შარლი დათანხმდა, მაგრამ განშორების უკანასკნელ წუთს მხნეობა აღარ ეყო ბავშვის დასათმობად. ამ გარემოებამ სავსებით და საბოლოოდ გაჰყარა დედა და შვილი. რამდენადაც თანდათანობით ქრებოდა ყველაფერი, რაც შარლს წარსულთან აკავშირებდა, იმდენადვე ძლიერდებოდა ბავშვისადმი სიყვარული. ბავშვის მდგომარეობა ძლიერ აფიქრებდა: ბერტას ხველება დაანეებინა და ლოყაზეც რაღაც საეჭვო წითელი ლაქები დააჩნდა. მის პირდაპირ კი მეაფთიაქეს ბედნიერი და მხიარული ოჯახი ცხოვრობდა, ვისი კეთილდღეობისთვისაც თითქოს მთელი ქვეყანა იღვწოდა. ნაპოლეონი ლაბორატორიაში შეველოდა, აგალა ჩაჩებს უქარგავდა, ირმა მურაბის

ქილების საცობებს აკეთებდა ქალაქისაგან, თრანკლინი კი ერთბაშად ჩაარაკრავებდა პითაგორის საანგარიშო ცხრილს. ჰომე უბედნიერესი კაცი იყო მამათა შორის, ხოლო ადამიანთა შორის კი ერთ-ერთი უნეტარესი. მაგრამ, ვაგლახ, წუთისოფელო! ერთი სურვილი მოსვენებას არ აძლევდა: ჰომე ორდენს ნატრობდა. საამისოდ დამსახურებაც არ აკლდა: 1. ქოლერიანობის დროს დიდი თავდადება გამოიჩინა; 2. საკუთარი ხარკით გამოსცა საზოგადოებრივ-სასარგებლო რამდენიმე ნაშრომი, როგორცაა... (მხედველობაში ჰქონდა: „სიღრი, მისი დაყენება და ვაგლენა ადამიანის ორგანიზმზე“, შემდეგ, მის მიერ აკადემიაში გაგზავნილი ნაშრომი: „დაკვირვებანი მაგყლოვანი ბალახის მლილის შესახებ“, მერე სტატისტიკური თბულება და, ბოლოს, თავისი დისერტაცია, ფარმაცევტობის ხარისხის მისაღებად რომ დაენერა ოღესმე); თუ ანგარიშში არ ჩავაგდებთ იმ ვარემოებას, რომ მრავალი სამეცნიერო საზოგადოების (ნამდვილად კი მხოლოდ ერთის) წევრად ითვლება.

— დასასრულ, — ნამოიძახა და შეიკუნტრუშა, — საკმაო დამსახურება ისიცაა, რომ ამდენჯერ თავი ვისახელე ხანძრებზე! ჰომე ახლა ხელისუფლების მომხრე გახდა. არჩევნების დროს დიდი ფარული დახმარება გაუწია ბატონ პრეფექტს, ბოლოს საქმე იქამდე მივიდა, რომ თავი გასაყიდადაც არ დაიბოგა, პირდაპირ გაიხრწნა. მონარქის სახელზე შუამდგომლობაც კი გაგზავნა, სადაც ემუდარებოდა, მოხედეთ ჩემს სიმართლესო; მეფეს „ჩვენს კეთილ გვირგვინოსანს“ უწოდებდა და ჰენრი IV-ს აღარებდა. ყოველ დილით გაზეთს მივარდებოდა, დაჯილდოებულთა შორის ხომ არ ვარო, მაგრამ ნანატრი წარმატება არ ჩანდა. ბოლოს, იმედი რომ გადაუწყდა, თავის ბაღში ბალახზე „საპატიო ლეგიონის“ ვარსკვლავი გამოაყვანინა და ზემოთ, თავში, ასევე ბალახზე ამოყვანილი ორი ბოლი დააყოლებინა, ვითომ ბათეთააო. ამ ვარსკვლავის გარშემო ხელდაკრეფილი დასეირნობდა და მთავრობის უუნარობასა და კაცთა უმადურობაზე ფიქრობდა.

ცოლის ხსოვნისადმი პატივისცემის თუ იმ განსაკუთრებული სიამის გამო, რომელსაც დაყოვნება გვრიდა, შარლი ვერ ბედავდა იმ საიდუმლო უჯრის გაღებას, რომლითაც ემა სარგებლობდა ხოლმე. ერთხელ, როცა მის ახლოს იჯდა, კლიტე უნებურად გადააბრუნა და ზამბარას თითი დააჭირა. ლეონის ყველა წერილი შიგ ალმოჩნდა, ამჯერად უკვე აღარავითარი ეჭვი აღარ დარჩენილა, ყველა ხარბად და სრულად წაიკითხა, ყოველი კუთხე დაათვალიერა, სკამებს, განჯინებსა და შპალერს ქვეშ დაძებნა, ქვითინებდა, განცვიფრებული, გონებადაკარგული ღრიალებდა. რაღაც კოლოფი იპოვა, წიხლი დაჰკრა და სახურავი გააგდებინა. არეულ-დარეულ საგრთული ბარათებს შორის როდოლფის პორტრეტი დაინახა. ყველას უკვირდა მისი უნუგემოდ დაღონება, სახლიდან აღარსად გადიოდა, არც არავის იღებდა, ავადმყოფებთან წასვლაზეც კი უარს ამბობდა. მაშინ ხმა გაეარდა, — ჩაიკეტება ხოლმე და მალულად სვამსო. ზოგჯერ ცნობისმოყვარე ვინმე ბალის მალალ

მესერში შეიჭვრეგდა და დაინახავდა წვერმოშვებულ კაცს, ჭუჭყიანი ტანისამოსითა და სახის ველური გამოძეგველებით, რომელიც ბაღში მიმოდინდა და გულამოსკვნილი ტიროდა. ზათხულში, საღამოობით, თავის პაგარა ქალს ხელს ჩაჰკიდებდა და სასაფლაოზე წაიყვანდა. შინ გვიან ღამით ბრუნდებოდნენ, როცა მოედანზე თვარნები ჩამქრალი იყო და მხოლოდ ბინეს სარკმელი იყო განათებული. მაგრამ შარლის მწუხარების განცდა სრული არ იყო, რადგან ახლოს არაუინ ჰყავდა, რომ გაეზიარებინა; ამიტომ მოხუც ლეფრანსუასთან დაიწყო სიარული, რათა ემაზე ებაასა, მაგრამ მიკიტანი ქალიც ცალი ყურით უსმენდა, რადგან საკუთარი სადარდებელიც საკმაო ჰქონდა. ლერემ, ბოლოს და ბოლოს, დააარსა თავისი თუნდუკი და დილიწების მიმოსვლა ფირმა, სახელწოდებით „ვაჭრობის ხელისშემწყობი“ და ივერმაც, რომელიც განთქმული იყო როგორც დავალებათა საუკეთესო შემსრულებელი, ჯამაგირის მომატება მოითხოვა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, იძუქრებოდა, „კონკურენტთან“ გადაეგლო. ერთხელ, როცა შარლი არგელის ბაბრობაზე იყო, რათა თავისი უკანასკნელი საქონელი — ცხენი გაეყიდა, იქ როდლოფს შეეყარა. ერთმანეთი რომ დაინახეს, ორივე გათითრდა. როდლოფმა, რომელმაც გასვენებაზე მხოლოდ სადარბაზო ბარათი გამოგზავნა, რაღაც წაიბუტბუტა ნიშნად ბოდიშისა, მერე გათამამდა და ბოლოს ისე გათავხედდა, რომ სამიკიგნოში შეიპატიჟა, ერთი ბოთლი ლუდი დავლიოთო. აგვისტო იყო და ძლიერ ცხელოდა. სუფრას დაყრდნობილი როდლოფი სიგარას ღეჭავდა და მასლაათობდა; შარლი კი თქერებმა გაიტაცა ამ კაცის დანახვაზე, რომელიც ემას უყვარდა. რაღაც უცნაურად ეგონა, რომ ამ კაცში ემას არსების ნაწილაკს ვწვდებიო. საოცარი რამ გრძნობა ეუფლებოდა, — სურდა ამ კაცად ქცეულიყო. იგი კი დაუსრულებლად ლაყობდა ნათესებზე, საქონელსა და სასუქზე და ცდილობდა, ამით დაეგმანა ყველა ის ხვრელი თუ ნაპრალი, რომლებშიც შეიძლებოდა რაიმე საეჭვო შემომძვრალიყო. შარლი არ უსმენდა; როდლოფი ამჩნევდა და სახის ცვლილებათა მიხედვით თვალს ადევნებდა მის თქერებს. შარლს სახე თანდათან უნითლდებოდა, ნესტოები ებერებოდა, ტუჩები უთრთოდა; იყო ისეთი მომენტი, როცა შარლმა ისეთი მძათერი სიძულვილით აღსავსე თვალი მიაშტერა, რომ როდლოფი უნებურად შიშმა შეიპყრო და დადუმდა, მაგრამ მალე კვლავ ძველებური, საშინელი მოქანცულობა დაეცყო შარლის მოთენთილ სახეს.

— მე თქვენ არ გიჯავრდებით, — უთხრა შარლმა. როდლოფს კრინტი არ დაუძრავს, შარლმა ორივე ხელი თავზე შემოიღო და უსაზღვრო მწუხარებას დამორჩილებულმა სუსტი ხმით განაგრძო:

— არა, მე თქვენ არ გიჯავრდებით. და თავის სიცოცხლეში პირველად წარმოთქვა ასეთი მაღალფარდოვანი სიტყვა:

— ყოველივე ბედისწერის ბრაღია. როდღოღუს, რომელიც ამ ბედისწერას ხელმძღვანელობდა, მოეჩვენა, რომ შარლი მეტად გულკეთილი, სასაცილო და ოდნავ სულმდაბალიც კი იყო. მეორე დღეს შარლი ბაღში ჩავიდა და ფანჩატურის ძველ სკამლოგინზე ჩამოჯდა. ცალავერში მზის სხივები ჟონავდა; ვენახის ფოთლების ჩრდილი ქვიშაზე იხატებოდა, იასამანი ფშვინავდა, ცა ლურჯად კამკამებდა, აყვავილებულ ზამბახებს ბუზანკალები დასტრიალებდნენ და შარლს სუნთქვა ეკვროდა, ვით ყრმას, ბუნდოვანი სიყვარულის გამო. საღამოს შვიდ საათზე პატარა ბერტა, რომელსაც დილას აქეთ მამა არ ენახა, მივიდა, რათა ეთქვა, სადილი მზადააო. შარლს თავი კედელზე მიედო, თვალები დაეხუჭა, პირი დაელო; ხელში შავი თმის გრძელი კულული ეჭირა.

— წამო რაღა, მამილო! უთხრა ბერტამ და რაკი ეგონა, მამა, ალბათ, მეხუმრებაო, ოდნავ უბიძგა. შარლი წაიქცა. მკვდარი იყო. ოცდაათექვსმეტი საათის შემდგომ, მეათეთიაქვს თხოვნით, კანივე მოვარდა, გვაში გაჰკვეთა და ვერა იპოვა რა. ქონების გაყიდვის შემდგომ ვალებს თორმეტი ფრანკი და სამოცდათხუთმეტი სანტიმი გადარჩა, რაც მადმუაზელ ბოვარის სწორედ საგზაოდ ეყო ბებიამდე მისასვლელად; დედაბერიც იმავე წელს გარდაიცვალა; პაპა რუს დამბლა დაეცა და ბავშვი მამილამ შეივრდომა. მამიდა ღარიბი ქალია და ლუკმაპურისთვის ბავშვს საფეიქრო ქარხანაში ავზავნის.

ბოვარის სიკვდილის შემდგომ იონვილმა სამი ექიმი გამოიცვალა, ვერც ერთმა ვერ მოიკიდა ფეხი, რადგან ჰომე მაშინვე დაუნყებდა ხოლმე კორცნას. მას უთვალავი მუშტარი ჰყავს, ხელისუფლება ზოგავს, ხოლო საზოგადოებრივი აზრი მთარველობს...

ამას წინათ „საპატიო ლეგიონის“ ორდენი მიიღო.

სარჩივი

ნაწილი პირველი	1
ტანი I	1
ტანი II	10
ტანი III	16
ტანი IV	21
ტანი V	25
ტანი VI	29
ტანი VII	33
ტანი VIII	38
ტანი IX	46
ნაწილი მეორე	55
ტანი I	55
ტანი II	63
ტანი III	69
ტანი IV	78
ტანი V	89
ტანი VI	101
ტანი VII	108
ტანი VIII	129
ტანი IX	138
ტანი X	145
ტანი XI	156
ტანი XII	169
ტანი XIII	178
ტანი XIV	187
ნაწილი მესამე	196

ტანვი I	196
ტანვი II	209
ტანვი III	218
ტანვი IV	220
ტანვი V	223
ტანვი VI	237
ტანვი VII	253
ტანვი VIII	265
ტანვი IX	281
ტანვი X	288
ტანვი XI	293

